

T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Radyo-Televizyonve Sinema Anabilim Dalı

AVRUPA BİRLİĞİ’NİN GÖRSEL-İŞİTSEL POLİTİKASI VE
TÜRKİYE’NİN UYUM SÜRECİ ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI
BİR ANALİZ

DOKTORA TEZİ
NAZIM ANKARALIGİL

DANIŞMANI: Prof. Dr. GÜLİZ ULUÇ

İZMİR-2012

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne sunduğum **AVRUPA BİRLİĞİ'NİN GÖRSEL-İŞİTSEL POLİTİKASI VE TÜRKİYE'NİN UYUM SÜRECİ ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ** adlı doktora tezinin tarafımdan bilimsel ahlak ve normlara uygun bir şekilde hazırlandığını, tezimde yararlandığım kaynakları bibliyografyada ve dipnotlarda gösterdiğimi onurumla doğrularım.

Nazım ANKARALIGİL

TUTANAK

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 12/04/2012 tarih ve 10/19 sayılı kararı ile oluşturulan jüri Radyo-Televizyon ve Sinema anabilim dalı doktora öğrencisi Nazım ANKARALIGİL'in aşağıda başlığı (Türkçe / İngilizce) belirtilen tezini incelemiş ve aday 15/05/2012 günü saat 13.00'da ~~100 dk.~~ süren tez savunmasına almıştır.

Sınav sonunda adayın tez savunmasını ve jüri üyeleri tarafından tezi ile ilgili kendisine yöneltilen sorulara verdiği cevapları değerlendirerek tezin başarılı/başarısız/düzeltilmesi gerekli olduğuna oybirliğiyle /oyçokluğuyla karar vermiştir.

BAŞKAN

Prof.Dr.Güliz ULUÇ

Başarılı ☒

Başarısız ☐

Düzeltilme (6 ay süreli) ☐

ÜYE

Prof.Dr.Nimet ÖNÜR

Başarılı ☒

Başarısız ☐

Düzeltilme (6 ay süreli) ☐

ÜYE

Prof.Dr.Şefik GÜNGÖR

Başarılı ☒

Başarısız ☐

Düzeltilme (6 ay süreli) ☐

ÜYE

Prof.Dr.Huriye KURUOĞLU

Başarılı ☒

Başarısız ☐

Düzeltilme (6 ay süreli) ☐

ÜYE

Doc.Dr.Gaye ÖZDEMİR

Başarılı ☒

Başarısız ☐

Düzeltilme (6 ay süreli) ☐

Tezin Türkçe Başlığı : Avrupa Birliği Görsel-İşitsel Politikası ve Türkiye'nin Uyum Süreci Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz

Tezin İngilizce Başlığı : A Comparative Analysis on Audiovisual Policy of European Union and The Accession Process of Turkey

* 1. Doktora Tezi savunma süresi asgari 90 azami 120 dakikadır.

2. Tutanak (jürinin karar ve imzaları haricinde) bilgisavarda doldurulmalıdır

3. Tez başlığı (İngilizce ve Türkçe) mutlaka belirtilmelidir. 3. Doktora Tez savunmasında üyelerden en az birinin üniversite dışından olması zorunludur.

ÖNSÖZ

Bu çalışma, Avrupa Birliği'nin görsel-işitsel politikası ve Türkiye'nin bu politikaya uyum süreci gibi yarım aşırı aşkın bir zaman önce başlayan ve devam etmekte olan bir süreci incelemesi nedeniyle oldukça uzun bir süre içinde tamamlanmıştır. Bu süreç içinde, çalışmanın farklı aşamalarında pek çok kişinin desteği bulunmaktadır.

Bu kişiler arasında başta tez boyunca yardımlarını esirgemeyen danışmanım Prof. Dr. Güliz ULUÇ'a, çalışmayı tamamlanmamda büyük yardımları dokunan hocalarım Prof. Dr. Nimet ÖNÜR, Prof. Dr. Huriye KURUOĞLU, Prof. Dr. Gaye ÖZDEMİR, Prof. Dr. Şefik GÜNGÖR ve Prof. Dr. Konca YUMLU'ya teşekkürü bir borç bilirim.

Çalışma süresince bana destek veren sevgili aileme, başta annem Müjgan ANKARALIGİL ve 2010 yılında kaybettiğim rahmetli babam İsmail Hakkı ANKARALIGİL'e daima müteşekkirim. Ablam Figen TÜMER ve ağabeyim Serdar ANKARALIGİL'e ve yeğenlerim Ali, Hüseyin Fehmi ve Oruç Deniz'e sevgilerimi sunarım. Manevi büyüklerim Hüseyin Sabri SOYYİĞİT ve Hasan Fehmi KUMANLIOĞLU'na tükenmeyen destekleri için minnettarım.

Çalışmam boyunca en yakınımnda her türlü sıkıntıyı benimle birlikte yaşayan vefakar eşim sevgili Side YILDIRIM ANKARALIGİL'e ve farkında olmasa da babasından feragat etmek zorunda kalan kızım Ayşe Elif'e, anlayışları, yardımları ve tükenmez sevgileri için muhabbetlerimi sunarım.

Üzerimde emeği olan tüm yakınlarıma ve büyüklerime bu çalışmayı ithaf etmekten büyük mutluluk duyuyorum.

İÇİNDEKİLER

TABLOLAR DİZİNİ.....	IX
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	XIII
KISALTMALAR DİZİNİ	XIV
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ VE AVRUPA BİRLİĞİ-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

1.1. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN BÜTÜNLEŞME VE DERİNLEŞME

SÜRECİ	22
1.1.1. Avrupa Toplulukları'nın Ortaya Çıkışı (1945-1958).....	22
1.1.1.1. Birleşik Avrupa Fikri ve Avrupa Birliği'ni Oluşturan Temel Dinamikler.....	22
1.1.1.2. Jean Monnet, Robert Schumann ve Schuman Planı.....	28
1.1.1.3. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu-Paris Antlaşması (1951)..	30
1.1.1.4. Avrupa Savunma Topluluğu ve Avrupa Siyasi Topluluğu: Bütünleşmede Başarısızlıklar ve Yeni Yol Haritası	32
1.1.1.5. Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (AAET-Euratom) - Roma Antlaşmaları (1957)	36
1.1.2. Avrupa Toplulukları'nda İlk Derinleşme ve Genişleme (1958-1972)	40
1.1.2.1. Avrupa Topluluklarında Birleşme (Füzyon) - Brüksel Antlaşması (1965).....	41
1.1.2.2. Avrupa Topluluklarına İlişkin Tartışmalar ve Bazı Anlaşmazlıklar.....	42
1.1.2.3. Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA).....	44
1.1.2.4. Avrupa Toplulukları Gümrük Birliği	45
1.1.2.5. İlk Genişleme: İngiltere, Danimarka, İrlanda (1973).....	46
1.1.3. Avrupa Topluluğu'ndan Avrupa Birliği'ne (1973-1993).....	48
1.1.3.1. İkinci Genişleme: Yunanistan (1981).....	50

1.1.3.2. Üçüncü Genişleme: İspanya ve Portekiz (1986).....	52
1.1.3.3. Avrupa Tek Senedi (1986).....	54
1.1.3.4. Avrupa Birliği Antlaşması - Maastricht Antlaşması (1993)....	56
1.1.4. Avrupa Birliği'ni Güçlendirmek ve Geleceğe Taşımak (1993-2012)	59
1.1.4.1. Kopenhag Kriterleri.....	59
1.1.4.2. Dördüncü Genişleme: Avusturya, Finlandiya ve İsveç (1995)	60
1.1.4.3. Amsterdam Antlaşması (1999)	62
1.1.4.4. Nice Antlaşması (2003).....	63
1.1.4.5. Beşinci Genişleme: Merkez ve Doğu Avrupa Ülkeleri (MDAÜ- 2004)	65
1.1.4.5.1. Beşinci Genişleme Tamamlanıyor: Bulgaristan ve Romanya (2007).....	67
1.1.4.6. Bugünün Aday Ülkeleri ve Muhtemel Genişlemeler.....	67
1.1.4.7. AB'nin Son Yapısal Düzenlemesi: Lizbon Antlaşması (2009)	70
1.2. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN KURUMSAL YAPISI, İŞLEYİŞİ VE TEMEL POLİTİKALARI	73
1.2.1. AB'de Yasama ve Yürütme: Kanun Yapma ve Karar Alma Organları	75
1.2.1.1. Avrupa Konseyi (Avrupa Birliği Zirvesi)	75
1.2.1.2. Avrupa Parlamentosu	76
1.2.1.3. Avrupa Birliği Konseyi (Bakanlar Konseyi)	81
1.2.1.4. Avrupa Komisyonu	83
1.2.1.5. Avrupa Birliği Hukukunun Kaynakları	85
1.2.1.6. Avrupa Birliği'nde Karar Alma Süreci	87
1.2.2. Avrupa Birliği'nin Mahkemeleri ve Denetim	88
1.2.2.1. Avrupa Birliği Adalet Divanı	89
1.2.2.2. Avrupa Sayıştayı.....	90
1.2.3. Diğer Kurum, Organ ve Ajanslar.....	91
1.2.3.1. Ekonomik ve Sosyal Komite	92
1.2.3.2. Bölgeler Komitesi	93
1.2.3.3. Avrupa Merkez Bankası	94

1.2.3.4. Avrupa Yatırım Bankası.....	95
1.2.3.5. Avrupa Ombudsmanı	96
1.2.3.6. Ajanslar ve Bağımsız Organlar	97
1.2.4. Avrupa Birliği'nin Temel Politikaları.....	98
1.3. AVRUPA BİRLİĞİ -TÜRKİYE İLİŞKİLERİ.....	99
1.3.1. Avrupa Toplulukları -Türkiye İlişkilerinde İlk Dönem (1958-1990)	99
1.3.1.1. Yeni Avrupa'ya Dahil Olma Çabası	99
1.3.1.2. Ankara Anlaşması	101
1.3.1.3. Katma Protokol	103
1.3.1.4. Tam Üyelik Başvurusu	105
1.3.2. Avrupa Birliği ve Türkiye İlişkilerinin Hızlanma Süreci (1990-2005)	
.....	107
1.3.2.1. Gümrük Birliği (1995).....	107
1.3.2.2. Lüksemburg Zirvesi (1997)	109
1.3.2.3. Helsinki Zirvesi ve Türkiye'nin Aday Ülke Statüsü Kazanması (1999).....	110
1.3.2.4. Katılım Ortaklığı Belgesi.....	111
1.3.2.5. Ulusal Program	112
1.3.2.6. Avrupa Birliği'ne Uyum Yasaları.....	114
1.3.2.7. Brüksel Zirvesi (2004).....	115
1.3.2.8 Lüksemburg Zirvesi ve Müzakerelere Başlangıç (2005)	117
1.3.3. Avrupa Birliği'ne Tam Üyelik Süreci ve Müzakereler (2005-2012)	
.....	117
1.3.3.1. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Katılım Müzakereleri.....	118
1.3.3.2. Müzakerelerin Yürütülmesi ile İlgili Süreç	120
1.3.3.2.1. Müzakere Fasılları	121
1.3.3.2.2. Tarama Süreçleri ve Müzakerelerin İşleyişi	123
1.3.3.2.3. Müzakereleri Yürüten Kurumlar	125
1.3.3.3. Müzakerelerde Açılan Fasıllar ve Geline Son Durum	127

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE'DE GÖRSEL-İŞİTSEL POLİTİKALARIN GELİŞİMİ, YASAL DÜZENLEMELERİ VE TÜRKİYE'NİN AB MÜKTESEBATINA UYUM ÇALIŞMALARI

2.1.AVRUPA BİRLİĞİ'NİN GÖRSEL-İŞİTSEL POLİTİKASI: GELİŞİM SÜRECİ VE TEMEL DÜZENLEMELER.....132

- 2.1.1. Avrupa Birliği'nde Erken Dönem Görsel-İşitsel Politikalar (1957-1980)..... 133
- 2.1.2. Dönüşüm, Değişim ve Deregülasyon (1980-1989) 137
 - 2.1.2.1. Ortak Bir Görsel-İşitsel Politikaya Yönelik İlk Çalışmalar... 138
- 2.1.3 Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi (1989)..... 140
- 2.1.4. Görsel-İşitsel Eureka (1989)..... 144
- 2.1.5. Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi (1989) 146
 - 2.1.5.1. Sınır Tanımayan Televizyon Direktifinin İlke ve Düzenlemeleri 148
- 2.1.6. Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi'ni Tadil Eden Direktif (1997) 155
- 2.1.7. Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi (2007)..... 158
 - 2.1.7.1. Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesinin Hedefleri ve Getirdiği Yeni Düzenlemeler 160
- 2.1.8. Görsel-İşitsel Politikanın Düzenleyici Çerçevesinde Diğer Başlıklar: Sinema, Kamu Hizmeti Yayıncılığı, Küçüklerin Korunması 164
- 2.1.9. Görsel-İşitsel Politikanın Yeni Konumu: Bilgi Toplumu ve Medya 166

2.2. TÜRKİYE'DE GÖRSEL-İŞİTSEL SEKTÖRÜN VE POLİTİKALARIN GELİŞİMİ: TARİHSEL SÜREÇ VE HUKUKİ DÜZENLEMELER..... 171

- 2.2.1. Türkiye'de Yayıncılığın Başlangıcı: Telsiz Telefon Türk Anonim Şirketi (TTTAŞ) (1927-1936).....172
- 2.2.2. Devlet Tekelinin Oluşumu: PTT Dönemi Radyo Yayıncılığı (1936-1940) 174

2.2.3. Matbuat (Basın-Yayın) Umum Müdürlüğü Dönemi Radyo Yayıncılığı (1940-1964).....	175
2.2.4. Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu'nun Kuruluşu: 1961 Anayasası ve 359 Sayılı TRT Kanunu (1964-1971)	177
2.2.5. Türkiye’de Görsel-İşitsel Yayıncılığın Başlaması: İTÜ ve TRT Televizyon Yayınları	179
2.2.6. 1971 Askerî Muhtırası Sonrası Görsel-İşitsel Yayıncılık (1971-1980)	181
2.2.7. 1980 Askerî Darbesi Sonrası Görsel-İşitsel Yayıncılık: 1982 Anayasası ve 2954 Sayılı TRT Kanunu (1980-1990).....	183
2.2.8. Yayıncılıkta Devlet Tekelinin Sonu: Türkiye’de Özel Radyo-Televizyon Yayıncılığında İlk Dönem (1989-1994)	188
2.2.9. Görsel-İşitsel Mevzuatın Özel Yayıncılığa Göre Düzenlenmesi: 3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun (1994)	193
2.2.9.1. 3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunun Genel Hükümleri	194
2.2.10. 4756 Sayılı Kanun ve Görsel-İşitsel Mevzuatın Geniş Çaplı Tadilatı (2002).....	200

2.3. TÜRK YAYINCILIK MEVZUATININ AB MÜKTESEBATINA UYUM SÜRECİ: YASAL DÜZENLEMELER, RAPORLAR VE MÜZAKERELER..... 205

2.3.1. Avrupa Birliği Görsel İşitsel Politikasına Uyumda İlk dönem (1993-2008).....	206
2.3.1.1. 3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun ve Avrupa Konseyi Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi.....	207
2.3.1.2. Avrupa Birliği Adaylık Sürecinde Yasal Düzenlemeler: Uyum Paketleri	213
2.3.1.3. 4756 Sayılı Kanun ve Avrupa Birliği Mevzuatına Uyum Çabaları	215

2.3.1.4. 4771 Sayılı Kanun ve Farklı Dil ve Lehçelerde Yayın	216
2.3.1.4.1. Radyo ve Televizyon Yayınlarının Dili Hakkında Yönetmelik	218
2.3.1.5. 4928 Sayılı Kanun ve Türk Vatandaşlarının Günlük Yaşamlarında Geleneksel Olarak Kullandıkları Farklı Dil Ve Lehçelerde Yapılacak Radyo ve Televizyon Yayınları Hakkında Yönetmelik	219
2.3.1.6. Uyum Sürecindeki Diğer Yasal Düzenlemeler	221
2.3.1.7. Çocukların Zararlı İçerikten Korunması: Akıllı İşaretler Sembol Sistemi	222
2.3.2. Bilgi Toplumu ve Medya Faslı Müzakereleri Çerçevesinde Uyum Çalışmaları	224
2.3.2.1. Bilgi Toplumu ve Medya Faslı Müzakereleri Öncesi Mevzuat Açısından Uyum Çalışmaları ve Türkiye Ulusal Programları Üzerine Genel Değerlendirme	225
2.3.2.2. Avrupa Birliği Açısından Türkiye'nin Uyum Çalışmaları Süreci: İlerleme Raporları	232
2.3.2.3. Bilgi Toplumu ve Medya Faslı Müzakere Süreci ve 6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun	237

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'NİN AVRUPA BİRLİĞİ GÖRSEL-İŞİTSEL POLİTİKASINA UYUM SÜRECİNDEKİ DÜZENLEMELERİ VE UYGULAMALARI ÇERÇEVESİNDE TÜRK TELEVİZYON YAYINCILIĞI SEKTÖRÜ ÜZERİNE ANALİZ

3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI	249
3.2. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLARI	249
3.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	249
3.4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	250
3.4.1. Araştırma Evreni ve Örneklemi	251

3.4.2. Araştma Verilerinin Toplaması	253
3.4.3. Araştma Verilerinin Analizi	255
3.5. BULGULAR	256
3.5.1. Televizyon Kanalları Yöneticilerinin Araştırma Temalarına Göre Farkındalık ve Bilgi Düzeyleri.....	256
3.5.2. Frekans Tahsisine Yönelik Düzenlemelerin Sektör Üzerindeki Etkisi	261
3.5.3. Karasal Sayısal Yayına Geçişe Yönelik Düzenlemelerin Sektör Üzerindeki Etkisi	264
3.5.4. Yeni Yayıncılık Teknolojilerinin Sektör Üzerindeki Etkisi.....	268
3.5.5. Türk Televizyon Sektöründeki Rekabet Ortamı ve Kanallara Etkisi	270
3.5.6. Televizyon Sektöründeki Tekelleşme Önleyici Düzenlemelerin Kanallara Etkisi	274
3.5.7. Televizyon Yayıncılarının Çapraz Tekelleşme Konusundaki Eğilimleri	277
3.5.8. Medyada Yabancı Sermaye Oranının Yayıncılar Üzerindeki Etkisi	281
3.5.9. Ticari Yayıncılığın Kendi Kendini Finanse Etme Kapasitesi	285
3.5.10. Kanallara Verilen Cezalarda Reklam Geliri Uygulamasının Etkisi	288
3.5.11. Yeni Reklam Süreleri ve Reklam Formatlarının Sektör Üzerindeki Etkisi Yeni Reklam Süreleri ve Reklam Formatlarının Sektör Üzerindeki Etkisi.....	291
3.5.12. Siyasi Reklamın ve Reçeteye Tabi Olmayan Tıbbi Ürünlerin Reklamının Serbest Bırakılmasının Sektör Üzerindeki Etkisi.....	295
3.5.13. İzleyici Ölçümleri (Reyting Sistemi) Hususundaki Sorunlar ve RTÜK Denetiminin Sektör Üzerindeki Etkisi	299
3.5.14. Cevap ve Düzeltme Hakkı, Özdenetim ve İzleyici Temsilciliği Uygulamalarının Sektör Üzerindeki Etkisi.....	303
3.5.15. Çocukların Zararlı İçerikten Korunmasına Yönelik Uygulamaların ve Akıllı İşaretler Sembol Sisteminin Sektör Üzerindeki Etkisi.....	307

3.5.16. Medya Okuryazarlığı Çalışmaları Konusunda Sektörün Eğilimleri	311
3.5.17. Sigara ve Tütün Ürünlerine Yönelik Yasakların Sektör Üzerindeki Etkisi	313
3.5.18. Televizyon Yayıncılığında Sosyal Sorumluluk Kavramı ve Sektörün Tutumu.....	316
3.5.19. Televizyon Sektöründe Bireysel Haklar ve Kültürel Çeşitlilik Algısı	319
3.5.20. Televizyon Sektöründe Düşünce Çeşitliliği ve Çoğulculuğun Sağlanması Hususunda Başarı Algısı	323
3.5.21. Televizyon Sektöründe Basın ve İfade Özgürlüğü Algısı.....	327
3.5.22. Yayın Alım Özgürlüğü ve Devletlerin Televizyonlar Üzerindeki Yargı Yetkisine Yönelik Düzenlemelerin Sektör Üzerine Etkisi	330
3.5.23. Farklı Dil ve Lehçelerde Yayın İzninin Televizyon Sektöründeki Algısı	333
3.5.24. Avrupa Eserlerine Yönelik Pozitif Ayrımcılık Uygulamasının Sektör Üzerindeki Etkisi	335
3.5.25. Televizyon Sektöründe Avrupa Birliği Üyeliği Algısı	338
3.5.26. Televizyon Sektörünün Avrupa Birliği Fonlarından Yararlanma ve Ortak Proje Üretimi	340
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	344
KAYNAKÇA	377

TABLÖLER DİZİNİ

<i>Tablo 1. 1. Avrupa Birliği'nin Genişleme Aşamaları ve Kronolojisi</i>	<i>69</i>
<i>Tablo 1. 2. Lizbon Antlaşmasına Göre AB Kurumlarının Görünümü.....</i>	<i>74</i>
<i>Tablo 1. 3. Nisan 2012 İtibariyle Ülkelere ve Siyasi Gruplara Göre Avrupa Parlamentosu Üyelerinin Dağılımı.....</i>	<i>78</i>
<i>Tablo 1. 4. 27 Üye Devletin Bakanlar Konseyi'ndeki Oy Dağılımı</i>	<i>83</i>
<i>Tablo 1. 5. AB Hukukunun Kaynakları.....</i>	<i>85</i>
<i>Tablo 1. 6. KOB ve Ulusal Programların Kronolojik İlerleyişi.....</i>	<i>113</i>
<i>Tablo 1. 7. Yıllara Göre Uyum Yasa Paketleri</i>	<i>115</i>
<i>Tablo 1. 8. Üyelik Kriterleri.....</i>	<i>120</i>
<i>Tablo 1. 9. Fasıllar İtibarıyla Müzakere Edilen AB Müktesebatı.....</i>	<i>121</i>
<i>Tablo 1. 10. İlgili Tarafların Müzakere Sürecindeki Yeri.....</i>	<i>126</i>
<i>Tablo 1.11. Müzakere Sürecinde Mevcut Durum.....</i>	<i>130</i>
<i>Tablo 2.1. Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi ve 3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun'un Uyumlu Olduğu Maddeler.....</i>	<i>209</i>
<i>Tablo 2.2. “Kültür ve Görsel-İşitsel Politika” Başlığı Altında Yer Alan AB Mevzuatına Uyum Çerçevesinde RTÜK'ün Gerçekleştirmesi Gereken Uyum Çalışmaları Takvimi.</i>	<i>229</i>
<i>Tablo 2.3. Avrupa Birliği'nin İlerleme Raporları Çerçevesinde Türkiye'nin Görsel- İşitsel Politikasının AB Müktesebatına Yıllara Göre Uyumu.....</i>	<i>234</i>
<i>Tablo 2.4 RTÜK Eylem Planı Bilgi Toplumu ve Medya: Mevzuat Uyumu (2008).....</i>	<i>240</i>
<i>Tablo 2.5. RTÜK Eylem Planı Bilgi Toplumu ve Medya: RTÜK'ün İşlevselliğinin Güçlendirilmesi (2008).....</i>	<i>246</i>
<i>Tablo 3. 1. 2011 Yılı Ocak, Şubat, Mart, Nisan, Mayıs, Eylül, Ekim ve Kasım Ayları Prime Time Tüm Kişiler İzlenme Oranları Ortalaması.....</i>	<i>252</i>
<i>Tablo 3.2. Televizyon Kanalları Yöneticilerinin Araştırma Temalarına Göre Farkındalık ve Bilgi Düzeyleri</i>	<i>258</i>
<i>Tablo 3.3. Frekans Tahsisine Yönelik Düzenlemelerin Sektör Üzerindeki Etkisinin Tematik Çözümlemesi</i>	<i>263</i>

<i>Tablo 3.4. Frekans Tahsisine Yönelik Düzenlemelerin Sektör Üzerindeki Etkisi Temasına Yönelik Tonlar</i>	264
<i>Tablo 3.5. Karasal Sayısal Yayına Geçişe Yönelik Düzenlemelerin Sektör Üzerindeki Etkisinin Tematik Çözümlemesi</i>	267
<i>Tablo 3.6. Karasal Sayısal Yayına Geçişe Yönelik Düzenlemelerin Sektör Üzerindeki Etkisi Temasına Yönelik Tonlar</i>	267
<i>Tablo 3.7. Yeni Yayıncılık Teknolojilerinin Sektör Üzerindeki Etkisinin Tematik Çözümlemesi</i>	270
<i>Tablo 3.8. Yeni Yayıncılık Teknolojilerinin Sektör Üzerindeki Etkisi Temasına Yönelik Tonlar Yeni Yayıncılık Teknolojilerinin Sektör Üzerindeki Etkisi Temasına Yönelik Tonlar</i>	270
<i>Tablo 3.9. Türk Televizyon Sektöründeki Rekabet Ortamı ve Kanallara Etkisinin Tematik Çözümlemesi</i>	273
<i>Tablo 3.10. Türk Televizyon Sektöründeki Rekabet Ortamı ve Kanallara Etkisi Temasına Yönelik Tonlar</i>	274
<i>Tablo 3.11. Televizyon Sektöründeki Tekelleşme Önleyici Düzenlemelerin Kanallara Etkisinin Tematik Çözümlemesi</i>	276
<i>Tablo 3.12. Televizyon Sektöründeki Tekelleşme Önleyici Düzenlemelerin Kanallara Etkisi Temasına Yönelik Tonlar</i>	277
<i>Tablo 3.13. Televizyon Yayıncılarının Çapraz Tekelleşme Konusundaki Eğilimlerinin Tematik Çözümlemesi</i>	280
<i>Tablo 3.14. Televizyon Yayıncılarının Çapraz Tekelleşme Konusundaki Eğilimleri Temasına Yönelik Tonlar</i>	281
<i>Tablo 3.15. Medyada Yabancı Sermaye Oranının Yayıncılar Üzerindeki Etkisinin Tematik Çözümlemesi</i>	284
<i>Tablo 3.16. Medyada Yabancı Sermaye Oranının Yayıncılar Üzerindeki Etkisi Temasına Yönelik Tonlar</i>	285
<i>Tablo 3.17. Ticari Yayıncılığın Kendi Kendini Finanse Etme Kapasitesi Tematik Çözümlemesi</i>	287
<i>Tablo 3.18. Ticari Yayıncılığın Kendi Kendini Finanse Etme Kapasitesi Temasına Yönelik Tonlar</i>	287

<i>Tablo 3.19. Kanallara Verilen Cezalarda Reklam Geliri Uygulamasının Etkisi Tematik Çözümlemesi.....</i>	<i>290</i>
<i>Tablo 3.20. Kanallara Verilen Cezalarda Reklam Geliri Uygulamasının Etkisi Temasına Yönelik Tonlar</i>	<i>291</i>
<i>Tablo 3.21. Yeni Reklam Süreleri ve Reklam Formatlarının Sektör Üzerindeki Etkisi Tematik Çözümlemesi</i>	<i>294</i>
<i>Tablo 3.22. Yeni Reklam Süreleri ve Reklam Formatlarının Sektör Üzerindeki Etkisi Temasına Yönelik Tonlar</i>	<i>295</i>
<i>Tablo 3.23. Siyasi Reklamın ve ReçeteyeTabi Olmayan Tıbbi Ürünlerin Reklamının Serbest Bırakılmasının Sektör Üzerindeki Etkisinin Tematik Çözümlemesi.....</i>	<i>298</i>
<i>Tablo 3.24. Siyasi Reklamın ve Reçeteye Tabi Olmayan Tıbbi Ürünlerin Reklamının Serbest Bırakılmasının Sektör Üzerindeki Etkisi Temasına Yönelik Tonlar.....</i>	<i>299</i>
<i>Tablo 3.25.İzleyici Ölçümleri (Reyting Sistemi) Hususundaki Sorunlar ve RTÜK Denetiminin Sektör Üzerindeki Etkisinin Tematik Çözümlemesi</i>	<i>302</i>
<i>Tablo 3.26. İzleyici Ölçümleri (Reyting Sistemi) Hususundaki Sorunlar ve RTÜK Denetiminin Sektör Üzerindeki Etkisi Temasına Yönelik Tonlar.....</i>	<i>303</i>
<i>Tablo 3.27. Cevap ve Düzeltme Hakkı, Özdenetim ve İzleyici Temsilciliği Uygulamalarının Sektör Üzerindeki Etkisinin Tematik Çözümlemesi.....</i>	<i>306</i>
<i>Tablo 3.28. Cevap ve Düzeltme Hakkı, Özdenetim ve İzleyici Temsilciliği Uygulamalarının Sektör Üzerindeki Etkisi Temasına Yönelik Tonlar.....</i>	<i>307</i>
<i>Tablo 3.29. Çocukların Zararlı İçerikten Korunmasına Yönelik Uygulamaların Sektör Üzerindeki Etkisi / Akıllı İşaretler Sembol Sistemi ve Uygulamanın Sektör Üzerindeki Etkisinin Tematik Çözümlemesi.....</i>	<i>310</i>
<i>Tablo 3.30. Çocukların Zararlı İçerikten Korunmasına Yönelik Uygulamaların Sektör Üzerindeki Etkisi / Akıllı İşaretler Sembol Sistemi ve Uygulamanın Sektör Üzerindeki Etkisi Temasına Yönelik Tonlar.....</i>	<i>310</i>
<i>Tablo 3.31. Medya Okuryazarlığı Çalışmaları Konusunda Sektörün Eğilimlerinin Tematik Çözümlemesi</i>	<i>313</i>
<i>Tablo 3.32. Medya Okuryazarlığı Çalışmaları Konusunda Sektörün Eğilimleri Temasına Yönelik Tonlar</i>	<i>313</i>

<i>Tablo 3.33. Sigara ve Tütün Ürünlerine Yönelik Yasakların Sektör Üzerindeki Etkisi Tematik Çözümlemesi</i>	<i>316</i>
<i>Tablo 3.34. Sigara ve Tütün Ürünlerine Yönelik Yasakların Sektör Üzerindeki Etkisi Temasına Yönelik Tonlar</i>	<i>316</i>
<i>Tablo 3.35. Televizyon Yayıncılığında Sosyal Sorumluluk Kavramı ve Sektörün Tutumu Tematik Çözümlemesi</i>	<i>319</i>
<i>Tablo 3.36. Televizyon Yayıncılığında Sosyal Sorumluluk Kavramı ve Sektörün Tutumu Temasına Yönelik Tonlar</i>	<i>319</i>
<i>Tablo 3.37. Televizyon Sektöründe Birey ve Kültürel Çeşitlilik Algısının Tematik Çözümlemesi.....</i>	<i>322</i>
<i>Tablo 3.38. Televizyon Sektöründe Birey ve Kültürel Çeşitlilik Algısı Temasına Yönelik Tonlar.....</i>	<i>323</i>
<i>Tablo 3.39. Televizyon Sektöründe Düşünce Çeşitliliği ve Çoğulculuk Sağlanması Hususunda Başarı Algısının Tematik Çözümlemesi.....</i>	<i>326</i>
<i>Tablo 3.40. Televizyon Sektöründe Düşünce Çeşitliliği ve Çoğulculuk Sağlanması Hususunda Başarı Algısı Temasına Yönelik Tonlar.....</i>	<i>326</i>
<i>Tablo 3.41. Televizyon Sektörünün Basın ve İfade Özgürlüğü Algısının Tematik Çözümlemesi.....</i>	<i>329</i>
<i>Tablo 3.42. Televizyon Sektörünün Basın ve İfade Özgürlüğü Algısı Temasına Yönelik Tonlar.....</i>	<i>329</i>
<i>Tablo 3.43. Yayın Alım Özgürlüğü ve Devletlerin Televizyonlar Üzerindeki Yargı Yetkisine Yönelik Düzenlemelerin Sektör Üzerine Etkisinin Tematik Çözümlemesi....</i>	<i>332</i>
<i>Tablo 3.44. Yayın Alım Özgürlüğü ve Devletlerin Televizyonlar Üzerindeki Yargı Yetkisine Yönelik Düzenlemelerin Sektör Üzerine Etkisi Temasına Yönelik Tonlar....</i>	<i>332</i>
<i>Tablo 3.45. Farklı Dil ve Lehçelerde Yayın İzninin Televizyon Sektöründeki Algısının Tematik Çözümlemesi</i>	<i>334</i>
<i>Tablo 3.46. Farklı Dil ve Lehçelerde Yayın İzninin Televizyon Sektöründeki Algısı Temasına Yönelik Tonlar</i>	<i>335</i>
<i>Tablo 3.47. Avrupa Eserlerine Yönelik Pozitif Ayrımcılık Uygulamasının Sektör Üzerindeki Etkisinin Tematik Çözümlemesi.....</i>	<i>337</i>

<i>Tablo 3.48Avrupa Eserlerine Yönelik Pozitif Ayrımcılık Uygulamasının Sektör Üzerindeki Etkisi Temasına Yönelik Tonlar.....</i>	<i>337</i>
<i>Tablo 3.49. Televizyon Sektöründe Avrupa Birliği Üyeliği Algısının Tematik Çözümlemesi.....</i>	<i>339</i>
<i>Tablo 3.50.Televizyon Sektöründe Avrupa Birliği Üyeliği Algısı Temasına Yönelik Tonlar.....</i>	<i>340</i>
<i>Tablo 3.51. Televizyon Sektörünün Avrupa Birliği Fonlarından Yararlanma ve Ortak Proje Üretimine Yönelik Tematik Çözümlemesi.....</i>	<i>342</i>
<i>Tablo 3.52. Televizyon Sektörünün Avrupa Birliği Fonlarından Yararlanma ve Ortak Proje Üretimine Yönelik Tonlar</i>	<i>343</i>

ŞEKİLLER DİZİNİ

<i>Şekil 1. 1. Partilerin Parlamentodaki Temsil Düzeyi</i>	<i>79</i>
<i>Şekil 1. 2.. Avrupa Birliği'nde Karar Alma Süreci.....</i>	<i>88</i>
<i>Şekil 1. 3. Müzakere Sürecinin İşleyişi</i>	<i>124</i>
<i>Şekil 1. 4. Türkiye'de Müzakere Sürecinin Kurumsal Yapısı.....</i>	<i>127</i>
<i>Şekil 2.1. Akıllı İşaretler Sembolleri.....</i>	<i>223</i>

KISALTMALAR

AAET, EURATOM: Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu

AB: Avrupa Birliği

ABAD: Avrupa Birliği Adalet Divanı

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

ABGS: Avrupa Birliği Genel Sekreterliği

ABTD: Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu

AESK: Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesi

AET: Avrupa Ekonomik Topluluğu

AKÇT: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu

AT: Avrupa Topluluğu

AP: Avrupa Parlamentosu

BAB: Batı Avrupa Birliği

CDMM : Kitle İletişimi Yürütme Komitesi

COREPER: Daimi Temsilciler Komitesi

DTM: Dış Ticaret Müsteşarlığı

EMI: Avrupa Para Enstitüsü

ECB: Avrupa Merkez Bankası

EFTA: Avrupa Serbest Ticaret Alanı

EPB: Ekonomik ve Parasal Birlik

EUREKA: Avrupa Araştırma İşbirliği Ajansı

GİMHY: Görsel İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi

GKRY: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi

İKV: İktisadi Kalkınma Vakfı

İTÜ: İstanbul Teknik Üniversitesi
KOB: Katılım Ortaklığı Belgesi
MÇB: Müzakere Çerçeve Belgesi
MDAÜ: Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkeleri
MP: Müzakere Pozisyonu
NAFTA: Kuzey Amerika Serbest Ticaret Alanı
NATO: Kuzey Atlantik Paktı
RTÜK: Radyo Televizyon Üst Kurulu
RTYK: Radyo Televizyon Yüksek Kurulu
SSCB: Sosyalist Sovyet Cumhuriyetler Birliği
STTD: Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi
TAV: Türkiye Avrupa Vakfı
TİAK: Televizyon İzleme ve Araştırma Kurumu
TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi
UP: Ulusal Program

GİRİŞ

Medeniyet tarihinin en önemli siyasi, ekonomik ve sosyal projelerinden biri olan Avrupa Birliği, bugün 27 üye ülkeden ve 500 milyonu aşkın Avrupa vatandaşından oluşan, bir bütün olarak ele alındığında dünyanın en büyük ekonomik gücünü oluşturan ve kendinden önceki hiçbir siyasi sisteme benzemeyen, modern zamanların en özgün idari ve kurumsal yapısıdır. Ulus-devletlerin kendi rızalarıyla egemenlik haklarının bir kısmını antlaşmalar çerçevesinde uluslarüstü bir sisteme devretmeleri esasına dayanan Avrupa Birliği projesi, her ne kadar fikrî olarak kökleri çok daha eski tarihlere dayansa da, fiilî olarak ancak İkinci Dünya Savaşı'nın getirdiği yıkımın ardından gerçekleşebilmiştir.

Avrupa devletlerinin kendi aralarında bir “Birlik” kurma fikrini benimsemelerinin nedenlerini anlamak, ancak tarihsel bir perspektiften konuya yaklaşmakla mümkündür. Avrupa bütünleşmesinin ve kurumsal bir yapı olarak Avrupa Birliği'nin derinleşmesinin dinamikleri ilk çağa kadar uzanmaktadır. Çok erken bir tarihte Avrupa'nın büyük bir bölümünü tek bir çatı altında birleştirmeyi başaran Roma İmparatorluğu'nun, Avrupalıların ve bilhassa Avrupalı liderlerin zihinlerinde bıraktığı derin ülkü yüzyıllar boyunca diri kalmış; ancak Roma İmparatorluğu'nun yerini alma hayalini hiçbir güç gerçekleştirememiştir. Roma'dan sonra birkaç istisna dışında ciddi bir siyasi birliğe sahne olmayan Avrupa, Yeniçağ'a kadar genellikle küçük siyasal yapılarla; 15. yüzyıldan sonra ise çoğunluğu sömürgecilikle güçlenen yeni imparatorluklarla bölünmüş olarak yönetilmiştir. İspanyol, Britanya, Portekiz, Hollanda, Kutsal Roma-Germen ve İsveç imparatorluklarının yanı sıra doğudan gelen Osmanlı ve Rus İmparatorluklarının hakimiyet mücadelesi ile kıta, yüzyıllar süren siyasi, dinî ve mezhepsel bir bölünmüşlük ve sayısız çatışmalar yaşamıştır. Aydınlanma dönemi ve sanayi devriminden sonra ortaya çıkan cumhuriyetler ve ulus-devletler de Avrupa'yı birleştirmek ve Roma'yı canlandırmak fikrinden vazgeçememiş; ne var ki onlar da bu birliğibirbirleriyle savaşıarak zorla ve fetih yoluyla sağlamaya çalışmış ve başarısız olmuşlardır.

Avrupa'yı güç ile, zorla tek bir bayrak altında birleştirme mücadelelerinin olduğu en trajik zamanlar 20. Yüzyılda yaşanmıştır. Avrupa'nın ulus-devletlerinin ve

son imparatorluklarının birbirleriyle savaştığı Birinci Dünya Savaşı, Avrupa çapında düşünce adamlarının, aydınların, sanatçıların ve siyasetçilerin seslerini barış içinde bir birlik için yükseltmelerine neden olmuş; ancak bu sesler yeterince güçlü çıkamamıştır. I. Dünya Savaşı'nın ardından Avrupa'da uluslararası oluşumlar yerine tam tersine totaliter rejimler güç kazanmıştır. Sovyetler Birliği'nde Stalin'in komünist, İtalya'da Mussolini'nin faşist, Almanya'da Hitler'in nasyonal sosyalist diktatörlüklerinin ve emperyal eğilimlerin ön plana çıkması, Avrupa'ya tarihinin en büyük felaketini yaşatmıştır. II. Dünya Savaşı, Avrupa'da yarattığı yıkım, ortaya çıkardığı yoksulluk, sefalet ve trajedi ile Avrupalılar için katastrofik bir dönüm noktası olmuştur. Avrupa insanları hayattan umudunu yitirmiş, ekonomiler çökmüş, on milyonlarca insan ölmüş, dünya sahnesindeki 400 yıllık egemenliklerinin ardından Avrupa devletleri ABD ve SSCB'nin önünde diz çökmüşlerdir.

Yüzyıllar süren savaşların ardından yirmi yıl arayla yaşanan iki dev savaş, Avrupa halklarını tükenme noktasına getirmiş; ancak bu dibe vuruş bir uyanışa vesile olmuştur. Tüm taraflar, milliyetçilik ve emperyalizmin savaş ve yıkımdan başka bir şey getirmediğini; oysa Avrupa'nın ihtiyacının kalıcı barışı sağlayacak bir birlik olduğunu idrak etmişlerdir. Avrupalı siyasiler de, hem müttefik ABD'nin ekonomik hegemonyasından, hem Sovyetlerin siyasi ve askerî baskısından, hem de kendi aralarındaki husumetlerin tekrar canlanarak çatışmaya dönüşmesinden emin olmak için işlevsel, güvenilir ve kalıcı bir birliktelik kurmanın zorunluluğunu daha iyi kavramışlardır. II. Dünya Savaşı'nın hemen ardından, temel olarak barışı ve güvenliği tesis etmek ve refah seviyesini yükseltmek amacıyla, özellikle Fransız ve daha sonra Alman politikacı ve diplomatların gayretiyle bir Avrupa bütünleşmesi süreci başlamıştır.

Avrupa Birliği'ne giden yolda atılan ilk resmî adım, 1951 yılında kurulan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) olmuştur. Avrupa savaşlarının temel nedenlerinden olan ve sanayi için hayati öneme sahip bu iki hammaddeyi üretiminin, bir daha sıcak çatışmaya neden olmayacak şekilde bir üst yapı tarafından idare edilmesi fikri, oldukça mantıklı, işlevsel ve başarılı bir fikir olmuştur. Bu süreçte, tüm Avrupa devletlerinin katılımıyla oluşacak bir konfederasyon ya da federasyon hayalleri itici bir güç olsa da; Avrupa Siyasi Topluluğu gibi birkaç başarısız denemenin ardından,

ekonomik bir entegrasyon gerçekleştirilmeksizin siyasî entegrasyona ulaşamayacağı görüşü hakim olmuştur. Gerçekten de Avrupa Birliği'ne giden süreç, ekonomik entegrasyonla ivme kazanmış ve ekonomi temelli politikalardan hareketle siyasi ve kültürel birlik sağlanmaya çalışılmıştır.

AKÇT'den sonra Avrupa Birliği'nin kökenini oluşturan iki önemli topluluğu kuran antlaşmalar ayrı ayrı düzenlenmiş ve 1 Ocak 1958'de yürürlüğe girmişlerdir. Roma Antlaşmaları olarak da bilinen bu antlaşmalar ile kurulan topluluklardan ilki, malların, işgücünün, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımına dayanan bir ortak pazar oluşturmak ve üye devletlerin ekonomik büyümelerini, sosyal refahlarını arttırmak amacıyla olan Avrupa Ekonomik Topluluğu; diğeri ise atom enerjisinden faydalanmak ve barışçıl amaçlarla kullanılmasını sağlamak amacındaki Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'dur. Böylece Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu, Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu ve Avrupa Ekonomik Topluluğu'ndan oluşan üç topluluklu bir yapı ortaya çıkmıştır. Avrupa Birliği'nin temelini, ayrı ayrı antlaşmalarla kurulmuş ve ayrı hukukî yapıları olan bu üç topluluk oluşturmuştur.

Avrupa Toplulukları'nın oluşumuyla birlikte birbiriyle paralel ilerleyen iki süreç ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilki, Toplulukların giderek daha sıkı bir işbirliğiyle hareket etmesi, ortak politika ve faaliyet alanlarının ve karar alma mekanizmalarının güçlendirilmesi yoluyla daha uluslararası bir kurumsal yapıya ulaşılması anlamına gelen derinleşme (*deepening*) sürecidir. Diğeri ise Avrupa Topluluklarının yeni üyeler kabul etmek suretiyle Avrupa bütünleşmesini gerçekleştirme hedefine doğru ilerlediği genişleme (*enlargement*) sürecidir. Bu iki sürecin nasıl ilerleyeceği hakkındaki görüş ayrılıkları ve tartışmalar, başlangıcından itibaren Avrupa çapında kurulmak istenen ortaklığın ve birliğin en önemli sorunu olagelmıştır. Federal, birleşik bir Avrupa isteyenlerden sadece hükümetler arası ortaklıkları savunanlara veya serbest ticaret alanı gibi gevşek ekonomik birlikleri talep edenlerden tek pazar gibi bütünleşmiş bir ekonomik yapıyı benimseyenlere kadar birçok farklı kesimin görüşleri dönemsel olarak ön plana çıkmış, süreç içinde bazı fikirler daha fazla kabul görmüştür. Ulusüstücülük (*supranationalism*), hükümetler arasılık, konfederalizm, federalizm, fonksiyonalizm gibi kavramlar Avrupa Toplulukları içinde hep tartışılmalıdır ve günümüzde de bu

tartışmalar farklı boyutlarda devam etmektedir.

Söz konusu tartışmalar eşliğinde ilerleyen derinleşme sürecinde Avrupa Toplulukları, farklı dönemsel ihtiyaçlar neticesinde gerçekleştirdikleri yeni düzenlemelerle sağlıklı bir derinleşme sağlamaya çalışmışlardır. Derinleşme hareketlerindeki ortak temel hedefler, mevcut yapıdaki idarî ve hukukî sıkıntıları gidermek, karar alma süreçlerini daha demokratik hale getirmek, nitelikli çoğunluk ile karar alınan hususların oranını arttırmak, daha iyi ve hızlı işleyen güçlü bir Birlik oluşturmak olarak özetlenebilir. Bu amaçla ilk önce Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu, Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu ve Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun yürütme organlarını birleştiren Birleşme (Füzyon) Antlaşması 1967'de imzalanmıştır. Füzyon Antlaşması'nın ardından 1987'de Avrupa Tek Senedi, 1993'de Avrupa Birliği Antlaşması (Maastricht Antlaşması), 1999'da Amsterdam Antlaşması, 2003'te Nice Antlaşması ve 2009'da Lizbon Antlaşması yürürlüğe girmiş; tüm bu antlaşmalarla temel olarak derinleşme süreci ilerletilmeye çalışılmıştır.

1993 yılındaki Avrupa Birliği Antlaşması'nın ardından, artık Avrupa Birliği olarak adlandırılan Avrupa Toplulukları'nın bütünleşme sürecinde yeni bir aşamaya geçilmiştir. Avrupa Birliği Antlaşması ile, Avrupa Toplulukları (AKÇT, AAET, AT) mevcut varlıklarını sürdürmüş; ancak bir üst kurumsal yapı olarak Avrupa Birliği ihdas edilmiş ve iki yeni politika Birlik programlarına eklenmiştir. Bunlar "Ortak Dış İşleri ve Güvenlik Politikası" ile "Adalet ve İçişlerinde İşbirliği" politikalarıdır. Böylece Avrupa Birliği "üç sütun"dan oluşan bir yapı üzerine inşa edilmiştir. Birincisi Avrupa Toplulukları (AKÇT, AAET, AT), ikincisi Ortak Dış ve Güvenlik Politikası ve üçüncüsü Adalet ve İçişlerinde İşbirliği'dir.

Söz konusu üç sütunlu yapı 2002 yılına kadar hiç değişmeden devam etmiş, 2002 yılında kurucu antlaşma süresi dolan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu, görev alanlarının Roma Antlaşması'na aktarılmasıyla resmen ortadan kalkmıştır. 2000'li yıllarda Avrupa Birliği'nin üye devletler için ortak bir anayasa yürürlüğe koyma girişimleri sonuçsuz kalmış; anayasa yerine hazırlanan ve AB hukukunda yapılan son büyük yapısal değişiklik olan Lizbon Antlaşması ile iklim değişikliği, terörle mücadele, enerji güvenliği gibi güncel ve yeni faaliyet alanları oluşturulmuş ve AB'nin üç sütunlu

yapısı kaldırılarak ulusal çıkarlardan ziyade Topluluk çıkarlarının benimsenmesi hedefiyle Birliğin hukuksal araçları teke indirgenmiştir. Derinleşme sürecinin bugün geldiği noktada Avrupa Birliği, tüm üye ülke vatandaşlarının Avrupa vatandaşı kabul edildiği, etkileri artırılmış tek bir parlamento ve hükümet tarafından yönetilen daha sıkı bir Birlik hedefine doğru ilerlemektedir.

Birliğin işleyişi, çok sayıda kurumdan oluşan bir yapı tarafından sağlanmaktadır. Modern parlamenter devlet sistemlerine benzer bir örgütlenme içinde çalışan Avrupa Birliği'nin üye ülke halkları tarafından seçilen temsilcilerden oluşan bir Parlamentosu, işleyişten sorumlu hükümet görevi gören bir Komisyonu, temel konularda kararlar alan bir Bakanlar Konseyi ve hepsinin üzerinde bir Avrupa Zirvesi bulunmaktadır. Bu kurumlar birbirleriyle etkileşim halinde, bazen ortak bazen tek başlarına hareket ederek, birbirlerini denetleyerek ve birçok konuda birbirlerinden bağımsız veto etme hakkına sahip olarak çalışmaktadırlar. AB, temel kurumlarına ek olarak her biri spesifik ve farklı bir görev üstlenen Ekonomik ve Sosyal Komite, Bölgeler Komitesi, Ajanslar ve Bağımsız Organlar gibi diğer önemli kurum, organ ve ajansları ile kurumsal işleyişini düzenlemekte ve güçlendirmektedir.

Derinleşme süreci ile kurumsal yapısını düzenlemeye çalışan Avrupa Birliği'nin bu süreçle beraber yürütmeye çalıştığı bir diğer süreç olan genişleme, başlangıçta Avrupa Toplulukları'nın ve daha sonra Avrupa Birliği'nin, yeni üyeler kabul ederek büyümesi, bir başka deyişle yeni ülkelerin mevcut yapıya eklenmesi ve üye sayısının artması anlamını taşımaktadır. Altılar olarak bilinen Fransa, Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg'dan oluşan altı kurucu üyeyle yola çıkan Topluluklar, 1973'te İngiltere, Danimarka ve İrlanda'nın; 1981'de Yunanistan'ın; 1986'da İspanya ve Portekiz'in, 1995'te Avusturya, Finlandiya ve İsveç'in, 2004'te Merkez ve Doğu Avrupa Ülkeleri (MDAÜ) olarak bilinen Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Litvanya, Slovenya, Estonya, Letonya ile Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve Malta'nın ve 2007'de Bulgaristan ve Romanya'nın katılımıyla gerçekleşen genişleme hareketleri ile 34 yıl içinde 27 üyeli bir birliğe dönüşmüşlerdir.

Avrupa Birliği genişlemesinin yaklaşık elli yıllık tarihinde genişleme hareketleri birkaç istisna dışında hemen her zaman büyük sıkıntılar ve sancılarla birlikte

gerçeklemiştir. İngiltere'nin üyelik talebine karşı Fransa'nın uzun süren boykotu ve Soğuk Savaş'ın ardından 1990'lı yılların ortalarına gelindiğinde Birliğin tarihinde hiçbir dönemde olmadığı kadar çok üyelik isteği ile karşı karşıya kalıp 2000'lerin başında Büyük Patlama olarak adlandırılan on yeni ülkeyi üyeliğe kabul etmesi, bu zorlu süreçlerin ilk akla gelen örneklerindedir. Bugün gelinen noktada AB, üyelik müzakereleri süren küçük bir ada ülkesi olan İzlanda ile Birliğe üye olmak istemeyen İsviçre ve Norveç hariç tutulursa, neredeyse Ukrayna-Beyaz Rusya sınırına kadar tüm Avrupa'yı birleştirmeyi başarmıştır. Bu durumun en büyük istisnasını, Avrupa'nın son savaşının yaşandığı Balkanlardaki eski Yugoslavya'nın bakiyesi olan ülkeler ve Arnavutluk oluşturmaktadır. AB, etnik ve dinî çatışmaların ardından Avrupa kıtasının güneyinin tamamını Birliğe dahil ederek Avrupa bütünleşmesi önündeki son engellerden birini kaldırmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda Makedonya ve Karadağ halihazırda aday ülkeler olarak kabul edilmişken, Arnavutluk, Bosna-Hersek, Sırbistan ve Kosova ise potansiyel aday ülkeler olarak görülmektedir. Diğer yandan Hırvatistan ile 2004 yılında başlanan müzakereler tamamlamış ve katılım antlaşması imzalanmıştır. Hırvatistan 1 Temmuz 2013 itibariyle AB üyesi olacak ve Birliğin üye ülke sayısı 28'e yükselecektir.

Sayı olarak fazla görünmeleriyle birlikte, Balkan ülkelerinin küçük nüfusları ve ekonomik hacimleri AB için nispeten büyük bir sorun teşkil etmemektedir. AB'nin kuruluşundan bu yana yaşadığı en büyük genişleme sorunlarından biri, Türkiye ile gerçeklemesi beklenen genişlemedir. Bu konu, AB'nin hem yapısal hem de zihinsel olarak büyük değişim yaşamasını gerektiren sonuçlara haiz olması bakımından önceki sıkıntılı genişlemelerden daha farklı problemlere de sahiptir. Hem AB'nin, hem Türkiye'nin, hem de dünyanın siyasi gidişatında önemli değişikliklerle sonuçlanabilecek Türkiye genişlemesinin, daha önceki hiçbir genişleme hareketine benzemeyeceği yaşanan süreç içinde açık bir biçimde anlaşılmıştır. Bu sürecin arkasında derin bir arka plan ve yarım asrı aşkın bir Türkiye-Avrupa Birliği ilişkisi yatmaktadır.

Avrupa Birliği-Türkiye ilişkileri, AB'nin öncülü olan AET'nin hemen hemen kurulduğu ilk günlerde başlamış ve çeşitli iniş çıkışlarla 60 yılı aşan bir geçmişe

ulaşmıştır. Her ne kadar inanılmaz gibi görünse de, Türkiye'nin ilk resmî üyelik başvurusunu 1959 yılında yaptığı düşünülünce, Türkiye'nin AB ile müzakereleri bir anlamda tam 63 yıldır sürmektedir. Bu müzakere sürecinin dönemsel olarak çok farklı dinamikleri olmuş, taraflar arasında ve her iki tarafın kendi içinde yaşanan gelişmeler süreç üzerinde uzun süreli etkiler bırakmıştır.

Avrupa Toplulukları - Türkiye ilişkileri tarihsel bir perspektiften değerlendirildiğinde, 1958 yılında Roma Antlaşmalarıyla Toplulukların kurulmasını takiben 1959 yılında Türkiye'nin üyelik başvurusu yapması ile başlayan süreci, ilişkiler açısından birinci dönem olarak ele almak mantıklı olacaktır. İlişkilerin ikinci döneminin ise, 1980 darbesi sonrası askıya alınan ilişkilerin yeniden başlamasının hemen ardından 1987 yılında Türkiye'nin tam üyelik başvurusunun yenilenmesi ile başladığı düşünülebilir. Avrupa Toplulukları'nın derinleşme sürecinin 1992'de Avrupa Birliği'ni ortaya çıkarmasıyla ikinci dönem, daha çok Türkiye-AB ilişkileri olarak adlandırılmaktadır.

Türkiye'nin “yeni Avrupa”ya dahil olmaya çalıştığı birinci dönemin başlangıcı, Avrupa Toplulukları'nın resmen kuruluşunun bir yıl ardından Türkiye'nin yaptığı üyelik başvurusuyla başlamıştır. AKÇT ve AEET'nin spesifik düzenleme alanları ikincil planda olduğu için, Türkiye'nin Topluluklarla ilişkisi daha çok Türkiye - Avrupa Ekonomik Topluluğu ilişkisi olarak adlandırılmıştır. Türkiye'nin AET'nin kuruluşunun hemen ardından üye olma iradesi ortaya koymasının arkasında dönemin ekonomik ve siyasal konjonktürünün etkisi bulunmaktadır. Siyasi açıdan değerlendirildiğinde Türkiye, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından başlayan soğuk savaş döneminde büyük bir güvenlik kaygısı içinde bulunmaktadır. Başını ABD ve SSCB'nin çektiği iki farklı kutba ayrılmış dünyada Avrupa ülkeleri de dahil birçok dünya ülkesi bu iki kutup arasında bir taraf seçmiş durumdadır. Kuruluşundan itibaren Batı Avrupa ülkelerinin ekonomik ve idari kapasitesine erişmeyi kendisi için bir hedef olarak kabul eden Türkiye Cumhuriyeti de, AET'den önce kurulan Avrupa Konseyi, NATO gibi örgütlere üye olarak açıkça kendini söz konusu Batı ittifakı içinde konumlandırmak istemiştir. Türkiye'nin kuruluş idealleri yanında, özellikle Boğazlar ve Doğu Anadolu'da Çarlık Rusya'dan sonra Sovyet Rusya ile yeniden ciddi bir biçimde tehdit hissetmeye

başlaması da kendisini Batı ittifakı yanında konumlandırmasında etken olmuştur. Dolayısıyla Türkiye için AET üyeliği, ekonomik gelişim konusunda oldukça önemli olmakla birlikte, ülke güvenliğinin sağlanması açısından da önem taşımaktadır. Türkiye ile benzer kaygılarla ABD ve AET ülkeleri de, Türkiye'nin jeostratejik pozisyonunun kendi güvenlikleri için öneminin farkındadır. Bu nedenle AET içinde Türkiye'nin Avrupa'ya yakın tutulması gerektiği fikrinin hakim olmasında da güvenlik kaygılarının etkili olduğunu söylemek doğru bir tespit olacaktır.

Ekonomik açıdan değerlendirildiğinde Türkiye'nin dönemin AET ülkelerinden oldukça geri bir durumda bulunduğu görülmektedir. Türkiye, tarıma dayalı ekonomisi, düşük sanayi üretimi ve eğitim seviyesi ile AET ortalamasından oldukça uzaktır. Bu nedenle Türkiye açısından AET üyeliği, Türkiye'nin ekonomisini güçlendirecek ve refahını arttıracak bir yol olarak görülmektedir. Diğer yandan bugün olduğu gibi o gün için de Türkiye dış ticaretinin çoğunluğunu AET ülkeleriyle gerçekleştirmektedir. Bu nedenle AET ülkelerinin içinde olmak Türkiye açısından dış ticaretini arttırmanın doğrudan bir çözümü olarak kabul edilmektedir. AET açısından ise Türkiye, sahip olduğu potansiyeli ve nüfusuyla geri çevrilemeyecek bir pazar konumdadır. Ayrıca Türkiye'nin hem kendi sahip olduğu hammadde kaynakları hem de jeostratejik konumunun sağlayabileceği ekonomik avantajlar AET'nin Türkiye konusundaki yaklaşımları üzerinde etkili olmuştur.

Mevcut şartlar içerisinde Türkiye'nin üyelik isteğini değerlendiren AET, Türkiye'nin henüz üyelikten kaynaklanacak yükümlülükleri yerine getirecek idari ve ekonomik kapasiteye sahip olmadığı görüşünü benimsemiş ve Türkiye'ye üyelik şartlarını yerine getirecek güce erişinceye kadar bir ortaklık süreci geliştirmeyi teklif etmiştir. AET'nin önerisinin Türkiye tarafından kabul edilmesinin ardından Türkiye ile AET, söz konusu ortaklık ilişkisinin şartlarını görüşmeye başlamışlardır. Dört yıl süren müzakerelerin ardından Ortaklık Antlaşması 1963 yılında Ankara'da imzalanmıştır. Ankara Antlaşması, bugün dahi Türkiye ve AB arasındaki ilişkilerin hukuki dayanağını oluşturan en temel belgedir. Ankara Antlaşması uyarınca, hazırlık dönemi, geçiş dönemi ve son dönem olmak üzere üç aşamalı bir uyum süreci gerçekleştirilecek, bu süreçte ekonomik farklılıklar azaltılacak, politikalar uyumlaştırılacak, taraflar arasında gümrük

vergileri kaldırılarak ortak gümrük tarifesi benimsenecek ve Türkiye de ortak pazara dahil olarak bir AET üyesi olacaktır. Geçiş döneminin ardından 1970'te imzalanan ve 1973'te yürürlüğe giren Katma Protokol ile AET, birkaç istisna hariç Türkiye'den ithal ettiği tüm sanayi mallarına uyguladığı gümrük vergileri ve miktar kısıtlamalarını tek taraflı olarak kaldırmış; 22 yıllık bir süre içinde de Türkiye'nin gümrük vergilerini aşamalı olarak kaldırmasını öngörmüştür.

Ankara Antlaşması ve Katma Protokol çerçevesinde Türkiye açısından oldukça mantıklı ve pozitif yönde bir ilerleyişi olacağı tahmin edilen Türkiye-AET ilişkileri beklenildiği gibi gelişmemiştir. 1970'li yıllarda Türkiye'nin içinde olduğu ekonomik sıkıntılar, Kıbrıs Barış Harekatı nedeniyle yaşanan ambargo ve iç siyasi çatışmalar, Türkiye'yi AET hedefinden uzaklaştırmıştır. Dönemin Bülent Ecevit Hükümetinin 1978 yılında AET olan ilişkileri bir anlamda tek taraflı olarak dondurması, nedenleri tartışmalı olmakla birlikte, kimi çevrelerce bugün dahi kıyasıya eleştirilmekte, 1970'li yıllarda yapılan hatalar olmasa Yunanistan'ın üye olduğu 1981 tarihinde Türkiye'nin de AET'ye üye olmasının güçlü bir ihtimal olduğu ileri sürülmektedir. Ancak tarih tam aksi yönde ilerlemiş ve kötüleşen Türkiye-AET ilişkileri 1980 askerî darbesi ile AET tarafından tamamen askıya alınmıştır.

1983 yılında darbenin ardından yapılan ilk genel seçimde iktidara liberalleşme ve dışa açılma yanlısı Turgut Özal hükümetinin gelmesi, Türkiye'nin AET ile olan ilişkilerinde yeni bir sürece girmesini sağlamıştır. Ankara Antlaşması çerçevesinde oluşturulan Ortaklık Konseyi, darbeden sonra ilk kez 1986'da toplanmış ve 1987'de Türkiye, AET'ye resmen başvurarak üyelik başvurusunu yenilemiştir. AET'nin bu başvuruya yaklaşık iki yıl sonra yanıt verdiği göz önünde bulundurulursa Türkiye ile AET arasındaki ilişkilerin ikinci dönemi hemen hemen 1990 yılından sonra başlamıştır demek yerinde olacaktır. İlişkilerin ilk dönemi 30 yıllık bir süreci kapsamına rağmen, AET'nin yeni oluşan bir birlik olarak yaşadığı iç sorunlar, dünya ekonomisindeki krizler ve siyasetindeki iki kutuplu bölünmüşlük ve Türkiye'nin kendi içinde yaşadığı siyasi bunalımlar ve askerî darbelerle çok düşük bir verimlilik ile geçmiştir.

Türkiye'nin 1987'de yaptığı üyelik başvurusunun ardından gümrük birliğine doğru hızlanan uyum süreci ve dünya konjonktüründeki değişim, Türkiye-AB

ilişkilerinin ikinci devresinde daha hızlı bir gelişim yaşanmasına yol açmıştır. İlişkilerdeki ilk önemli gelişme, yürürlüğe girdiği dönemde çok tartışılan Gümrük Birliği olmuştur. Gümrük Birliği konusunda garip olan husus, bugün dahi Türkiye'nin AB'ye üye olmadığı halde gümrük birliği sağlayan tek ülke olmasıdır. Bu konudaki tartışmalar günümüzde dahi sürmekle birlikte, tartışmasız olan nokta gümrük birliğine geçilmesinin ardından Türkiye AB'den tam üyelik hakkı beklediği gerçeğidir. Ancak AB'nin bu konudaki isteksiz tutumları ve Türkiye'yi bir yana bırakıp Doğu Bloku ülkeleri ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ne üyelik müzakereleri hakkı vermesi Türkiye-AB arasında soğuk bir dönemin daha yaşanmasına daha neden olmuş; bu dönem 1999 Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'ye aday ülke statüsü verilmesi ile sona ermiştir. Bu, yeni bir hukuki statüdür ve nihai hedefi tam üyelik olarak kabul edilen bir sürecin başlaması anlamına gelmektedir. Bu bakımdan Türkiye açısından bu karar oldukça memnuniyet verici olmuştur.

Türkiye'nin aday ülke olmasının ardından AB Komisyonu tarafından hazırlanan Katılım Ortaklığı Belgesi (KOB) ve Türkiye tarafından hazırlanan Ulusal Program (UP) ile bir uyum yöntemi ve takvimi belirlenmeye çalışılmış; Türkiye kendisinden beklenmeyen bir performans göstererek hızla AB müktesebatına uyum amaçlı yasa paketleri çıkarmaya başlamıştır. Bu süreçte Türkiye'de insan hakları, azınlık hakları, demokrasi, ifade ve basın özgürlüğü konuları başta olmak birçok alanda AB standartlarına uygun düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Kaydettiği ilerlemeler neticesinde Türkiye'de resmen müzakerelere başlanması beklentisi güçlenmiş; ancak AB'nin yine isteksiz tutumlar içine girmesi ilişkileri bir kez daha donma noktasına getirmiştir. Bu süreç de 16-17 Aralık 2004 tarihinde gerçekleştirilen Brüksel Zirvesi ile aşılmış ve söz konusu Zirve'de 3 Ekim 2005 tarihinde Türkiye ile müzakerelerin resmen başlaması konusunda anlaşmaya varılmıştır. Bu karar ile Türkiye, o güne kadar sonucu her zaman tam üyelik olan bir sürece girmiş, bu durum Türkiye'nin büyük bir halk desteği ile ülke olarak AB hedefine kilitlenmesine yol açmıştır.

3 Ekim 2005 tarihinde resmen başlayan müzakere dönemi, kendi içinde iki ana bölüme ayrılmıştır. "Tarama süreci" adı verilen ilk aşamada, Türkiye'nin yasal mevzuatının Avrupa Birliği müktesebatı ile ne oranda uyumlu olduğunun tespiti

yapılmış; tarama sürecinin ardından başlayan fiilî müzakere döneminde ise taraflar Topluluk müktesebatı (*acquis communautaire*) adı verilen AB hukukuna Türkiye'nin ne zaman ve hangi koşullarla uyum sağlayacağını bir programa bağlamaya çalışmışlardır. AB müktesebatı toplam 35 fasıl altında derlenmiş, bu fasılların her biri belirli bir alanda aday ülkenin uyum çalışmalarını düzenlemeyi amaçlamıştır. Bu kapsamda hazırlanan Müzakere Çerçeve Belgesi (MÇB) göre Türkiye'nin AB'ye uyumu, 35 fasıldaki her bir başlığın tek tek ele alınıp önce mevzuat, sonra uygulama düzeyinde uyumun sağlanması ile gerçekleşecektir. Ancak Türkiye'nin AB ile müzakereleri, bugüne kadar Birlik ile müzakere masasına oturmuş hiçbir devletin geçirdiği süreçlere benzemeyen bir süreç olarak ilerlemektedir. 2005 yılından bu yana sürdürülen müzakerelerde Kıbrıs meselesi ve bazı AB ülkelerinin açıkça Türkiye aleyhine tavır koyması nedeniyle 35 toplam fasıldan yalnız 13 fasıl müzakerelere açılabilmiş; bunlardan da sadece bir fasıl tamamlanarak kapatılabilmektedir. Bu durum, Türkiye'nin AB'ye tam üyeliği ve Türkiye-AB ilişkilerinin geleceği hakkında ciddi soru işaretleri oluşturmaktadır.

Müzakereler çerçevesinde açılan fasıllardan biri de, bu çalışmanın temel konusunu oluşturan Avrupa Birliği görsel-işitsel politikasını düzenleyen 10 numaralı Bilgi Toplumu ve Medya faslıdır. Avrupa Birliği'nin görsel-işitsel politikası, 2005 yılında Türkiye'nin üyelik müzakerelerinin başlamasından önce, toplam 31 fasıl olan müzakere fasılları içinde 20 numaralı Kültür ve Görsel-İşitsel Politika faslı çerçevesinde ele alınmıştır. Bu bağlamda görsel işitsel politika, kültür politikasıyla birlikte değerlendirilmiş; ancak gelişen iletişim teknolojileri ve yakınsama neticesinde, görsel-işitsel politika ve telekomünikasyon politikasının daha teknik ve ekonomik bir alan olarak birleştirilmesiyle 20 numaralı Kültür ve Görsel-İşitsel Politika faslı, 10 numaralı Bilgi Toplumu ve Medya Faslı haline dönüştürülmüştür.

Bilgi Toplumu ve Medya faslı altında ele alınan Avrupa Birliği'nin görsel-işitsel politikası, Birliğin oluşum sürecinde özel bir alan olmamakla birlikte genel politikalar çerçevesinde gelişmiş ve özellikle 1980'li yıllarda yaşanan gelişmelerle bağımsız bir politika alanı olarak ortaya çıkmıştır. Teknolojik, sosyolojik, ekonomik ve ideolojik olguların biçimlediği görsel-işitsel politikalar, yirminci yüzyıl boyunca çok farklı

biçimlerde tezahür etmiş; ancak, yine aynı yüzyılın son çeyreğinde yaşanan teknolojik ve siyasi gelişmelerle bu politikaların ana eksenini serbestleşme, yaygınlaştırma ve yakınsama eğilimleri etrafında toplanmıştır. Sektörün ticarileşmesi ve rekabete açılması, deregülasyon, liberalleşme, bireyselliğin, çeşitliliğin ve özel mülkiyetin öne çıkması ve yeni teknolojilerin getirdiği değişimler, görsel-işitsel alanı hem ticari bir alan haline getirmiş, hem de bireyin yaşamına olan etkisinin büyüklüğü ile kendisinden daha büyük anlamlar taşıyan bir alan haline dönüştürmüştür.

Avrupa Birliği'nin kurucu antlaşması olan Roma Antlaşması'nda görsel-işitsel politikaya bir atıf olmamakla birlikte, antlaşmanın temel hedefi olan sermayenin, malların, kişilerin ve hizmetlerin Topluluk içinde serbest dolaşımını sağlamak fikri görsel-işitsel politikanın da temelini oluşturmuştur. Üye ülkeler arasında her türlü hizmet ve ürün değişiminin serbestleşmesini öngören Roma Antlaşması çerçevesinde, süreç içinde televizyon yayıncılığı "hizmetlerin serbest dolaşımı" ve televizyon programları da "ürünlerin serbest dolaşımı" kapsamında değerlendirilmiştir. Bu konudaki ilk yasal mevzuat, bir hazırlık aşamasının ardından bilinçli olarak hazırlanmamış; Avrupa Toplulukları Adalet Divanı'nda (ATAD) açılan davalardan çıkan kararlarla oluşmuştur. 1970'li yıllarda alınan Avrupa Toplulukları Adalet Divanı kararları ile televizyon yayıncılığı bir hizmet olarak kabul edilmiş ve üye devletler arası serbest dolaşımına izin verilmiştir. Görsel-işitsel politikanın bir diğer dayanağı ise Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'dir. Sözleşmede ifade ve haberleşme özgürlüğünün güvence altına alınmış olması, daha sonra görsel-işitsel politikaya da bir temel teşkil etmiştir. Böylece AB'nin görsel-işitsel politikası, Roma Antlaşması çerçevesinde ekonomik boyutunu, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi çerçevesinde de hak ve özgürlükler boyutunu kazanarak iki ayaklı bir yapıda ilerlemiştir.

1980'li yıllarda hız kazanan toplumsal, politik, ekonomik dönüşümler ve teknik ilerleme, bu sürecin ardından gelen liberalleşme ve deregülasyon politikaları ve ABD ile hem ekonomik hem de kültürel alanda rekabet edebilme isteği, Avrupa Ekonomik Topluluğu'nda ortak bir görsel-işitsel politika belirleme çalışmalarının yoğunlaşmasına yol açmıştır. AET'yi ortak bir görsel-işitsel politika oluşturmaya iten temel nedenler deregülasyon politikaları çerçevesinde yayıncılık alanını özel girişimcilere tamamen

açmak; güçlü bir görsel-işitsel sektör oluşturarak bu alandaki ABD hegemonyasına karşı koyabilmek; insan hakları, ifade ve düşünce hürriyetini güçlendirmek; kitle iletişim araçlarının gücüyle ortak bir Avrupa kültürü oluşumuna destek vermek ve üye ülke halklarını birbirine yakınlaştırmak olarak özetlenebilir. Bu amaçlarla AET, temel olarak ortak pazar ya da tek pazar hedefi çerçevesinde üye devletler arasında sınırı olmayan bir televizyon yayıncılığı hedeflemiştir.

1980’li yıllar Avrupa Ekonomik Topluluğu’nun ortak bir görsel-işitsel politika oluşturma konusundaki çabalarının iç ve dış dinamiklerin etkisiyle büyük bir hız kazandığı yıllar olmuştur. Topluluk, özellikle uydu ve kablo yayıncılığını kullanarak ortak bir Avrupa yayıncılık pazarı kurmayı (COM84/300), telekomünikasyon servis ve ekipmanlarını dinamik bir Avrupa ekonomisi çerçevesinde geliştirmeyi (COM87/290), gelişen teknoloji sonucunda ortaya çıkan telif hakları konusundaki problemleri düzenlemeyi (COM88/172) ve Topluluk çapında rekabetçi bir telekomünikasyon pazarı oluşturmaya hedefleyen (COM88/48) Yeşil Kitap’ları ardı ardına yayınlamıştır. Ayrıca Avrupa Tek Pazar’ı çerçevesinde görsel-işitsel alanı da düzenlemeyi hedefleyen Beyaz Kitap (COM/85/0310) ve yüksek çözünürlüklü televizyon yayıncılığına geçişe dair bir Konsey kararı çıkarılmıştır (89/337/EEC). 1986 yılında uydu yayıncılığında teknik standartların uyumlaştırılmasını öngören Konsey Direktifi (86/529/EEC) ile resmî belgelerde ilk kez “Topluluk görsel-işitsel politikası” terimi yer almış, Topluluk 1988 yılını sinema ve televizyon yılı ilan etmiş, Avrupa Konseyi ile birlikte çalışarak Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi’nin ve Görsel-İşitsel Eureka’nın hazırlanmasını sağlamıştır. Tüm bu gelişmelerin ardından Topluluk, üye devletlerin tek pazar çerçevesinde ortak bir görsel-işitsel politikayı benimsemeleri adına yapılan çalışmaları nihai noktaya ulaştıran Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi’ni (STTD) (Television without Frontiers Directive - TVWF) yayınlamıştır. 3 Ekim 1989’da kabul edilen Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi (89/552/EEC) ile Avrupa Birliği görsel-işitsel politikası 2007 yılına dek bir numaralı düzenleme çerçevesi olan temel dayanağına kavuşmuştur.

Avrupa Birliği’nin görsel-işitsel politikasının temelini oluşturan televizyon yayıncılığı alanını düzenleyen Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi, getirdiği temel

ilkeler, tanımlar ve kurallar ile tüm üye devletler için bağlayıcı niteliği olan bir direktif olmuş, sonrasında ise AB'ye üye olmak isteyen devletlerin görsel-işitsel politikalarını uyumlaştırmaları gereken bir numaralı yasal düzenleme olmuştur. Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi ile AET, üyeleri arasındaki görsel-işitsel mevzuatı ve yayın standartlarını uyumlaştırma, ifade ve haberleşme hürriyetini garanti altına alma ve görsel-işitsel ürünlerin üye ülkeler arasında serbest dolaşımını düzenleme hedeflerine ulaşmaya çalışmıştır.

Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi'nin ikinci bölümünde üç madde halinde düzenlenen genel hükümler arasındaki en temel hüküm, hiçbir üyenin başka bir üyeden gelen yayını engelleyemeyeceği anlamına gelen yayınların yeniden iletimini ve herhangi bir üye devletin kendi ülkesinden gelmeyen yayınları yargılayamayacağı anlamına gelen yargı yetkisi hususlarını yasal olarak güvence altına alınmış olmasıdır. Bu iki ilke, serbest ve ortak bir pazar için temel ilkedir. Bu çalışmanın ileriki bölümlerinde görüleceği gibi, Türkiye'nin AB müktesebatına uyum sürecinde bu temel ilkeler oldukça zorlu bir müzakere sürecine neden olmuştur.

Bu noktada altını çizerek belirtmek gerekir ki, topluluğun görsel-işitsel politikasının bir numaralı oluşum nedeni ve düzenleme alanı televizyon yayıncılığıdır. Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi ile de esasen televizyon yayıncılığı alanı düzenlenmektedir. Bu nedenle Avrupa Birliği görsel-işitsel politikası denildiğinde, düzenleme çerçevesinin başat aktörü olarak televizyon yayıncılığını anlamak; her ne kadar sinema, radyo ve ileriki tarihlerde yeni iletişim teknolojileri de bu politikaya dahil olsa da, büyük oranda doğru bir yaklaşımdır.

1997 yılında yapılan değişiklik ile 1989 tarihli Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi'ne önemli yenilikler getirilmiş ve bu haliyle Direktif bir on yıl daha Avrupa Birliği'nin görsel-işitsel politikasının temel düzenlemesi olmayı sürdürmüştür. Ancak özellikle 1990'ların sonlarında yaygınlaşmaya başlayan ve daha sonra 2000'li yıllarda çığır açıcı dönüşümlere yol açan yeni telekomünikasyon ve iletişim teknolojileri, STTD'de yeni değişiklikler yapılmasını zorunlu kılmıştır. Bu konuda Avrupa Birliği çeşitli organlarıyla bir dizi çalışma yürütmüş ve 2007 yılında STTD yerine yeni bir düzenleme ortaya koymuştur. Bu düzenleme Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi

(GİMHY) (Audiovisual Media Services Directive - AVMSD) adını almış ve Avrupa Birliği'nin görsel-işitsel politikasını düzenleyen yeni yasal çerçevesi oluşmuştur. 2007/65/EC sayılı Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi, Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi'nin hem adını değiştirmiş hem de yenilemiştir. Direktifin ilk bakışta göze çarpan özellikleri, daha esnek bir görsel-işitsel düzenlemeler bütünü olması ve gelişen teknolojiyle özellikle televizyon reklamları alanında ortaya çıkan yeni reklam biçimlerine göre reklam kurallarını güncellemesidir. Diğer yandan Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi'nin belki de en önemli özelliği, gelişen ve gelişecek teknolojileri göz önünde bulundurarak yayın amaçlı kullanılan teknolojinin ne olduğunu dikkate almaksızın tüm yayınlar için tek bir düzenleme çerçevesi oluşturmasıdır. GİMHY, amaçları, ortak koordinasyon alanları ve getirdiği yeniliklerle AB için geniş çaplı bir görsel-işitsel politika düzenleme aracı olmuştur.

Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi ile Avrupa Birliği, 1980'li yılların ilk yarısında başlayan ortak bir görsel-işitsel politika oluşturma çalışmalarını son yasal çerçevesine oturtmuştur. 1989 yılında Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi ile başlayan, 1997 yılında Direktif'in tadilatı ile devam eden ve 2007 yılında çıkarılan GİMHY ile bugünkü haline kavuşan görsel-işitsel politikanın temel hükümleri, hem üye ülkelerin hem de AB'ye aday ülkelerin uymaları gereken hükümlerdir. Avrupa Birliği üyeliğine aday bir ülke olarak Türkiye de görsel-işitsel mevzuatını AB ile uyumlaştırmakla mükellef kılınmış, bu bağlamda AB'ye uyum sürecinde mevzuatını GİMHY'nin düzenlemeleri çerçevesinde değiştirmiştir.

Türkiye'de görsel-işitsel politikaların oluşum sürecinde yayıncılık sektörü, ilk on yıllık ticari radyo yayıncılık döneminin ardından devlet tekeline geçmiş, 1964 yılında TRT'nin kurulmasıyla bu kurum özerklik ve tarafsızlık tartışmaları altında yaklaşık otuz yıl devletin bu alandaki yegâneliğini sürdürmüş, 1990'lara gelindiğinde değişen dünya düzeni, liberalleşme, deregülasyon ve özelleştirme politikalarının etkisiyle tecimsel radyo ve televizyon yayıncılığı başlamıştır. Ticari yayıncılığın başlangıcından bugüne kadar geçen yaklaşık yirmi yıllık süre içinde anayasa ve yasalarda yapılan değişikliklerle görsel işitsel alan düzenlenmeye çalışılmış; önceleri sektörü ve çağı geriden takip eden düzenlemeler, bugün büyük ölçüde iyileştirilmiştir.

Şüphesiz, Avrupa Birliği görsel-işitsel politikasının ve Türkiye'nin bu mevzuata uyum konusunda istekli veya zorunlu olarak gerçekleştirdiği düzenlemelerin bu süreçte büyük etkisi olmuştur. Çalışma kapsamında, Türkiye'de yayıncılık sisteminin ve sektörünün gelişimi; bu konudaki yasal düzenlemelerin nasıl oluştuğu tarihsel süreç bağlamında ele alınarak Türkiye'nin AB görsel-işitsel politikasına uyum süreci, yapılan değişiklikler ve yansımalarıyla incelenecektir.

Türkiye'nin görsel-işitsel mevzuatındaki en büyük değişiklikler, Avrupa Birliği ile ilişkilerin gelişmesi ve 1999 yılında Türkiye'ye adaylık statüsünün tanınmasından sonra yaşanmıştır. Bu bağlamda aday ülkelerin görsel-işitsel politikaya uyum çalışmalarını müzakere sürecinin 10 numaralı faslı olan Bilgi Toplumu ve Medya faslı altında yürüten Avrupa Birliği, söz konusu faslı çok geniş bir kapsam içinde dizayn etmiş; medya, telekomünikasyon ve bilişim teknolojilerini ve sektörlerini tek bir çatı altında toplamıştır. Ancak doğası gereği çok geniş olan bu fasıl altındaki müzakereler, medya, telekomünikasyon ve bilişim alanları için ayrı kriterler ve mevzuat altında yürütülmüştür. Görsel-işitsel politika alanındaki temel mevzuat, Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi ve bu direktifin mülga edilmesiyle yürürlüğe giren Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi olmuş ve Türkiye'den bu Yönergeye uyum sağlaması beklenmiştir. Bu nedenle tekrar altını çizmek gerekir ki çalışma kapsamında temel referans noktası, Türkiye'nin Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi'ne ve öncüllerine uyum süreci olmuştur.

Türkiye'nin Avrupa Birliği görsel-işitsel politikasına uyum çalışmaları yaklaşık 20 yıllık bir yasal düzenleme sürecine yayılmıştır. 1990'ların başında Türkiye'de özel televizyon yayıncılığının başlangıcından itibaren gerçekleştirilen yasa çalışmalarında temel hareket noktası Avrupa Birliği'nin getirdiği düzenlemeler olmuştur. Bu bağlamda Türkiye, anayasa değişiklikleri ve yasal değişiklikler gerçekleştirmiş, ayrıca yeni yasalar ve yönetmelikler çıkarmıştır. Üyelik müzakereleri başlamadan önceki süreçte de AB müktesebatına uyum konusunda çalışmalar yapılmış olmakla birlikte, Türkiye'nin asıl uyum çalışmaları 2005 yılında üyelik müzakerelerinin başlamasından sonra gerçekleşmiştir. Görsel-işitsel politikanın uyumlandırılmasında temel çerçeve olan Bilgi Toplumu ve Medya faslının 19 Aralık 2008 tarihinde müzakereye açılmış olması bu

konudaki çalışmalara büyük ivme kazandırmıştır. Bilgi Toplumu ve Medya faslının müzakere sürecinde Ulaştırma Bakanlığı, Dışışleri Bakanlığı, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK), Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) Müsteşarlığı ve Radyo ve Televizyon st Kurulu (RTÜK), koordinasyon dahilinde yetki alanlarına giren konularla ilgili düzenlemeleri yönetmişlerdir. Görsel-işitsel politika ile ilgili düzenlemeler, RTÜK tarafından gerçekleştirilmiştir. uyum çalışmaları kapsamında en önemli değişim, 2011 yılı nisan ayında, 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun'un yürürlükten kaldırılarak 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'unıkarılmasıyla yaşanmış, bu kanunla Türkiye, Avrupa Birliği müktesebatına büyük oranda uyumunu tamamlamıştır.

Görsel-işitsel politika alanında AB müktesebatına uyum 6112 sayılı yasa ile gerçekleştirilmiş olmasına karşın yasa ile ilgili literatürel çalışmalar yok denecek kadar azdır. Bununla birlikte, RTÜK bünyesinde yapılan çalışmalar hariç, yeni yasal düzenleme ile AB mevzuatı arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışma bulunmamaktadır. Literatürdeki yetersizlik nedeniyle çalışma kapsamında öncelikle AB görsel-işitsel politikasına Türkiye'nin uyumu mevzuat açısından da ele alınacak, yasal düzenlemelerin incelenmesi ve Türk mevzuatıyla AB müktesebatının karşılaştırılması yapılacaktır. Çalışma, bu konudaki boşluğu doldurması bakımından nc bir çalışma olarak kabul edilebilir.

Çalışma kapsamında, Türkiye'nin AB görsel-işitsel politikasına uyum sürecini daha sağlıklı değerlendirebilmek amacıyla 1990'lı yılların başından itibaren gerçekleştirilen yasal düzenlemeler AB müktesebatıyla karşılaştırmalı olarak incelenecektir. Bu amaçla anayasa, yasa, yönetmelik, katılım ortaklığı belgeleri, ulusal programlar, Avrupa Birliği ilerleme raporları ve direktifleri, deklarasyonlar, komisyon çalışmaları, ilgili kurum raporları ve müzakere pozisyon belgeleri başta olmak üzere AB ve Türkiye tarafının düzenlemeleri ve müzakere belgeleri karşılaştırmalı olarak ele alınacaktır.

Avrupa Birliği'nin görsel-işitsel politikalarının temel düzenleme alanının televizyon yayıncılığı olması nedeniyle, Türkiye'nin Avrupa Birliği uyum sürecinde

görsel-işitsel politika uyumu özellikle televizyon yayıncılığı alanında aranmış; Avrupa Birliği'nin ilgili müzakere faslı çerçevesinde sinema ve radyo rejimiyle ilgili doğrudan herhangi bir talebi olmamıştır. Bu nedenle televizyon yayıncılığı ve bu alandaki düzenlemeler tezin ana inceleme alanını oluşturmaktadır.

Bu çerçevede araştırmanın amacı, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde görsel-işitsel politika alanında gerçekleştirilen yasal düzenlemeleri AB müktesebatıyla karşılaştırmalı olarak incelemek; yaşanan değişimlere ve yapılan düzenlemelere yönelik Türk televizyonlarına yön veren üst düzey yöneticilerin farkındalık ve bilgi düzeylerini saptamak; yapılan yasal değişikliklere ve mevcut duruma dair görüşlerini analiz etmek ve sektörden düzenleme ve uygulamalara dair geri bildirim almaktır.

Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde Türk televizyon sektörünü incelemeye yönelik yapılan araştırma, lisanslı tüm yayın mecralarında yayınları bulunan ve genel yayın yapan ulusal televizyon kanalları ile sınırlıdır. Araştırmanın bir diğer sınırlılığı, her kanalı temsilen bir yetkili kişi ile görüşme yapılmış olmasıdır. Dış değişkenler araştırmada etkisiz olarak kabul edilmiştir.

Bu araştırmanın kapsamını oluşturan televizyon yayıncılığı mevzuatına yönelik uyum, yalnızca ilgili alanı düzenlemesi bakımından değil, kitleler üzerinde diğer tüm alanları da etkileyen bir gücü olması bakımından önemlidir. Ancak bu uyum sürecinde gerçekleştirilen yasal düzenlemelerin, uygulamada televizyon yayıncılığına getirdiği değişiklikler ile ilgili, sektörden alınmış hiçbir geri bildirim ve uygulamaya dair toplanmış hiçbir veri bulunmamaktadır. Ayrıca yayıncılık sektörünün yapılan değişikliklerle ilgili bilgi ve farkındalık düzeyleri araştırılmamıştır. Araştırma, mevzuat uyumunun sektördeki uygulamasına yönelik veriler sağlaması bakımından öncü bir çalışmadır. Tez kapsamında yapılan literatür taramalarında ve gerek resmi kurumlarla, gerek özel sektör temsilcileriyle yapılan görüşmelerde, bugüne kadar sektörden toplanmış hiçbir veri olmadığının saptanması, araştırmaya bir ilk olması bakımından ayrı bir önem kazandırmaktadır.

Araştırma kapsamında sadece mevzuat açısından uyum amacıyla yapılmış yasal değişikliklerin değil, AB üyelik perspektifinin ve görsel-işitsel politikanın temel değerlerinin de sektör bazında analiz edilmesi, araştırmaya önem kazandıran diğer bir

husustur. Bu bağlamda çapraz tekelleşme, ifade özgürlüğü, ortak Avrupa kültürü, rekabet koşulları, düşünce çeşitliliği ve çoğulculuk, Avrupa Birliği program ve proje destekleri gibi temel konular, daha doğru ve bütüncül bir çalışma ortaya koymak amacıyla araştırmaya dahil edilmiştir.

Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırma konusu özelliği gereği bütüncül bir yaklaşımla ele alınması gereken, algıların, tutumların ve düşüncelerin derinlemesine betimlenmesini gerektiren bir konu olması nedeniyle nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Nicel araştırma yöntemi kullanılmamasının bir diğer nedeni de, Televizyon sektörü yöneticileriyle ve çalışanlarıyla yapılmış mevcut araştırmaların ve verilerin yetersiz olmasıdır. Araştırmanın evrenini, Türkiye’de karasal yayın, kablolu yayın ve uydu yayını kapsayan lisanslı tüm yayın mecralarında yayınları bulunan ve genel amaçlı yayın yapan ulusal televizyon kanallarının tamamı oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklem seçimi kararsal örneklemdir. Kararsal örneklem çerçevesinde, Türkiye’de yayın yapan ulusal kanallardan tüm kişiler prime time rating (izlenme oranları) sıralamasına göre ilk yedi kanal örnekleme dahil edilmiştir. İlk yedi sıradaki kanalların altındaki kanallar, izlenme oranları açısından oldukça düşük paylara sahip olmaları nedeniyle, detaylandırılmış ölçüm raporları dışındaki genel raporlarda yer almamaktadır. İzlenme oranlarına göre sekizinci sırada bulunan kanal, kesin olarak %3’ün altında, aylara göre farklılık göstermekle birlikte bazen %1’in de altında izlenme oranına sahiptir. Temsil ettiği izlerkitlenin çok düşük olması sebebiyle, izlenme oranları %3’ten az olan kanallar örnekleme dahil edilmemiştir. Başka bir ifadeyle, ilk yedi kanalın altındaki kanallar, izlenme oranları %3’ten daha düşük değerlere sahip olmaları nedeniyle araştırma kapsamına alınmamıştır.

Araştırma nitel araştırma tekniğe bağlı kalınarak yapılmış olup; verilerin toplanma sürecinde nitel araştırma türlerinden görüşme (mülakat) tekniği kullanılmıştır. Görüşme türleri içinde ise, yarı yapılandırılmış bireysel görüşme tekniği kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinin seçilmesinin nedeni, tekniğin yapılandırılmış görüşmeye göre daha esnek olması ve konunun içeriği gereği kişisel görüş ve yargıların kökenlerine inme imkan sağlamasıdır.

Verilerin toplanması sürecinde bağı kalınan nitel araştırma yöntemi, verilerin çözümlenmesi sürecinde de kullanılmıştır. Görüşme sonucu elde edilen bilgiler betimsel içerik analizine tabi tutulmuştur.

Çalışmanın birinci bölümünde Avrupa Birliği'nin kuruluşundan bugüne gelişim süreci; Birliğin kurumsal yapısı, işleyişi, temel politikaları ve Avrupa Birliği-Türkiye ilişkileri incelenmektedir. Bu bağlamda öncelikle Birliğin oluşumunda yer alan temel siyasi, ekonomik ve sosyolojik nedenler bu bölümde ele alınarak Birliğin kurumsal yapısının derinleşme süreci ve Türkiye'yi de içine alan Avrupa bütünleşmesi süreci açıklanmaya çalışılmaktadır. Ayrıca Avrupa Birliği'nin kurumsal yapısını, işleyişini ve temel politikalarını daha iyi anlayabilmek için her bir kurumun özellikleri, yapısı ve işleyişi tek tek ele alınmakta, ayrıca karar alma sürecinde kurumlar arasındaki ilişki de açıklanmaktadır. İlişkilerin bugün içinde bulunduğu durumu daha iyi değerlendirebilmek ve çalışmanın ana konusunu oluşturan uyum süreci ile görsel-işitsel politika alanlarını daha iyi analiz edebilmek amacıyla Türkiye-AB ilişkilerinin tarihsel gelişim süreci değerlendirilmektedir.

“Avrupa Birliği ve Türkiye’de Görsel-İşitsel Politikaların Gelişimi, Yasal Düzenlemeleri ve Türkiye’nin ABMüktesebatına Uyum Çalışmaları”başlığını taşıyan çalışmanın ikinci bölümünde; Avrupa Birliği ve Türkiye’de görsel-işitsel politikaların oluşum ve gelişim süreçleri ve Türkiye’nin görsel-işitsel politika alanında AB uyum sürecinde yaşadığı dönüşüm ele alınmaktadır. Avrupa Birliği’nde temel olarak televizyon yayıncılığını düzenlemek amacıyla oluşturulan görsel-işitsel politikalar, gelişim sürecine göre birkaç farklı dönemde değerlendirilmektedir. Türkiye’de görsel-işitsel sektörün ve politikaların gelişimi ise tarihsel süreç ve hukukî düzenlemeler çerçevesinde incelenmektedir. Bu bölümde son olarak başlangıcından itibaren Türkiye’nin Avrupa Birliği görsel işitsel mevzuatına uyum süreci, her iki tarafın da müzakereler esnasındaki pozisyonları, Avrupa Birliği’nin kuralları, talepleri ve Türk mevzuatında yapılan değişiklikler, resmi evraklar referans alınarak karşılaştırmalı bir biçimde analiz edilmektedir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, çalışma kapsamında Türk televizyon yayıncılığı sektörü üzerine yapılan araştırmanın amacı, kapsamı, sınırları, önemi, yöntemi, verilerin

toplanma ve analiz süreçleri ile ilgili bilgiler verilmekte; araştırma kapsamında ulusal kanal yöneticileriyle gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmeler çözümlenerek elde edilen bulgular sunulmaktadır. Bu bağlamda Avrupa Birliği uyum sürecinde Görsel İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi kapsamında televizyon yayıncılığında yapılan düzenlemeler tasnif edilerek kategorilendirilmekte, örneklem dahilindeki üst düzey televizyon yöneticileri ile gerçekleştirilen birebir görüşmeler çerçevesinde toplanan veriler betimsel içerik analizi yöntemiyle analiz edilmektedir.

Çalışmanın sonuç ve değerlendirme bölümünde, araştırma kapsamında elde edilen bulgular değerlendirilmekte; ayrıca konuya ilişkin önerilerde bulunmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM:

AVRUPA BİRLİĞİ VE AVRUPA BİRLİĞİ-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

Çalışmanın birinci bölümünde Avrupa Birliği'nin kuruluşundan bugüne gelişim süreci; Birliğin kurumsal yapısı, işleyişi, temel politikaları ve Avrupa Birliği-Türkiye ilişkileri incelenecektir.

1.1. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN BÜTÜNLEŞME VE DERİNLEŞME SÜRECİ

Avrupa Birliği'nin bugünkü halini nasıl aldığını anlamak ve geleceğe yönelik doğru bakış açıları yakalayabilmek için tarihsel bir perspektiften Birliğe giden süreci incelemek gerekmektedir. Birliğin oluşumunda yer alan temel siyasi, ekonomik ve sosyolojik nedenler bu bölümde ele alınarak Birliğin kurumsal yapısının derinleşme süreci ve Türkiye'yi de içine alan Avrupa Bütünleşmesi süreci açıklanmaya çalışılacaktır.

1.1.1. Avrupa Toplulukları'nın Ortaya Çıkışı (1945-1958)

Avrupa Birliği, bugün 27 üye devletten oluşan tek bir kurumsal yapı altında toplanmış bir Birlik olarak görülse de, AB'nin kökeni “birleşik Avrupa” fikrinin tarihsel arka planına ve İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan farklı topluluklara dayanmaktadır. Avrupa Birliği'nin temelini teşkil eden söz konusu topluluklar, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu, Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu ve Avrupa Ekonomik Topluluğu'dur. Her biri ayrı bir kurumsal yapıya sahip olarak farklı antlaşmalar çerçevesinde kurulan bu topluluklar, süreç içinde geçirdikleri değişim ve dönüşüm ile bugünün Avrupa Birliği'ni oluşturmuşlardır. Avrupa Birliği ile gerçekleştirilmek istenen Avrupa bütünleşmesi tarihsel olarak değerlendirildiğinde, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa Toplulukları'nın kurulmasına kadar geçen dönemi ayrı bir kategoride ele almak doğru bir yaklaşım olacaktır.

1.1.1.1. Birleşik Avrupa Fikri ve Avrupa Birliği'ni Oluşturan Temel Dinamikler

Avrupa kıtası, tarihi boyunca çok sayıda sosyolojik hareketliliğe ve siyasal sisteme ev sahipliği yapmıştır. tarih öncesi dönemlerinden başlayarak kıtaya Afrika ve Asya'dan gelip yerleşen insanlar Avrupa'nın ilk topluluklarını oluştururken zaman

içinde Mısır, Ortadoğu ve Anadolu medeniyetlerinin de etkisiyle Antik Yunan Avrupa'nın ilk sistemli uygarlığı olarak ortaya çıkmıştır. Ancak nispeten Avrupa'nın küçük bir bölgesinde egemenlik kuran Antik Yunan medeniyetinden sonra, erken sayılabilecek bir dönemde, Kuzey ve Doğu kısımları hariç, kıtanın nerdeyse tamamını tek bir yönetim ve siyasal sistem altında toplayan Roma İmparatorluğu ortaya çıkmıştır. Roma İmparatorluğu M.S. 5. yüzyılda Kavimler Göçü ve ekonomik sistemdeki çözülme nedeniyle yıkılmış olsa da Avrupa'ya bir daha belleklerden silinmemek üzere bir “Birleşik Avrupa” fikri bırakmıştır.

Birleşik Avrupa'yı Roma'nın fetih yöntemiyle kurmayı hayal edenler tarih içinde kısmen başarılı olmuşlardır. Roma İmparatorluğu'ndan sonra, Avrupa'da güçlü bir siyasi yapının olmadığı ve Hristiyanlığın kıtada iyice yerleştiği yaklaşık üç yüzyılın ardından, M.S. 8. yüzyılda, Frankların kralı Charlemagne, Karadeniz'den İspanya'nın kuzeyine, Baltık Denizinden Sicilya'ya kadar büyük bir alanda hakimiyet kurmuş ve Papa'dan taç giyerek kutsattığı devletin mührünü “Yeni Roma İmparatorluğu (*Renovatio Imperii Romani*)” olarak belirlemiştir (the Economist, 2003:para.3). Ancak Charlemagne'ın ölümünden sonra devleti uzun sürmemiş ve Avrupa bin yıldan fazla sürecek bir bölünmüşlük dönemine girmiştir.

Ortaçağ'dan sonra Avrupa, ya küçük siyasal yapılarla ya da çoğunluğu sömürgecilikle güçlenen yeni imparatorluklarla bölünmüş olarak yönetilmiştir. İspanyol, Britanya, Portekiz, Hollanda, Kutsal Roma-Germen ve İsveç imparatorluklarının yanı sıra doğudan gelen Osmanlı ve Rus İmparatorluklarının hakimiyet mücadelesi ile kıta, yüzyıllar süren siyasi, dini ve mezhepsel bir bölünmüşlük ve sayısız çatışmalar yaşamış, imparatorlukların birçoğunun Roma İmparatorluğu'nun yerini alma hayali gerçekleşememiştir. Aydınlanma dönemi ve sanayi devriminden sonra ortaya çıkan cumhuriyetler ve ulus devletler de Avrupa'yı birleştirmek ve Roma'yı canlandırmak fikrinden vazgeçememiş, ne var ki bunu Napolyon ve Hitler gibi liderler tarafından zorla ve fetih yoluyla sağlamaya çalışmış ve başarısız olmuşlardır.

Öte yandan Roma İmparatorluğu, sadece emperyal hevesleri olanlara esin kaynağı olmamış, Avrupa insanları için barışçı bir birlik isteyenlere de pozitif anlamda model olmuştur. 1623 yılında Emeric Crucé, Avrupalı devletler arasındaki sorunları

çoğunluk kararıyla çözmeye yönelik olarak hükümdarların elçilerinden oluşan bir meclisin sürekli toplantılar yapmasını, (Meray 1977:29'dan aktaran, Mor, 2010: 504), yine William Penn 1693 yılında, “Avrupa’nın Şimdiki ve Gelecekteki Barışı Üzerine Deneme” adlı eserinde, bir Avrupa Parlamentosu kurulmasını, bu Parlamente’ya Rus ve Osmanlı temsilcilerinin de katılmasını ve temsilcilerin sorunları konuşup çözüme bağlamalarını önermişlerdir (Mor, 2010: 504). Victor Hugo ise, insani ideallerden esinlenerek barış dolu bir ‘Avrupa Birleşik Devletleri’ hayal etmişti (Fontaine, 2010:5).

Hugo, Crucé ve Penn’in yanı sıra Avrupa bütünleşmesi üzerine fikirler ortaya koyan Dante, Goethe, Due de Sully, Montesquieu, Rousseau, Saint-Pierre, Saint-Simon, Leibnitz, Kant, Nietzsche, Pierre Du Bois ve Proudhon (Rougemont, 1965; Archibugi, 1992) gibi diğer düşünce adamlarının yaşadıkları dönemler ve birleşik Avrupa’ya dair düşünceleri farklılık gösterse¹ de ortak fikirleri şöyle özetlenebilir: Milliyetçilik ve emperyalizm savaş ve yıkım getirmektedir. Avrupa’nın ihtiyacı, kalıcı barışı sağlayacak bir birlik kurmaktır.

On dokuzuncu yüzyılda Avrupa içinde bölgesel düzeyde birlik hareketleri hayat bulmuştur. 1848 yılında İsviçre’de on üç kanton siyasî bir entegrasyon çerçevesinde bir araya gelerek İsviçre Federasyonu’nu oluşturmuşlardır. Federasyon içerisinde, malların ve insanların serbest dolaşımı uygulamasına geçilmiştir. İngiltere’de klasikleşmiş feodal yapıdan vazgeçilerek siyasî liberal birlikler oluşturulurken, hemen ardından Alman prenslikleri yalnızca gümrük birliği çerçevesinde, İtalyan şehir devletleri de tarıma dayalı ekonomik entegrasyon konusunda birlikler oluşturmuşlardır (Yazgıç, 2004:8). Ne var ki Avrupa çapında bir birlik için ilk ciddi siyasi adımlar, I. Dünya Savaşında on milyona yakın Avrupalı hayatını kaybettikten sonra atılmaya başlanmıştır. 1923’te Pan-Avrupa Hareketinin Avusturyalı Kurucusu Coudenhove Kalergi, 1848’deki İsviçre Birliği, 1871’deki Alma İmparatorluğu ve 1776’daki Amerika Birleşik Devletleri (ABD) bağımsızlığı gibi başarılı örnekleri öne sürerek bir Avrupa Birleşik Devletleri kurmak fikrini ortaya koymuştur. 5 Eylül 1929’da Cenova’daki Milletler Cemiyeti toplantısında Fransız Dış İşleri Bakanı Aristide Briand, Alman mevkidaşı Gustav

¹Düşünce adamlarının Avrupa bütünleşmesine yönelik fikirlerinin detayları için bkz.: Rougemont, 1965; Archibugi, 1992.

Stresemann'ın desteğiyle Milletler Cemiyeti çatısı altında bir Avrupa Birliği oluşturmayı önermiş (Borchardt, 1995:5) ancak bu öneriler hayata geçememiştir.

Avrupa için bir birliğin I. Dünya Savaşı'ndan sonra oluşturulamamasının önde gelen nedenlerinden biri, kurulan demokrasilerin güçsüz kalması, totaliter rejimlerin (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nde [SSCB]Stalin'in Komünist, İtalya'daMussolini'nin Faşist, Almanya'daHitler'in Nazi diktatörlükleri) ve emperyal eğilimlerin ön plana çıkmasıdır. Bu siyasi yapının neticesinde yaşanan II. Dünya Savaşı Avrupa için büyük bir felaket olmuştur. Koçöz, (2009:1) II. Dünya Savaşının Avrupa kıtasına 50 milyon ölüye, korkunç bir yıkım ve çok büyük bir maddi hasara mal olduğunu, sanayi üretiminin yarı yarıya düştüğünü, altyapıların tamamen yeniden inşa edilmeye ve büyük çapta onarılmaya muhtaç hale geldiğini, aşırı derecede yoksullaşan Avrupa'nın büyük bir düşüş yaşadığını ve savaştan galip çıkan iki büyük gücün (ABD-SSCB) vesayetini kabul etmek zorunda kaldığını belirtmektedir.

Barış içinde bir Birleşik Avrupa, her ne kadar çok eski bir fikir olsa da, II. Dünya savaşı sonrasına kadar sadece bazı büyük şairlerin, düşünürlerin ve idealist, inatçı politikacıların gerçekleşmesini istedikleri bir hayal olarak kalmıştır.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'nın toplu halde çöküşü ve ulus devletlerin çözümsüz yapısı, yeni bir başlangıç için radikal yaklaşımların tartışılmasına yol açmıştır. Avrupa bütünleşmesine giden sonraki adımlar şu üç temel düşünce etrafında şekillenmiştir (Borchardt, 1995:5-6):

1- Avrupa kendi zayıflığını fark etmiştir. Çatışma ve savaş, Avrupa'nın dünya sahnesindeki eski merkezi konumunu kaybetmesine ve bu boşluğun, her biri Avrupa'nın bölünmüş küçük devletlerinden daha fazla askeri, politik ve ekonomik güce sahip iki yeni süper güç ABD ve SSCB tarafından doldurulmasına yol açmıştır.

2- “Avrupa sivil savaşları” haline dönen iki dünya savaşının berbat deneyiminden ve Avrupa'nın bir savaş alanı haline getirilmesinden alınan dersten “Bir daha asla!” sloganı etrafında bütünleşen ve yeni bir savaş ihtimalini sonsuza kadar ortadan kaldırmayı hedefleyen ortak bir tutum oluşmuştur.

3- Uluslararası ilişkilerin daha sistemli bir şekilde organize edildiği, daha iyi,

daha özgür, daha adil bir dünya oluşturmaya yönelik büyük bir istek ortaya çıkmıştır.

Savaş sonrası olgunlaşan bu düşünceler çerçevesinde siyasetçiler ve bürokratlar kendilerine bir yol haritası belirleme çabası içine girmişler ve Avrupa birliğine yönelik çeşitli fikirler ve programlar öne sürmüşlerdir. Avrupa'nın birleşmesi gerektiğini en yüksek makamdan dile getirenlerin ilki, Sovyet tehdidinin güçlenmesinden endişe duymakta olan İngiltere Başbakanı Winston Churchill'dir. Savaş sonrası siyaseten bölünmüş Avrupa'nın uğruna savaştıkları özgür Avrupa olmadığını tarihe geçecek “*Demir perde (iron curtain)*”² deyiimiyle ifade eden İngiltere Başbakanı Winston Churchill, 19 Eylül 1946 tarihinde Zürih Üniversitesi'nde yaptığı konuşma ile özgür, demokratik Avrupa devletleri arasında bir çeşit birleşik devletler (*a kind of United States of Europa*)³ kurulmasını önermiştir.

Öte yandan ABD de, soğuk savaş ortamına girilmesiyle ortaya çıkan iki kutuplu yapıdan ve Avrupa'nın ikiye bölünmüşlüğünden rahatsızdır. Batı Avrupa ile ittifakının güçlendirilmesi, ABD açısından hayati önem taşımaktadır. Güçlü bir batı ittifakının kurulmasının ancak ekonomik ve siyasi olarak da güçlü olan bir Avrupa birliği ile gerçekleşeceğini gören ABD, batı Avrupa yöneticileri ile batı Avrupa elitleri arasında daha geniş bir Avrupa entegrasyonunun geliştirilmesine yönelik bir çalışma içine girmiştir. (Kadioğlu, 2006:43-44). ABD Başkanı Harry S. Truman, öncelikle kötü durumda olan Avrupa'daki müttefiklerinin ekonomilerinin toparlamalarını sağlamak için bu ülkelere doğrudan ekonomik yardım yapmayı daha doğru bulmuş ve ABD'de yürütülen çalışmalar “Avrupa'yı Geri Kazanma Programı (*European Recovery Program*)” isimli bir Avrupa projesinin ortaya çıkmasıyla neticelenmiştir. Dönemin ABD Dış İşleri Bakanı George C. Marshall'ın elinde şekillenmiş ve uygulanmış olması nedeniyle bu program daha çok “*Marshall Planı*”⁴ olarak anılmış ve 1948-1952 yılları arasındaki üç yıllık sürede Avrupa ülkelerine toplam 13.3 milyar dolarlık başarılı bir yardım operasyonu gerçekleştirilmiştir.

² Churchill'in 5 Mart 1946 tarihinde Westminster College, Fulton, Missouri'de yaptığı konuşmanın tam metni ve ses kaydı için bkz: <http://www.wyzant.com/Help/History/HPOL/Churchill/>

³ Konuşmanın tam metni için bkz.: <http://www.churchill-society-london.org.uk/astonish.html>

⁴ ABD Dış İşleri Bakanı George C. Marshall'ın Avrupa'yı Geri Kazanma Programı'nı açıkladığı konuşmanın tam metni ve ses kaydı için bkz: <http://www.wyzant.com/Help/History/HPOL/Marshall/>

5 Haziran 1947 tarihinde Harvard Üniversitesi'nde yaptığı konuşma ile George Marshall, Avrupa ülkelerinin savaş yaralarının sarılması için bir iyileşme planı hazırladıklarını; ancak bu iyileştirme planı çerçevesinde gerçekleştirilecek ABD yardımı için Avrupa devletlerinin bir araya gelmesi gerektiğini ifade etmiştir. (Tanrıverdi, 1990:4). Savaşı sırasında yanıp yıkılan Avrupa'ya geniş kapsamlı yardımda bulunabileceklerini, ancak bu yardımın daha etkili olabilmesi için Avrupalıların dayanışma içerisinde olmaları gerektiğini belirten Marshall'ın nutkunda açıkça belirtilmemiş olmakla birlikte yardım, Avrupa'nın komünist olmayan ülkelere yapılacaktır (Yazgıç, 2004:11). Bu nedenlerle ABD yardımını almaya talip olan ve bir birlik oluşturmaları gereken 16 Avrupa ülkesi Temmuz 1947'de Paris'te bir araya gelmişler ve dokuz aylık bir çalışmanın neticesinde 16 Nisan 1948'de Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilâtı'nı (*Organization for European Economic Cooperation-OEEC*) kurmuşlardır.⁵

OECC'nin ardından Avrupa, bütünleşme çabasına iki yeni örgütle devam etmiştir. Bunlardan ilki, 4 Nisan 1949'da Washington'da kurulan ve Avrupa'nın demokratik yönetim biçimine sahip devletleri ile ABD ve Kanada'dan oluşan bir birleşik savunma paktı olan NATO (*North Atlantic Treaty Organization*)'dur. Diğeri ise demokratik Avrupa devletlerinin hükümetleri arasındaki işbirliğini arttırmak ve belirli konularda her birinin tabi olacağı ortak kararlar alabilmek amacıyla 5 Mayıs 1949'da Londra'da kurulan "Avrupa Konseyi (*Council of Europe*)"dir.

Böylece, bir yıldan kısa bir süre içinde Haziran 1948'den Mayıs 1949'a kadar kurulan bu üç örgüt (OEEC, NATO ve Avrupa Konseyi) ile Avrupa ilk kez ciddi ve organize bir süreçle ekonomik, siyasi ve askeri bir bütünleşme çabasına girmiştir. Ancak Vaizoglu'na göre (1999:6), Marshall yardımı adı altında Avrupa'ya akan ABD sermayesinin giderek kendilerini ABD'ye bağımlı kılacağını gören ufak ve güçsüz batı Avrupa ülkeleri, ekonomik potansiyellerini bir araya getirerek Avrupa orijinli yeni bir sermaye piyasası ve ortak pazar oluşturmak istemişlerdir. Öte yandan Yüksek (2001:204), dönemin şartları altında iki düşman kardeş olan Almanya ve Fransa'yı yeni

⁵ Bu teşkilat, daha sonra Avrupalı olmayan bazı ülkeleri de içine alarak "Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (*The Organisation for Economic Co-operation and Development- OECD*)" haline dönüşmüştür (1961).

bir çatışmadan uzak tutacak şekilde bir araya getirmenin ve doğu blokundan kaynaklanan siyasi ve askeri tehdidi göğüslemenin önemine vurgu yapmaktadır.

Böylece hem müttefik ABD'nin ekonomik hegemonyasından, hem Sovyetlerin siyasi ve askeri baskısından, hem de kendi aralarındaki husumetlerin tekrar canlanarak çatışmaya dönüşmesinden endişe eden Avrupa devletleri daha işlevsel, daha güvenilir ve kalıcı bir birliktelik kurmanın zorunluluğunu daha iyi kavramışlardı. Bu noktada en büyük sıkıntı ve sorumluluk Fransa'ya düşmekteydi. Zira kıtanın üç büyük devleti içinde İngiltere, kendi milletler topluluğu ve ABD ile olan ilişkileri nedeniyle ayrı bir konumdaydı. Diğer bir devlet Almanya ise, hem fiilen ikiye bölünmüş olması nedeniyle işlevsel, hem de bir önceki savaşın en büyük müsebbibi olması nedeniyle psikolojik olarak öncülük edebilecek bir pozisyonda bulunmamaktaydı. Bu durumda bir birlik için öncülük etmek, her savaşta Almanya'dan en büyük zararı gören ve ülkesi savaş alanına dönen Fransa'ya düşmekteydi. Gerçekten de inisiyatif alabilen, öngörülü Fransız politikacı ve diplomatlar bu sürece öncülük etmekte gecikmeyeceklerdi.

1.1.1.2. Jean Monnet, Robert Schumann ve Schuman Planı

Savaş sonrası Avrupasını birleştirmeye yönelik en ciddi adımları bir Fransız iktisatçı ve maliyeci olan Jean Monnet atmıştır. Jean Monnet, Birinci Dünya savaşı yıllarından itibaren Avrupa'da birlik için çalışmış; ancak başarılı olamamış; İkinci Dünya Savaşı henüz sonlanmadan bu çabalarına tekrar hız vermiştir. Monnet'in çalışmaları, savaş sonrası Fransız Dış İşleri Bakanı olan Robert Schumann tarafından desteklenmiş ve ortaya konan Schumann Planı'nın başarısının ardından bu ikili bugün birçokları tarafından Avrupa Birliği'nin öncüleri sayılmıştır.

1943 yılında yaptığı bir konuşmada Monnet, Avrupa devletlerinin millî egemenlik temelinde yeniden yapılandıkları takdirde barış içinde olamayacaklarını, Avrupa ülkelerinin halklarına gerekli refah ve toplumsal kalkınmayı temin etmek için çok küçük olduklarını ve kendi aralarında bir federasyon kurmaları gerektiğini belirtmiştir. 1949'da Monnet, önemli bir kömür ve çelik bölgesi olan Ruhr'un kontrolü için Almanya ve Fransa arasındaki ihtilafın tehlikeli boyutlara tırmanmakta olduğunu fark etmiş ve Fransız-Alman kömür ve çelik kaynaklarının bir Avrupa Hükümeti'nin kontrolü altında toplanmasının gerekli olduğunu görmüştür (ABGS, 2011:7). Monnet,

Avrupa'nın kendi içindeki rekabet ve sinsi oyunları bırakıp ortak çıkarlar için bir araya gelmesi gerektiğini, Avrupa'nın ilerleyişini engelleyen ulusal egemenlik sisteminin kesinlikle devam etmemesi gerektiğini savunmaktadır. Ona göre, artık eski dünya ülkeleri olan Avrupa ülkeleri ya marjinalleşecekler ya da birleşeceklerdir (Yazgıç, 2004:14). Savaş sonrası Fransa Planlama Teşkilatı Başkanı olan Jean Monnet, bir yanıyla kalıcı bir barış tesis edecek, bir yanıyla da Almanya'yı Avrupa içinde asimile edecek bir plan önermiştir. Birinci Dünya Savaşı sonunda Versailles'da atılan yanlış tohumlar bu sefer atılmamalıdır. (Börekçi, Yurdakul 2010:9). Robert Schuman, Jean Monnet tarafından ortaya atılan bu fikri çok beğenmiş (Fontaine, 2010:5) ve bireysel olarak planı Bonn'daki Federal Almanya Şansölyesi Adenauer'a ulaştırarak fikrini öğrenmek istemiştir. Adenauer, çabuk ve kesin bir yanıt vererek planı tüm kalbiyle coşkulu bir biçimde desteklediğini bildirmiştir (Fontaine, 2000:13). Böylelikle, Monnet'in hazırladığı plan taslağını Adenauer ile fikir birliği içinde, 9 Mayıs 1950'de kamuoyuna sunmuştur (ABGS, 2011:7). Schuman Deklarasyonu adıyla tarihe geçen bu açıklamayla Schuman Planı ilan edilmiştir.⁶

Schuman, deklarasyonunda; Ruhr Bölgesindeki zengin kömür ve çelik madenlerini, II. Dünya Savaşı'ndaki düşmanı Almanya ile birlikte işleteceklerini, bunun için uluslar üstü nitelikte bir örgüt kurulacağını ve isteyen demokratik Avrupa Devletlerinin bu örgüte üye olabileceklerini ilan etmiştir (Yüksek, 2001:204). Schumann Planındaki öncelikli amaç, Fransız ve Alman demir ve çelik üretimini üstün yetkilerle donatılmış bir kurumun denetimine vermektir (Yazgıç, 2004:14). Ayrıca diğer isteyen devletlerin de katılımıyla öncelikle kömür ve çelik piyasasında başlayacak bir çeşit serbest ticaret alanı ve gümrük birliğinin, zaman içinde daha üst düzey bir ekonomik ve siyasi işbirliğine dönüşebileceğini öngörmektedir.

Öncelikli olarak iktisadî bir plan olarak algılansa da bu planın önemli ölçüde siyasi uzantıları olacaktır (Yazgıç, 2004:14). Schumann (1950:1), birleşik bir Avrupa'nın bir seferde ve tek bir plan çerçevesinde gerçekleştiremeyeceğini, önce fiilî bir dayanışma yaratıp somut kazanımlar üzerinden gidilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu amaçla Fransız hükümetinin Fransa ve Almanya arasındaki asırlık husumeti bitirip

⁶ Schuman Planı ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Fontaine, 2000.

kömür ve çelik kaynaklarının kullanımını bir yüksek otoriteye devretmeye hazır olduğunu açıklayarak Fransa ve Almanya arasında muhtemel olan bir savaşı, hammadde temini açısından imkansız kılmayı tasarlamış ve gelecekteki asıl hedef olan daha büyük işbirliklerinin önünü açmaya çalışmıştır.⁷

Bir zamanlar birbirleriyle savaşmış olan ülkelerde, kömür ve çelik üretimi tek bir ortak Yüksek Otorite altında toplanacaktır. Pratik olmanın yanı sıra çok zengin bir sembolik anlam da içeren bir şekilde, savaşın hammaddeleri uzlaşma ve barış araçlarına dönüştürülmektedir (Fontaine, 2010:5). Ortaya koyduğu bu projenin ardından Monnet, siyasi ve ekonomik entegrasyon için mücadele etmiş ve hayatının kalanını Avrupa'nın birleşmesi yolundaki çalışmalara adanmıştır. Yüzyılın ikinci yarısında Avrupa, tohumları Jean Monnet tarafından ekilen Avrupa Birliği fikrini takip ederek büyük ölçüde gerçekleştirmiştir (ABGS, 2011:7-8). Schuman, Avrupa Birliği'ni doğuran fikirleri ilk olarak 9 Mayıs 1950'de halka açıkladığı için 9 Mayıs AB'nin doğum günü olarak kutlanmaktadır (Fontaine, 2010:11).

1.1.1.3. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu - Paris Antlaşması (1951)

1945 ve 1950 yılları arasında, Robert Schuman, Konrad Adenauer, Akide de Gasperi ve Winston Churchill dâhil bir avuç öngörülü devlet adamı, halklarını yeni bir döneme girmeye ikna etmeye koyulmuştur. Batı Avrupa'da ortak çıkarlara dayanan ve tüm ülkeler arasında eşitliği ve hukukun üstünlüğünü garanti eden antlaşmalar üzerine kurulmuş yeni yapılar yaratılması planlanmış (Fontaine, 2010:5) ve bu yapıların ilki Schuman Bildirgesi ile ilk adımı atılan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) (*European Coal and Steel Community, ECSC*) olmuştur.

Schuman Bildirgesi, idealin yanında pratikte de etkili bir metin olarak görülmüş olmalı ki Fransa ve Almanya'nın yanı sıra -daha sonra Benelüks'u oluşturan üç ülke- Belçika, Hollanda ve Lüksemburg ile birlikte İtalya da bu projeye dahil olmuştur. Schuman Planı da böylece altı ülkenin katıldığı daha büyük bir organizasyona dönüşmüştür (Çalış, 2008:42-43). Çalışmaların neticesinde AKÇT antlaşması, 18 Nisan

⁷ 9 Mayıs 1950 tarihli Schumann Deklarasyonu'nun tam metni için bkz.: <http://www.europarl.europa.eu/meps/en/search.html>

1951’de Belçika, Almanya ⁸, Fransa, Hollanda, Lüksemburg ve İtalya arasında imzalanmıştır. (Cankurt, Günden, Miran, 2007:36). “Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğunu Kuran Antlaşma (*Treaty establishing the European Coal and Steel Community*)”, isminin yanı sıra Paris’te imzalandığı için Paris Antlaşması olarak da anılmaktadır.

24 Temmuz 1952 tarihinde yürürlüğe giren Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu’nu Kuran Antlaşma ile oluşturulan Topluluğun amacı, üye devletlerin kömür-çelik üretimi ve dağıtımının uluslarüstü nitelikte bir *Yüksek Otoritenin* yönetiminde gerçekleştirilmesi ve serbest dolaşım ile serbest rekabetin temin edildiği ortak bir kömür-çelik pazarının kurulmasıdır (AB Bakanlığı, 2012a:18-19). Aynı zamanda İkinci Dünya Savaşı sonrasında, Avrupa’nın galip ve yenik ulusları arasında barışı güvence altına almak, bu ülkeleri ortak kurumlar bünyesinde işbirliği yapan, her anlamda eşit taraflar olarak bir araya getirmek (Fontaine, 2010:11), bu ülkelerde iktisadî büyümeye, istihdamın geliştirilmesine, hayat seviyesinin yükseltilmesine katkıda bulunmak ve en yüksek üretkenlik düzeyinde üretimin en ussal dağılımını sağlayacak koşulların yerleşmesini gerçekleştirmektir (Yazgıç, 2004:16).

Böylece AKÇT ile devletler, tarihte ilk defa, kendi iradeleri ile ulusal egemenliklerinin bir kısmını uluslarüstü bir kuruma devretmişlerdir (İKV, 2012a:para:3). Dünya tarihinde bir ilk olan yeni teşkilatın örgüt modeli yetki devrine dayanmaktadır (Ülger, 2006:5). Bu anlaşmayla taraf ülkelerin demir-çelik kaynakları birleştirilerek, *Bakanlar Konseyi, Yüksek Otorite, Ortak Meclis ve Adalet Divanı* olmak üzere dört organdan oluşan AKÇT kurulmuş ve temel karar alma organı, idari açıdan bağımsız olan Yüksek Otorite olmuştur. Ortak Pazar’ın yönetimine ilişkin tüm yetkiler bu organa verilmiştir. Bu açıdan değerlendirildiğinde AKÇT’nin daha sonra kurulan

⁸ İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Almanya, savaşın galip ülkeleri tarafından dörde bölünerek her bir parça bir galip devletin (ABD, SSCB, İngiltere ve Fransa) kontrolüne verilmiştir. Daha sonra 1949 yılında ABD, İngiltere ve Fransa kendi yönetimleri altındaki bölgeleri tek bir idari birim altında birleştirerek kurdukları Federal Almanya Cumhuriyeti’ni tanımışlar; ancak, SSCB bu düzenlemeye karşı çıkarak kendi denetimi altındaki bölgede Alman Demokratik Cumhuriyeti’ni (Doğu Almanya Cumhuriyeti) kurmuştur. İki Almanya 1989 yılında Berlin Duvarı’nın yıkılmasıyla Federal Almanya Cumhuriyeti’nin Doğu Almanya Cumhuriyeti’ni ilhak etmesi prensibi üzerine tekrar birleşmişlerdir. Metinde burada ve daha sonra, 1989 yılına kadar olan tarihler için kullanılacak olan Almanya ifadesi Federal Almanya Cumhuriyeti, 1989 yılından sonraki tarihler için kullanılan Almanya ifadeleri ise bugünkü birleşmiş Almanya anlamına gelmektedir.

diğer iki Topluluktan (Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu) temel farkı, Yüksek Otorite'ye devletler üstü yetkiler verilmiş olmasıdır. (İKV, 2005:43)

AKÇT büyük ölçüde başarılı olmuş, kuruluşunda gözetilen hedeflere ulaşmıştır. Avrupa Birliği'ni gerçekleştirecek diğer organizasyonların kurulmasına hem manevî hem de maddî yönden küçümsenmeyecek yardımlarda bulunmuştur (Yazgıç, 2004:17). Öncelikle topluluk, kaynakların ve üretimin adil dağıtımını kriz ortamlarında dahi başarıyla gerçekleştirerek gerekli olan endüstriyel yeniden yapılanmayı ve gelişmeyi sağlamıştır. Çelik üretimini dört kat arttırmış ve çeliğin hem daha kaliteli hem de daha ucuz olmasını sağlamıştır. Kömür üretimi ve bu alanda istihdam edilen işçi sayısı azalmış ancak yüksek teknolojik gelişme, güvenlik ve çevre kalitesi yükselmiştir. Ayrıca sosyal güvenlik sistemine getirdiği yenilikler (erken emeklilik, eğitim bursu vb.) krizlerle başa çıkmada büyük önem öneme sahip olmuşlardır (European Commission, 2010:3). AKÇT, Avrupa'nın ekonomik ve siyasi entegrasyonunun ve Avrupa Birliği'nin ilk adımı olarak değerlendirilmiş, kurumun fikir babası ve ilk başkanı olan Monnet (1952-1955) tarafından öngörülen sonuçların gerçekleşmesiyle Fransız-Alman uzlaşması sağlanmış ve Avrupa sorununun tüm unsurları dindirilmiş, ihtilaftan siyasi işbirliğine doğru bir geçiş yaşanmıştır (ABGS, 2011:7-8).

18 Nisan 1951 tarihinde imzalanan AKÇT Antlaşması, yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 50 yıl süreyle akdedilmiş bir Antlaşma olduğundan, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu 23 Temmuz 2002 tarihi itibarıyla sona ermiştir (AB Bakanlığı, 2012a:18-19). AKÇT Antlaşmasının yürürlükten kalkmasının finansal sonuçlarıyla ilgili bir protokol Nice Antlaşması ekinde yer almıştır. Bu protokol AKTÇ'nin tüm görev ve sorumluklarının Avrupa Topluluğu'na devrini gerçekleştirmiştir (European Commission, 2010:3).

1.1.1.4. Avrupa Savunma Topluluğu ve Avrupa Siyasi Topluluğu: Bütünleşmede Başarısızlıklar ve Yeni Yol Haritası

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'nın bütünleşme çabaları içinde ilk ciddi adım olan AKÇT'nin hemen ardından bütünleşmeye dair yeni projeler gündeme gelmeye başlamıştır. Ancak bu projelerin hayata geçirilmesinde AKÇT örneğinde

olduğu gibi başarı sağlanamamış ve bu durumun sonuçları Avrupa'nın bütünleşme sürecini doğrudan etkilemiştir.

Kuzey Atlantik Konseyi'nin ⁹ 26 Eylül 1950 New York toplantısında, Almanya'nın yeniden ordu kurması düşüncesinin canlanması üzerine, Fransa harekete geçerek, Schuman önerilerinin ardından Avrupa'nın bütünleşmesi yönünde ikinci bir girişimde bulunmuştur. Birinci girişimin de yaratıcı beyni olan Fransız planlama örgütünün başkanı Jean Monnet tarafından hazırlanan ve bir Avrupa Birleşik Ordusu kurulmasını öngören, Avrupa Savunma Topluluğu (AST, *The European Defence Community -EDC*) önerisi, Fransa Başbakanı René Pleven tarafından Fransız Ulusal Meclisinde okunarak dünyaya duyurulmuştur (Coşkun, 2002). Bu Avrupa Ordusu içerisinde İkinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkmış olan Almanya da yer alacaktır (İKV, 2005:48). Pleven Planı olarak bilinen bu öneriyle Alman birliklerinin de dahil olacağı bir Avrupa Ordusu öngörülmekte; Avrupa Savunma Topluluğu, Avrupa siyasi kurumlarının kontrolü altında toplu savunma amaçlı bir Avrupa Ordusu anlamına gelmektedir (Watts, 2008:16).

Pleven planının ayrıntıları, 15 Şubat 1951'de Paris'te NATO ülkeleri ile Almanya'nın katıldığı konferansta ele alınmış (Ülger, 2006:6); üzerinde yapılan çalışmalardan sonra 27 Ocak 1952'de Altıların (Belçika, Fransa, Almanya, İtalya, Lüksemburg ve Hollanda) dışişleri bakanları, Paris'te toplanan bir konferansta AST'nin kurulması konusunda uzlaşmaya varmışlardır (AB Bakanlığı, 2011a:2). Üzerinde uzlaşmaya varılan taslakta, herhangi bir saldırıda tarafların birbirine yardım garantisi, anlaşmaya taraf devletler arasında ayrım yapılmaması, ortak bir ordunun ortak komutanlık altında oluşturulup yönetilmesi, taraf devletlerin (deniz ötesi birlikleri dışında kalan) tüm kara, hava ve deniz kuvvetlerinin oluşturulacak AST'ye bağlı olması öngörülmüştür. Bu yapılanma çalışmaları, oluşturulacak olan Avrupa Savunma Komiserliğine bırakılacak, ek olarak Avrupa Silahlanma Servisi ve Avrupa Lojistik Komutanlığı adlarıyla iki yeni birim daha kurulacaktır. AST bünyesinde ayrıca bir de Bakanlar Konseyi kurulacak, bu konsey de üye ülkelerle

⁹ NATO'nun en yüksek karar alma organıdır. Üye ülkelerin dış işleri bakanlarından oluşmaktadır; ancak bazen devlet ya da hükümet başkanları seviyesinde de toplanabilmektedir.

Avrupa Savunma Komiserliği arasında eşgüdüm sağlayacaktır (Ülger, 2006:6). Bu şartlar çerçevesinde hazırlanan AST antlaşması 27 Mayıs 1952’de Altılar tarafından Paris’te imzalanmıştır; ancak antlaşmanın yürürlüğe girmesi için taraf ülkelerin kendi iç hukuklarına göre onay sürecinin tamamlanması beklenmeye başlanmıştır.

Pleven’in AST’nin kurulması için yaptığı teklif, aynı zamanda kurulacak askeri organizasyonu denetleyecek bir siyasi otoritenin oluşturulmasını da öngörmektedir. AST antlaşmasının imzalanmasının ardından, AKÇT Asamblesi¹⁰ siyasi topluluk konusunda inisiyatif alarak, Avrupa Siyasi Topluluğu oluşturulması hususunda bir antlaşma taslağı hazırlamıştır (Dinan, 2005:185). 9 Mart 1953’te Asamblenin başkanı Paul-Henry Spaak, AKÇT Konseyi başkanı Georges Bidault’a, Avrupa Siyasi Topluluğu oluşturulmasına ilişkin bir antlaşma taslağı sunmuştur. Bu taslakta Avrupa Siyasi Topluluğu’nun kuruluş amacı, insan haklarının ve temel özgürlüklerin korunması, saldırılara karşı üye devletlerin güvenliğinin temin edilmesi, dış politika alanında koordinasyonunun sağlanması ve aşamalı biçimde bir Ortak Pazarın kurulması olarak belirlenmiştir (Avrupa Komisyonu, 2002:8). AKÇT ve Avrupa Savunma Topluluğu benzeri bir yapı öngören statüye göre, Avrupa Siyasi Topluluğu’nun ulus üstü karakter taşıyacaktır. Kurulması planlanan beş kurumlu örgüt yapısında, biri ulusal parlamentolar içerisinde, öteki de doğrudan seçimlerle belirlenecek iki meclisin yanında, Başkanı Meclis tarafından seçilen Avrupa Yürütme Konseyi, Adalet Divanı, Ekonomik ve Sosyal Komite ve Bakanlar Konseyine yer verilmiştir (Ülger, 2006:7).

Her ne kadar AST Antlaşması imzalanmış olsa da üzerinde tam bir fikir birliği sağlanamamıştır. Diğer devletlerin de çekinceleri olmakla beraber en güçlü itiraz Fransa’dan gelmiştir. Fransa, ilk etapta Antlaşma’nın yürürlüğe girmesinden önce üye ülkeler arasında dış politikada birlik sağlanması gerektiğini öne sürmüş (Ülger, 2006:7), sonra 20-23 Ağustos 1954’te Brüksel’de yapılan Altılar toplantısında Fransız devlet adamı Pierre Mendés France’ın, Avrupa Savunma Topluluğunun uluslararası niteliğinin hafifletilmesi talep etmiş (Avrupa Komisyonu,

¹⁰ AKÇT Antlaşması kapsamında 10 Eylül 1952 tarihinde kurulmuş olan bu kurum Avrupa Parlamentosu’nun öncüsü olarak kabul edilmektedir.

2002:9); ancak bu talep kabul edilmemiştir. Brüksel toplantısından bir hafta sonra 30 Ağustos 1954'te, diğer beş taraf devletçe onaylanmış olmasına rağmen, Fransa Ulusal Meclisi'nde yapılan oylamada AST Antlaşması'nın onaylanmaması nedeniyle AST kurulamamıştır ¹¹. AST başarısızlığından birkaç ay sonra, özellikle İngiltere'nin girişimleriyle Paris Konferansı toplanmış ve 23 Ekim 1954'te imzalanan Paris Anlaşmaları ile Almanya'nın silahlanması kabul edilerek Almanya, NATO ve Batı Avrupa Birliğine (BAB)¹² dahil edilmiştir.

AST'nin Fransa Ulusal Meclisinin antlaşmaya onay vermeyi reddettiği 1954 Ağustosunda dağılması, altı üye devleti konfederal veya federal bir yapı içinde birbirine bağlayacak çok daha ileri düzeyde amaçları bulunan Avrupa Siyasi Topluluğu'nun da sonunu getirmiş (Dinan, 2005:185-186) ve Avrupa'nın bütünleşme hareketinin bir süre durmasına neden olmuştur (İKV, 2005:48). Bu noktada önemli belki de en önemli sonuç, Watss'ın (2008:16-17) belirttiği gibi, başarısızlığın federasyon savunucularının hayallerini tam anlamıyla suya düşürmüş ve gelecekteki ortaklıkların karakteri üzerinde ciddi bir etki bırakmış olmasıdır. Avrupa kesin olarak birçoklarının erişmek istediği daha sıkı bir siyasi entegrasyona hazır değildir. Bunun yerine ekonomik entegrasyon yavaş yavaş birliğin hedefi haline gelecektir. Yazgıç (2004:17-18), AST'nin başarısızlığının ekonomik entegrasyon gerçekleştirilmeksizin siyasî entegrasyona ulaşılamayacağı görüşünü hakim kıldığını ve bu doğrultuda Avrupa bütünleşmesinin temeli haline gelecek ekonomik entegrasyon çabalarının geri dönülmez biçimde ön

¹¹ Antlaşmasının reddedilmesi gerekçeleri arasında Fransa Ulusal Meclisi'nde Komünist Partisi ile işbirliği yapan De Gaulle'cülerin çoğunluğu oluşturmaları (Coşkun, 2002), Fransa'da kurulan yeni hükümetin federalist çözümlere karşı çıkması, Stalin'in 1953 yılında ölümü üzerine Sovyet dış politikasında yaşanan değişikliklerin soğuk savaşın şiddetini bir anlamda azaltmış olması (Börekçi, Yurdakul, 2010:9), Fransa içinde Almanya'nın yeniden silahlanmasına soğuk bakanların olması ve Hindi Çin'de (Vietnam) yaşanan çatışmaların Fransa'yı daha milliyetçi hareket etmeye itmiş olması gösterilmektedir.

¹² İkinci Dünya Savaşı'nın hemen ertesinde Sovyet askeri gücüne ve Almanya'nın yeniden bir tehdit olarak ortaya çıkma olasılığına karşı önce İngiltere ve Fransa arasında savunma işbirliği içeren Dunkirk Antlaşması imzalanmış; daha sonra Belçika, Hollanda ve Lüksemburg'un da katılımıyla 17 Mart 1948 tarihinde Brüksel Antlaşması imzalanarak Batı Avrupa Birliği (BAB) kurulmuştur. NATO'nun kurulması bu birliğin önemi azaltmış; ancak AST projesinin gerçekleşmemesiyle ve Sovyetler'e karşı eski düşmanlıkları bırakıp Almanya ve İtalya'nın da savunma ortaklığına dahil edilmesi gerektiği düşüncesinden hareketle 20 Ekim 1954'te Brüksel Antlaşmasına değişiklikler getiren anlaşmalar Paris'te imzalanarak Almanya ve İtalya da BAB'a dahil edilmiştir. Batı Avrupa Birliği (BAB), farklı bir Avrupa örgütlenmesi olarak var olmuş, 1990'lı yılların sonlarından itibaren yapılan düzenlemelerle 30 Haziran 2011'de Avrupa Birliği bünyesine katılmıştır.

plana çıktığını saptamaktadır.

1.1.1.5. Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (AAET-Euratom) - Roma Antlaşması (1957)

1950'lerin Batı Avrupa'sı, hızla sömürgeciliğin tasfiye edildiği, sosyal devlet prensibinin yerleştirilmeye, liberal ekonominin tam anlamıyla uygulanmaya çalışıldığı, demokrasi ve insan hakları gibi evrensel değerlerin ön plana çıktığı, artık hiçbir vatandaşını savaşlarda kaybetmemeye kararlı bir blok hâline gelmiştir (Yazgıç, 2004:12-13); ancak, Avrupa'nın demokratik devletleri arasında istenilen birleşme henüz gerçekleşmekten uzaktır. Yukarıda bahsettiğimiz başarısız bazı siyasi ve askeri girişimlerden sonra Avrupa'nın temel itici gücü ekonomik entegrasyon olmuş, böylece sosyal ve siyasi birliğe doğru geçiş süreci kolaylaştırılmaya çalışılmıştır.

AST başarısızlığından yaklaşık bir yıl sonra, 1-2 Haziran 1955'te Altıların Dışişleri Bakanları, Messina'da (İtalya) toplanmış ve ekonomik bütünleşmeyi hedefleme konusunda anlaşmıştır (AB Bakanlığı, 2011a:3). Ekonomik bütünleşme çabaları doğrultusunda, 6 Mayıs 1956'da, Belçika Dışişleri Bakanı Paul-Henri Spaak, AKÇT üyelerinin Dışişleri Bakanlarına, bir Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve bir Atom Enerjisi Topluluğu (Euratom) kurulmasını öngören Topluluk Antlaşmaları taslağına ilişkin bir rapor sunmuştur (Avrupa Komisyonu, 2002:11).29-30 Mayıs 1956'daVenedik Konferansı'nda toplanan üye ülkelerin dışişleri bakanları, Spaak'ın projesini olumlu karşılamış ve bu iki topluluğun kurulması için görüşmeler yapılmak üzere bir hükümetler arası konferans yapılmasına karar vermişlerdir (Coşkun, 2002). AET ve Euratom'un kurulmasına ilişkin metinlerin hazırlanmasına yönelik çalışmalar 26 Haziran 1956'da Brüksel Konferansı'nda gerçekleştirilmiş (Avrupa Komisyonu, 2002:11), uzun süren görüşmeler ve teknik çalışmalardan sonra 25 Mart 1957'de Roma'da imzalanan antlaşmalar ile Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu kurulmuştur (Yazgıç, 2004:17-18).

AKÇT'den sonra Avrupa Birliği'nin temelini oluşturan iki önemli topluluğu kuran antlaşmalar ayrı ayrı düzenlenmiş ve 1 Ocak 1958'de yürürlüğe girmişlerdir. Bunlardan ilki "Avrupa Ekonomik Topluluğunu Kuran Antlaşma (*Treaty establishing*

the European Economic Community)” diğeri ise “Avrupa Atom Enerjisi Topluluğunu Kuran Antlaşma (*Treaty establishing the European Atomic Energy Community*)”dır. AET Antlaşması aynı zamanda “Roma Antlaşması (*Rome Treaty*)” veya hem AET hem Euratom Antlaşması beraber “Roma Antlaşmaları (*Rome Treaties*)” olarak da kullanılmaktadır. Ayrıca AET yerine “Avrupa Topluluğu (*European Community*)” ya da “Ortak Pazar (*Common Market*)” ifadeleri de kullanılmaktadır.

Böylece Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu, Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu ve Avrupa Ekonomik Topluluğu’ndan oluşan üç topluluklu bir yapı ortaya çıkmıştır. Bu üç topluluk da ayrı ayrı antlaşmalarla kurulmuş ve ayrı hukuki yapıları olan topluluklardır. Ancak bütünleşme ve derinleşme sürecinde bu hukuki yapılar değişmiştir.¹³

İki yeni Topluluğun örgütlenmesinde model olarak AKÇT esas alınmış, iki topluluk da tıpkı AKÇT gibi uluslarüstü bir yapıda örgütlenmiştir (Ülger, 2006:8). Buna göre Toplulukların işlemesi için Parlamento, Konsey, Komisyon ve Adalet Divanı’ndan oluşan dördü bir yapı kurulmuştur (İKV, 2005:36). Ancak bu organlar her topluluk için ayrı ayrı oluşturulmamış, Roma Antlaşması ile aynı tarihte imzalanan “Avrupa Topluluklarının Bazı Ortak Kurumlarına Dair Sözleşme” (*interinstitutional agreement*) ile AKÇT bünyesinde kurulan Parlamento ve Adalet Divanı her üç Topluluk için tek bir organ olarak birleştirilmiştir (Ülger, 2006:8-10).

Roma Antlaşmalarından biri olan AEET Antlaşması, Paris Antlaşması gibi, belirli bir sektöre yönelik olarak bir ortak pazar kurulmasını, AET Antlaşması ise, ekonominin, kömür-çelik ve atom enerjisi dışında kalan tüm sektörlerini kapsayan bir

¹³1965 yılında imzalanan Birleşme (Füzyon) Antlaşması ile üç topluluğun kurumları birleştirilmiş ve üç topluluk birden Avrupa Toplulukları olarak ifade edilmeye başlanmışlar; ancak hukuki yapılarını korumuşlardır. Avrupa Ekonomik Topluluğu’nun adı, 7 Şubat 1992 tarihinde Maastricht’te imzalanan Avrupa Birliği Antlaşması ile Avrupa Topluluğu olarak değiştirilmiş ve Avrupa Topluluğu, Avrupa Birliği’nin hukuki yapısı içine dahil edilmiş; daha sonra 2009 Lizbon Antlaşması’yla Avrupa Birliği, Avrupa Topluluğu’nu feshederek görev ve sorumluklarını üstlenmiştir. Daha önce bahsedildiği gibi Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu, 23 Temmuz 2002 tarihi itibarıyla sona ermiş, önce Avrupa Topluluğu sonra Avrupa Birliği hukuki yapısı içinde mündemiç olmuştur. Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu ise hâlâ hukuki olarak Avrupa Birliği’nden bağımsız varlığını korumakla birlikte, topluluğun üyeleri Avrupa Birliği üyeleri ile aynıdır ve topluluk Avrupa Birliği kurumları tarafından yönetilmektedir.

entegrasyon gerçekleştirmeyi hedeflemiştir (Kesici, 1993:1). AEET'nin amacı, nükleer enerji endüstrisinin geliştirilmesi aynı zamanda bu endüstrinin barışın korunmasına hizmet etmesinin sağlanmasıdır (Ecevit, Kavalalı, Özdemir, 2004:6). AEET, Topluluk sınırları içerisinde nükleer araştırmaların desteklenmesini, teknik bilgilerin paylaşılmasını, çalışanların ve genel kamuoyunun sağlığının korunmasına yönelik ortak standartlar geliştirilerek bu standartların uygulanmasının sağlanmasını, Topluluk'ta nükleer enerjinin gelişmesi için temel kuruluşların oluşturulmasını, Topluluk içerisindeki tüm kullanıcıların düzenli ve yeterli nükleer yakıta erişimlerinin sağlanmasını, sivil amaçlar için kullanılan nükleer maddelerin başka amaçlar için kullanımının engellenmesini, diğer ülke ve uluslararası kurumlarla işbirliği içerisinde nükleer enerjinin barışçıl kullanımının geliştirilmesine çalışılmasını hedeflemektedir (İKV, 2005:36).

AET'nin amacı ise, her türlü mal ve hizmeti kapsayan bir ortak pazar oluşturmak ve Topluluğa üye devletlerin ekonomi politikalarını aşamalı olarak yaklaştırarak Topluluk'ta ekonomik faaliyetlerin dengeli ve uyumlu bir şekilde geliştirmek, sürekli ve dengeli bir büyümeyle istikrarı sağlamak, yaşam standardını yükseltmek ve üye devletler arasında daha sıkı ilişkilerin kurulmasını teşvik etmektir (AB Bakanlığı, 2012a:13). Ancak sadece ekonomik değil; siyasi hedefler de bulunmaktadır. Tarım, ulaştırma, ticaret gibi diğer birçok alanda ortak politikalar oluşturarak önce ekonomik ve parasal birlik sağlamak ve beraberinde ortak bir dış politika ve güvenlik politikası oluşturmak suretiyle siyasi yaklaşma da hedeflenmektedir (Cankurt, Günden, Miran, 2007:36). AET Antlaşmasının giriş bölümü incelendiğinde, temel amacın ekonomik bütünleşme olduğunun açık biçimde vurgulandığı, buna karşılık siyasal bütünleşmenin “giderek daha güçlü biçimde kurulacak birlik” ifadesiyle örtülü biçimde hedeflendiği görülmektedir (Ülger, 2006:9).

Bununla birlikte nihai hedef, Avrupa'nın siyasal bütünlüğe ulaşmasıdır. Bu hedefe varmak için öngörülen ekonomik dengeyi sağlamak üzere, ilk araç olarak üye ülkeler arasında malların, hizmetlerin, sermayenin ve emeğin serbestçe dolaştığı bir Ortak Pazar ve Gümrük Birliği kurulması öngörülmüştür (Yazgıcı, 2004:18-

19).¹⁴ Malların, kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımının sağlanmasını ve sosyal Avrupa'nın kurulmasını hedefleyen bu birliğin tesisi için AET antlaşmasının yürürlük tarihinden (1 Ocak 1958) itibaren 12 yıllık bir geçiş dönemi planlanmıştır. Bu 12 yıllık dönemde, ortak tarım ve ulaştırma politikaları saptanacak, üye devletlerin ekonomi politikaları ve gerekli ulusal mevzuatları yakınlaştırılacak ve rekabetin bozulmamasına ilişkin önlemler alınacaktır (İKV, 2005:36).

AET Antlaşmasının bir diğer önemli yönü ekonomik ve siyasi hedeflerin yanısıra toplumu ve bireyi gözetken hükümlerin de yeterli sayılabilecek ölçüde antlaşmada yer almış olmasıdır. Gülmez (2003:6'dan aktaran Kolat, 2010:49-50), antlaşmanın 2. maddesinde sosyal alanda yaşam standartlarının geliştirilmesine; 117. ve 118. maddelerde, Topluluk genelinde hakim olan farklı sosyal sistemleri uygulayan üye devletlerin sosyal politika alanında karşılıklı uyumun yasa, tüzük ve yönetmelik hükümlerinin birbirine yakınlaştırılmasıyla sağlanmasına; istihdam, iş hukuku, meslek eğitimi, sosyal güvenlik, meslek hastalıkları ve kazalara karşı korunma, çalışma sağlığı, sendika hukuku, işçi-işveren arasındaki toplu görüşmeler gibi konularda üye devletler arasında işbirliğinin tesis edilmesine ve 19. madde ise aynı işi yapan kadın ve erkeğe eşit ücret verilmesine vurgu yapıldığını belirterek antlaşmanın bireyi ve toplumu ilgilendiren kısımlarını saptamaktadır.

Roma Antlaşması'nın 1958 yılı başında yürürlüğe girmesinden sonra, her üç

¹⁴Roma Antlaşması'nda giriş kısmında AET'nin kuruluş amaçları şu şekilde ifade edilmektedir:

- Avrupa halkları arasında gittikçe daha sıkı bir birliğin temellerini atmak,
- Avrupa'yı bölen engelleri ortadan kaldırarak ortak bir girişim ile ülkelerin ekonomik ve sosyal gelişmesini sağlamak,
- Bölgeler arasındaki ekonomik dengesizlikleri en aza indirmek suretiyle uyumlu kalkınma sağlamak ve ekonomik bütünlüğü güçlendirmek,
- Halklarının yaşam ve çalışma koşullarını sürekli iyileştirmeyi temel amaç edinmek,
- Büyümede istikrarı, ticarete dengeyi ve rekabette dürüstlüğü sağlamak amacıyla mevcut engellerin ortadan kaldırılması için elbirliği ile harekete geçmek,
- Değişik bölgeler arasındaki gelişme farklılıklarını azaltarak ve daha az gelişmiş bölgelerin kalkınmalarındaki gecikmeyi gidererek, ekonomilerinin birliğini güçlendirmeye ve uyumlu bir şekilde gelişmesini sağlamak,
- Ortak bir ticaret politikası vasıtasıyla uluslararası ticaretteki kısıtlamaların aşamalı olarak kaldırılmasına katkıda bulunmak
- Avrupa ile denizasını ülkelerin dayanışmasını vurgulamak ve Birleşmiş Milletler Antlaşmasının ilkeleri doğrultusunda bu ülkelerin refah düzeylerinin yükselmesini sağlamak
- Böylece kaynaklarını bir araya getirerek barış ve özgürlüğünün korunup güçlendirilmesine kararlı olarak ve aynı ideali paylaşan diğer Avrupa halklarını çabalarına katılmaya çağırarak.

topluluk (AKÇT, EURATOM, AET) bakımından, özellikle de Roma Antlaşması'nın uygulanması açısından başarılı olarak değerlendirilebilecek bir dönem başlamıştır (Yazgıç, 2004:19). Topluluklar, hem işleyiş yönünden derinleşmeye hem de Avrupa bütünleşmesini sağlayabilmek için genişlemeye yönelik girişimlerle dönüşmeye başlayacaktır. Ancak bu süreç inişli çıkışlı bir seyir izleyecek, bazen iç bazen de dış etkenler bu süreçte etkili olacaktır.

1.1.2. Avrupa Toplulukları'nda İlk Derinleşme ve Genişleme (1958-1972)

Genişleme (*enlargement*), Avrupa Toplulukları'nın -daha sonra Avrupa Birliği'nin- yeni üyeler kabul ederek büyümesi, bir başka deyişle yeni ülkelerin mevcut yapıya eklenmesi ve üye sayısının artması anlamında kullanılan bir terimdir. Genişleme ve derinleşme süreçleri birbiriyle sıkı bir etkileşim içindedir. Hemen her genişleme hareketi ortaya çıkardığı etkiyle yeni bir derinleşme sürecine neden olmuştur.

Avrupa Toplulukları'nda derinleşme (*deepening*) kavramı ise, Toplulukların kurulduğu tarihten itibaren yetki ve faaliyet alanlarını genişletme ve kurumsal yapı içinde reform ve değişiklikler yapma çabasını ifade etmek üzere kullanılır (AB Bakanlığı, 2012b:) Avrupa Topluluklarının derinleşme sürecinde ilk ciddi gelişmeler bu dönemde gerçekleşmiş, yapılan reformlarla Toplulukların daha hızlı ve daha etkili bir biçimde işlemesi hedeflenmiştir. Derinleşme süreci bazen genişleme süreciyle paralel olarak ilerlemiş, bazen biri diğerrinin önüne geçmiştir.

AET'nin ilk yıllarında yakaladığı başarı, Topluluğa olan ilgiyi de arttırmıştır. Watts, (2008: 21), AET Antlaşmasının yürürlüğe girmesini takiben Antlaşmaya taraf ülkelerin -ki artık “Altılar” olarak anılmaktadırlar-, belirgin bir ekonomik başarı elde ettiklerini belirtmektedir. Büyük işler ve özellikle geniş, milletler arası ortaklıklar faydasını göstermiş ve birçok ekonomik ve sektörel birleşme gerçekleşmiştir. 5 yıl içinde AET üyelerinin GSMH'si %27 artmış, aynı dönem için bu oran ABD'de % 15, İngiltere'de %14 olmuştur. Aynı şekilde sanayi üretimi ve Topluluk içindeki ticaret hacmi de artmıştır.

Altmışlı yılların ilk yarısında, kurucu antlaşmada öngörüldüğü üzere, AET içinde gümrük vergilerinin ve miktar kısıtlamalarının aşamalı olarak kaldırılmasına

ilişkin ilk adımlar atılmış, işçilerin istihdamını, coğrafi ve mesleki hareketliliğini teşvik eden Avrupa Sosyal Fonu hayata geçmiştir. Yunanistan ve Türkiye gibi ülkelerle ilk ortaklık antlaşmaları hayata geçirilmiştir (AB Bakanlığı, 2011:4-8). Özellikle ticaret, sanayi ve problemli olsa da tarım alanlarında ortak politikalar geliştirilebilmiştir. Bu dönem, hem topluluk yapısı ve genişlemesiyle ilgili fikir ayrılıklarının -özellikle bazı konularda- Topluluğu duraklama noktasına geldiği yıllar olmuş, hem de Füzyon Antlaşması gibi yeni ilerlemeler kaydedilmiştir.

1.1.2.1. Avrupa Topluluklarında Birleşme (Füzyon) - Brüksel Antlaşması (1965)

1 Temmuz 1967 tarihinde yürürlüğe giren Birleşme (Füzyon) Antlaşması (*Avrupa Toplulukları için tek bir Konsey ve tek bir Komisyon kuran Antlaşma*)(*Merger Treaty / Treaty establishing a Single Council and a Single Commission of the European Communities*) ile, üç ayrı Avrupa Topluluğunun (Avrupa Ekonomik Topluluğu, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu) yürütme organları birleştirilerek her Toplulukta ayrı ayrı bulunan Konsey ve Komisyonlar bir araya getirilmiş ve üç Topluluk için tek bir Konsey ve Komisyon oluşturulmuştur. Aynı zamanda kuruluşlarından itibaren AET ve AKÇT için ortak olarak çalışan Avrupa Parlamentosu ile Avrupa Adalet Divanı'nın yetkileri Euratom'u da kapsayacak biçimde genişletilmiştir (İKV, 2005:60). Anlaşma uyarınca Komisyon Brüksel'de, Parlamento Strazburg'da ve Adalet Divanı da Lüksemburg'da yerleşik olarak faaliyete geçmişlerdir (Watts, 2008:22) ve günümüzde de AB kurumları olarak faaliyetlerini sürdürmektedirler.

Füzyon Antlaşması ile, Paris ve Roma Antlaşmaları ile kurulan üç topluluğun adları (AKÇT, Euratom ve AET), 1 Temmuz 1967'den geçerli olmak ve her üç topluluğu birden ifade etmek üzere “Avrupa Toplulukları (*European Communities*)” olarak değiştirilmiştir (Ülger, 2006:8-9). Aslında bu antlaşmayla üç topluluğu kuran Antlaşmalar birleştirilmemiş ve Topluluklar hukuki olarak ayrı kalmışlardır; ancak, Watts'ın belirttiği gibi (2008:22) o günden buyana üç topluluğu tek bir kurum gibi addederek “Avrupa Topluluğu (AT)” demek genel bir kullanım haline gelmiştir.

1958 yılında Toplulukların işleyişini hızlandırmak için üye ülkelerin daimi

temsilcilerinden oluşacak bir yapı olarak kurulan COREPER (*the Council of Permanent Representatives of Member States*) Füzyon Antlaşmasıyla birlikte, Topluluklarla üye devletler arasında bilgi akışını sağlamanın yanı sıra, gündem belirleme ve karar alma süreçlerinde de önemli bir rol kazanmış ve resmî olarak Toplulukların bir organı haline gelmiştir (Watts, 2008:86). Daimî Temsilciler Komitesi, zaman içinde Toplulukların gelişimlerine uygun adaptasyonlar geçirmiş ve günümüz Avrupa Birliği'nin de önemli bir kurumu olmuştur.

1.1.2.2 Avrupa Toplulukları'nın Yapısı Üzerine Tartışmalar ve Bazı Anlaşmazlıklar

Avrupa Toplulukları'nın yapısı ve işleyişi, daha genel bir ifadeyle derinleşme ve genişleme kavramları, başlangıcından itibaren Avrupa çapında kurulmak istenen ortaklığın ve birliğin en önemli sorunu olagelmıştır. Federal, birleşik bir Avrupa isteyenlerden, sadece hükümetler arası ortaklıkları savunanlara veya serbest ticaret alanı gibi gevşek ekonomik birliklerden, tek pazar gibi bütünleşmiş ekonomik yapıları öne çıkaranlara kadar birçok farklı siyaset adamı ve bürokrat dönemsel olarak ön plana çıkmış, bazı fikirler daha fazla kabul görmüştür. Ulusüstücülük (*supranationalism*), hükümetler arasılık, konfederalizm, federalizm, fonksiyonalizm gibi kavramlar Avrupa Toplulukları içinde hep tartışıl原因lmıştır ve günümüzde de bu tartışmalar devam etmektedir.

Avrupa Toplulukları'nın gelişiminin önemli bir seyir izlediği 1960'lı yıllarda, Fransa Cumhuriyeti Başkanı Charles De Gaulle'ün düşünceleri ve tavrı Toplulukların gelişimi ve geleceği üzerinde oldukça etkili olmuş; De Gaulle hem derinleşme hem de genişleme konusundaki tutumlarıyla ilk ciddi anlaşmazlıkların simgeleşen ismi haline gelmiştir.

Avrupa birleşmesinin geleceğine yönelik tartışma ve çekişmelerde De Gaulle, çeşitli gerekçelerle ulusal egemenliği savunan bir politika izlemiştir. Ülger (2006:28), De Gaulle'ün uluslarüstü yetkileri kısıtlı, klasik biçimde egemen devletlerin işbirliğine dayalı bir Avrupa birleşmesini savunduğunu, Federal Avrupa fikrini savunanların “vatandaşlar Avrupası” söylemi karşısına “vatanlar Avrupası” söylemini çıkardığını belirtmektedir. Diğer üye devletlerle Fransa arasında yaşanan

bu anlayış farklılığı, bir süre sonra ilk yönetsel krizle patlak vermiştir.

AET'nin Ortak Tarım Politikasının finansmanı konusunda, Topluluğun kendi özkaynakları kullanılarak bağımsız bir bütçe kurulması ve bütçenin kontrolünün Avrupa Parlamentosuna verilmesi konusundaki iddialı teklif, özerk bir yapı oluşturmakta ve devletlerin bütçe üzerindeki bireysel kontrollerini ortadan kaldırmaktaydı (Dinan, 2005:335). De Gaulle, politikalarına hiç de uygun olmayan bu teklifi engellemek için veto hakkı olmadığından, 1 temmuz 1965'te Ortak Tarım Politikasının finansmanına ilişkin görüşmeleri yarıda kesmiş, Daimi Temsilcisini geri çekmiş ve Fransız Delegasyonu Konseyin ve Daimi Temsilciler Komitesinin sonraki toplantılarının hiçbirine katılmayarak topluluğun karar alma sürecini bloke etmiştir. De Gaulle'ün bu politikası, literatüre "boş sandalye politikası" olarak geçmiştir.

Ortak Tarım Politikası konusuyla ortaya çıkan fikir çatışmasının temelinde, bazı konularda üyelerin oy çokluğuyla -tüm tarafların ortak çıkarlarının ötesine geçmeyecek biçimde- karar almasını destekleyenler ile, önemli bir ulusal çıkar söz konusu olduğunda oybirliği sağlanana dek tartışmaların devam ettirilmesini savunan Fransa arasındaki görüş ayrılığı yatmaktaydı (İKV, 2005:140-141). Yaklaşık yedi ay süren boş sandalye bunalımı, diğer devletlerin karar alma sürecinin daha fazla bloke olmaması için tavırlarını değiştirmeleriyle 29 ocak 1966 tarihli Lüksemburg Uzlaşması ile sona ermiş ve temel ulusal çıkarlar söz konusu olduğunda oybirliği sisteminin muhafaza edilmesi karşılığında, Fransa Konseydeki yerini yeniden almıştır (AB Bakanlığı, 2011:8-9).

Lüksemburg uzlaşması uyarınca, karar alma sürecinde doğrudan oybirliği şartı aranmasa dahi, bir ülke alınacak kararda yaşamsal çıkarı bulunduğunu iddia etmesi halinde oylamanın doğrudan oybirliği gerektiren usul uyarınca yapılmasını öngörüyor, böylelikle itiraz eden ülkenin vetosunu kullanarak karar alınmasının engellenebilmesinin yolu açılıyordu (Ülger,2006:29). Lüksemburg Uzlaşması, her ne kadar Konsey'in Roma Antlaşması uyarınca birçok alanda nitelikli çoğunlukla karar almasını engellememiş olsa da (İKV, 2005:141) bu durum hem hızlı ve etkin kararların alınamadığı bir dönemin başlamasına hem de bütünleşme sürecinin duraklamaya

girmesine neden olmuştur (Börekçi, Yurdakul, 2010:14-15).

Avrupa bütünleşmesi önemli gelişmeler gösterirken bütünleşmeye tamamen aykırı olan Lüksemburg Uzlaşması ile ulusal çıkarlar öne çıkmış, bütünleşme süreci 1980'li yıllara kadar zayıflamıştır. Bütünleşmenin tekrar ivme kazanması 1980 sonrasında gerçekleşmiş (Erpolat, 2010:1) ve 1987'de imzalanan Avrupa Tek Senedi'nin Lüksemburg uzlaşmasına başvuru yolunu kaldırmasıyla Avrupa'nın federalleşmesini engellemek için atılan adımların önü kesilmiştir (Ülger, 2006:30). Bu tarihten sonra topluluktan birliğe giden süreç hızlanmıştır.

1.1.2.3. Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA)

İngiltere 1955'teki Messina Konferansı sırasında kurulması planlanan AET yerine bir serbest ticaret bölgesinin kurulmasını önermişti. İngilizler geniş kapsamlı ve uluslarüstü bir topluluk yerine, dar kapsamlı, hükümetler arası bir ticaret alanını tercih etmekte ve AET'nin korumacı ve üye olmayan devletlerin çıkarlarına zarar verici bir kuruluş olmasından endişe duymaktaydılar (Dinan, 2005:179). Avrupa halkları arasında derin bir yakınlaşma ve birlik fikri fazlasıyla federalist bulunmaktaydı (ABTD, 2010:6). Ancak çekincelere rağmen Altılar, görüşmelere devam etmiş ve AET'yi kurmuşlardır.

AET'nin kuruluşundan sonra İngiltere, hem ortaya çıkan durumu dengelemek hem de ticari gelir ve kapasitesini artırabilmek adına yeni bir yapılanmanın öncülüğünü üstlendi. Böylece İngiltere'nin öncülüğünde kuzey ülkeleri Norveç, Danimarka ve İsveç, Soğuk Savaş döneminde tarafsızlık politikası yürüten Avusturya ve İsviçre ile ekonomik olarak zayıf bir durumda bulunan Portekiz'in de katılımıyla 1960 yılında Stocholm'de imzalanan antlaşma ile Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi (*European Free Trade Association-EFTA*) kuruldu. AET'nin kurucu devletleri için kullanılan "Altılar" tabirinin yanı sıra EFTA üyesi yedi devlet için de "Yediler" ifadesi kullanılmaya başlanmıştır.

EFTA, AET kadar geniş bir ekonomik birleşmeyi öngörmemekte, üye ülkeler kendi aralarında sanayi ürünlerinde gümrük ve eş etkili vergilerle diğer kısıtlamaları kaldırmakta, üçüncü ülkelere karşı ise ulusal mevzuatlarını muhafaza etmekteydiler.

Üçüncü ülkelere karşı konulan ortak dış vergi yükümlülüklerinin olmaması ve

üye devletlerin bu konuda bağımsız olması İngiltere'nin temel prensibiydi. İngiltere'nin AET'ye karşı çıkışının asıl nedeni, getirilen ortak mevzuat ile İngiliz Milletler Topluluğu'ndaki eski sömürgeleri ile olan özel ilişkilerinin sona erecek olmasıdır (ABTD, 2010:6).Ancak, sömürge düzeninin tasfiye olma sürecinde Kavalalı'nın belirttiği gibi (2005:7), İngiltere'nin ucuz ham madde ve pazar kaybı, geleneksel ekonomik avantajlarının ortadan kalkması ile EFTA'nın kuruluşundan beklenen ekonomik kazanımları yeterince sağlayamadığı düşünülmektedir. Ayrıca 1948 yılında Almanya, Fransa, İtalya, ABD ve Japonya ile kıyaslandığında imalat sanayi üretim endeksi en yüksek ülke olan İngiltere'nin sürekli olarak düşük ilerleme kaydedip 1960 yılında altıncı sıraya gerilemesi ve aradaki farkın her yıl oransal olarak artması İngiltere'nin konumunu bir kez daha değerlendirmesine yol açmıştır. İngiltere EFTA'nın kuruluşundan bir yıl sonra 1961'de, Norveç ile birlikte üyelik için AET'ye başvurmuştur.

EFTA'ya daha sonra 1970'de İzlanda, 1986'da Finlandiya, 1991'de ise Lihtenştayn katılmış, öte yandan 1973'te İngiltere ve Danimarka; 1986'da Portekiz, 1995'te de Avusturya, İsveç ve Finlandiya AB'ye katılımlarının ardından bu örgütü terk etmişlerdir. Zamanla AB ve EFTA arasındaki ilişkileri giderek artmış ve 1994 yılında Avrupa Ekonomik Alanı'nı kurulmuştur. (İKV, 2005:78). Günümüzde EFTA, AB'ye üye olmak istemeyen Norveç ve İsviçre ile iki küçük devlet İzlanda ve Lihtenştayn'dan oluşan dört devletli bir birlik olarak devam etmekte, merkezi ise Cenevre'de bulunmaktadır.

1.1.2.4. Avrupa Toplulukları Gümrük Birliği

Gümrük Birliği (İKV, 2005:100), farklı devletlerin gümrük alanlarının bir araya getirilmesiyle ortak bir gümrük alanı oluşturulması ve tek bir mevzuatın uygulanması anlamına gelmektedir. Serbest mübadele (ya da serbest ticaret) alanlarından farklı olarak, gümrük birliğinde üye ülkeler, üçüncü ülkelere yaptıkları ithalata kendi ulusal gümrük tarifelerini değil, ortak gümrük tarifelerini uygulamak zorundadırlar.

AET'nin temel amacı, kurucu antlaşmanın dokuzuncu maddesinde belirtilen üye ülkeler arasında tüm gümrük vergilerini kaldırmak ve Topluluk dışındaki üçüncü ülkelere ortak bir gümrük tarifesi uygulamaktır. Böylece üye ülkelerin kendi üretimleri

olan malların dolaşımı serbest bırakılmış, aynı zamanda herhangi bir üye ülke tarafından üçüncü bir ülkeden ithal edilen malların da bir kez ithalat işlemleri yerine getirildikten sonra Topluluk içinde serbestçe dolaşması öngörülmüştür. Bu sayede üye ülkeler arasında ticaret hacmini arttırmak, ticareti serbestleştirmek ve ortak bir iç pazar oluşturmak hedeflenmiştir. Antlaşmada gümrük birliğine geçiş için yeni gümrük vergileri ihdas edilmesi yasaklanarak mevcut olanların kademeli olarak 1969 yılı sonuna kadar on bir yıl içinde kaldırılması şartı getirilmiştir.

Ancak üye devletler arasındaki gümrük birliği, Roma Antlaşması'nda öngörülen tarihten bir buçuk yıl önce, 1 Temmuz 1968'de büyük oranda gerçekleşmiş, ulaştırma ve enerji alanlarındaki gecikmelere rağmen AET, ilk uygulama devresi olan geçiş döneminin hedeflerinin çoğuna 31 Aralık 1969 tarihinden önce ulaşmıştır (Yazgıç, 2004:19-20).Gümrük birliği tarım ürünlerinde ise, 1 Ocak 1970 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Böylece üye devletlerin gümrük alanları, tek bir gümrük alanı haline gelmiştir (İKV, 2005: 100). Gümrük birliği üye devletlerin dünya sanayi üretimi ve ticaretindeki payını arttırmış her iki alanında gelişmesini sağlamıştır.

1.1.2.5. İlk Genişleme: İngiltere, Danimarka, İrlanda (1973)

AET'nin ortaya çıkışındaki temel dinamikler içinde İngiltere'nin önemli bir yeri bulunmakla birlikte başlangıçta İngiltere, Avrupa Toplulukları'nın dışında kalmayı tercih etmiştir. Yazgıç (2004:20), bu durumun iki nedeni olduğunu belirtmektedir. Birincisi Churchill İngiltere'sinin savaşın hemen ardından kendisini hâlâ bir süper güç olarak görmesidir. İkincisi ise, Churchill'in bizzat dile getirdiği Avrupa Birleşik Devletleri fikrinin Churchill için aslında İngiltere merkezli bir birleşik devlet anlamına geldiği; ancak gelişmelerin bu yönde olmadığı gerçeğidir.

Ancak AKÇT ve AET'nin erken zamanda başarılı sonuçlar vermesi İngiltere'nin bakış açısında da hızlı bir değişim getirmiştir. Watts (2008:25), bu değişimi çok güzel bir biçimde özetlemektedir: Toplulukların süratli başarısı Londra'da yeni düşünceler oluşturmuş, siyasiler etkileyici ekonomik büyümesi ve 180 milyon kişilik pazarıyla Avrupa'nın endüstriyel gelişimini paylaşmanın avantajlarını hemen fark etmişlerdir. İngiltere'nin de dahil olmasıyla SSCB ile hemen hemen eşit, ABD'den ise daha geniş bir Topluluk nüfusu oluşacak ve böylece İngiltere hem dünya siyasetinde daha fazla söz

sahibi olacak hem de ABD ile dengesiz, zayıf bir ilişki yerine bir ortaklık ilişkisi tesis edebilecektir.

Oluşan bu şartlar neticesinde , Temmuz 1961’de AET’ye üyelik başvurusunda bulunan İrlanda’nın ardından İngiltere ve Norveç, Ağustos 1961’de üyelik için başvuruda bulunmuşlardır. Ancak bu başvurular, Fransa Cumhuriyeti Başkanı General de Gaulle’ün olumsuz tavrı nedeniyle reddedilmiş böylece üyelik gerçekleşmemiştir. İngiltere, İrlanda, Danimarka ve Norveç 1967’de AET’ye katılım için tekrar başvuruda bulunmuş; ancak, De Gaulle olumsuz tutumunu sürdürerek İngiltere’nin üyeliğini tekrar engellemiştir.

De Gaulle, İngiltere’nin üyeliğine iki nedenle karşı çıkmıştır. Bunlardan ilki, İkinci Dünya Savaşı esnasında İngiltere’nin De Gaulle’ün kurduğu Fransız Donanmasını Almanların eline geçmemesi için batırması nedeniyle De Gaulle’ün İngiltere’ye olan öfkesinin hiç geçmemesidir. İkincisi ise, Fransa’nın Avrupa bütünleşmesine dair tasvirinin içinde ulus devletin ön planda olması ve İngiltere’nin bu sisteme uymamasıdır (Ülger, 2006:27-28). Ancak Dinan’a göre (2005:444) De Gaulle, İngiltere’nin üyeliğini savaş zamanındaki öfkesi veya gizli İngiliz fobisi devam ettiği için değil, İngiltere’nin asla ABD’den bağımsız bir siyasi topluluğa katılmayacağını bildiği için reddetmiştir. Diğer bir ifadeyle Fransa’nın tavrının asıl nedeni, İngiltere’nin Kıta Avrupası’ndan çok farklı ve birliğe kolaylıkla alınamayacak kadar büyük olması ve stratejik müttefiki ABD’ye ise fazla yakın bulunmasıdır (ABTD, 2010:7). Öte yandan İngiltere’nin katılımı halinde, Fransa’nın Topluluk içindeki lider rolünün zayıflayacağı gerçeği de Fransa’yı rahatsız etmektedir.

Ancak uluslararası konjonktür hep aynı kalmamış, 1969 yılında De Gaulle’ün Fransa Cumhuriyeti Başkanlığı görevinden istifa etmesinden Başkan olan Georges Pompidou Fransa’nın politikasını değiştirmiştir. AET, İngiltere, Danimarka, İrlanda ve Norveç’in 1967 başvurularını yeniden değerlendirmeye almış ve Haziran 1970’de aday ülkeler ile katılım müzakereleri Lüksemburg’da başlamıştır. Müzakereler 1972’de tamamlanmış ve yapılan katılım antlaşmalarının ardından ülkelerin kendi iç hukuk sistemlerine göre onay süreci başlamıştır. Bu noktada Norveç halkı 26 Eylül 1972’de referandumla AET üyeliğini reddetmiştir. Böylece Norveç topluluğa üye olamamıştır.

Öte yandan Danimarka, İrlanda ve İngiltere 1 Ocak 1973 tarihinde Avrupa Topluluklarına tam üye olmuşlardır.

1.1.3. Avrupa Topluluğu'ndan Avrupa Birliği'ne (1973-1993)

1951 yılında AKÇT ile başlayan ve 1957 yılında iki yeni topluluk Euratom ve AET'nin eklenmesiyle sayıları üçe oluşan Avrupa Toplulukları, 1965 yılındaki Füzyon Antlaşması genel anlamda tek bir çatı altına toplanmış, başlangıçta Altılar olarak bilinen altı kurucu üyeyle yola çıkan Topluluklar, 1973 yılına gelindiğinde üç yeni üyenin katılımıyla 9 ülkeye ve 250 milyona yakın bir nüfusa erişmiştir. Böylece bugünkü AB dahil Toplulukların sürekli temel problemi olan derinleşme ve genişleme konuları, 1970li yılların ekonomik kriz ortamında bir kez daha kendini göstermiş, hem altı üye için kurulan bir yapının işleyişini sağlıklı bir şekilde yürütmek ve geliştirmek hem de yeni genişlemelere uyum sağlamak oldukça güç olmuştur.

Henüz 1970 yılında, AET'nin ekonomik başarısını taçlandırarak bir proje olarak Avrupa Siyasal İşbirliği Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşmada temel amaç ülkeler arasındaki işbirliğini atturmak ve ortak bir dış politika söylemi belirleyebilmektir. Davignon başkanlığında bir uzmanlar komitesi siyasi işbirliği konusunda ilerleme sağlayacak çalışmalar yapmak üzere göreve getirilmiş; ancak 70'li yılların kaos ortamında bu mekanizmanın işlemesi pek mümkün olmamıştır.

Mart 1970'de Komisyon ve Konsey bir ekonomik ve parasal birlik kurulması için çalışmalara başlamıştır. Pierre Werner başkanlığında bir uzmanlar komitesi bu konuda göreve başlamıştır. 22 Nisan 1970'te imzalanan Lüksemburg Antlaşması ile de daha önce De Gaulle tarafından karşı çıkılan vetartışmaları on yıl süren bir öz kaynaklar sisteminin, yani bağımsız bir bütçenin oluşturulması kararlaştırılmıştır. Konsey ayrıca Avrupa Parlamentosunun bütçe üzerindeki yetkilerini de arttırma kararı almıştır (Avrupa Komisyonu, 2002:35). 22 Temmuz 1975'te yapılan Brüksel Antlaşmasıyla da bütçe alanındaki özerklik ileriye ileriye ve Avrupa Sayıştayı bir topluluk kurumu olarak kurulmuş ve bütçeyi denetleme görevi Avrupa Parlamentosuna verilmiştir.

Öte yandan Werner Planı ile Avrupa Topluluğu'nun "Ekonomik ve Parasal Birlik" için ilerleme kaydetmeye çalıştığı bir dönemde, Amerikan Doları (USD) - Altın

arasındaki düzenleme sona ermiş; ABD Aralık 1971 ve Şubat 1973'te iki defa parasını devalüe etmiştir. Üye ülkelerin kendi paralarına karşı olan güvensizliklerinin yanı sıra Amerikan Doları'nın da yeniden devalüe edilmesi AET üyelerinin ticaret açıklarının artmasına neden olmuştur. Ayrıca 1973 petrol krizinin dış ticaret bilançoları üzerindeki baskısı sonucu, Avrupa'da bütünleşme ideali yerine korumacı politikaların ön planda olduğu yıllar başlamıştır (Börekçi, Yurdakul, 2010:15-16). Bir yandan da yeni üye devletlerin katılımına adapte olmaya çalışan AET, bir bunalım dönemine girmiştir.

1973 petrol krizi, Batı Avrupa'daki ekonomik büyüme döneminin de sonunu getirmiş; işsizlik ve enflasyonunla birlikte sanayide de yaşanan krizler zincirleme olarak Avrupa'da yaşam standartlarına büyük darbe vurmuştur (ABTD, 2010:8). 70'li yıllar ilerlerken AT, yüksek enflasyon oranları, artan işsizlik ve düşük ekonomik büyüme sarmalı içine girmiş, derinleşme ve topluluktan bir birliğe dönüşme konusundaki umutlar gittikçe azalmıştır. Dünya ekonomisinin bir yeniden yapılanma yaşadığı bu dönemde AET, Japonya ve ABD karşısındaki rekabet gücünü kaybetmeye başlamış, buna karşı gerekli politikaları üretmediği ve kurumsal düzenlemeleri gerçekleştiremediği için "Eurosclerosis" adıyla anılmaya başlanmıştır. Bu durum, AET'nin geleceğiyle ilgili ciddi kuşkular belirmesine yol açmıştır (Börekçi, Yurdakul, 2010:16). Aynı zamanda Lüksemburg Uzlaşması neticesinde AET'nin karar alma mekanizmalarının işlemez hale gelmesi AET'yi fiilen çökertmiştir. Yine de AET 70lerin bu karışık ortamında hayatta kalmayı başarmıştır (Watts, 203-204).

Avrupa Topluluklarının o dönemki yapısı içinde Avrupa Komisyonu (yürütme), Bakanlar Konseyi (yasama) ve henüz bir danışma meclisi niteliğindeki Avrupa Parlamentosundan oluşan ilk kurumsal üçgen, bu çalkantılı günlerde güçlü bir siyasi desteğe ihtiyaç duymuş, bu destek 1974 Paris Zirvesinde Üye Devletlerin zirve toplantılarını devlet ve hükümet başkanlarından meydana gelen bir "Avrupa Topluluğu Konseyi"ne dönüştürmesi ve Avrupa Topluluğu Konseyi'nin üst düzey bir organ olarak düzenli bir biçimde toplanmasının kararlaştırılmasıyla sağlanmıştır (ABTD, 2010:8).

Öte yandan aslında Roma Antlaşması'nın öngördüğü; ancak daha önce üye devletler anlaşılamadığı için gerçekleştirilemeyen Parlamento için doğrudan seçimler yapılmasına yönelik düzenleme 1974 yılında gerçekleşmiş, ilk AP seçimleri ise 1979

yılında yapılabilmektedir. Böylece AT, meşruiyet ve demokrasi alanlarında bir adım daha ilerlemiştir.

Ortak politikalar geliştirmedeki sıkıntılar da giderilmeye çalışılmış, Dublin Zirvesi'nde alınan Avrupa Topluluğu'nun gelişimine ilişkin bir rapor hazırlanması kararı doğrultusunda 1976 yılında Tindemans Raporu yayımlanmış; raporda ekonomik ve parasal birlik, Topluluk kurumlarında reform, ortak dış politika ve ortak bölgesel politika, sosyal ve çevresel politikalardan bahsedilmiştir (Börekçi, Yurdakul, 2010:16). Bu çalışmalar ileriki yıllarda AB'nin temel politika alanlarının oluşmasında etkili olmuştur.

Avrupa entegrasyonunun önemli adımlarından biri de, 1979 yılında Paris'te toplanan Avrupa Topluluğu Konseyi tarafından Avrupa Para Sistemi'nin yürürlüğe konulması kararı olmuştur (Yazgıç, 2004:21). Böylece 1979 yılında Avrupa Para Sistemi kurulmuş ve Avrupa Para Birimi olan ECU (*European Currency Unit*) oluşturulmuştur. 1 Ocak 1999'da Euro'nun kaydi para birimi olarak kullanılmaya başlanmasıyla ECU tedavülden kaldırılmış (İKV, 2005:78); ancak AB'nin para politikasının oluşturulması hususunda çok önemli bir işlev görmüştür.

Bu ekonomik çalkantılar ve derinleşme problemleri içinde Avrupa Toplulukları, bir genişleme sürecine daha hazırlanmış ve belirsizlik içindeki bir dönemde önce Yunanistan Avrupa Toplulukları üyeliğine kabul edilmiş, sonra onu İspanya ve Portekiz izlemişlerdir.

1.1.3.1. İkinci Genişleme: Yunanistan (1981)

İkinci genişlemenin tek ülkesi olan Yunanistan, AET'ye ortak üye olmak için 8 Haziran 1959 tarihinde başvuruda bulunmuş, AET ve Yunanistan arasında yapılan müzakereler sonucunda, iki taraf arasında 9 Temmuz 1961 tarihinde Avrupa Toplulukları ile Ortaklık Anlaşması -Atina Anlaşması - imzalanmıştır. Bu anlaşmayla Yunanistan'ın nihai hedefinin AB'ye tam üyelik olduğu ifade edilmiş; ancak 1967 yılında Yunanistan'da meydana gelen askeri darbeden ötürü ilişkiler dondurulmuştur (İKV, 2012b, para:3). 1974 yılında Askeri Cuntanın yönetimi sivillere bırakmasıyla, demokratik bir yönetime kavuşan Yunanistan, 1975 yılında tam üyelik için bir kez daha

başvurmuştur (AB Bakanlığı, 2012b:36). Yedi yıllık askeri diktatörlüğün ardından gelen bu başvurunun ardından, bu ülkenin katılıma siyasi ve ekonomik olarak hazır olmadığı ve diğer üye devletlerle tam olarak aynı değerleri paylaşmadığına dair birçok muhalif ses yükselmiştir (ABTD, 2010:8).

Bu başvuru üzerine Komisyon, konuyla ilgili bir rapor hazırlamış ve bu raporu 29 Ocak 1976 tarihinde yayımlamıştır. Raporda, Yunanistan'ın ekonomik sıkıntılardan dolayı Birliğe katılımının uygun olmadığı ifade edilmiştir (İKV, 2012b, para:3). Üye Ülkeler ise gelişimin Topluluğun dışında değil, içindeyken daha kolay olacağına karar vermişler ve Yunanistan'ın ekonomisini düzelterek AET'nin standartlarını yakalamasına yardımcı olmak amacıyla sağlanan yüklü bir mali destek ve uygun bir geçiş dönemi ile üyeliği onaylamışlardır. Öte yandan bu süreç oldukça zor geçmiş, üye ülkelerin medyası Yunanistan'ın erken katılımının AET'nin refahı için ciddi bir tehdit olduğunu ileri sürmüş, Ortak Tarım Politikası vasıtasıyla çiftçilerini; bölgesel kalkınma fonlarıyla da az gelişmiş bölgelerini destekleyerek Topluluk bütçesinden kesintisiz para alır hale geleceğini savunmuşlardır. Bunun karşılığında, özellikle Fransız ve İtalyan üreticiler, Yunanistan'ın Ortak Pazar'ı ucuz zeytinyağı, şarap, meyve ve sebzeleriyle dolduracağına inanıyorlardı. Bu ekonomi temelli muhalefete rağmen, hem Yunanistan'ın kırılğan, cunta sonrası demokrasisine yardım etme hem de Avrupa'da barış ile istikrarı güvence altına alma isteği galip gelmiş (ABTD, 2010:9) ve 27 Temmuz 1976 tarihinde Yunanistan ile katılım müzakereleri başlatılmıştır. Bu noktada Yunanistan'la çok benzer bir süreç geçiren ve aynı eleştirilere maruz kalan Türkiye'ye çok farklı bir muamele yapıldığının altını çizmek yerinde olacaktır. Konuyla ilgili detaylar, bu çalışmanın 1.3. numaralı Avrupa Birliği - Türkiye İlişkileri başlığı altında ele alınmıştır.

Altı yıl süren müzakerelerin ardından, 28 Mayıs 1979 tarihinde Yunanistan ile Katılım Antlaşması imzalanmış ve 1 Ocak 1981 tarihinde Yunanistan AET üyesi olmuştur. Böylece yedi yıldır Dokuzlar olarak anılan AET'nin üye sayısı da on olmuştur.

1.1.3.2. Üçüncü Genişleme: İspanya ve Portekiz (1986)

Avrupa Toplulukları'nda gerçekleşen ikinci ve üçüncü genişleme, gerekçeleri bakımından değerlendirildiğinde benzer genişleme hareketleridir. Yunanistan'da 1967-1974 arasında hüküm süren Albaylar Cuntası, İspanya'da 1939-1975 arasındaki Franco Rejimi ve Portekiz'de 1932-1968 arasında hüküm süren Salazar Rejimlerinin ardından söz konusu ülkelerin demokratik sisteme geçmeleri ve demokrasiyi yaşatmaya çabalarının bir neticesi olarak Avrupa Toplulukları üyeliğine ayrı ayrı başvurmaları; bu başvuruların, ekonomik gerekçelerden ziyade siyasi gerekçelerle kabul edilmesiyle neticelenmiştir (Kavalalı, 2005:8). İspanya, General Franco'nun ölümünden iki yıl sonra, Portekiz ise diktatör Kaetano'nun devrilmesinden üç yıl sonra Avrupa Toplulukları'na nihayetinde kabul edilen üyelik başvurularını yapmışlardır (Yazgıç, 2004:21). Bu başvuruların kabul edilen üyelik başvuruları olarak adlandırılmasının nedeni, söz konusu iki ülkenin ilk başvurularını daha önce de yapmış olmaları; ancak AET tarafından diktatörlükle yönetildikleri gerekçesiyle kabul edilmemiş olmalarından kaynaklanmaktadır.

Avrupa Toplulukları, üyeliğe kabul etmemekle birlikte İspanya ile 29 Haziran 1970 tarihinde bir Tercihli Ticaret Anlaşması imzalamış ve ilişkisini sürdürmüş; Haziran 1977'de İspanya'da demokratik seçimler yapılmasının ve demokrasiye geçilmesinin ardından Temmuz 1977'de İspanya Birliğe üyelik başvurusu yenilemiştir. Komisyon başvuruyu değerlendirilmiş ve olumlu görüşünü Konsey'e bildirmiş; böylece İspanya ile müzakerelerin başlatılmasına karar verilmiştir. AET, 1970'li yılların ortalarında diktatörlükten demokrasiye geçiş süreci yaşayan Portekiz konusunda da girişimlerde bulunmuş, Portekiz demokrasisinin kalıcı olmasını desteklemek amacıyla 150 milyon Avro tutarında mali yardım sağlamış, ayrıca işçilerinin Topluluk içinde dolaşımı kolaylaştırmak ve tarım alanında bazı imtiyazlar vermek gibi kolaylıklar tanımıştır. Portekiz, Birliğe üyelik başvurusunu 28 Mart 1977 tarihinde yenilemiş, yine Komisyon'un olumlu görüşü ile katılım müzakerelerinin başlatılması kararı alınmıştır (İKV, 2012b, para:4). Böylece 1978 yılında İspanya ile, 1979 yılında ise Portekiz ile katılım müzakereleri resmen başlamıştır.

“İber Yarımadası genişlemesi” olarak da anılan Avrupa Toplulukları'nın bu üçüncü genişlemesi, 1 Ocak 1986 tarihinde İspanya ve Portekiz'in AET'ye üye

olmasıyla sonlanmışır. Söz konusu iki ülkenin hem siyasi hem de ekonomik olarak AET üyelerinden oldukça geri bir durumda olması üyelik sürecinin oldukça tartışmalı olmasına neden olmuştur. İki ülkenin üyeliklerinin gerek tarım, gerekse işçilerin serbest dolaşımı konusunda üye devletlere ekonomik olarak yük oluşturabilecekleri kaygısı temel tartışma konusu olmuştur. Söz konusu dönemde AET'nin tarım politikasının üretim fazlasına yol açmış olması AET açısından ciddi bir sıkıntı oluşturmuş, bu durum tarım ülkeleri olan İspanya ve Portekiz'in üyeliğine muhalefet eden kesimlerin seslerini yükseltmelerine neden olmuştur. Ancak AET bu genişlemeye ekonomik nedenlerden çok Akdeniz'in jeopolitik önemi ve nihai Avrupa Birliği hedefi gibi uzun vadeli düşüncelerle olumlu yaklaşmış ve tüm tartışmalara rağmen genişleme politikasının başarısıyla İspanya ve Portekiz'i de üyeliğe kabul etmiştir (AB Bakanlığı, 2012b:36).

Üyelikle neticelenen müzakere süreci her iki taraf için de çetin geçmiştir. Lizbon ve Madrid hükümetlerinin vatandaşları için serbest dolaşım ve tekstil pazarına serbest erişim talep etmeleri, ayrıca her iki ülkenin de demir ve çelik üretimini düşürmek (ayrıca İspanya'nın balıkçılığı azaltmak) karşılığında sübvansiyon beklemeleri AET tarafında rahatsızlık yaratmıştır. Diğer yandan üye ülkeler, İspanya ve Portekiz'in meyve, sebze ve şarap gibi tarım ürünleriyle serbest pazara girmelerinin kendi aleyhlerine tarım ürünleri dengesini bozacağı düşüncesiyle temkinli davranmaktadırlar. Avrupalıların bir daha hiçbir zaman gıda sıkıntısı çekmemesini garantilemek için tasarlanmış Ortak Tarım Politikası, aslında istenilen hedefe ulaşmış; ancak tarımın sübvansiyon edilmesi ve neredeyse çiftçilerin tüm ürünlerinin satın alınması neticesinde çiftçilerin ürettikleri tüketimin çok üstüne çıkmıştır. Bu durum, ister depolansın isterse imha edilsin üretim fazlası ürün açısından yüksek maliyet oluşturmuş ve AET içinde ciddi sıkıntı yaratmıştır. İspanya ve Portekiz'in üyeliği, başta Fransız ve İtalyan çiftçilerin muhalefetine neden olmuş ve çiftçilerin oy potansiyelleri gibi siyasi gerekçelerle bu ülke hükümetleri adım atmakta zorlanmışlardır. Serbest dolaşım ilkesi de üye devletlerin yüksek oranda işsizlik sorunuyla uğraştıkları bir dönemde, yeni bir göç dalgası endişesi ile sorun oluşturmuş ve bu nedenle üye devletler bu iki ülkeye serbest dolaşım hakkının verilmesi konusunda isteksiz davranmışlardır. Müzakereler sonucunda tarım konusunda anlaşmaya varılmış; ancak AET'de çalışanların serbest dolaşımı için iki ülke vatandaşlarının üyeliğin ardından yedi yıl daha beklemeleri

gerekmıştır. Nihayetinde İspanya ve Portekiz, 10 Ocak 1986'da topluluğa katılmış ve AET on iki ülkeli bir organizasyon haline gelmiştir (ABTD, 2010:10-11). Ancak yeni genişlemelerle birlikte Topluluklar içinde derinleşme konusu daha önemli bir sorun haline gelmiş ve AET diğer yandan bu konudaki en kapsamlı reformu yapmaya hazırlanmıştır. Bu sürecin sonunda, Avrupa Tek Senedi imzalanmıştır.

1.1.3.3. Avrupa Tek Senedi (1986)

Çalışmanın daha önceki bölümlerinde ele alınan Avrupa bütünleşmesinin temel hedeflerini, üye devletler arasında malların, işgücünün, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımına dayalı bir ortak pazar kurulması fikri oluşturmuştur. Bu hedefin ilk aşaması olan malların serbest dolaşımını sağlamaya yönelik hedef, 1 Temmuz 1968'de tamamlanan Gümrük Birliği gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Ancak bu tarihten sonra 1970 ve 80'lerde dünya genelinde ve Avrupa'da yaşanan ekonomik krizler ve durgunluk ile AET içinde karar alma süreçlerinde yaşanan sorunlar, üye devletlerin korumacı politikalara başvurmalarına yol açmış, bu durum da dört temel serbest dolaşım ilkesinin hayata geçeceği bir ortak pazar kurulması hedefine ulaşılmasını engellemiştir. Serbest dolaşım önündeki gümrük kontrolleri ve sınırlardan kaynaklanan fiziki, ulusal mevzuat farklılıklarından kaynaklanan teknik ve mali engeller bu yönde en önemli sorunları oluşturmuştur (AB Bakanlığı, 2012b:22-23). 1980'li yıllara gelindiğinde AET, hem genişleme hareketlerinin hızlanmasının hem de 70'li yılların bunalım döneminin bitmesinin etkisiyle derinleşme hususundaki en önemli hareketlerden birinin çalışmalarına yoğunlaşmıştır.

Avrupa Tek Senedi'nin (*Single European Act*) ortaya çıkmasında AET içinde yaşanan idari ve hukuki sıkıntıların itici bir rolü olmuştur. 1980 ve 1981 yılı bütçe görüşmelerinde Parlamento ile Bakanlar Konseyi arasında ciddi görüş ayrılıkları yaşanmıştır (Kodakcı, 2004:36-37). Bu durum, parlamentonun etkinliğinin artırılması yoluyla topluluğun karar alma sürecindeki demokrasi eksikliğinin giderilmesi ihtiyacını doğurmuştur. Avrupa Tek Senedi'nin önemli bir yanı, topluluk yasama sürecinde onay usulü getirmesi ve katılım anlaşmaları ile bazı ortaklık anlaşmalarının onaylanması için ilk kez parlamentonun onayının alınması düzenlenmesini getirmesi olmuştur (Erpolat, 2010:89). Avrupa Tek Senedi'nin oluşumundaki bir diğer etken de 80'li yıllarda

dünyada dengelerin değişmesi olmuştur. Batı Avrupa, Doğu Avrupa'dan geri dönüş sinyalleri almaya başlamış; Japonya'da ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki teknolojik gelişmeler Avrupa'da bir geri kalma hissi ve kaygısı oluşturmuştur (Erpolat, 2010:1-2). Söz konusu etkenlerle ortaya çıkan Avrupa Tek Senedi ile, gelişmiş bir "Avrupa Tek Pazarı", bir başka ifadeyle "Avrupa İç Pazarı"nın gerçekleştirilmesi için gerekli hukuksal, kurumsal ve siyasal temeller oluşturulmuş ve Avrupa bütünleşmesinde yeni bir safhaya geçilmiştir (AB Bakanlığı, 2012b:22-23). Böylece 1986 yılında kabul edilen Avrupa Tek Senedi ile ilk kez Kurucu Antlaşmalarda değişiklik yapılmıştır (Ülger, 2006:10). Avrupa Tek Senedi 1986 yılında imzalanmasının ardından 1 Temmuz 1987 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Avrupa Tek Senedi ile, AET'nin başlangıçta hedeflediği ekonomik bütünleşmenin büyük ölçüde gerçekleştiği kabul edilmiş ve üye ülkeler arasında 'Tek Pazar' uygulamasına geçilmiştir. Tek Senet ile Avrupa Ekonomik Topluluğu yerine Avrupa Topluluğu sözü kullanılmaya başlanmıştır. Hedeflenen tam bütünleşmenin gerçekleştirilmesi önündeki teknik ve mali engellerin ortadan kaldırılması öncelikli hedef olarak belirlenmiştir (Tatlıdil, 1995:1). Avrupa Tek Senedi, aslında adında "antlaşma" sözcüğü geçmeyen bir antlaşmadır. Tek Senet, hem Avrupa Topluluklarını kuran antlaşmalara değişiklik getiren hükümleri, hem de dış politika alanında üye devletler arasında işbirliğini öngören yeni hükümleri (*Avrupa Siyasi İşbirliği/European Political Cooperation*) tek bir belgede bir araya getirmesi nedeniyle bu isimle adlandırılmıştır (Özdemir, 2001:2-3).

Avrupa Tek Senediyle ulaşılması hedeflenen "Tek Pazar", malların, kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımını kapsayan dört temel özgürlük alanı üzerine kurulmaktadır. Malların serbest dolaşımı ile ticarete uygulanan gümrük vergileri ve kısıtlamaların kaldırılması; kişilerin serbest dolaşımı ile üye devletlerin vatandaşlarının serbestçe ikamet ve hareket etme hakkına sahip olmaları hizmetlerin serbest dolaşımı ile herhangi bir üye devlet vatandaşının tüm devletlerde hizmet verebilmesi ve sermayenin serbest dolaşımı ile sermaye hareketleri ve ödemeler üzerindeki kısıtlamaların kaldırılması hedeflenmiştir. Böylece son yirmi yıldır durgun olan AET ekonomisinin istikrarlı bir şekilde büyümesi, enflasyonun ve fiyatların

düşmesi hedeflenmiştir (Erpolat, 2010:3). Tek Pazara yönelik düzenlemelerin en geç 31 Aralık 1992 tarihine dek tamamlanması öngörülmüştür. Karar alma mekanizmaları bağlamında getirilen değişiklikler ile Avrupa Parlamentosu'nun karar süreçlerine daha etkin katılımının sağlanması ve Konsey'de nitelikli çoğunluk ile karar alma uygulamasına ağırlık verilmesi sağlanmıştır. Bununla birlikte 1960'lardan beri gayri resmi olarak toplanan Üye Devletlerin Hükümet ve Devlet Başkanları Zirvesi (AB Zirvesi), antlaşmaların yapısı içine dahil edilerek resmîyet kazanmıştır. Avrupa Tek Senedi ile teknolojik araştırma ve geliştirme, çevre gibi alanların da AET'nin düzenleme yapabileceği alanlar arasına dahil edilmesiyle (AB Bakanlığı, 2012b:23) Avrupa Toplulukları'nın düzenleme ve politika alanları genişletilmiştir.

Batı, güney ve kuzey Avrupa ülkelerinden oluşan on iki devletli bir topluluk haline AET'de bu gelişmeler yaşanırken, AET ülkelerini ve diğer demokratik Avrupa devletlerini Avrupa'nın doğusundan ayıran sembolik Berlin Duvarı'nın 9 Kasım 1989'da çok büyük ve coşkulu bir kalabalık tarafından yıkılması, hem Avrupa tarihinde hem de dünya tarihinde bir dönüm noktası olmuştur. Komünist bloğu oluşturan devletler için AET'ye katılım uzak bir hayal mesabesinde iken duvarın yıkılmasıyla Doğu Almanya fiilen AET'ye katılmıştır. Bir yıldan kısa bir süre içinde iki Almanya birleşmesiyle ortaya çıkan birleşik Almanya, 80 milyonun üzerindeki nüfusu ve AET bütçesinin en büyük katılımcısı olarak (%30'dan fazla bir oranla) AET'nin en büyük üye ülkesi haline gelmiştir. 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılması ve bağımsız cumhuriyetlere bölünmesi, aynı yıl İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ilk kez Avrupa'da yeni bir savaşın patlak vermesiyle Yugoslavya'nın fiilen sona ermesi (ABTD, 2010:12) AET içindeki önceliklerin ve hesapların yeniden gözden geçirilmesine neden olmuştur. Ortaya çıkan bu yeni dünya düzeni ve kaos ortamında, Avrupa bütünleşmesinin yeni bir safhasına geçmek için çalışmalar başlamıştır.

1.1.3.4. Avrupa Birliği Antlaşması - Maastricht Antlaşması (1993)

1990'ların başında, Avrupa'da değişim rüzgarları eserken, on iki devletten oluşan Avrupa Toplulukları öncü rollerini sürdürmek için mücadele vermekteydiler. Söz konusu yeni dönem için gerekli olan yeni düzenlemeleri içeren Maastricht Antlaşması (*Maastricht Treaty / the Treaty on European Union*), 6-7 Şubat 1992'de

gece geç saatlere dek süren zorlu görüşmelerle sonuçlandırılmış ve daha derin bir bütünleşmeyi hedeflemiştir. Antlaşma, tek bir para birimine geçişi, Avrupa vatandaşlığını, Ortak Dış ve Güvenlik Politikasının geliştirilmesi ile adalet ve içişleri alanlarında işbirliğini öngörmektedir. Bazıları Antlaşmanın Avrupa'nın ihtiyaçlarını yeterince karşılamadığı, bazıları ise tam aksine fazla ileri gittiği inancını taşımaktaydılar (ABTD, 2010:13). Resmî adı olan Avrupa Birliği Antlaşması ismi daha fazla kullanılan Maastricht Antlaşması, 1 Kasım 1993'te yürürlüğe girmiş ve artık Birlik olarak adlandırılan Avrupa Topluluğu'nun bütünleşme sürecinde yeni bir aşamaya geçilmiştir. Avrupa Birliği Antlaşması ile, Avrupa Toplulukları (AKÇT, AAET, AT) mevcut varlıklarını sürdürmüş; ancak bir üst kurumsal yapı olarak Avrupa Birliği ihdas edilmiş ve iki yeni politika Birlik programlarına eklenmiştir. Bunlar “Ortak Dış İşleri ve Güvenlik Politikası” ile “Adalet ve İçişlerinde İşbirliği” politikalarıdır. Böylece Avrupa Birliği “üç sütundan oluşan bir yapı üzerine inşa edilmiştir. Birincisi Avrupa Toplulukları (AKÇT, AAET, AT), ikincisi Ortak Dış ve Güvenlik Politikası ve üçüncüsü Adalet ve İçişlerinde İşbirliği'dir.

AB Antlaşmasının “Ortak Hükümler” başlığı altındaki ilk maddesinde şu hükümler yer almaktadır: “Bu antlaşma ile, yüksek âkit taraflar, aralarında, bu metinde “Birlik” olarak anılacak bir Avrupa Birliği kurarlar (...) Birlik, Avrupa Topluluklarına dayanır ve bu antlaşma ile oluşturulan politikalar ve işbirliği usulleri ile desteklenir.” AB Antlaşmasında, Avrupa Birliğinin tüzel kişiliği olduğuna dair bir madde bulunmamakta, dolayısıyla ne Avrupa Toplulukları Avrupa Birliğine dönüşmekte, ne de Avrupa Birliği Antlaşması Avrupa Topluluklarını kuran antlaşmaların yerini almaktadır. Her üç antlaşma da yürürlükte ve bağımsız varlıklarını korumaktadırlar (Özdemir, 2001:2-4). AB'nin ikinci sütununu oluşturan “Ortak Dış ve Güvenlik Politikası” ve üçüncü sütunu oluşturan “Adalet ve İçişlerinde İşbirliği” kapsamında siyasi bütünleşmeye ilişkin Birlik faaliyetleri düzenlenmiştir. Söz konusu iki sütun ile Birliğin dış politikasının şekillendirilmesi ve uygulanması, vize, göç, sığınma politikaları, polis ve yargı teşkilatlarının işbirliği gibi alanlarda ortak hareket edilmesinin ilk adımları atılmıştır (AB Bakanlığı, 2012b:24).

Maastricht Antlaşması ile oluşturulan Avrupa Birliği'nin dayandığı sütun

yapısında, AKÇT, AAET ve AT adını alan Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun birinci sütunu oluşturarak ekonomik bütünleşme alanında faaliyet göstermesi öngörülmüştür. Tek pazarın gerçekleştirilmesinin ardından, Avrupa Birliği tek para birimi ve ortak para politikaları çerçevesinde şekillenen bir ekonomik parasal birlik kurma aşamasına geçilmesi için gereken koşulları, takvimi ve mekanizmaları da belirlemiştir (AB Bakanlığı, 2012b:24). Oluşturulması öngörülen Ekonomik ve Parasal Birliğin (EPB) aşamaları, bu aşamalarda izlenecek ekonomik ve parasal politikalar ve bu politikaların uygulanması için gerekli kurumsal değişiklikler Avrupa Birliği Antlaşması'nda ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Söz konusu düzenlemeler çerçevesinde, EPB'nin gerçekleştirilmesi doğrultusunda, üye ülke ekonomileri arasındaki farklılıkların giderilebilmesi amacıyla bazı makro ekonomik yakınlaşma kriterleri belirlenmiş ve bu kriterlere uyulmaması durumunda uygulanacak yaptırımlar belirlenmiştir. Bu kriterler “Maastricht Kriterleri” adını almış (Dilekli, Yeşilkaya, 2002:4-5) ve üye ülkelerin kamu açıklarına, enflasyon ve faiz oralarına bir standart getirmeye çalışmıştır.

Avrupa Birliği Antlaşması ile bütünleşmenin etkinlik alanları kapsamına, ekonomik ve sosyal uyum, halk sağlığı, tüketicinin korunması, kültür, eğitim, Trans-Avrupa ağları gibi yeni bazı alanlar ve AB'nin kurumlarına Avrupa Merkez Bankası, Bölgeler Komitesi ve Avrupa Ombudsmanı gibi yeni kurumsal yapılar dahil edilmiştir. Maastricht Antlaşması ile getirilen bir başka düzenleme olan “Avrupa Vatandaşlığı” kavramı ile; siyasi bir yapı olarak ortaya çıkmaya başlayan Avrupa Birliği ile vatandaş arasında hukukî ve siyasi bir bağ kurulmuş, böylece siyasi bir Avrupa kimliği ve aidiyeti oluşturma yönünde önemli bir adım atılmıştır (AB Bakanlığı, 2012b:25-26). Üç sütunlu yapının bizzat kendisi ve yapı içerisindeki söz konusu yenilikler ile Avrupa Toplulukları kuruluşlarından itibaren gerçekleşen en kapsamlı reformu yaşamışlardır.

Avrupa Birliği Antlaşmasının ardından Birlik, hem Doğu Bloku'nun yıkılmasıyla ortaya çıkan yeni dünya düzenine uyum sağlamaya hem de kendi üye sayısından daha fazla ülkenin Birliğe katılmak istemesiyle başlayan genişleme dönemini idare etmeye çalıştığı yeni bir döneme girmiştir. Bu dönem süreci ve etkileri itibariyle günümüz de devam etmektedir.

1.1.4. Avrupa Birliği'ni Güçlendirmek ve Geleceğe Taşımak (1993-2012)

1993 yılı, Avrupa Toplulukları için yeni bir başlangıç olmuş, üç farklı topluluk hukukî olarak var olmakla birlikte artık daha yoğun bir işbirliği ve entegrasyonu ifade eden Avrupa Birliği çatısı altında birleşmişlerdir. Bu süreç, günümüze kadar yapısal reformlar, krizler ve genişlemelerle devam etmiştir. Bugün de AB, kendisini geleceğe taşıyacak projeksiyonları ortaya koymaya ve politikaları üretmeye çalışmaktadır.

1.1.4.1. Kopenhag Kriterleri

Doğu Blokunun dağılması ve AB'ye üyelik için başvuruların artacağını anlaşılmaması üzerine AB, önceki genişlemelerden farklı olarak her üye için geçerli olacak temel kriterler belirleme yoluna gitmiştir.

1990'larda AB'nin demokrasi ve pazar ekonomisine geçmelerini desteklemek amacıyla eski komünist ülkelere mali yardımları hız kazanmışken, bu ülkelerin asıl amaçlarının AB'ye tam üyelik olduğu açık bir gerçek olarak belirmiş ve kısa sürede Doğu Avrupa devletleri birbiri ardına AB'ye üyelik başvurusunda bulunmuşlardır. Bu durumda AB bir ikileme karşılı karşıya kalmıştır: Söz konusu ülkelerin siyasi ve ekonomik olgunluk eksikliklerine rağmen üyeliği, AB'nin tarihi hedefleri ve misyonuyla örtüşmektedir; ancak bu durumda AB'nin bir diğer hedefi olan ekonomik, siyasi ve yasal standartları yükseltmek hususu sıkıntıya girmektedir. Diğer yandan, önceki genişlemelerde en fazla üç ülke Birliğe dahil olmuşken, bu defa 10 eski komünist devlet ve Malta ile Kıbrıs başvuruda bulunmuşlardır. Altı ülke için tasarlanmış bir Birliğin 27 ülke ile işleyemeyeceği açık bir biçimde fark edilince yalnızca yasalarla uyuma dayalı genişleme devri sona ermiştir. Öncelikle yeni aday ülkelerin, diktatörlük rejimlerinin ve ortak zihniyetlerine işlemiş güdümlü ekonomilerinin etkilerinden kurtulmaları gerekmektedir (ABTD, 2010:16). Mevcut şartları değerlendiren AB üyeleri, siyasi, ekonomik ve hukukî düzeyde kesin ve net yeni üyelik kriterleri belirlemeleri gerektiğinin farkına varmışlardır.

22 Haziran 1993'te Kopenhag'da gerçekleştirilen AB Zirvesi'nde, Merkez ve Doğu Avrupa Ülkeleri'nin (MDAÜ) Birliğe dahil edilmesi kararlaştırılmıştır. Söz konusu ülkeler için belirlenen siyasi, ekonomik ve hukukî kriterler, Zirve'nin toplandığı yerin adıyla "Kopenhag Kriterleri" olarak anılmıştır. Kopenhag Kriterleri, AB'ye üye olmak isteyen tüm aday ülkelerin yerine getirmesi zorunlu olan asgari katılım şartlarını

belirlemektedir. Kopenhag Kriterleri siyasi, ekonomik ve topluluk müktesebatına uyum kriterleri olarak üç grupta kategorize edilmiştir. Bu üç gruptaki düzenlemeler şu şekilde özetlenebilir:

- Siyasi kriterler: İstikrarlı ve kurumsallaşmış bir demokrasi, hukuk devleti ve hukukun üstünlüğü ile insan hakları ve azınlık haklarına saygı.
- Ekonomik kriterler: Bağımsız, liberal bir piyasa, çalışan bir pazar ekonomisi, mülkiyet haklarına saygı, sermaye birikimi, Birlik içinde rekabete hazır ve gelişmiş bir özel sektör.
- Topluluk müktesebatına uyum kriterleri: AB'nin siyasi, ekonomik ve parasal birlik gibi çeşitli hedeflerini kabul etmek.

Kopenhag Kriterleri belirlendikten sonra yeni aday ülkelerle müzakereler bu kriterler çerçevesinde yürütülmüştür. Oluşumundan henüz iki yıl sonra Avrupa Birliği ilk genişlemesini yaşayacak, diğer yandan yeni aday ülkelerle müzakereler başlayacaktır.

1.1.4.2 Dördüncü Genişleme: Avusturya, Finlandiya ve İsveç (1995)

Avrupa bütünleşmesi sürecinde, Birliğe katılmak amacıyla üyelik başvurusunda bulunan ülke sayısı, 80'li yılların sonunda ve 90'ların ilk yarısında önemli bir artış göstermiştir. Türkiye 1987, Avusturya 1989, Kıbrıs Rum Kesimi 1990, Malta 1990, İsveç 1991, Finlandiya 1992, Norveç 1993, Macaristan 1994 ve Polonya 1994 yıllarında Avrupa Birliği'ne tam üyelik başvurusunda bulunmuşlardır (Avcıkurt, 1997:15).1990'lı yılların ortalarına gelindiğinde Birlik, tarihinde hiçbir dönemde olmadığı kadar çok üyelik isteği ile karşı karşıya kalmış, kendisine en uyumlu ülkelerden başlayarak adım adım bu süreci yönetme yoluna gitmiştir.

Bu süreçte ilk sırada Avrupa Birliği'nin dördüncü genişlemesi yer almıştır. Bu genişleme, Soğuk Savaş sonrasında yaşanan gelişmelerle bağlantılıdır. Soğuk Savaş döneminde tarafsızlık politikası izleyen Avusturya, Finlandiya ve İsveç, Soğuk Savaş'ın sona ermesinin verdiği rahatlıkla AB'yi tek hedef olarak benimsemişler ve üyelik başvurusunda bulunmuşlardır (AB Bakanlığı, 2012b:37). Tek pazarın cazibesine kapılan ve Soğuk Savaş sırasındaki tarafsızlık politikasının getirdiği yükten kurtulan Avusturya,

Temmuz 1989'da üyelik başvurusunu gerçekleştirmiştir. Sonraki üç yıl içinde İsveç, Finlandiya ve Norveç Avusturya'yı takip etmiştir (Dinan, 2005:180). Birliğin ortak para birimi Euro'yu hayata geçirmeye çalıştığı ve genişlemenin AB'nin gelişiminde önemli bir araç olarak görüldüğü bir dönemde, zaten "Avrupalı" kabul edilen ve Kopenhag Kriterleri'ni kolaylıkla karşılayan bu ülkelerin başvuruları olumlu karşılanmıştır (AB Bakanlığı, 2012b:37).

Aynı zamanda EFTA üyesi olan Avusturya, Finlandiya, İsveç ve Norveç dördlüsünün AB'ye tam üye olması yönündeki siyasi karar, 1992 yılı sonlarında, İngiltere'nin dönem başkanlığı sırasında Birmingham ve Edinburg'da yapılan iki önemli Zirve toplantısında kabul edilmiş ve bu dört ülke ile katılım görüşmeleri 1993 yılında başlatılmıştır. Bir yıl gibi kısa bir sürede 1994 yılında tamamlanan katılım müzakerelerinin ardından katılım antlaşmaları imzalanmıştır. Prosedür gereği üye ülkelerin ve aday ülkelerin yetkili organlarının onayına sunulması gereken katılım antlaşmaları, Avusturya, Finlandiya ve İsveç'te halkoyuna sunulmuş ve referandum sonucunda onaylanmıştır. Ancak Norveç halkı, daha önce 1972'de olduğu gibi bir kez daha antlaşmayı veto ederek iradesini AB'ye katılmama yönünde kullanmıştır (Avcıkurt, 1997:15). Norveç hariç diğer ülkeler için üye ülkeler ve Avrupa Parlamentosu katılım antlaşmalarını onaylamış ve antlaşmalar 1 Ocak 1995 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiştir. Avusturya, Finlandiya ve İsveç'in katılımıyla AB, 15 üye ülkeden oluşan bir birlik haline gelmiştir (Günuğur, 1995:17). Üç yeni üye ülkenin katılımı sonrasında AB nüfusu %6,2 oranında artarak 368,5 milyona ulaşmıştır. Bu rakam, ABD'nin nüfusundan yaklaşık %40 ve Japonya'ninkinden yaklaşık üç kat yüksek düzeydedir (Avcıkurt, 1997:15). Dördüncü genişleme ve uluslararası konjonktürün etkisiyle AB, dünya sahnesinde daha güçlü ve daha fazla söz sahibi olabileceği bir döneme girdiği inancını taşımaya başlamıştır.

On beş üyeli yeni AB, dördüncü genişlemeden iki yıl sonra 16-17 Haziran 1997 tarihlerinde gerçekleştirilen Amsterdam Zirvesi'nde, yeni yapısal düzenlemeleri, 5. genişleme sürecinin başlamasını ve Birliğin ortak para birimi olan Euro'nun yürürlüğe girmesini tartışmıştır.

1.1.4.3. Amsterdam Antlaşması (1999)

Amsterdam Antlaşması (*Avrupa Birliği Antlaşmasını, Avrupa Topluluklarını Kuran Antlaşmaları ve Bazı İlgili Düzenlemeleri Değiştiren Amsterdam Antlaşması*)(*Amsterdam Treaty / the Treaty of Amsterdam amending the Treaty of the European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related acts*), 2 Ekim 1997’de imzalanmış ve 1 Mayıs 1999’da yürürlüğe girmiştir. Amsterdam Antlaşması, AB’nin derinleşme sürecini düzenlemeye çalışan bir antlaşma olarak yeni bir kurucu antlaşma değil, bir tadil antlaşması olarak kabul edilmelidir.

Amsterdam Antlaşmasıyla, Avrupa Birliği’ni 2000’li yıllara ve yeni genişleme sürecine hazırlamak amacı çerçevesinde bazı değişikliklere gidilmiştir. AB’nin yetki alanına giren politikalarda artış sağlanmış, ayrıca Birliğin kurumsal yapısında bazı değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Bunula birlikte Kurucu Antlaşmalar’da çeşitli zamanlarda yapılan değişiklikler gözden geçirilmiş, zaman içinde hükümsüz kalan maddeler yürürlükten kaldırılarak kalan maddelerin yeniden numaralandırılması yoluna gidilmiştir (AB Bakanlığı, 2012b:26). Amsterdam Antlaşması, AB’nin temel yapısına ilişkin prensiplere ve Maastricht Antlaşması’yla getirilen ortak dış politika ve güvenlik ile adalet ve içişlerinde işbirliği alanlarının devletlerarası yapısına herhangi bir değişiklik getirmemiştir. Ancak, Birliğe adalet ve içişlerine ilişkin alanlarda üye devlet yetkilerinin önemli bir bölümünün devredilmesi kararlaştırılmıştır (Arsava, 1999:8-9). Avrupa Birliği Antlaşması ile kurulan çatı yapıyı değiştirmeksizin, Avrupa Topluluklarını kuran antlaşmaları ve Avrupa Birliği Antlaşmasını tadil eden Amsterdam Antlaşması’nın AB Antlaşmasına eklediği “Yakın İşbirliği Hakkında Hükümler” adındaki başlığın yeni bir eylem alanı olmaması nedeniyle, AB Antlaşmasıyla getirilen üç sütunlu yapı muhafaza edilmektedir. Adalet ve İçişlerinde İşbirliği eylem alanının ise sadece adı değişmiştir (Özdemir, 2001:4).

Antlaşmada, Avrupa Birliği’nin tüm Üye devletlerce paylaşılan, özgürlük, demokrasi, temel özgürlükler, insan haklarına saygı ve hukuk devleti ilkeleriyle kurulmuş bir Birlik olduğu vurgulanmıştır. Antlaşma, Avrupa vatandaşlarının bu hakları korumak için bir özgürlük, güvenlik ve adalet alanı oluşturulmasını öngörmektedir (Eriş, 2007:1). Antlaşma ile ayrıca Komisyonun oluşum aşamasında Parlamente’ye danışma zorunluluğu, Parlamente’nin onayı zorunluluğu ile değiştirilmiş; böylece Parlamente’nin,

Komisyon Başkanının ve Komisyon üyelerinin atanmaları sürecine doğrudan dahil olması yoluyla Komisyonun demokratik meşruiyetinin güçlendirilmesi ve karar alma sürecindeki etkisinin arttırılması hedeflenmiştir (Kodakçı, 2004:55). Amsterdam Antlaşması ile ayrıca 1 Ocak 1999 tarihinden itibaren Birliğin ortak para birimi olan Euro'nun kullanılması onaylamıştır.

Amsterdam Antlaşması ile üye devletlerin bir kısmının diğer üye devletler dahil olmadan da ortak kararlar alıp politikalar geliştirebilmelerinin önünü açan “Güçlendirilmiş İşbirliği” yönteminin uygulanması; Adalet ve İçişlerinde İşbirliği sütununa dahil olan vize, göç, sığınma ve kişilerin serbest dolaşımı gibi bazı konuların Avrupa Topluluğu Antlaşması'na aktarılması; üçüncü sütunun adının “Cezai Konularda Polis ve Adli İşbirliği” olarak değiştirilmesi; Schengen Protokolü'nün AB müktesebatına dahil edilmesi ve üye devletlerin istihdam politikalarının koordinasyonu alanında Birlik yetkilerinin artırılması gibi yeni düzenlemeler ve değişiklikler getirilmiştir (AB Bakanlığı, 2012b:26). Amsterdam Antlaşması'nın yürürlüğe girmesinin ardından bir yıl kadar bir süre geçmişken, hızla değişen dünya düzeni, küreselleşmenin hızlanması, yeni iletişim ve telekomünikasyon teknolojilerinin etkisi ve AB'nin kapısındaki dev genişleme dalgası Birliği yeni bir düzenleme yapmaya yöneltmiştir.

1.1.4.4. Nice Antlaşması (2003)

7 Aralık 2000 tarihinde Fransa'nın Nice kentinde toplanan AB Zirvesi, uzun süren görüşmeler neticesinde 11 Aralık 2000'de, Amsterdam Antlaşması gibi AB'nin kurucu antlaşmalarını tadil eden yeni bir antlaşma üzerinde görüş birliğine varmışlardır. Nice Antlaşması adıyla anılan bu antlaşma (*Avrupa Birliği Antlaşmasını, Avrupa Topluluklarını Kuran Antlaşmaları ve Bazı İlgili Düzenlemeleri Değiştiren Nice Antlaşması*) (*Treaty of Nice Amending the Treaty on European Union, the Treaties Establishing the European Communities and Certain Related Acts*), 26 Şubat 2001'de imzalanmış ve 1 Şubat 2003'te yürürlüğe girmiştir.

Nice Antlaşması, üye sayısının kısa sürede 27 ve daha fazla ülkeyi bulması muhtemel Avrupa Birliği'ni, tarihindeki en büyük genişlemeye hazırlamak çerçevesinde gerekli kurumsal değişiklikleri yapmak amacıyla gerçekleştirilmiş bir yeniden düzenleme projesidir. Genişleyen Avrupa Birliği'nin bu genişlemeyi özümsemesi ve

genişleme sürecinin halihazırda dahi eleştiri konusu olan karar alma sürecini daha da tıkamaması amacıyla AB kurumlarının oluşumu, işleyişi, karar alma süreci gibi konuların yeniden düzenlenmesi yapılmıştır. Bu kapsamda, özellikle karar alma sürecinde nitelikli çoğunluk ilkesinin uygulama alanının genişletilmesi, komisyonun oluşumunun ve üye sayısının genişleme sonrası durum da dikkate alınarak yeniden düzenlenmesi gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, Avrupa Toplulukları Adalet Divanı'nın iş yükünü azaltmak amacıyla bir dizi reformlar yapılmıştır (Arman, 2004:3,72-73). Bu düzenlemelerle Nice Antlaşması, bir önceki Antlaşma olan Amsterdam Antlaşması gibi Birliğin hukukunu tadil ederek daha işler ve güçlü bir Birlik yaratmayı hedeflemiştir.

Antlaşma ile güçlendirilmiş işbirliği ilkesinin uygulanmasına yönelik yeni düzenlemeler getirilmiştir. Bu çerçevede, Ortak Dış ve Güvenlik Politikası'nın askeri konular ve savunma konuları dışında kalan alanları da işbirliği kapsamına dahil edilmiştir. Antlaşma ayrıca, ayrımcılığın kaldırılması, temel haklar, vize, sığınma hakkı ve göç konularında, Avrupa Merkez Bankası'nın statüsünde, ortak ticaret politikası ve sosyal hükümlerde, çevre politikasında, üçüncü ülkelerle ekonomik, mali ve teknik işbirliği ilişkilerinde, Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası'nda, Adalet ve İçişleri Alanında İşbirliği konularında değişiklik ve yenilikler getirmiş; ulusal yargı mercileri arasında işbirliğini sağlamak ve suçlularının takibini koordine etmek üzere "Eurojust" kurumunu oluşturmuştur. Bununla birlikte "*AB Temel Haklar Şartı*" hazırlanıp AB kurumları olan Komisyon, Konsey ve Parlamento tarafından imzalanarak ilan edilmiştir (AB Bakanlığı, 2012b:27-28).

Nice Antlaşması ile, daha önce Birlik içinde oybirliği ilkesinin uygulandığı yaklaşık 70 Antlaşma maddesinden 29'unda nitelikli çoğunluk oylama sistemi ile karar alınmasına geçilmiştir. Söz konusu alanlar arasında sanayi politikası, vatandaşların serbest dolaşımı, üçüncü ülkelerle ekonomik, mali ve teknik işbirliği ve yapısal fonlar ve uyum fonu yer almaktadır (İKV, 2005:155). Nice Antlaşması kapsamında Birliğin işleyişi, Güçlendirilmiş İşbirliği, Ekonomik ve Parasal Birlik, Ortak Dışişleri ve Savunma Konularında yapılan reformlar ve genişleme konusundaki düzenlemelerle Birlik, bir sonraki büyük genişlemeye hazırlanmaya çalışılmıştır.

1.1.4.5. Beşinci Genişleme: Merkez ve Doğu Avrupa Ülkeleri (MDAÜ -2004)

1989’da Berlin duvarının yıkılmasından hemen sonra, AT ile Merkez ve Doğu Avrupa Ülkeleri (MDAÜ) arasında ekonomik ve ticari işbirliği antlaşmaları imzalanmaya başlanmış, antlaşmalar ülkelere göre farklılıklar göstermekle birlikte temel olarak AT’nin mevcut miktar kısıtlamalarını kaldırması ve MDAÜ’yü "Genelleştirilmiş Tercihler Sistem”ine dahil etmesi ilkeleri üzerine kurulmuştur (Kavalalı, 2005:13). Böylelikle aday ülkelerin ekonomilerinin toparlanabilmesi için bir geçiş dönemi oluşturulması planlanmıştır.

Soğuk Savaş’ın ardından Avrupa’nın yarım yüz yıllık bölünmüşlüğüne sona ermesi bir dönüm noktası olmuş, kendi iradeleri haricinde Avrupa bütünleşmesinin dışında kalan MDAÜ ile Malta ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi AB üyesi olmak için peş peşe başvuruda bulunmuşlardır. “Avrupa’nın yeniden birleşmesi” (*reunification of Europe*) fikrinin yarattığı heyecan, kısa sürede yerini temkinli bir yaklaşıma bırakmış, genişleme nedeniyle derinleşmenin bozulması ve Birliğin kazanımlarının zayıflaması düşüncesi AB içinde ciddi bir rahatsızlık oluşturmuştur. Aday ülkelerin nitelik ve nicelikleri ve Avrupa bütünleşmesinin ulaşmış olduğu derinlik açısından önceki genişlemelere benzemeyen beşinci genişleme süreci, hem AB hem de aday ülkeler açısından da oldukça sancılı geçmiştir (AB Bakanlığı, 2012b:37). Bu sürecin idare edilmesindeki zorluk, daha önceki bölümlerde ele alınan tadil antlaşmalarıyla giderilmeye çalışılmış, on yıl gibi kısa bir süre içinde AB üç tadil antlaşması (Maastricht, Amsterdam, Nice) düzenlemek zorunda kalmıştır.

12/13 Aralık 1997’de Lüksemburg’da gerçekleşen Zirve toplantısında, genişleme süreci bir numaralı gündem maddesi olmuştur. AB’nin genişlemeye, aday ülkelerin ise üyeliğe hazırlanmalarının bu süreçte en önemli konu olduğu ifade edilmiştir. Avrupa Konseyi, üyelik başvurusunda bulunan on bir ülkenin mevcut durumunu Komisyonun görüşleri doğrultusunda değerlendirerek, Komisyon’un Kopenhag siyasi kriterlerini karşıladıklarını düşündüğü Macaristan, Polonya, Estonya, Çek Cumhuriyeti, Slovenya ve GKRY ile üyelik müzakerelerinin 1998 yılı ilkbaharında başlatılmasına karar vermiştir. Romanya, Slovakya, Letonya, Litvanya ve Bulgaristan hususunda ise müzakere hazırlıklarının hızlandırılması istenmiştir. Böylelikle 1 Ocak 1998’de Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovenya, Estonya ve Güney Kıbrıs

Rum Yönetimi ile müzakereler başlatılmış (Kavalalı, 2005:21), diğer ülkeler için ise hazırlık döneminin tamamlanmadığı düşüncesiyle müzakere başlangıcı ileri bir tarihe bırakılmıştır.

Bu süreçte MDAÜ ile daha önceki ticaret antlaşmaları revize edilmiş, kademeli olarak bir serbest ticaret alanı oluşturmayı amaçlayan yeni Ortaklık Antlaşmaları'yla en fazla 10 yıllık bir geçiş dönemi sonunda Gümrük Birliğinin kurulması hedeflenmiştir. Ayrıca sürecin nihai amacının Topluluk üyeliği olduğu teyit edilmiştir. AB, MDA ülkelerini ortaklığa hazırlarken, çeşitli yardım programları ile bu ülkelerin ekonomik ve siyasi yapılanmasına güçlendirmeye çalışmıştır (Börekçi, Yurdakul, 2010:39). 10-11 Aralık 1999'de Helsinki'de gerçekleştirilen AB Zirvesi'nde, geriye kalan MDA ülkeleri Romanya, Bulgaristan, Litvanya, Letonya, Slovakya ve Malta ile üyelik müzakerelerinin 2000 yılı Şubat ayında başlatılması kararlaştırılmıştır. Helsinki Zirvesi'nin bir diğer önemli yanı, bu Zirve ile Türkiye'ye resmen aday ülke statüsünün tanınmış olmasıdır.

Katılım süreci, her iki taraf için de büyük zorluklarla geçmiş, müktesebat uyumu dahi 80.000 sayfayı aşan 20.000'in üzerinde yasal düzenleme gerektirmiştir. Bununla birlikte AB kısa sürede temel sorunun bu yasal düzenlemelere kâğıt üzerinde uyum sağlanması değil, düzenlemelerin uygulanmasının sağlanması olduğunu fark etmiştir. Bu nedenle AB aday ülkelere kesin olarak AB mevzuatının yürürlüğe konulması ve uygulanması için gerekli olan idari kapasitelerini geliştirmeleri şartını koymuştur (ABTD, 2010:17). Sonuçta bu koşul, gerçekleştirilmesi en zor koşul olmuş; ancak nihayetinde Komisyon aday ülkelerin bu koşulu da yerine getirdiğini onaylamıştır.

Komisyonun onayının ardından yapılan katılım antlaşmalarıyla, Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Litvanya, Slovenya, Estonya, Letonya, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve Malta 1 Mayıs 2004'te AB'ye üye olmuşlardır. Avrupa Birliği bu tarihten itibaren 25 üyeli bir topluluk haline gelmiştir.

1.1.4.5.1 Beşinci genişleme tamamlanıyor: Bulgaristan ve Romanya (2007)

2004 yılına gelindiğinde MDA Ülkelerinden üyelik müzakereleri

tamamlanmayan iki ülke Bulgaristan ve Romanya olmuştur. Geriye kalan son iki ülke olan Romanya ve Bulgaristan'a dair en büyük sorunlardan birini yolsuzluk konusu oluşturmuştur. Yolsuzluğun, hem ekonomiyi hem de toplumu baltalayan bölgesel bir sorun olduğu, bu durumun AB açısından kabul edilemez olduğu ve yolsuzluk meselesini halletmek için her iki ülkenin de çok ciddi çaba sarf etmesi gerektiği AB yetkililerince defaatle ifade edilmiştir (ABTD, 2010:17).

Bulgaristan ve Romanya, yolsuzlukla mücadele konusundaki başarılarını en azından Komisyon'un katılımlarını önermesine yetecek seviyeye çıkarıncaya dek AB'ye üye olarak kabul edilmemişlerdir. Bu noktada AB, üyelikten sonra sağlanacak desteklerin ve verilecek fonların etkin ve şeffaf bir biçimde kullanılmasını garanti altına almak istemiş, yolsuzluktan ya da kurumsal işleyiş bozukluklarından kaynaklanabilecek nedenlerle verilen kaynağın ortadan kaybolmasının önüne geçmeyi amaçlamıştır.

Netice itibarıyla Bulgaristan ve Romanya geç kaldıkları düzenlemeleri tamamlamışlar ve iki ülkenin üyeliği beşinci genişlemeyi tamamlamıştır. Avrupa Komisyonu, iki ülkenin üyeliklerinden önceki son raporunda (2006:2), bu ülkelerin AB kurumları ve politikalarıyla tam uyumunun sağlanması hususunda oldukça çaba sarf ettiklerini belirtmiştir. Yeni ülkeler AB kanunlarına uyum konusunda oldukça başarılı bir seviyeye ulaşmışlar ve AB kurumlarının işleyişine önemli düzeyde adapte olmuşlardır. Komisyon'a göre yatırım, ticaret ve ekonomik faaliyetleri artan bu ülkeler yüksek bir ekonomik büyüme göstermişlerdir.

Bulgaristan ve Romanya, 10 Ocak 2007'de AB'ye katılmış ve böylece "Büyük Patlama" olarak da adlandırılan AB'nin beşinci genişlemesi, toplam on beş üyeli bir birliğe on iki yeni üyenin daha katılmasıyla sona ermiş ve AB 27 Üye Devletli bir birlik olmuştur.

1.1.4.6. Bugünün Aday Ülkeleri ve Muhtemel Genişlemeler

AB bütünleşme sürecinde ilerlerken, hem uluslararası sistemden, hem de AB sisteminden kaynaklanan çeşitli krizlerle karşılaşmış; bu krizler sonrasında, kaybettiği dinamizmi genişleme hareketlerinde aramış ve nispeten yakalamayı başarmıştır (Kavalalı, 2005:10). Avrupa bütünleşmesi bir süreç olarak değerlendirildiğinde, bugün gelinen nihai noktada birbirini takip eden çeşitli genişleme ve derinleşme hareketleriyle

tarım ve göç politikalarından Avrupa para birimine pek çok farklı alanda ortak politikalar uygulayan 27 üyeli bir Birliğe ulaşıldığı görülmektedir. Bu süreçte AB'nin en önemli dış politika aracı genişleme politikası olmuş, yeni üye devletleri bünyesine katmak suretiyle AB ekonomik, siyasi ve jeopolitik açıdan çok daha güçlü bir Birlik haline gelmeyi ve uluslararası sistemdeki etkinliğini arttırmayı hedeflemiştir (AB Bakanlığı, 2012b:34). AB'nin bugün geldiği noktada hedeflerini tutturamadığı ileri sürülse dahi, hâlâ dünya sahnesindeki en önemli siyasi aktörlerden biri olduğu gerçeği açıktır.

AB'nin genişleme politikası Avrupa bütünleşmesine paralel olarak gelişmiş, özellikle MDA ülkelerinin Birliğe dahil olduğu son genişleme dalgası, genişleme politikasının, süreçlerinin ve kriterlerinin kurumsallaşmasını sağlamıştır. Bu çerçevede, üyelik koşullarını Kopenhag Kriterleri kesin bir biçimde ortaya konulmuş, aday ülkelerin üyelik koşullarını karşılamak için yapmakla yükümlü olduğu çalışmalar, Katılım Ortaklığı Belgesi ve İlerleme Raporu gibi belgelerle ayrıntılı bir biçimde saptanmış ve izlenmiştir. Ancak AB'nin gelişimine paralel olarak genişleme politikası ve üyelik koşulları da değişmiş, Birlik genişledikçe ve üyeliğin getirdiği sorumluluklar arttıkça, yeni üye olacak ülkelerin önündeki engeller de yükseltilmiştir. Böylece AB, hem yaklaşık yarım yüzyıllık birikimini korumaya, hem de mevcut politikalarından genişleme nedeniyle ödün vermemeye çalışmıştır (AB Bakanlığı, 2012b:34-38). İzlediği genişleme politikasıyla 2007 yılında 27 üyeli bir Birlik olmayı başaran AB, Hırvatistan ile 2004'te başladığı müzakereleri de tamamlamış ve katılım antlaşmasını imzalamıştır. Hırvatistan 1 Temmuz 2013 itibarıyla AB üyesi olacak ve Birliğin üye ülke sayısı 28'e yükselecektir. Bununla birlikte Türkiye ve İzlanda ile üyelik müzakereleri devam etmektedir. İzlanda'nın küçük bir ülke olması nedeniyle uyum sürecini daha çabuk geçmesi, Türkiye'den önce Birliğe üye olması beklenmektedir.

Öte yandan, AB eski Yugoslavya'dan bakiye kalan ülkeleri de Birliğe alarak Avrupa kıtasının güneyinin tamamını tek bir çatı altında toplamayı hedeflemektedir. Bu bağlamda Makedonya ve Karadağ aday ülke olarak kabul edilmişlerdir. Arnavutluk, Bosna-Hersek, Sırbistan ve Kosova ise potansiyel aday ülkeler olarak görülmektedir. Bu görüşmeler sürdürülmekte, adaylık statüsü tanınması için çalışmalar

yürütülmektedir.

Bu çalışmanın önceki başlıkları altında ele alınan AB'nin önceki genişleme hareketlerini ve bugünkü genişleme çalışmalarını Börekçi ve Yurdakul (2010:39) işlevsel bir tablo ile sunmaktadır. Bu çalışma kapsamında bazı güncellemeler yapılan ve AB'nin genişleme aşamaları ve kronolojisini gösteren Tablo 1.1. aşağıdadır.

Tablo 1. 1. Avrupa Birliği'nin Genişleme Aşamaları ve Kronolojisi

KURUCU ÜLKELER						
	Almanya	Belçika	Fransa	Hollanda	İtalya	Lüksemburg
Önemli Tarihler	Üyelik Başvurusu	Komisyon Görüşü	Üyelik Müzakereleri	Katılım Antlaşması	Aday Ülke Onay Tarihi	Üyelik Tarihi
KATILAN ÜLKELER						
Birinci Genişleme						
İngiltere	09.08.1961 11.05.1967	13.09.1967 10.08.1969	30.06.1970	22.01.1972	16.10.1972	01.01.1973
İrlanda	31.07.1961 11.05.1967	13.09.1967 10.08.1969	30.06.1970	22.01.1972	10.05.1972	01.01.1973
Danimarka	10.08.1961 11.05.1967	13.09.1967 10.08.1969	30.06.1970	22.01.1972	02.10.1972	01.01.1973
İkinci Genişleme						
Yunanistan	12.06.1975	29.01.1976	27.07.1976	28.05.1979	28.06.1979	01.01.1981
Üçüncü Genişleme						
Portekiz	28.03.1977	19.05.1978	06.06.1978	12.06.1985		01.01.1986
İspanya	28.07.1977	29.11.1978	05.02.1979	12.06.1985		01.01.1986
Dördüncü Genişleme						
Avusturya	17.07.1989	31.07.1991	01.01.1993	25.06.1994	12.06.1994	01.01.1995
Finlandiya	18.03.1992	04.11.1992	01.01.1993	25.06.1994	16.10.1994	01.01.1995
İsveç	01.07.1991	31.07.1992	01.01.1993	25.06.1994	13.11.1994	01.01.1995
Beşinci Genişleme						
GKRY	04.07.1990	30.06.1993	30.03.1998	16.04.2003	14.07.2003	01.05.2004
Malta	16.07.1990	17.12.1999	15.02.2000	16.04.2003	08.03.2003	01.05.2004
Macaristan	31.01.1994	16.07.1997	30.03.1998	16.04.2003	12.04.2003	01.05.2004
Polonya	05.04.1994	16.07.1997	30.03.1998	16.04.2003	08.06.2003	01.05.2004
Slovakya	27.06.1995	16.07.1997	15.02.2000	16.04.2003	17.05.2003	01.05.2004
Letonya	27.10.1995	16.07.1997	15.02.2000	16.04.2003	20.09.2003	01.05.2004
Estonya	27.11.1995	16.07.1997	30.03.1998	16.04.2003	14.09.2003	01.05.2004
Litvanya	12.12.1995	16.07.1997	15.02.2000	16.04.2003	11.05.2003	01.05.2004
Çek Cum.	17.01.1996	16.07.1997	30.03.1998	16.04.2003	14.06.2003	01.05.2004
Slovenya	10.06.1996	16.07.1997	30.03.1998	16.04.2003	23.03.2003	01.05.2004
Altıncı Genişleme						
Romanya	22.06.1995	16.07.1997	15.02.2000	25.04.2005	27.05.2005	01.01.2007
Bulgaristan	14.12.1995	16.07.1997	15.02.2000	25.04.2005	27.05.2005	01.01.2007
ADAY ÜLKELER						
Türkiye	14.04.1987	19.12.1989	03.11.2005			
Hırvatistan	21.02.2003	20.04.2004	03.11.2005	30.06.2011	22.01.2012	01.07.2013
Makedonya	22.04.2004	09.11.2005				
Karadağ	15.12.2008					
İzlanda	23.07.2009	24.02.2010				

POTANSİYEL ADAY ÜLKELER						
Arnavutluk	28.04.2009	09.11.2010				
Sırbistan	22.12.2009					
BosnaHersek						
Kosova						

Avrupa Birliği genişlemesinin yaklaşık elli yıllık tarihinde, genişleme hareketleri birkaç istisna dışında hemen her zaman büyük sıkıntılar ve sancılarla birlikte gerçekleşmiştir. Bugün gelinen noktada AB, Balkanlardaki etnik ve dini çatışmaların ardından güney bölgesini tamamen Birliğe dahil ederek Avrupa bütünleşmesi önündeki son engellerden birini tamamlamaya çalışmaktadır. Ancak Balkan ülkelerinin küçük nüfusları ve ekonomik hacimleri AB için nispeten büyük bir sorun teşkil etmemektedir. AB'nin kuruluşundan bu yana yaşadığı en büyük genişleme sorunlarından biri, Türkiye ile gerçekleştirmesi beklenen genişlemedir. Bu konu AB'nin hem yapısal hem de zihinsel olarak büyük değişim yaşamasını gerektiren sonuçlara haiz olması bakımından önceki sıkıntılı genişlemelerden daha farklı problemlere de sahiptir. Hem AB'nin, hem Türkiye'nin hem de dünyanın siyasi gidişatında önemli değişikliklerle sonuçlanabilecek Türkiye genişlemesinin en azından kısa vadede sona ermeyecek bir süreç olduğu aşîkardır.

Genişleme hareketleri devam ederken AB bir yandan yapısal reformları da gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Bu amaçla AB hukukunda yapılan son büyük yapısal değişiklik Lizbon Antlaşması olmuştur.

1.1.4.7. AB'nin Son Yapısal Düzenlemesi: Lizbon Antlaşması (2009)

Genişleme süreçleri sonunda tekrar bütünleşmeye ağırlık veren AB'nin, tüm genişlemeler sırasındaki ortak temel sorunu, altı kurucu ülke için oluşturulan sistemin, daha fazla sayıda ülke için nasıl işleyeceği sorunudur. Birliğin daha iyi bir şekilde işleyebilmesi için kurucu antlaşmalarda değişiklikler yapılması yoluna gidilmiş, böylece genişleme ile ortaya çıkan sorunlar giderilmeye çalışılmıştır (Kavalalı, 2005:10). Reform Antlaşması olarak da bilinen AB'nin kurucu antlaşmalarında değişiklik yapan son büyük yasal düzenlemesi Lizbon Antlaşması (*Avrupa Birliği Antlaşmasını ve Avrupa Topluluğunu Kuran Antlaşmayı Değiştiren Lizbon Antlaşması*) (*Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community*), 13 Aralık 2007 tarihinde üye devletlerce imzalanmış ve 1

Aralık 2009 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Lizbon Antlaşması, Avrupa Birliği'nin hukuki temellerini oluşturan AB Antlaşması (Maastricht Antlaşması) ve Avrupa Topluluğunu Kuran Antlaşma (Roma Antlaşması) üzerinde değişiklikler yapmıştır.

Lizbon Antlaşması'nın ortaya çıkış gerekçesi, aslında AB'nin temel hedefleri olan ekonomik, siyasi ve sosyal bütünleşmeyi gerçekleştirmek olarak özetlenebilir. Ancak bunun için hem mevcut durumun sürdürülebilirliğini sağlamak hem de genişlemenin yanı sıra iklim değişikliği, demografik dönüşümler, enerji güvenliği ve terörizmle mücadele gibi küresel zorluklarla başa çıkabilme yeteneğini geliştirmek amacıyla yeni bir yapılanmaya ihtiyaç duyulmuştur. Bu ihtiyaç neticesinde 2004 yılında AB öncelikle üye ülkelerce imzalanan bir Avrupa Anayasası oluşturmuştur; ancak 2005 yılında Hollanda ve Fransa'da gerçekleştirilen referandumlar sonucunda anayasa reddedilmiştir. Referandumların ardından iki yıllık bir gözden geçirme süreci sonucunda; anayasa olarak adlandırılmayan, Birliğin sembolleri, marşı, bayrağı gibi unsurların çıkarıldığı yeni bir düzenleme olarak Lizbon Antlaşması ortaya çıkmıştır (Bilçen, 2010:1). Lizbon Antlaşması ile AB, önu tıkanan anayasal düzenleme ile ulaşmak istediği hedefleri bir antlaşma çerçevesinde gerçekleştirmek istemiştir.

Lizbon Antlaşması, Avrupa Birliği için yeni bir hukuki temel öngörmekte, temel olarak Birlik organlarını daha şeffaf ve etkili bir duruma getirme, Birliğin aldığı kararların demokratik meşruiyetini artırma ve temel hakların Birlik alanında korunması konusunda iyileştirmeler sağlama hedeflerini gütmektedir. Yürürlüğe giremeyen Avrupa Birliği Anayasa Antlaşması ile aynı amaçlara yönelen Lizbon Antlaşması, içerik açısından da AB Anayasa Antlaşması ile önemli ölçüde örtüşmektedir (Güneş, 2008:739). Özdemir (2009:73), Lizbon Antlaşması'nın dört temel değişikliğini ön plana çıkartmaktadır. Buna göre en temel değişiklikler şöyle özetlenebilir:

- Avrupa Topluluğu ve Avrupa Birliği, “Birlik” adı altında tek bir tüzel kişiliğe kavuşturulmuştur. Böylece AB'nin dünya sahnesinde daha bütüncül hareket edebilen güçlü bir siyasi aktör olmasının önü açılmak istenmiştir.
- AB'nin üç sütunlu oluşumu (Avrupa Toplulukları, Ortak Dış ve Güvenlik Politikası, Adalet ve İçişleri ile Cezai Konularda Polis ve Adli İşbirliği) ortadan kalkmaktadır. Birinci sütunun hukuksal araçlarının, diğer sütunlarda da

kullanılabilmesinin önü açılmakta, ayrıca, ikinci ve üçüncü sütundaki hukuksal araçların kaldırılması suretiyle bu sütunlardaki ulusal çıkarlar, artarak Topluluk çıkarı haline gelmektedir.

- Antlaşma ile AB'nin yetkilerinin yeni bir listesini yapılmaktadır.
- Lizbon Antlaşması ile Avrupa Konseyi ve Avrupa Merkez Bankası'na AB kurumu statüsü kazandırılmaktadır.

Lizbon Antlaşması ile getirilen en dikkat çekici iki düzenleme ise bir AB Zirvesi Başkanı ve AB Dış İşleri Bakanı atanması hususundaki düzenlemeler olmuştur. Ancak özellikle İngiltere'nin itirazları neticesinde AB Dış İşleri Bakanı görev tanımı yerine Dış İşleri ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi görevi ihdas edilmiştir. Düzenlemenin ardından ilk Daimi Konsey Başkanı Herman Van Rompuy ve ilk Dış İşleri ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi ise Catherine Ashton olmuştur. Böylece daha kurumsal ve devlet başkanları gibi doğrudan muhatap alınabilecek bir yapı oluşturulmaya çalışılmıştır.

Lizbon Antlaşması ile ayrıca Konsey kararlarında *çifte çoğunluk*(*double majority*) kuralı uygulanmasına (böylece bir AB yasasının kabul edilmesi için üye ülkelerin %55'inin ve AB nüfusunun da %65'inin desteğinin yeterli olmasına); *'nitelikli çoğunluk oylama sistemi'*nin özellikle sığınma, göç, suçla mücadelede polis ve adli işbirliği de dahil olmak üzere 40 adet politika alanını kapsayacak şekilde genişletilmesine; *Avrupa Parlamentosu üye sayısının* azami 750 ile sınırlandırılmasına (ülke başına en az 6 en fazla 96 üye düşmesine); 2014 yılı itibarıyla *Komisyon üyeleri sayısının* 27'den 15'e düşürülmesine; *çıkış maddesi* eklenerek AB üyelerine Birlik'ten ayrılmaları için imkan tanınmasına yönelik yeni düzenlemeler de getirilmiştir (Euractiv, 2009:para.3-8). Getirdiği yeni düzenlemeler ve değişiklikler ile Lizbon Antlaşması, daha demokratik, daha şeffaf, dış politika konularında daha çok söz sahibi, üye devletlerin ulusal sistemleri ile daha yakın işbirliği içinde olan ve kurumları daha etkili işleyen bir Avrupa Birliği oluşturma hedefini gütmüştür. Antlaşma ile Birliğin ekonomik ve siyasi bütünleşme sürecine ivme kazandırılmaya çalışılmıştır (AB Bakanlığı, 2012b:33).

Çalışmanın bir sonraki aşamasında, Lizbon Antlaşması ile halihazırda son

mevcut düzenlemesini gerçekleştiren Avrupa Birliği'nin kurumsal yapısı, işleyişi, karar alma süreçleri ve temel politikaları ele alınacaktır.

1.2. AVRUPA BİRLİĞİ'NİN KURUMSAL YAPISI, İŞLEYİŞİ VE TEMEL POLİTİKALARI

Temelleri 61 yıl önce Avrupa Kömür ve Çelik Teşkilatı'nın kurulmasıyla atılan ve bugün 27 üye devletten, 500 milyonunun üzerinde vatandaştan oluşan Avrupa Birliği, kendinden önceki hiçbir uluslararası organizasyona benzemeyen bir kurumsal yapıya sahiptir. Birliğin işleyişi, çok sayıda kurumdan oluşan bir yapı tarafından sağlanmaktadır. Avrupa Birliği'nin bugünü ve geleceği hakkında fikir sahibi olabilmek, medya politikası da dahil tüm politika üretme süreçlerini ve nedenlerini doğru okuyabilmek ve elde ettiğimiz verileri sağlıklı bir şekilde analiz edebilmek için öncelikle AB'nin yapısını, karar alma süreçlerini ve işleyişini bilmek gerekmektedir.

Basit bir tasnifle AB'nin kurumları, temel ve işleyiş bakımından hayati öneme sahip olan kurumlar ve her biri spesifik bir alanı düzenleyen tali kurumlar olmak üzere iki kısımda incelenebilir:

AB'nin karar alma, yürütme ve kanun yapma sürecini yöneten temel kurumları şunlardır:

- Avrupa Konseyi (Avrupa Zirvesi)
- Avrupa Parlamentosu
- Avrupa Birliği Konseyi (Bakanlar Konseyi)
- Avrupa Komisyonu
- Avrupa Adalet Divanı
- Sayıştay

AB'nin tali kurumları olarak adlandırılırsalar da her biri özel bir görev üstlenen diğer önemli kurum, organ ve ajansları ise şunlardır:

- Ekonomik ve Sosyal Komite
- Avrupa Birliği Bölgeler komitesi
- Avrupa Yatırım Bankası

- Avrupa Merkez Bankası
- Ombudsman
- Ajanslar ve Bağımsız Organlar

Bu kurumların hiyerarşik düzeni ve yapılarıyla ilgili temel bilgileri vermesi açısından Borchardt'ın Tablo 1.2.'de yer alan düzenlemesi oldukça pratiktir.

Tablo 1. 2. Lizbon Antlaşmasına Göre AB Kurumlarının Görünümü

AVRUPA KONSEYİ (AB ZİRVESİ)		
27 Üye Devletin Devlet Başkanları, Avrupa Konseyi Başkanı ve Komisyonu Başkanı		
KONSEY (BAKANLAR KONSEYİ)	AVRUPA	
27 Bakan	PARLAMENTOSU	
(Her Üye Devletten Bir Bakan)	751 Üye ¹⁵	
AVRUPA KOMİSYONU		
27 Üye (2014e Kadar)		
BÖLGELER KOMİTESİ	EKONOMİK VE SOSYAL KOMİTE	
350 Üye (En fazla)	350 Üye (En fazla)	
AVRUPA BİRLİĞİ ADALET DİVANİ		
AVRUPA MERKEZ BANKASI	SAYIŞTAY	AVRUPA YATIRIM BANKASI
	27 Üye	
	(Her Üye Devletten Bir)	

Kaynak: (Borchardt, 2010:43).

Çalışma kapsamında, AB'nin yapısını daha iyi anlayabilmek için her bir kurumun özellikleri, yapısı ve işleyişi tek tek ele alınmış, ayrıca karar alma sürecinde kurumlar arasındaki ilişki de açıklanmıştır.

1.2.1. AB'de Yasama ve Yürütme: Kanun Yapma ve Karar Alma Organları

Avrupa Birliği, devlet benzeri bir yapılanma içinde çalışmaktadır; modern parlamenter devlet sistemlerine benzer bir örgütlenmesi bulunmaktadır. Avrupa

¹⁵Lizbon Antlaşması 2009'da yürürlüğe girdiğinde Parlamenter sayısı geçici olarak 754'e yükselmiştir. Ancak bir sonraki seçimlerin yapılacağı 2014 yılında 751 olarak düzenlenecektir.

Birliği'nin halk tarafından seçilen temsilcilerden oluşan bir Parlamentosu, işleyişten sorumlu hükümet görevi gören bir Komisyonu, temel konularda kararlar alan bir Bakanlar Konseyi ve hepsinin üzerinde bir Avrupa Zirvesi bulunmaktadır. Bu kurumlar birbirleriyle etkileşim halinde, bazen ortak bazen tek başlarına hareket ederek, birbirlerini denetleyerek ve birçok konuda birbirlerinden bağımsız veto etme hakkına sahip olarak çalışmaktadırlar. AB içinde yasama ve yürütme faaliyetlerini anlayabilmek için bu faaliyetleri yürüten kurumları tanımak gereklidir.

1.2.1.1. Avrupa Konseyi (Avrupa Birliği Zirvesi)

Avrupa Birliği Zirvesi, Avrupa Birliği'ne ye devletlerin başbakanları veya devlet başkanları ile Avrupa Birliği Zirvesi Başkanı ve Avrupa Komisyonu Başkanı'nın katılımı ile meydana gelen AB'nin en st düzey organıdır. AB Zirvesi, Birliğin gelişmesi ve Avrupa'nın bütünleşmesi doğrultusunda öncelikleri ve temel politikaları belirleyen kararlar almak amacıyla yılda en az iki defa toplanmaktadır. Birliğin en st düzey organı olmasına rağmen Avrupa Birliği Zirvesi'nin herhangi bir yasama yetkisi bulunmamaktadır. Ancak Zirve'nin nemi, AB yesi tüm devletlerin en st düzey yetkililerinin bir araya geldiği ve temel politikaların belirlendiği kurum olmasından kaynaklanmaktadır. Zirve, siyasi bir ağırlık ve yönlendirme gücü taşımaktadır. AB Zirvesi kararları, çoğu durumda uzlaşıyla, istisna olarak nitelikli çoğunlukla alınmaktadır (AB Bakanlığı, 2012b:8). Öte yandan AB Zirvesi'nin Avrupa Konseyi ile ilgili isim benzerliği zaman zaman karışıklılıklara ve yanlış anlaşılmalara yol açmaktadır. AB'nin en st düzey organı olan Avrupa Konseyi (*European Council*), bu nedenle AB Zirvesi, Avrupa Zirvesi, gibi isimlerle de anılmaktadır. Kıtanın en eski ve Avrupa'nın en çok sayıda demokratik ülkesini bir araya getiren diğer bir kuruluş olan Avrupa Konseyi (*Council of Europe*) ise 1949 yılında kurulmuş, Türkiye'nin de dahil olduğu 47 üyeden oluşan hükümetler arası bir örgüttür. Tüm AB yeleri aynı zamanda Avrupa Konseyi yesidir. Her ne kadar iki yapı arasında birçok ortaklıklar olsa da birbirlerinden tamamen farklı olarak kabul edilmelidirler.

Avrupa Konseyi Zirvesi, gerek siyasi alanda gerek politikaların oluşturulmasında yönlendirici ilkelerin belirlenmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Ortaya çıkan gelişmeler neticesinde gerekirse olağanüstü Zirve toplantıları

da düzenlenebilmektedir (İKV, 2005:42). Avrupa Konseyi Zirvesi, aslında üye devletler devlet veya hükümet başkanlarının 1961 yılının başlarında toplanmasıyla fiili olarak ortaya çıkmıştır. 1969'da Lahey'de, 1972'de Paris'te, 1973'te Kopenhag'da toplanan Zirvelerin ardından, 1974'te bu toplantıların kurumsallaştırılıp yılda üç kez yapılması kararlaştırılmıştır. AB Zirvesi, Avrupa Tek Senedi ile Antlaşma hükümleri içerisine girmiş ve Avrupa Birliği kurucu antlaşması olan Maastricht Antlaşması ile kurumsallaştırılmıştır. Avrupa Birliği üyesi devletlerin devlet veya hükümet başkanları ile Komisyon Başkanından oluşan AB Zirvesi'ne, üye devletler dışişleri bakanları ve Komisyonun bir üyesi de yardımcı olmaktadır. Zirve, genel politik yönelimlerini belirlemesi ve birliğin gelişmesi için gerekli motivasyonu sağlaması bakımından AB için hayati bir organdır (Aydın, 2008:137).

Lizbon Antlaşması ile ilk kez, üye ülkeler tarafından 2,5 yıllığına ve en fazla iki dönem için seçilecek bir başkanla daimi bir AB Zirvesi Başkanlığı (AB Başkanlığı) görevi oluşturulmuştur. Başkanlık makamının oluşturulmasındaki amaç, AB politikalarında devamlılığın ve istikrarın sağlanması ve üye ülkeler arasında eşgüdümün kolaylaştırılmasıdır. Birlik, yetkileri saklı kalmak kaydıyla başkanı, Birliği uluslararası alanda temsil etmekle görevlendirmiş, Zirve Başkanı'nın aynı anda herhangi bir ulusal görevde bulunmasını yasaklamıştır (Borchardt, 2010:53). 2009 yılında AB liderlerinin ortak kararı ile Lizbon Antlaşmasıyla oluşturulan AB Zirvesi Başkanlığına eski Belçika Başbakanı Herman Van Rompuy; Dışişleri ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilciliği makamına ise Catherine Ashton seçilmiştir.

1.2.1.2. Avrupa Parlamentosu

Avrupa Birliği'nin TBMM benzeri yapılanması olan Avrupa Parlamentosunun (AP) kökeni, Avrupa Kömür Çelik Topluluğu antlaşmasındaki 6 üyeli ve ilk kez 1952 Eylül'ünde Strasburg'da toplanan Avrupa Parlamenterler Meclisine dayanmaktadır. 1962 yılında bu ismin yerine Avrupa Parlamentosu ismi kullanılmışsa da Avrupa Parlamentosu ismi ilk kez 1986 tarihli Avrupa Tek Senedi ile kurucu antlaşmalarda resmen yer almıştır. AKÇT Antlaşması'nın 20. Maddesinde, Avrupa Parlamenterler Meclisi, topluluğa üye devletlerin halklarının temsilcilerinden oluşmaktadır. Söz konusu yapılanma, Avrupa Ekonomik Topluluğu Antlaşması çerçevesinde de yer almıştır.

Başlangıç aşamasında Avrupa Parlamenterler Meclisi, her üye devlet tarafından kendi ulusal meclislerinden seçilen temsilcilerden oluşturulmuştur (Tezcan, 2005:8-9). Ancak AB'nin politikaları içinde Avrupa vatandaşların Birlik yönetimine doğrudan katılımlarının desteklenmesinin daha ağırlıklı bir rol oynamaya başlaması ile Parlamento seçim sistemi süreç içinde değişmiştir.

Bugün Avrupa Parlamentosu üyeleri, Avrupa Birliği vatandaşları tarafından çıkarlarını temsil etmek için doğrudan seçilmektedirler. AB vatandaşları tarafından Parlamenter seçimi ilk kez 1979 yılında gerçekleştirilmiş, daha sonra seçimlerin her beş yılda bir tekrarlanmak suretiyle gerçekleştirilmesi karara bağlanmıştır. Seçmen olarak kayıtlı bulunan her AB vatandaşı, AB'nin neresinde oturuyor olursa olsun seçme ve seçilme hakkına sahiptir. Böylece Parlamento, Birliğin aşağı yukarı 500 milyon vatandaşının demokratik isteklerini ifade etmelerine ve diğer AB kurumlarıyla olan görüşmelerde kendi çıkarlarını temsil etmelerine imkan tanımaktadır (AB Komisyonu, 2007:11).AB içinde son Parlamento seçimi 2009 yılında yapılmıştır. Lizbon Antlaşması uyarınca, 2014'te yapılacak bir sonraki seçimlere kadar toplam milletvekili sayısı geçici olarak 754 olmuş, 2014'ten sonrası için ise 750 üye ve bir başkan olarak belirlenmiştir (Borchardt, 2010:45-46).

Avrupa Parlamentosu'nun üç farklı şehirde çalışma mekanı bulunmaktadır. Bunlar, Brüksel (Belçika), Lüksemburg ve Strazburg'dur (Fransa). Lüksemburg idari ofislere (Genel Sekreterlik) ev sahipliği yapmakta, 'Genel Kurul' olarak da bilinen bütün Parlamenterlerin katıldığı toplantılar ise Strazburg'da ve bazen de Brüksel'de yapılmaktadır. Komite toplantıları ise Brüksel'de yapılmaktadır. Günümüze dek 1979, 1984, 1989, 1994 ve 1999, 2004 ve 2009 yıllarında olmak üzere yedi kez doğrudan seçim yapılmıştır. Bir sonraki seçim ise 2014 yılında gerçekleştirilecektir. Avrupa Parlamentosu üyeleri, mensup oldukları ülkelerden çok, belirli siyasi eğilimleri temsil etmektedir. Başka bir ifadeyle siyasi gruplar Avrupa çapında seçimlerde yarışmakta ve seçilen parlamenterler kendi ülkelerinin temsilcisi değil bu eğilimlerin temsilcisi olmaktadır. Söz konusu eğilimler, AB ülkelerindeki çeşitli siyasi partilerin aralarında kurdukları ittifaklar ile oluşmuş gruplar aracılığıyla temsil edilmektedir. Parlamenterler, federalist yapıyı savunanlardan, Avrupa şüphecilerine (*Eurosceptics*) kadar geniş bir

yelpazede yer almakta, Parlamentoda siyasi konular ve Avrupa bütünleşmesi üzerine farklı tüm görüşleri temsil etmektedirler (AB Komisyonu, 2007:11), (İKV, 2005:45-48). 2009 seçimlerinden sonra ülkelere ve siyasi gruplara göre Avrupa Parlamentosu üyelerinin dağılımı Tablo 1.3'te görülmektedir.

Tablo 1. 3. Nisan 2012 İtibariyle Ükelere ve Siyasi Gruplara Göre Avrupa Parlamentosu Üyelerinin Dağılımı

									TOPLAM
	5	5	5	4	1	1		1	22
	7	4	5					2	18
	2	7			9		4		22
	1	4	3	2	1	1	1		13
	42	23	12	14			8		99
	1	1	3	1					6
	4	3	4				1		12
	7	8	1	1		2	3		22
	25	23	2	2			1	1	54
	30	14	6	15		1	5	3	74
	35	22	6			10			73
	2	2					2		6
	4	1	1	1	1		1		9
	4	3	2		1	2			12
	3	1	1	1					6
	14	4			1			3	22
	2	4							6
	5	3	6	3	1	1	2	5	26
	6	5		2				6	19
	29	7			11	4			51
	10	7		1			4		22
	14	11	5					3	33
	4	2	2						8
	6	5	1			1			13
	4	2	4	2		1			13
	5	6	4	4			1		20
		13	12	5	26	10	1	6	73
TOPLAM									TOPLAM 754

	271	190	85	58	52	34	34	30	

Kaynak: Avrupa Parlamentosu, 2012:1.

Tablo 1.3.'teki verilere göre Avrupa Parlamentosu'ndaki siyasi partilerin AP içindeki üye dağılımı aşağıda listelenmektedir. Şekil 1.1.'de ise temsil edilen partilerin parlamentodaki ağırlığı daha net görülmektedir.

271: Avrupa Halk Partisi (Hristiyan Demokratlar - EPP)

190: Avrupa Sosyalistler ve Demokratlar İlerici İttifakı (PASDE)

85: Avrupa İçin Liberal ve Demokrat İttifakı (ALDE)

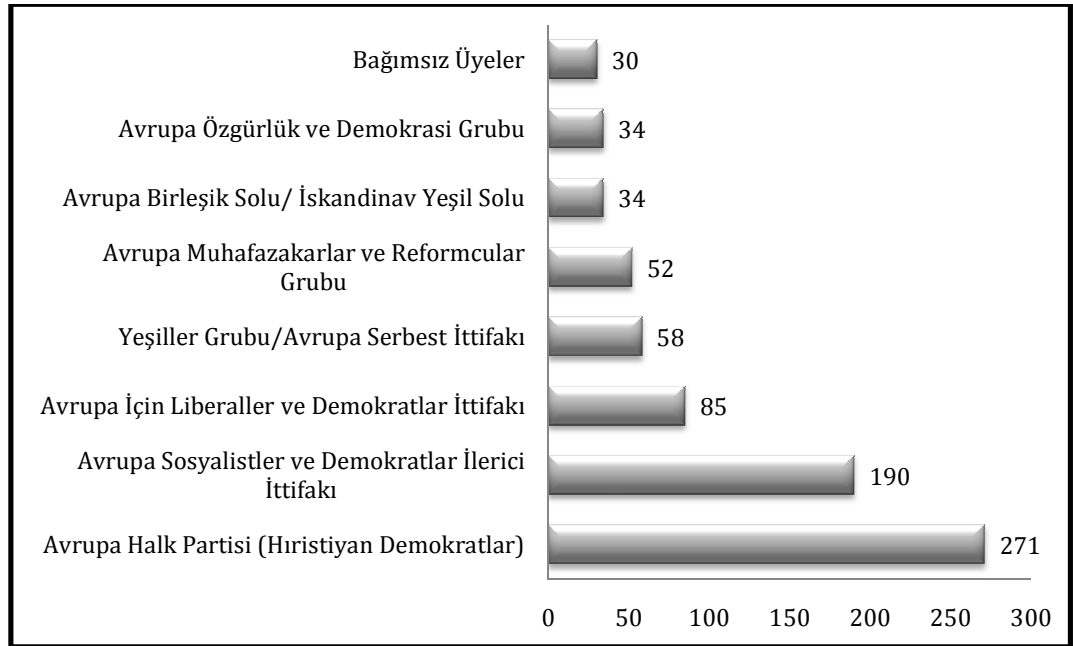
58: Avrupa Serbest İttifakı/Yeşiller Grubu (GREENS/EFA)

52: Avrupa Muhafazakarlar ve Reformcular Grubu (ECR)

34: Avrupa Özgürlük ve Demokrasi Grubu (EFD)

34: Avrupa Birleşik Solu - İskandinav Yeşil Solu Konfederasyon Grubu (GUE/NLG)

30: Bağımsız Üyeler (NI)

Şekil 1.1. Partilerin Parlamentodaki Temsil Düzeyi

AB'nin işleyişi içinde Avrupa Parlamentosunun üç ana rolü bulunmaktadır (AB Komisyonu, 2007:13):

- AP, birçok politika alanında Konsey ile beraber Avrupa yasalarını onaylamaktadır. AP üyelerinin vatandaşlar tarafından doğrudan seçilmesi, Avrupa yasalarının demokratik meşruluğunu arttırmaktadır.
- Parlamento, diğer AB kurumları üzerinde, özellikle de Komisyon üzerinde demokratik gözetim uygulamaktadır. Parlamento, Komisyona üye olacak adayları reddetme veya onaylama ve Komisyonu bir bütün olarak feshetme yetkisine sahiptir.
- AB bütçesi açısından Parlamento, Konseyle beraber para yönetimi üzerinde doğrudan yetkiye sahiptir; böylece AB harcamalarına etki edebilmektedir. AP, bir bütün olarak bütçeyi kabul edebilir veya reddedebilir

Avrupa Parlamentosu'nun AB hukuku içindeki temel denetim işlevleri, AB vatandaşlarının şikayetlerini dinleme, vatandaşların başvurabileceği bir arabulucu atama, soruşturma komiteleri kurma, Bakanlar Konseyi ve Komisyon'a soru yöneltme, AB etkinliklerini inceleme, Zirve tarafından her toplantı sonucu hazırlanan rapor ile AB'deki ilerlemeleri içeren yıllık raporları değerlendirme, Komisyon aleyhine gensoru önergesi verme şeklinde özetlenebilir. Yasama hususunda Parlamento, ilgili yasama usulüne göre Konsey ile yasama yetkisini paylaşmaktadır¹⁶. Ancak AB vatandaşlarının Birliğin yönetim sürecine doğrudan katılımının arttırılması hedefi doğrultusunda ilk defa Maastricht Antlaşması ile benimsenen ve Lizbon Antlaşması ile AB'nin olağan yasama usulü haline getirilen "Ortak Karar" usulünde, yasama sürecinde Parlamento'nun etkinliği Konsey ile eşit konuma getirilmiştir. Bu uygulamaya göre, Konsey'in bir tasarı hakkındaki kararı ile Parlamento'nun oylama sonrasındaki kararı aynı yönde değilse tasarı yasalaşmamaktadır (Börekçi, Yurdakul, 2010:89). Böylece AB, vatandaşların Birlik'teki temsil gücünü ve kamuoylarının AB'ye pozitif bakışını arttırmaya çalışmaktadır.

Parlamento'nun bir diğer işlevi olan AB bütçesinin kabulü süreci ise özel bir yasama usulüdür. Komisyon tarafından hazırlanan bütçe tasarısı, Konsey'de oylandıktan sonra Parlamento'nun onayına sunulmaktadır. Parlamento'nun söz konusu değişiklikleri onaylamaması durumunda, uzlaştırma komitesi devreye girmekte ve bu komite

¹⁶AB'nin yasama usullerine çalışmanın 1.2.1.5. ve 1.2.1.6. başlıkları altında yer verilmektedir.

tarafından üzerinde anlaşılan metin esas alınarak bütçe kabul edilmektedir (Bayraktaroğlu, 2008:219).

2009 Lizbon Antlaşması ile hem denetim hem de yasama etkilerini arttırılmış olan Avrupa Parlamentosu, AB'nin demokratik yapısındaki en temel kurum olarak varlığını güçlü bir şekilde sürdürmektedir.

1.2.1.3. Avrupa Birliği Konseyi (Bakanlar Konseyi)

Öncelikle Avrupa Birliği Konseyi'nin yukarıda bahsettiğimiz her iki Avrupa Konseyi'yle (Council of Europe ve European Council) de karıştırılmaması gereken bir AB kurumu olduğunu belirtmek gerekmektedir. Avrupa Birliği Konseyi aynı zamanda Bakanlar Konseyi ya da sadece Konsey olarak da bilinmektedir (Council of the European Union/Council of Ministers/the Council).

Konsey, Roma Antlaşmalarının 14 ve 115'nci maddeleri uyarınca kurulmuş Birliğin en eski kurumlarından (Doğan, 1979:7). Konsey, Avrupa Birliği'nin ana karar alma mekanizmasıdır. Konsey, üye ülkeleri temsil etmekte ve toplantılarına Avrupa Birliği üyesi tüm ulusal hükümetlerden bir bakan katılmaktadır. Hangi bakanın hangi konsey toplantısına katılacağı gündemdeki konulara göre belirlenmektedir. İlgili toplantı ekonomi veya para politikası ile ilişkili ise, üye devletlerin ekonomi ve maliye bakanları toplantıya katılmaktadır. Bu durumda o günün Konsey'i 'Ekonomi Konseyi' olarak adlandırılmaktadır. Yine içeriğe bağlı olarak, AB'nin dünya ülkeleriyle ilişkilerini 'Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi' yürütmektedir (Avrupa Komisyonu, 2007:15).

Konsey'in farklı politika konularında çok önemli ve geniş sorumlulukları bulunmaktadır. Bu nedenle Konsey, uzmanlık alanlarına göre farklı yapılanmalara gitmiştir. Konseyin toplam dokuz adet olan alt birimleri şöyledir (Borchardt, 2010:55): Genel İşler ve Dış İlişkiler; Ekonomik ve Finansal İlişkiler (*Ecofin*); Adalet ve İçişleri; İstihdam, Sosyal Politika, Sağlık ve Tüketici İlişkileri; Rekabetçilik; Telekomünikasyon; Ulaşım ve Enerji; Tarım ve Balıkçılık; Gençlik ve Kültür; Çevre ve Eğitim.

AB'nin temel karar alma kurumu olarak Konsey, yasama ve yürütme görevlerini

icra etmektedir. Bu bağlamda Konsey, yasama yetkilerini Avrupa Parlamentosu ile, yürütme yetkilerini ise Avrupa Birliği Komisyonu ile beraber kullanmaktadır. AB Konseyi, Adalet ve İçişleri Alanında İşbirliği ile Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası konularında da ortak tutum belirlemekte; Birliğe üye olmayan ülkelerle müzakerelere karar verilmesi, izlenmesi ve sonuçlandırılması AB Konseyi'nin sorumluluğu altında bulunmaktadır (İKV, 2005:27-28). Bu yönüyle Konsey, AB Komisyonu ile birlikte AB'nin hükümeti gibi hareket etmekte ve icra yetkisini kullanmaktadır.

Konsey başkanlığı, devamlılığı ve tutarlılığı sağlamak adına 18 aylık süre için görev yapacak 3 üye devletten oluşan takımlar tarafından yürütülmekte ve başkanlık 6 aylık dönemlerle üye devletler arasında el değiştirmektedir. Tüm üye devletleri ilgilendiren ve bağlayıcı olan birçok yasal düzenlemeyi kabul etme yetkisini Avrupa Parlamentosu ile paylaşan Konsey, AB bütçesini de AP ile birlikte onaylamaktadır (AB Bakanlığı, 2012b:10). Konsey'deki her bir Bakan kendi hükümeti adına yetkili kabul edilmekte; diğer bir ifadeyle söz konusu bakanların imzası bütün hükümetin imzası sayılmaktadır. Ayrıca her bir Bakan, ülkesinin ulusal parlamentosuna ve vatandaşlarına karşı sorumlu pozisyonundadır (AB Komisyonu, 2007:15). Konsey toplantıları, üye ülkelerin Daimi Temsilcilerinden oluşan Komite (*Coreper*) tarafından hazırlanmakta; bu süreçte üye devletlerin ulusal kamu görevlileri de Coreper'e yardımcı olmaktadır. Konsey ise kendi Genel Sekreterliği tarafından hazırlık aşamalarında desteklenmektedir (İKV, 2005:27-28). Hazırlık aşamalarının ardında gerçekleştirilen Konsey toplantılarında alınan kararlar, ilgili onay prosedüründen geçtikten sonra uygulamaya konulmaktadır.

Konsey, oybirliği, oy çokluğu ve nitelikli çoğunluk olmak üzere üç değişik usul çerçevesinde karar almaktadır. Lizbon Antlaşması'yla getirilen düzenlemelerle Konsey'de oybirliği ve basit oy çokluğunun istisnai durumlarda uygulanması ve esas oylama usulünün nitelikli çoğunluk olması kabul edilmiştir. Oybirliği ile karar alınan en önemli alanlardan biri Ortak Dış ve Güvenlik Politikası olmuştur. Bununla birlikte, AB'ye yeni üyelerin katılımı da yine Konsey'de oybirliği aranan bir alan olarak muhafaza edilmiştir (AB Bakanlığı, 2012b:10).

Konsey'deki nitelikli çoğunluğun hesaplanmasında ülkelerin ağırlıklandırılmış

oy nisapları belirlenmiş, bunula birlikte çifte çoğunluk esası güdülmüş ve alınacak kararın en az üye ülkelerin %55'i, temsil değerine göre AB nüfusunun ise %65'inin kabulü ile gerçekleşmesi kararlaştırılmıştır. Konsey'in karar alma sisteminde oy-ülke-nüfus çoğunluğu olmak üzere üç kriteri esas alan yeni sisteme 1 Kasım 2014'te geçilecektir (Börekçi, Yurdakul, 2010:95). Avrupa Birliği Konseyi'nin şu anki işleyişinde nitelikli çoğunluk yöntemine göre karar alınabilmesi için, toplamı 345 olan Konsey'deki oyların 255'inin, yani %62'sinin olumlu olması gerektiği gibi, aynı zamanda bu oyların Birlik nüfusunun %62'sine karşılık gelmesi gerekmektedir (AB Bakanlığı, 2012b:10). Bu düzenleme ile AB, nüfusu çok düşük olan ülkelerin ülke çoğunluğunu sağlayarak Birlik nüfusunun büyük bölümüne sahip ülkelerin karşı çıktığı bir düzenlemeyi Konsey'den geçirmelerinin önüne geçmek istemiştir. Tablo 1.4.'te, AB'ye üye ülkelerin Konsey'deki oy dağılımı görülmektedir.

Tablo 1.4. 27 Üye Devletin Bakanlar Konseyi'ndeki Oy Dağılımı

ÜYE DEVLET	OY AĞIRLIĞI
Almanya, Birleşik Krallık, Fransa ve İtalya	29
İspanya ve Polonya	27
Romanya	14
Hollanda	13
Belçika, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Portekiz ve Yunanistan	18
Danimarka, Finlandiya, İrlanda, Litvanya ve Slovakya	7
Estonya, Kıbrıs, Letonya, Lüksemburg ve Slovenya	4
Malta	3
TOPLAM	345

Kaynak: ABTD, 2011:36.

1.2.1.4. Avrupa Komisyonu

Merkezi Brüksel'de bulunan Avrupa Komisyonu, Birliğin ortak çıkarlarını temsil eden yürütme kurumudur. Komisyon, üye devletlerin, topluluk kurumlarının ve kişilerin Topluluk hukukuna uygun hareket edip etmediğini denetlemekte, mevzuat önerileri hazırlamakta, ortak politikaların ve topluluk programlarının yürütülmesini sağlamaktadır. Komisyon ayrıca dış ilişkilerde birliği temsil etmekte ve üyelik müzakerelerini yürütmektedir. Avrupa Birliği Komisyonu, Avrupa Parlamentosu'nun onayı ve üye devletlerin mutabakatıyla 5 yıl süreyle atanan 27 üyeden meydana gelmektedir (Bulut, 2006:15). Komisyon üyelerine, esas itibarıyla Brüksel ve

Lüksemburg'da yerleşik 43 daire ve servislere ayrılmış olan bir sivil servis ağı yardımcı olmaktadır. Bu ağın yanı sıra, Komisyon için çeşitli görevleri yerine getirmek amacıyla kurulmuş olan ve birçoğu diğer Avrupa şehirlerinde bulunan bir dizi başka kurum da bulunmaktadır (Fontaine, 2010:26).

Komisyon, ulusal hükümetlerden bağımsızdır ve görevi, bir bütün olarak AB'nin çıkarlarını temsil etmek ve desteklemektir. Komisyon, AB'nin yürütme kolu olarak Parlamento ve Konsey'in kararlarının uygulanmasından sorumludur. Politikaların uygulanması, programların yürütülmesi ve fonların harcanması gibi günlük işlerin idaresinden Komisyon sorumludur (AB Komisyonu, 2007:21). Komisyon, AB'nin kilit kurumlarından biridir. AB içinde sadece Komisyon yeni AB mevzuatı ile ilgili teklifler hazırlama hakkına sahiptir ve bu teklifleri görüşülmek ve kabul edilmek üzere Konsey'e ve Parlamento'ya sunmaktadır. Komisyon Parlamento'ya hesap vermekle yükümlüdür. Parlamento'dan Komisyon aleyhine bir gensoru çıkması durumunda, tüm Komisyon'un istifa etmesi gerekmektedir (Fontaine, 2010:26). Parlamento ve Konsey gibi Avrupa Komisyonu da AB kurucu Antlaşmaları ile kurulmuş AB'nin en eski kurumlarından biridir.

Komisyon Başkanı ve Komisyon'un başkan yardımcılarında biri olan Dışişleri ve Güvenlik Yüksek Temsilcisi de dahil olmak üzere Komisyonu'nun üyelerine "komiser" adı verilir. Komiserler bireysel olarak bir veya daha fazla AB politikasının yürütülmesinden sorumludur. AB Komisyonu, Birliğin Bakanlar Kurulu gibi faaliyet göstermektedir. Komisyon'da komiserlerin yanı sıra, Avrupa Birliği görevlilerinden oluşan 25.000 kişilik bir idari teşkilat da mevcuttur (AB Bakanlığı, 2012b:12). Komisyon yapısında, herhangi bir konuda idari düzenlemelerin yapıldığı idari yönetim birimleri olan genel müdürlükleri barındırır. Her genel müdürlük, çalışmalarının siyasi ve idari sorumluluğunu üstlenen Komisere karşı sorumlu bir Genel Müdür tarafından yönetilmektedir. Örgütlenme şeması içinde genel müdürlük müdürlüklere (direktörlük), müdürlükler bölüm ya da birimlere, bölüm ya da birimler ise, masa şefliklerine ayrılmış; her masada, masanın ilgili konusuna uygun sayıda uzman görevlendirilmiştir (AB Bakanlığı, 2011b, para:2).

Görevi ortak çıkarların korunması olan Komisyon, yetkilerini kullanırken

oldukça bağımsızdır. Komisyon, hiçbir ulusal hükümetten talimat almaz. AB içinde 'Antlaşmaların Bekçisi' kabul edilen Komisyon, Konsey ve Parlamento tarafından kabul edilen tüzük ve direktiflerin üye devletlerde uygulanmasını sağlar, denetler ve antlaşmaları ihlal eden tarafı AB kanunlarına uyması için Adalet Divanı'na götürebilir (Fontaine, 2010:26). Komisyon başkanı Avrupa Birliği Zirvesi tarafından belirlenmekte ve ataması Avrupa Parlamentosu'nun onayı ile yapılmaktadır. Avrupa Parlamentosu, en son 9 Şubat 2010'da yeni Komisyon'u onaylamak üzere oylama yapmış ve Portekiz eski Başbakanı Jose Manuel Barroso, ikinci bir beş yıllık dönem için tekrar Komisyon Başkanlığına getirilmiştir. Bu geniş yapı içinde örgütlenen Komisyon, AB Hükümeti gibi hareket ederek işleyişi sağlamaktadır.

1.2.1.5. Avrupa Birliği Hukukunun Kaynakları

Uluslararası hukukta bugüne kadar örneğine rastlanmayan AB hukuk sistemi, kendine özgü (*sui generis*) bir karakter taşımaktadır. AB hukuku, üye devletlerin iç hukuklarında sahip oldukları egemenlik yetkilerini gönüllü olarak AB kurumlarına devretmeleri esasına dayanmaktadır. Üye devletler, Birliğin organları ve üye devlet uyruğunda bulunan özel ve tüzel kişiler Avrupa Birliği hukukunun öznelidir (Ülger, 2006:75). AB hukukunun bir düzineye yakın kaynağı bulunmaktadır Bunların en başında Kurucu Antlaşmalar, bu antlaşmaları tadil eden antlaşmalar ve katılım antlaşmaları gelmektedir. Altıntaş'ın (2007:1) tasnifiyle AB Hukukunun tüm kaynakları Tablo 1.5.'te görülmektedir.

Tablo 1. 5. AB Hukukunun Kaynakları

AB HUKUKUNUN KAYNAKLARI		
Yazılı kaynaklar		Yazılı olmayan kaynaklar
Mevzuat	Uluslararası Antlaşmalar	1. Hukukun genel prensipleri 2. Uluslararası hukukun genel prensipleri 3. Bölgesel örf ve adet hukuku 4. İçtihat hukuku
Yazılı Kaynaklar		
Mevzuat		Uluslararası Anlaşmalar
Birincil Mevzuat	İkincil Mevzuat	1. Topluluk tarafından imzalanan ve onaylanan anlaşmalar (DTÖ ile akdedilen anlaşma gibi) 2. Tüm üye devletler tarafından imzalanan anlaşmalar (Avrupa İnsan Hakları Anlaşması gibi) 3. Hem topluluk hem de üye devletler tarafından imzalanan karma anlaşmalar (1963 tarihli Ankara anlaşması gibi) 4. Topluluk içi anlaşmalar (1968 tarihli Şirketlerin

		Karşılıklı Tanınmasına Dair Sözleşme gibi)
Mevzuat		
Birincil Mevzuat		İkinci Mevzuat (AT Antlaşması md 249)
Kurucu Antlaşmalar	Tamamlayıcı Belgeler	1. Tüzükler (Bağlayıcı) 2. Direktifler (Bağlayıcı) 3. Kararlar (Bağlayıcı) 4. Tavsiyeler (Bağlayıcı değil) 5. Görüşler (Bağlayıcı değil)
Avrupa Toplulukları ve Birliğini Kuran Antlaşmalar		İkincil Mevzuat (AB Antlaşması V ve VI nolu Başlıklar)
1. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğunu Kuran Antlaşma (1952) [2002 yılında sona erdi] 2. Avrupa Ekonomik Topluluğunu Kuran Antlaşma (1958) 3. Avrupa Atom Enerjisi Topluluğunu Kuran Antlaşma (1958) 4. Avrupa Birliği Antlaşması (1993)		1. Ortak eylemler 2. Ortak pozisyonlar 3. Çerçeve kararlar 4. Kararlar 5. Uluslararası antlaşmalar
Kurucu antlaşmaları tamamlayan belgeler		
1. Kurucu antlaşmalara ekler, protokoller, ekler 2. Katılım antlaşmaları 3. Kurucu antlaşmaları tadil eden antlaşmalar - Füzyon antlaşması (1965) - Avrupa Tek Senedi (1987) - Maastricht antlaşması (1993) (Kısmen) - Amsterdam antlaşması (1999) - Nice antlaşması (2003) - Lizbon Antlaşması (2007)		

Kaynak: Altıntaş, 2007:1.

Kurucu Antlaşmalar (AKÇT, AET ve Euratom'u kuran antlaşmalar) ve Tadil Antlaşmaları (Füzyon Antlaşması, Tek Senet, Maastricht, Amsterdam, Nice, Lizbon) ile AB'ye katılma antlaşmaları AB hukukunun birincil mevzuatını oluşturmaktadır. Bu Antlaşmalar nitelikleri gereği bir uluslararası antlaşmadan çok anayasal esaslara sahip antlaşmalardır. Bu antlaşmaların üye devletlerce kabulünün bir onay sürecine tabi olması, söz konusu antlaşmalara bir AB anayasası karakteri kazandırmaktadır (Börekçi, Yurdakul, 2010:78). İkincil hukuk olarak da bilinen Avrupa Topluluklarının hukuksal tasarrufları (tüzükler, yönergeler, kararlar, tavsiyeler ve görüşler), Toplulukların üçüncü taraflarla yaptığı anlaşma ve sözleşmelerle, üye devletler arasındaki sözleşmeler Topluluk hukukunun kaynakları arasındadır. Ayrıca tamamlayıcı hukuk olarak uluslararası hukuk, üye devletlerin ulusal hukuku, temel hak ve özgürlükler ve gerektiğinde hukukun genel ilkelerine de çeşitli kararlarda gönderme yapılmaktadır.

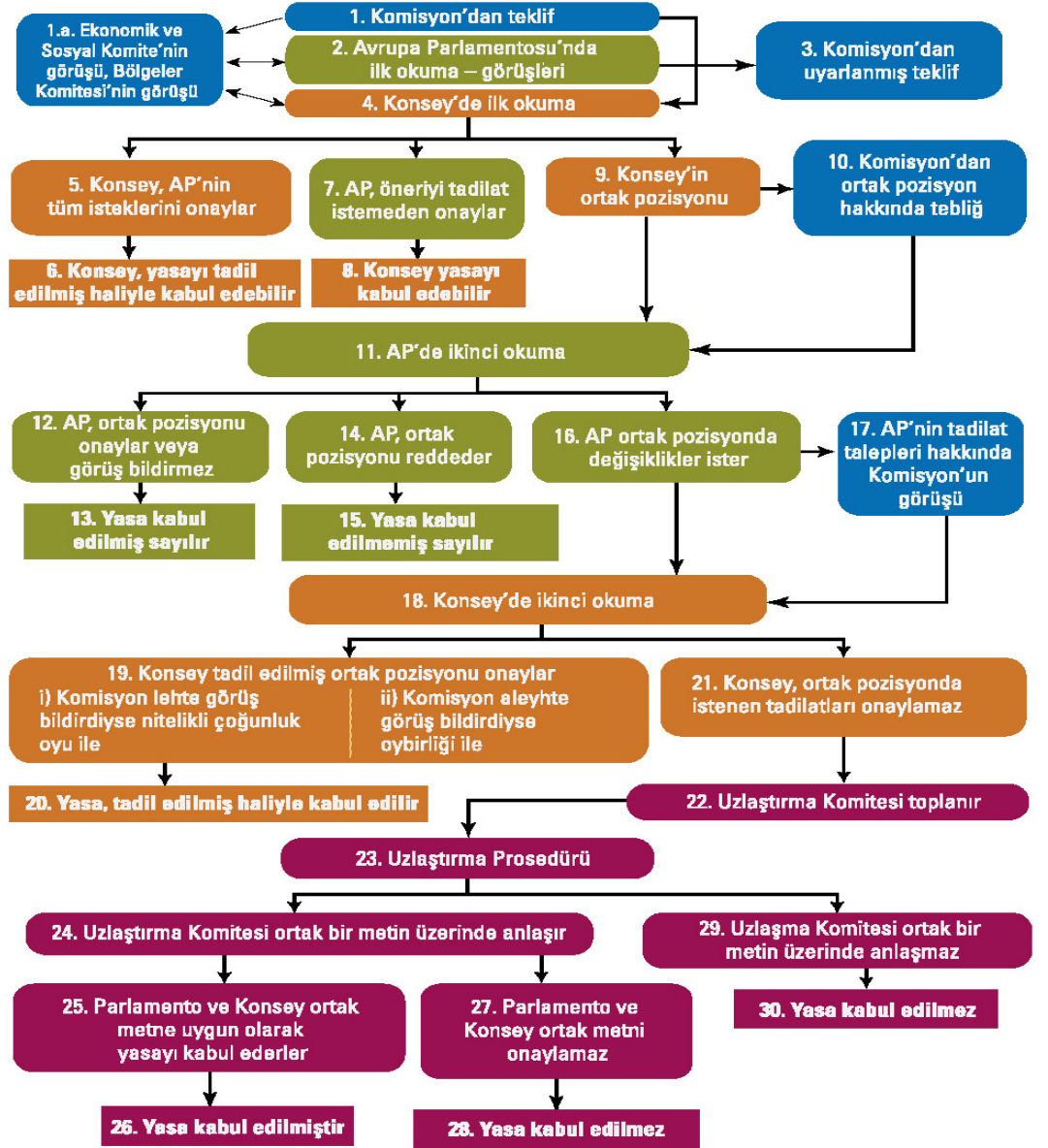
1.2.1.6. Avrupa Birliği'nde Karar Alma Süreci

Avrupa Birliği'nde karar alma süreci, üç temel kurum olan Avrupa

Parlamentosu, Avrupa Birliği Konseyi ve Avrupa Komisyonu'nun işbirliği ile yürütölmektedir. Yasama prosedüründe her bir kurumun farklı görevi, yetkisi ve sorumluluğu bulunmaktadır. AB'de karar alma sistemi, ortak karar usulü, danışma usulü ve onay verme usulü olmak üzere üç farklı usulde işlemektedir; ancak kararlar genellikle ortak karar alma usulü ile çıkmaktadır (AB Bakanlığı, 2012b:17).

Ortak karar alma prosedüründe Parlamento ile Konsey yasama gücünü eşit olarak paylaşmaktadır; buna göre Konsey ve Parlamento önerilen bir yasa konusunda uzlaşamazlarsa, yeni bir yasa çıkarılamamaktadır. Yasa hususunda anlaşmaya varılamazsa, öneri eşit sayıda Konsey ve Parlamento üyesinden oluşan bir uzlaştırma komitesi tarafından ele alınmakta; söz konusu Komite bir anlaşmaya varınca, üzerinde anlaşılan metin yasalaştırılmak üzere tekrar Parlamento ve Konsey'e gönderilmektedir. Çoğu durumda uzlaştırma komitesi prosedürüne ihtiyaç duyulmaksızın yasa çıkarılmaktadır (Avrupa Komisyonu, 2007:7). Danışma usulü ise Roma Antlaşması ile kabul edilen klasik kanunlaştırma yöntemidir; buna göre Komisyon önerir, Konsey ise Avrupa Parlamentosu'na, Ekonomik ve Sosyal Komite'ye ve Bölgeler Komitesine danışarak karar verir. Danışma usulünde Parlamento; Komisyon'un teklifini onaylama, reddetme veya değişiklik yapılmasını isteme hakkına sahiptir. Onay verme usulü ise Tek Senet ile getirilmiş bir yöntemdir ve Konsey'in belirli çok önemli kararları almadan önce Parlamento'nun onayını almak zorunda olması anlamını taşımaktadır. Bu prosedürde Parlamento teklifi ya kabul ya da reddebilmekte, herhangi bir değişiklik önerememektedir (Börekçi, Yurdakul, 2010:112).

Avrupa Komisyonu (2007:8), AB'nin karar alma usul ve mekanizmasını Şekil 1.2'de göröldüğü şekliyle ayrıntılarıyla açıklamaya çalışmıştır.

Şekil 1. 2. Avrupa Birliği'nde Karar Alma Süreci

Avrupa Birliği'nin işleyişinde ve karar alma sürecinde en etkili rolü oynayan organları, Zirve, Parlamento, Konsey ve Komisyon'dur. Yukarıda ele alınan bu kurumlar haricinde, Avrupa Birliği Adalet Divanı ve Sayıştay, Birliğin temel kurumları arasında yer alarak adalet ve denetim mekanizmasını yürütmektedirler.

1.2.2. Avrupa Birliği'nin Mahkemeleri ve Denetim

Avrupa Birliği'nde iki temel yargı mekanizması bulunmaktadır. Bunlardan

birincisi Adalet Divanı diğeri ise Avrupa Sayıştayı'dır. Öte yandan her AB üyesinin aynı zamanda üyesi olduğu Avrupa Konseyi'nin (Council of the Europe) 1950'de Kabul ettiği Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne (İnsan Hakları ve Özgürlüklerinin Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi - AİHS) uyması da gerekmektedir. Bu nedenle Strasburg'da bulunan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin kararları da AB üyeleri için bağlayıcıdır.

1.2.2.1. Avrupa Birliği Adalet Divanı

Birliğin en yüksek yargı organı olan Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD), kurucu antlaşmaların ve ikincil hukuk normları olarak adlandırılan tüzük ve yönergelerle alınan kararların yorumlanması ve uygulanmasında hukuka uygunluğu sağlayan temel kurumdur (Bulut, 2006:16). Merkezi Lüksemburg'da olan Avrupa Birliği Adalet Divanı, her bir AB ülkesinden bir yargıç ve bunlara yardımcı olan sekiz savcıdan oluşmakta; söz konusu üyeler yenilenebilir altı yıllık bir görev süresi için üye devlet hükümetlerinin ortak mutabakatıyla atanmaktadırlar (Pascal, 2010:26). Yargıçlar; üye ülkeler tarafından bağımsızlığı hakkında tam bir güven veren, aynı zamanda kendi ülkelerinde en yüksek yargıç görevlerinin yerine getirilmesi için gereken koşullara sahip olan ya da hukuk bilimi alanında görüşleri ile yeteneklerini kabul ettirmiş kişiler arasından ittifakla seçilirler (Ülger, 2006:66-67). Divan yargıçlarının bağımsızlığı yasalarla güvence altına alınmıştır.

ABAD oturumları gizli gerçekleştirilmekte olup zabıtları açıklanmaz. Divan kararları oy çokluğuyla alınsa dahi tüm yargıçlar tarafından imzalanır ve karşı oylar gizli tutulur. ABAD'ın bakmaya yetkili olduğu davalar AB hukukunda belirlenmiştir; ancak genellikle üye devletlerin ve AB kurumlarının AB hukukuna uyup uymadığının denetlenmesine yönelik davalar ABAD'da görülmektedir. Bununla birlikte, ulusal mahkemelerin AB hukukunu yorumlanmasına ilişkin davalar da ikincil büyük iştirak alanını oluşturmaktadır (AB Bakanlığı, 2012b:15). Bu iki ana konu dışında, AB hukukunda kendisine tanınan yetkiler dahilindeki tüm davalar ABAD'da görülmektedir.

Divanın yargılama prosedürü, ilk olarak yazılı aşama daha sonra soruşturma aşaması ve sözlü aşamadan oluşmaktadır. Yazılı aşamada tarafların iddiaları ve bu iddiaların dayanakları alınmakta; inceleme sonucu Divan'ın soruşturmaya gerek

görmesi halinde taraflar ve tanıklar sözlü olarak dinlenmek üzere mahkemeye çağırılmakta ya da kanıt belgeleri incelenmektedir. Sözlü aşamada geçildiğinde ise taraflar kendileri mahkemede bulunurlar yahut avukatları aracılığıyla temsil edilirler. Bu süreç sonunda yargıçlar karar alırlar ve karar açık bir celsede açıklanır. Adalet Divanı'nın kararları özel ve tüzel kişileri ve devletleri bağlayıcıdır; kararlar ulusal yasalarla çelişse dahi doğrudan uygulanmaktadır. ABAD'ın kararları nihâidir ve hiçbir şekilde karar aleyhine temyiz yoluna başvurulamamaktadır (Ülger, 2006:67). Böylelikle, ABAD, Anayasa Mahkemesine benzer bir statü ile AB'nin en üst düzey mahkemesi konumunu da kazanmaktadır.

ABAD'a başvurma hakkı Topluluk kurumları ile Topluluk üyesi ülkelere verilmiştir. Komisyon ya da üye ülkelerden biri, herhangi bir üye devletin AB hukukuna aykırı davrandığı savıyla Adalet Divanı'na başvurabilir. Aynı şekilde, herhangi bir Topluluk kurumunun Kurucu Antlaşmalardan kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getirmede olduğu iddiasıyla üye ülkeler ya da Birliğin diğer bir kurumu Adalet Divanı'nda dava açabilir. Başvurular sadece Birlik kurumları ile sınırları değildir; üye ülke mensubu gerçek ve tüzel kişiler de Topluluk kurumlarının kendilerini doğrudan ya da dolaylı olarak ilgilendiren uygulamaları ve kararları hakkında Adalet Divanı'na başvurma hakkına sahiptirler. Bazı durumlarda üye ülkelerin yargı organları Topluluk hukuku metinlerinin yorumlanması amacıyla Adalet Divanı'na başvurabilmektedirler (İKV, 2005:15). Avrupa Birliği Adalet Divanı, Birlik kurumlarının ve üye devletlerin birbirleriyle olan anlaşmazlıklarının çözümünde ve Avrupa vatandaşlarının hem Birlik kurumlarına hem de üye devlet uygulamalarına olan itirazlarında son karar verici mercii olarak AB hukukunun temel yargı mekanizması görevini yürütmektedir.

1.2.2.2. Avrupa Sayıştayı

Merkezi Lüksemburg'da bulunan Avrupa Sayıştayı, Avrupa Birliğinin mali yönetiminin hukuka uygunluğunu denetlemek, gelir ve giderlerini incelemek amacıyla 22 Temmuz 1975'te kurulmuş bir hesap mahkemesidir. Sayıştay, AB mali kaynaklarının gereğince yönetilip yönetilmediğini kontrol etmekte; AB fonlarını idare eden herhangi bir kişi ya da kuruluşu istediği zaman denetleyebilmektedir. Her AB

ülkesinden bir üyeye sahip olan Sayıştay'ın üyeleri, 6 yıllık yenilenebilir bir dönem için Konsey tarafından atanmaktadırlar. Sayıştay üyeleri, 3 yıllık yenilenebilir bir dönem için aralarından bir kişiyi başkan olarak seçmektedirler (AB Komisyonu, 2007:29). Konsey ve Komisyon gibi Sayıştay'ın da üye sayısı 27'dir; üye sayısı her üye devletten bir üye bulunması esasına göre düzenlenmiştir.

AB'nin tüm gelirlerinin toplandığının kontrol edilmesi, tüm harcamalarının kanuni ve usule uygun şekilde gerçekleştirilmesinin sağlanması ve AB bütçesinin sağlıklı bir şekilde yönetilmesi Sayıştay'ın kontrolündedir (Pascal, 2010:27). Birlik kurumları ve üye ülkelerdeki kurumlar, Sayıştay'ın talep ettiği bilgi ve belgeleri vermekle yükümlüdür. Her mali yıl sonunda bir rapor hazırlayan Sayıştay, söz konusu raporu AB'nin Resmi Gazetesinde yayınlanmakta ve Birlik kurumlarına göndermektedir (Ülger, 2006:69).

Sayıştay'ın AB içinde görevler şu şekilde özetlenebilir (Agun, 1997:34):

1. Birliğin tüm gelir ve giderlerinin hukuka uygun gerçekleşip gerçekleşmediğini denetleyerek, Parlamento ve Komisyon'a güvence bildirimi sunmak,
2. Maliye yönetiminin tutarlı davranıp davranmadığını denetlemek,
3. Birliğin genel bütçesinin uygulanmasına ilişkin yıllık raporlar düzenlemek,
4. Birliğin diğer organlarının isteği üzerine özel rapor hazırlayarak görüş bildirmek,
5. Kendiliğinden hareket ederek özel konularda sürekli görüşlerini açıklamak.

Bunların yanı sıra Sayıştay, antlaşmalarla belirlenen mali yükümlülükleri yerine getirmeyerek AB'yi zarara uğrattığına kanaat getirmesi halinde Komisyon aleyhine Avrupa Birliği Adalet Divanı'na dava açma hakkına sahiptir (Ülger, 2006:69). 27 üyesi haricinde çok sayıda uzmanla büyük bir teşkilatlanması olan Sayıştay, AB'nin temel mali denetim mekanizmasıdır.

1.2.3. Diğer Kurum, Organ ve Ajanslar

Yukarıda tanımları ve görevleri açıklanan kurumların dışındaki tüm AB kurum, organ ve ajanslarının yetki ve sorumlulukları AB Antlaşmalarında belirlenmiştir. Aynı

zamanda AB'nin genel hüküm ve prosedürlerine de tabi olan bu yapılanmalar, AB'nin işleyişine önemli katkı sağlamaktadır. Temel kurumların dışındaki bu ikincil kurumların en önemlisi, AB'nin karar alma süreçlerinin de içinde bulunan Ekonomik ve Sosyal Komite'dir.

1.2.3.1. Ekonomik ve Sosyal Komite

Ekonomik ve Sosyal Komite, 1957 Roma Antlaşması'yla kurulmuş olan Birliğin köklü kurumlarından biridir. Çeşitli ekonomik ve sosyal çıkar gruplarının (sendikalar, işverenler, çiftçileri, tüketiciler, üreticiler, işçiler, nakliyeciler, esnaf ve sanatkârlar, serbest meslek sahipleri, kamu yararına çalışanlar vd.) temsilcilerinden meydana gelen istişarî nitelikte bir Birlik organıdır. AB hukukuna göre belirli konularda, Ekonomik ve Sosyal Komiteye danışılması zorunludur (Ecevit vd., 2004:29). Konsey ve Komisyon, çeşitli politika alanlarında karar alma sürecinde Avrupa Ekonomik ve Sosyal Komitesine (AESK) danışır. Komitenin üyeleri, örgütlü sivil toplumu oluşturan çeşitli ekonomik ve sosyal çıkar gruplarını temsil etmekte ve Konsey tarafından beş yıllık bir dönem için görevlendirilmektedirler (Pascal,2010:27).

Ekonomik ve Sosyal Komite, aynı zamanda hem AB hem de AB'ye üye ülkeler düzeyinde, ekonomik ve sosyal politikaların oluşturulması ve uygulanması sürecine çeşitli katkılar sağlayan bir tartışma zemini ve düşünce platformudur. AESK'in görev ve fonksiyonlarını danışma, diyalog ve işbirliği olmak üzere üç ana başlık altında toplamak mümkündür (Ateş, 2006:5). AESK, Avrupa Parlamentosu'na, Avrupa Birliği Konseyi'ne ve Avrupa Komisyonu'na bu kurumların isteği üzerine ya da kendi inisiyatifi ile tavsiyede bulunmak; sivil toplumu AB politikalarının oluşum sürecinde daha aktif olması için desteklemek ve AB dışı ülkelerde sivil toplumun rolünün artmasına yardımcı olmak görevlerini icra etmektedir (AB Komisyonu, 2007:32).

Birliğin karar mekanizmasında önemli bir yere sahip olan AESK, Birlik ile vatandaşları arasında köprü görevi görerek katılımcı bir demokrasi ortamı oluşmasını sağlamaktadır. Komite genel kurulu bütün üyelerin katılımı ile Brüksel'de toplanmakta, genel kurulun gündemi konularında uzmanlaşmış altı alt komite tarafından hazırlanmaktadır. 317 üyesi bulunan Komitenin üyeleri, hükümetler tarafından 5 yıllık bir görev süresi için tayin edilmekte; ancak bu üyeler görevleri süresince politik olarak

hükümetlerinden bağımsız olarak hareket etmektedirler (TAV, 2012:para.8). Lizbon Antlaşması'nın 301'inci maddesi uyarınca AESK üye sayısının 350'yi aşamayacağı kabul edilmiş başkanın görev süresi ise 2 yıldan 2,5 yıla uzatılmıştır (Börekçi, Yurdakul, 2010:109). Mevcut yapısıyla Ekonomik ve Sosyal komite, Avrupa Birliği'nin karar alma sürecinde önemli bir danışma meclisi olma görevini sürdürmektedir.

1.2.3.2. Bölgeler Komitesi

1994 Maastricht Antlaşması'yla kurulan Bölgeler Komitesi, bölgesel ve yerel yönetimlerin temsilcilerinden oluşan bir danışma organıdır. Bölgeler Komitesi'nin görevi söz konusu yönetimleri Birlik düzeyinde temsil etmek, bölgesel ve yerel kimliklerini korumalarını sağlamaktır. Komisyon ve Konsey, yerel yönetimleri ilgilendiren çevre, eğitim ve ulaşım gibi tüm konularda Komitenin görüşüne başvurmak zorundadır (TAV, 2012:9). Merkezi Lüksemburg'da bulunan Bölgeler Komitesi, bölgesel politika alanında, yerel düzeyde kalkınma, ekonomik ve sosyal uyum, eğitim, kültür, sağlık, ulaştırma hizmetleri, enerji ağları vb. konularda görüş bildirerek yasama sürecine katkıda bulunan bir istişare organıdır (Börekçi, Yurdakul, 2010:109). Üye sayısı 344 olan Komite'nin üyelerinin ülkelere göre dağılımı üye ülke nüfusları ile orantılıdır. Bölgeler Komitesi, bölgesel ve yerel hükümetlerin temsilcilerinden oluşmakta, bu temsilciler üye devletler tarafından önerilmekte ve Konsey tarafından beş yıllık bir dönem için görevlendirilmektedirler. Konsey ve Komisyon, bölgelerle ilgili konularda Komite'ye danışmak zorundadır (Pascal, 2010:27); ancak, Bölgeler Komitesi kendi inisiyatifiyle re'sen de görüş bildirebilir (Tezcan, 2005:97).

Bölgeler Komitesi'nin Ekonomik ve Sosyal Komiteden farkı, üyelerinin niteliğidir. Komite'nin üyeleri bölgesel ve yerel yönetimlerin temsilcileri arasından seçilmektedir; AESK'den bir diğer farkı da Bölgeler Komitesinin hiçbir üyesinin aynı zamanda Avrupa Parlamentosu üyesi olmayacağı yönündeki Antlaşma hükmüdür. Bunun dışında, Komite'nin tüm çalışma esas ve usulleri Ekonomik ve Sosyal Komite ile aynıdır (Aydın, 2008:206).

Bölgeler Komitesi'nin en önemli işlevi, AB vatandaşlarına en yakın kamu kuruluşlarını AB karar alma süreçlerine dahil etmesi olarak tanımlanabilir. Söz konusu yerel bölgeler, sadece coğrafi değil siyasi bölgeyi de ifade etmektedir. Bölgeler

Komitesi, istişarî bir komite olmasına karşın, AB içinde bölgesel politikalar ve yerel politikalarla ilgili fonlar oluşturması bakımından etkin ve önemli bir komitedir (İKV, 2005:62). Lizbon Antlaşması'nın 306'ıncı maddesi gereğince Komitenin üye sayısı 350'yi geçememekte, ayrıca Komisyon'un önerisiyle Konsey oybirliği halinde Komite'nin yapısı hakkında karar verme yetkisine sahip kılınmaktadır (Börekçi, Yurdakul, 2010:109). Lizbon Antlaşması ile getirilen değişiklikler doğrultusunda Bölgeler Komitesi'nin üyelerinin beş yıl, başkanın da iki buçuk yıl süreler için seçilmesi öngörülmektedir (İKV, 2005:62). Bölgeler Komitesi, yerel yönetimlerin ve azınlıkların AB içerisinde seslerini duyurabilmeleri ve etkilerini arttırabilmeleri açısından da büyük önem taşımaktadır.

1.2.3.3. Avrupa Merkez Bankası

Maastricht Antlaşması'nın 109. maddesi ile kurulan Avrupa Para Enstitüsü (*European Monetary Institute-EMI*), Avrupa Para Birliği'nin hayata geçirilmesi amacıyla oluşturulmuş; Avrupa Para Birliği'nin üçüncü aşamasında ise 1998 yılında EMI yerine Avrupa Merkez Bankası (*ECB*) kurulmuştur. Merkezi Frankfurt'tur (Kabaalioğlu, 1997:327). Merkez Bankası'nın görevi, AB'nin ortak para birimi olan Euro'yu yönetmek ve üçte ikiden fazlası Euro'yu kullanan AB vatandaşları için fiyat istikrarını korumaktır (Börekçi, Yurdakul, 2010:107). ECB'nin bir görevi de Euro'nun satın alma değerinin enflasyon yüzünden aşınmasını önlemektir; bu amaçla ECB, ekonomik ve parasal gelişmelerin analizi temelinde karşılaştırma amaçlı faiz oranları belirlemektedir (TAV, 2012:para.7).

Avrupa Merkez Bankası, Euro bölgesindeki para politikalarını düzenlemek ve yürütmekten sorumlu temel kurumdur. ECB, görevlerini yerine getirebilmek için “Avrupa Merkez Bankaları Sistemi” (*ESCB*) ile çalışmaktadır. Euro bölgesini oluşturan ülkelerin merkez bankaları, Avrupa Merkez Bankası ile birlikte ‘Eurosistem’i oluşturmaktadır. Ne Avrupa Merkez Bankası ne de ESCB'nin ulusal Merkez Bankaları ve karar alma organları, herhangi bir başka kurumdan hiçbir zaman talimat almaz veya talimat vermez; tamamen bağımsız olarak çalışırlar. Bu bağımsızlık ilkesine AB kurumları ve üye ülke hükümetleri saygı göstermeli ve Avrupa Merkez Bankası'nı veya ulusal merkez bankalarını etkilemeye çalışmamalıdır (AB Komisyonu, 2007:37).

Lizbon Antlaşması'ndan sonra Merkez Bankası bağımsız tüzel kişiliğe kavuşmuş bir AB kurumu haline gelmiştir.

1.2.3.4. Avrupa Yatırım Bankası

Roma Antlaşması ile 1958'de kurulan Avrupa Yatırım Bankası (AYB), Avrupa Birliği'nin uluslararası para piyasalarından aldığı kredilerle faaliyet gösteren finans ve yatırım kurumudur. Merkezi Lüksemburg'da bulunan Avrupa Yatırım Bankası, Birliğin yatırımlarını finanse etmekte ve kâr amacı gütmemektedir. AYB, verdiği krediler ile dünya finans kuruluşları arasında çok önemli bir yere sahiptir (Bulut, 2006:18). Oğuz'un (1969:142-143) henüz 1969'da saptadığı gibi AYB, sermaye piyasalarına ve kendi kaynaklarına müracaat suretiyle Birliğin çıkar sınırları içinde Ortak Pazar'ın dengeli ve aksaksız bir şekilde gelişmesine yararlı olmaktadır. Projelerin finansmanını, kâr amacı gütmeksizin, krediler ve garantiler vermek suretiyle kolaylaştırmaktadır.

Avrupa Birliğinin hedeflerinin gerçekleştirilmesine katkıda bulunacak belli yatırım projelerine finansman sağlayan Avrupa Yatırım Bankası, özerk ve tüzel kişiliği olan bir AB organıdır. AYB, bütünleşmeye, dengeli kalkınmaya, ekonomik ve sosyal uyuma ve bilgi ekonomisine yönelik projelere destek vermektedir (Ecevit vd., 2004:22). AYB'nin finanse ettiği projelerin önemli bölümü, AB içerisinde ekonomik açıdan geri kalmış bölgelerin kalkınmasını amaçlamaktadır. AYB, ağırlıklı olarak ulaştırma, haberleşme, çevre, enerji, sanayi, tarım ve hizmet sektörlerinde, gerek kamu gerekse özel sektör projelerine kredi vermektedir. Projelerin sınır-ötesi niteliğe sahip olması desteklemelerde tercih unsuru olmakta, sağlanan kredi oranı genellikle proje toplam yatırım maliyetinin %50'sini aşmamaktadır (İKV, 2005:53).

Üye ülkelerin katkıları ile oluşturulan AYB sermayesine her ülkenin katkı payı, ekonomisinin Birlik içerisindeki ağırlığı ile ölçülmektedir. Üye ülkelerin desteği, AYB'nin uluslararası sermaye piyasalarındaki kredi notunu en yüksek seviyeye çıkartarak bankanın dünyanın önde gelen kredi kuruluşlarından biri haline gelmesini sağlamıştır. AYB, Avrupa Birliği'nin dengeli gelişimine katkıda bulunmak temel hedefinin yanı sıra, trans-Avrupa ulaşım ve telekomünikasyon ağlarını geliştirmek, çevrenin korunmasına ve enerji kaynaklarının devamlılığının sağlanmasına katkıda bulunmak, endüstri ve küçük işletmelerin uluslararası düzeyde rekabet gücünü arttırmak

gibi hedeflerle gerçekleştirilen projelere finansman sağlamaktadır (TAV, 2012:para.8). AYB ayrıca, Birliğin üye olmayan ülkelere yönelik işbirliği politikasının hayata geçirilmesine yardımcı olmak doğrultusunda Afrika, Karayipler ve Pasifik ülkelerinde, Akdeniz havzasında, Latin Amerika'da ve Asya'da faaliyette bulunmaktadır (Börekçi, Yurdakul, 2010:110). Avrupa Yatırım Bankası, sağladığı fonlarla hem AB içinde hem de AB dışında Birliğin proje desteklerinin önemli bir finansman kaynağı konumundadır.

1.2.3.5. Avrupa Ombudsmanı

Avrupa Ombudsmanlığı, Maastrich Antlaşması ile kurulmuş bir AB makamıdır. Ombudsman (Avrupa Uzlaştırıcısı), Avrupa Parlamentosu tarafından her seçimden sonra, o dönemin sonuna kadar geçerli olacak beş yıllık süre için seçilmekte, AB ülkelerinde ikamet eden kişilerin, faaliyette bulunan kuruluş ve şirketlerin haklarını, kötü yönetim uygulamalarına karşı korumakla görevli bulunmaktadır. Çalışmalarını Strasburg'daki Avrupa Parlamentosu binasında yürüten Ombudsman, tamamen bağımsız olup, kötü yönetim, ayrımcılık gibi konularda gelen şikayetleri incelemekle yükümlüdür (Bulut, 2006:17-18). Şikayete konu olan kurumla ilgili olarak olumsuz bir durum saptaması halinde Uzlaştırıcı, bir soruşturma açmakta ve sorunun çözümü için girişimlerde bulunmaktadır. Gerekli hallerde, soruşturmaya muhatap olan kuruma ilişkin tavsiye kararları oluşturma hakkına sahiptir. Böyle bir durumda, söz konusu kurum ayrıntılı görüşünü içeren bir cevap vermek zorundadır (AB Bakanlığı, 2012b:25-26). Ombudsman'a iletilen şikayetlerin çoğunluğu idari gecikmeler, şeffaflık eksikliği ya da bilgi erişimin reddedilmesi gibi konuları içermektedir. Ancak Ombudsman, ABAD ve Genel Mahkemelere intikal etmiş şikayetlere bakamaz; ulusal, bölgesel ya da yerel yönetimlerle ilgili şikayetlerin konusu AB ile ilgili olsa da inceleyemez. Aynı şekilde, işyerleri ya da özel kişilerle ilgili şikayetler de Ombudsman'ın görev alanı dışında kalmaktadır (Börekçi, Yurdakul, 2010:111). Görev alanı sınırlı olmakla birlikte Ombudsman, AB işleyişi içinde bireylerin ve tüzel kişiliklerin haklarını arayabilmeleri noktasında önemli bir demokratik işlev görmektedir.

1.2.3.6. Ajanslar ve Bağımsız Organlar

AB Ajanslarının ve bağımsız organlarının tarihi 1970'li yılların başlarına kadar gitmektedir; ancak Ajansların asıl gelişimi tek pazarın gerçekleştirildiği 1990'lı yıllarda

olmuştur. Her ajans özel bir misyonla kurulmuş, Birlik faaliyetlerinin merkezden alınıp merkeze bağlı yerel birimlerce yerine getirilmesine olanak sağlamışlardır (Tezcan, 2005:102). AB Ajansları, Birliğin faaliyetlerine adem-i merkeziyetçi bir yaklaşım getirerek ortak politikalar çerçevesinde karşılaşılan sorunları çözümlmeye yönelik kurumlardır. Aşağıda belirtilen, Birliğin 12 ajansı AB hukukuna göre tüzel kişi sayılmalarına karşın, AB kurumları tarafından düzenli olarak denetlenmektedir (İKV, 2005:25). Ajanslar, AB kurumları olmayıp belli bir AB mevzuatı ile özel görevleri yerine getirmek için kurulmuş organlardır. Bütün ajansların isimlerinde “ajans” kelimesi geçmez. Bunun yerine ajanslar; örneğin Merkez, Vakıf, Enstitü, Ofis, vb. olarak da adlandırılmış olabilirler (Avrupa Komisyonu, 2007:43).

Avrupa Birliği’nin üye ülkelerini ve vatandaşlarını desteklemek için her biri farklı alanlarda çalışan bir dizi ajans kurulmuştur. Ajanslar coğrafi, hukuki, teknik, bilimsel ya da doğal problemlere çözüm üretmek için oluşturulmuşlardır. Bu AB Ajanslarından bazıları şunlardır:

- Avrupa Mesleki Eğitim Geliştirme Merkezi (Cedefop)
- Avrupa Hastalık Önleme ve Kontrol Merkezi (ECDC)
- Avrupa Kimyasallar Ajansı (ECHA)
- Avrupa Savunma Ajansı (EDA)
- Avrupa Çevre Ajansı (EEA)
- Avrupa Gıda Güvenliği Kurumu (EFSA)
- Avrupa Yaşam ve Çalışma Koşullarını İyileştirme Vakfı (Eurofound)
- Avrupa Küresel Yön Bulma Uydu Sistemi Denetleyici Kurumu (GSA)
- Avrupa Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Enstitüsü
- Avrupa Birliği Güvenlik Çalışmaları Enstitüsü (EUISS)
- Avrupa Birliği Uydu Merkezi (EUSC)
- Avrupa Ağı ve Bilgi Güvenliği Ajansı (ENISA)
- Avrupa Eğitim Vakfı (ETF)
- Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı (FRA)

Avrupa Birliği ajansları, Birlik üyelerinin ve müzakere sürecinde Birliğin

onayıyla aday ülkelerin katılımı ile işlemektedir. Ajanslar, temel kurumların detaylarıyla uğraşmasının zor olduğu; ancak önemli olan alanlarda Birlik içindeki işleyiş hususunda büyük rol oynamaktadırlar.

1.2.4. Avrupa Birliği'nin Temel Politikaları

Avrupa Birliği'nin temel politikalarını belirleyen en üst kurum Avrupa Zirvesi'dir. Ancak Zirve'nin genel işleyiş içindeki payı çok düşüktür. Avrupa Birliği gibi çok büyük bir hukuk sisteminin daha detaylı ve iyi organize olmuş, standartları saptanmış politika alanlarına ihtiyacı bulunmaktadır. Bu ihtiyacı gidermek için AB'nin politikalarını belirleyen temel kurumları Avrupa Komisyonu, Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyi, Birliğin iç ve dış politikalarını biçimlendirmekte ve gerek politika oluşturulması ve gerekse feshi gibi konularda çalışmaktadır.

AB'nin tarım ve balıkçılık gibi tüm detayları kendisinin belirlediği bazı politika alanları olduğu gibi, bazı politika alanlarında da düzenleme yapma yetkisini üye devletle paylaşmaktadır. İnsan haklarından ulaşım, iklim değişikliğiyle mücadeleden medya politikasına çok değişik alanlara uzanan AB politikalarının, Bakanlar Konseyinde sürekli değerlendirilen on temel politikası aşağıdaki başlıklar altında toplanmıştır:

- Genel İşler
- Dış İlişkiler
- Ekonomik ve Mali İşler
- Adalet ve İçişleri
- İstihdam, Sosyal Politika, Sağlık ve Tüketici Hakları
- Rekabet
- Ulaştırma, Telekomünikasyon ve Enerji
- Tarım ve Balıkçılık
- Çevre
- Eğitim, Gençlik ve Kültür

Temel politikalar haricinde AB'ni toplam politika alanı 30'un üzerindedir. Diğer politikalara bu çalışmanın 1.3.3.2.1. numaralı müzakere fasılları ile ilgili bölümünde yer

verilmiştir. Bu politikalardan biri olan görsel-işitsel politika ve medya, Türkiye'nin uyum süreciyle birlikte çalışmanın ana konusunu oluşturmaktadır.

Avrupa Birliği'nin kurumsal yapısı, işleyişi ve temel politikalarını ele aldıktan sonra, Türkiye'nin AB görsel-işitsel politikasına uyum sürecini daha iyi değerlendirebilmek adına Türkiye ve Avrupa Birliği'nin ilişkileri tarihsel bir perspektifle incelenecektir.

1.3. AVRUPA BİRLİĞİ -TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

Avrupa Birliği-Türkiye ilişkileri, hemen hemen AB'nin öncülü olan AET'nin kurulduğu ilk günlerde başlamış ve çeşitli iniş çıkışlarla 60 yılı aşan bir geçmişe ulaşmıştır. 1963'te Ankara Antlaşması'nın imzalanması ile başlayan ve bugün müzakere süreciyle devam resmi ilişkilerin tam üyelikle noktalanması umudu hâlâ korunmaktadır. Türkiye-AB ilişkilerinin gelişimini tarihsel bir perspektif içinden anlamak, ilişkilerin bugün bulunduğu durumu daha iyi değerlendirebilmek ve çalışmanın ana konusunu oluşturan uyum süreci ile görsel-işitsel politika alanlarını daha iyi analiz edebilmek adına önem taşımaktadır.

1.3.1. Avrupa Toplulukları -Türkiye İlişkilerinde İlk Dönem (1958-1990)

Avrupa Bütünleşmesi İkinci Dünya Savaşı'nın ardından hız kazanmış, kurulan Avrupa Toplulukları ekonomik, siyasi ve kültürel bir entegrasyon oluşturmaya çalışmışlardır. Avrupa Toplulukları'nın olgunlaşma süreci 1992'de Avrupa Birliği'ne dönüşmeleriyle bir merhale atlamıştır. Türkiye'nin AB ile olan ilişkileri de 1987 yılında tam üyelik başvurusunun yenilenmesi ile yeni bir döneme girmiştir. Böylece hem AB'nin gelişimi, hem de Türkiye'nin AB'ye yönelimi açısından, 1990 yılına kadar olan dönem Türkiye'nin yeni Avrupa'ya dahil olmaya çalıştığı birinci dönem olarak değerlendirilebilir.

1.3.1.1. Yeni Avrupa'ya Dahil Olma Çabası

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından soğuk savaş ortamına girilmesiyle uluslararası ortamda iki kutuplu bir yapı ortaya çıkmış ve Avrupa hem siyasi olarak hem de fiilen ikiye bölünmüştür. Bu soğuk savaş ortamında demokratik Batı Avrupa ülkeleri ve ABD açısından batı ittifakının güçlendirilmesi konusu hayati bir önem kazanmış; güçlü bir

batı ittifakının kurulmasının ekonomik ve siyasi olarak güçlü bir Avrupa birliği ile gerçekleşebileceği görülmüştür. Bu sürecin ilk somut gelişmelerinden biri olarak ortaya çıkan AET, batı Avrupa yöneticileri ile batı Avrupa elitleri arasında daha geniş bir Avrupa entegrasyonunun geliştirilmesi amacıyla oluşturulmuş bir Avrupa projesidir. AET'nin kurulduğu günlerde, soğuk savaşta iki kutup arasında sınır devlet konumunda bulunan Türkiye'nin stratejik önemi artmış ve batı ittifakının parçası olması fikri Avrupa ve ABD'li siyasiler arasında daha fazla kabul görmüştür (Kadioğlu, 2006:43-44). Bu hususta, Türkiye'nin öncelikle güvenlik kaygılarıyla Avrupa'ya yakın tutulması gerektiği fikrinin hakim olduğunu söylemek doğru bir tespit olacaktır.

Diğer yandan Modern Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana yüzünü neredeyse tamamen Batıya çevirmiş olan Türkiye, her hâlükârda Batı Avrupa ile ittifak içinde olmak istemektedir. Bu amaçla, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa kıtasında hızla gelişen uluslararası örgütlenme çabaları içinde yer almış, 1949 yılında Avrupa Konseyi'ne, 1952 yılında ise Kuzey Atlantik İttifakı Örgütü'ne (NATO) katılmıştır (İKV, 2012c:para.1). Türkiye, AET üyeliğini de, Tanzimatla başlayan ve Cumhuriyetle devam eden Batı'ya yöneliminin doğal bir uzantısı olarak görmüştür. Bunula birlikte AET'nin ekonomik özelliğinin yanı sıra Sovyet ideolojisine ve tehdidine karşı kurulmuş olması, Batı Avrupa ile birlikte hareket eden ülkelerin ilgisini çekmiş; bu ülkeler, daha çok AET'nin Sovyet karşıtı siyasi niteliği üzerinde durmuşlardır (Komisyon, 2000:3). Özellikle Boğazlar ve Doğu Anadolu'da Sovyet tehdidini yeniden ciddi bir biçimde hissetmeye başlayan Türkiye için de AET üyeliği, ekonomik gelişim kadar ülke güvenliğinin de sağlanması yönünde atılacak önemli bir adımdır.

Kadioğlu (2006:44-45), Türkiye'nin AET'ye bakışını biçimlendiren etkenleri; tarihsel etken, ideolojik etken, ekonomik ve siyasal etken olarak üç başlıkta incelemektedir. Buna göre tarihsel-ideolojik etken; Türkiye'nin kuruluşundan bu yana güttüğü batı yönlü politikasıdır. Özellikle 2. Dünya Savaşı sonrası Avrupa'daki her gelişmeyi takip eden Türkiye'nin AET'ye bakışı da tarihi bir alışkanlık gereği hep olumlu olmuştur. Ekonomik etken, maddi zorluklar içinde olduğu bir dönemde Türkiye'nin, bütünleşen ve ekonomik gelişmeyi sağlamayı amaçlayan AET'yi kendisi için bir çıkış kapısı olarak görmesidir. Söz konusu dönemde ekonomik entegrasyon ve

ortak pazar gibi oluşumların tüm dünyada rağbet görmeye başlaması, Türkiye'nin dış ticaretinde en fazla paya AET ülkelerinin sahip olmaları ve Türkiye'nin bu ülkelerin ticaret kuralları ve kurumları hakkında derin bilgiye sahip olması AET üyeliği hedefinde pozitif motivasyonlar olmuşlardır. Ayrıca coğrafi olarak Türkiye'nin konumu dolayısıyla, AET ülkelerinin ihracatında kendisini bir çıkış noktası olarak görmesi ve bu güzergahın kendi ticari kazancını da artırabileceği düşüncesi AET'ye bakışı sıcaklaştıran etkenlerden biri olmuştur.

Türkiye söz konusu siyasi ve ekonomik değerlendirmelerle, 31 Temmuz 1959 tarihinde, Yunanistan'ın hemen ardından AET'ye tam üyelik başvurusunda bulunmuştur. Ancak AET'yi kuran Roma Anlaşması, tam üye olacak ülkelerin, kurucu ülkeler ile aynı gelişmişlik düzeyinde olmaları ve demokratik rejimle yönetilmeleri şartlarını getirmiştir. AET'nin bu çerçevede Türkiye'nin başvurusuna verdiği yanıtta, Türkiye'nin gelişmişlik düzeyinin tam üyeliğin yükümlülüklerini üstlenmesine imkan vermediğini, bu nedenle tam üyelik koşulları gerçekleşinceye kadar geçerli olacak bir "Ortaklık İlişkisi" kurulmasının daha doğru olacağını belirtmiştir. AET'nin bu ortaklık önerisi Türk hükümetince kabul edilmiş; Türkiye 2 Temmuz 1962 tarihinde AET çerçevesinde yürütülmekte olan siyasi bütünleşmeyle ilgili temaslardan da haberdar olduğunu ve Türkiye'nin iktisadi gerçeklerini ve Batı alemi ile kader birliğini göz önünde tutan bir ortaklık anlaşmasını gerekli saydığını açıklamıştır (Komisyon, 2000:3). AET'nin önerisinin Türkiye tarafından kabul edilmesinin ardından Türkiye ile AET, söz konusu ortaklık ilişkisinin şartlarını görüşmeye başlamışlardır.

1.3.1.2. Ankara Anlaşması

Avrupa Ekonomik Topluluğunu kuran Roma Anlaşmasının 238'inci maddesi uyarınca Türkiye'nin 31 Temmuz 1959'da yaptığı üyelik müracaatı üzerine, dört yıl süren görüşmelerin ardından 12 Eylül 1963 tarihinde imzalanan Ankara Anlaşması, 1 Aralık 1964 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiş ve böylece Türkiye ile AET arasındaki "Ortaklık İlişkisi" resmen kurulmuştur (Komisyon, 2000:3). Ankara Antlaşması, bugün dahi Türkiye ve AB arasındaki ilişkilerin hukuki dayanağını oluşturan en temel belgedir.

Ankara'da imzalandığı için bu ismi alan Ortaklık Antlaşması'nın amacı 2'nci

maddesinde açıklanmaktadır. Buna göre antlaşma, Türkiye ekonomisinin hızlandırılmış kalkınmasını ve Türk halkının istihdam seviyesinin ve yaşama şartlarının yükseltilmesini sağlama gereğini tümü ile göz önünde bulundurarak, taraflar arasındaki ticari, ekonomik ilişkileri aralıksız ve dengeli olarak güçlendirmeyi teşvik etmektir (Koçak, 2009:134). Anlaşma'nın en önemli hükümlerinden biri de Türkiye'nin üyeliğini düzenleyen 28. Maddede yer almaktadır. Söz konusu madde uyarınca, Türkiye, Topluluğu kuran Antlaşma'dan doğan yükümlerin tümünü üstlenebileceğini gösterdiğinde, Akit Taraflar, Türkiye'nin Topluluğa katılması olanağını inceleyeceklerdir. Bu hüküm, ortaklığın nihai hedefinin Türkiye'nin üyeliği olarak belirlendiğini teyit etmektedir (İKV, 2012c:para.2). 28. Madde açıkça göstermektedir ki, Türkiye-AET ortaklık ilişkisinin nihai hedefi Türkiye'nin Topluluğa tam üyeliğidir (AB Bakanlığı, 2012c:2). Bu çalışmanın 1.3.3.3. numaralı başlığı altında detaylarına yer verilen ve Türkiye'ye bugün için üyelik yerine teklif edilen bazı alternatifler, açıkça Ankara Antlaşması'na aykırıdır.

Ankara Anlaşması, Türkiye'nin AET'ye entegrasyonu için hazırlık dönemi, geçiş dönemi ve nihai dönem olmak üzere üç devre öngörmüş; birinci dönem, Anlaşma'nın yürürlüğe girdiği 1 Aralık 1964 tarihi itibarıyla başlamış, taraflar arasındaki ekonomik farklılıkları azaltmaya yönelik 'Hazırlık Dönemi' olarak belirlenen bu dönemde Türkiye herhangi bir yükümlülük üstlenmemiştir (İKV, 2012c:para.2). Antlaşma uyarınca, tesis edilen ortaklık ilişkisinin işleyişine yönelik olarak iki taraf arasında bazı kurumlar oluşturulmuştur. Bu kurumlar arasında en üst düzey karar alma organı olarak "Ortaklık Konseyi" kurulmuştur (AB Bakanlığı, 2012c:2). Bugün içinde işler olan Ortaklık Konseyi'nde Türkiye'yi hükümet, AB'yi ise Konsey, Komisyon ve üye ülke temsilcileri temsil etmektedir.

Ankara Anlaşması'nın Türkiye açısından en önemli özelliklerinden biri, Türkiye'nin Topluluğa tam üye sıfatıyla katılabilmesi yolunu açık tutmasıdır. Antlaşmanın yürürlük süresine ilişkin bir hüküm de bulunmamaktadır. Başka bir ifadeyle fesih hükmü yoktur. Anlaşmanın temel özellikleri; genel hükümleri içeren çerçeve bir anlaşma niteliğinde olması, antlaşma kapsamının ek protokoller ve Ortaklık Konseyi Kararları ile geliştirilmesi, kurulan ortaklık kurumlarının ikili ve eşitliğe dayalı

olması, ortaklık konseyi kararlarının oy birliği ile alınması, Antlaşmanın evrimsel yani aşamalı bir yapıya sahip bulunması, bir başka ifadeyle bir aşamadan diğer aşamaya geçişin otomatik olmamasıdır. Antlaşma çerçevesinde düzenlenen konular arasında ortaklık ilişkisinin amacı; öngörülen gümrük birliğinin esasları, tanımı; malların kişilerin sermayenin ve hizmetlerin serbest dolaşımı; ulaştırma, rekabet politikalarının ve ekonomik, ticari politikaların mevzuat ile uyumlaştırılması; ortaklık organlarının yapısı; Türkiye'nin tam üyelik imkânları ve ortaklık ilişkisinde çıkabilecek uyuşmazlıkların çözümü gibi hususlar yer almaktadır. Söz konusu temel ilkeler haricindeki ayrıntılar daha sonra imzalanacak protokollerle tespit edilecektir ve bu protokoller anlaşmanın ayrılmaz parçaları kabul edilmektedir. Antlaşma'da öngörüldüğü üzere bir sonraki aşamada Türkiye ve AET arasında Katma Protokol imzalanmış (Komisyon, 2000:5) ve bu protokolle Türkiye ile AET arasındaki ortaklık ilişkisinin ilerleme planı detaylandırılmaya çalışılmıştır.

1.3.1.3. Katma Protokol

Ankara Antlaşması uyarınca 13 Kasım 1970 tarihinde imzalanan ve 1 Ocak 1973'te yürürlüğe giren Katma Protokol, sanayi ürünlerinin serbest dolaşımının sağlanması için, taraflar arasında gümrük vergilerinin kaldırılmasını, miktar kısıtlamaları ve eş etkili tedbirlerin bertaraf edilmesini ve Türkiye'nin Topluluğun üçüncü ülkelere uyguladığı Ortak Gümrük Tarifesi'ni benimsemesini öngörmekte (Komisyon, 2000:11); böylece AET'nin temel hedeflerinden olan ortak pazara Türkiye'nin de uyum sağlaması ve dahil olması hedeflenmektedir.

Ankara Antlaşması'nın Türkiye'nin üyeliği hedefine yönelik olarak 'hazırlık dönemi', 'geçiş dönemi' ve 'son dönem' olmak üzere öngördüğü üç aşamalı entegrasyonun ilk dönemi, Anlaşma'nın yürürlüğe girdiği 1 Aralık 1964 tarihi itibarıyla başlamış; Taraflar arasındaki ekonomik farklılıkları azaltmaya yönelik 'Hazırlık Dönemi' olarak belirlenen bu dönemde, Türkiye herhangi bir yükümlülük üstlenmemiştir. Ancak Katma Protokol ile birlikte, Ankara Antlaşması'nda öngörülen hazırlık dönemi sona ererek "Geçiş Dönemi"ne geçilmiş ve bu döneme ilişkin koşullar belirlenmiştir. Katma Protokol uyarınca geçiş döneminde taraflar arasında sanayi ürünlerinin, tarım ürünlerinin ve kişilerin serbest dolaşımının sağlanması ve Gümrük

Birliği'nin tamamlanması öngörölmüştür (AB Bakanlığı, 2012c:2). Öngörölere göre, geçiş dönemi ile Türkiye ile AET arasında bir mevzuat farkı kalmayacak, Türkiye ekonomik olarak AET seviyesine yaklaşacak ve üyeliğe hazır hale gelecektir.

Bu öngörülerin sağlanması için Katma Protokol'de yer alan hükümlerden biri de AET'nin Türkiye'den ithal edilen sanayi mamullerine uyguladığı gümrük vergileri ve miktar kısıtlamalarını Protokolün yürürlüğe girdiği tarihte kaldırmasıdır (Komisyon, 2000:11). Ancak AET, Protokol'ün resmi olarak yürürlüğe gireceği 1 Ocak 1973 tarihini beklemeden, 1971 yılında bazı petrol ve tekstil ürünleri dışında Türkiye'den ithal ettiği tüm sanayi mallarına uyguladığı gümrük vergileri ve miktar kısıtlamalarını tek taraflı olarak kaldırmıştır (İKV, 2012c:para.3).

Türkiye bu tarihten itibaren Topluluğa yaptığı sanayi ürünleri ihracatında, tekstil ve petrol ürünleri ile ilgili bazı istisnalar haricinde tam gümrük muafiyetinden ve miktar kısıtlamalarının tamamen kaldırılmasından yararlanmaya başlamıştır (Kadıoğlu, 2006:57). AKÇT ürünlerinin Ankara Antlaşması'nın 26. Maddesiyle AB ile Türkiye arasındaki ortaklık ilişkisinin dışında bırakılmış olması nedeniyle de geçiş döneminde AKÇT ürünleri ile ilgili herhangi bir hükme yer verilmemiştir (Dış Ticaret Müsteşarlığı, 2007:412). Söz konusu istisnalar haricinde gümrük birliği hakkı kazanan Türkiye, geçiş dönemi zarfında AB'den ithal ettiği sanayi ürünlere uyguladığı gümrüklerini, 12-22 yıllık listeler dahilinde kademeli olarak azaltarak sıfırlamayı ve Topluluğun Ortak Gümrük Tarifesi'ne (OGT) uyum sağlamayı taahhüt etmiştir (İKV, 2012c:para.3). Ürünlere göre peyderpey gerçekeşecek bu gümrük sıfırlamasının 22 yıllık bir süre sonunda, bir başka ifadeyle 1995 yılında tamamlanması öngörölmüştür.

Bu çalışmanın 1.3.2.1. numaralı başlığı altında detaylarıyla ele alınan gümrük birliği süreci AET'nin baskısıyla Antlaşmanın öngördüğu sürede sonuçlanmış; ancak yine Ankara Antlaşmasının öngördüğu, hizmetlerin ve özellikle kişilerin serbest dolaşımı konularında aynı başarı gösterilememiştir. AB Komisyonu (2000:13), kişilerin, bir başka ifadeyle “işçilerin” serbest dolaşımı konusundaki süreci şöyle özetlemektedir:

20 Aralık 1976 tarihinde alınan 2/76 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı ile işçilerin serbest dolaşımlarına ilişkin ilk kademe düzenlemeler getirilmiştir. Bundan sonra, 1 Aralık 1980 ile 1 Aralık 1983 tarihleri arasını kapsayan ikinci kademenin düzenlenmesi beklenirken bu yapılmamış, bunun yerine geçerli olmak

üzere, 1/80 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı ile yetinilmiştir. Bu Karar, 2/76 sayılı Karara göre bir takım iyileştirme hükümleri getirmiş olmakla beraber, gerçek bir ikinci kademe düzenlemesi olmaktan uzak kalmıştır. Böylece, kademeli geçişte son tarih olan 1 Aralık 1986'da yürürlüğe girmesi gereken işçilerin serbest dolaşımı gerçekleşmemiştir. Gerek 2/76, gerek 1/80 sayılı Kararlar, serbest dolaşımın ana prensiplerini içermemiş, karşılıklı ve Topluluk içi geçişlere imkan sağlanmamış, işçilerin çalışma ve ikamet statüleri ile ilgili hükümler düzenlenmemiştir.

Görüldüğü üzere işçilerin serbest dolaşımına dair Katma Protokol'de yer alan neredeyse hiçbir hüküm gerçekleştirilememiştir. Bu durumda AB'nin gümrük birliği hususunda gösterdiği hevesi göstermemesi en azından iyi niyetsiz bir tutum olarak değerlendirilebilir. Diğer yandan Konsey toplantılarının yapıldığı ve geçişin öngörüldüğü dönem göz önüne alındığında, 12 Eylül 1980 darbesinin Türkiye'yi içine soktuğu durumun nelere mal olduğu bir kez daha anlaşılabilir. Darbe sonrası süreçte hem AET tarafından dondurulan ilişkiler hem de Türkiye'deki baskıcı yaklaşımın serbest dolaşım gibi bir fikri kabul etmesinin dahi mümkün olmayışı Türkiye'nin bir fırsatı değerlendirememesine neden olmuştur. Ankara Antlaşması'ndan ve Katma Protokol'den kaynaklanan serbest dolaşım hakkı bugün hâlâ Türkiye ile AB arasında çözülememiş en önemli sorunlardan birini oluşturmaktadır.

1.3.1.4. Tam Üyelik Başvurusu

Ankara Antlaşması ve Katma Protokol ile bir yükseliş yakalayan Türkiye-Avrupa Ekonomik Topluluğu ilişkileri, 1973 yılı sonrası büyük ölçüde bozulmuş, 4 Ekim 1978'de Türkiye Birlik'ten yükümlülüklerinin dondurulmasını talep etmiştir. 1970'li yılların başından 1980'lerin ikinci yarısına kadar, siyasi ve ekonomik nedenlerden dolayı istikrarsız bir gelişim sergileyen ilişkiler, 12 Eylül 1980 askeri darbesinin ardından AET tarafından resmen askıya alınmıştır (İKV, 2012c:para.4). 1983 yılında darbenin ardından yapılan ilk genel seçimde iktidara liberalleşme ve dışa açılma yanlısı Turgut Özal hükümetinin gelmesi, Türkiye'nin AET ile olan ilişkilerinde yeni bir sürece girmesini sağlamıştır.

Darbe sonrası askıya alınan Türkiye-AET ilişkileri, 16 Eylül 1986'da Ortaklık Konseyi'nin Bakanlar düzeyinde toplanmasıyla yeniden başlamıştır (Avcıkurt, 1997:19). Diğer yandan, Türkiye'nin AET perspektifinden bağımsız olarak

benimsediği, serbest piyasa kurallarına uyum, dış ticaretin liberalleştirilmesi, kambiyo rejiminde liberalizasyon ve esnek döviz kuru uygulaması, alt yapı yatırımlarında artış, yabancı sermayeyi teşvik, KİT'ler ve devlet tekellerine ilişkin yeni politikalar, özelleştirme programları ve serbest bölgelerle ilgili düzenlemeler şeklinde beliren liberalizasyon politikaları yoluyla dış dünyaya daha iyi entegre olma amacı güdüldü, Türkiye'nin Toplulukla bütünleşmesine ilişkin tercihleri açısından da güçlü bir baz teşkil etmiştir (Komisyon, 2000:14).

Bu liberalizasyon politikaları çerçevesinde Türkiye, değişen koşulları da göz önüne alarak 14 Nisan 1987 tarihinde, Ankara Anlaşması'nda öngörülen dönemlerin tamamlanmasını beklemeden, Roma Antlaşması'nın 237., AKÇT Antlaşması'nın 98. ve EURATOM Antlaşması'nın 205. maddelerine dayanarak erken üyelik başvurusunda bulunmuştur (İKV, 2012c:para.4). Tam üyelik talebinde bulunan Türkiye hakkında inceleme yapmak ve bir raporla görüş bildirmekle yükümlü Avrupa Birliği Komisyonu, aradan uzunca bir süre geçtikten sonra 18 Aralık 1989 tarihinde görüşünü Konsey'e bildirmiştir ve Komisyon'un görüşü 5 Şubat 1990'da Konsey tarafından benimsenmiştir. Buna göre, Türkiye'nin tam üyelik başvuru hakkı bulunduğu kabul edilmiş; ancak, bu aşamada tam üyelik görüşmelerinin başlatılmayacağı belirtilmiştir (Ekici, 1995:329). Bu duruma gerekçe bulmak için başka adaylar için kullanılmayan oldukça politik bir çözüm bulunmuş, kendi iç bütünleşmesini tamamlamadan AET'nin yeni bir üyeyi daha kabul edemeyeceği belirtilmiştir. Bununla birlikte, Türkiye'nin, Topluluğa katılmaya ehil olmakla birlikte, ekonomik, sosyal ve siyasal alanda gelişmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bu nedenlerle üyelik müzakerelerinin açılması için bir tarih verilmemiş ve Ortaklık Anlaşması çerçevesinde ilişkilerin geliştirilmesi önerilmiştir (AB Bakanlığı, 2012c:3).

Söz konusu öneriler çerçevesinde AB Komisyonu, Türkiye-AB işbirliğinin geliştirilmesi amacına yönelik "İşbirliği Programını" Haziran 1990'da kabul ederek Konsey'e sunmuştur (Ekici, 1995:330). Öneri Türkiye tarafından da olumlu değerlendirilmiş ve Türkiye, özellikle gümrük vergisi indirimlerini ve Topluluk Ortak Gümrük Tarifesine uyumu 1989 yılından başlayacak hızlandırılmış bir takvim çerçevesinde yerine getireceğini beyan etmiştir (Komisyon, 2000:16). Böylece Gümrük

Birliği'nin Katma Protokol'de öngöröldüğü şekilde 1995 yılında tamamlanması için gerekli çalışmalara başlanmıştır.

1.3.2. Avrupa Birliği ve Türkiye İlişkilerinin Hızlanma Süreci (1990 - 2005)

1963 yılında imzalanan Ankara Antlaşması ile resmen başlayan AB-Türkiye ilişkileri gerek AB'nin yeni oluşan bir birlik olarak yaşadığı iç sorunları, gerek dünya ekonomisindeki krizler ve siyasetindeki iki kutuplu bölünmüşlük, gerekse Türkiye'nin kendi içinde yaşadığı siyasi bunalımlar ve askeri darbelerle ilk 30 yılını çok düşük bir verimlilik ile geçirmiştir.

Türkiye'nin 1987'de yaptığı üyelik başvurusunun ardından gümrük birliğine doğru hızlanan uyum süreci ve dünya konjonktüründeki değişim, Türkiye-AB ilişkilerinin ikinci devresinde daha hızlı bir gelişim yaşanmasına yol açmıştır. İlişkilerdeki ilk önemli gelişme, yürürlüğe girdiği dönemde çok tartışılan Gümrük Birliği olmuştur.

1.3.2.1. Gümrük Birliği (1995)

Ankara Antlaşması uyarınca imzalanan Katma Protokol ile Türkiye, AET'nin kendine sunduğu avantajlardan da faydalanarak 22 yıllık bir süre içerisinde AET ölkelerine uyguladığı gümrük vergilerini sıfırlamayı taahhüt etmiştir. Bir başka ifadeyle, Türkiye ve AET arasındaki gümrük birliğinin 1995 yılında tamamlanması öngörölmüştür. Bu husustaki önemli adımlar, 1990'lı yılların ilk yarısında atılabilmektedir.

Türkiye'nin AET'ye 1959 ve 1987 yılında yaptığı tam üyelik başvuruları, Türkiye'nin ekonomik ve sosyal gelişmişlik düzeyinin ve demokratikleşme düzeyinin yeterli olmaması, aynı zamanda mevzuat uyumunun tamamlanamamış olması öne sürölerek kabul edilmemiştir. Diğer yandan, AB'nin o güne kadarki ve sürecin gösterdiği üzere o günden sonraki genişleme politikası kapsamında benzeri olmayan bir uygulamaya geçilmiş ve tam üyelik gerçekleştirmek için yalnızca gümrük birliğine gidilmesi gündeme gelmiştir (Tatlıdil, 1995:2). Tatlıdil (1995:2), gümrük birliğini şu şekilde açıklamaktadır:

Gümrük Birliği, mal ve hizmetlerin serbest dolaşımı çerçevesinde üye ölkeler arasında her türlü gümrük vergisi, resim ve harç ya da miktar kısıtlamalarının kaldırılması, bundan sonra da bu tür uygulamalara

gidilmeyeceğinin taraflarca taahhüt edilmesi, bunun yanında birliğe üye olmayan üçüncü ülkelere karşı da ortak bir gümrük tarifesi uygulanması ve bu hususların söz konusu ülkeler arasında imzalanacak bir sözleşme yoluyla yasallaştırılmasıdır. Burada dikkat çeken önemli bir nokta, gümrük birliğinin sadece ekonomik boyutta olmayıp sosyal, mali, teknik, kültürel ve hukuki yönlerinin de bulunması ve içeriği ile Türkiye'yi tam üyeliğe hazırlayan bir görünüm sergilemesidir.

Bu çerçevede gümrük birliğine sadece ortak politikalar değil, rekabet, teknik mevzuatın uyumlaştırılması, tekellerin kaldırılması ve fikri mülkiyetin korunması gibi bazı ek konular da dahil edilmiş; esas amaç olarak AB'nin genel entegrasyon çizgisiyle uyumlu hareket ederek Türkiye'nin AB'ye daha çok yaklaşması sağlanmaya çalışılmıştır (Çalış, 2008:300). Komisyon (2000:17), gümrük birliği sürecini, reform ve modernleşme sürecini teşvik etmek amacıyla Türkiye'ye teknik yardım verilmesi ve işbirliği başlatılması, bu yolla Türkiye'nin Topluluk mevzuatına daha iyi uyum sağlamasına yardımcı olunmasını içeren bir süreç olarak açıklamaktadır.

Ancak gerek kabul edildiği dönemde, gerekse sonrasında Gümrük Birliği'ne ilişkin eleştiriler oldukça fazla olmuştur. Çalış'a göre (2008:302) bu haliyle gümrük birliği Türkiye'nin lehine sayılabilecek pek az hüküm taşımaktadır. Rekabete açılan küçük ve orta ölçekli işletmelerin zararlarından doğan ve dolaylı etkilerden kaynaklı kayıplar bir yana, Türkiye'nin o dönem için gümrükler ve fonlardan kaybı en az üç milyar dolar olarak tahmin edilmektedir. Oysaki Gümrük Birliği oluşturma sürecinin sıkıntılı bir süreç olduğu bilinmektedir. Bu nedenle örneğin Yunanistan, Portekiz ve İspanya, üyeliklerinden itibaren tek pazarın tamamlandığı 1992 yılına kadar AB tarafından ciddi uyum yardımları ile desteklemiştir. Ancak Türkiye, AB ülkelerine rağmen geri durumdaki sanayisine rağmen gümrük birliğinden negatif etkileneceği bilindiği halde hiçbir destek almaksızın bu sürece girmiştir.

Tüm eleştirilere rağmen, İki yıl süren müzakereler sonunda 5 Mart 1995 tarihinde yapılan Ortaklık Konseyi toplantısında alınan karar uyarınca Türkiye ile AB arasındaki Gümrük Birliği 1 Ocak 1996 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Böylece, Türkiye-AB Ortaklık İlişkisinin "Son Dönem"ine geçilmiştir (AB Bakanlığı, 2012c:4). Gümrük Birliği'ni pozitif açıdan ele alanlara göre Gümrük Birliği, Türkiye'nin Avrupa Birliği ile bütünleşme hedefine yönelik ortaklık ilişkisinin en önemli aşamalarından biridir ve

Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerine ayrı bir boyut kazandırmıştır.

AB içindeki düşüncelerin farklı olduğu sonradan görülecek olsa da, Türkiye tarafı Gümrük Birliği'ni, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik hedefini gerçekleştirmek için Ankara Antlaşması'ndan beri yürüttüğü ortaklık ilişkisinin en önemli aşaması olarak görmüş ve 1996 yılında Gümrük Birliği'ni gerçekleştirmenin verdiği güvenle AB'den tam üyelik statüsünü almak yönünde daha yüksek bir beklenti içine girmiştir. Ancak gelişmeler bu doğrultuda seyretmemiş, Gümrük Birliği'nin ardından Türkiye-AB ilişkileri yeni bir kriz dönemi yaşamıştır.

1.3.2.2. Lüksemburg Zirvesi (1997)

Türkiye'nin AB ile Gümrük Birliği'ni gerçekleştirdiği aynı dönemde, Doğu Bloku'nun dağılmasıyla AB'ye üyelik başvurusu yapan MDA ülkeleri ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) ile Malta'nın başvuruları da AB tarafından değerlendirilmektedir. Bu doğrultuda Komisyon, yeni genişleme sürecini değerlendiren bir rapor hazırlamıştır. 'Gündem 2000' adı verilen rapor 16 Temmuz 1997 tarihinde açıklanmıştır. Rapor'da, Türkiye'nin siyasi ve ekonomik sorunları nedeniyle yeni genişleme sürecine dahil edilmeyeceği açık bir biçimde ifade edilmiştir. Bu durum, özellikle Gümrük Birliği'ne girmekle AB üyeliği arasında eş değerlik kuran siyasiler nedeniyle Türkiye'de büyük bir hayal kırıklığı yaratmıştır.

12-13 Aralık 1997'de gerçekleştirilen Lüksemburg zirvesinde, Gündem 2000 raporundaki tavsiyeler değerlendirilip kabul edilmiş ve 5 ülkenin (Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Estonya ve Slovenya) yanı sıra GKRY ile de müzakerelerin başlatılması öngörülmüştür. Bu noktada GKRY'nin, genişleme sürecinde ilk gruba dahil edilmesi, başlı başına ayrı bir konumda değerlendirildiğinin bir göstergesi olması açısından dikkat çekicidir (Demir, 2005:360). GKRY meselesi, daha sonra Türkiye ile yapılan müzakerelerde büyük bir koz olarak kullanılmıştır.

Diğer yandan Türkiye'nin adaylığı resmen teyit edilmemekle birlikte, “yine” yeni bir “strateji” önerilmiştir. Konsey'in bu yaklaşımı üzerine Türkiye, gümrük birliği uygulamasını devam ettireceğini; ancak Birliğe üyelik başvurusunu geri çekmeyeceğini ve AB ile siyasi diyalogu askıya alacağını açıklamıştır. Ayrıca, Zirve sonuçlarının

Türkiye'nin beklentilerini karşılamaması nedeniyle askıya alınan siyasi ilişkilerin, ancak AB'nin ayrımcı tutumunun sona ermesi ve üzerine düşen yükümlülükleri yerine getirmesi halinde normalleşeceğini beyan etmiştir (İKV, 2012c:para.6). Lüksemburg Zirvesi'nin ardından gelen söz konusu açıklamalar ile birlikte AB ile yeni bir kriz dönemi yaşanmaya başlamıştır.

Türkiye'nin, AB'nin hakkaniyetli olmadığını düşündüğü tavrına karşı bir dizi deklarasyonlar yayınlaması, ilişkileri dondurma kararı alması, hatta AB'nin yükümlülüklerini yerine getirmediğini ileri sürerek gümrük birliğini iptal etmek için yasal inceleme başlatması AB nezdinde karşılığını bulmuş; öte yandan AB içinde Türkiye'ye haksızlık yapıldığı yönündeki muhalif seslerin de yükselmesiyle AB tavrını değiştirmek zorunda kalmıştır. Bu yeni süreç Helsinki Zirvesi ile sonuçlanmıştır.

1.3.2.3. Helsinki Zirvesi ve Türkiye'nin Aday Ülke Statüsü Kazanması (1999)

Türkiye-AB ilişkilerinin dönüm noktası, 10-11 Aralık 1999 tarihlerinde Helsinki'de yapılan AB Zirvesi'dir. Söz konusu Zirve'de, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne adaylık statüsünün teyit edilmesi ve Türkiye'nin AB'nin yeni genişleme politikası çerçevesinde oluşturulan sisteme, diğer aday ülkelerle eşit statüde katılacağını açıklanması Türkiye-AB ilişkilerinde yeni bir başlangıç olmuştur (İKV, 2012c:para.7). Bir başka ifadeyle, Helsinki Zirvesi ile Türkiye, AB'ye resmen aday olmuştur. Bu, yeni bir hukuki statüdür ve nihai hedefi tam üyelik olan resmi bir süreçtir. Bu bakımdan Türkiye açısından bu karar oldukça memnuniyet verici olmuştur.

1963 tarihli Ankara Anlaşmasının temel oluşturduğu ve nihai amacı tam üyelik olarak belirlenen ortaklık ilişkileri çerçevesinde sürdürülen Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri, 1996 yılında hayata geçen gümrük birliği ile kazandığı ivmeyi, nihayet Helsinki Zirvesinde Türkiye'nin adaylığının tescil edilmesi ile yeni bir boyuta ulaştırmayı başarmıştır (Komisyon, 2000:3-4). Helsinki Zirvesi kararlarına göre, Türkiye, diğer aday ülkeler gibi bir Katılım Öncesi Stratejisi'nden yararlanacak, bu çerçevede Topluluk Programları ve ajanslarıyla, aday ülkeler ile Birlik arasında, katılım süreci çerçevesinde yapılan toplantılara katılma hakkına sahip olacaktır. Zirve Sonuç Bildirgesi ayrıca, Türkiye için bir Katılım Ortaklığı Belgesi hazırlanmasını öngörmüştür

(AB Bakanlığı, 2012d:3).

Helsinki Zirvesi sonuç bildirgesinde, Türkiye'nin adaylığı ile ilgili olarak şu ifadeler yer verilmiştir (Dış Ticaret Müsteşarlığı [DTM], 2007:442):

Avrupa Konseyi Türkiye'ye ilişkin olarak, Komisyon'un raporunda da belirtilen olumlu gelişmeleri ve Türkiye'nin Kopenhag kriterlerine uyum sağlama yönünde reformlara devam etme niyetini memnuniyetle karşılamaktadır. Türkiye diğer aday ülkelere uygulanan aynı kriterler temelinde Birliğe katılmaya aday bir ülkedir. Türkiye, Avrupa stratejisi çerçevesinde reformların hızlandırılması ve desteklenmesi için diğer ülkeler gibi bir katılım öncesi stratejisinden yararlanacaktır. Söz konusu strateji katılım için, özellikle insan hakları ile 4. ve 9. maddelerde belirtilen konularda, siyasi kriterle uyumda ilerlemeyi vurgulayacak bir gelişmiş siyasi diyalogu içerecektir. Türkiye ayrıca, Topluluk programları ve Ajansları ile aday ülkelerle Birlik arasında genişleme bağlamında gerçekleştirilen toplantılara da katılma olanağı elde edecektir. Türkiye için daha önce gerçekleştirilen Avrupa konseyi toplantılarının sonuçları ışığında bir katılım ortaklığı hazırlanacak olup, bu ortaklık siyasi ve ekonomik kriterler ile üye ülkelerin uymakla yükümlü bulunduğu hususlar bakımından katılıma hazırlıkta öncelikli alanları belirleyecek ve Topluluk müktesebatının üstlenilmesine ilişkin bir ulusal program içerecektir. Gerekli izleme mekanizmaları oluşturulacaktır. Türk mevzuatının ve uygulamalarının Topluluk müktesebatına uyum çabalarının yoğunlaştırılmasına yönelik olarak Komisyon, Topluluk müktesebatının analitik olarak incelenmesi sürecini hazırlamaya çağrılmaktadır. Avrupa Konseyi, Komisyonu AB'nin katılım öncesi için bütün mali kaynaklarını bir çerçevede koordine etmeye davet etmektedir.

Helsinki Zirvesi'ni takiben başlayan adaylık sürecinde, diğer aday ülkeler için olduğu gibi Türkiye için de yıllık olarak "İlerleme Raporları" hazırlanmış, 1999 yılında açıklanan ilk ilerleme raporunda yer alan değerlendirmeler, ilk Katılım Ortaklığı Belgesi'nin de temelini oluşturmuştur (İKV, 2012c:para.7). Türkiye'nin AB'ye aday ülke statüsü kazandığı bu süreçte tam üyelik için yol haritası oluşturan ilk önemli belge Katılım Ortaklığı Belgesi olmuştur.

1.3.2.4. Katılım Ortaklığı Belgesi

Katılım Ortaklığı Belgesi (KOB), AB'ye resmen aday statüsü verilen her ülke için Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan ve Konsey tarafından onaylandıktan sonra, AB Resmi Gazetesi'nde yayımlanan bir belgedir. Dolayısıyla AB müktesebatının bir parçası, aynı zamanda aday ülkeler için bir tür yol haritasıdır (AB Bakanlığı, 2012d:3). Türkiye için hazırlanan ilk Katılım Ortaklığı Belgesi 8 Mart 2001 tarihinde

AB Konseyi tarafından onaylanmıştır. Türkiye'nin Katılım Ortaklığı Belgesi'nde yer alan önceliklerin hayata geçirilmesine yönelik olarak hazırladığı ve Türkiye'nin takvimini içeren Ulusal Program ise 19 Mart 2001 tarihinde Türk Hükümeti tarafından onaylanarak 26 Mart 2001 tarihinde Avrupa Komisyonu'na tevdi edilmiştir (AB Bakanlığı, 2012c:4). KOB ve ulusal program ile, Türkiye-AB arasındaki ilişki ve uyum süreci yeni bir içeriğe kavuşmuş ve takvime bağlanmıştır.

KOB'da aday ülkenin üyelik için yapması gerekenler siyasi kriterler, ekonomik kriterler ve AB müktesebatına uyum başlıkları altında (mevcut durum itibarıyla 35 fasıl) kısa ve orta vadeli öncelikler şeklinde ayrılarak sıralanmaktadır. KOB'da yer alan kısa vadeli önlemlerin yerine getirilmesi için öngörülen süre 1-2 yıl, orta vadeli önlemler için ise bu süre 3-4 yıldır. KOB, ihtiyaçlar çerçevesinde güncellenmekte; başka bir ifadeyle, aday ülkenin yerine getirdiği hususlar KOB'dan çıkarılırken geri kalan düzenlemeler ise yeni bir takvime bağlanmaktadır. Bununla birlikte Katılım Ortaklığı Belgesi içinde AB'nin mali yardımlarına ilişkin hususlar da yer almaktadır (AB Bakanlığı, 2012d:3-4). Kısa ve orta vadede hem aday ülkenin hem de AB'nin yapacağı düzenlemeleri ortaya koyması bakımından KOB ilerleme sürecine bir gelecek perspektifi sağlamaktadır.

Aday ülkelerin üyeliğine kadar geçerliliğini koruyan Katılım Ortaklığı Belgeleri, gerektiği takdirde adayların gösterdiği ilerlemelere göre Komisyon tarafından revize edilmektedir (İKV, 2012c:para.8) Türkiye için hazırlanan Katılım Ortaklığı Belgesi de, süreç içindeki gelişmeler doğrultusunda Avrupa Birliği tarafından, 2003, 2005, 2006 ve 2008 yıllarında revize edilmiştir.

1.3.2.5. Ulusal Program

Avrupa Birliği Komisyonu'nun hazırladığı Katılım Ortaklığı Belgeleri, aday ülkenin üyelik kriterlerini yerine getirmesi için yapması gereken düzenlemeleri içermekte; buna karşılık aday ülke, gerçekleştireceği düzenlemelerin yol haritasını içeren kendi hazırladığı bir program ortaya koymaktadır. Aday ülkenin hazırladığı bu program Ulusal Program (UP) olarak adlandırılmaktadır. AB müktesebatında Ulusal Program hazırlanması hususunda bağlayıcı bir hüküm yer almamaktadır; bununla beraber bir Ulusal Program oluşturulması ve KOB'lar revize edildikçe ülkelerin Ulusal

Programlarını güncellemeleri beklenmektedir.

KOB'lar içerisinde genel ifadelerin yer aldığı 15-20 sayfalık kısa dokümanlardır. Örneğin, 2006 yılına ait KOB'da 35 fasıldan biri olan "13-Balıkçılık" faslında kısa vadede "balıkçılık yönetimi, denetimi, pazarlama ve yapısal düzeltmeye ilişkin mevzuatın AB müktesebatı ile uyumlaştırılması, idari kapasitenin güçlendirilmesi" beklenmektedir. Ancak bu düzenlemelerin, Türkiye'de hangi kurumlar tarafından, hangi vadelere, nasıl bir kurumsal yapılanma çerçevesinde ve hangi mali kaynaklar ile yapılacağı ancak oldukça detaylı olarak hazırlanan Ulusal Program'da saptanmaktadır. Bu nedenle 15-20 sayfalık bir KOB'a karşılık 600-700 sayfalık Ulusal Programlar hazırlanmaktadır. Ulusal Program'ın, Katılım Ortaklığı Belgesi'nde yer alan tedbir ve süreler ile uyumlu olması esas olmakla birlikte; UP hazırlıklarında sadece Katılım Ortaklığı Belgesi'ndeki öncelikler değil; aday ülkenin öncelikleri dikkate alınabilmektedir (AB Bakanlığı, 2012d:4).

Türkiye ilk Ulusal Programı'nı, AB tarafından Katılım Ortaklığı Belgesi'nin ve Türkiye'ye sağlanacak mali desteğin hukuki temelini oluşturan Tüzüğü onaylanmasının ardından, "Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı" adı ile hazırlamış ve bu Program 19 Mart 2001 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından onaylanarak kabul edilmiştir (İKV, 2005:212). Ulusal Program daha sonra, 2003, 2005 ve 2008 yıllarında güncelleştirilmiştir. Tablo 1.6.'da KOB ve Ulusal Programlara dair kronolojik ilerleme verilmektedir.

Tablo 1.6. KOB ve Ulusal Programların Kronolojik İlerleyişi

KATILIM ORTAKLIĞI BELGELERİ	ULUSAL PROGRAMLAR
2001 YILI KOB 2001/235/EC sayılı Konsey Kararı 24 mart 2001 tarihli AB Resmi Gazetesi	2001 YILI UP 2001/2129 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı 24 Mart 2001 tarih ve 24352 (mükerrer) sayılı T.C. Resmi Gazetesi
2003 YILI KOB 2003/398/EC sayılı Konsey Kararı 12 Haziran 2003 tarihli AB Resmi Gazetesi	2003 YILI UP 2003/5930 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı 24 Temmuz 2003 tarih ve 25178 (mükerrer) sayılı T.C. Resmi Gazetesi

2006 YILI KOB 2006/35/EC sayılı Konsey Kararı 26 Ocak 2006 tarihli AB Resmi Gazetesi	Türkiye'nin müzakere sürecinin başlamasına denk geldiğinden yeni bir UP hazırlanması uygun bulunmamıştır. Onun yerine 2007-2012 yıllarını kapsayan Müktesebat Uyum Programı hazırlanmıştır.
2008 YILI KOB 2008/157/EC sayılı Konsey Kararı 26 Şubat 2008 tarihli AB Resmi Gazetesi	2008 YILI UP 2008/14481 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı 31 Aralık 2008 tarih ve 27097 (5. mükerrer) sayılı T.C. Resmi Gazetesi

Kaynak: AB Bakanlığı, 2012d:5

AB Komisyonu'nun hazırladığı KOB'lar ve Türkiye'nin hazırladığı UP çerçevesinde Türkiye, AB müktesebatına uyum için artarda yasal düzenlemeler gerçekleştirmiştir. Bu yasalar Uyum Yasaları olarak adlandırılmıştır.

1.3.2.6. Avrupa Birliği'ne Uyum Yasaları

Avrupa Birliği'ne resmen aday statüsü kazanmasının ardında Türkiye, temel hak ve özgürlüklerin kapsamını genişleten, demokrasi, hukukun üstünlüğü, düşünce, ifade özgürlüğü ve insan hakları gibi alanlarda mevcut düzenlemeleri güçlendiren ve güvence altına alan bir dizi reforma girişmiştir. Özellikle müzakerelerin açılması için ön şart olan siyasi kriterlerin karşılanması amacıyla uyum yasa paketleri yoğun bir şekilde TBMM'den geçirilmiştir. Türkiye, 2002-2004 yılları arasında 8 Uyum Paketini, 2001 ve 2004 yıllarında da 2 Anayasa Paketini TBMM'den geçirmiştir. Türkiye'nin uyum Yasa Paketleriyle gerçekleştirdiği reformların da bir neticesi olarak 17 Aralık 2004 tarihli Brüksel Zirvesi'nde, AB-Türkiye ilişkilerinde bir dönüm noktası daha yaşanmış ve Zirve'de Türkiye'nin siyasi kriterleri yeteri ölçüde karşıladığı belirtilerek 3 Ekim 2005'te resmen müzakerelere başlanması kararı alınmıştır (AB Bakanlığı, 2012c:5).

Türkiye'nin Avrupa Birliği hukukuna uyumunda önemli bir kilometre taşı olan uyum yasalarının başlangıçtaki temel amacı, Türkiye'nin Kopenhag siyasi kriterlerine uyum sağlaması olmuştur. Bu alanda ilk değişiklikler Avrupa Konseyi'ne bağlı Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin verdiği kararlar çerçevesinde yapılmış; 2000'li yıllarda hız kazanan uyum yasalarının temel katalizörü ise Avrupa Birliği üyeliği hedefi olmuştur. Bu dönemde Türkiye, Katılım Ortaklığı Belgesi ve Ulusal Programda öngörülen yükümlülükleri yerine getirme çabası içerisine girmiş; Anayasada ve yasalarda birbiri

ardına kapsamlı değişiklikler yapılmıştır (Yılmaz, 2006:65). Bu değişiklikler ile gerçekleştirilen mevzuat uyumu, Türkiye'nin üyelik müzakerelerine başlamasının önünü açan önemli gelişmelerden biri olmuştur.

AB uyum paketleriyle, insan haklarının iyileştirilmesi, işkenceye karşı güvencelerin artırılması, ifade ve basın özgürlüğünün genişletilmesi, dernekleşme, toplantı ve gösteri özgürlüklerinin güçlendirilmesi, kültürel hakların genişletilmesi, kadın-erkek eşitliğinin iyileştirilmesi ve demokrasinin pekiştirilmesi alanlarında iyileştirmeler kaydedilmiş; değişikliklerin ilk gözle görülür etkisi, her alanda şeffaf bir tartışma ortamının başlaması olmuştur (AB Bakanlığı, 2012e:4). Üyelik müzakerelerine başlama isteğinin de verdiği motivasyonla uyum yasalarının çıkarılması süreci hızlanmıştır. Yıllara göre uyum yasa paketlerinin sıralanışı Tablo 1.7.'de verilmektedir.

Tablo 1. 7. Yıllara Göre Uyum Yasa Paketleri

Birinci Uyum Paketi	19 Şubat 2002
İkinci Uyum Paketi	09 Nisan 2002
Üçüncü Uyum Paketi	09 Ağustos 2002
Dördüncü Uyum Paketi	11 Ocak 2003
Beşinci Uyum Paketi	04 Şubat 2003
Altıncı Uyum Paketi	19 Temmuz 2003
Yedinci Uyum Paketi	07 Ağustos 2003
Sekizinci Uyum Paketi	14 Temmuz 2004
Dokuzuncu Uyum Paketi	12 Nisan 2006

Artarda çıkarılan uyum yasalarıyla Türkiye'nin kaydettiği ilerleme içeride ve dışarıda büyük ilgi çekmiştir. AB'nin çeşitli kurumları ve üye ülke politikacıları da çeşitli zamanlarda Türkiye'den böylesi bir gayret ve başarı beklemediklerini ifade etmişlerdir. Uyum yasalarına rağmen uygulamada ve mevzuatta birçok eksiği bulunsa da, Komisyon 6 Ekim 2004'te Türkiye'nin Kopenhag siyasi kriterlerini yerine getirdiği düşüncesiyle tam üyelik müzakerelerinin başlatılmasını tavsiye etmiştir. Türkiye'ye aday ülke statüsünün verilmesinin ardından, müzakerelerin resmen başlatılması noktasına gelmesi Türkiye-AB ilişkilerindeki bir diğer dönüm noktası olmuştur.

1.3.2.7. Brüksel Zirvesi (2004)

AB Komisyonu, 6 Ekim 2004 tarihinde açıkladığı İlerleme Raporu ile, önceden belirlenmiş düzenlemelerin yürürlüğe girmesi koşuluyla Türkiye'nin siyasi kriterleri

yeterli düzeyde karşıladığını belirtmiş ve katılım müzakerelerinin açılması önerisinde bulunmuştur. 16-17 Aralık 2004 tarihinde gerçekleştirilen Brüksel Zirvesi, Türkiye ile müzakerelerin açılması konusunda büyük siyasi tartışmalara sahne olmuş ve Türkiye-AB ilişkileri açısından son derece kritik bir noktaya gelinmiştir. Gece yarısını geçen tartışmaların ardından AB liderleri, Türkiye'nin siyasi kriterleri yeterli ölçüde yerine getirdiğini belirterek müzakerelerin 3 Ekim 2005'te başlaması konusunda anlaşmaya varmışlardır (İKV, 2012c:para.11). Bu karar ile Türkiye, o güne kadar sonucu her zaman tam üyelik olan bir sürece girmiş, bu durum Türkiye'nin büyük bir halk desteği ile ülke olarak AB hedefine kilitlenmesine yol açmıştır.

Türkiye ile üyelik müzakerelerine başlanmasına karar verilen 17 Aralık 2004 tarihli Brüksel Zirvesi Sonuç Bildirgesi'nde Bildirgesi'nin (Presidency Conclusions of the Brussels European Council) (AB Konseyi, 17 Aralık 2004) şu ifadeler yer almaktadır:

AB Konseyi, Helsinki'de, Türkiye'nin diğer aday ülkelere uygulanan aynı kriterler temelinde Birliğe katılması mukadder bir aday ülke olduğu üzerinde mutabık kaldığını ve bilahare Aralık 2004'teki toplantısında, Türkiye'nin Kopenhag siyasi kriterlerini yerine getirdiğinin Komisyon'un hazırladığı bir rapor ve tavsiyeye dayanarak kararlaştırması halinde, Avrupa Birliği'nin Türkiye'yle katılım müzakerelerini gecikmeksizin başlatacağına ilişkin olarak Türkiye hakkında kabul ettiği geçmiş sonuç bildirilerini göz önünde bulundurdu.

AB Konseyi, Türkiye'nin geniş kapsamlı reform sürecinde kaydettiği belirleyici ilerlemeyi memnuniyetle karşıladı ve Türkiye'nin reform sürecini devam ettirmesine olan güvenini ifade etti....

Yukarıda yazılanlar ile, Komisyon raporu ve tavsiyesi ışığında, Komisyon tarafından belirlenen altı kanunu yürürlüğe koyması şartıyla, Türkiye'nin Kopenhag siyasi kriterlerini müzakereleri açmak için yeterli ölçüde karşıladığına karar verdi....

AB Konseyi, Komisyonu, 23. paragraf temelinde Türkiye'yle müzakerelerin çerçevesi hakkında bir öneri sunmaya davet etti. 3 Ekim 2005 tarihinde müzakereleri açmak üzere, Konsey'i bu müzakere çerçevesi üzerinde anlaşma sağlamaya çağırdı.

Sonuç Bildirgesinde de görüldüğü gibi, Türkiye'nin kaydettiği ilerlemeler övgüyle karşılanmakta; ancak yapması gerekenler de hatırlatılmaktadır. Bildirgede ayrıca, Türkiye'nin hak ve özgürlükler anlamında ciddi bir gerileme göstermesi halinde müzakerelerin askıya alınabileceği ve müzakerelerin tam üyelikle sonuçlanmasının

garanti edilmediği hatırlatılmaktadır. Söz konusu hatırlatmalar o güne kadar müzakere sürecine girmiş her ülke için geçerli olan hatırlatmalar olmakla birlikte, Türkiye'nin müzakere sürecinin tam üyelikle sonuçlanmaması konusu süreç içinde oldukça farklı ve fazla sayıda tartışmalara neden olmuştur ve olmaktadır. Bununla birlikte Brüksel Zirvesi genel olarak, Türkiye açısından AB üyeliği yolunda elde edilmiş önemli bir kazanım olarak değerlendirilmektedir.

1.3.2.8 Lüksemburg Zirvesi ve Müzakerelere Başlangıç (2005)

Avrupa Komisyonu'nun tavsiyesi çerçevesinde 17 Aralık 2004 tarihli Brüksel Zirve'sinde alınan Türkiye ile müzakerelerin başlaması kararı doğrultusunda, 3 Ekim 2005 tarihinde Türkiye için hazırlanan "Müzakere Çerçeve Belgesi" (MÇB) Konsey'de oybirliği ile kabul edilmiştir. Aynı gün, Türkiye için ilk kez gerçekleştirilen "Hükümetler Arası Katılım Konferansı" ile Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne katılım müzakereleri resmen başlamıştır (AB Bakanlığı, 2012d:6). Müzakerelerin resmen başlaması, Türkiye'ye 1999 yılında adaylık statüsü verilmesi ardından Türkiye-AB ilişkileri tarihindeki ikinci büyük dönüm noktası olmuştur. Artık Türkiye, ilgili 35 fasıldaki AB mevzuatına uyum sağlamasının ardından, AB üyesi bir ülke olacaktır. En uzun müzakere süreci dahi on yılı aşmamıştır; bu durumda Türkiye'nin kısa bir zamanda AB üyesi olması ihtimali ülke içinde büyük bir heyecan yaratmış, dünya gündeminde de önemli bir yer teşkil etmiştir.

Süreç içinde Türkiye'nin müzakerelerinin daha önceki hiçbir üyeninkine benzemeyeceği anlaşılmış olsa da, 3 Ekim 2005 tarihinde Müzakere sürecinin nasıl yürütüleceğini belirleyen Müzakere Çerçeve Belgesinin de imzalanmış olmasıyla Türkiye, resmen AB'ye katılım müzakerelerine başlamıştır. Müzakerelerin başlamasıyla Türkiye ile AB arasındaki ilişki, çok önemli bir dönüm noktasını aşarak yepyeni bir sürece girmiştir.

1.3.3. Avrupa Birliği'ne Tam Üyelik Süreci ve Müzakereler (2005 - 2012)

Türkiye Cumhuriyeti, kuruluşundan itibaren Batı medeniyetinin bir parçası olma yönünde ısrarlı bir politika izlemiştir. Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun kuruluşundan iki yıl sonra üyelik için başvurmuş; ancak ilk başvurusunun üzerinden 46 yıl geçtikten

sonra AB ile resmen müzakere masasına oturabilmiştir. Müzakerelerin başlangıcından bu çalışmanın yapıldığı 2012 yılına dek geçen yedi yıllık süre de eklendiğinde ortaya yarım asrı aşkın bir zamandır devam eden bir Avrupa bütünleşmesinin parçası olma mücadelesi çıkmaktadır. Bu başlık altında, söz konusu mücadelenin, resmi müzakereler başladıktan sonra izlediği seyir ele alınmaktadır.

1.3.3.1. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Katılım Müzakereleri

17 Aralık 2004 tarihli Brüksel Zirvesi, Türkiye – AB ilişkileri açısından bir dönüm noktası olmuş, Zirve'de AB üyesi devlet ve hükümet başkanlarının karar neticesinde Türkiye ile AB arasında katılım müzakerelerinin başlamasına resmen karar verilmiştir. Katılım müzakerelerinin başlaması, bir başka ifadeyle yarım asrı aşkın süredir devam eden Türkiye'nin üyelik macerasında son aşamaya gelinmesi anlamını taşımaktadır. Zira bu müzakerelerin neticesi, her zaman için aday ülkenin (kendi isteğiyle üye olmama durumu hariç) Birliğe tam üyeliği olmuştur

3 Ekim 2005 tarihinde resmen başlayan müzakere dönemi, kendi içinde iki ana bölüme ayrılmıştır. “Tarama süreci” adı verilen ilk aşamada, Türkiye'nin yasal mevzuatının Avrupa Birliği müktesebatı ile ne oranda uyumlu olduğunun tespiti yapılmış; tarama sürecinin ardından başlayan fiili müzakere döneminde ise taraflar Topluluk müktesebatı (*acquis communautaire*) adı verilen AB hukukuna Türkiye'nin ne zaman ve hangi koşullarla uyum sağlayacağını bir programa bağlamaya çalışmışlardır. Her ne kadar müzakere süreci olarak adlandırılrsa da, tam üyelik müzakereleri, tarafların karşılıklı tavizleriyle orta noktada buluşması anlamına gelmemektedir. Müzakereler yalnızca, aday devletin müktesebat adı verilen Avrupa Birliği hukuk düzenine ne zaman ve hangi koşullarda uyum sağlayacağını belirlenmesi için yapılmaktadır. Bu süreçte, aday ülkenin yalnızca, uyum güçlüğü çektiği alanlarda, AB hukuku bakımından sorun yaratmaması kaydıyla geçiş dönemleri, istisnalar ve özel düzenlemeler talep etme hakkı bulunmaktadır (Yılmaz, 2006:73). AB tarafı ise mevzuatında herhangi bir değişiklik yapma zorunluluğunda değildir; sıkça kullanılan bir benzetme ile kulübe üye olacak ülkenin kulüp kurallarına kayıtsız şartsız uyması beklenmektedir. Ancak çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ele alınacağı gibi, Türkiye'nin üyeliği hususunda Birlik içinde özellikle bazı ülkelerin takındığı tutum ve Birliğin daha önce kendi hukukuna aykırı

olarak siyasi mülahazalarla Güney Kıbrıs Rum Yönetimini Birliğe üye yapması müzakere sürecinde büyük sorunlar yaşanmasına neden olmuş ve olmaktadır.

Aday ülkelerin hareket alanının oldukça sınırlı olduğu katılım müzakerelerinde AB müktesebatı, son müzakerelerin gerçekleştirildiği 5. genişleme dalgasında 31 başlık altında sınıflandırılmıştır. Ancak Hırvatistan ve Türkiye ile başlayan yeni müzakere sürecinde müktesebat faslı sayısı, geniş kapsamlı bazı konuların bölünmesi ve Birlik politikalarındaki kimi değişikliklerle 31'den 35'e çıkarılmıştır. Siyasi ve ekonomik kriterlerin de müktesebat uyumu kadar büyük önem taşıdığı bu süreçte, ekonomi alanındaki gelişmeler de AB tarafından yakından izlenmekte ve bazı fasıllarda müzakerelerin açılmasında kıyas koşulu olarak kabul edilmektedir (İKV, 2012c:3). 35 fasıl altında sürdürülen katılım müzakerelerinde izlenecek temel prosedür Müzakere Çerçeve Belgesi'nde (MÇB) belirlenmiş ve Türkiye için bir yol haritası ortaya konmuştur.

Müzakere sürecinin en temel belgesi olan Müzakere Çerçeve Belgesi (MÇB), katılım müzakerelerine ilişkin ilkeleri, esasları, usulleri ve müzakere fasıllarını belirlemektedir. Türkiye için hazırlanan Müzakere Çerçeve Belgesi şu üç temel unsur üzerine kurulmuştur (AB Bakanlığı, 2012d:9):

1. Kopenhag siyasi kriterlerinin istisnasız olarak uygulanması, siyasi reformların derinleştirilmesi ve içselleştirilmesi,
2. AB müktesebatının üstlenilmesi ve uygulanması,
3. Sivil toplumla diyalogun güçlendirilmesi ve bu çerçevede hem AB ülkelerinin kamuoylarına, hem de Türkiye kamuoyuna yönelik olarak bir iletişim stratejisinin yürütülmesi.

Tam üyelik için adaylar, Kopenhag Kriterleri olarak adlandırılan siyasi kriterlere ve Maastricht Kriterleri olarak bilinen ekonomik uyum sağladıklarını göstermelidirler. Söz konusu kriterler Tablo 1.8.'de verilmektedir.

Tablo 1.8. Üyelik Kriterleri

Kopenhag Kriterleri			
Siyasi	Ekonomik	AB Müktesebatı	AB Hazmetme Kapasitesi
Kurumsal istikrar	İşleyen bir pazar ekonomisi, pazara engelsiz giriş ve çıkış, serbest rekabet, piyasa tarafından oluşturulan fiyatlar, korunan mülkiyet hakları gibi.	Adayın üyelik yükümlülüklerini üstlenebilme kapasitesi	AB'nin Avrupa bütünleşmesinin hızını korurken yeni üye kabul edebilme kapasitesi
Demokrasi		Siyasi, ekonomik ve parasal birlik hedeflerine bağlılık	AB ve aday ülkenin küresel çıkarları, örneğin AB politikalarına ve kurumlarına etki; adayın büyüklüğü, nüfusu, ekonomisi gibi.
Hukukun üstünlüğü			
İnsan hakları			
Azınlıklara saygı	Rekabetçi baskı ve AB içindeki piyasa güçleriyle baş etme kapasitesi, ekonominin AB'ye katıldıktan sonra ayakta kalacak ve gelişecek şekilde sağlam olması		
Madrid Kriteri Aday ülkenin, ayrıca 1995 yılında Avrupa Konseyi tarafından belirlenen ve adayın yeterli idari kapasiteyi sağlamasını, yani "yeterli ehliyet, elverişli kaynaklar ve istikrar gösteren uygun idari ve hukuki yapılar aracılığıyla AB hukukunu etkin biçimde uygulamasını gerektiren "Madrid Kriteri"ni karşıladığını göstermesi gerekmektedir.			

Kaynak: (Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu, 2006:9)

Her ne kadar Avrupa Komisyonu, başlangıçta pek de dile getirilmeyen Madrid Kriteri'ni de sürece eklemiş ve Birliğin yeni üye kabulü için ileri sürülen “hazım kapasitesi”ni Kopenhag Kriterleri içerisinde göstermiş olsa da, bu kriterler Türkiye'nin müzakere sürecinde ön plana çıkartıldığı için Türkiye tarafından şiddetle eleştirilmiştir.

1.3.3.2. Müzakerelerin Yürütülmesi ile İlgili Süreç

AB'ye üyelik için gerçekleştirilen resmi müzakereler AB adına Bakanlar Konseyinin çalışma grupları ile aday ülkenin AB Daimi Temsilciği, Müsteşarları ve müzakere heyetleri arasında yapılmaktadır. Müzakereler, aday ülkelerin kendilerinden beklenen iş ve işlemlerin neler olduğunu ve neler yapmaları gerektiğini net bir şekilde anlayabilmeleri için ve AB tarafının aday ülkenin mevcut üyelik kriterlerinin ne kadarını karşıladığını ve nelerin yapılması gerektiğini görebilmesi için bütün AB

mevzuatının ayrıntılı ve sistematik bir sunumu ve incelemesi ile başlamaktadır. Bu sürece “tarama süreci” denilmektedir. Yaklaşık bir yıl süren bu süreç, aday ülke uzmanları ve AB Komisyonu uzmanları arasında gerçekleştirilmekte; taramada her bölüm ayrı ayrı taranmaktadır. Bu sayede birden çok bölümün taranması paralel olarak gerçekleştirilmektedir (Aydın, 2008:303). Oldukça sistematik bir yapısı olan müzakere sürecini daha iyi anlamak için müzakere fasıllarını, tarama süreçlerini ve müzakereleri yürüten kurumları daha yakından incelemek gereklidir.

1.3.3.2.1. Müzakere Fasılları

Türkiye İçin Katılım Müzakereleri Çerçeve Taslağı, 29 Haziran 2005'de açıklanmış ve daha önceden Hırvatistan için hazırlanan taslakta olduğu gibi müzakere başlıklarının sayısı 35 olmuştur. Bu tarihten önce Birliğe üyelik müzakerelerine başlayan devletler için 32 olan fasıl sayısı artmış; ancak içerik çok fazla değişmemiştir. Müzakere Taslağı zorlu bir sürecin ardından 3 Ekim 2005'de Müzakere Çerçeve Belgesi'ne (MÇB) dönüşerek kesinleşmiştir. MÇB'ye göre, Türkiye ile AB arasındaki müzakere süreci Türkiye'nin ortaya koyduğu performansa göre işleyecek ve müzakerelerin hızı Türkiye'nin üyelik yükümlülüklerini yerine getirmede kaydettiği ilerlemeye bağlı olacaktır (Yılmaz, 2006:74). Müzakere Çerçeve Belgesi'nde de açıkça ifade edildiği gibi, AB üyelik için gerekli tüm adımları aday ülke olarak Türkiye'nin atmasını beklemektedir; ancak bu çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ele alındığı üzere Türkiye ile müzakerelerde AB tarafı diğer ülkelere göre açık bir şekilde daha farklı bir tutum takınmıştır.

MÇB'ye göre Türkiye'nin AB'ye uyumu, 35 fasıldaki her bir başlığın tek tek ele alınıp önce mevzuat, sonra uygulama düzeyinde uyumun sağlanması ile gerçekleşecektir. 35 fasılın isimleri Tablo 1.9.'da verilmektedir.

Tablo 1. 9. Fasıllar İtibarıyla Müzakere Edilen AB Müktesebatı

1) Malların Serbest Dolaşımı	2) İşçilerin Serbest Dolaşımı
3) İş Kurma Hakkı ve Hizmet Sunma Serbestisi	4) Sermayenin Serbest Dolaşımı
5) Kamu Alımları	6) Şirketler Hukuku
7) Fikri Mülkiyet Hukuku	8) Rekabet Politikası

9) Mali Hizmetler	10) Bilgi Toplumu ve Medya
11) Tarım ve Kırsal Kalkınma	12) Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı
13) Balıkçılık	14) Ulaştırma Politikası
15) Enerji	16) Vergilendirme
17) Ekonomik ve Parasal Politika	18) İstatistik
19) Sosyal Politika ve İstihdam	20) İşletme ve Sanayi Politikası
21) Trans-Avrupa Ağları	22) Bölgesel Politika ve Yapısal Araçların Koordinasyonu
23) Yargı ve Temel Haklar	24) Adalet, Özgürlük ve Güvenlik
25) Bilim ve Araştırma	26) Eğitim ve Kültür
27) Çevre	28) Tüketicinin ve Tüketici Sağlığının Korunması
29) Gümrük Birliği	30) Dış İlişkiler
31) Dışişleri ve Güvenlik Politikası	32) Mali Kontrol
33) Mali ve Bütçesel Hükümler	34) Kurumlar
35) Diğer Konular	

Her ne kadar müzakereler 35 fasıl olsa da, aslında aday ülkenin uyumu 33 fasıl üzerinden görüşülmektedir. 34 ve 35. Fasıllar müzakereler bittikten sonra ele alınmaktadır. 34. Fasıl, aday ülkenin, Komisyon, Konsey ya da Parlamento gibi AB kurumlarında temsil oranlarının kararlaştırıldığı, mevzuat uyumu gerektirmeyen bir fasıldır. Bu nedenle fasıl için tarama toplantısı yapılmamaktadır. 35. Fasılda ise, müzakerelerdeki 33 fasıl kapsamında yer almayan aday ülkenin Avrupa Kalkınma Fonlarından hangi protokol çerçevesinde yararlanacağı, Avrupa Merkez Bankası'na yapılacak ödemeler, kaç yıl boyunca aday ülkenin korunma önlemlerinden, katılım öncesi fonlardan ve yapısal fonlardan nasıl faydalanacağı ya da tek taraflı deklarasyonlar gibi hususlar yer almaktadır (AB Bakanlığı, 2012d:13). Mevzuat uyumu tamamlandıktan sonra son iki fasılın da tamamlanmasıyla aday ülke Birliğe üye olarak kabul edilme hakkını kazanmaktadır.

Fasıllarla ilgili araştırmamızı ilgilendiren bir diğer husus da 10 numaralı “Bilgi Toplumu ve Medya” faslıdır. Bu çalışmanın başlangıç tarihinde, AB’nin görsel-işitsel

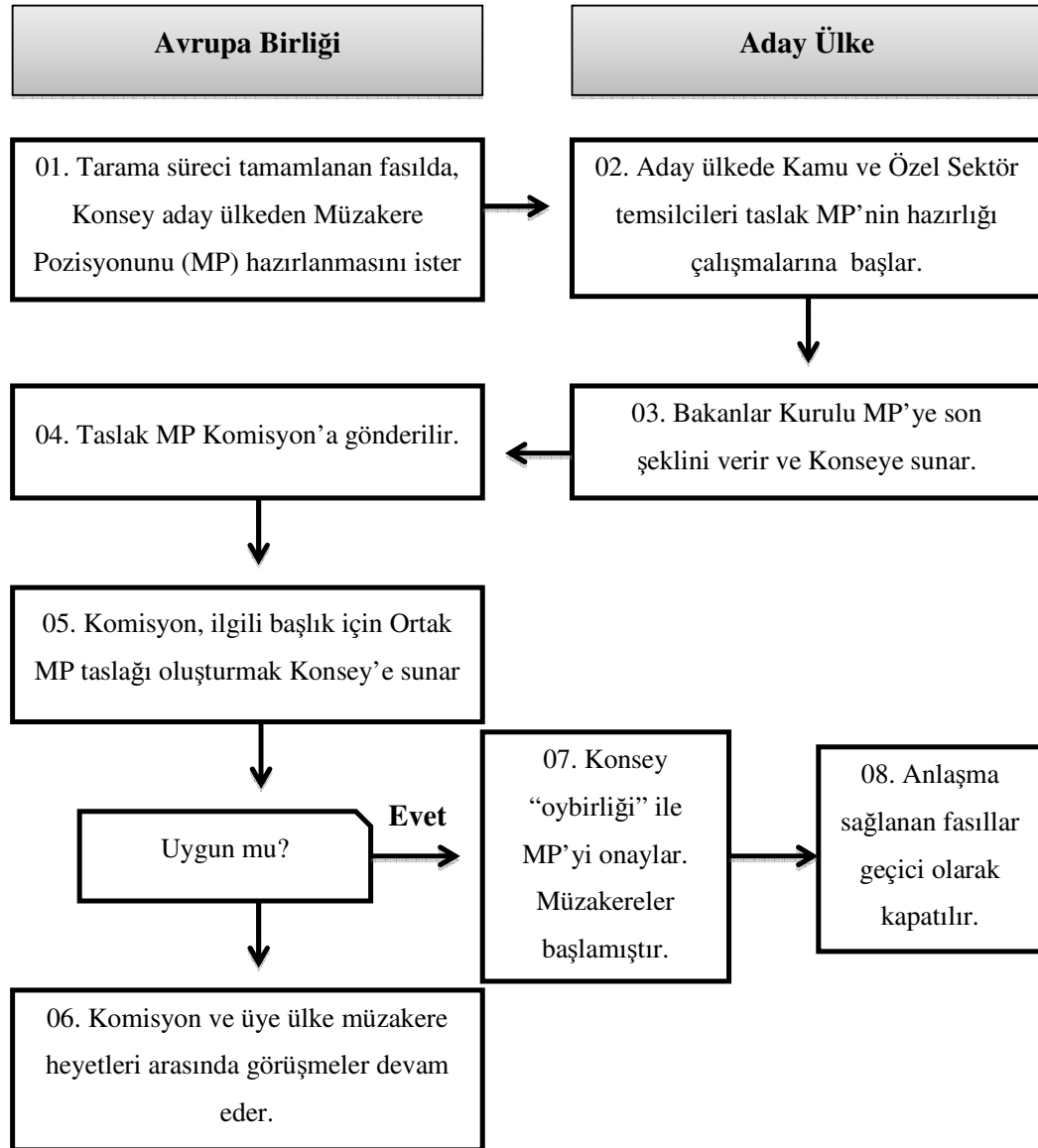
politikası ve aday ülkenin bu politikaya uyumu, toplam 32 fasılda oluşan AB müktesebatı içinde 20 numaralı fasıl olan “Kültür ve Görsel-İşitsel Politika” faslı altına ele alınmaktaydı. Ancak gerek iletişim teknolojilerindeki değişim, gerekse AB’nin görsel-işitsel alanı kültür politikasından çok ekonomik ve siyasi politikalar çerçevesinde ele almaya başlamasıyla çalışmanın araştırma alanını oluşturan görsel-işitsel politika “Bilgi Toplu ve Medya” faslının medya ayağı altında ele alınmaya başlamıştır. Bu nedenle araştırma, 10 numaralı fasıl üzerinden yürütülmüştür.

1.3.3.2.2. Tarama Süreçleri ve Müzakerelerin İşleyişi

Avrupa Birliği ile üyeliğe aday ülke arasındaki müzakereler, bir “tarama süreci” ile başlamaktadır. Tarama süreci, aday ülkenin kendisinden neler beklendiğini ve neler yapması gerektiğini bütünüyle kavraması ve AB’nin, adayın üyelik kriterlerinin ne kadarını karşıladığını ve başka neler yapması gerektiğini görebilmesi amacıyla, tüm AB mevzuatının ayrıntılı, sistemli bir sunumunun yapılması ve detaylarıyla incelemesi anlamına gelmektedir. Söz konusu süreç, aday ülkeden ve Avrupa Komisyonu’ndan uzman görevliler tarafından yürütülmekte ve yaklaşık bir yıl sürmektedir. Her faslın ayrı ayrı taranması nedeniyle pek çok fasıl eşzamanlı olarak taranabilmektedir (AKTD, 2006:11-12). Tarama sürecinin en önemli aktörleri Avrupa Komisyonu ve aday ülkenin ilgili bürokratlarıdır. Aday ülkenin müzakere dönemine hazırlanmasını ve katılım öncesi sürecin hızlandırılmasını hedefleyen tarama döneminde esas olarak, AB müktesebatı ve mevzuatı hakkında bilgi verilmekte, AB müktesebatı ile aday ülke mevzuatı arasındaki farklılıklar belirlenmekte ve uyum sürecinin çok genel bir takvimi ile bu süreçte karşılaşılabilecek muhtemel sorunlar tespit edilmeye çalışılmaktadır. Müzakerelerin öncelikli olarak başlatılacağı müzakere fasıllarının belirlendiği ve müzakerelerin genel seyrinin ortaya çıktığı tarama dönemi, aynı zamanda müzakerelerin resmen açılması anlamına gelmektedir (ABGS, 2007:1-3). Tarama süreci ile aday ülke, AB müktesebatına uyum hususundaki eksikliklerini görmekte ve önüne gerçekçi bir yol haritası koyabilmektedir.

Tarama sürecinin işleyişinde, öncelikle Avrupa Komisyonu müktesebatın her faslını ve tüm açılımlarını ayrıntılarıyla Türkiye’ye açıklamıştır. Daha sonra Türk tarafından uzmanlar, her bir fasıl ile ilgili Türkiye’deki durumu açıklayıp pozisyonlarını

sunmuşlardır. Bunların neticesinde Komisyon, Üye Devletlere yönelik olarak hangi fasıllarda müzakerelerin başlayıp başlayamayacağını bildiren tarama raporunu hazırlamış ve Avrupa Konseyi'ndeki Üye Devletler ilgili faslın açılıp açılmayacağına karar vermişlerdir (AKTD, 2006:11-12). Börekçi ve Yurdakul (2011:134), müzakere fasıllarının tarama süreciyle ilgili işleyişi Şekil 1.3.'te ayrıntılarıyla göstermişlerdir.

Şekil 1. 3. Müzakere Sürecinin İşleyişi

Kaynak: Börekçi, Yurdakul, 2011:13

Fasıllarla ilgili genel bilgi verilen ilk tarama toplantılarının ardından ayrıntılı tarama toplantıları yapılmaktadır. Bu toplantılarda, ilgili faslın koordinatörü olan kurum yetkilisi başkanlığındaki Türk heyeti, Avrupa Komisyonu yetkililerine, Türk mevzuatı ve uygulamasını anlatmış, aynı zamanda uyum sürecinin tamamlanması için yapılacak çalışmaların bir özetini sunmuştur. Söz konusu ayrıntılı tarama çalışmalarında esas rol Türk tarafında olup, Türk tarafının aşağıdaki konularda bilgi vermesi öngörülmüştür (ABGS, 2007:1-3):

- Türkiye ilgili başlıktaki müktesebatı kabule hazır mı?
- Türkiye'de ilgili başlıktaki müktesebata uygun mevzuat (kanun, yönetmelik vb) kabul edildi mi? Edilmediyse, bunun için nasıl bir takvim öngörülüyor?
- Türkiye ilgili başlıktaki müktesebatı uygulamak için gerekli idari yapılara haiz mi? Eğer değilse, bunları ne zaman kuracak?
- Aday ülke olarak Türkiye ilgili başlıkta geçiş tedbiri talep etmeyi öngörüyor mu?

Müzakerelerde her faslın açılış ve kapanış kriterleri bulunmaktadır. Aday ülke, AB tarafından tarama sürecinde belirlenen eksikliklere göre bir faslı açmak için gerekli kriter veya kriterleri yerine getirmeden o fasıl müzakereye açılmamaktadır. Aynı şekilde, faslın kapanması için belirlenen kriterler yerine getirilmeden de ilgili fasıl müzakereye kapatılmamaktadır.

Tarama sürecinin ilk aşaması olan tarama toplantıları, 20 Ekim 2005 tarihinde "Bilim ve Araştırma" faslıyla başlatılmış ve 11-13 Ekim 2006 tarihlerinde "Yargı ve Temel Haklar" faslında yapılan ayrıntılı tarama toplantısıyla sona ermiştir (ABGS, 2007:1-3). Başka bir deyişle, tüm fasıllar teknik olarak müzakere edilmeye açık pozisyonda bulunmaktadır.

1.3.3.2.3. Müzakereleri Yürüten Kurumlar

AB ile Türkiye arasındaki müzakereler, hem AB tarafında hem de Türkiye tarafında çok sayıda kurumun işbirliğiyle yürütülmektedir. Müzakereler, oldukça detaylı bir bürokrasiye ve işleyişe sahiptir. AB tarafında müzakereleri yürüten kurumlar ve süreçteki temel görevleri Tablo 1.10.'da yer almaktadır.

Tablo 1.10. İlgili Tarafların Müzakere Sürecindeki Yeri

Üye Ülkeler	Müzakerelerde taraftır. Müzakere pozisyonunun hazırlanması ve onaylanması sürecinde yer alırlar. Katılım Anlaşmasını onaylarlar.
Avrupa Birliği Konseyi	Müzakere pozisyonunu onaylar. Dışışleri Bakanları ya da temsilcileri ile Hükümetlerarası Konferanslar yolu ile müzakereleri yürütür. Konseyin Genişleme Grubu müzakereleri tartışır.
Avrupa Komisyonu	Müzakere pozisyonu önerisinde bulunur. Aday ülkelerde “tarama” sürecini yapar. Müzakereler sırasında ortaya çıkan teknik sorunları çözer, uzmanlık ya da danışma gerektiren konularda toplantılar düzenler.
Avrupa Parlamentosu	Katılım Anlaşmasının son metnini oy çokluğuyla onaylar.
Ekonomik ve Sosyal Komite ve Bölgeler Komitesi	Genişleme sürecinin istihdam, iş hayatı ve bölgesel yönetim gibi etkileri konusunda Avrupa Birliği Konseyine görüş bildirir.
Avrupa Birliği Üyesi Ülke Vatandaşları	Genişleme ile ilgili referandumlarda oy kullanırlar.

Kaynak: Ayhan, 2004:4.

Türkiye’de katılım süreciyle ilgili yapılacak tüm çalışmaların içinde yer alacak ve 35 faslın tümünü takip edecek 5 kurum şunlardır (İKV 2010:para.14):

1. Avrupa Birliği Bakanlığı,
2. Dışışleri Bakanlığı’nın AB birimleri,
3. Devlet Planlama Teşkilatı’nın AB birimleri,
4. Başbakanlık Müsteşarlığı’nın ilgili birimleri,
5. AB Daimi Temsilciliği (Brüksel).

Ayrıca bu kurumların arasında organizasyonu sağlayan bir izleme ve yönlendirme komitesi kurulmuştur.

Bu kurumların dışında her fasılla ilgili olan diğer devlet kurumlarından yetkililer de müzakere sürecine dahil edilmektedirler. Bu araştırmanın konusu olan 10 numaralı Bilgi Toplumu ve Medya Faslı çerçevesinde Bilgi Teknolojileri Kurumu ve Radyo Televizyon Üst Kurulu da müzakerelere dahil olmuştur. Türkiye’nin müzakere sürecini yürüten kurumları Şekil 1.4.’te verilmektedir.

Şekil 1.4. Türkiye’de Müzakere Sürecinin Kurumsal Yapısı

Kaynak: ABGS, 2007:6.

1.3.3.3. Müzakerelerde Açılan Fasıllar ve Geline Son Durum

Türkiye’nin AB ile müzakereleri, bugüne kadar Birlik ile müzakere masasına oturmuş hiçbir devletin geçirdiği süreçlere benzemeyen bir süreçtir. Mayıs 2012 tarihi itibarıyla, Türkiye-AB Müzakere Süreci’nde 35 toplam fasıldan yalnız 13 fasıl müzakerelere açılmıştır. Bu fasıllardan içerisinde de sadece 25 numaralı “Bilim ve Araştırma” faslı tamamlanarak kapatılmıştır. Mevcut durumda Türkiye, şu an itibarıyla çok daha fazla faslı müzakereye açabilecek ve geçici olarak kapatabilecek düzeyde olmakla birlikte; teknik olmayan, siyasi engellemeler nedeniyle, 35 müzakere faslından 18’i bloke edilmiş durumdadır (AB Bakanlığı, 2012d:14). Bu durum, Türkiye ile AB ilişkilerini ciddi biçimde zedelemektedir.

Bu fasıllardan bazıları Türkiye’nin Güney Kıbrıs Rum Yönetimini resmen tanımaması nedeniyle (Gümrük Birliği’ni GKRY için de uygulaması gereken Ankara Anlaşması Ek Protokol’ünü uygulamaması nedeniyle) AB Zirvesi tarafından, bazıları da hiçbir neden olmaksızın keyfi olarak GKRY ve Fransa tarafından bloke edilmektedir. Fransa blokajının sebebini Türkiye’nin AB üyesi olmasını istememesiyle açıklamaktadır. Fransa açıkça, Türkiye’yi AB üyesi olarak görmek istemediğini ilan etmiş ve Türkiye’ye “imtiyazlı ortaklık” verilmesi gerektiğini savunmuştur. Böylece hem Türkiye’yi AB kapısından ayırmamak, hem de başka birlikler kurmasını önlemek

amaçlanmış, bu fikir başta Almanya'nın şu anki yönetimi olmak üzere başka AB ülkeleri tarafından da benimsenmiştir. Ayrıca AB içinde bazı devletlerin, GKRY'nin durumundan oldukça memnun olduğu ve Türkiye'nin üye olmaması için böyle bir problemin mevcut olmasından memnun oldukları da yapılan açıklamalardan bilinmektedir.

Fransa'nın Türkiye'nin aleyhine politik tutumu not edilmekle birlikte, şüphesiz Türkiye-AB ilişkilerinin en büyük sorun odağı Kıbrıs meselesidir. Aslında Kıbrıs sorunu, 1974 yılından beri Türkiye'nin uluslararası ilişkilerinde önemli bir engel olarak karşısına çıkmakta ya da çıkartılmaktadır. Türkiye'nin sorunu BM çerçevesinde çözmeye yönelik tüm çabalarına rağmen özellikle 1990'lı yıllarda Yunanistan ve Rum Kesimi'nin diplomatik çabaları, hatta Yunanistan'ın AB üyeliğini kullanarak GKRY'nin de dahil edilmemesi halinde AB'nin 2004 yılı genişlemesini bloke edeceği yönündeki tehditleri AB nezdinde işe yaramış ve sorun BM çerçevesinden çıkarak bir AB sorunu, dolayısıyla bir Türkiye-AB ilişkileri sorunu haline gelmiştir. AB'ye üye kimi devletler başlangıçta GKRY'nin haklı olduğunu düşünerek hareket etmişlerse de süreç içinde bazı devletler de GKRY'nin uzlaşmaz tutumunu görerek GKRY'yi AB'ye üye yapmakla hata yaptıklarını çeşitli düzeylerde itiraf etmişlerdir. Kimi diğer AB üyesi devletler ise, sorunun bu noktaya geleceğini bilmelerine rağmen Türkiye'nin üyeliğine olan karşı çıkışları nedeniyle GKRY'yi bir bahane olarak kullanabileceklerini fark etmişler ve bilerek destek vermişlerdir. Gerçekten de Kıbrıs sorunu, müzakerelere başlandığından beri Türkiye ve AB'nin aşamadığı ve Türkiye'nin müzakere sürecini tamamlamasını engelleyen ve geciktiren en önemli başlık olarak karşımızda durmaktadır.

Müzakerelerin bugün geldiği son durumda, aşağıdaki 8 fasıl Türkiye'nin Ankara Anlaşması'na Ek Protokol'den kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getirmediği gerekçesiyle açılmamaktadır. Aynı gerekçe nedeniyle hiçbir fasıl da kapatılamamaktadır (AB Bakanlığı, 2012d:16):

- Malların Serbest Dolaşımı
- Gümrük Birliği
- Balıkçılık
- Taşımacılık Politikası

- Dış İlişkiler
- İş Kurma Hakkı ve Hizmet Sunumu Serbestisi
- Mali Hizmetler
- Tarım ve Kırsal Kalkınma

Ek Protokol gerekçesi haricinde GKRY aşağıdaki fasılları kendi inisiyatifiyle, bir başka ifade ile keyfi olarak Konsey’de bloke etmektedir:

- İşçilerin Serbest Dolaşımı
- Yargı ve Temel Haklar
- Adalet, Özgürlük ve Güvenlik
- Eğitim ve Kültür
- Enerji
- Dış, Güvenlik ve Savunma Politikaları

GKRY ile aynı şekilde, Fransa da aşağıdaki fasılları Konsey’de kendi isteğiyle bloke etmektedir:

- Tarım ve Kırsal Kalkınma (Ek Protokol + Fransa)
- Ekonomik ve Parasal Politika
- Bölgesel Politika ve Yapısal Araçların Koordinasyonu
- Mali ve Bütçesel Hükümler
- Kurumlar

Mevcut durumda 35 fasıldan 18’inin AB ya da AB’nin bazı üye devletleri tarafından görüşmeye dahi kapatılmış olması oldukça manidardır. Bu durumda Türkiye geriye kalan tek fasıl olan ve diğer fasıllar ile birlikte açılmadığında sadece AB tarafının işine yarayacak olan Rekabet ve Kamu Alımları faslını açmamaktadır. Gerçek şudur ki, Türkiye-AB ilişkileri durma noktasına gelmiş bulunmaktadır; ancak uluslararası ilişkilerin hassasiyeti ve kamuoyu tepkisi gözetilerek bu durumdan ve nedenlerinden resmi kaynaklarca açıkça bahsedilmemektedir.

AB Bakanlığı’nın müzakere sürecinin geldiği son durumu, Fransa ve GKRY’nin ismini kullanmadan özetlediği Tablo 1.11. (ABGS, 2010) aşağıda bulunmaktadır.

Tablo 1.11. Müzakere Sürecinde Mevcut Durum

MÜZAKERE SÜRECİNDE MEVCUT DURUM
(Temmuz 2010)

Açılan ve Geçici Olarak Kapatılan Fasllar	Müzakere Pozisyonunu Vermeye Davet Edildiğimiz ve Müzakere Pozisyonlarımızı Sunduğumuz Fasllar	Konsey'de Onaylanıp Açılış Kriteri Belirlenen Fasllar	Taslak Tarama Sonu Raporları Henüz Onaylanmayan Fasllar	
			Konsey'de Görüşülmesi Süren Fasllar	Konsey'de Görüşülmesi Süren Fasllar
25. Bilim ve Araştırma (Avusturya: 12 Haziran 2006) Açılan Fasllar (13 Fasil – 47 Kapanış Kriteri) 20. İşletme ve Sanayi Politikası/KK:1 (Almanya 29 Mart 2007) 18. İstatistik/KK: 2 (Almanya: 26 Haziran 2007) 32. Mali Kontrol/KK: 6 (Almanya: 26 Haziran 2007) 21. Trans – Avrupa Ağları/KK:1 (Portekiz: 19 Aralık 2007) 28. Tüketicinin ve Sağlığın Korunması/KK:5 (Portekiz: 19 Aralık 2007) 6. Şirketler Hukuku /KK:5 (Slovenya: 17 Haziran 2008) 7. Fikri Mülkiyet Hukuku/KK: 4 (Slovenya: 17 Haziran 2008) 4. Sermayenin Serbest Dolaşımı/KK:4 (Fransa: 19 Aralık 2008) 10. Bilgi Toplumu ve Medya (Fransa: 19 Aralık 2008)/KK:5 16. Vergilendirme/KK:3 (Çek Cumhuriyeti: 30 Haziran 2009) 27. Çevre/KK:5 (İsveç: 21 Aralık 2009) 12. Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı/KK: 6 (İspanya: 30 Haziran 2010)	17. Ekonomik ve Parasal Politika (MPB: 9 Mart 2007) 26. Eğitim ve Kültür (MPB: 25 Mayıs 2006)	1. Malların Serbest Dolaşımı/ AK:4 + (Ek Protokol) 3. İş Kurma Hakkı ve Hizmet Sunumu Serbestisi/ AK:1 + (Ek Protokol) 5. Kamu Alımları/ AK:3 8. Rekabet Politikası/ AK:6 9. Mali Hizmetler (Ek Protokol) 11. Tarım ve Kırsal Kalkınma/ AK:5 + (Ek Protokol) 19. Sosyal Politika ve İstihdam/ (AK:2) 29. Gümrük Birliği/ AK:1 + (Ek Protokol) *Kalan Açılış Kriterleri: 22	2. İşçilerin Serbest Dolaşımı 13. Balıkçılık (Ek Protokol) 14. Taşımacılık (Ek Protokol) 15. Enerji 22. Bölgesel Politika ve Yapısal Araçların Koordinasyonu 23. Yargı ve Temel Haklar 24. Adalet, Özgürlük ve Güvenlik 30. Dış İlişkiler (Ek Protokol) 33. Mali ve Bütçesel Hükümler	31. Dış, Güvenlik ve Savunma Politikası

Not 1: Kıbrıs (Ek Protokol) konusu 11 Aralık 2006 tarihli AB Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyinde alınan karar doğrultusunda yukarıda altı çizilen 8 fasıl için açılış kriteri, diğer tüm fasllar için ise kapanış kriteri niteliği taşımaktadır.

Avrupa Birliği'nin ve Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinin detaylarıyla ele alındığı birinci bölümün ardından, çalışmanın ikinci bölümünde Avrupa Birliği görsel-işitsel politikasının oluşumu ve bugün geldiği nokta ile Türkiye'de görsel-işitsel politikanın oluşumu ve Avrupa Birliği uyum sürecinde Türk görsel-işitsel politikasında yaşanan değişimler ele alınacaktır.

2. BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE'DE GÖRSEL-İŞİTSEL POLİTİKALARIN GELİŞİMİ, YASAL DÜZENLEMELERİ VE TÜRKİYE'NİN AB MÜKTESEBATINA UYUM ÇALIŞMALARI

20. yüzyıldaki teknik gelişmeler, insanlık üzerinde önceden tahmin edilemez büyüklükte etkileri olan yeni bir alan meydana getirmiştir. Önce radyonun icadıyla başlayan, ardından televizyonun yaygınlaşmasıyla bambaşka bir boyut kazanan kitle iletişiminin gelişimi, görsel-ışitsel politikaların oluşturulmasını zorunlu kılmıştır.

Teknolojik, sosyolojik, ekonomik ve ideolojik olguların biçimlediği görsel-ışitsel politikalar, yirminci yüzyıl boyunca çok farklı biçimlerde tezahür etmiş; ancak, yine aynı yüzyılın son çeyreğinde yaşanan teknolojik ve siyasi gelişmelerle bu politikaların ana eksenini serbestleşme, yaygınlaşma ve yakınsama eğilimleri etrafında toplanmıştır. Sektörün ticarileşmesi ve rekabete açılması, deregülasyon, liberalleşme, bireyselliğin, çeşitliliğin ve özel mülkiyetin öne çıkması ve yeni teknolojilerin getirdiği değişimler, görsel-ışitsel alanı hem ticari bir alan haline getirmiş hem de bireyin yaşamına olan etkisinin büyüklüğü ile kendisinden daha büyük anlamlar taşıyan bir alan haline dönüştürmüştür.

Avrupa Birliği'nde ve Türkiye'de görsel-ışitsel politikaların gelişim süreçleri başlangıçta benzer olsa da sonra ciddi bir biçimde farklılaşmış, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne resmen aday kabul edildiği 1999 yılından sonra ise uyum çabaları artmıştır. 2000'li yılların ilk on yılı, hem Türkiye hem AB açısından büyük gelişmelere sahne olmuş, bu süreçte Türkiye görsel-ışitsel politika alanındaki mevzuatını Avrupa Birliği müktesebatına uyumlu hale getirmeye çalışmıştır.

Bu bölümde Avrupa Birliği ve Türkiye'de görsel-ışitsel politikaların oluşum ve gelişim süreçleri ve Türkiye'nin görsel-ışitsel politika alanında AB uyum sürecinde yaşadığı dönüşümele alınacaktır.

2.1 AVRUPA BİRLİĞİ'NİN GÖRSEL-İŞİTSEL POLİTİKASI: GELİŞİM SÜRECİ VE TEMEL DÜZENLEMELER

Avrupa yayıncılık politikası hem kültürel hem de ticari özelliğiyle sahip olduğu

ikili yapısıyla birçok farklı disiplinin ilgisini çekmektedir (Harrison ve Woods, 2007:1). Yayıncılık alanını düzenlemenin zorluğu da bu ikili yapıdan kaynaklanmaktadır. Düzenlemelerin bugün geldiği noktada teknolojinin getirdiği açılımlar ve zorluklar da sürece eklenmiştir. Yeni teknolojiler, özellikle internet ve cep telefonları, bilgiye ve eğlenceye erişme ve iletişim kurma biçimlerimizi değiştirmektedir. Diğer yandan zamanımızın büyük bir kısmını başında geçirdiğimiz televizyon hayatlarımızda merkezi bir rol oynamayı sürdürmektedir; çok da fazla sayıda olmayan medya devi şirketlerin ürettiği içerikler, ülkelere göre farklılık görülmekle beraber hem yeni hem eski teknolojiler üzerinden günde ortalama üç ila beş saat arasında izlenmektedir (Baldi ve Hasebrink, 2007:9). Bu durumda televizyon, medya ve görsel-işitsel politika alanlarındaki düzenlemelerin başat aktörü konumunu sürdürmektedir. Avrupa Birliği'nde temel olarak televizyon yayıncılığını düzenlemek amacıyla oluşturulan görsel-işitsel politikaları, gelişim sürecine göre birkaç farklı dönemde ele almak, bugün içinde bulunduğumuz durumu daha geniş bir perspektiften anlamamıza yardımcı olacaktır.

2.1.1. Avrupa Birliği'nde Erken Dönem Görsel-İşitsel Politikalar(1957-1980)

Çalışmanın ilk bölümünde detaylarına yer verilenAvrupa Birliği'nin kurucu antlaşması olan Roma Antlaşması'nın temel hedefi, sermayenin, malların, kişilerin ve hizmetlerin Topluluk içinde serbest dolaşımını sağlamaktır. Antlaşma, adil bir rekabet çerçevesinde üye devletler arasında her türlü hizmet ve ürün değişiminin serbestleşmesini öngörmektedir. Kurucu antlaşmalarda yer almayan görsel işitsel politika, süreç içinde televizyon yayıncılığının “hizmetlerin serbest dolaşımı” ve televizyon programlarının da “ürünlerin serbest dolaşımı” kapsamında değerlendirilmesiyle şekillenmeye başlamıştır. Bu konuda ilk yasal mevzuat, Avrupa Adalet Divanı'nda açılan davalardan çıkan kararlarla oluşmuştur. Görsel-işitsel politikanın bir diğer dayanağı ise Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'dir. Sözleşmede ifade ve haberleşme özgürlüğünün güvence altına alınmış olması, daha sonra görsel-işitsel politikaya da bir temel teşkil edecektir.

Avrupa Birliği'nde yayıncılık, ulusal düzeyde devletlerin kontrol etme ve tekel

olma çabalarıyla başlamıştır. Başlangıcından itibaren yayıncılık, radyo dinleyen ya da televizyon seyreden kitleleri etkilemesinden aldığı güç nedeniyle yönetimlerin yüksek düzeyde ilgisini çekmiştir. Savaş sonrası televizyon yayıncılığının hızla geliştiği bir dönemde, yayıncılık politikası hem kamu hizmeti hem de ekonomik özgürlükler çerçevesinde ele alınmış, ekonomik olmayan ve ekonomik olan olmak üzere iki ayrı temele oturmuştur (Harrison ve Woods, 2007:3-4).Devletler arasında sınırı olmayan bir Avrupa televizyon alanı oluşturmak, fikir alışverişini cesaretlendiren ve gerçek anlamda zengin, komplike bir Avrupalı düşünce biçimini geliştirmek açısından önemli görülmüştür. Ancak bu konuda kültürel ve ekonomik problemler mevcuttur. İkili yapısından dolayı, Avrupa görsel-işitsel hukukunun hem Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne hem de Roma Antlaşması'na dayanması doğal görünmektedir. Zira televizyon programlarının serbestçe hareket etmesi iki temel nedene dayanmaktadır: Birincisi tüm sanatsal ve kültürel hizmetlerin serbest dolaşımının, ikincisi ise insan haklarının, özellikle de ifade özgürlüğünün korunmasının sağlanmasıdır (Meyer-Heine, 1997: 1).

Meyer-Heine ve Harrison & Woods'un dikkat çektiği ikili yapıdan kültürel olan ilk yapı ifade özgürlüğüne dayanmaktadır. Avrupa Konseyi'ne üye devletlerce hazırlanan ve 4 Kasım 1950'de imzalanan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 10. maddesinde haberleşme özgürlüğü ile birlikte düzenlenmektedir. Ayrıca metinde kitle iletişim araçlarına da yer verilmiş olması, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini Avrupa çapında ve uluslarüstü bir düzenleme ile görsel-işitsel alanı düzenleyen ilk sözleşme yapmaktadır. Sözleşmenin 10. Maddesi şu şekildedir:

Herkes düşünceyi açıklama hakkına sahiptir. Bu hak düşünce hürriyetini ve resmi makamların müdahalesi ve memleket sınırları söz konusu olmaksızın, haber veya fikir almak veya vermek özgürlüğünü içerir. Bu madde, devletlerin radyo, sinema veya televizyon işletmelerini bir izin rejimine tabi kılmalarına engel değildir. Bu hürriyetlerin kullanılması, ulusal güvenliği, toprak bütünlüğü, kamu güvenliği, düzenin korunması, suçun önlenmesi, sağlığın ya da ahlakın ve başkalarının şöhret ya da haklarının korunması için, demokratik bir toplumda zorunlu önlemler niteliğinde olarak, gizli haberlerin açıklanmasının engellenmesi ya da yargı erkinin üstünlüğünün ve tarafsızlığının sağlanması bakımından, kanunla belirli işlemlere, koşullara, sınırlamalara ya da yaptırımlara bağlı tutulabilir.

Maddede görüldüğü üzere, her ne kadar bir dizi korumacı tedbir ardı sıra sıralanmış olsa da, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi açık bir biçimde sınır ötesi bir haberleşme ve fikir alışverişi özgürlüğü öngörmektedir. Bu içerik, Avrupa Birliği'nin görsel-işitsel politikasının temel hareket noktalarından birini oluşturmaktadır.

Görse-işitsel politikanın ikili yapısının diğer ayağı ise bu alanın ticari, ekonomik bir alan olmasıdır. Bu konudaki düzenlemenin kaynağı ise Roma Antlaşması'dır. Roma Antlaşması, Topluluğu kuran antlaşma olarak her konuda detaylı bir düzenleme getirmemiştir. Ancak antlaşmanın ticaret ve rekabet konusundaki genel geçer hükümleri, görsel-işitsel alanın da ekonomik bir alan olarak değerlendirilmesiyle bu konuda da kendiliğinden bir düzenleme getirmiştir. Böylece görsel-işitsel politikanın ikinci ayağı da serbest ticaret, adil rekabet, hizmet ve ürünlerin serbest dolaşımı ilkeleri üzerine kurulmuştur.

Avrupa Birliği'nin görsel-işitsel politikayı düzenleyen ilk kuralları, Avrupa Toplulukları Adalet Divanı'na (ATAD) açılan davaların kararlarıyla ortaya çıkmıştır. ATAD, 1974 yılında Saachi davasında verdiği kararla, televizyon yayınlarının bir hizmet olduğuna hükmetmiştir. Böylece görsel işitsel sektör, Tek Pazar'ın temel özelliklerinden olan kişilerin ve hizmetlerin serbest dolaşımının içinde yer almıştır. ATAD televizyon sinyalleri iletiminin Roma Antlaşması'nın 49. Maddesi kapsamında bir hizmet olduğunu belirterek, Antlaşmanın hizmetlerin serbest dolaşımını düzenleyen kurallarına tabi olduğunu belirlemiştir. Ayrıca ATAD, yayınları oluşturan televizyon programları ve eserleriyle, televizyon yayınlarının iletimini kolaylaştıran her türlü verici ve aktarıcı cihaz ve sistemlerin mal olarak kabul edilmesi gerektiğini belirterek bunların, Birlik sınırları içinde malların serbest dolaşımı kurallarına tabi olması gerektiğini ifade etmiştir (Goldberg v.d., 1998: 22, aktaran Kihtir, 2006: 77-78). Saachi Davasıyla mal ve hizmetlerin serbest dolaşımı çerçevesinde kabul edilen görsel-işitsel sektör yasal bir zemin kazanmış ve ortak pazarın bir alanı haline gelmiştir.

Görsel-işitsel politikanın ekonomik temelini oluşturan bir diğer dava ise Debaue davası olmuştur. ATAD, Debaue davasında verdiği kararla üye devletlerin birbirilerinden gelen yayınları engellemesinin Avrupa Hukukuna aykırı olduğuna, bir başka ifade ile bir üye devletin başka üye devletler menşeli yayınlara karşı hukuki tedbir

alamayacağına hükmetmiştir. Televizyon yayınlarının menşesine göre ayrımcılık yapılması, Tek Pazar'ın temel ilkelerinden, serbest dolaşım ilkesine aykırı bulunmuştur (Kihitir, 2006: 78). Böylelikle Saachi ve Debaue davalarının kararları, Avrupa Birliği görsel-işitsel politikasının ekonomik temelini, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ise kültürel temelini oluşturmuştur.

Avrupa Birliği'nde bu hukuksal sonuçların ortaya çıkmasının gerisinde toplumsal, siyasal ve ekonomik alanda yaşanan önemli dönüşümler yatmaktadır. Timisi (2005:68), Avrupa'da görsel-işitsel yayınların, Amerika'daki gibi serbest girişimcilerin elinde değil, hem ulus devlet kimliğini güçlendirmek hem de yeterli bir ekonomik pazarın olmaması nedenleriyle devlet elinde başlamış olduğunu; ancak 1960'ların sonu ve 1970'lerin başlarından itibaren Avrupa yayıncılık sisteminin köklü değişimlere uğradığını belirtmektedir. Timisi'nin çalışmasından özetlersek (2005: 67-69), bu değişimin temel dinamikleri şunlardır:

- Ulus devletler içindeki kültürel, toplumsal, dinî ve etnik azınlıkların ve grupların 1960'lı yılların getirdiği politik atmosfer içerisinde kendilerini ifade etme yönündeki talepleri ve merkezi yayınlar dışında arayışların kuvvetlenmesi,
- Fordist üretimden post-fordist üretime geçiş ile yeni gelişen elektronik ve telekomünikasyon sektörlerinin kârlı hale gelmesi ve tüketici talebinin artması,
- ABD merkezli çok uluslu yayıncılık şirketlerinin yatırımlarını Avrupa'ya da yönlendirmeleri ve iletişim alanın küreselleşmeye başlaması,
- Gelişen diğer sektörlerin reklam ihtiyaçlarına devlet televizyonlarının yeterince cevap verememesi,
- Yayıncılık alanında kablolu televizyon, uydu yayınları gibi teknolojik yeniliklerin ortaya çıkması ile iletişim sürecinin değişmesi, programların çeşitlenmesi ve yayınların ülke sınırlarını aşması,
- Yaşanan gelişmeler neticesinde yayıncılık üzerindeki devlet tekelinin kırılması ve serbest piyasa kurallarının bu sisteme hâkim olmaya başlaması.

Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun 1951'de kurulmasının ardından 1980'li yıllara kadar yaşanan süreç, görsel-işitsel politikanın oluşum ve görsel-işitsel sektörün dönüşüm sürecinin başlangıcı kabul edilebilir. Bu alanda esas köklü değişim ve

düzenlemeler 1980'li yıllarda gerçekleşmiş, 80'li yılların sonlarından itibaren artık ortak bir Avrupa Topluluğu görsel-işitsel politikasından bahsetmek mümkün hale gelmiştir.

2.1.2. Dönüşüm, Değişim ve Deregülasyon(1980-1989)

1960 ve 70'li yıllarda görsel-işitsel alanda yaşanan gelişmeler 1980'lerde hız kazanmış, kitle iletişimi her yerde ve özellikle Avrupa'da çok köklü bir dönüşüme uğramıştır. Bu dönüşümün altında teknolojik sıçramanın getirdiği nicel bir boyut bulunduğu kadar, önemli nitel değişiklikler de yer almaktadır. Bu dönemle birlikte, kitle iletişim araçlarından basın olarak söz edildiği bir evreden medya olarak söz edilen bir evreye geçilmektedir. Bu yeni evrenin en önemli ayırt edici özelliği, kitle iletişim araçlarının işlevlerinin eskisine göre çok genişlemesidir. Görsel-işitsel sektörde özelleştirme ve deregülasyon sonucu kamusal tekeller kaldırılmış, mülkiyet yapısı köklü bir biçimde değişmiştir (Kaya, 2001: 67-68). Yeni dönem, yeni düzenlemeleri de beraberinde getirmiş, bu dönemin simge terimi deregülasyon olmuştur.

Deregülasyon kavramı, genelde iletişim sektörünün, özelde televizyon yayıncılığının serbest rekabet koşullarına göre yeniden düzenlenmesini anlatmak için kullanılmaktadır. Batı Avrupa'da kamu tekelleri aracılığı ile devlet tarafından gerçekleştirilen televizyon yayıncılığını ortadan kaldıran deregülasyon süreci, özel sektörün de yayıncılığa dâhil olduğu karma bir yapı ortaya çıkarmıştır. Yayıncılık alanına girişi engelleyen düzenlemelerin kaldırılması yatırımcıların bu alana yönelmesine neden olmuş, ticari televizyon kanalları hızla çoğalmıştır(Çakır, Gülnar, 2007: 207-208). Deregülasyon süreci, 1980'lerden itibaren dönemin ABD Başkanı Reagan'la özdeşleşen neo-liberal politikaların yürürlüğe konması ve medya alanında mülkiyetle ilgili düzenlemelerin gevşetilmesiyle öncelikle ABD'de güçlü bir biçimde kendini göstermiştir. Bu politikalar çerçevesinde medya herhangi bir endüstriyle eşdeğer tutulmakta, medya ürünleri de herhangi bir ürün gibi değerlendirilmektedir. ABD merkezli neo-liberal politikaların ve medya deregülasyonunun Avrupa'ya etkisi daha sarsıcı olmuş, radyo ve televizyon yayıncılığının liberalize edilmesi, özel sektöre açılması, ABD'nin yakından bildiği ticari yayıncılık ve uluslararasılaşma gibi kavramlarla tanışılması Kıta Avrupa'sının görsel-

işitsel politikasını geri dönülemez biçimde değiştirmiştir (Pekman, 2005: 255-259).

Görsel-işitsel politikanın önem kazanmasındaki bir diğer etken, Avrupa Topluluklarının birbirine uyumlu ve güçlü bir birlik oluşturabilmeleri hususunda ekonomik bütünleşme yanında kültürel bütünleşmenin öneminin bu dönemde bir kez daha ve daha şiddetli biçimde farkına varmış olmalarıdır. Bu çerçevede, kültür mallarının serbest dolaşımı, sanat alanlarının geliştirilmesi, sanatçıların eğitimi gibi kültür politikaları üzerinde de yoğunlaşmış ve ortak bir kültür oluşturma çabasına girilmiştir (Erol, 2004:102). Avrupa kültürüne yapılan vurgunun artmasında en önemli etken, Amerikan görse-işitsel ürünlerinin Avrupa piyasalarını ele geçirmesi ve Amerikan kültürünün baskın hale gelmesi olmuştur.

1960 yıllarda başlayan toplumsal, politik, ekonomik dönüşümler ve teknik ilerleme, bu sürecin ardından gelen liberalleşme ve deregülasyon politikaları ve ABD ile hem ekonomik hem de kültürel alanda rekabet edebilme isteği, 1980'lerin ikinci yarısında hem Avrupa Konseyi'nde hem de Avrupa Ekonomik Topluluğu'nda ortak bir görsel-işitsel politika belirleme çalışmalarının yoğunlaşmasına yol açmıştır.

2.1.2.1. Ortak Bir Görsel-İşitsel Politikaya Yönelik İlk Çalışmalar

Avrupa Birliği'nin görsel-işitsel politikasını düzenlemek amacıyla yaptığı ilk düzenli çalışmalar 1980'li yılların ilk yarısında başlamıştır. Komisyon, görsel-işitsel mevzuatı düzenlemek amacıyla gerçekleştirdiği çalışmaların neticesinde 1984 yılında özellikle uydu ve kablo yayıncılığını kullanarak ortak bir Avrupa yayıncılık pazarı kurulmasına ilişkin bir Yeşil Kitap yayınlamıştır (Green Paper On The Establishment Of The Common Market For Broadcasting, Especially By Satellite And Cable, COM84/300). Yeşil Kitap, Komisyon tarafından hazırlanan, Avrupa çapında belirli bir konuda bir danışma süreci başlatmak için fikir ve görüşler ortaya koyan, ilgili tarafları da bu sürece katılmaya davet eden bir rapordur. Çeşitli konularda hazırlanan yeşil kitapları, daha somut yol haritaları içeren Beyaz Kitaplar takip edebilmektedir. Nitekim Yeşil Kitap'tan bir yıl sonra Komisyon, diğer alanları da serbest Pazar çerçevesinde düzenleyen; ancak görsel-işitsel sektörü de özel olarak düzenleyen bir Beyaz Kitap hazırlamıştır (White Paper, Completing the Internal Market, COM/85/0310).

Yayıncılık Ortak Pazarı kurulmasına yönelik Yeşil Kitap, Topluluk nezdinde yayıncılık alanında yapılmış ilk spesifik çalışmadır. Bu çalışma, ileride gerçekleşecek olan sınır engeli olmayan bir yayıncılık anlayışını ortaya koymuştur. Bu çalışmada Topluluğa o dönemde üye olan ülkelerin görsel-işitsel alandaki düzenlemeleri ve ülkeler bazında sektörün durumu incelenmiştir. Ayrıca, Topluluk içindeki televizyon ve radyoların sayısı, yayınlanan filmlerin menşei, yayıncılık lisansı verilmesine yönelik düzenlemeler, reklam ile ilgili ekonomik göstergeler ve düzenlemeler gibi görsel-işitsel alanla ilgili birçok veri derlenmiştir. Yeşil Kitap'taki temel amaç, AET içinde görsel-işitsel sektörün durumunu saptamak, yasal mevzuatı uyumlu hale getirmek ve sektörün gelişimini sağlamaktır.

Yeşil Kitap ile Komisyon, Toplulukta yayın özgürlüğünün sağlanabilmesi için televizyon yayınlarına uygulanan ulusal kurallar, telif hakları reklam yayınları, cevap ve düzeltme hakları küçüklerin muzır neşriyattan korunması gibi alanlarda üye devletler mevzuatının uyumlaştırılmasını önermiş, Yeşil Kitap'ın ardından 1986 yılında kabul edilen ve uydu yayıncılığında teknik standartların uyumlaştırılmasını öngören Konsey Direktifi'nde (86/529/EEC) ise ilk defa Topluluk görsel-işitsel politikası ifadesi kullanılmıştır. Komisyon Tek Avrupa Pazarı'nın tamamlanması konusunda yayınladığı Beyaz Kitap'ta(COM/85/0310) da görsel-işitsel sektörü,Topluluk için ekonomik büyüme ve yeni istihdam olanakları yaratılması anlamında en etkin sektörlerden biri olarak tanımlanmıştır. Komisyon ayrıca, yayıncılıkta kullanılan ekipmanlarınülkelere göre farklı standartlarda olmasının Tek Pazar'ın oluşturulması ve düzgün işlemlerini engellediğini belirterek, yayın cihazları ve sistemlerinin Topluluk sanayi politikasının kapsamına alınmasını ve Roma Antlaşmasının 94. Maddesi çerçevesinde standardizasyon önlemlerine tabi olması gerektiğini belirtmiştir (Kihitir, 2006: 75-78).Böylece 80'li yılların ikinci yarısına geçildiğinde, artık ortak Pazar çerçevesinde bir görsel-işitsel politikadan söz etmek mümkün hale gelmiştir.

Komisyon, iki yıl içinde bir dizi çalışma daha yürütmüş ve görsel-işitsel politika ile telekomünikasyon politikasını düzenleyen üç yeşil kitap daha çıkarmıştır. Bunlar, telekomünikasyon servis ve ekipmanlarını dinamik bir Avrupa ekonomisi çerçevesinde geliştirmeyi (COM87/290), gelişen teknoloji sonucunda ortaya çıkan telif hakları

konusundaki problemleri düzenlemeyi (COM88/172) ve Topluluk çapında rekabetçi bir telekomünikasyon pazarı oluşturmayı hedefleyen (COM88/48) Yeşil Kitap'lardır. Ayrıca yüksek çözünürlüklü televizyon yayıncılığına geçişe dair bir Konsey kararı çıkarılmıştır (89/337/EEC).

Bu düzenlemeler ile Komisyon,uluslararası düzeyde üye devletlerin görsel-işitsel politikalarını yönlendiren bir yapı kazanmıştır. Temmuz 1987'de yürürlüğe giren Avrupa Tek Senedi ile yayın alanında da birleşik bir Avrupa kurmaya yönelik olarak mevzuatın uyumlaştırılması süreci hızlanmıştır. Komisyonun Yeşil Kitap'ta önerdiğidüzenlemelerin hükümetlerce kabul edilmiş olması, Topluluk içinde genel bir düzenleme erevesi oluşmasını sağlamıştır (Uluç, 2008: 57-58). Erol'un belirttiği gibi (2004:102), bu düzenlemelerde hedef, tüm üye ülkelerin katılımıyla tek ve güçlü bir elektronik iletişim düzeni kurmak, böylece altyapısı sağlam, sürekli gelişen, dünya üzerinde söz sahibi bir endüstriye sahip olmaktır. Bu kapsamda radyo, çok geniş bir alana yayıldığı için endüstride öncelikli değilken televizyon ve sinemaya öncelikli bir konum verilmiştir. Dünya pazarında ABD'nin egemenliği, Avustralya ve Brezilya'nın soap-operaları, Japonya'nın ise çizgi filmleri ile ABD'yi takip etmesi ve Avrupa'nın bu alanda oldukça geri kalmış olması da ortak iletişim politikaları oluşturma sürecini hızlandırmıştır.

Topluluk, oluşumundan bu yana ekonomik bütünleşmenin ön planda olduğu bir birlik anlayışı çerçevesinde hareket etmiştir. Siyasi ve kültürel bütünleşme çabalarının daha fazla tartışma yaratması ve daha zorlu bir süreç gerektirmesi, Avrupa Birliği'ne giden yolda karar alıcıları biraz da mecburen bu yöne itmıştir. Ancak yaptırım gücü daha az, ekonomik yönü daha zayıf, diğer yandan insan hak ve özgürlükleri temelinde Avrupa çapında bir konsensüs sağlamak çabasında olan kıtanın bir diğer uluslararası örgütü Avrupa Konseyi, yaşanan bu gelişmelerin de etkisiyle yayıncılık alanının daha çok kültürel özelliklerine vurgu yapan bir düzenleme gerçekleştirmiştir. Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi adını alan bu düzenleme, görsel-işitsel alanda Avrupa'daki ilk büyük düzenlemedir.

2.1.3. Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi(1989)

Çalışmanın birinci bölümünde açıklandığı üzere, Avrupa Kıtasının en eski ve

Avrupa'nın en çok sayıda ülkesini bir araya getiren uluslararası örgütü olan Avrupa Konseyi (*Council Of Europe*) 1949 yılında kurulmuş, Türkiye'nin de dahil olduğu 47 üyeden oluşan hükümetler arası bir örgüttür. Tüm AB üyeleri aynı zamanda Avrupa Konseyi üyesidir. Her ne kadar iki yapı arasında birçok ortaklıklar olsa da birbirlerinden tamamen farklı olarak kabul edilmelidirler. Avrupa çapında yayıncılık alanında yaşanan dönüşümlere Avrupa Konseyi de ilgisiz kalmamış ve tüm üye devletleri için görsel-işitsel alanda geçerli olacak bir düzenleme yapma çabasına girmiştir.

Avusturya Hükümetinin davetiyle Aralık 1986 tarihinde Viyana'da düzenlenen, "*Avrupa'da Televizyonun Geleceği*" konulu Birinci Avrupa Kitle İletişimi Bakanlar Konferansında Avrupa'da görsel-işitsel çalışmaların ve kamu ve özel yayıncılığının gelişmesi tartışılmış, konferans sonunda benimsenen deklarasyonda, birincil önceliğin Avrupa Konseyi bünyesinde sınırötesi yayıncılığın önemli hususları ile ilgili bağlayıcı yasal enstrümanların hazırlanmasına verilmesi kararlaştırılmıştır. Deklarasyonda ayrıca, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin, kitle iletişiminin sınırötesi gelişiminden doğacak olası sorunları önlemek veya çözmek amacıyla gerekli araçları sağlaması konusunda da görüş birliğine varılmıştır. Bakanlar Komitesi bu deklarasyon çerçevesinde Kitle İletişimi Yürütme Komitesini (CDMM – Committee on the Mass Media) oluşturmuş ve CDMM'ye Avrupa Konseyinin medya ile ilgili mevcut önerileri çerçevesinde sınırötesi yayıncılığı düzenleyecek önemli prensipleri içerecek yasal bir bağlayıcı metin taslağı oluşturma görevi verilmiştir. Hazırlanan taslak üzerine Bakan temsilcilerinin yaptıkları tartışmalar neticesinde, Kasım 1988'de Stockholm'de düzenlenen İkinci Kitle İletişimi Bakanlar Konferansında Sözleşme Taslağının Bakanlar Komitesine sunulmasına karar verilmiştir (RTÜK, 2010:1). Bakanlar Komitesince 15 Mart 1989'da benimsenen sözleşme metni 5 Mayıs 1989'da imzalanmıştır. Böylece Avrupa çapında görsel-işitsel alanı düzenleyen ilk uluslararası sözleşme Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi (European Convention on Transfrontier Television) olmuştur.

Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi (ASTS), kablolu televizyon ve doğrudan uydu yayınlarının getirdiği gelişmeler çerçevesinde uluslararası işbirliği ile sınır ötesi yayınların ortak kurallarını belirleme, Avrupa ülkeleri arasında görsel-işitsel

alandaki hukuksal boşlukların doldurularak, yeni bir görsel-işitsel düzenin kurallarını saptama, bu alanda korsanlığı önleyerek telif haklarını korunma, doğu Avrupa'daki değişim sonucunda doğu ve batı Avrupa'yı bir bütün olarak değerlendirerek yeni yayın politikaları oluşturma amacıyla hazırlanmıştır(Uluç, 2008: 64). Çalışmanın ileriki bölümlerinde detaylarıyla ele alınacağı üzere, Türkiye de 04.11.1993 tarih ve 3915 sayılı “Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun”un (R.G.: 07.11.1993/21751) kabulü ile bu sözleşmeye taraf olmuştur.

Sözleşmenin önsözünde üye devletlerin üzerinde mutabık kaldıkları konularda dikkate aldıkları hususlar şöyle sıralanmıştır:

- Avrupa Konseyi'nin hedefinin, ortak mirasları olan idealleri ve ilkeleri korumak ve gerçekleştirmek üzere üyeleri arasında daha sıkı birliğe ulaşmak olduğunu dikkate alarak,
- Bütün insanların haysiyetinin ve eşit değerde oluşunun, bu ilkelerin temel unsurlarını oluşturduğunu dikkate alarak,
- İfade ve haberleşme özgürlüğünün İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması Sözleşmesinin 10. maddesinde de belirtildiği gibi, demokratik toplumun temel ilkelerinden birini ve toplumun ilerlemesi, bireyin gelişmesi için temel koşullardan birini oluşturduğunu dikkate alarak,
- Yayıncılık politikaları için vazgeçilmez bir temel oluşturan serbest bilgi ve fikir akışı ile yayıncıların bağımsızlığı ilkelerine bağlılıklarını teyit ederek,
- Tüm demokratik gruplar ve siyasi partiler arasında çoğulculuğun ve fırsat eşitliğinin korunması koşuluyla, kültürün gelişmesi ve fikirlerin serbestçe, oluşumunda yayıncılığın önemini vurgulayarak,
- Bilgi ve iletişim teknolojisinde sürekli gelişimin, ülke sınırlarına bakılmaksızın, ifade özgürlüğünün ve kaynağı ne olursa olsun bilgi ve fikirleri almak ve vermek hakkını geliştirmeye hizmet etmesi gereğine inanarak;
- Kamu için giderek artan çeşitte seçim imkanları veren program hizmetleri sunmaya ve böylece Avrupa mirasının değeri ile ve sesli görüntü yöneticiliğini arttırmaya arzulu olarak ve bu kültürel amaca yüksek vasıflı programların arttırılması ve dağıtılmasına gayret sarf etmek suretiyle ve böylece kamunun siyasi, eğitim ve kültürel alanlardaki beklentilerine cevap vermek suretiyle erişilmesine azimli olarak;
- Mevzuatlarda ortak genel çerçeveyi bütünleştirme gereğini algılayarak;....
- Televizyon reklâmları, iletişim ortamında kadın erkek eşitliği, televizyon ve radyo yayınlarında uydulardan yararlanma ve Avrupa'da sesli görüntü yapımlarının geliştirilmesiyle ilgili mevcut Avrupa Konseyi Tavsiyelerinde yer alan ilkelerini geliştirilmesi arzusuyla... ilgili
- hükümlerde mutabık kalmışlardır.

Önsözden de anlaşılacağı gibi ASTS, insan hak ve özgürlükleri temelinde oluşturulmuş bir sözleşmedir. İnsan haysiyeti, ifade özgürlüğü, haberleşme özgürlüğü gibi konuları kültür bağlamında ele alarak tüm Avrupa çapında geçerli bir görsel-işitsel düzenleme yapmak gayreti içindedir. ASTS'nin birinci maddesinde sözleşmenin amacı, taraflar arasında, televizyon program hizmetlerinin sınır ötesi iletimi ve yeniden iletimini kolaylaştırmak olarak tanımlanmıştır. On bir bölümden oluşan sözleşmede genel hususlar, programlara ilişkin hususlar, reklamlar, program desteklenmesi, karşılıklı yardım, daimi komite, sözleşmede değişiklik yapılmasına dair hususlar, sözleşmenin ihlali iddiaları, anlaşmazlıkların çözümü, diğer uluslararası anlaşmalar ve tarafların iç mevzuatları ve son hükümler ayrı bölümler halinde ele alınmış ve düzenlenmiştir. Sözleşme içeriği, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde yer alan temel hak ve özgürlükleri televizyon yayıncılığı alanında güvence altına alan, bir yandan da ülkeler arasında hukuki, teknik ve ekonomik bazda bir uyum sağlamayı amaçlayan düzenlemelerden oluşmuştur. Bu yönüyle sözleşme, o güne dek yapılmamış derecede ayrıntılı bir biçimde görsel-işitsel sektörü düzenleyen bir çerçeve oluşturmuştur.

ASTS'nin getirdiği en temel hükümlerden biri, yayınların hiçbir suretle engellenmeden bir ülkeden diğerine gidebilmesidir. Yayınların yeniden iletimi kapsamında değerlendirilen bu hüküm, çalışmanın 2.3. numaralı başlığı altında ayrıntılarıyla ele alındığı üzere, Türkiye'nin Avrupa'daki düzenlemelere iç hukukunu uydurması hususunda en çok zorlanacağı konulardan biri olacaktır. Bunun yanı sıra ASTS, gençlerin ve çocukların zararlı içeriklerden korunması, cevap ve düzeltme hakkının kullanılması, reklam sürelerinin düzenlenmesi gibi birçok hususta kurallar getirerek televizyon yayıncılığını Avrupa çapında bir standarta oturtma çabası içine girmiştir.

Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi'nin ardından Avrupa Konseyi'nin görsel-işitsel alandaki bir diğer çalışması ise Görsel-işitsel EUREKA olmuştur. Avrupa Konseyi'nin de üyeleri olarak bu iki çalışmanın da içinde bulunan Avrupa Ekonomik Topluluğu ülkeleri, kendi topluluklarına ait düzenlemeyi EUREKA'dan sonra gerçekleştireceklerdir.

2.1.4. Görsel-İşitsel EUREKA(1989)

Görsel-İşitsel EUREKA konusunda öncelikle belirtilmesi gereken husus, çalışma sırasında incelenen Türkiye'deki literatürde genel kabul görmüş bazı eksik bilgilerin düzeltilmesi gereğidir. EUREKA, 17 Temmuz 1985 tarihinde Avrupa Konseyi üyesi 17 ülkenin ve Avrupa Toplulukları Komisyonu'nun katılımıyla gerçekleştirilen Bakanlar Konferansı'nda alınan kararla kurulan Avrupa Araştırma İşbirliği Ajansı (European Research Coordination Agency)'dır. Söz konusu ajans, teknolojik gelişmeleri ön planda tutarak Avrupa iş dünyasındaki rekabeti ve verimliliği arttırmak, ulusal ekonomileri güçlendirmek, uluslararası alanda sürdürülebilir kalkınma ve istihdamı arttırmaya yardımcı olmak hedefindedir.

Avrupa Konseyi'nin Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi'nin ardından, EUREKA çerçevesinde görsel-işitsel sektörde üye ülkeler arasında işbirliği öngören ikinci bir düzenleme gerçekleştirmiştir. Bu düzenleme, Görsel-İşitsel EUREKA (AudioVisual EUREKA) olarak bilinmektedir.

Görsel-İşitsel EUREKA'nın ortaya çıkma sürecini Uluç (2008: 58-59) şöyle aktarmaktadır:

Kültürden sorumlu Avrupalı bakanların 1978 yılında açıkça, çokuluslu kültür endüstrilerinden söz etmelerinden, ulus devletin hukuksal düzenlemelerinin bunları engellemekte yetersiz kaldığını kabul etmelerinden ve Fransa Kültür Bakanı M. Jack Lang'in 1982 Temmuz'unda Mexico'da düzenlenen UNESCO kültürel politikalar üzerine evrensel konferansında, entelektüel emperyalizmin egemenliğine karşı gerçek bir haçlı seferi önerdiği konuşmasından sonra, 30 Eylül - 2 Ekim 1989 tarihleri arasında Fransa Hükümeti ile o zamanki adıyla Avrupa Topluluğu Komisyonu, Paris'te, bir görsel-işitsel araçlar konferansı düzenlediler ve bu konferansa Avrupa Konseyi üyelerinin de bulunduğu 250 civarında medya uzman ve çalışanını davet ettiler. Konu, Amerikan sinema, televizyon ve video endüstrisinin, en büyük ödeme gücüne sahip pazarı konumuna gelmiş olan görsel-işitsel Avrupa'nın ticari açığıdır. Fransa Devlet Başkanı Mitterand, Amerikan yapımı programların Avrupatelevizyonlarını istilasına karşın geliştirdiği ...projesini konferansta dile getirdi. Konferansın sonunda ve ortaya çıkan sonuçlar ışığında 2 Ekim 1989 günü, Paris'te 26 devlet bakanı ya da temsilcisi ile Avrupa Topluluğu Komisyonu'nun başkanı "Joint Declaration On Audiovisual Eureka" adlı ortak bir bildiri imzalandı.

Görüldüğü üzere Görsel-İşitsel EUREKA'nın ortaya çıkışında iki önemli etken

bulunmaktadır. Bunlardan ilki, kültürel temelli olup, Amerikan yapımlarının pazarda hakim olmasından kaynaklanan kültürel hegemonyayı kırmak hedefini gütmektedir. Diğeri ise ekonomik temelli olup, görsel-işitsel ürünlerin ticareti çerçevesinde ABD ile ortaya çıkan ABD lehine dengesiz ticareti ve Avrupa'nı dış ticaret açığını dengelemektir.

Görsel-İşitsel EUREKA, Avrupa çapında görsel-işitsel sektörün güçlendirilmesini hedefleyen, fikir oluşturma, finans, yazım, eğitim, yapım, dağıtım, yayın ve arşiv faaliyetlerini destekleyen en önemli oluşumlardan biridir. Görsel-İşitsel EUREKA,Batı, Orta ve Doğu Avrupa'daki ülkeler arasında görsel-işitsel alanda işbirliğini geliştirmek, bu alanda siyasi ve kurumsal gelişmelerin birbirlerine uyumlu hale getirerek gerekli hukuki düzenlemelerin yapılmasına öncülük etmek, görsel işitsel endüstrideki eksiklikleri belirleyip gidermek, öncelik verilmesi gereken konular üzerinde uygun yapısal projeler oluşturmak, görsel-işitsel alanda çalışan profesyonellerin eğitimini sağlamak, Avrupa görsel-işitsel eserlerinin geliştirilmesi, dağıtılması ve ortak kullanıma açılması konusunda çalışmalarda bulunmak ve görsel-işitsel alanda rekabetigüçlendirmek hedeflerini taşımaktadır. Ayrıca kültürel miras olarak görülen görsel-işitsel ve sinematografik eserlerinin korunması, bu eserlerin kamuoyu tarafından da ortak kullanımı için gerekli yasal düzenlemelerin sağlanması ve gelecek nesillere sağlıklı bir şekilde aktarımının sağlanması da Görsel-İşitsel EUREKA'nın amaçları arasındadır (RTÜK, ty, para.1-2).

Görsel-İşitsel EUREKAprojesiyle, teknoloji alanında olup bitenler karşısında Avrupa programlarının üretim ve dolaşımında var olan yapısal zayıflığı gidermek, değişimdeki dengesizlikleri ortadan kaldırmak, ayrıca kitle iletişim araçları yoluyla Avrupa'nın siyasal ve ekonomik birliğinin ve bütünlüğünün sağlanmasına katkı yaparak güçlü bir Avrupa'ya ulaşmak hedeflenmektedir. Bu projenin yürütülmesi için kurulan EUREKA Eşgüdüm Komitesi, projeye katılan ülkeler arasında haber, bilgi ve program dolaşımını desteklemekte,Avrupa çapında medya çalışanları arasında bağlantı kurmakta ve gözlemcilik yapmakta, projeye katılan devletler arasında bilgi ve haber dolaşımını sağlamak, kültürel çoğulculuğu korumak, Avrupa devletleri içinde dil engelini aşarak sinema, televizyon ya da video kasetler yoluyla program değişim ve dağıtım mekanizmasını kurarak değişimi teşvik etmektedir (Uluç, 2008: 59).

Görsel-İşitsel EUREKA'nın görevleri şöyle tanımlanmıştır (RTÜK, ty: para:3):

- Herhangi bir Avrupa ülkesi tarafından benimsenmiş bir önerinin AB üyesi ülkeler tarafından da kabul edilmesini sağlayacak olanakları araştırmak,
- Çalışmalar için gerekli bilgi akışını sağlamak,
- AB üyesi ülkeler ile AB üyesi olmayan ülkelerin ortaklaşa gerçekleştirmeyi düşünecekleri tasarımları desteklemek,
- Onayladığı tasarımlar için üye ülkeler nezdinde finans kaynakları araştırmak,
- Görsel-işitsel sektör profesyonelleri ile finans ve yatırım kaynaklarını buluşturacak zeminler yaratmak,
- Görsel-işitsel alanda eğitim dağıtım ve yatırım olanaklarını araştırmak, konu ile ilgili tasarımların oluşturulmasını desteklemek ve hayata geçirilmesi için profesyonellerle ilgili kuruluşları bir araya getirmek.

Söz konusu amaçlar ve görevler çerçevesinde 2 Ekim 1989'da Paris deklarasyonu ile kurulan Görsel-İşitsel EUREKA, Avrupa Konseyi ve o dönemki adı AET olan Avrupa Birliği'nin ASTS'den sonra görsel-işitsel alanda geliştirdikleri ikinci ortaklık ve resmî yapı olmuştur. 15 Aralık 1992'de Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin kararı ile Görsel-İşitsel EUREKA'nın hedefleri doğrultusunda Avrupa Görsel-İşitsel Gözlemevi (The European Audiovisual Observatory) kurulmuştur. Avrupa Görsel-İşitsel Gözlemevi, bugün de varlığını sürdürmekte ve Avrupa çapındaki en büyük görsel-işitsel sektör veri tabanını oluşturmak dahil yukarıda zikredilen birçok görevi yerine getirmektedir. Bu noktada hatırlatmak gerekir ki, Avrupa Konseyi'nin 1949 yılından bu yana üyesi olan Türkiye, hem Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi'ne taraf, hem de Avrupa Görsel-İşitsel Gözlemevi'ne üyedir. Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği'nin ortaklaşa geliştirdikleri bu çalışmaların ardından, Avrupa Birliği kendi yasal mevzuatını da düzenleme yoluna gitmiş ve Avrupa Birliği görsel-işitsel politikasının temelini teşkil eden Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi ortaya çıkmıştır.

2.1.5. Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi (1989)

1980'li yıllar Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun ortak bir görsel-işitsel politika oluşturma konusundaki çabalarının iç ve dış dinamiklerin etkisiyle büyük bir hız kazandığı yıllar olmuştur. Topluluk, özellikle uydu ve kablo yayıncılığını kullanarak ortak bir Avrupa yayıncılık pazarı kurmayı (COM84/300), telekomünikasyon servis ve ekipmanlarını dinamik bir Avrupa ekonomisi çerçevesinde geliştirmeyi (COM87/290),

gelişen teknoloji sonucunda ortaya çıkan telif hakları konusundaki problemleri düzenlemeyi (COM88/172) ve Topluluk çapında rekabetçi bir telekomünikasyon pazarı oluşturmayı hedefleyen (COM88/48) Yeşil Kitap'ları ardı ardına yayınlamıştır. Ayrıca Avrupa Tek Pazar'ı çerçevesinde görsel-işitsel alanı da düzenlemeyi hedefleyen Beyaz Kitap (COM/85/0310) ve yüksek çözünürlüklü televizyon yayıncılığına geçişe dair bir Konsey kararı çıkarılmıştır (89/337/EEC). 1986 yılında uydu yayıncılığında teknik standartların uyumlaştırılmasını öngören Konsey Direktifi (86/529/EEC) ile resmî belgelerde ilk kez "Topluluk görsel-işitsel politikası" terimi yer almış, Topluluk 1988 yılını sinema ve televizyon yılı ilan etmiş, Avrupa Konseyi ile birlikte çalışarak Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi'nin ve Görsel-İşitsel Eureka'nın hazırlanmasını sağlamıştır. Tüm bu gelişmelerin ardından Topluluk, üye devletlerin tek pazar çerçevesinde ortak bir görsel-işitsel politikayı benimsemeleri adına yapılan çalışmaları nihai noktaya ulaştıran Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi'ni (STTD) (Television without Frontiers Directive - TVWF) yayınlamıştır. 3 Ekim 1989'da kabul edilen Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi (89/552/EEC) ile Avrupa Birliği görsel-işitsel politikası 2007 yılına dek bir numaralı düzenleme çerçevesi olan temel dayanağına kavuşmuştur.

Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi, üye devletler arasında görsel işitsel ürünlerin serbest dolaşımını teknolojik, ekonomik ve yasal düzeyde uyum sağlayarak gerçekleştirme ilkesine dayanmaktadır. Bu ilkenin temelinde ekonomik gerekçeler olduğu kadar, yabancı kültür egemenliğine karşı Avrupa kültürünü yerel ve ulusal boyutlarda korumak düşüncesi yatmaktadır (Tekinalp, 1993: 97). Söz konusu dönemde Avrupa ülkeleri, programların yaklaşık %70'ini dış pazardan almakta ve bu pazarın büyük bir bölümünü Amerikan yapımları oluşturmaktadır. Amerikan televizyon programlarının Avrupa kültürünü olumsuz yönde etkilediği ve Avrupa televizyon pazarının ABD egemenliğinde olduğu gerekçeleriyle ABD ile rekabet etmek, Amerikan televizyon pazarının etkileriyle mücadele etmek ve güçlü bir Avrupa televizyonculuğu kurmak için daha sıkı işbirliği yapmak (Erol, 2004:103) hedefleri, Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi'nin arka planını hazırlamıştır.

Avrupa Birliği'nin görsel-işitsel politikasının temelini oluşturan televizyon

yayıncılığı alanını düzenleyen Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi, getirdiği temel ilkeler, tanımlar ve kurallar ile tüm üye devletler için bağlayıcı niteliği olan bir direktif olmuş, sonrasında ise AB'ye üye olmak isteyen devletlerin görsel-işitsel politikalarını uyumlaştırmaları gereken bir numaralı yasal düzenleme olmuştur. Avrupa Birliği görsel-işitsel politikası açısından sahip olduğu önem göz önünde bulundurulduğunda, Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi'nin getirdiği ilke ve düzenlemelere biraz daha ayrıntılı bir biçimde yer vermek gerekmektedir.

2.1.5.1. Sınır Tanımayan Televizyon Direktifinin İlke ve Düzenlemeleri

Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi, Direktifin oluşumunda etkili olan temel ilkelerin açıklandığı ve Direktif hakkında genel bir çerçeve çizen giriş bölümü hariç yedi bölümden oluşmaktadır. Söz konusu yedi bölüm şu şekilde sıralanmaktadır:

Bölüm 1: Tanımlamalar

Bölüm 2: Genel Hükümler

Bölüm 3: Televizyon Programlarının Üretim ve Dağıtımının Geliştirilmesi

Bölüm 4: Televizyon Reklamları ve Sponsorluk

Bölüm 5: Küçüklerin Korunması

Bölüm 6: Cevap Hakkı

Bölüm 7: Son Hükümler

STTD'nin her bölümü kendi konusuyla ilgili ayrıntılı düzenlemelere yer vermektedir. Ancak bölümlerin içeriğinden önce Direktifin giriş bölümünde yer alan genel ilkeleri ele almak yerinde olacaktır. Zira bu ilkeler, hem Direktif içinde ayrıntıları yer alan düzenlemelerin hem de görsel-işitsel politikanın temelini teşkil etmektedir.

Topluluk'un görsel-işitsel düzenlemeyi gerçekleştirirken dikkate aldığı ilkeler 33 paragraf halinde açıklanmıştır. Bu ilkeler, Avrupa Birliği görsel-işitsel politikasının hem ilk oluşum dönemindeki hem de günümüzdeki temel değerlerini oluşturmaktadır. Topluluk, görsel-işitsel politika alanında çalışmanın ileriki bölümlerinde ele alınacağı gibi zamanın gerektirdiği değişikliklere gitse de, temel ilkeler büyük oranda aynı kalmıştır. Tüm düzenlemeler, bu ilkeler çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle söz konusu ilkelerin detaylı bir şekilde anlaşılması gerekmektedir. STTD'de yer alan ve

AB görsel-işitsel politikasının temelini teşkil eden ilkeler, mümkün olduğunca kısaltılmış genel hatlarıyla şunlardır(89/552/EEC):

- Topluluğun (Kurucu) Anlaşmada belirlenen hedefleri arasında yer alan, Avrupa halkları ve üye Devletler arasında ilişkileri geliştirmek ve daha da yakın bir birlik kurmak, Avrupa'yı bölen engelleri ortak çalışmalar yoluyla ortadan kaldırmak, Topluluğun haklarının yaşam koşullarında devamlı iyileşmeyi teşvik etmek ve ayrıca barış ve özgürlüğün muhafaza edilip güçlendirilmesini temin etmek bu direktifte göz önünde bulundurulmaktadır.
- Üye Devletler arasında hizmetlerin serbest dolaşımı önündeki engellerin kaldırılması, ortak bir pazarın kurulması ve ortak pazarda rekabetin zarar görmemesini sağlayacak bir sistemin tesis edilmesini sağlamak gerekmektedir.
- Çeşitli teknolojiler vasıtasıyla sınırları aşacak yayınların yapılması, Topluluğun amaçlarına doğru ilerlemesinin yollarından biridir; ulusal pazarlardan ortak bir program üretim ve dağıtım pazarına geçişe izin vermek ve bu geçişi sağlamak için, ayrıca televizyon yayıncılık hizmetlerinin kamu çıkarını göz ardı etmesine izin vermeden adil rekabet koşullarının tesis edilmesi için önlemler alınmalıdır;
- Avrupa Konseyi, Sınır Ötesi Televizyon ile ilgili Avrupa Konvansiyonunu kabul etmiştir;Televizyon yayıncılığı, normal koşullar altında, Anlaşmanın anlamına dahil olan bir hizmeti teşkil etmektedir;
- Televizyon programlarının yayınlanması ve dağıtımı ile ilgili yönergeler çıkarılırken bu programların İnsan Hakların ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına ilişkin Konvansiyonun 10. (1) maddesinde saygınlığı teslim edilen ifade özgürlüğü kapsamında serbest dolaşımları sağlanmalıdır.
- Üye Devletlerde bulunan ve televizyon yayıncıları ve kablolu operatörlerin faaliyetlerinin takibi ile ilgili yasalar, düzenlemeler ve idari önlemler bazı farklılıklar içermektedirler; bu farklılıklardan bazıları Topluluk içinde yayınların serbest dolaşımını engelleyebilir ve ortak Pazar içindeki rekabete zarar verebilir;
- Anlaşma kapsamında, Topluluk içinde yayıncılık hizmetleri üzerindeki bu türden tüm kısıtlamaların ortadan kaldırılması gerekmektedir.
- Bu kısıtlamaların ortadan kaldırılması, geçerli yasalar ile işbirliği içinde ve birlikte gerçekleştirilmelidir; bu koordinasyonun ilgili profesyonel faaliyetlerin takibini ve daha genel olarak, Topluluk içinde enformasyonun ve fikirlerin serbest dolaşımını kolaylaştırmayı amaçlaması gerekmektedir.
- Sonuçta tüm yayınların içinden çıktıkları Üye Devletin yasalarına uyması gerekli ve yeterli olacaktır.
- Bu Yönerge, yayıncılığın iletiminin özgürlüğünü temin etmek için gerekli olan asgari kuralları belirlemektedir; bu nedenle, kuruluş ile ilgili olarak Üye Devletlerin sorumluluğunu ve onların yetkilerini etkilememektedir (bunlara ruhsat verme, idari yetkilendirme ya da vergilendirme sistemleri, programların finansmanı ve içeriği de dahildir); dolayısıyla, üye

Devletlerdeki kültürel gelişmelerin bağımsızlığı ve Topluluk içindeki kültürel çeşitliliğin muhafaza edilmesi bundan etkilenmeyecektir.

- Ortak pazarda Topluluk içinden kaynaklanan ve topluluk içini hedefleyen tüm yayınların ve özellikle başka bir Üye Devleti hedefleyen yayınların, yayının menşei ülkenin Üye Devletlerin halkını hedefleyen yayınlar için geçerli olan yasalarına ve bu Yönergenin hükümlerine saygı göstermesi gereklidir.
- Yayının menşei olan Üye Devletin yayınların bu Yönergede koordine edildiği şekilde ulusal yasalara uyumluluğunu doğrulaması gerekir, alıcı Üye Devletlerde aynı zeminde ikinci bir denetime gerek kalmaksızın yayınların serbest dolaşımını temin etmek için Topluluk yasaları kapsamında yeterlidir; ancak, alıcı Üye Devlet istisnai olarak ve spesifik koşullar altında, televizyon yayınlarının yeniden iletimini geçici olarak askıya alabilir.
- Yalnızca spesifik olarak televizyon yayıncılığı kuralları ile sınırlı olan bu Yönerge, Topluluğun mevcut ya da gelecekteki uyumlulaşma yasaları önünde, özellikle de tüketicilerin korunması ve ticari işlemlerin ve rekabetin adaleti ile ilgili zorunlu gereklerin yerine getirilmesi önünde engel teşkil etmemektedir.
- Program üreten kişilerin ve kuruluşların kültürel bir hedef benimseyip faaliyetlerini sürdürmelerini kolaylaştırmak için koordinasyona ihtiyaç vardır.
- Avrupa'nın görsel-işitsel prodüksiyonlarına yönelik tüm kamusal ya da özel Topluluk televizyon programları ile ilgili minimum gerekler üretimi, bağımsız üretimi ve yukarıda belirtilen kuruluşlardaki dağılımı desteklemenin bir aracı olmuşturlar ve aynı amaç doğrultusunda halihazırda önerilmiş olan ya da önerilecek olan diğer belgeleri tamamlayıcı niteliktedirler.
- Bu nedenle, gerekli yatırımların yapılabilmesi adına Üye Devletlerdeki televizyon prodüksiyonlarına yönelik yeterli boyutta pazarların yalnızca ulusal pazarları açan ortak kuralların belirlenmesi ile değil, aynı zamanda Avrupa prodüksiyonlarının tüm Üye Devletlerin televizyon programlarında mümkün ve uygun olduğu şekilde büyük bir oranda yer almasının sağlanması ile desteklenmesi gereklidir.
- Bu amaçlar doğrultusunda, "Avrupa eserleri"nin Üye Devletlerin kendi yargı organları kapsamında Topluluk hukuku ile uyum içinde ve bu Yönergenin amaçları hesaba katılarak tanımlanması gerekir.
- Avrupa'nın görsel-işitsel üretiminin ve dağıtımının, özellikle de üretim kapasitesi düşük ya da dil alanı sınırlı ülkelerde geliştirilmesini ve faaliyetlerin teşvik edilmesini sağlayacak uygun önlemlerin benimsenmesini düşünerek bu amaçların gerçekleştirilmesini desteklemek adına Topluluk hukuku ile uyum içinde uygun araçlar ve prosedürler belirlenmesi önemlidir; Topluluk hukuku ile uyumlu oldukları müddetçe, Avrupa üretiminin geliştirilmesine yönelik ulusal destek planları uygulamaya konabilir.
- Mümkün olduğu yerlerde yayınların belli bir bölümünün yayıncılardan bağımsız olan yapımcılar tarafından yapılan bağımsız prodüksiyonlara ayrılması, televizyondaki üretime yönelik yeni kaynakların, özellikle de küçük ve orta ölçekli işletmelerin oluşmasını destekleyecektir; bu, kültürel mesleklerdeki işgücünün yaratıcı yeteneklerinin ve kültür çalışanlarının

pazarlanmasına yönelik yeni fırsatlar ve çıkış noktaları sağlayacaktır; Üye Devletler tarafından yapılan bağımsız yapımcı kavramı tanımında küçük ve orta ölçekli yapımcılar hesaba katılarak ve televizyon kuruluşlarının ortak üretimi hedefleyen yan kuruluşlarının mali katılımına olanak sağlanarak, bu amaç göz önünde bulundurulmalıdır.

- Televizyon izleyicileri olarak tüketicilerin çıkarlarının tam ve uygun şekilde korunmasını temin etmek için, televizyon reklamcılığının belli sayıda asgari kurallara ve standartlara tabi olması çok önemlidir ve Üye Devletlerin daha ayrıntılı ya da daha katı kurallar koyma haklarının ve belli bazı koşullar altında kendi yargı organları kapsamında televizyon yayıncılığı için farklı koşullar belirleme haklarının korunması gereklidir.
- Üye Devletlerin, Topluluk hukukuna gereken saygıyı göstererek, bir ya da birden fazla Üye Devlette doğrudan ya da dolaylı olarak alınamayacak olan ve yalnızca ulusal alanı amaçlayan yayınlar ile ilgili olarak, bu özel yayınları kolaylaştırmak adına reklâm yayınlama için farklı koşullar ve reklâm yayınlarının hacmine ilişkin farklı sınırlamalar getirebilmeleri gerekmektedir.
- Sigara ve diğer tütün mamullerini teşvik eden tüm televizyon reklâmlarının yasaklanması gereklidir; bu reklâmlara, tütün mamulünü doğrudan belirtmese de marka adını, sembollerini ya da tütün ürünlerinin veya temel faaliyetlerinin arasında bu tür mamullerin üretiminin ya da satışının da yer aldığı kuruluşların başka ayırt edici niteliklerini kullanarak reklâm üzerindeki yasaklamadan kurtulmaya çalışan dolaylı reklâm biçimleri de dahildir.
- Aynı şekilde, yayıncının yargısı kapsamında olduğu Üye Devlet içinde yalnızca reçete ile ulaşılabilecek olan ilaç ürünlerinin ve tıbbi tedavilerin tüm televizyon reklâmlarının yasaklanması ve alkollü ürünlerin televizyon reklâmları ile ilişkili katı kıstaslar getirilmesi de gereklidir.
- Programların finansmanında sponsorluğun artan önemi ışığında, uygun kuralların konması gereklidir.
- Ayrıca, programlarda ve televizyon reklâmlarında çocukların fiziksel, ruhsal ve ahlaki gelişiminin korunması için kurallar belirlenmesi gereklidir.
- Televizyon yayıncılarının normal olarak programların olguları ve olayları adil bir şekilde sunmalarını sağlamak zorunda olmalarına karşın, yanıt hakkı ve eşit çözüm hakkı ile ilgili olarak belirli yükümlülöklere tabi olmaları ve bu şekilde meşru çıkarları bir televizyon programı yayını esnasında dile getirilen bir iddia ile zarar görmüş olan kişilerin bu hakları ya da çözüm yollarını etkili şekilde kullanabilmelerini sağlamaları gerekmektedir.

Söz konusu ilkeler çerçevesinde STTD, yukarıda sayılan yedi bölüm altında bir dizi düzenleme getirmiştir. Birinci bölümde televizyon yayını, televizyon reklamı, gizli reklam ve sponsorluk tanımları yapılarak sektörün temel terimleri üzerinde yanlış anlaşılmaya mahal kalmayacak biçimde ortak bir çerçeve çizilmiştir.

STTD'nin ikinci bölümünde üç madde halinde genel hükümler düzenlenmiştir. Buradaki en temel hüküm, hiçbir üyenin başka bir üyeden gelen yayını

engelleyemeyeceği anlamına gelen yayınların yeniden iletimine herhangi bir üye devletin kendi ülkesinden gelmeyen yayınları yargılayamayacağı anlamına gelen yargı yetkisi hususlarını yasal olarak güvence altına alınmış olmasıdır. Bu iki ilke, serbest ve ortak bir pazar için temel ilkedir. Çalışmanın ileriki bölümlerinde görüleceği gibi, Türkiye'nin AB müktesebatına uyum sürecinde bu temel ilkeler oldukça zorlu bir müzakere sürecine neden olmuştur.

STTD'nin üçüncü bölümünde altı madde halinde televizyon programlarının üretim ve dağıtımının geliştirilmesi konusu ele alınmıştır. Buradaki en önemli düzenlemelerden biri, Avrupa menşeli ürünlere pozitif ayrımcılık yapılmasının düzenlemeyle zorunlu hale gelmesidir. Buna göre, haberlere, spor olaylarına, oyunlara, reklamlara ve teleteks hizmetlerine ayrılan zaman dışındaki iletim zamanlarının büyük bir oranı Avrupa eserleri için ayrılmalıdır. Üye devletler, STTD'de belirtilen hususlar çerçevesinde bu düzenlemeleri yapmakla mükelleftir. Ayrıca yine yukarıda sayılan hizmetler dışındaki iletim zamanlarının en az % 10'unun veya alternatif olarak üye devletin inisiyatifine bağlı olarak program bütçelerinin en az % 10'unun, yayıncılardan bağımsız olarak çalışan yapımcılar tarafından üretilmiş Avrupa eserleri için ayrılması sağlanmalıdır. Bu bölüm aynı zamanda telif hakları konusunu da düzenlemektedir. Buna göre üye devletler, hak sahipleriyle anlaşmaya varılan dönemler dışında, yayıncıların sinematografik eserleri yayınlamamalarını temin ederler. Bir ayrıcalık olarak yerel yayıncılar bu düzenlemelerin kapsamı dışında bırakılmıştır. Üye devletlere ayrıca dil politikaları çerçevesinde ek kurallar getirme hakkı tanınmıştır. Bu bölümdeki en önemli husus, Avrupa eserlerine yayınlarda yer vermeye ve bağımsız Avrupalı yapımcılardan program satın almaya yönelik gerçekleştirilen düzenlemelerdir.

STTD'nin dördüncü bölümünde 12 madde ile televizyon reklamları ve sponsorluk konusu ayrıntılı bir biçimde düzenlenmiştir. Söz konusu bölümde yer alan maddelerdeki düzenlemeler şu şekilde sıralanabilir:

- Televizyon reklamları görüntü ve/veya ses aracılığıyla, program hizmetinin diğer unsurlarından ayrı ve kolaylıkla ayırt edilebilecek biçimde düzenlenir.
- Ayrılmış reklam spotları istisna olarak kalacaktır.
- Reklamlarda bilinçaltı teknikler kullanılamaz.
- Yanıltıcı reklam yasaktır.
- Reklam ve tele-alışveriş spotları programlar arasına yerleştirilmelidir; ancak

Direktif'te detayları verilen bazı durumlarda program içine de yerleştirilebilir. her 45 dakikalık bölüm için bir kez olmak üzere bir reklam kesintisi yapılabilir. Hiçbir dini tören yayınına reklam alınamaz. 30 dakikadan kısa süreli haber bültenleri ve haber programları, belgeseller, çocuk programları ve dini programlarda reklam yayınlanamaz.

- Televizyon reklamları insan onurunu zedeleyemez; ırk, cinsiyet veya milliyet konularında ayrımcılık içeremez; dini veya politik inançlara saldırıda bulunamaz; sağlık veya güvenliği zedeleyici hareketleri teşvik edemez; çevre korunmasını zedeleyici hareketleri teşvik edemez;
- Tütün ve tütün ürünleri ile ilgili her çeşit televizyon reklamı yasaktır.
- Yayıncının yargı yetkisi altında bulunduğu Üye Devlette sadece reçete ile satılabilen tıbbi ürünler ve tıbbi tedavi ile ilgili televizyon reklamları yasaktır.
- Alkollü içeceklerle ilgili televizyon reklamları özellikle çocuklara yönelik olamaz veya özellikle çocukları bu içecekleri tüketirken gösteremez; kişinin fiziksel performansını veya araç sürüşünü geliştirmesini alkol tüketimine bağlayamaz; alkol tüketiminin sosyal ve seksüel başarıya katkısı bulunduğu imajını yaratamaz; alkolün terapi özelliği bulunduğu veya cesaret verici, yatıştırıcı veya kişisel çatışmaları çözme aracı olduğu iddia edilemez, alkolün aşırı kullanımını teşvik edemez veya kullanmayanları veya ölçülü tüketimini olumsuzmuş gibi gösteremez; alkolün derecesinin yüksekliğini, içkinin kalitesini artıran bir özellikmiş gibi vurgulayamaz.
- Televizyon reklamı, çocuklarda ahlaki ve fiziksel zararlara sebebiyet verecek şekilde yapılamaz.
- Desteklenen (sponsorluğu yapılan) televizyon programlarının içeriği ve zaman çizelgesi hiçbir koşulda programın yayıncısının sorumluluğunu ve editöryal bağımsızlığını etkileyecek şekilde destekleyen (sponsor) tarafından değiştirilemez; programın başında ve/veya sonunda destekleyenin adı ve/veya logosuyla net bir şekilde tanımlanmalıdır; destekleyenin veya üçüncü bir tarafın ürünlerinin veya hizmetlerinin, özellikle bu ürünlere veya hizmetlere özel promosyonlar yaparak, satın alınmasını veya kiralanmasını teşvik edemez; televizyon programları, çalışma alanı tütün ve tütün mamullerinin imalatı veya satışı olan şirketlerce desteklenemez; çalışma alanı, tıbbi ürünlerin imalatı ve satışı ile tıbbi tedaviler olan şirketlerce televizyon programlarının desteklenmesinde, şirketin adı ve görüntüleri yayınlanabilir ancak yayıncı kuruluşun yargı yetkisi altında olduğu Üye Devlette ancak reçeteye bağlı belli tıbbi ürünler veya tedaviler yayınlanamaz, haberler ve güncel haber programları desteklenemez.
- Reklam spotları ve diğer reklam türlerine ayrılan yayın oranı, günlük yayın zamanının %20'sini geçemez. Reklam spotları için ayrılan yayın süresi, günlük yayın süresinin %15'ini geçemez. Bir saatlik bir zaman dilimindeki reklam spotları %20'yi geçemez.

Dördüncü bölümdeki hükümlerle reklamların içerikleri ve süreleri ayrıntılı bir biçimde düzenlenmiştir. Bir yayının reklam olduğunu belli olması, bilinçaltı ve yanıltıcı tekniklerin kullanılamaması, insan haklarına ve çocuklara yönelik düzenlemeler, sigara

ve alkole dair kısıtlamalar ve reklam sürelerindeki düzenlemeler ile tüm üye devletler için reklam yayınları büyük oranda uyumlaştırılmaktadır.

STTD'nin beşinci bölümünde küçüklerin korunması konusu özel olarak ele alınmıştır. Buna göre üye devletler, yayıncıların televizyon yayınlarında, çocukların fiziksel, zihinsel veya ahlaki gelişimlerini ciddi şekilde olumsuz etkileyebilecek programlara, özellikle pornografi veya gereksiz şiddet içeren programlara yer vermemelerini sağlamak için uygun önlemler almak zorundadırlar.

Beşinci bölümün bir diğer önemli düzenlemesi ise, üye devletlerin ırk, cinsiyet, din veya milliyetçilik bazında kin ve nefret duygularına sevk eden unsurlara yayınlarda yer verilmemesini sağlamakla mükellef tutulmalıdır. Böylece yayınlarda yer alan her türlü ayrımcılığa karşı ilgili devlet hukuken sorumlu olmaktadır.

STTD'nin altıncı bölümünde yer alan 23. madde ile televizyon yayınlarına karşı gerçek veya tüzel kişilere cevap hakkı getirilmekte ve bu hakkın kullanımına dair hususlar ayrıntılı bir biçimde düzenlenmektedir. Buna göre:

Medeni, idari veya ceza hukuku çerçevesinde üye devletlerce kabul edilen diğer hükümlere karşı önyargısız olarak, bir televizyon programındaki yanlış iddialar nedeniyle yasal çıkarları zarar gören özellikle ünlü gerçek veya tüzel kişiler, milliyetine bakılmaksızın, cevap hakkına veya benzeri bir hakka sahip olmalıdırlar. Üye Devletler, cevap hakkı veya benzeri bir hakkın, makul olmayan şartlar ileri sürülerek engellenmemesini temin etmelidirler. Cevap hakkı tanınması için yapılan müracaatı izleyen makul bir süre içinde, ilgili programa uygun bir tarzda ve zamanda cevap hakkı yayınlanmalıdır.... Üye devletler, cevap hakkının veya benzeri telafinin oluşturulabilmesi için gerekli yasal önlemleri alırlar ve bu hakkın uygulanması için takip edilecek prosedürü belirlerler. Özellikle yeterli bir zaman dilimine izin verilmesini ve prosedürün, cevap hakkı veya benzeri telafilerin diğer üye devletlerde yerleşik veya orada kurulan gerçek veya tüzel kişiler tarafından tam olarak uygulanabilmesini sağlamalıdırlar.... Cevap hakkı veya benzeri telafilerin kullanılmasıyla ilgili anlaşmazlıklar yasal incelemeye tabi olduğunda uygulanacak işlemler için hükümler düzenlenmelidir.

Düzenleme ile cevap hakkı tüm üye devletlerin uygulanmasını düzenlemek ve sağlamak ile mükellef olduğu bir hak olarak tanımlanmıştır. Düzenlenmenin genel çerçevesi belirtilmekle birlikte üye devletlerden kendi yasal düzenlemelerini yapmaları istenmiştir.

STTD'nin yedinci ve son bölümünde ise direktifin içeriği ve uygulanması ile ilgili

son hükümler yer almaktadır. 24 ve 25. maddelerde yer alan düzenlemelere göre, Direktifin düzenlemediği alanlarda, üye devletlerin telekomünikasyon veya yayıncılıkla ilgili mevcut sözleşmelerden doğan hak ve yükümlülükleri etkilenmeyecektir. Ayrıca üye devletler bu Direktifle uyum için gereken yasaları, düzenlemeleri ve idari yönetmelikleri 3 Ekim 1991 tarihinden önce yürürlüğe koymakla ve bu yasaların temel hükümlerine ait metinleri Komisyona iletmekle mükellef tutulmuşlardır.

Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi, Avrupa Birliği'nin ortak bir görsel-işitsel politika oluşturmak amacıyla gerçekleştirdiği ilk düzenlemedir. Bu düzenleme ile, genel hükümlerin belirlenmesi ve üye devletlerin mevzuatlarının bu genel hükümler çerçevesinde birbirleriyle uyumlaştırılması hedeflenmiştir. Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi, Avrupa Birliği çapında ortak uygulama ve projelerin geliştirilmesinde önemli bir temel teşkil etmiş, Direktif'le beraber uygulanan bir dizi program ile AB'de yayıncılık sektörü farklı bir ivme yakalamıştır. Ancak bu ilk düzenlemedeki bazı eksiklikler kendini kısa sürede hissettirmiş ve 1997 yılında STTD'yi tadil eden yeni bir Direktif yayınlanmıştır.

2.1.6. Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi'ni Tadil Eden Direktif (1997)

1997 yılında Konsey ve Parlamento, 97/36/EC sayılı Direktif ile Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi'ni tadil ederek önceki hükümlerde bazı değişikliklere gitmiş, yasal düzenlemelerde daha kesin hükümler getirmiş, ayrıca değişen yayıncılık alanındaki yenilikleri de Direktif'e eklemişlerdir. Direktif'in farklı maddelerinde yapılan değişiklikler, temel olarak dört konu çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Bu konular kısaca şöyle açıklanabilir (European Commission, 2008: para.9):

- **Yargı Yetkisi:** Televizyon kanallarından sorumlu üye ülke, kanalın merkez ofisinin bulunduğu ve editöryal kararların alındığı konuma göre belirlenir.
- **Toplum İçin Önemli Olaylar (spor olayları gibi):** Toplum için büyük öneme sahip olarak değerlendirilen olaylar ücretsiz yayınlanarak tüm kamuya açık olmalıdır. Bu nedenle her üye ülke yayın hakları ücretli televizyon kanalları tarafından satın alınmış olsa dahi şifresiz yayınlanacak olayların bir listesini yapmakla mükelleftir.
- **Tele-alışveriş:** Tele-alışveriş televizyon reklamları için yapılan düzenlemelerin bir parçası olarak kabul edilmektedir. Genel bir televizyon kanalı tarafından yayınlanan tele-alışveriş programları en az 15 dakika uzunluğunda olmalı ve açıkça tanımlanmalıdır. Bir günde en fazla sekiz tele-

alışveriş programı yayınlanabilir ve bu programlar için toplam süre günlük üç saati aşamaz.

- **Küçüklerin korunması:** revize edilen Direktif çocukların korunması konusuna büyük önem vermektedir. Üye devletlere çocukların gelişimini olumsuz yönde etkileyebilecek ve şifresiz olarak yayınlanan programlar için sesle ya da tanımlanmış bir görsel sembol ile uyarı yapmaları zorunlu hale getirilmiştir.

Bu temel konular çerçevesinde STTD'nin farklı maddelerinde değişikliklere gidilmiştir. Birinci bölümünde yer alan tanımlara “tele-alışveriş”in tanımı da eklenmiştir. Tanıma göre tele-alışveriş “taşınmaz mallar, hak ve yükümlülüklerin de dahil olduğu ürün ve hizmetlerin temini için bir ücret karşılığında doğrudan kamuya yönelik yapılan yayınları ifade” etmektedir. Böylece yasal olarak tele-alışveriş programlarının yayınına izin verilmiş ve Direktif'in ilgili maddelerinde tele-alışveriş bir dizi kuralla düzenlenmiştir.

97/36/EC sayılı Direktif ile STTD'nin ikinci bölümünde yapılan değişiklikle yargı yetkisine dair yeni düzenlemeye açıklık getirilmiştir. Bu sayede ilgili yayının hangi üye devletin yargısına tabi olması gerektiği hususundaki karışıklıkların önüne geçilmek istenmiştir. 3. maddede yer alan hükümlere göre, Direktif kapsamında bir yayıncı kuruluş, aşağıdaki durumlarda bir Üye Devlette yerleşik sayılacaktır:

- Yayıncının merkez ofisi o Üye Devlet sınırları içindeyse ve program çizelgeleri hakkındaki editoryal kararlar o Üye Devlet içinde alınmaktaysa;
- Yayıncının merkez ofisi bir Üye Devlet sınırları içindeyse ancak program çizelgeleri hakkındaki editoryal kararlar başka bir Üye Devlet içinde alınmaktaysa, yayıncı kuruluşun, televizyon yayıncılığı faaliyetinin sürdürülmesinde yer alan işgücünün önemli bölümünün çalıştığı Üye Devlette yerleşik olduğu kabul edilecektir; eğer televizyon yayıncılığı faaliyetinin sürdürülmesinde yer alan işgücünün önemli bölümü her iki Üye Devlette de çalışıyorsa yayıncı, merkez ofisinin bulunduğu Üye Devlette yerleşik sayılacaktır; eğer televizyon yayıncılığı faaliyetinin sürdürülmesinde yer alan işgücünün önemli bölümü her iki Üye Devlette de çalışmıyorsa yayıncı, yasa sistemine uygun olarak ilk kez yayın hayatına başladığı Üye Devlette, o Üye Devletin ekonomisiyle sağlam ve etkin bir bağ sürdürüyor olması koşuluyla, yerleşik sayılacaktır;
- Eğer bir yayıncının merkez ofisi bir Üye Devlet sınırları içindeyse; ancak program çizelgeleri hakkındaki kararlar üçüncü bir Devlette alınıyorsa veya tersi durumlarda, televizyon yayıncılığı faaliyetinin sürdürülmesinde yer alan işgücünün önemli bir bölümünün o Üye Devlet sınırları içinde yer alması koşuluyla, yayıncı kuruluş söz konusu Üye Devlette yerleşik kabul edilecektir.

97/36/EC sayılı Direktif STTD'nin yine ikinci bölümünde yer alan madde 3a'da ise yeni getirilen önemli olayların yayını hususundaki ilkenin nasıl uygulanacağı açıklanmaktadır. Buna göre:

- Her Üye Devlet, yargı yetkisi dahilindeki yayıncıların, Üye Devlet tarafından toplum adına önemli olarak kabul edilen olayları, Üye Devlet halkının önemli bir kısmının bu tip olayları ücretsiz bir kanaldan canlı veya banttan izleme imkanından yoksun bırakacak şekilde özel haklar elde ederek yayınlamamalarını temin etmek amacıyla Topluluk hukukuna uygun önlemler alabilirler. Bu tür önlemlerin alınması durumunda, ilgili Üye Devlet, toplum için önemli olduğu düşünülen – ulusal veya uluslararası- olayların bir listesini hazırlayacaktır. Bu işlem, doğru bir zamanlamayla açık ve şeffaf bir şekilde yapılacaktır. Üye Devletler, ayrıca, bu tür olayların tümünün veya bir kısmının canlı yayında gösterilip gösterilmeyeceğini veya kamu çıkarını gözeten objektif kriterler doğrultusunda tümünün veya bir kısmının banttan gösterilip gösterilmeyeceğini de belirleyeceklerdir.

97/36/EC sayılı Direktif STTD'nin üçüncü bölümünde yer alan madde 6'da Avrupa eserleri ilgili detaylı düzenlemeler getirilmiştir. Böylece Direktif'in ilk halinde yer alan Avrupa eserlerini yayınlanmak ve desteklemek ile ilgili olan düzenlemeler daha kesin kuralları üzerine oturtulmuştur.

97/36/EC sayılı Direktif ile STTD'nin dördüncü bölümünde yer alan madde 16'da yapılan düzenleme, çocukların korunmasına yönelik kuralların daha net bir biçimde ortaya konulduğu düzenlemelerden biridir. Söz konusu maddede, televizyon reklamlarının çocuklarla ilgili hükümleri daha net bir biçimde düzenlenmektedir. Buna göre, “televizyon reklamı, çocuklarda ahlaki ve fiziksel zararlara sebebiyet verecek şekilde yapılamaz ve bu nedenle çocukların korunması için aşağıdaki kriterlere uygun olarak yapılır”:

- Reklam, çocukların deneyimsizliğini veya saflığını kullanarak bir ürün veya hizmeti satın almalarını doğrudan teşvik edemez;
- Çocukları, reklamı yapılan bir malın veya hizmetin satın alınması için ebeveynlerini veya başkalarını ikna etmeleri için teşvik edemez;
- Reklam, çocukların ebeveynlere, öğretmenlere veya diğer kişilere duyduğu özel güveni kötüye kullanamaz;
- Reklam, çocukları belirli bir sebebi olmadan tehlikeli durumlarda gösteremez.

97/36/EC sayılı Direktif STTD'de yapılan değişikliklerden biri de yeni getirilen

altıncı bölümde yer alan ve “Bağlantı Komitesi”ni düzenleyen bölümdür. Madde 23a’da yapılan düzenlemeye göre Komisyona karşı sorumlu bir bağlantı komitesi kurulacak ve bu komite üye devlet yetkili kurullarının temsilcilerinden oluşacaktır. Komiteye bir Komisyon üyesi başkanlık edecek ve başkanın isteği veya bir Üye Devlet delegasyonun isteği üzerine Komite toplanacaktır. Komite ile üye devletlerin görüş alışverişinin yararlı olacağının düşünüldüğü konularda düzenli müzakereler yapılarak Direktifin etkin bir şekilde uygulanmasını kolaylaştırmak ve Direktif hükümlerinin Üye Devletlerce uygulanması konusunda kendi düşüncelerini veya Komisyonun düşüncelerini açıklamak gibi işlevsel çözümler öngörülmüştür.

1997 yılında yapılan değişiklik ile 1989 tarihli Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi’ne önemli yenilikler getirilmiş ve bu haliyle Direktif bir on yıl daha Avrupa Birliği’nin görsel-işitsel politikasının temel düzenlemesi olmayı sürdürmüştür. Ancak özellikle 1990’ların sonlarında yaygınlaşmaya başlayan ve daha sonra 2000’li yıllarda çığır açıcı dönüşümlere yol açan yeni telekomünikasyon ve iletişim teknolojileri, STTD’de yeni değişiklikler yapılmasını zorunlu kılmıştır. Bu konuda Avrupa Birliği çeşitli organlarıyla bir dizi çalışma yürütmüş ve 2007 yılında STTD yerine yeni bir düzenleme ortaya koymuştur. Bu düzenleme Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Direktifi (Yönergesi)dir.

2.1.7. Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi(2007)

STTD’nin 1997 yılında revize edilmesinin ardından, Avrupa Birliği’nin görsel-işitsel alandaki çalışmaları devam etmiştir. Direktif’in gözden geçirilmesi, yeni önerilerin alınması ve gelişen teknoloji çerçevesinde yeni düzenlemelerin yapılması konularında Birliğin farklı organları raporlar hazırlamış, odak gruplar oluşturmuşlar ve halka açık bir danışma süreci yürütmüşlerdir. Tüm bu çalışmaların ardından yeni yasal düzenlemeyi oluşturmak yaklaşık sekiz yıl sürmüş ve ortaya çıkan ilk taslağın yasalaşma sürecinde iki yıl daha geçmesi ile STTD’nin revizyonundan sonra geçen zaman on yılı bulmuştur. Böylece 2007 yılında yayınlanan Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi (GİMHY) (Audiovisual Media Services Directive – AVMSD) ile Avrupa Birliği’nin görsel-işitsel politikasını düzenleyen yeni yasal çerçevesi oluşmuştur. 2007/65/EC sayılı Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi, Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi’nin hem

adını değiştirmiş hem de yenilemiştir. Direktifin ilk bakışta göze çarpan özellikleri, daha esnek bir görsel-işitsel düzenlemeler bütünü olması ve gelişen teknolojiyle özellikle televizyon reklamları alanında ortaya çıkan yeni reklam biçimlerine göre reklam kurallarını güncellemesidir.

GİMHY, yayın iletimi ve alımında kullanılan teknolojinin ne olduğuna bakılmaksızın tüm görsel işitsel medya hizmetleri için tek bir ereve oluşturmayı hedeflemektedir. Yönergenin amacı, görsel-işitsel içeriğin farklı tedarikçileri için eşit şartlar oluşturmak ve doğrusal olmayan (non-linear) görsel-işitsel medya hizmetleri operatörlerinin, hizmetleri için tüm Avrupa alanında teklif verebilmelerini sağlayacak yasal bir kesinlik sağlamaktır (European Comission, 2009:124).Yayıncılık alanının yeniden düzenlenmesine ihtiyaç duyulmasına gerekçe olarak, teknolojik devrim olarak nitelendirilen bir dizi gelişme gösterilmektedir. Özellikle 2000’li yıllarda yaşanan bu gelişmeler aşağıdaki gibi özetlenebilir (European Commission, 2006; aktaran akır, 2007: 198-199):

- Teknoloji ve hizmetlerde görülen yöndeşme; geleneksel televizyon hizmetlerine ek olarak internet üzerinden verilen televizyon hizmetleri, mobil telefonlar üzerinden verilen televizyon hizmetlerinin gelişmesi,
- Sabit geniş bant teknolojisinin yaygınlaşması; sayısal televizyon ve üçüncü nesil ağların ortaya çıkması,
- Doğrusal (linear) ve doğrusal olmayan (non-linear) görsel-işitsel hizmetlerin i içe geçmesi,
- İzlediğin kadar de (Pay Pal TV) hizmetlerinde artış,
- İsteğe bağlı video (Video on Demand) gibi, doğrusal olmayan video hizmetlerinin dağıtımında yenilikler,
- Bireyler arasında görsel-işitsel ieriklerinkarşılıklı (peer-to-peer) değişimi,
- İzleyici alışkanlıklarındaki değişiklikler;giderek daha fazla insanın görsel-işitsel içeriğin yayın zamanlamasına uymak yerine, içeriğin kendi zamanlarına uymasını istemesi,
- Yeni reklam tekniklerinin gelişimi; televizyonda etkileşimli reklam, sanal reklam, bölünmüş ekran gibi gelişmeler, internette aramabağlantılı reklamlar veya mobil telefonlardaSMS reklamları gibi çeşitliliğin artması.

Söz konusu teknolojik, sosyolojik ve ekonomik gelişmeler çerçevesinde yeni düzenlemeler getirmek isteyen GİMHY, karasal ve uydu üzerinden yapılan televizyon yayınları dışında isteğe bağlı yayıncılık(video-ondemand) uygulamalarını da kapsamı dahiline alarak yayıncılık tanımını genişletirken, uydu yayınları, yeniden iletim ve

reklâm gibi konulardaki düzenlemelerini de yeni iletişim teknolojilerinin getirileri doğrultusunda yenilemiştir. Üye ülkelere Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi'nin getirdiği değişikliklere adaptasyon için iki yıllık bir süre tanınmış ve 2009 yılında direktif içindeki değişikliklerin son halinin devreye girmesi planlanmıştır (Özel, 2009: 153-154). Kimi ülkelerde daha önce olmak üzere AB ülkelerinde planlandığı tarihte tam olarak uygulanmaya başlayan GİMHY, amaçları, ortak koordinasyon alanları ve getirdiği yeniliklerle AB için geniş çaplı bir görsel-işitsel politika düzenleme aracı olmuştur. Bu noktada Yönerge'nin özelliklerini daha detaylı ele almak, AB'nin bugün için de geçerli olan düzenlemesini anlamak bakımında faydalı olacaktır.

2.1.7.1. Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesinin Hedefleri ve Getirdiği Yeni Düzenlemeler

Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi, televizyon, internet ve cep telefonu kullanımını yakınsama çerçevesinde değerlendirerek yeni teknolojilere göre bir dizi düzenleme yapmakla kalmamış; aynı zamanda medya sektörünün gelişmesi, kültürel çeşitliliğin, ifade ve basın özgürlüğünün korunması amacıyla da bazı değişiklikler yapmıştır. Avrupa Komisyonu, GİMHY'nin amaçlarını şu şekilde açıklamaktadır (European Commission, 2011a: para.4):

- Teknolojik gelişmelere uygun kurallar sağlamak,
- Gelişen ve büyüyen görsel-işitsel medya için yeni bir hareket alanı oluşturmak,
- Kültürel çeşitliliği korumak,
- Medya çoğulculuğunu güvence altına almak,
- Irksal ve dinî nefretle mücadele etmek,
- Ulusal düzenleyici otoritelerin bağımsızlığını garanti altına almak.

Bu hedefler doğrultusunda hazırlanan GİMHY ile, Avrupa Birliği çapında ulusal düzenlemelerin aşağıdaki alanlarda koordinasyonun sağlanması hedeflenmektedir(European Commission, 2011a: para.5):

- Genel prensipler
- Nefretin kışkırtılması
- Engellilerin erişiminin sağlanması
- Yargı yetkisi
- Önemli olaylar
- Avrupa eserlerinin desteklenmesi ve dağıtımı
- Ticari iletişim

- Küçüklerin korunması

Bu alanlardan bazıları, bir önceki düzenleme çerçevesi olan STTD’de yer almakla birlikte GİMHY ile değişikliğe uğramış, bazıları ise ilk kez tanımlanmış ve düzenlenmiştir. Avrupa Komisyonu, GİMHY ile getirilen yenilikleri şu şekilde tasnif etmektedir(European Commission, 2011b):

- Daha geniş bir kapsam (Madde 1 (1)(a)): Yeni yönerge tüm görsel-işitsel medya hizmetlerini kapsamaktadır. Bu geleneksel televizyon yayıncılığı ile birlikte (linear service / doğrusal hizmet) isteğe bağlı yayıncılığın da (non-linear service / doğrusal olmayan hizmet) kapsama dahil edilmesi anlamına gelmektedir. Bu hizmetler, bir medya hizmet sağlayıcı tarafından editöryal sorumluluk kapsamında bilgilendirmek, eğlendirmek ya da eğitmek amacıyla tüm kamuya yapılan yayın hizmetleri olmalıdır.
- Farklı seviyelerde denetim sertliği: Kullanıcılar isteğe bağlı görsel-işitsel medya hizmetlerinde farklı seviyelerde seçimlere ve kontrole sahip olduklarından sadece temel bir dizi kural getirilmiştir. Ancak televizyon yayıncılığı için reklam ve çocukların korunması alanındaki hükümler daha sıkıdır.
- Uydu yayıncılığı için yargı yetkisi (Madde 2): Avrupa Birliği dışındaki bir ülke AB içindeki bir ülkede bulunan uydu up-linklerini kullanıyor ise o AB ülkesi yargı yetkisine sahip kılınmaktadır.
- Hangi ülkenin kuralları geçerlidir: Eski hükümlerde olduğu gibi, hizmet sağlayıcılar sadece kendi ülkelerindeki kurallar bütününe karşı sorumludurlar. Bu hizmet sağlayıcılara hukuki kesinlik sağlamak ve sınır ötesi iş modelleri geliştirmelerine yardım etmek bakımından esas ve önemli bir düzenlemedir.
- Ülkeler uygun olmayan içerikteki yayınları engelleyebilirler (Madde 2 (4)-(6)): Yeni kurallara göre AB ülkeleri, uygun olmayan isteğe bağlı görsel-işitsel içeriği (neo-Nazi propagandası gibi) yayının geldiği ülkede yasak olmamasına rağmen yasaklayabilirler.
- Alıcı ülkeler için iki basamaklı koruma (Madde 4 (2)-(5)):
 - Eğer bir ülke tamamen veya büyük oranda yabancı bir ülkeden gelen yayının doğrudan hedefi konumunda ise, yayının geldiği ülkeyle “danışma prosedürü” (ortaklık prosedürü)nü kullanabilir. Hedef ülkenin katı kurallarına uymak noktasında yayıncıdan bağlayıcı olmayan isteklerde bulunulabilecektir.
 - Eğer yayıncı bu ulusal kuralların etrafından dolaşma (aldatma) yoluna giderse hedef ülke, Komisyon’un oluruyla yasaklayıcı önlemler alabilir (aldatma prosedürü).
- Editöryal kararlar için şeffaf yükümlülükler (Madde 5): Tüm görsel-işitsel

medya hizmet sağlayıcıları editöryal kararlardan kimlerin hiçbir şekilde sorumlu tutulamayacağını anlaşılmaması için gerekli verileri sağlamakla yükümlüdür.

- Görsel-işitsel ticari iletişim tanımı (Madde 1(1)(h)): yeni kurallar, neyin reklam olacağı hususunda sponsorluk, ürün yerleştirme, tele-Yalışveriş gibi bir dizi yeni ve geniş tanımlı terim içermektedir. Bu hangi programlar çerçevesinde yayınlanırsa yayınlansın her türlü görsel-işitsel ticari reklamın aynı kurallar bütünü kapsamında olmasını sağlamaktadır.
- Kısa haber bildirimleri (Madde 15): Serbest bilgi akışını teşvik etmek için, AB'de yerleşik herhangi bir yayıncının yüksek kamu ilgisi çeken olaylar hakkında kısa haber iletmesi amacıyla bu olaylara erişimi garanti edilmiştir.
- Avrupa eserlerini teşvik (Madde 13): Üye Devletler, sadece televizyon yayıncılarının değil aynı zamanda isteğe bağlı görsel işitsel medya hizmetlerinin Avrupa eserlerini desteklemesini sağlamalıdır.
- Ürün yerleştirme (Madde 11): Yeni kurallar hangi şartlar altında programlarda ürün yerleştirmeye izin verileceğini belirtmektedir. Üye ülkeler AB hukukuna uymak kaydıyla, kendi yetkisi altındaki medya şirketleri için daha sıkı kurallar benimsemekte serbesttir.
- Televizyon reklamı:
 - Kalite standartları: Tüketicilerin, çocukların ve insan onurun korunmasına dair mevcut kurallar muhafaza edilmekte ve potansiyel sağlıksız gıdalar gibiyeni sorunlar ele alınmaktadır.
 - Niceliksel sınırlamalar: Bu sınırlamalar daha esnek hale getirilmekle birlikte reklam ve tele-alışverişler için 12 dakika saatlik limit (Madde 23 (1)) korunmaktadır.
- Çocuk programlarında “sağlıksız” yiyecek ve içeceklerin reklamı (Madde 9 (2)): Hükümetler ve Komisyon medya hizmet sağlayıcılarını bu tarz reklamların azaltılması hususundavranış kuralları geliştirmeleri için teşvik etmelidirler.
- Çocukların yetişkin içeriklerden korunması (Madde 12): Çocukların gelişimini ciddi biçimde etkileyebilecek içeriğin, sadece çocukların normal erişiminin olamayacağı yollarla erişebilir hal getirilmelidir; örneğin erişim kodu veya başka yöntemlerle.
- Görme ve işitme engelliler için erişim (Madde 7): Yeni kuralların amacıgörsel-işitsel içeriği bu gruplar için giderek daha erişilebilir hale getirmektir. Hükümetler, kendi yetkileri altındaki medya şirketlerini bunun için teşvik etmelidir, örneğin altyazı ve ses açıklamalarıyla.
- Devlet düzenlemesi ile birlikte özdenetim (Madde 4 (7)): Yeni kurallar hükümetlerden, belirli alanlarda devlet düzenlemesi ile beraber (co-regulation) özdenetimi teşvik etmelerini beklemektedir. Bu tür rejimlerin geniş ana

paydaşlar tarafından kabul edilmesi ve etkin bir şekilde uygulanması temin edilmelidir.

- Bağımsız düzenleyici otoriteler (Madde 30):Yeni kurallar ulusal bağımsız düzenleyici otoritelerin varlığını ve rolünü tanımaktadır. Direktifin doğru uygulanmasını sağlamak için, bu düzenleyicilerin özellikle yargı konularında kendi aralarında ve Komisyon ile yakın işbirliğine gitmeleri gerekmektedir.

Komisyon'un tasnifinde de görüldüğü gibi, GİMHY, tanımlardan başlayarak bir dizi değişiklik getirmiştir. Tanımlarla ilgili en önemli değişiklik, televizyon yayıncısı yerine daha geniş bir kapsama olan görsel-işitsel hizmet sağlayıcı tanımının getirilmiş olması ve reklam hususunda yeni bir dal olarak ürün yerleştirmenin tanımlanmasıdır. Tanımların yanı sıra GİMHY, kısa haberler, önemli olaylar, yargı yetkisi, çocukların korunması, Avrupa eserleri gibi temel konularda getirdiği önemli yeniliklerle STTD'ti büyük ölçüde değiştirmektedir. GİMHY'nin hükümleri 2011 yılında 6112 sayılı yasayla neredeyse tamamen Türkiye'de de geçerli hale getirildiğinden, çalışmanın üçüncü bölümünde hem GİMHY'nin hem de 6112 sayılı yasanın getirdiği yenilikler ayrıntılarıyla mülakatlarda sorularak ele alınmıştır. Bu nedenle çalışma içinde tekrara düşmemek adına Yönerge'nin hükümleri bu bölümde tek tek değerlendirilemeyecektir; ancak GİMHY'nin düzenleme çerçevesi ve temel bölümleri aşağıdaki gibidir:

Giriş

Bölüm I: Tanımlar

Bölüm II: Genel Hükümler

Bölüm IIa:Bütün Görsel-İşitsel Medya Hizmetlerine Uygulanabilecek Hükümler

Bölüm IIb:Sadece isteğe bağlı görsel-işitsel medya hizmetlerine uygulanabilir hükümler

Bölüm IIc:Televizyon Yayıncılığında Münhasır Haklar ve Kısa Haber Sunumlarına İlişkin Hükümler

Bölüm III:Televizyon Programlarının Dağıtımının ve Üretiminin Desteklenmesi

Bölüm IV:Televizyon Reklâmı ve Tele-Alışverişi

Bölüm V:Televizyon Yayıncılığında Küçüklerin Korunması

Bölüm VI:Televizyon yayıncılığında cevap hakkı

Bölüm VIa: Temas Komitesi

Bölüm VIb: Üye Devletlerin Düzenleyici Kurulları Arasında İşbirliği

Bölüm VII: Son Hükümler

Yedi bölümden oluşan Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi'nin 15 Şubat 2010 tarihinde bir kodifiye versiyonu yayınlanmıştır (2010/13/EU). Bu kodifiye versiyonla, Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi ve bazı diğer düzenlemeler kodifiye edilerek Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi mülga edilmiştir. Bu versiyonla bazı maddelerin numaraları değişmiş ve görsel-işitsel alandaki düzenlemelerin bir bütün halinde verilmesi sağlanmıştır.

Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi ile Avrupa Birliği, 1980'li yılların ilk yarısında başlayan ortak bir görsel-işitsel politika oluşturma çalışmalarını son yasal çerçevesine oturtmuştur. 1989 yılında Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi ile başlayan, 1997 yılında Direktif'in tadilatı ile devam eden ve 2007 yılında çıkarılan GİMHY'nin çıkarılmasıyla bugünkü haline kavuşan görsel-işitsel politikanın temel hükümleri, hem üye ülkelerin hem de AB'ye aday ülkelerin uymaları gereken hükümlerdir. Çalışmanın ileriki bölümlerinde görüleceği üzere Türkiye de AB'ye uyum sürecinde mevzuatını GİMHY'nin düzenlemeleri çerçevesinde uyumlaştırmıştır.

Avrupa Birliği'nin görsel-işitsel politikasının temel düzenlemesi GİMHY olmakla birlikte, AB'nin düzenleyici çerçevesinde ikincil konumdaki başlıklar da mevcuttur. Söz konusu başlıklar, Türkiye'nin AB uyum sürecinde de müzakerelerin doğrudan bir parçası olmamıştır. Her iki duruma rağmen kısaca bu başlıkların muhteviyatına göz atmak literatür açısından yerinde olacaktır.

2.1.8. Görsel-İşitsel Politikanın Düzenleyici Çerçevesinde Diğer Başlıklar: Sinema, Kamu Hizmeti Yayıncılığı, Küçüklerin Korunması

AB görsel-işitsel politikasının temel amacı kültürel değerleri de göz önünde bulundurarak Tek Pazar çerçevesinde işleyen bir görsel-işitsel sektör oluşturmaktır. Bu amaçla birinci planda olan husus, televizyon yayıncılığına yönelik düzenlemeler olmuş, yukarıda ele alındığı gibi bu yöndeki düzenlemeler son olarak Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi ile gerçekleştirilmiştir. GİMHY hariç görsel-işitsel politikanın üç

başlığı daha bulunmaktadır. Bunlar:

- Sinema
- Kamu Hizmeti Yayıncılığı ve
- Küçüklerin Korunmasıdır.

Kamu hizmeti yayıncılığı, Amsterdam Anlaşması'ndaki "Üye Ülkelerdeki Kamu Yayıncılığı Sistemi Protokolü"ne ve Komisyon'un kamu hizmeti yayıncılarına yapılacak devlet yardımlarını düzenlediği kararına dayanmaktadır. Kamu hizmeti yayıncılığıyla, kültürel çeşitliliğin ve demokratik çoğulculuğun destekleneceği düşüncesiyle, AB bu alanı hem yumuşak kurallarla düzenlemekte hem de teşvik etmektedir.

Küçüklerin korunması ile ilgili düzenlemeler esas olarak GİMHY'de büyük yer kaplamakla birlikte, internet ve video oyunları ile ilgili bazı ek düzenlemeler de görsel-işitsel politika içinde değerlendirilmektedir.

Sinema, GİMHY'nin nispeten dışında sayılabilecek bir alan olarak AB'nin görsel-işitsel politikasında ikinci en büyük faaliyet alanıdır. AB'nin sinema konusundaki önceliği Avrupa film endüstrisini geliştirmek, film kültürünü korumak ve gelecek nesillere aktarılmasını sağlamaktır. Bu konuda Komisyon'un bazı diğer çalışmaları olmakla birlikte sinema alanındaki temel çalışması MEDIA (Measures to Encourage the Development of the Audiovisual Industry) programlarıdır. GİMHY'nin desteklenmesini istediği ve yayınlarda yer verilmesini zorunlu kıldığı AB eserlerini maddi olarak destekleyen, görsel-işitsel sektörü geliştirmeyi hedef edinen ve bu çerçevede profesyonellere eğitim programları da dahil birçok farklı destek sağlayan MEDIA programı, AB'nin görsel-işitsel sektördeki temel destek programıdır. MEDIA programı kapsamında film ve televizyon programlarının üretimlerinin ve dağıtımlarının desteklenmesi, güçlü ve rekabetçi bir görsel-işitsel sektörün oluşturulması, bu amaçla özellikle küçük ve orta ölçekli yapım kuruluşlarının güçlendirilmesive nihai olarak ABD başta olmak üzere Japonya gibi diğer güçlü görsel-işitsel ürün pazarlayıcıları ile rekabet edilebilmesi hedeflenmiştir.

Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi'ni oluşturan dinamiklerle fikrî düzeyde

hayat bulan MEDIA programı, ilk kez Ocak 1991’de uygulanmaya başlamıştır. MEDIA I adını alan bu program 1991-1995 yılları arasında yürütülmüş, ardından MEDIA II programı 1996-2000 tarihleri arasında uygulanmıştır. 2001’de uygulamaya giren MEDIA Plus programının 2006 yılında sonlanmasının ardından MEDIA 2007 programı 2007-2013 yılları arasında uygulanmak üzere hayata geçirilmiştir. Her program aynı temel amaçları gütmekle birlikte, zaman içinde edinilen tecrübe ve değişen şartlar çerçevesinde bazı farklı düzenlemelere de gidilmiştir. Ayrıca programın bütçesi, MEDIA I’den itibaren düzenli olarak artarak MEDIA 2007’de 1.055 milyar Euro’ya ulaşmıştır. Söz konusu bütçe, AB’nin Yaşam Boyu Eğitim programının bütçesinin ardından en yüksek program bütçesidir.

MEDIA programları, AB üyesi ülkeler dışında AB’ye aday olan ülkelerin, Avrupa Ekonomik Alanı’na taraf olan Avrupa Serbest Ticaret Alanı ülkelerinin ve Avrupa Konseyi’nin Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi’ne taraf olan ülkelerin katılımına, belirlenecek ulusal katkı payı temelinde açıktır. Söz konusu ülkelerin programa katılımı, bu ülkelerin ulusal mevzuatının AB mevzuatı ile uyumlu olmasına bağlıdır (Tursun, 2004:22). Bu noktada Türkiye’nin, AB’ye aday ülke konumunda olmasına rağmen MEDIA programlarından çalışmanın birinci bölümünde ele alınan müzakere sürecindeki tıkanmalar ve engellemeler nedeniyle yararlanamadığını belirtmek gerekir. Türkiye ile birlikte aday ülke konumunda olan Hırvatistan ise MEDIA programından yararlanmaktadır.

Görsel-işitsel politikasını yukarıda ele alınan başlıklar çerçevesinde biçimlendiren AB, aday ülkelerin bu politikaya uyum çalışmalarını müzakere sürecinin 10 numaralı faslı olan Bilgi Toplumu ve Medya faslı altında yürütmektedir. Türkiye’nin Bilgi Toplumu ve Medya faslı çerçevesinde AB’ye uyum süreci, bu çalışmanın “2.3.2. Bilgi Toplumu ve Medya Faslı Müzakereleri Çerçevesinde Uyum Çalışmaları” başlığı altında detaylarıyla ele alınmaktadır. Bu noktada bilgi toplumu ve medya faslının içeriğine kısaca değinmek, AB görsel-işitsel politikasının müzakere sürecinde nasıl ele alındığını anlamak bakımından faydalı olacaktır.

2.1.9. Görsel-İşitsel Politikanın Yeni Konumu: Bilgi Toplumu ve Medya

1980’lerde dünyada ekonomik ve siyasal alanda neo-liberal yaklaşımların

güçlenmesi, ardından Sovyetler Birliği'nin ve bağlı ülkelerin ayrışması ve rejim değişiklikleri, iletişim alanında da deregülasyonsürecini beraberinde getirmiş; birçok Batı Avrupa ülkesinde yayıncılık sistemleri değişmiş ve kamu yayıncıları yanında özel yayıncılık kuruluşları da yer almaya başlamıştır(Asker, 2010:1).Avrupa Birliği'nin, görsel işitsel politika alanında ilk dönem yaklaşımı, televizyon yayıncılığına ilişkin düzenlemeleri Birlik içerisinde uyumlu hale getirebilmek için yayın faaliyetlerini öncelikle bir ekonomik faaliyet olarak algılamak olmuştur. Doksanlı yıllarda ise, kültür konusunun Birlik içerisindeki temel politikalardan birisi haline gelmesi ve medyanın diğer alanlara nispetle Avrupa kültürünün geliştirilmesi ve yayılmasında daha önemli bir aracı olduğunun düşünülmesi nedeniyle medyanın kültürel boyutuön plana çıkmıştır (Kihitir, 2005:90). Bu gelişmelerde, AB'nin 1980'lerin ekonomik sorunlardan başını kaldırıp kültür sorunlarına yönelebilmesi ve kültür politikalarının Birliğin güçlenmesini ve yeniden yapılanmasını sağlayacağını düşünülmesi etkili olmuştur. Özellikle Avrupalılık bilincinin gençlere anlatılması ve üye devletlerin vatandaşlarında ulus aidiyeti duygusunun üstünde bir Avrupa vatandaşlığı bilincinin yerleştirilmesi hedefi benimsenmiştir. Bu durumda televizyon ve sinema, kültür üreten, yayan ve tüm gruplara kolayca ulaşan araçlar olarak kültür politikaları içinde merkezi bir konuma gelmiştir (Tekinalp, 2003a:114). Bu gelişmeler çerçevesinde, kültür ve görsel-işitsel politika, AB politikaları içinde tek bir başlık altında toplanmış; Türkiye ve Hırvatistan'ın adaylığına kadar olan süreçte AB'ye aday diğer ülkeler iç hukuklarını 21 numaralı fasıl olan Kültür ve Görsel-İşitsel Politika faslı altında AB müktesebatına uyumlaştırmışlardır.

Kültür ve görsel-işitsel politikanın, bir başka ifadeyle kültür ve televizyon-sinema ikilisinin birlikteliği, sadece klasik kitle iletişim araçlarının var olduğu 90'lı yılların ortalarına kadar daha kabul edilebilir bir durum olmuştur. Zira o dönemde izleyici, yalnızca kendine sunulan içerikle yetinmek zorunda olan nispeten pasif bir konumda bulunmaktadır. Ancak özellikle 90'lı yılların ikinci yarısında hızlanan ve 2000'li yıllarda görsel-işitsel alanda köklü bir değişime neden olan yeni iletişim teknolojileri ve formları, kitle iletişiminin yapısını değiştirmiş ve tüm dünyada olduğu gibi AB'de de görsel-işitsel politikaların yeniden gözden geçirilmesine neden olmuştur.

1980’li yıllarda etkili olan temel terim deregölasyon ise, bu dönemde etkili olan temel terimin de yakınsama (yöndeşme, convergence) olduğu söylenebilir. Yakınsama, bilgisayar, internet, medya ve telekomünikasyon gibi sektörlerin teknolojik ve ekonomik olarak birleşmesi ve ortaya yeni ürünlerin ve hizmetlerin çıkması anlamında kullanılan bir terimdir. Yakınsama sürecinin başlangıcını, iletişim teknolojilerindeki ilk büyük değişimlerin yaşandığı 1970’li yıllara kadar götürmek mümkün görünse de esasen terim 1990’ların ikinci yarısından sonraki değişimleri anlatmak için kullanılmaktadır. Yakınsama ile daha önce ayrı olan sektörler birleşmekte, aynı zamanda uygulanan politikalar ve pazar yapılanmaları da değişmektedir (Bek, 2002:40).

Yakınsama kavramı, yazı, görüntü, ses gibi bütün iletişim verilerini sayısal değerlere dönüştürebilen dijital teknoloji üzerine oturmaktadır. İletişimsel verinin dijital ortamda depolanması, işlenmesi, birbirine dönüştürülmesi, ürünleştirilmesi ve dağıtımı, eskiye oranla çok daha hızlı, verimli ve ucuz bir biçimde gerçekleştirilmekte; böylece medya, telekomünikasyon ve bilgisayar sektörlerinin iş alanları giderek iç içe geçmekte ve ortaklaşmaktadır. Bu durum, söz konusu sektörlerde sermaye ve işletme yapılarının da birleşmesine ve sektörlerin kendi alanlarında büyüme çabalarının yanı sıra diğer sektörlerle birleşme, satın alma ve ortaklık kurma faaliyetlerinin de hızlı bir biçimde artış göstermesine neden olmaktadır (Pekman 2005:244). Bu gelişmeler neticesinde yayıncılık, telekomünikasyon ve enformasyon teknolojileri ve sektörleri içi içe girmiş, bu sektörlerdeki entegrasyonların artması da kanun koyucuları yeni durum çerçevesinde düzenlemeler yapmaya ve politikalar üretmeye sevk etmiştir.

Yakınsama ile görsel-işitsel sektörde yeni hizmetler ve ürünler ortaya çıkmaktadır. Ödemeli TV (pay-TV), dijitalleşme sonucunda ortaya çıkan özel ilgi kanalları, *Free TV*, *video-on demand*, geniş bant internet ve etkileşimli medya, her izleme için ödeme ve evlerde kullanılacak dijital televizyon gibi yeni arz imkanları hem gelir kaynakların çeşitlenmesine hem de platform ve ürünlerin çeşitlenmesine yol açmaktadır. Sektörün AB içindeki dinamiklerini ve özellikle televizyon sektörüne dijitalleşmenin girmesi, köklü yeniden düzenlemelere neden olmaktadır (Klute, 2005: 383-384). AB’nin görsel-işitsel politikasını kültür politikasından ayırıp bilgi toplumu ya da diğer bir yaygın kullanımıyla enformasyon toplumupolitikasıyla birleştirmesi de bu

yeniden düzenlemelerin en temel örneklerinden biridir.

Enformasyon kavramı, başlangıçta sadece elektrik devrelerindeki bir mesaj iken, stratejik olarak kullanılabilecek bir üretim aracı haline dönüşmüştür. Yöndeşmeyle enformasyon sistemleri daha da stratejik, kullanışlı ve dinamik bir aktöre haline gelmiştir. Bu, birlikte yaşamayı öğrenmek zorunda olduğumuz devrimsel dönüşümün, telekomünikasyon ağlarının gücü, boyutu ve genişletilebilirliği ile birleşmesiyle sayısallaştırılmış küresel sistemler mal ve hizmetlerin üretimi, yönetimi, reklamı ve sunumunda stratejik bir önem kazanmış ve bu gelişmeler nihai olarak sermayenin kazançlarının toplamını artırmıştır. Bilgi ve araştırma-geliştirme temelli ekonominin ortaya çıkışı, üretim biçimleri, ticaret yapma biçimleri ve ekonomiyi örgütleme biçimlerinde yapısal ve işlemsel dönüşümlere yol açmıştır. Bu dönüşüm ve bu paradigma değişimi ekonomi ile toplum, ekonomi ile devlet arasındaki ilişkileri de etkilemiş ve bu post-endüstriyel, post-Fordist dönemde, belirleyici biçimde bilgi yoğun teknolojiler önem kazanmıştır(Whitlock, 2005:128-130).

Söz konusu gelişmelerin ve gidişatın farkında olan Avrupa Birliği'nin bilgi toplumu politikasındaki ilk kapsamlı çalışması Bangemann Raporu (26 Mayıs 1994) olarak anılan "Avrupa ve Küresel Enformasyon Toplumu: Avrupa Konseyine Öneriler" (Europe and Global Information Society: Recommendations to the European Council) başlıklı rapordur. Bangemann Raporu'nda, enformasyon toplumuna geçen ülkelerin "en fazla ödül" alacağı vurgulanmakta, geç kalan ülkelerin ise kısa bir sürede yatırımlarda ve iş imkanlarında yıkıcı düşüşler yaşayacakları öngörülmektedir (Oğuz, 2005:6-7). Bu çerçevede AB'de 1990'ların ikinci yarısından itibaren enformasyon toplumunun alt yapısının geliştirilmesine ve toplumsal boyutlarının yaygınlaştırılmasına ağırlık vermeye başlanmıştır. 23-24 Mart 2000 tarihinde Lizbon'da toplanan Avrupa Konseyinin Sonuç Bildirgesi'nde bir "Avrupa Modeli Enformasyon Toplumu"nun tanımlanması önerilmiş ve bu modelin yüksek düzeyde toplumsal içerme/kapsayıcılık ile Avrupa'nın kültürel ve dilsel çoğulluğunun korunmasına da önem vermesi öngörülmüştür(Binark, 2005:173) Lizbon Stratejisi olarak adlandırılan bu çalışmalarla AB, 2010 yılına kadar dünyanın rekabet gücü en yüksek, dinamik bilgi ekonomisine ulaşmak hedefiyle teknik altyapı ve mevzuatını geliştirme faaliyetine girişmiş, böylece

bir yandan da rakipleri olan ABD ve Japonya'yı geçme çabası içerisine girmiştir (Çakır, Gülnar, 2007:207).

Avrupa Komisyonu, "i2010 Stratejisi"yle bilgi ve iletişim teknolojileri ile yaşam kalitesinin arttığı bir bilgi toplumuna ulaşmayı hedeflemiştir. Bu hedef kapsamında, vatandaşların, özellikle yaşlıların ve engellerin, teknolojik ürün ve hizmetlerle sağlık hizmetlerine daha kolay ulaşabilmelerini sağlayacak e-Sağlık çalışmaları ön plandadır. Kişilerin serbest dolaşımı ilkesi göz önünde bulundurulduğunda üye devletler arasında sınır ötesi elektronik sağlık kayıt sistemleri çalışmaları yürütülmesi önem kazanmaktadır. Aynı şekilde, kamu hizmetlerinin vatandaşlara elektronik ortamda sunulması hususunda da çalışmalarda ilerleme kaydedilmektedir. Lizbon Antlaşması kapsamında AB vatandaşlarının Birliğin siyasi süreçlerine dâhil olmasına verilen önemle e-Katılım çalışmaları da hızlanmaktadır. e-Güvenlik uygulamaları kapsamında tüketicilerin, sürücülerin bilgilendirilmeleri, Avrupa Birliği'nin her yerinden ulaşılabilir 112 Avrupa acil durum numarasının uygulamaya girmesi ve üç milyondan fazla kitap, harita, kayıt, fotoğraf ve arşiv belgelerinin bir dijital kütüphanede tüm AB dillerinden erişilebilir olduğu "Europeana" portalı da bilgi toplu ve medya alanındaki çalışmalardır (Akses, 2011:44-47).

Avrupa Komisyonu, 19 Mayıs 2010'da Brüksel'de açıkladığı "Avrupa İçin Dijital Ajanda: anahtar adımlar" (MEMO/10/200) (Digital Agenda for Europe: key initiatives) başlıklı açıklamasıyla yedi öncelikli alana dayalı on altı anahtar hareket noktası belirlemiştir. Buna göre AB'nin bilgi toplumu ve medya politikasındaki öncelikli alanlar şunlardır (European Commission, 2010:2)

- Tek bir dijital pazar oluşturmak,
- Enformasyon ve iletişim teknolojileri ürünlerinin ve hizmetlerinin müşterek çalışabilmeleri için yasal çerçeveyi güçlendirmek,
- İnternet güvenilirliğini ve güvenliğini artırmak,
- Daha hızlı internet erişimi sağlanmasını garanti etmek,
- Araştırma ve geliştirme yatırımlarını teşvik etmek,
- Dijital okuryazarlığı, becerileri ve kapsamı arttırmak,
- İklim değişikliği, sağlık masraflarının yükselmesi ve nüfusun yaşlanması gibi

sosyal sorunlara karşı bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanmak.

Yukarıda yer alan öncelikler çerçevesinde Avrupa Birliği, bilgi toplumu ve medya faslını çok geniş bir kapsam içinde dizayn etmiş, medya, telekomünikasyon ve bilişim teknolojilerini ve sektörlerini tek bir çatı altında toplamıştır. Ancak doğası gereği çok geniş olan bu fasıl altındaki müzakereler, medya, telekomünikasyon ve bilişim alanları için ayrı kriterler ve mevzuat altında yürütülmüştür. Görsel-ışitsel politika alanındaki temel mevzuat bu bölümün daha önceki başlıklarında ele alınan Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi ve bu direktifin mülga edilmesiyle yürürlüğe giren Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi olmuş ve Türkiye’den bu Yönergeye uyum sağlaması beklenmiştir. Bu nedenle tekrar altını çizmek gerekir ki çalışma kapsamında temel referans noktası Türkiye’nin Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi’ne ve öncüllerine uyum süreci olmuştur.

Avrupa Birliği’nin görsel-ışitsel politikasının oluşum ve gelişim sürecinin ve bugün geldiği son noktanın ele alındığı bu bölümden sonra, Türkiye’de görsel-ışitsel sektörün ve politikaların gelişim süreci değerlendirilecek; ardından Türkiye’nin AB’ye uyum süreci, yapılan değişiklikler ve yansımalarıyla incelenecektir.

2.2. TÜRKİYE’DE GÖRSEL-İŞİTSEL SEKTÖRÜN VE POLİTİKALARIN GELİŞİMİ: TARİHSEL SÜREÇ VE HUKUKİ DÜZENLEMELER

İşitsel ve görsel-ışitsel kitle iletişim araçları, 20. yüzyılın akışını belirleyen en önemli etkenlerden biri olmuş; siyasi, ekonomik, sosyolojik ve kültürel boyutta sayısız değişime neden olmuşlardır. 19. yüzyıldaki teknik ilerleme, bu yüzyılın sonlarına doğru ilk ses iletiminin gerçekleşmesine alt yapı hazırlamış, farklı bilimsel çalışmaların sonucunda düzenli ilk radyo yayını 1920’de ABD’de, düzenli ilk televizyon yayını ise 1936’da İngiltere’de başlamıştır.

Türkiye’de radyo yayınlarına diğer dünya ülkeleriyle neredeyse eşzamanlı olarak 1927 yılında başlanmış; ancak düzenli televizyon yayınları diğer dünya ülkelerine göre büyük bir gecikme ile 1968 yılında başlayabilmiştir.

Türkiye’de yayıncılık sistemi, ilk on yıllık ticari yayıncılık döneminin ardından

devlet tekeline geçmiş, 1964 yılında TRT'nin kurulmasıyla bu kurum özerklik ve tarafsızlık tartışmaları altında yaklaşık otuz yıl devletin bu alandaki yegâneliğini sürdürmüş, 1990'lara gelindiğinde değişen dünya düzeni, liberalleşme, deregölasyon ve özelleştirme politikalarının etkisiyle tecimsel radyo ve televizyon yayıncılığı başlamıştır. Ticari yayıncılığın başlangıcından bugüne kadar geçen yaklaşık yirmi yıllık süre içinde anayasa ve yasalarda yapılan değişikliklerle görsel-işitsel alan düzenlenmeye çalışılmış, önceleri sektörü ve ağı geriden takip eden düzenlemeler, bugün büyük ölçüde iyileştirilmiştir. şüphesiz, Avrupa Birliği görsel işitsel politikasının ve Türkiye'nin bu mevzuata uyum konusunda istekli veya zorunlu olarak gerçekleştirdiği düzenlemelerin bu süreçte büyük etkisi olmuştur. Türkiye'de yayıncılık sisteminin ve sektörünün gelişimini; bu konudaki yasal düzenlemelerin nasıl oluştuğunu tarihsel süreç bağlamında ele almak bugünkü noktayı daha iyi kavramamızı sağlayacaktır.

2.2.1. Türkiye'de Yayıncılığın Başlangıcı: Telsiz Telefon Türk Anonim şirketi (TTTAş) (1927-1936)

Türkiye'de radyo yayıncılığı, dünyadaki ilk düzenli radyo yayınından kısa bir süre sonra başlamıştır. Sürekli ilk radyo yayını, 2 Kasım 1920 de A.B.D. Pittsburg'da *KDKA* adlı radyo istasyonun seçim haberleri ile başlamış; bu yayını 500-2000 arasında değişen dinleyici izlemiştir. 1921 yılında ABD'de düzenli yayın yapan istasyonların sayısı 4'e, 1922 Mayısında 29'a yükselmiş, aynı yılın Aralık ayında ise 392'ye ulaşmıştır (Aziz, 1981:10). 1920-1930 arasında özellikle Asya ve Afrika'daki geri kalmış ölkeler dışında çoğu ölkeler radyo yayınlarını başlatmıştır. İngiltere, Fransa ve Sovyetler Birliği'nde 1922'de, Almanya'da 1923, Türkiye ise 1927'de düzenli radyo yayınları başlamıştır (MEGEP, 2011:8). Yurdumuzda ilk radyo yayınlarının 1926 yılında alınan bir karar ile 1927 de İstanbul'da başlamasını, dünyadaki ilk radyo yayınlarının 1920'de başladığı ve 6-7 yıl gibi kısa bir zaman sonra bu yeni haberleşme aracının ölkemize girişigöz önünde bulundurulduğunda ileri bir adım olarak değerlendirilmek yerinde olacaktır (Aziz 1981:112).

1925 yılında yurt içi ve yurt dışı iletişimi kolaylaştırmak amacıyla "Telsiz Tesisi Hakkında Kanun" ıkarılmış ve o günkü adıyla "Posta Telgraf ve Telefon Müdüriyeti

Umumiyesi” TSF adlı bir Fransız şirketiyle anlaşarak Ankara ve İstanbul'da 5'er kilovatlık iki istasyon kurdurma kararı alınmıştır. Bu verici istasyonlar henüz tamamlanmadan yayın yapacak şirketin belirlenmesi için de çalışmalar başlatılmış ve bu amaçla kurulan "Telsiz Telefon Türk Anonim Şirketi" (TTTAŞ) adlı şirkete 10 yıllık yayın hakkı verilmiştir (Kocabaşoğlu 1980:9-12). Böylece diğer birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de radyo yayıncılığı ticari bir alan olarak görülmüş ve özel sektör eliyle başlatılmıştır.

Şirketin ortakları arasında Türkiye İş Bankası, Anadolu Ajansı gibi iki kamu kuruluşu yer almıştır. Şirketin çalışma yöntemi ve hükümetle yapılan 10 yıllık anlaşma, İngiliz BBC ile yapılan anlaşma ile benzerlik taşımaktadır (Buran, 2006a, para:1). Şirketin sermayesinin yüzde 40'ı İş Bankası'na, yüzde 30'u Anadolu Ajansı'na, geri kalan yüzde 30'u ise üç tecrübeli gazeteci Falih Rıfkı Atay, Cemal Hüsnü Taray ve Sedat Nuri İleri'ye aittir (MEGEP, 2011:16). TTTAŞ ile hükümet arasında yapılan anlaşmaya uyarınca, hükümet radyoyla ilgili tüm yönetim ve yayın işlerinde şirket üzerinde genel denetim hakkına sahip olacak; şirket de inceleme ve denetimlerle ilgili hükümete her türlü kolaylığı sağlayacaktır (Sarmaşık 1994:2). Yasal zemini hazırlanan TTTAŞ, 1927 yılında, önce 1200 metre üzerinden yayın yapan İstanbul radyosunu, kısa bir süre sonra da 1554 metre üzerinden yayın yapan Ankara radyosunu kurmuştur (Aziz 1981:112).

Radyo yayınları, İstanbul’da Büyük Postane’de bir odadan postane kapısı üzerine kurulan bir verici ile halka müzik dinletilerek, Ankara’da ise Ankara Palas’ın bodrum katında bir odadan yapılan yayınla başlatılmıştır. 1936 yılında radyo yayınlarının çağdaş radyoların düzeyine ulaşması sağlanamadığı gerekçesiyle şirketin sözleşme yenileme isteği kabul edilmemiştir. Aynı yıl çıkarılan bir kararname ile radyo yayınları devlet eliyle yürütölmeye başlamış ve şirketin tasfiyesine karar verilerek şirketin vericileri PTT’ye devredilmiştir. Böylelikle radyoculukta özel sektör dönemi sona ermiş, uzun bir süre geri dönlömemek üzere devlet kontrolünde yayıncılığa geçilmiştir (Buran, 2006a, para:2).

Ticari bir yayıncılık ortamının ve yeterli yayıncılık gelirinin olmaması, kitle iletişim araçlarının halk üzerindeki etkilerinin fark edilmesi ve daha iyi kontrol edilmek

istenmeleri ve genel devletleşme politikaları nedeniyle kapatılan şirketin ardından radyo yayıncılığı, devlete geçiş dönemi sayılabilecek kısa bir süre PTT eliyle yürütülmüştür.

2.2.2. Devlet Tekelinin Oluşumu: PTT Dönemi Radyo Yayıncılığı (1936-1940)

Türkiye’de devlet radyoculuğunun başlangıç tarihi olarak değişik kaynaklar farklı tarihler belirtmekle birlikte, başlangıç ya 1937’de çıkan 3222 sayılı Telsiz Yasası ya da 1936’da çıkarılan devletleştirme kararnamesi olarak kabul edilmektedir. Devletleştirmenin ilk döneminde radyo, 1940 yılına kadar PTT denetiminde kalmış, dört yıl süren devlet tekelindeki bu dönemde, radyo için yeni bir birim oluşturulmuş, ayrıca 1937 yılında yürürlüğe giren "*Telsiz Kanunu*" ile her türlü telsiz haberleşmesi devlet kontrolüne girmiştir (Eren, 2008:58).

Başlangıç yıllarında etkinliği fazla anlaşılmayan radyo yayınlarının, o dönemdeki diğer kitle iletişim araçlarına, örneğin gazete ve sinemaya benzemediği, etkisinin anında ve yaygın olduğunun anlaşılması bu araçların yönetimlerinin devletleştirilmesi için çalışmalar yapılmasını hızlandırmıştır (Aziz, 1981:116). Sürecin gösterdiği gibi, radyonun devletleştirilmesi 1930’ların başlarından itibaren adım adım söz konusu olmuş ve 1936’da TTTAŞ’nin on yıllık süresi dolunca, 18 Ağustos 1936 tarihli bir kararnameyle radyo devlete devredilmiştir. Bu süreçte, 1931 yılında Matbuat Kanunu’nun kabul edilmesi, Birinci Türk Basın Kongresi’nin toplanması, 1938 yılında Türk Basın Birliği’nin kurulması gibi düzenlemelerle birlikte ele alınabilecek radyonun devletleştirilmesi; modernleşme, çağdaş medeniyetler seviyesine ulaşma, devrim ve reformları halka benimsetme politikalarının yürütülebilmesi için kitle iletişiminin kullanılmaya çalışılmasının bir parçasıdır (Güzel, 1997:280). 1937 yılında çıkartılan Telsiz Kanunu’yla ruhsatsız radyo alıcısı kullananlara ağır cezalar getirilmiştir. Hem bu cezalar, hem de 2. Dünya Savaşı’nın başlaması, ruhsatlı radyo dinleyici sayısını, dolayısıyla radyonun gelirini arttırmış;1936’da 10 bin civarında olan ruhsatlı radyo sayısı 1939’da 50 bini aşmıştır(MEGEP, 2011:17-18).

Bu dönemde devlet tarafından Ankara Etimesgut’ta yeni bir radyo evi inşa edilmiş ve Türkiye’deki ilk güçlü verici 120 kilovat gücüyle 1938 yılında yayına geçmiştir. O yıllarda Avrupa’da 100 kW üstünde 36 verici bulunurken 120 kilovatlık

uzun dalga Ankara vericisi, Avrupa ülkeleri radyo vericileri arasında ilk sıralarda yer almıştır. □ □ 1939 yılında yine Ankara'da 20 kilovat gücünde bir kısa dalga vericiden yabancı ülkelere yönelik yabancı dilde haber bültenlerinden oluşan dış yayıncılık uygulaması da başlatılmıştır (Buran, 2006a, para:3). PTT yönetiminde, yeni vericilerle desteklenen yayınlar oldukça güçlenmiş, ancak radyo programcılığı yönünden pek ilerleme kaydedilememiştir (Aziz, 1981:116-117). Bu dönemde radyonun vericiler ve yayın stüdyolarının yönetiminden PTT, programların düzenlenmesinden ise Milli Eğitim ve İşleri Bakanlıkları sorumlu olmuştur (Çankaya, 1997:6).

Radyonun devletleştirildikten sonraki bu ilk geçiş döneminde, PTT, Milli Eğitim ve İşleri Bakanlıklarından oluşan üçlü yapının yeterince verimli olamaması; aynı zamanda İkinci Dünya Savaşı nedeniyle radyo yayınlarının öneminin artması ve başlangıçtaki denetleme kaygıları radyo yönetiminin tek bir elde toplanması ihtiyacını doğurmuştur. Böylece 22 Mayıs 1940 tarihinde kabul edilen Matbuat Umum Müdürlüğü'nün kurulmasını sağlayan 3837 sayılı kanunu ile radyo yayıncılığı bu müdürlüğe devredilmiştir.

2.2.3. Matbuat (Basın-Yayın) Umum Müdürlüğü Dönemi Radyo Yayıncılığı (1940-1964)

Bir devlet hizmeti olarak kabul edilmeye başlanan radyo yayıncılığı, 1940 yılından itibaren kanunla kurulan Matbuat Umum Müdürlüğü'nün görevi olmuştur (Tokgöz, 1972:63). Radyo yayınlarının da bu müdürlüğe bağlanmasında, tüm basın, yayın ve propaganda araçlarını tek elde toplamak amacı etken olmuştur (MEGEP, 2011:18). Matbuat Umum Müdürlüğü, 1943 yılında çıkarılan 4475 sayılı yasayla Basın-Yayın Umum Müdürlüğü'ne dönüştürülmüş, bu müdürlük de 1949 yılında kabul edilen 5392 sayılı yasayla Basın Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü adını almıştır. Böylece radyo ve yazılı basın faaliyetlerinin turizm çerçevesinde de kullanılması amaçlanmıştır.

Yeni düzenleme ile Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü, radyo yönetimini, aslında zoraki bir şekilde bağlandığı PTT'den almış ve 1964'te TRT'nin kuruluşuna dek sürdürmüştür. Bu dönemde çeşitli teknik ve idari iyileştirmeler yapılmış, 1943 yılında "*Radyolar Dairesi*" ve "*Radyo Fen Heyeti*" adı ile kurulan iki ayrı bölüm ile program yapımı ve teknik konular birbirinden ayrılmıştır. Gerek program ve gerekse teknik

yönden Türkiye radyoculuğundaki asıl gelişme bu devrede olmuştur (Aziz 1981, 117). Bu dönemdeki teknik gelişmeler arasında, yayınlarına 1938 yılında son verilen İstanbul Radyosu'nun 1949 yılında tekrar 150 kilovatlık orta dalga verici ile yeni binasında yayına başlaması, yine 1949'da İzmir Kültür Park'ta İzmir Belediye Başkanlığı'nca bir radyo istasyonu kurulması (*İzmir Radyosu 1953 yılında devlet radyosuna dönüşmüştür*), İstanbul Teknik Üniversitesi'nde kısa dalga vericisi kurularak İTÜ Radyosunun İstanbul'da klasik müzik yayını yapmaya başlaması sayılabilir (Buran, 2006a, para:5-6).

Diğer yandan Matbuat Umum Müdürlüğü döneminde radyo yayıncılığı daha profesyonelleşse de Türkiye'nin pek çok bölgesinde hâlâ radyo dinlenememektedir. Radyoculuğa Türkiye'den daha sonra başlayan komşu ülkelerde bile radyo, ülkemizden daha hızlı yaygınlık kazanmış, 1964 yılına gelindiğinde Türkiye'de alıcı sayısı ancak 2 milyon seviyesine yükselebilmiştir. Radyonun yavaş yaygınlaşma sebepleri arasında bir radyo alıcısının fiyatının ortalama bir memurun maaşı kadar olması ve radyo yayınlarının nüfusun ancak yarısına ulaşıyor olması da etkili olmuştur (MEGEP, 2011:18)

Radyonun Türkiye çapında yaygınlaşması ve gerek teknik gerekse içerik olarak çağdaşı diğer ülkelerinin seviyesine çıkması açısından değerlendirildiğinde, Çakır'ın ileri sürdüğü gibi (2005:35), 1960'lara kadar Türk radyoculuğu verimsiz ve çoğu tutarsız işlerin yer aldığı bir dönem olarak kabul edilebilir. II. Dünya Savaşı'nın tehdit edici baskısı, etnik ve dinî çatışmalar, iç siyasal çekişmeler, ekonomik sıkıntılar ve radyonun siyasallaşması gibi birtakım olaylar hem profesyonel radyoculuğun gelişmesini hem de amatör radyoculuğun hoşgörü ile karşılanmasını engellemiştir.

Bununla birlikte, Kocabaşoğlu (1980: 422-424), Türkiye'de radyoculuğun ilk günlerinden 1960 sonrasına kadar, örgütsel-yönetsel yetersizliğin bir sonucu olarak radyonun yayın politikasının, çeşitli birimlerin çalışma ve yayın ilkelerinin yazılı kurallarla belirlenememesinin radyo yayıncılığının kişisel ve siyasal etkilere alabildiğince açık olması sonucunu doğurduğunu belirtmektedir. Türkiye'de radyo yayıncılığına dünya ülkeleri ile aynı zamanda başlanmış olmasına karşın, vericiler, alıcılar, yapım olanakları ve diğer yönlerden radyo oldukça geride kalmıştır. Tüm bu olumsuzluklar içerisinde 1964 yılında kurulan TRT'ye devredilen radyo, uzun yıllar

boyunca siyasal iktidarın propaganda aracı olarak kullanılmış, örgütlenmemiş, uzmanlaşmamış ve profesyonelleşmemiş bir radyodur.

2.2.4. Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu’nun Kuruluşu: 1961 Anayasası ve 359 Sayılı TRT Kanunu (1964-1971)

1960 yılına kadar olan süreçte radyo teknik ve içerik yönüyle gelişmekte geri kalmış, radyonun nasıl geliştirilebileceğinden ziyade siyasi görüşlerin propaganda aracı olarak nasıl daha iyi kullanılabileceği üzerinde durulmuştur. Hem tek parti döneminde hem de yaklaşık on yıl süren demokrat parti döneminde radyonun partizan bir yayın aracı haline gelmesi, iktidar ve muhalefet partileri arasında sonu gelmez tartışmalara yol açmıştır. 1960 yılında seçilmiş iktidarı deviren askerî darbe yönetimi, yayıncılığı tekrar düzenlemek istemiştir. Çankaya (2003:58), 1960 darbesini gerçekleştirenlerin amacının, belli başlı anayasal düzenlemelerle hükümetin gücünü bölmek ve dengelemek olduğunu, yayıncılığın da bu anayasal prensip çerçevesinde kurumsallaştığını belirtmektedir. Yayıncılığın özerkliğine yapılan vurgunun altında, Demokrat Parti’nin 1950’li yıllarda radyo yayıncılığı üzerindeki tekelinin anısı bulunmaktadır.

Bu konudaki düzenlemeyi anayasal güvence altına almak adına, 1961 yılında kabul edilen anayasanın 121. maddesinde radyo ve televizyon yayıncılığının esasları düzenlenmiştir. Çalışmanın ileriki bölümlerinde görüleceği üzere, daha sonra değişikliğe uğrayan 1961 Anayasası’nın “Radyo ve Televizyonun İdaresi ve Haber Ajansları”nı düzenleyen 121. maddesinin orijinal hali şu şekildedir:

- Radyo ve televizyon istasyonlarının idaresi, özerk kamu tüzel kişiliği halinde, kanunla düzenlenir.
- Her türlü radyo ve televizyon yayımları, tarafsızlık esaslarına göre yapılır.
- Radyo ve televizyon idaresi, kültür ve eğitime yardımcılık görevinin gerektirdiği yetkilere sahip kılınır.
- Devlet tarafından kurulan veya Devletten mali yardım alan haber ajanslarının tarafsızlığı esastır.

Böylece ilk kez anayasa ile düzenlenen radyo ve televizyon yayıncılığının, tarafsızlığı sağlamak adına “özerk kamu tüzel kişiliği” eliyle yürütülmesi kararlaştırılmıştır. Radyo, televizyon ve haber ajanslarının tarafsızlığına vurgu yapılmış, kültür ve eğitim konularında bu özerk kişiliğe yetki tanınmıştır.

1961 yılında yapılan bu değişikliğin ardından, 1963 tarihli ve 265 sayılı kanunla Türkiye Radyoları, geçici olarak, Turizm ve Tanıtma Bakanlığına bağlanmış (Oskay, 1971:16); bu arada, 1961 Anayasasının 121. maddesi gereğince kurulması gereken yeni bir kamu tüzel kişiliğinin esaslarını oluşturacak kanun çalışmalarına başlanmıştır. Çalışmalar neticesinde hazırlanan “Türkiye Radyo Televizyon Kurumu Kanunu”, 24.12.1963'te TBMM'de onaylanmış ve 1 Mayıs 1964 tarihinde Resmî Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. 359 sayılı bu kanunla, yayıncılık görevi ve idaresi ilk kez işi sadece yayıncılık olan özerk bir kuruma verilmiş ve Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) ortaya çıkmıştır.

359 sayılı Türkiye Radyo Televizyon Kurumu Kanunu’nda, kurumun kuruluş ve görevi şöyle tanımlanmaktadır:

KURULUŞ

MADDE 1. — Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu adıyla, tüzel kişiliğe sahip özerk bir kamu İktisadi teşebbüsü kurulmuştur.

Kurumun remzi TRT’dir.

Kurumun merkezi Ankara'dadır.

GÖREV

MADDE 2. — Türkiye Radyo-Televizyon Kurumunun görevleri :

a) Radyo ve televizyonla haber hizmetlerini görmek; eğitici, öğretici, kültür ve eğitime yardımcı, eğlendirici, yurdu içerde ve dışarda tanıtıcı, yeterli, doğru ve tarafsız yayın yapmak;

b) Yurdun gerekli yerlerinde yeni radyo ve televizyon tesisleri kurmak, bu tesisleri işletmek, mevcut radyo ve yayın tesislerini ihtiyaca göre geliştirip genişletmek;

c) Radyo ve televizyon postaları arasındaki iş ve yayın ahengini sağlamak ve bu kanunda gösterilen esaslar içerisinde milletlerarası teşekküller ve yabancı radyo ve televizyon kuruluşları ile münasebetleri düzenlemek;

d) Yayınlarının mümkün olduğu kadar geniş bir alanda en iyi bir şekilde yapılabilmesi için araştırmalarda bulunmak, tedbirler almak ve gerekiyorsa, kendi tesislerinde kullanılacak alet ve cihazlar üzerinde araştırma yapmak, bunları kısmen veya tamamen imal etmek ve bunun için gerekli tesisleri kurmaktır.

Bu kanunla merkezi Ankara’da olan özerk TRT, hukuki dayanaklarına kavuşmakta, bağımsızlığı ve tarafsızlığı güvence altına alınmakta ve görev tanımları yapılmaktadır. Bu sayede 1927 yılından beri gerçek anlamda anayasal ve yasal zemini bulunmayan yayıncılık alanı regüle edilmiş olmaktadır.

Ayrıca kanun çerçevesinde, TRT'nin en üst düzeyde karar ve yönetim organı olan yönetim kuruluna, Hükümet tarafından iki kişi, tanımlanmış farklı alanlardan öğretim üyeleri tarafından üç kişi, tanımlanmış sanatçılar tarafından bir kişi ve TRT çalışanları tarafından iki kişi seçilerek üye alınması kararlaştırılmıştır. Bu düzenleme ile özerk olan kurumun idari yapısı da siyasi baskılardan uzak tutulmaktadır.

Işık'ın belirttiği gibi (2002:148), tüm bu düzenlemelerle partiler üstü bir yayıncılık yürütülmesi için özerk ve tarafsız bir yapılanma oluşturulmaya çalışılmış, TRT'nin program içerikleri konusunda ve iktisadi olarak siyasi iktidara tabi olmaması için gerekli koşullar sağlanmaya çalışılmıştır. TRT'nin kurulması ile radyo yayınlarının gerçek eğitim ve haber görevlerini yerine getirmesi için çabalar gösterilmiş; program plânlamaları bu çerçeve içinde düzenlenmiş; gerek radyo yayınlarının hızla gelişmesi ve yayılması, gerekse düzenli televizyon yayınlarına başlanması TRT'nin kurulmasından sonra olmuştur (Aziz 1981: 118).

2.2.5. Türkiye’de Görsel-İşitsel Yayıncılığın Başlaması: İTÜ ve TRT Televizyon Yayınları

Tartışmasız bugün dahi kitle iletişim araçlarının en önde geleni ve etkili olan televizyon, Oskay'ın (1972:17) belirttiği gibi radyo teknolojisi ile paralel olarak 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarında elektrik alanındaki buluşlardan geliştirilmiştir. 1884 yılında Alman Nipkow telsiz yoluyla resim yayınlayan bir diskin patentini almış, ABD’de Jenkins aynı konudaki çalışmalara 1890 yılında başlamış ve 1900'lerin ilk yıllarında Fransa'da Rignoux ve Fournier isimli fizikçiler ilk televizyon deneyini yapmışlardır. 1915'de Marconi ‘görüntülü telefon’ üzerine çalışmış, 1923'te Zworykin televizyon tüpü olan ‘iconoscope’un patentini almıştır. İki yıl sonra, Jenkins ilk mekanik TV setini yapmış, 1926 -1927 yıllarında Alexanderson, Farnsworth ve Baird tarafından yayın denemeleri yapılmıştır.

Yapılan bu denemelerden sonra elektronik tarama tekniğini kullanarak yapılan ilk düzenli televizyon yayını 1936 yılında İngiltere’de başlamıştır. Londra’da Alexandra Palace’de kurulan televizyon stüdyosundan yapılan bu ilk yayın büyük ilgi uyandırmış; ancak yapılan yayınlar, alıcı sayısının az oluşundan ötürü geniş bir seyirci tarafından izlenememiştir (Aziz, 1981:14). ABD’de düzenli yayınlar daha yüksek görüntü kalitesi

etme çabaları nedeniyle 1939 yılında başlamıştır. Bu iki ülkeyi Sovyetler Birliği, Almanya ve Fransa takip etmiştir (MEGEP, 2011:28). Televizyon yayıncılığı oluşma aşamasında iken patlak veren İkinci Dünya Savaşı, bu yeni kitle iletişim aracının yaygınlaşmasını sekteye uğratmış; ancak savaş sırasında elde edilen teknolojik ilerlemenin de katkısıyla 1945 yılından sonra televizyon yayıncılığı hızla gelişmiş ve yaygınlaşmıştır.

Televizyon alanında Türkiye hem gelişmiş ülkelerden, hem de azgelişmiş birçok ülkeden geri kalmıştır (Oskay, 1972:17). Zira 1950'ye gelindiğinde ABD, Fransa, Almanya, Sovyetler Birliği gibi önde gelen ülkelerin yanı sıra Latin Amerika ülkeleri de dahil birçok ülke televizyon yayınına başlamışlardır. Aziz (1981:115), 1960'larda televizyon kitlesel haberleşme aracı olarak dünyada altın çağını yaşarken, Türkiye'de görüntüye dayanan elektronik haberleşmenin yapılıp yapılmamasının dahi tartışılmakta olduğunu belirtmektedir. Ancak, radyo yayınlarının dahi henüz ülkeyi kapsayacak şekilde genişletilememesi, televizyon yayıncılığı yatırımların fazla harcamayı gerektirmesi gibi nedenlerin televizyonun devlet tarafından ele alınmasını geciktirdiğini; bu nedenle, I. Beş Yıllık Kalkınma Plânında yayın konusunda yapılan yatırımlar radyo ile sınırlı kaldığını ve televizyonun kurulmasına ilişkin herhangi bir yatırım dahi öngörülmediğini aktarmaktadır.

Türkiye'de ilk televizyon yayını çalışmaları, İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) bünyesinde Yüksek Frekans Tekniği Bilim Dalı öğrencilerine uygulamalı eğitim vermek amacıyla başlamıştır. Teknolojik düzeydeki bu girişim ile öğrencilere çalışmalarını yapabilecekleri elektronik bir laboratuvar düşünülmüş; bu sistem kurulurken düzenli yayın düşüncesi olmadığından, sadece sistemin kurulması hedeflenmiştir (Yengin, 1994:67). Televizyon yayıncılığının ilk denemelerinin İTÜ'de yapılmasında İTÜ'nün radyo istasyonundan elde ettiği tecrübenin de etkisi bulunmaktadır. İTÜ, Türkiye'nin ilk FM radyo vericisi ve ilk stereo yayını gerçekleştirmiş, televizyon denemelerine başladığı günlerde radyo yayınlarının yanı sıra televizyon yayınlarının sesini de FM bandından yayınlanmaları, o yıllarda televizyon alıcılarına sahip olmayanların televizyonun sesini dinlemeyebilmeleri gibi bir ilginçliğe de yol açmıştır (Buran, 2006a, para:6). İTÜ'nün Taşkışla binasında 1952 yılında

başlayan bu ilk deneme yayınları, televizyon alıcısı fazla bulunmadığı için ilk başlarda halk tarafından İTÜ'nün Taksim Gümüşsuyu'ndaki binasında, daha sonraları Beyoğlu bölgesinde izlenmiştir. Televizyon yayınları son derece kısıtlı imkânlarla yapılmasına rağmen, 1966 yılına gelindiğinde evlerde ve iş yerlerindeki alıcı cihaz sayısı iki bin civarında bulunmaktadır. Diğer yandan bu cihazların çoğu otel, pastane, kahvehane ve okul gibi halka açık işyerlerinde bulunduğundan ulaştığı izleyici sayısı çok daha fazladır (MEGEP, 2011:36-37).

Kurum olarak 1964'te oluşturulan TRT, bu ilk televizyon yayını denemelerinin içinde bulunmamıştır. Diğer yandan bu ilk yayınlar, İstanbul Teknik Üniversitesi'nin araştırma ve eğitim amaçlı çalışmalarının bir sonucu olmaları nedeniyle gerçek anlamda bir televizyon yayıncılığı niteliği taşımamaktadır. Gerçekten de Türkiye'de ilk düzenli televizyon yayını; İngiltere'de bu yayınların başlamasından ancak 32 yıl sonra 1968'de TRT tarafından yapılmaya başlanmıştır. Çankaya (1997:33), bu ilk dönemin amatörliklerle dolu olduğunu belirtmektedir. Yayınların plan ve düzenlemeleri karışıktır. Programlar arasında bir bütünlük olmadığı, yayınların, özellikle yerel programların amatör bir ruhla hazırlandığı hemen fark edilmektedir. Program dergileri tarandığında periyodik olarak yayınlanan programlarda dahi bir düzensizlik göze çarpmakta, genel olarak günlük program akışı incelendiğinde, profesyonel bir yayın düzenlemesi değil, amatör bir televizyon yayıncılığı izlenimi uyanmaktadır.

Tüm olumsuzluklara ve geri kalmışlıklara rağmen, TRT'nin kurulmasıyla bir yandan radyo yurt çapında yaygınlaşmaya ve içeriği zenginleşmeye başlamış; diğer yandan televizyon yayınlarına başlanmıştır. Fakat televizyon yayınlarının başlangıcından henüz iki yıl geçmişken Türkiye'nin karışık olan siyasi atmosferi bir askerî muhtıra ile iyice belirsizleşmiş, yeni dönemin kitle iletişim rejimi üzerindeki tasarrufları TRT'yi de farklı bir döneme geçirmiştir.

2.2.6. 1971 Askerî Muhtırası Sonrası Görsel-İşitsel Yayıncılık (1971-1980)

TRT'nin kurulmasını takip eden günlerde, dönemin önde gelen iki siyasi partisi, Adalet Partisi ve Cumhuriyet Halk Partisi arasında, TRT'nin özerkliği ve yayınların içeriği ile ilgisi sayısız siyasi tartışmalar yapılmış, her iki taraf da birbirlerini TRT'ye hakim olmak veya olmaya çalışmakla itham etmişlerdir. Diğer yandan, TRT'nin

kurulduğu 1964'ten 1971'e dek Türkiye siyasi istikrarsızlıklar, öğrenci hareketleri ve sokak çatışmalarıyla çalkantılı bir döneme girmiş; güvenlik ve rejimi koruma kaygılarının ön plan çıktığı bu dönemin bir sonucu olarak 12 mart 1971'de Genelkurmay Başkanlığı ile Silahlı Kuvvetler Komutanlıklarınca askerî muhtıra verilmiş ve hem Türkiye hem de kitle iletişim hukuku açısından yeni bir süreç başlamıştır.

12 Mart muhtırasından sonra, derhal TRT'nin özerkliğinin kaldırılması yoluna gidilmiş; bu adımdan önce TRT genel müdürü değiştirilmiş ve TRT Kuruluş ve Görev Yönetmeliği'ne aykırı olmasına rağmen General Musa Ogün'ün genel müdür olması sağlanmıştır (Ural, 2009:246). Daha sonra önceki başlıklarda orijinal şekli verilen 1961 Anayasası'nın "Radyo ve Televizyonun İdaresi ve Haber Ajansları"nı düzenleyen 121. Maddesinin a ve c bentleri değiştirilmiş ve bu değişiklikle TRT özerk yapısını kaybetmiştir. 1488 sayılı kanunla yapılan bu değişiklik 22 Eylül 1971 tarihli Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiş, söz konusu değişiklikten sonra 121. Madde şu şekilde düzenlenmiştir:

- a) Radyo ve televizyon istasyonları, ancak Devlet eliyle kurulur ve idarecileri tarafsız bir kamu tüzel kişiliği halinde kanunla düzenlenir. Kanun, yönetim ve denetimde ve yönetim organlarının kuruluşunda tarafsızlık ilkesini bozacak hükümler koyamaz.
- b) Her türlü radyo ve televizyon yayımları, tarafsızlık esaslarına göre yapılır.
- c) Haber ve programların seçilmesinde, işlenmesinde ve sunulmasında ve kültür ve eğitime yardımcılık görevinin yerine getirilmesinde Devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, insan haklarına dayanan millî, demokratik, lâik ve sosyal Cumhuriyetin, millî güvenliğinin ve genel ahlâkın gereklerine uyulması, haberlerin doğruluğunun sağlanması esasları ile organların seçimi, yetki, görev ve sorumlulukları kanunla düzenlenir.
- d) Devlet tarafından kurulan veya Devletten malî yardım alan haber ajanslarının tarafsızlığı esastır.

121. maddedeki anayasal değişikliğin ardından, 359 sayılı TRT yasasında da değişikliğe gidilmiş, bu yasanın bazı maddelerini değiştiren 1568 sayılı TRT Kanunu, 29 Şubat 1972 tarihinde kabul edilmiştir. Bu yasayla TRT Kanunu'nun 19. maddesi değiştirilmiş ve 4 ek ve 5 geçici madde eklenmiştir. Yapılan bu değişiklik, TRT'nin görev ve yetkilerine, yayın esaslarına ve örgütsel yapısına yansımıştır. Yasanın uygulanmasıyla ilgili sorumluluk ise Turizm ve Tanıtma Bakanlığından Başbakanlığa

geçmiştir (Eren, 2008:113). Yapılan en önemli değişiklik, TRT'nin bundan böyle "özerk" bir iktisadi kamu kuruluşu olmayıp, sadece "tarafsız" bir kuruluş olarak tanımlanmasıdır. Bunula birlikte, genel müdür ile yönetim kurulunun atanma, seçim ve yetkilerinde de değişiklikler yapılmıştır (Aziz, 1981:117-118).

Yapılan yasal değişikliklerle kurum, hükümetlere daha da bağımlı hale gelmiş, iktidarlar değiştikçe bunun etkileri TRT yönetimlerine de yansımıştır. Değişimlerden kuşkusuz TRT çalışanları da oldukça etkilenmiş, birçoğu görevinden alınmış ya da olumsuzluklar içinde çalışmalarını sürdürmüşlerdir. Kurumda program üretmek zorlaşmış, bürokratik engeller artmıştır (Eren, 2008:117). Diğer yandan hangi parti iktidarda olursa olsun değişmeyen, batılı elit kültürün sanat ve ifade biçimleriyle şekillendirilmiş resmi kültür politikasının dışında kalan seslere TRT'nin de kapalı olması olmuştur (Ercan, 1999:para.3). TRT bu konuda çeşitli kesimlerden büyük tepkiler almış, zaman zaman TRT aleyhine yazılar gündemi meşgul etmiştir.

Bu dönemde TRT adına öne çıkan olumlu gelişmeler 1974 yılında Kıbrıs Barış Harekatı'ndaki başarılı yayını, spor müsabakalarının, olimpiyatların, Eurovision'un ve yerli yapım dizilerin yayınlanması ve yurt dışında çok takip edilen dizilerin de yayın akışında yerini almasıdır. Diğer yandan siyasi görüşlere göre atanan genel müdürler, açılan atama ve görevden alma davaları ile TRT sürekli siyasi bir çekişmenin içinde yer almış; süreç içinde TRT üzerinde iktidar manipülasyonu, ideolojik baskı ve kadrolaşma artmıştır. Tarafsızlık ve kadrolaşma tartışmalarıyla geçen 1970'li yılların ardından Türkiye bir kez daha bir askerî müdahale ile yön değiştirmiştir.

2.2.7. 1980 Askerî Darbesi Sonrası Görsel-İşitsel Yayıncılık: 1982 Anayasası ve 2954 Sayılı TRT Kanunu (1980-1990)

1971 muhtırasının olumsuz etkilerini henüz üzerinden silemeyen Türkiye'nin kitle iletişim mevzuatı, 1980 askerî darbesi ile deyim yerinde ise bir kademe daha gerilemiştir. Darbe yöneticileri, aynı 1971 muhtırasında olduğu gibi öncelikle hemen radyo ve televizyonu denetim altına almışlar, sonrasında da bu denetimin kalıcı olabilmesi için yasal düzenlemelere gitmişlerdir. Bu yasal düzenlemelerin yöntemi de aynı olmuş, önce anayasanın ilgili hükmünde değişiklik yapılmış, daha sonra da TRT kanunu değiştirilmiştir.

1961 Anayasasında 121. Maddede düzenlenen radyo-televizyon yayıncılığı, 1982 anayasasında bu sefer 133. Maddede düzenlenmiştir. 1982 Anayasasının, “Radyo ve Televizyon İdaresi ve Kamuyla İlişkili Haber Ajansları”nın esaslarını belirleyen 133. maddesinin orijinal hali şöyledir:

- a) Radyo ve televizyon istasyonları, ancak Devlet eli ile kurulur ve idareleri tarafsız bir kamu tüzel kişiliği halinde düzenlenir.
- b) Kanun; Türk Devletinin varlık ve bağımsızlığını, ülkenin ve milletin bölünmez bütünlüğünü, toplumun huzurunu, genel ahlakı ve Anayasanın 2’nci maddesinde belirtilen Cumhuriyetin temel niteliklerini koruyacak tarzda yayın yapmasını düzenler ve Kurumun yönetim ve denetiminde, yönetim organlarının oluşturulmasında ve her türlü radyo ve televizyon yayınlarında tarafsızlık ilkesini gözetir.
- c) Haber ve programların seçilmesi, işlenmesi sunulması ve milli kültür ve eğitime yardımcılık görevinin yerine getirilmesi, haberlerin doğruluğunun sağlanması esasları, organların seçimi, görev, yetki ve sorumlulukları kanunla düzenlenir.
- d) Yukarıdaki ikinci fıkra hükümleri, kamu iktisadi teşebbüsü niteliği taşıyan veya Devlet yahut diğer kamu tüzel kişilerinden mali yardım gören haber ajansları hakkında da uygulanır.

Anayasal düzenlemede göze çarpan en açık değişiklik, “radyo ve televizyon istasyonları, ancak devlet eli ile kurulur” hükmünün maddeye eklenerek özel taleplerin dahi önünün alınması ve böylece yayıncılıkta devlet tekelinin sağlamaştırılmasıdır. Diğer yandan b ve c bentlerine yapılan eklemelerle, ülke, millet, birlik, beraberlik gibi kavramlarla korumacı yaklaşımın pekiştirilmesi söz konusudur.

Anayasada yapılan değişiklik, TRT kanununda yapılacak yeni bir yasal düzenlemenin de önünü açmış, böylece Anayasanın 133. maddesine dayandırılarak hazırlanan yeni TRT kanunu, 11 Kasım 1983’te kabul edilmiştir. Mülga 359 sayılı kanunun yerini alan 2954 sayılı “yeni” Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu, 14 Kasım 1984 tarihli ve 18221 Sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

2954 sayılı kanunun en önemli iki değişikliğinden biri, anayasada yapılan değişikliğe referansla yayıncılıkta devlet tekeliyle yasayla sağlamaştırmasıdır. Kanunun 4. maddesinin a. bendi şöyledir:

Radyo ve televizyon verici istasyonlarının kurulması, işletilmesi, yayınlarının düzenlenmesi ile yurt içine ve yurt dışına yayın yapılması,

Devletin tekeline aittir. Bu tekel, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu tarafından kullanılır.

Böylece hem devlet tekelini tanımlanmakta hem de bu tekelin yalnızca TRT tarafından kullanılabileceği hükme bağlanmaktadır. Ayrıca aynı maddenin c bendi,

Radyo ve televizyon istasyonlarının kurulması, geliştirilmesi, günlük yayın saatleri ve süreleri, yurt dışına yapılacak yayınlarla ilgili usul ve esaslar Milli Güvenlik Kurulunun görüşü alınarak Bakanlar Kurulu tarafından kararlaştırılır.

hükümünü getirerek zaten devlet tekeline verilen kitle iletişim yayını Milli Güvenlik Kurulu denetimi altına almaktadır.

Kanunun getirdiği en önemli değişiklik ise yayıncılık alanını denetlemek üzere TRT'nin de üzerinde bir kurum olan "Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu"nu (RTYK) ihdas etmesidir. Radyo Televizyon Yüksek Kurulu'nun amacı ve üyelerinin seçim kuralları 2594 sayılı kanunun 6.maddesinde açıklanmıştır:

Yurt içine yapılacak radyo ve televizyon yayınları için milli siyasete uygun ilkeleri tespit etmek, bu Kanunda belirtilen görev ve esasların uygulanmasının gözetim, denetim ve değerlendirilmesini yapmak maksadıyla Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu kurulmuştur.

Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu; yaş haddi hariç, Devlet memuru olma şartlarını muhafaza eden ve yükseköğrenim mezunu olan aşağıdaki on iki üyeden meydana gelir:

- a) Cumhurbaşkanınca doğrudan atanacak üç üye,
- b) Bakanlar Kurulunca birisi basın mensubu olmak üzere eğitim ve iktisat alanlarında veya hizmetlerinde temayüz etmiş kişiler arasından atanacak üç üye,
- c) Milli Güvenlik Kurulunca seçilecek ve Bakanlar Kurulunca atanacak bir üye,
- d) Yükseköğretim Kurulunca elektronik ve hukuk bilimleri alanlarında temayüz etmiş kişiler arasından gösterilecek dört aday içinden Cumhurbaşkanınca seçilecek iki üye,
- e) Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yönetim Kurulunca kültür ve sanat dallarında temayüz etmiş kişiler arasından gösterilecek altı aday içinden Cumhurbaşkanınca seçilecek üç üye,

....

Kurulun başkanı, yukarıda belirtilen on iki üye arasından Cumhurbaşkanınca seçilir.

....

6. madde uyarınca radyo ve televizyon yayınlarında "gözetim, denetim ve değerlendirme" yapmak üzere kurulan RTYK'nın madde bentlerinde görüldüğü üzere

tüm üyeleri iktidar eliyle seçilmektedir. 359 sayılı kanunun değişiklikten önceki hali hatırlandığında, askerî müdahalelerin yayıncılık üzerindeki denetimleri ne denli arttırdığı ve üye seçimlerini tektipleştirdiği göz önüne serilmektedir. Kejanlıoğlu, Adaklı ve Çelenk (2001:110-111) RTYK'yı, yayıncılık alanını düzenlemek yerine sürekli olarak hükümet kontrolüne tabi olan TRT üstünde, devlet otoritesini sağlamak ve yayıncılığın partizan kullanımlarına karşı devletin çıkarlarını ve milli siyaseti kollamak amacıyla kurulmuş bir denetleyici bir kurul olarak nitelendirmektedirler. RTYK üyelerinin seçim usulünde, dönemin Cumhurbaşkanı Kenan Evren, RTYK'nın toplam 12 üyesinin doğrudan 3 üyesini, dolaylı olarak da 5 üyesini olmak üzere toplam 8 üyesini kendisinin atayacak olmasını da buna delil olarak göstermektedirler.

2594 sayılı kanunun 7.maddesinde Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu'nun görevleri şu şekilde belirlenmiştir:

- a) Yurt içine yapılacak radyo ve televizyon yayınları için bu Kanunun 5. maddesinde belirlenen yayın esaslarına uygun ilkeleri tespit etmek,
- b) Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu ile bu Kanunun 4 üncü maddesi uyarınca yayın yapmasına izin verilen kişi, kurum ve kuruluşların 3 aylık yayınlarından gerekli görülenlerin bu Kanunda belirtilen görev ve esaslara uygunluğunu, yayın sonrası denetim suretiyle değerlendirerek sonuçlarını Cumhurbaşkanına, Başbakanlığa, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğine, Türkiye Radyo - Televizyon Kurumu ile, yayın yapmasına izin verilen kişi, kurum ve kuruluşlara göndermek,
- c) Bu Kanunla verilen yayın görevlerinin yerine getirilmediği, tarafsızlığın ihlal edildiği veya yayın esaslarına aykırı yayınlar yapıldığı hallerde idari veya kanuni işlem için ilgili mercilere duyuruda bulunmak,
- d) Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu Yönetim Kurulu için on iki, Genel Müdürü için üç aday tespit edilerek Bakanlar Kuruluna sunmak,
- e) Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu Yönetim Kurulunca yapılan, Kurumun her seviyedeki teşkilat değişikliğine ait önerileri inceleyerek karara bağlamak,
- f) Türkiye Radyo-Televizyon Kurumunun yayın, denetim, reklam yayınları gibi yayına ilişkin konulardaki yönetmelik tasarılarını, yıllık genel yayın planı ve özel yayın esaslarını inceleyerek tavsiyelerde bulunmak,
- g) Bu Kanunun 4 üncü madde (c) bendi kapsamında Başbakanlığa önerilerde bulunmak,

Buna göre RTYK, tüm yayıncılık esaslarını belirleyecek ve denetleyecek, tespitlerini Cumhurbaşkanına, Başbakanlığa, Milli Güvenlik Kurulu Genel

Sekreterliğine raporlayacak, TRT'nin yönetim kademesini belirleyecek, TRT'nin "her seviyedeki teşkilat değişikliğine ait önerileri inceleyerek" son kararı kendisi verecek, tüm uygulamalarla ilgili tavsiyelerde bulunacaktır. Bütün bunlar şu anlama gelmektedir. Cumhurbaşkanı ya da dönemin koşullarıyla değerlendirildiğinde "devlet", RTYK'yı belirleyecek, RTYK ise TRT üzerinde tam denetim ve gizli bir yönetim hakkına sahip olacaktır. RTYK, 80li yıllar boyunca etkili bir kurum olmuş, 1994'te yürürlüğe giren 3984 sayılı yasa ile yerini yeni kurulan Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'na bırakmıştır.

Türkiye'de görsel-işitsel politika alanında denetimlerin alabildiğince arttığı bu dönemde, Avrupa'da tam tersi bir rüzgar esmekte, Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi ile yayıncılık Avrupa çapında özgürleşmekte ve devlet tekeline kurtulmakta idi. Aynı zamanda ticari ve ekonomik yönü nedeniyle Serbest Pazar ilkesi kapsamında değerlendirilmekte ve özel yayıncılığın önü açılmaktaydı. Çiftçi'nin (1999: 82) belirttiği gibi, yayıncılık alanındaki güçlü devlet tekelleri birer birer sona ermeye başlamış, bu değişim kamu hizmeti yayıncılığı modelinin düşünce tarzını sarstığı gibi, toplumda 'daha çok televizyon' isteğini de beraberinde getirmiştir. Tüm bu gelişmeler neticesinde hem ülke sınırları içinde hem de uluslararası planda, tekerci ve devletçi rejimler için söz konusu olan katı kuralların yumuşatılması gereği ortaya çıkmıştır. Deregülasyon süreci olarak adlandırılan bu süreç, öncelikle ABD ve Avrupa'da etkili olmuştur.

Her ne kadar bu dönemde Türkiye'de devletçi bir korumacılık politikası güden askerî yönetim ve uzantıları egemen olsa da, bu yönetime rağmen seçilen dönemin Başbakanı Turgut Özal'ın politikaları serbest pazar ve küresel kapitalist sisteme entegrasyon doğrultusunda idi. Bu nedenle Özal, yayıncılık alanının serbestleşmesine hem ekonomik hem de ticari nedenlerle sıcak bakmaktaydı. Buran (2006b, para:13), 1989 yılında teknik gerekçeler gösterilerek hazırlanan ve TRT'nin radyo ve televizyon vericilerinin tümüyle PTT'ye devredilmesini içeren 12.01.1989 tarih ve 3517 sayılı "Radyo ve Televizyon Verici İstasyonlarının Posta, Telgraf ve Telefon İşletmesi Genel Müdürlüğü Tarafından Kurulması ve İşletilmesi ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun"un (R.G. 21.01.1989/20056) esas amacının TRT dışında yayın yapacak özel radyo ve televizyon vericilerinin tek elde toplanarak işletilmesine imkan yaratılması olduğunu belirtmektedir. Ancak bu yasa, yayın tekeli TRT'ye ait

olduğu için Anayasa'ya aykırı bulunarak 18.05.1990'da yürürlüğe girdikten yaklaşık bir buçuk yıl sonra Anayasa Mahkemesi'nce iptal edilmiştir.

Fakat bu iptal etme Özal'ın amacını gerçekleştirmesini engelleyememiş ve yasalarla düzenlenmediği halde fiili bir durum yaratılarak Türk radyo-televizyon yayıncılığında yeni bir dönem başlatılmıştır.

2.2.8. Yayıncılıkta Devlet Tekelinin Sonu: Türkiye'de Özel Radyo-Televizyon Yayıncılığında İlk Dönem (1989-1994)

80'li yıllar sona ererken, Türkiye'de toplumsal yapı yeni dünya düzeninin de zorlamasıyla bir değişim geçirmekteydi. Dünyada hakim olan küreselleşme dalgası Türkiye'de ithal ikameci ekonomi uygulamalarının da sonunu getirmekte; liberal ekonomi politikalarının savunucusu dönemin başbakanı Turgut Özal, Türk ekonomisini dünyanın geri kalanıyla uyumlu hale getirmeyi hedeflemekteydi. Aynı dönemde soğuk savaşın bitip Türkiye'nin kendini yeni jeopolitik düzenin tam ortasında bulmasıyla, kültür ve kimlik tanımlarında yeni arayışlar ve tartışmalar ortaya çıkmış, 'resmî' kültür ve kimlik tanımları karşısında 'gerçek' kültür ve kimliklerin ifadesi ivme kazanmıştır. Dinsel, bireysel ve etnik farklılıkların ön plan çıktığı ve değişimlerin çok hızlı yaşandığı bu dönemde özel kanallar (Aksoy ve Robins, 1997: 1945; akt. Ercan, 1999: para.7), hem sosyolojik hem ticari bir aktör olarak tüm dünyada yaygınlaşmışlar; Türkiye'de de bu sürece nispeten gecikmeli olarak dahil olma çabaları hızlanmıştır.

Özal, televizyon yayıncılığıyla başından beri ciddi bir şekilde ilgilenmiştir. İktidar süresi içinde TRT'nin kanal sayısını ikiden altıya çıkarmış, renkli televizyon yayınlarını yaygınlaştırmıştır. Özel televizyonların yayın hayatına girmesine olanak sağlamak için TRT'nin elinde bulunan radyo ve televizyon vericilerini PTT'ye devretmiştir. Daha sonra Türkiye'de yayına geçen ilk özel-ticari televizyonun iki ortağından birinin Özal'ın oğlu Ahmet Özal olması durumu net bir biçimde ortaya koymaktadır (Tekinalp, 2003b: 250). Cumhurbaşkanı Özal, 1990 yılında ABD gezisi sırasında yaptığı açıklamada, dış ülkelerden kanal kiralarak yurt dışından Türkiye'ye Türkçe televizyon yayınları yapılmasının yasal bir sakıncası olmadığını düşündüğünü belirtmiştir (Yengin, 1994:116). Böylece TRT vericilerinin devri yoluyla takip edilmeye çalışılan yurt içi yasal prosedürün çıkmaza girmesiyle oluşan tıkanıklık yasal

düzenlemeye ihtiyaç duymaksızın açılmaya çalışılmıştır.

Tüm bu ekonomik, siyasi ve sosyal değişimler içinde ortaya çıkan Türkiye'nin ilk özel televizyonu, 1 Mart 1989'da Magic Box Incorporated AG ismiyle Lichtenstein'da kurulan Star 1 olmuştur. Yurt dışında kurulan bu yayıncılık şirketi, uydu üzerinden Türkçe olarak televizyon yayınlarına başlamış ve Türk halkı ilk kez devlet eliyle hazırlanmayan bir televizyon içeriği ile tanışmıştır. Bu ilk başlangıç, Türk görsel-işitsel mevzuatında köklü ve radikal değişimlere yol açacaktır.

Star 1, 1 Mart 1990 tarihinden başlayarak, Eutelsat F5 uydusundan test sinyallerini yayınlamaya başlamış ve 5 Mayıs 1990'da günde 5 saat, 1991 Eylül ayından itibaren de 24 saat kesintisiz yayına geçmiştir. Yayının Federal Alman uydu kanalı SAT1 stüdyolarından yapıldığı açıklanmıştır (Yengin, 1994:116). Türkiye'nin ilk özel televizyonu sloganıyla yayın yapan Star 1'i diğer yurt dışı kanallardan ayıran en temel fark, bu televizyonunun yayınlarını Türkçe yapmasının yanında, sunucusundan haber ekibine, teknik donanımından program çekimlerine kadar tüm yayınının İstanbul'da hazırlanmasıdır. Ulusal bir kanal olarak tanımlanamamasındaki tek etken ise program içerikleri Türkiye'de üretilen Star 1'in yurtdışından yayın yapıyor olmasıdır (Ergül, 2000:163). Star 1 yöneticileri yasal mevzuatı aşmak için, Türkiye'de hazırladıkları yayını uydu üzerinden yurt dışına göndermekte ve sonra aynı yayını yurt dışından Türkiye'ye vermekteydiler. Böylece yayın, teknik ve hukuki açıdan yurt dışından yapılan bir yayın haline gelmekteydi.

Diğer yandan Ural (2009: 275), Özal ailesinin özel televizyon yayıncılığına başlamalarındaki asıl amacın, Türkiye'yi "yeni dünya düzeni"nin gerektirdiği yeniden yapılanmaya hazırlamak olduğunu ileri sürmektedir. Bu sürece gösterilen direnişin aşılması için "tabuların yıkılması" diğer bir ifadeyle kültürel-ideolojik çerçevenin değiştirilmesi gerekmektedir. TRT'nin yapısı gereği bunu gerçekleştiremeyeceği açıktır. Bu amaçları da içerisinde barındıran televizyon yayıncılığında devlet tekeli delme operasyonu kısa sürede sonuç almıştır.

Star 1 yayınları daha sonraları İstanbul'da ve diğer şehirlerde kurulan yer vericileri sayesinde çanak anteni olmayan evlerde de izlenmeye başlanmıştır. Star 1 yayınlarının tutmasıyla aynı şirket eğlence ağırlıklı Teleon kanalını da yayına

sokmuştur (MEGEP, 2011:40).1990 yılından itibaren bu iki kanalı takip eden Show Tv, Kanal 6, Kanal D, HBB Tv, Flash Tv ve TGRT gibi birçok özel televizyon kanalı, haberleşme uydularından kanal kiralamak suretiyle yayın yasağını delmişlerdir. 1992 sonlarında, 300'ün üzerinde özel radyo, yayın yapmaya başlamıştır. PTT, kablo yolu ile, belediyeler de çanak antenler yoluyla bu yayınların izlenmesine ve yayılmasına katkıda bulunmuşlardır (Toraman, 2006:29). Özel radyo ve televizyon furyası öyle hızlı gelişmiştir ki, sadece 1994'ün Eylül ayında 25 il ve 18 ilçede 70 adet radyo ve televizyon şirketi kurulmuştur (Ural, 2009:275). Radyo istasyonlarındaki artış yayın maliyetinin televizyon yayıncılığına göre nispeten daha ucuz olmasının da etkisiyle çok yüksek olmuş, Kent FM, Süper FM, Metro FM, İstanbul FM, Best FM gibi özel radyolar Star 1 televizyonu ile hemen hemen aynı dönemde yayına geçmişlerdir.

1990'lı yılların başında Türkiye'de yayıncılık uygulamada hızla serbestleşirken yasal mevzuat mevcut durumun çok gerisinde kalmaktadır. Radyo ve televizyon yayınlarını düzenleyen 1981 Anayasasının 133. Maddesi "Radyo ve televizyon istasyonları, ancak devlet eliyle kurulur ve idareleri tarafsız bir kamu tüzel kişiliği halinde düzenlenir" hükmünü içermekte, ancak yüzlerce kurum ve kuruluş yayıncılık yapmaktadır. Bu yayınların hukuki alt yapısı ve denetlenmesi büyük bir sorun teşkil etmektedir. Zira yasada özel yayıncılığa yer yoktur; dolayısıyla mevcut denetleyici kurul Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu da ancak TRT'yi denetleme yetkisine sahiptir.

Bu durumda bir kesim yurtdışından yapılan yayınların yasal olduğunu savunurken, bazı hukukçular hükümetin isterse bu kanalın yayınlarını durdurabileceğini savunmaktadır. Onlara göre, bir ülkeden başka bir ülkeye yayın yapıyorsa bununla ilgili hangi anlaşmaların geçerli olacağının aydınlatılması gereklidir. Kanal yöneticileri de tartışmalar karşısında anayasada uydu yayınlarıyla ilgili bir madde olmadığını ve kendilerinin bu yasal boşluktan yararlandığını belirtmektedirler (Eren, 2008:157). Ancak Eren'in belirttiği bu tartışmalar sadece televizyon yayınları için geçerlidir. Zira radyo yayınları yurt içinden ve Türkiye sınırları içindeki karasal vericilerden yapılmaktadır. Bu durumda uydu yayıncılığındaki mevcut yasal boşluk radyolar için geçerli olmamaktadır.

Radyo yayınlarının kanuna aykırılığı tartışmasız olduğundan, 1993 yılı Nisan ayında İçişleri Bakanlığı'nın Emniyet Genel Müdürlüğü vasıtasıyla valiliklere gönderdiği bir yazıyla Anayasanın 133. maddesi ve 2954 sayılı Radyo ve Televizyon Kanunu'nun hükümleri hatırlatılmış ve özel radyoların kapatılmaları istenmiştir. Bu karara itiraz eden iki yüz üyeli Radyo Televizyon Sahipleri ve Yayıncıları Derneği'nin girişimleri de fayda vermemiş ve özel radyolar kapatılarak vericileri mühürlenmiştir (MEGEP, 2011:21). Ancak bu yasaklama kararı çok ciddi bir toplumsal reaksiyonu tetiklemiştir. Özel yayıncılığın başlamasının üzerinden geçen yaklaşık iki yıllık süre içinde halk özel radyo ve televizyon kanallarını yüksek bir oranda benimsemiş, askeri yönetim yıllarının ardından birdenbire yaşanan bu çeşitlilik toplumda olumlu bir hava oluşturmuştur. Bu dönemde radyoların kapatılması karşısında “radyomu geri istiyorum” sloganıyla bir kampanya başlamış, arabaların antenlerine bağlanan siyah kurdelelerle gösterilen tepki, yayınlarına devam etmeye çalışan radyoların ve özel televizyon kanallarının da desteğiyle siyasiler üzerinde büyük bir kamuoyu baskısı oluşturmuştur.

Diğer yandan Türkiye, Doğu Bloku'nun yıkılmasıyla oluşmakta olan Yeni Avrupa'nın içinde yer almak istemektedir. Çalışmanın birinci bölümünde detaylarıyla yer verildiği gibi 1989 yılında AB'ye tam üyelik için başvuruda bulunulmuştur. Bu sürecin etkisiyle, yine 2.1. numaralı başlık altında ayrıntılarıyla açıklanan, Avrupa çapında yayıncılığı düzenleyen ve bu alanı serbest bir girişim alanı olarak gören "Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi"ni Türkiye'nin 7 Eylül 1992'de imzalamış olması dış politika açısından bir baskı oluşturmaktadır. Zira bu sözleşmenin yürürlüğe girmesi gerekmektedir.

Türkiye'de yasal bir dayanağı olmayan özel yayıncılığın başlangıcından üç yıl sonra gelinen durumda, özel yayıncılığın yasal olarak önünün açılmasındaki itici etkenler özetle,

- Halkın büyük bir çoğunluğunun özel yayıncılığı benimsemesi ve desteklemesi,
- Gelişen ve ucuzlayan teknolojileriyle radyo ve televizyon yayınlarını engellemenin teknik olarak zorluğu,

- Serbest pazar ve rekabet çerçevesinde genel anlamda benimsenen liberalleşme, özelleştirme, deregülasyon politikaları ve
- Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği ile gelişen ilişkiler neticesinde yayıncılık alanındaki uluslararası yasal düzenlemelere uymak yönünde olan istek ve mecburiyet olmuştur.

1961, 1971 ve 1980 askerî müdahalelerin ardından yayıncılık alanını düzenlemek için yapılan anayasa değişikliklerine biçim olarak benzer şekilde; radyo ve televizyon yayınlarının özel sektör tarafında da yapılabilmesini yasal olarak düzenlemek için önce anayasal bir değişiklik gerekmektedir. Bu kez sivil bir meclis tarafından, özgürleştirici bir adım olarak gerçekleştirilen bu değişiklik 08.07.1993 tarihinde kabul edilmiş ve 3913 sayılı “Anayasanın 133`üncü Maddesinin Değiştirilmesi ile İlgili Kanun” (R.G.: 21633) 10 Temmuz 1993’te yürürlüğe girmiştir.

3913 sayılı yasa ile yapılan değişiklikle kitle iletişim araçlarının yayınları üzerindeki devlet tekeli kaldırılmış ve Anayasanın 133. maddesi şöyle düzenlenmiştir:

“Radyo ve televizyon istasyonları kurmak ve işletmek kanunla düzenlenecek şartlar çerçevesinde serbesttir.

Devletçe kamu tüzelkişiliği olarak kurulan tek radyo ve televizyon kurumu ile kamu tüzelkişiliklerinden yardım gören haber ajanslarının özerkliği ve yayınlarının tarafsızlığı esastır.”

Anayasanın 133. maddesinde yapılan değişiklikle radyo ve televizyon yayınlarındaki tekelci yapı kaldırılmış, özel radyo ve televizyon istasyonlarının kurulması, yapılacak yeni bir yasal düzenleme çerçevesinde serbest bırakılmıştır. Böylece, 1990 yılından beri Anayasaya aykırı olarak yasal dayanaktan yoksun yapılan yayınların Anayasaya aykırılık durumları da ortadan kalkmıştır (Aziz, 2006:191). Yapılan değişiklikteki bir diğer çok önemli husus da, 1971 yılında kaldırılan TRT’nin özerkliğinin yeniden tesis edilmesidir. Düzenleme ile TRT, uzun yıllar sonra yeniden özerk yapısına kavuşmakta ve bu özerklik anayasal güvence altına alınmaktadır.

Anayasal düzenlemenin hemen ardından, 4.11.1993 tarih ve 3915 sayılı “Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun”un (R.G.: 07.11.1993/21751) kabulü ile Türkiye Cumhuriyeti, özel yayıncılığın

serbest bırakılmasının ardından görsel işitsel politikasındaki ikinci büyük değişimi gerçekleştirmiştir. Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi'nin kabulünün, Türk görsel işitsel politikası üzerinde büyük etkisi olacak, yeni dönemi düzenlemek için çıkarılan 3984 sayılı kanunun hazırlanmasında Avrupa Sınır Ötesi Sözleşmesi'nin hükümleri -önemli farklılıklar bulunmakla birlikte- temel teşkil edecektir.

2.2.9. Görsel-İşitsel Mevzuatın Özel Yayıncılığa Göre Düzenlenmesi: 3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun (1994)

1982 Anayasasının 133. maddesinin değiştirilmesi ve Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi'nin düzenlemelerintemel alınarak içeriğin hazırlanmasının ardından, Türkiye'de özel radyo ve televizyon yayıncılığını düzenleyecek geniş kapsamlı bir kanun çıkarılması çalışmaları tamamlanmıştır. Özel yayıncılığa geçilmesinin ardından meydana gelen yasal boşluğu doldurma çalışmaları, daha önce böyle bir tecrübesi bulunmayan Türkiye'de oldukça tartışmalı olmuştur. Ortaya çıkan birçok soruna çözüm aranmaya çalışılmış, 3984 sayılı yasayla yapılan düzenlemeler etkileri bakımından yıllarca gündemde kalmıştır. Akla gelen en temel soruları İsbir (2007:821) şöyle özetlemektedir:

- Özel radyo ve televizyonlar, yayıncılık faaliyetlerine nasıl başlayacaklardır?
- Söz konusu kuruluşların yayınları, nasıl ve kim tarafından denetlenecektir?
- Devletin radyo ve televizyon yayıncılığındaki rolü tamamen sona mı ermiştir?
- Özel radyo ve televizyonların yükümlülükleri nelerdir?
- TRT ve özel radyo-televizyonların ilişkisi nasıldır?

Görüldüğü üzere dönemin mevcut sorunlarını aşmak, tecrübe, öngörü ve geniş bir katılımı hazırlanacak bir yasal düzenleme ile mümkün olabilirdi; ancak şartlar nedeniyle ivedilikle hazırlanması gereken yasa devleti koruma refleksinin de güçlü etkisiyle şekillenmiştir. Çalışmalar neticesinde, Türkiye'nin özel yayıncılık alanını düzenleyen ilk kanunu olan 13.4.1994 tarih ve 3984 sayılı "Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun", 20 Nisan 1994 tarihinde yürürlüğe girmiştir (R.G.: 21911). Tüm eksikliklerine rağmen, 3984 sayılı yasa ile

- Türkiye'de hukuksuz bir şekilde devam eden radyo televizyon yayınları

hukukî bir zemine oturtulmuştur.

- Özel radyo ve televizyon yayıncılığı yasallaşmış,
- Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesinin birçok maddesine uyum sağlanmıştır.

Burada hemen belirtmek gerekir ki, 3984 sayılı kanunla birlikte Türkiye’de radyo ve televizyon yayınları hukuken iki yasa ile düzenlemiş olmaktadır. Zira 3984 sayılı yasa, daha önce detaylarını verdiğimiz 2594 sayılı TRT kanununu yürürlükten kaldırmamaktadır. Diğer yandan 2594 sayılı kanun, artık sadece TRT’yi ilgilendiren hükümleri düzenleyen bir kanun olması bakımından bir nevi eski önemini yitirmiş, radyo-televizyon yayıncılığının esaslarını düzenleyen kanun 3984 sayılı kanun olmuştur. 2594 sayılı TRT kanunu, başta 11/6/2008 tarih ve 5767 sayılı “Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu ile Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” (R.G.: 26.06.2008 / 26918) olmak üzere çeşitli kanunlarla değişiklikler geçirmiş olmakla birlikte hâlâ yürürlükte dir. Bir kez daha tekrarlamak gerekir ki, çalışmamızın ana konusunu 3984 sayılı kanun ve ardılları oluşturmaktadır.

Muhtelif seferler üzerinde değişiklik yapılan 3984 sayılı kanun, 15.05.2002 tarihinde kabul edilen 4756 sayılı “Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun, Basın Kanunu, Gelir Vergisi Kanunu ile Kurumlar Vergisi Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” (R.G.: 21.05.2002 / 24761) ve 24.06.2005 tarihinde kabul edilen 5373 sayılı “Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” (R.G.: 05.04.2005 / 25866) ile büyük oranda tadil edilmiş; 15.02.2011 tarihinde kabul edilen 6112 sayılı “Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun” (R.G.: 03.03.2011 / 27863) ile ilga edilmiştir.

2.2.9.1 3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunun Genel Hükümleri

3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun, sekiz bölümden ve 42 maddeden müteşekkildir. Birinci bölüm, kanunun amaç, kapsam

ve tanımlarını; ikinci bölüm yayın ilkelerini, üçüncü bölüm Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun (RTÜK) oluşum ve çalışma prensiplerini, dördüncü bölüm kanal ve frekans bandı tahsisi, yayınların düzenlenmesi ve reklamları, beşinci bölüm özel radyo ve televizyon kuruluşlarının kuruluş, hisse oranları ve yapılarına dair hükümleri, altıncı bölüm yasanın getirdiği müeyyideleri, yedinci bölüm çeşitli hükümleri ve sekizinci bölüm geçici hükümleri içermektedir. Kamuoyunda RTÜK yasası olarak da bilinen bu yasanın en önemli özelliği, bundan sonra Türk yayıncılığına yön verecek Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nu kurmasıdır. Yasanın getirdiği düzenlemeleri biraz daha ayrıntılı biçimde ele almak, özel yayıncılığın nasıl düzenlendiğini ve bugün gelinen noktayı anlamamıza yardımcı olacaktır.

3984 sayılı yasanın birinci bölümünde üç madde yer almaktadır. Madde 1'de kanunun amacı “radyo ve televizyon yayınlarının düzenlenmesine ve Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarına ilişkin esas ve usulleri belirlemek” olarak belirtilmiştir. Madde 2'de ise kanunun kapsamı “her türlü teknik, usul ve araçlarla ve her ne isim altında olursa olsun elektromanyetik dalga ve diğer yollarla yurt içine ve dışına yapılan radyo ve televizyon yayınları ile ilgili hususlar” olarak açıklanmıştır. Böylece kanun ile hem tüm yayıncılık alanı kapsam altına alınmış hem de tüm bu alanı denetleyip düzenleyecek olan bir üst kurul kurulmuş olmaktadır.

3984 sayılı kanunun birinci bölümde yer alan 3. madde ile kanunun uygulamasında geçen teknik ve hukuki terimlere açıklık getirmektedir. Bu çerçevede, radyo yayını, televizyon yayını, frekans bandı, yeniden iletim, yayıncı, reklam gibi terimler netleştirilmeye çalışılmıştır. Burada tanımı yapılan “yeniden iletim” konusu, çalışmanın ileriki bölümlerinde ele alınacağı gibi Avrupa Birliği'ne uyum konusunda eksik kalan bir husus olarak uzun süren tartışmalara neden olmuştur.

3984 sayılı kanunun ikinci bölümünde yayın ilkelerine yer verilmektedir. Madde 4'ten oluşan bu bölümde, radyo ve televizyonların yayınlarını “kamu hizmeti anlayışı” içerisinde ve detayları sıralanan ilkelere uygun olarak yapmaları mecbur kılınmaktadır. Burada yer alan uyulması zorunlu ilkeler arasında hem muğlaklıkları hem de sübjektif yorumlanmaları bakımından süreç içinde öne çıkanlar ve tartışma konusu olanların önde gelenleri şunlardır:

- Türkiye Cumhuriyetinin varlık ve bağımsızlığına, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne,
- Toplumun millî ve manevî değerlerine,
- Genel ahlak, toplum huzuru ve Türk aile yapısına,
- Türk millî eğitiminin genel amaçlarına, temel ilkelerine ve milli kültürün geliştirilmesine aykırı ve
- Toplumu şiddet, terör ve etnik ayrımcılığa sevk eden ve toplumda nefret duyguları oluşturacak
- Çocukların ve gençlerin fiziksel, zihinsel, ruhsal ve ahlakî gelişimini olumsuz yönde etkileyebilecek yayınların yapılmaması.

Bu ilkelere dayalı olarak uygulanan RTÜK yaptırımlarına dair tartışmalar, mülga 3984 sayılı kanunun yerine gelen 6112 sayılı kanun çerçevesinde de devam etmektedir. Bu konudaki detaylı analiz üçüncü bölümde yer almaktadır.

3984 sayılı kanunun üçüncü bölümü on maddeden oluşmaktadır. Söz konusu maddelerde, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun kuruluşu, üyelerinin seçimi, görev süreleri, özellikleri, teminat ve mali hakları, RTÜK'ün görev ve yetkileri, mali kaynakları ve bütçesi, reklam gelirlerinin toplanması, hükümet ile ilişkileri ve Üst Kurul personeline dair düzenlemeler yer almaktadır. Madde 5 hükmünce “Radyo ve televizyon faaliyetlerini düzenlemek amacıyla, özerk ve tarafsız bir kamu tüzelkişiliği niteliğinde Radyo ve Televizyon Üst Kurulu kurulmuştur”.

Yasanın 6. maddesinde, Üst Kurul üyelerinin “basın, yayın, iletişim ve teknolojisi, kültür, din, eğitim, hukuk alanlarında birikimi olanlardan ve yükseköğretim görmüş, devlet memuru olma niteliğine sahip, beşi iktidar partisi veya partilerinin, dördü muhalefet partilerinin göstereceği adaylar arasından Türkiye Büyük Millet Meclisince seçilen dokuz üyeden” oluşacağı hükme bağlanmıştır. Üst kurul üyelerinin seçim yöntemlerine dair tartışmalar, süreç içindeki değişikliklere rağmen günümüzde de sürmektedir.

Türk yayıncılık tarihi açısından üçüncü bölümdeki en ilginç nokta şudur: Üst Kurulun görev ve yetkilerini tanımlayan Madde 8'in a bendinde RTÜK'ün ilk sıradaki görevi “ulusal ve bölgesel frekans planlamalarını yaptırmak”tır. Bunun için sekizinci bölümdeki geçici madde 5'te “Üst Kurul, oluşumunu takip eden en geç dört ay içinde, öncelikle ihtiyaç duyduğu kanal ve frekans bantları planlamasını yaptırır” hükmü getirilmiştir. Ancak aradan geçen 22 yıla rağmen bu planlama hiçbir zaman

yapılamamıştır. Siyasi ve ekonomik hesaplarla yapılamayan bu planlama, ileriki bölümlerde görüleceği üzere Avrupa Birliği uyum sürecinde karasal sayısal yayıncılık teknolojisine geçiş mecburiyeti ile ortadan kalkacak, böylece hiçbir zaman yapılamamış olarak tarihteki yerine alacaktır.

Madde 8’de tanımlanan RTÜK görevleri arasında en temel olanları şöyle sıralanabilir:

- Yurt içinden yayın yapacak kamu ve özel radyo-televizyon kuruluşlarının yayın izni ve lisans talebinde bulunabilmek için yerine getirmeleri gerekli ön şartları ve standartları Avrupa Sınır ötesi Televizyon Sözleşmesi ilkeleri göz önünde bulundurularak tespit etmek ve kamuoyuna duyurmak,
- Ön şartları yerine getirmiş müracaatçı kuruluşlara, tarafsızlık ve hakkaniyet ölçüleri dahilinde yayın izni ve lisans vermek,
- Kanal ve frekans, bandı tahsisinde gerekli şartları ve tahsis hakkı alanların yayına geçme süresini ve radyo ve televizyon istasyonu kuranların ödeyecekleri yayın izni ve lisans ücretlerini ilgili yönetmeliklerle belirlemek,
- Radyo-televizyon yayınlarını izleme sistemleri kurarak, yayınların 4 üncü maddeye ve bu alanda Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası antlaşmalara uygunluğu açılarından denetlenmesini yapmak,
- Yayın kuruluşlarının, bu Kanun hükümlerine aykırı yayın yapması ve tahsis şartlarına uymaması halinde, gerekli müeyyideleri uygulamaya karar vermek,
- Bu Kanun ve Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi ilkelerine uygun biçimde çalışma ve faaliyetleri ile ilgili yönetmelik ve diğer düzenlemeleri hazırlamak.

Böylece RTÜK, hem düzenleyen, hem denetleyen hem de cezalandıran bir kurum olarak Türk görsel-işitsel politikasının temel kurumu haline gelmektedir. Çalışmamız açısından Üst Kurul’un bir diğer önemli görevi, Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi ile olan uyumu, bir başka deyişle sürekli değişen mevzuat göz önüne alındığında Avrupa Birliği görsel-işitsel politikası ile Türkiye’nin uyumu sağlamaktır. İleriki bölümlerde ele alınacağı gibi Üst Kurul müzakereler esnasında ve AB müktesebatına uyum konusunda önemli rol üstlenmiştir.

3984 sayılı kanunun dördüncü bölümü on üç maddeden oluşmaktadır. Bu bölüm, kanal ve frekans bandı tahsisi, yayınların düzenlenmesi ve reklamlar konusundaki düzenlemeleri içermektedir. Madde 16 ve 17’deki hükümlere göre, TRT’ye ayrıcalık tanınmakla beraber kanal ve frekans bandı tahsisi hususundaki tüm planlama yetkisi

RTÜK’e verilmektedir. TRT, ile ilgili düzenleme Madde 17’de yer almaktadır. Buna göre,

Ulusal kanal ve frekans bandı planlamasındaki kanal ve frekans bantlarının dörtte biri Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumuna tahsis edilir. Kanal sayısı üçten, frekans bandı sayısı dörtten az olamaz. Bu kanalların birinden Türkiye Büyük Millet Meclisi faaliyetleri yansıtılır. Hangi faaliyetlerin ne ölçüde yayınlanacağına Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı karar verir.

Madde hükmünce TRT hem frekans tahsisi açısından bir avantaj elde etmiş, hem de üçten az kanal sayısının altına düşmeme mecburiyetine girmiştir. TRT’ye tahsis edilenler dışında, “geriye kalan ulusal, bölgesel ve yerel kanal ve frekans bantlarının yarısı tam gün üzerinden, diğer yarısı ise istek halinde zaman paylaşımlı ve gerekirse dönüşümlü olarak tahsis edilir” hükmü getirilmiş ve tahsis süresi beş yıl ile sınırlandırılmıştır. Ancak yukarıda değinildiği gibi bu maddeler hayata geçirilememiştir.

Bölüm dahilinde frekans tahsisi ile ilgili düzenlemenin yanı sıra, radyo ve televizyon kuruluşlarının yükümlülükleri, reklamların yerleştirilmesi, program desteklenmesi, telsiz genel müdürlüğünün yükümlülüğü, yayınların men edilmesi, yeniden iletim yasağı, seçimlerde siyasi partilerin yayınları ve düzeltme ve cevap hakkı konuları düzenlenmektedir.

3984 sayılı kanunun beşinci bölümü dört maddeden oluşmaktadır. Bu bölümde özel radyo ve televizyon kuruluşlarının kuruluş şartları ve hisse oranları, kimlerin özel radyo ve televizyon kuruluşu kuramayacakları ve bunlara ortak olamayacakları, radyo ve televizyon kuruluşlarındaki yabancı sermaye payları, özel radyo ve televizyon kuruluşlarının yapıları, sorumlulukları ve seçim döneminde yapılmayacak yayınlar açıklanmaktadır. Bu bölümle ilgili düzenlemeler, 4756 ve 6112 sayılı yasalarla köklü değişikliklere uğramış ve bu konulardaki mevcut hükümler çalışmanın analiz bölümünde değerlendirilmiştir.

3984 sayılı kanunun altıncı bölümü üç maddeden oluşmaktadır ve yasayla ilgili yaptırımları içermektedir. Yaptırımlar, uyarı, yayın durdurma ve lisans iptali olarak üç bölüme ayrılmıştır. İlgili 33. Madde şöyledir:

- Üst Kurul, öngördüğü yükümlülükleri yerine getirmeyen, izin şartlarını ihlâl eden, yayın ilke ve esaslarına aykırı yayın yapan özel radyo ve televizyon

kuruluşlarını uyarır, Bu uyarıda, ihlâlin niteliği, ağırlığı ve tekrarı halinde sonuçlan açıkça belirtilir.

- İhlâlin tekrarlanması halinde, ihlâlin ağırlığına göre izin uygulaması bir yıla kadar geçici olarak durdurulur veya yayın izni iptal edilir.
- Yayın izninin verilmesi için gerekli şartlardan birini kaybeden veya şartların uygunluğunu hile ile elde eden özel radyo ve televizyon kuruluşlarının izni, Üst Kurulca iptal edilir.

Böylece Üst Kurul, yayın ilkelerine aykırı yayın yaptığına karar verdiği bir yayıncı hakkında tedricen veya doğrudan uyarma, yayın durdurma ve lisans iptal etme hakkını elinde bulundurmaktadır. Aynı bölümün 35. Maddesi uyarınca TRT üzerinde de bir denetim oluşturulmuş ve TRT de “bu kanunda öngörülen yayın ilke ve esaslarına uygun yayın yapmakla yükümlü” kılınmıştır.

3984 sayılı kanunun yedinci bölümü beş maddeden oluşmakta ve Türkiye Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu, telif hakları, radyo ve televizyon kuruluşlarının haber birimlerinde çalışanlar yetkili mahkeme ve yönetmelikler konularında çeşitli hükümler içermektedir. Buradaki en önemli husus, 2594 sayılı kanunla oluşturulan Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu’nun yürürlükten kaldırılmasıdır. Bu konuyu düzenleyen 36. madde şu şekildedir:

2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanununun Radyo ve Televizyon Yüksek Kuruluna ilişkin hükümleri Üst Kurulun göreve başlaması ile birlikte yürürlükten kalkar ve Yüksek Kurulun görevi sona erer. Görevi sona eren Yüksek Kurulun, Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu Genel Müdürü ve Yönelim Kurulu üyelerinin atanmasına ilişkin yetkileri Üst Kurula ve iş bu Kanun gereğince Üst Kurula geçenler dışındaki diğer yetkileri Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu Yönetim Kuruluna devredilir.

Böylece yaklaşık on yıllık bir görevin ardından, Türk yayıncılık sisteminin ilk denetleyici kurumu olan RTYK yetkilerini RTÜK ve TRT’ye bırakarak ortadan kalkmaktadır.

3984 sayılı kanunun sekizinci ve son bölümü RTÜK üyelerinin seçimi, RTÜK bütçesi daha önce değindiğimiz frekans tahsis ihalesinin dört ay içinde gerçekleştirilmesi gibi geçici hükümler içermekte ve dokuz geçici maddeden oluşmaktadır.

3984 sayılı RTÜK kanunu, özel yayıncılığı yasallaştırması ve Avrupa Sınır

Ötesi Televizyon Sözleşmesinin uygulaması açısından kısmî de olsa bir ilerleme sağlaması açısından Türkiye açısından olumlu bir gelişme olarak kabul edilebilir. Ancak kanunun içerdiği hükümler, Avrupa Birliği devletlerindeki uygulama ile karşılaştırıldığında eski “devleti koruma” reflekslerinden vaz geçememiş, yasaklama ve kısıtlamaları özgürlüklerden daha fazla önemseyen, kontrol etme ve denetleme çabasında olan hükümler olarak değerlendirilebilir. Askerî darbelerin ve yayıncılık üzerindeki devlet tekeli döneminin getirdiği alışkanlık, serbest piyasa, eşit rekabet gibi ekonomik ve ifade özgürlüğü, düşünce çeşitliliği gibi hukukî değerlerin içselleştirilememiş olması kanunun özel sektöre ve Avrupa Birliği standartlarına uygun olarak çıkmasını engellemiştir.

Yayınların yeniden iletimi, farklı dillerde yayın yapılabilmesi, cezaî yaptırımların ve yayın ilkelerinin evrensel ölçülerde standardizasyonu ve frekans tahsisinin yapılması gibi çok önemli konularda başarısız olan 3984 sayılı kanun, muhtelif defalar tadil edilmiş; ancak bu sorunlar büyük ölçüde Avrupa Birliği üyelik müzakereleri çerçevesinde yapılan değişikliklerle ve 3984 sayılı kanununun 2011 yılında 6112 sayılı kanunla (R.G.: 03.03.2011 / 27863) ilga edilmesiyle çözülebilmiştir. Müzakerelerin başlama sürecinden önce 3984 sayılı kanunda en kapsamlı değişiklik 15.05.2002 tarihinde kabul edilen 4756 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun, Basın Kanunu, Gelir Vergisi Kanunu ile Kurumlar Vergisi Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (R.G.: 21.05.2002/24761) ile gerçekleştirilmiştir. Türk görsel-ışitsel mevzuatının gelişimi bakımından 4756 sayılı kanunu ayrı bir başlıkta değerlendirmek daha yerinde olacaktır.

2.2.10. 4756 Sayılı Kanun ve Görsel-İşitsel Mevzuatın Geniş Çaplı Tadilatı (2002)

Bir önceki bölümde ayrıntılarıyla ele aldığımız 3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun, özel yayıncılığın fiili olarak ortaya çıkmasıyla oluşan hukuki boşluğu doldurmak için çıkarılmıştır. Kanunun çıkarılmasında hızlı bir süreç işletilmesi, sektörün henüz çok yeni olması, özel yayıncılığa dair yasamanın tecrübesizliği gibi nedenlerle kısa sürede kanunun eksik yönleri eleştirilmeye başlanmıştır. Bunların yanı sıra teknolojik gelişmeler, toplumsal

ve ekonomik değişimler de yayıncılık alanında yeni ihtiyaçlar doğurmuştur.

RTÜK'ün radyo ve televizyonlara verdiği cezalar, frekans ve kanal ihalelerinin yapılamayışı, özel radyo ve televizyonların yayın ilkelerine uymayışı ve etik kurallara aykırı yayıncılık uygulamaları, özel radyo ve televizyon sahiplerinin kamu ihalelerine girememeleri ve menkul kıymetler borsalarında işlem yapamamaları, hisse oranının kısıtlılığı (Eren, 2008: 172) ile ilgili hususlar kanunla ilgili en çok eleştirilen noktalardır. 3984 sayılı yasayı geniş çaplı tadil eden 4676 sayılı yeni yasa 7 Haziran 2001'de TBMM'de kabul edilerek Cumhurbaşkanına sunulmuştur. Ancak Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet SEZER, yasanın bazı düzenlemelerinin anayasaya aykırı olduğu gerekçesiyle yasayı meclise iade etmiştir. Cumhurbaşkanının yasayı veto etmesinin ardından TBMM'de hiçbir değişiklik yapılmadan tekrar kabul edilen yasa, bu kez 4756 Sayı ile “Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun, Basın Kanunu, Gelir Vergisi Kanunu ile Kurumlar Vergisi Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” olarak kabul edilmiştir (R.G.: 21.05.2002 / 24761).

Kanun 24/04/1994 tarihinde yürürlüğe girmiş ve 15/05/2002 tarih ve 4756 sayılı Kanunla 3984 sayılı Kanunun 3,4,6,7,8,9,11,12,13,15,24,26,28,29,30,31,32,33 ve 34. maddelerinde ek ve değişiklikler yapılmış, beş adet ek madde, 4 adet geçici madde ilave edilmiş ve yapılan düzenlemeler genel olarak şu konuları kapsamıştır (RTÜK, 2005: para.1):

- Radyo ve Televizyon Üst Kurulu üyelerinin seçim esasları,
- Yayın ilke ve esasları,
- Radyo ve Televizyon Üst Kurulu teşkilatının oluşumu, gelirleri, gelir fazlasının kullanımı,
- Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun denetimi,
- Ulusal ve bölgesel frekans planlarının yapılması ve yaptırılması,
- Yayın kuruluşlarının hisse yapısı,
- Yayın kuruluşlarına uygulanacak müeyyideler,
- Özel televizyon ve radyo kuruluşlarının dışında kalan radyo ve televizyon kuruluşlarının elde ettiği reklam gelirlerinin Üst Kurul payından, eğitime katkı payından ve özel işlem vergisinden muaf tutulmaları.

Kabul edilen 4756 sayılı yasayla getirilen düzenlemeleri,daha öncekendisine gönderilen yasada veto eden Cumhurbaşkanı, 4756 ile aynen kabul edilen düzenlemeleri, yayın ilke ve esaslarının soyut olması, sermaye ve hisse ile ilgili

düzenlemelerin tekelleşmeye yol açabileceği, RTÜK üyelerinin seçimi ve haber alma özgürlüğüne ilişkin kaygılar gibi gerekçelerle Anayasa Mahkemesine taşımıştır. Cumhurbaşkanı ile birlikte 111 ve 119 milletvekili imzasıyla iki ayrı iptal davası daha açılmıştır. Anayasa Mahkemesi bu üç iptal davasını birleştirmiş ve 21.09.2004 tarihli kararında iptal davalarının konusunu şöyle özetlemiştir (R.G: 04.08.2006 / 26249):

13.4.1994 günlü, 3984 sayılı “Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun’un kimi maddelerini değiştiren 15.5.2002 günlü, 4756 sayılı “Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun, Basın Kanunu, Gelir Vergisi Kanunu ile Kurumlar Vergisi Kanununda değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’un

1. 2. maddesiyle değiştirilen 13.4.1994 günlü, 3984 sayılı Kanun’un 4. maddesinin ikinci fıkrasının:
 - (b) bendinin “*veya toplumda nefret duyguları oluşturan*” bölümünün,
 - (k) bendinin “*veya korku salacak*” bölümünün;
 - (r) bendinde yer alan “*ile ilgili*” sözcüğünün,
 - (v) bendinde yer alan “*Yayınların karamsarlık, umutsuzluk... eğilimlerini körükleyici ... nitelikte olmaması*” bölümünün,
2. maddesiyle değiştirilen 3984 sayılı Kanun’un 6. maddesinin birinci fıkrasının (a), (b), (c) ve (d) bentlerinin,
3. 5. maddesiyle değiştirilen 3984 sayılı Kanun’un 9. maddesinin *son fıkrasının*,
4. 7. maddesiyle değiştirilen 3984 sayılı Kanun’un 12. maddesinin birinci fıkrasının (d) bendinin,
5. 8. maddesiyle değiştirilen 3984 sayılı Kanun’un 13. maddesinin birinci fıkrasında yer alan “*33 üncü maddede belirtilen idari para cezaları da cezaların tahakkukunu müteakip ilgili yayın kuruluşları tarafından ödenir*” bölümünün,
6. 10. maddesiyle değiştirilen 3984 sayılı Kanun’un 24. maddesinin *birinci, ikinci ve üçüncü fıkralarının*,
7. 12. maddesiyle değiştirilen 3984 sayılı Kanun’un 28. maddesinin altıncı fıkrasının ve sekizinci fıkrasının dördüncü tümcesinde yer alan “*tazminat miktarı on milyar liradan az olmamak üzere*” ibaresi ile altıncı tümcesinde yer alan “*tensip kararı ile birlikte bilirkişiyi de tayin eder ve ...*” ibaresinin,
8. 13. maddesiyle değiştirilen 3984 sayılı Kanun’un 29. maddesinin (d) ve (e) bentlerinin,
9. 14. maddesiyle değiştirilen 3984 sayılı Kanun’un *31. maddesinin*,
10. 16. maddesiyle değiştirilen 3984 sayılı Kanun’un 33. maddesinin *birinci, ikinci ve beşinci fıkralarının*,
11. 17. maddesiyle 3984 sayılı Kanun’a eklenen *Ek Madde 1, Ek Madde 2, Ek Madde 3*’ün birinci fıkrasının (b) bendinin,
12. 18. maddesinde yer alan “*8 inci maddesinin (a) bendi ile...*” ibaresinin,
13. 19. maddesiyle değiştirilen 15.7.1950 günlü, 5680 sayılı Basın

- Kanunu'nun 16. maddesinin *birinci fıkrasının (1) numaralı bendinin*,
14. 20. maddesiyle değiştirilen 5680 sayılı Kanun'un 17. maddesinin *birinci fıkrasının iki ve dördüncü tümcelerinin*,
15. 22. maddesiyle değiştirilen 5680 sayılı Kanun'un 20. maddesinin,
16. 5680 sayılı Kanun'un kimi maddelerindeki para cezası miktarlarını değiştiren 25. maddesinin,
17. *Geçici 4.* maddesinin,

Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 2., 5., 10, 13., 15., 26., 28., 29., 30., 38., 87., 133., 141., 166. ve 167. maddelerine aykırılığı savıyla iptalleri ve kimi maddelerinin de yürürlüklerinin durdurulması istemidir.

Anayasa Mahkemesi tüm iptal istemlerini görüşmüş ve üst kurulun seçimi ve görev süresi (madde 6/a), düzeltme ve cevap hakkı (madde 28/8) yayın kuruluşlarının kuruluş ve hisse oranları (madde 29/d ve 29/e) ve Üst Kurulun seçimi ve görev süresi (geçici madde 4) konularını düzenleyen 6, 28, 29 ve geçici 4. maddelerle ilgili olarak yürürlüğü durdurma kararı vermiştir. Anayasa Mahkemesi, yürürlüğün durdurulması isteminin incelenmesi neticesindeki kararı şu şekilde ayrıntılandırmıştır (Karar Sayısı: 2004/109, R.G: 04.08.2006 / 26249):

15.5.2002 günlü, 4756 sayılı "Radyo ve Televizyonların Kurulu! ve Yayınları Hakkında Kanun, Basın Kanunu, Gelir Vergisi Kanunu ile Kurumlar Vergisi Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un; 3. maddesiyle 13.4.1994 günlü, 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun'un değiştirilen 6. maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi; 12. maddesiyle 3984 sayılı Yasa'nın değiştirilen 28. maddesinin sekizinci fıkrasının dördüncü tümcesinde yer alan "... tazminat miktarı, on milyar liradan az olmamak üzere..." ibaresi; 13. maddesiyle 3984 sayılı Yasa'nın değiştirilen 29. maddesinin (d) ve (e) bentleri; Geçici 4. maddesinin "Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunca seçilecek be! üyesi, siyasî parti gruplarınca Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanı oluşum formülüne göre belirlenecek kontenjan doğrultusunda Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına, ... Siyasî parti gruplarınca gösterilen adayların; Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunca işaret oyuyla ayrı ayrı oylanmaları suretiyle seçimleri yapılır. Seçilemeyen adaylar yerine ilgili siyasî parti gruplarınca yeni adaylar bildirilir." bölümü, 21.9.2004 günlü, E. 2002/100, K. 2004/109 sayılı kararla iptal edildiğinden, bu maddelerin uygulanmasından doğacak sonradan giderilmesi güç veya olanaksız durum ve zararların önlenmesi ve iptal kararının sonuçsuz kalmaması için kararın Resmî Gazete'de yayımlanacağı güne kadar yürürlüklerinin durdurulmasına karar verilmesi gerekmiştir.

Anayasa Mahkemesi kararının gerekçesini "Anayasa'ya aykırılığı konusunda

güçlü belirtiler bulunması ve uygulanmalarından doğacak sonradan giderilmesi güç veya olanaksız durum ve zararların önlenmesi” olarak belirtmiştir. Böylelikle 4756 sayılı yasa, kısmi değişiklikler, meydana getirdiği yeni belirsizlikler ve iptal edilen hükümleriyle ilgili geleceğe kalan düzenlemelerle görsel-işitsel mevzuatı istenilen seviyeye getirmekten uzak bir değişiklik getirmiştir.

4756 yasa ile yapılan değişikliklerden olumlu olarak öne çıkan bazı düzenlemeler olmuştur. Yayın durdurma, günlük kullanımda yaygın olan tabiriyle ekran karartma cezası kaldırılmış; yerine önce uyarı, daha sonra para cezası, yayın durdurma ve iptal cezaları getirilmiştir. Ayrıca yasa ile artık kanal değil, ilgili programa ceza verilmesi hükmü gelmiştir. Tematik kanallar için sıkıntı yaratan Türk halk ve Türk sanat müziği programlarına yer vermek zorunluluğu kaldırılmıştır. Ayrıca yayıncılık sektörü ve ortamı ile ilgili araştırma yapmak, projelendirmek ve gerektiğinde ihtisas komisyonları oluşturulmasını önermek, radyo ve televizyon konusunda ilgili kurum ve kuruluşlarla ilişkileri yürütmek gibi sektörle bağ kuran düzenlemeler getirilmiştir.

Diğer yandan yasa ile frekans planlaması ile ilgili yeni düzenleme yapılmışsa da daha önce değindiğimiz gibi bu planlama hiçbir zaman yapılamamış ve bu konu sektörün düzenlenmesinde en büyük eksiklik olarak kalmıştır. Yasanın yaptığı bir diğer önemli düzenleme “yayın ilke ve esaslarının ihlali halinde TRT kurumu, ihlalin niteliği ve ağırlığı açıkça belirtilerek Üst kurulca uyarılır” hükmünü kaldırarak TRT üzerindeki RTÜK denetimini kaldırmasıdır. Bu düzenleme, 3984 sayılı kanunda yer alan yayın durdurma cezası verilmesi halinde TRT Genel Müdürü ve Yönetim Kurulu’nun görevden düşmüş sayılacağı hükmünün ağır bulunması nedeniyle yapılmış olsa da, bu durum hem serbest rekabet ilkesine ters bir durum oluşturmuş hem de TRT’nin bu hakkı suiistimal etme ihtimalini doğurmuştur. İleriki düzenlemelerle bu hüküm kaldırılmıştır.

Ne Türkiye’de özel yayıncılığa geçişten sonra sektörü düzenleyen ilk kanun olan 3984 sayılı kanun, ne de sekiz yıl sonra çıkarılan ve 3984 sayılı kanunu büyük ölçüde tadil eden 4756 sayılı kanun, yayıncılık alanına çağdaş bir standart getirmeyi başaramamıştır. Görsel-işitsel alandaki hukuki eksiklikleri gidermek amacıyla, 4771, 4928, 4962, 5101, 5217, 5218, 5373 sayılı kanunlar başta olmak üzere 3984 sayılı

kanun üzerinde yaklaşık yirmi defa değişiklik yapılmış; ancak sektöre ifade özgürlüğü ve serbest rekabet çerçevesinde olması gereken standartlar getirilememiştir. Tüm bu eksikliklerin giderilmesinde şüphede götürmeyecek bir şekilde en önemli etken, Avrupa Birliği uyum süreci olmuştur. 3984 ve 4756 sayılı yasalardaki kısmi düzenlemeler dahil Avrupa Birliği görsel-işitsel politikasına uyum amacıyla gerçekteştirilen düzenlemeler neticesinde Türkiye’de yayıncılık sektörü en azından hukuki çerçevede uluslararası standartları neredeyse tamamen yakalamıştır.

Çalışmanın bundan sonraki kısmında, yapılan yasal değişikliklerden öne çıkanlar, Avrupa Birliği görsel-işitsel politikasına uyum çerçevesinde değerlendirilecektir; zira yukarıda zikredildiği gibi bu değişikliklerin temel nedeni AB görsel-işitsel politikasına uyumdur. Bu bağlamda Türkiye’de görsel-işitsel mevzuatın değişimini, görsel-işitsel politikanın uyumunu içeren müzakerelerin 10 numaralı faslı Bilgi Toplumu ve Medya Fası’nın açılmasına kadar yapılan değişiklikler ve Bilgi Toplumu ve Medya Faslı’nın açılmasından sonra fasıl müzakereleri esnasında yapılan değişiklikler olmak üzere iki kısımda ele almak daha doğru bir yaklaşım olacaktır.

2.3. TÜRK YAYINCILIK MEVZUATININ AB MÜKTESEBATINA UYUM SÜRECİ: YASAL DÜZENLEMELER, RAPORLAR VE MÜZAKERELER

Türkiye’de görsel-işitsel politika, kitle iletişim araçları üzerinde yoğun ideolojik denetim uygulanan bir devlet geleneği altında şekillenmiştir. Siyasi partiler ve askeri cuntaların kontrol çabalarıyla geçen bu uzun dönemin ardından, 1980’li yıllarda dünyada yaşanan gelişmelere paralel olarak Türkiye’de de neo-liberalizm ve deregölasyon eğilimleri güçlenmiş, bu süreçte özel yayıncılığın ortaya çıkmasıyla yeni bir görsel-işitsel mevzuat oluşturma zorunluluğu doğmuştur.

Bir önceki başlık altında detaylarıyla ele alınan 3984 sayılı yasa, Türkiye’de özel televizyon yayıncılığına izin veren ilk görsel-işitsel yasa olması bakımından önemlidir. Bu ilk yasa da dahil olmak üzere, Türkiye’nin görsel-işitsel alandaki yasal düzenlemelerinin oluşmasında temel referans noktası Avrupa’daki düzenlemeler olmuştur. Avrupa Birliği üyelik sürecinin henüz hız kazanmadığı 90’lı yılların başlarında, Türkiye’nin de üyesi olduğu Avrupa Konseyi’nin yasal düzenlemeleri

referans alınmış, Avrupa Birliği üyelik sürecinin hız kazandığı 1990'lı yılların sonlarından itibaren AB müktesebatı temel çerçeveyi oluşturmuş, üyelik müzakerelerinin başladığı ve özellikle görsel-işitsel politikayı içeren Bilgi Toplumu ve Medya Faslı'nın müzakerelere açıldığı 2008 yılından sonra ise birkaç ayrıntı dışında neredeyse tamamen Avrupa Birliği'nin düzenlemeleri kabul edilmiştir.

Şüphesiz ki bu süreç, gelişimi yirmi yılı aşan zorlu bir süreç olmuştur. 2004 yılında Türkiye'ye aday ülke statüsü tanınana kadar geçen süreç, nispeten AB normlarına uyma zorunluluğunun güçlü bir şekilde hissedilmediği bir süreç olarak tanımlanabilir. Dolayısıyla bu tarihe kadar ki düzenlemeler, her ne kadar AB referansı ile olsa da Türkiye'nin korumacı yaklaşımlarını güçlü bir şekilde muhafaza ettiği düzenlemelerdir. Ancak üyelik müzakerelerinin başlamasının ardından, AB normlarına uyma zorunluluğunun getirdiği baskı, Türkiye'de görsel-işitsel mevzuatın düzenlenmesinde oldukça etkili olmuş, bu konudaki tartışmalar dönem dönem ülke gündeminin bir numaralı maddesi haline gelmiştir. Bu başlık altında, başlangıcından itibaren Türkiye'nin Avrupa Birliği görsel işitsel mevzuatına uyum süreci, her iki tarafın da müzakereler esnasındaki pozisyonları, Avrupa Birliği'nin kuralları, talepleri ve Türk mevzuatında yapılan değişiklikler, resmi evraklar referans alınarak karşılaştırmalı bir biçimde ele alınacaktır.

2.3.1. Avrupa Birliği Görsel İşitsel Politikasına Uyumda İlk Dönem (1993-2008)

Avrupa Birliği'nin görsel işitsel politikasına uyum çalışmalarının en büyük kısmı, 10 numaraları Bilgi Toplumu ve Medya faslının müzakerelere açıldığı 19 Aralık 2008 tarihinden sonra tamamlanmıştır. Bu nedenle, tarihsel olarak daha uzun bir dönemi kapsamasına karşın içerik bakımından konumuzla ilgili göreceli olarak daha az gelişme olması nedeniyle Türkiye'de özel yayıncılıkla ilgili ilk yasanın çıktığı 1993 yılından Bilgi Toplumu ve Medya Faslının müzakereye açıldığı 2008 yılına kadar olan süreyi ilk dönem olarak ele almak daha doğru olacaktır. Bu süreçte yapılan yasal düzenlemeler ve öne çıkan konular tarihsel gelişim sırasına uygun olarak incelenecektir.

2.3.1.1. 3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun ve Avrupa Konseyi Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi

Daha önceki bölümlerde detaylarıyla incelediğimiz 13.4.1994 tarih ve 3984 sayılı "Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun'un (R.G.: 20.04.1994 / 21911), birçok maddesi, Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi'ne uygun olarak düzenlenmiştir. Bu nedenle bu kanun, Türkiye'nin yayıncılık alanında Avrupa müktesebatına uyum sürecinin ilk adımı olarak değerlendirilebilir.

Bu çalışmanın 2.1.2. numaralı başlığı altında detaylarıyla ele alınan Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi (European Convention on Transfrontier Television), Avrupa Konseyi'ne üye devletlerin imzalamış oldukları bir sözleşmedir. Sözleşme 5 Mayıs 1989 tarihinde Strazburg'da imzalanmıştır. Bir kez daha hatırlamakta fayda vardır ki Avrupa Konseyi (*Council Of Europe*), kıtanın en eski ve Avrupa'nın en çok sayıda ülkesini bir araya getiren 1949 yılında kurulmuş uluslararası bir örgüttür. Türkiye'nin de 1949 yılında dahil olduğu Avrupa Konseyi'nin 47 üyesi bulunmaktadır. Avrupa Birliği, Avrupa Konseyi'nden tamamen farklı bir oluşumdur; ancak tüm AB üyeleri aynı zamanda Avrupa Konseyi üyesidir. Her ne kadar iki yapı arasında birçok ortaklıklar olsa da birbirlerinden tamamen farklı olarak kabul edilmelidirler.

Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi, Konseye üye ülkeler Avrupa Kültürel Konvansiyonu'na üye ülkeler ve Avrupa Birliği tarafından imzalanmıştır. Bu çerçevede ele alındığında Türkiye'nin Avrupa'ya uyum süreci, Birliğin değil Konseyin düzenlemeleri çerçevesinde başlamıştır. Yine hemen belirtmek gerekir ki, Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi'nin temel hükümlerinden hareketle Avrupa Birliği, Sözleşme'nin imzalanmasından yaklaşık beş ay sonra Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi'ni (Television Without Frontiers Directive) (3.10.1989 - 89/552/EEC/) çıkarmış, böylece iki metin birlikte görsel-işitsel politikanın temelini oluşturmuşlardır. İlerleyen zamanda Avrupa Birliği'nin müktesebatı farklılaşmış; hatta Konsey ile Birlik arasında anlaşmazlıklar doğmuştur. Türkiye de, Konsey ve Birliğin müktesebatları kısa süre içinde birlikte ele almaya başlamış ve her iki oluşumun düzenlemesine de uyum sağlamaya çalışmıştır.

Türkiye, Avrupa Konseyinin bir üyesi olarak, taraf devletlerce 5 Mayıs 1989

tarihinde imzalanan Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi'ni 7 Eylül 1992'de imzalamış ve 4.11.1993 tarih ve 3915 sayılı "Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun"un (R.G.: 07.11.1993/21751) kabulü ile Sözleşme'ye resmen taraf olmuştur. Sözleşme, uluslararası bir antlaşma niteliğinde olduğu için maddeleri kanun hükmünde kabul edilmektedir. Dönemsel olarak bakıldığında, Sözleşme'nin yürürlüğe konduğu günler, Türkiye'de özel yayıncılığa de facto geçişten kaynaklanan hukuki sorunların çözülmeye çalışıldığı günlerdir. Bu ilk düzenlemede, ASTS'den geniş bir biçimde yararlanılmış; ancak uyum konusunda büyük hukuki eksiklikler kalmıştır.

3984 sayılı kanunun 8. maddesinde yer alan Üst Kurulun Görevleri arasında vurgu yapılan konulardan biri de Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi'dir. Buna göre RTÜK'ün görevleri arasında ASTS ile ilgili şu hususlar yer almaktadır

...Yurt içinden yayın yapacak kamu ve özel radyo-televizyon kuruluşlarının yayın izni ve lisans talebinde bulunabilmek için yerine getirmeleri gerekli ön şartları ve standartları Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi ilkeleri göz önünde bulundurularak tespit etmek ve kamuoyuna duyurmak,

...Bu Kanun ve Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi ilkelerine uygun biçimde çalışma ve faaliyetleri ile ilgili yönetmelik ve diğer düzenlemeleri hazırlamak.

Böylece yasal olarak ASTS'ye, dolayısıyla Avrupa'daki görsel-işitsel düzenlemelere uyum, bir hedef ve yeni kurulan Üst Kurul'un bir görevi haline gelmiştir.

Türkiye'nin Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi ve 3984 sayılı yasa arasında uyum sağlama çabaları, birçok maddede Sözleşme'ye uygun düzenleme yapılabilmesini sağlamıştır. Bu noktada gerçekleştirilen uyumu karşılaştırmalı olarak en kısa yoldan gösterebilmek amacıyla Tablo 2.1. hazırlanmıştır. Tablo içerisinde Sözleşmenin ve 3984 sayılı yasanın uyumlu olduğu alanlar madde ve bent numaraları ile verilmektedir.

Tablo 2.1. Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi ve 3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun'un Uyumlu Olduğu Maddeler

ASTS Terimler Madde 2 b. "Yeniden İletim" kullanılan teknik araç ne olursa olsun yayıncılar tarafından kamunun izlemesi amacıyla iletilen televizyon program hizmetlerinin değişiklik yapılmamış şekliyle bütünü veya hizmetlerin önemli kısımlarının alınmasını ve aynı anda iletilmesi hususunu belirler.	3984 Tanımlar Madde 3n) Yeniden iletim : Yetkili yayın kuruluşu tarafından, halkın izlemesi amacıyla, kullanılan teknik araç ne olursa olsun, yayınlanan radyo ve televizyon program hizmetlerinin değişiklik yapılmaksızın bütünü veya bir bölümünün alınmasını ve aynı anda veya daha sonra iletilmesi.
ASTS Terimler Madde 2 c. "Yayıncı" kamu tarafından izlenmesi için televizyon programı hizmetleri tertip eden ve ileten veya değişiklik yapılmadan ve tam olarak bir üçüncü tarafa iletilmesini, sağlayan özel veya tüzel kişiyi ifade eder.	3984 Tanımlar Madde 3o) Yayıncı : Kamu tarafından izlenmesi için televizyon programı hizmetleri tertip eden ve ileten veya değişiklik yapılmadan ve tam olarak bir üçüncü tarafa iletilmesini sağlayan özel veya tüzel kişi.
ASTS Terimler Madde 2 d. "Program Hizmeti" yukarıdaki paragrafta belirli alanlarda belirli bir yayıncı tarafından sağlanan ve tek bir hizmet içindeki tüm unsurları ifade eder.	3984 Tanımlar Madde 3p) Program hizmeti: Yukarıdaki bentte belirli alanlarda belirli bir yayıncı tarafından sağlanan ve tek bir hizmet içindeki tüm unsurlar.
ASTS Terimler Madde 2 f. "Reklam" bir ürün veya hizmetin satılmasını, satın alınmasını veya kiralanmasını sağlamaya; bir davayı veya fikri yaymaya veya reklamcının istediği başka etkileri oluşturmaya matuf, ücret karşılığı veya benzer bir mülahazayla reklamcıya iletim zamanında tahsis edilen kamuya yönelik duyuruları ifade eder.	3984 Tanımlar Madde 3r) Reklam: Bir ürün veya hizmetin satılmasını, satın alınmasını veya kiralanmasını sağlamaya; bir davayı veya fikri yaymaya veya reklamcının istediği başka etkileri oluşturmaya matuf, ücret karşılığı veya benzeri bir mülahazayla reklamcıya iletim zamanında tahsis edilen kamuya yönelik duyurular.
ASTS Madde 11 Reklamlar 1. Bütün reklamlar adil ve dürüst olacaktır. 2. Reklamlar yanıltıcı ve tüketicilerin çıkarlarına zarar verecek nitelikte olmayacaktır. 3. Çocuklara yönelik veya içinde çocukların kullanıldığı reklâmlarda, onların yararlarına zarar verecek unsurlar bulunmayacak ve çocukların özel duyguları göz önünde tutulacaktır. 4. Reklamcı, programlarını içeriğine herhangi bir müdahalede bulunmayacaktır.	3984 Madde 19. Bütün reklamlar adil ve dürüst olacak, yanıltıcı ve tüketicinin çıkarlarına zarar verecek nitelikte olmayacak, çocuklara yönelik veya içinde çocukların kullanıldığı reklamlarda, onların yararlarına zarar verecek unsurlar bulunmayacak, çocukların özel duyguları göz önünde tutulacaktır. Reklamcı, programların içeriğine herhangi bir müdahalede bulunamaz.
ASTSMadde 12 - Süre 1. Reklamlar günlük yayın süresinin %	3984 Madde 19 Reklamlar günlük yayın süresinin % 15'ini geçemeyecektir.

15'ini geçmeyecektir. Ancak, ürünlerin alımının, satımının, kiralanmasının veya hizmetlerin tedarikinin topluma doğrudan sunulmasını sağlamak üzere bu oran spot reklamların % 15'i aşmaması kaydıyla % 20'ye çıkabilir. 2. Bir saatlik yayın içerisinde spot reklamlara ayrılan süre %20'yi aşamaz. 3. Ürünlerin alımını, satımını, kiralanmasını veya hizmetleri halka doğrudan sunan türdeki reklamların yayını günde bir saati geçemez.	Ancak, ürünlerin alımının, satımının, kiralanmasının veya hizmetlerin topluma doğrudan sunulmasını sağlamak üzere bu oran spot reklamların % 15'ini aşmaması kaydıyla % 20'ye çıkarılabilir. Bir saatlik yayın içerisinde spot reklamlara ayrılan süre % 20'yi aşamaz. Ürünlerin alımını, satımını, kiralanmasını veya hizmetleri halka doğrudan sunan türdeki reklamların yayını günde bir saati geçemez.
ASTS Madde 13 - Biçim ve Sunu 1. Reklamlar program hizmetinin diğer unsurlarından açıkça ve kolaylıkla ayırt edilebilecek ve görsel ve işitsel bakımlardan ayrı olarak fark edilecek biçimde düzenlenecektir ilke olarak bunlar bloklar halinde yayınlanacaktır. 2. Bilinçaltı ile algılanan reklamlara izin verilmeyecektir. 3. Üstü kapalı biçimde yapılan reklamlara, özellikle programlar sırasında veya hizmetin reklâmının yapılmasına izin verilmeyecektir. 4. Haber veya güncel programları düzenli olarak sunan kişilerin görüntü ve seslerine reklâmlarda yer verilmeyecektir,	3984 Madde 20. Reklamlar program hizmetinin diğer unsurlardan açıkça ve kolaylıkla ayırt edilebilecek ve görsel ve işitsel bakımdan ayrılığı fark edilecek biçimde düzenlenecek, bilinçaltı ile algılanan reklamlara izin verilmeyecektir. Haber veya güncel programları düzenli olarak sunan kişilerin görüntü ve seslerine reklamlarda yer verilmeyecektir.
ASTS Madde 14 - Reklamların Yerleştirilmesi 1. Reklâmlar, programların arasına yerleştirilecektir, Bu maddenin 2. ve 5. paragraflarının gereklerinin yerine getirilmiş olması şartıyla, reklâmlar, programın bütünlüğü, değeri ve hak sahiplerinin hakları zedelenmeyecek biçimde bir program içerisine de yerleştirilebilir. 2. Birbirinden bağımsız bölümleri olan programlarda veya spor programları ile benzer yapıda aralar içeren olay ve gösteri programlarında, sadece bölüm veya devre aralarına reklâm yerleştirilebilir. 3. Konulu filmlerin veya televizyon filmlerinin (diziler, hafif eğlence programları ve belgeseller hariç, süreleri	3984 Madde 21. Reklamlar program arasına yerleştirilir. Programın bütünlüğü, değeri ve hak sahiplerinin hakları zedelenmeyecek biçimde bir program içine de yerleştirilebilir. Birbirinden bağımsız bölümleri olan programlarda veya spor programları ile benzer yapıda aralar içeren olay ve gösteri programlarında, sadece bölüm veya devre aralarına yerleştirilebilir. Reklamlar arasında en az yirmi dakika süre bulunmalıdır. Konulu filmlerin veya televizyon filmlerinin (diziler, eğlence programları ve belgeseller hariç) süreleri kırk beş dakikadan fazla olması halinde, her kırk beş dakikalık süre sonunda bir kez olmak

45 dakikadan fazla alması halinde, her 45 dakikalık süre sonunda bir kaz olmak üzere, reklâm için bir kesintisi yapılabilir. Film sayısı iki veya daha fazla A5'er dakikalık sürelerden en az 20 dakika daha uzun bir ilave reklâm kesintisine daha izin verilebilir, 4. 2. paragraf kapsamındaki programlar dışındaki programlar arasına yerleştirilecek reklâmlar arasında en az 20 dakika süre bulunmalıdır. 5. Hiçbir dini tören yayınına reklâm alınmayacaktır. Haber bültenleri güncel programlar belgeseller, çocuk programları ve dini programlar 30 dakikadan daha kısa oldukları takdirde reklamlarla kesilmeyecektir. Bu tür programların sürelerinin 30 dakika veya daha fazla olması halinde önceki paragraflardaki hükümler uygulanır.	üzere reklam için kesinti yapılabilir. Film kırk beş dakikadan fazla ise kırk beş dakikadan sonraki zamanda her yirmi dakika aralıkla reklam yerleştirilebilir. Hiçbir dinî tören yayınına reklam alınamaz. Haber bültenleri, güncel programlar, çocuk programları otuz dakikadan kısa oldukları takdirde reklamlarla kesilemezler. Her türlü yayında gizli reklam yapılması yasaktır.
ASTS Madde 15 - Özel Ürünlerin Reklâmları 1. Tütün ürünleri reklâmlarına izin verilmeyecektir. 2. Her çeşit alkollü içki reklamları aşağıdaki kurallara uygun olacaktır....	3984 Madde 22. Alkol ve tütün ürünleri reklamlarına izin verilemez. Reçete ile satışına izin verilen ilaç ve tedavilerin reklamı yapılamaz. Diğer ilaç ve tedavilerin reklamları dürüst, gerçeği yansıtan ve doğrulanması mümkün unsurlardan oluşacak ve ferdin zarardan korunması gereklerine uygun olacaktır.
ASTSMadde 17 - Program Desteklenmesi 1. Bir program veya dizi program tamamen veya kısmen mali destek görmüşse, bu husus programın başında ve/veya sonunda uygun ibarelerle belirtilir. 2. Destekleyen taraflar, programın içeriğine ve yayınlanış biçimine yayıncının sorumluluğunu ve bağımsızlığını etkileyecek hiçbir müdahalede bulunulamaz. , 3. Desteklenen programlarda, destek verene veya üçüncü bir kişiye ait mal ve hizmetlere atıfta bulunulması ve bunların alınması, satılması veya kiralanması teşvik edilmeyecektir.	3984 Madde 23. Bir program veya dizi tamamen veya kısmen malî destek görmüşse, bu husus programın başında ve/veya sonunda uygun ibarelerle belirtilir. Destekleyen taraftar, programın içeriğine ve yayınlanış biçimine, yayıncının sorumluluğunu ve bağımsızlığını etkileyecek hiçbir müdahalede bulunamazlar. Desteklenen programlarda, destek verene veya Üçüncü bir kişiye ait mal ve hizmetlere atıfta bulunulması ve bunların alınması, satılması ve kiralanması teşvik edilmeyecektir.
ASTS Madde 18 - Yasaklanan Mali Destek	3984 Madde 23 Programlar yirmi ikinci maddede

1. Programlar 15. maddeyle reklâmları yasaklanmış olan mal ve hizmetlerin üretimi veya satışıyla iştigal eden özel veya tüzel kişilerce desteklenemez. 2. Haber ve güncel programlarında, mali desteğe izin verilmeyecektir.	yasaklanmış olan mal ve hizmetlerin üretimi veya satışıyla iştigal eden Özel veya tüzelkişilerce desteklenemez. Haber ve güncel programlarda malî desteğe izin verilemez.
ASTS Madde 8 - Cevap hakkı 1. Her ileten Taraf, 3. madde kapsamında kendi hukuki yetki alanındaki birim ve teknik vasıtalarla, iletilen veya yeniden iletilen programlarla ilgili olarak, milliyetine ve ikamet yerine bakılmaksızın, her özel ve tüzel kişinin cevap hakkını veya benzer yasal veya idari yolları arama hakkını kullanma imkânını sağlayacaktır. İleten Taraf özellikle, cevap hakkının kullanılmasının, zamanlama ve diğer düzenlemeler bakımından, etkili bir şekilde gerçekleştirilmesini temin edecektir. Bu hakkın veya benzer yasal veya idari yolların kullanılmasının zamanlama ve usuller bakımından etkin biçimde olması sağlanacaktır 2. Bu maksatla, program hizmetinden sorumlu yayıncının ismi, yapılan yayınlarda düzenli aralıklarla ve uygun bir şekilde belirtilecektir.	3984 Madde 28. - Düzeltme ve Cevap Hakkı Gerçek ve tüzelkişilerin kişilik hakları nasaldın teşkil eden yayınlar ile gerçeğe aykırı olduğu iddia edilen yayınlara karşı cevap ve düzeltme hakkı tanınması için ilgililer yargı yoluna başvurabilirler.

Karşılaştırmalı Tablo 2.1.'de görüldüğü üzere, ASTS ve 3984 sayılı yasa arasında hem tanımlar hem de temel ilkeler açısından birçok noktada uyum bulunmaktadır. Bununla birlikte uyumlu maddelerdeki bu çokluk aldatıcı olabilir; zira sayısal çokluk, nitelik olarak da yüksek bir uyum olduğu anlamına gelmemektedir. İki düzenleme arasındaki uyumsuzluğu ortaya koyarken, detayları bu çalışmanın 2.1.2. başlığı altında ele alınan ASTS'nin, konusunu ve amacını çok özet bir biçimde hatırlamakta fayda bulunmaktadır.

ASTS'nin 1. maddesinde açıklandığı gibi konusu, “iletilen yayınlarda yer alan program hizmetleriyle ilgilidir”. Amacı ise, “ taraflar arasında, televizyon program hizmetlerinin sınır ötesi iletimi ve yeniden iletimini kolaylaştırmaktır”. Çok açık bir şekilde anlaşılacağı gibi, sözleşmenin varlık nedeni, taraf ülkeler arasında programların ve yayınların iletimini serbest bırakmaktır. Böylece daha entegre, daha güçlü, daha

rekabetçi, insan hak ve özgürlüklerine daha saygılı ve Serbest Pazar kriterlerine uygun bir Avrupa yayıncılık alanı oluşturmak hedeflenmektedir. Ancak 3984 sayılı düzenleme ile Türkiye, AB uyum sürecindeki düzenlemelerde detaylarıyla ele alacağımız gibi, özellikle ülkedeki terör olayları ve bu konuyla ilgili yurt dışından yapılan yayınlar nedeniyle, sınırsız bir televizyon yayınına kendi denetimi olmaksızın izin vermemektedir. Ayrıca özel yayıncılığa dahi büyük meşakkatle geçilen ülkede, bireysel ve kültürel özgürlükler çerçevesinde isteyen herkesin, istediği dilde ve biçimde yayın yapması tabiri caizse düşünülememektedir dahi. Bunlara ek olarak, mali ve cezai düzenlemeler de oldukça kısıtlayıcı ve korumacı bir yaklaşımla hazırlanmıştır.

Bu nedenlerle, 3984 sayılı yasanın, birçok maddesiyle Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi'ne uyum sağlaması Türkiye adına olumlu bir gelişme olarak kabul edilmekle birlikte; 3984 sayılı yasa, ASTS'ye gerçek anlamda bir uyumdan oldukça uzak bir düzenlemedir. Yasayla ilgili eksiklikler ve yasaya dair tartışmalar yürürlüğe girdiği günden itibaren gündemi meşgul etmiş, Avrupa Birliği uyum yasaları çerçevesinde yasa defalarca tadil edilmiş; ancak ilk günkü sorunlar müzakere sürecinin son aşamalarına doğru çözülebilmiştir. Yasal düzenlemelerin hızlanmasında Avrupa Birliği üyelik sürecinin etkisi büyük olmuştur.

2.3.1.2. Avrupa Birliği Adaylık Sürecinde Yasal Düzenlemeler: Uyum Paketleri

1999 yılında düzenlenen Helsinki Zirvesinde Türkiye'ye Avrupa Birliği'ne aday ülke statüsü verilmesi, Türkiye-AB ilişkilerini hızlandırmış, Türk müktesebatını AB normlarına uyumlu hale getirme çabaları içinde bir dizi yasal değişiklik yapılmıştır. Bu değişikliklerde, tek tek yasal düzenleme yapmak yerine paket halinde düzenleme yapılması yoluna gidilmiş, bu çerçevede “uyum paketleri” adını alan yasal düzenlemeler TBMM'den geçmiştir. Uyum paketleri çok çeşitli konuları içeren ve geniş kapsamlı paketlerdir. Bazı uyum paketleri, görsel-işitsel alana dair hiçbir yeni düzenleme getirmemiştir. Bu nedenle uyum paketlerinin çalışmalarımızı ilgilendiren değişikliklerin kısa başlıklar halinde değerlendirmek yerinde olacaktır. Bu çerçevede Altıntaş'ın (2008: 3-11) kapsamlı çalışmasından özetle, görsel-işitsel alanı ilgilendiren hususlarıyla uyum paketleri hakkındaki bilgiler şöyle sıralanabilir:

1. Uyum Paketi(4774 Sayılı Kanun):

Kabul Tarihi: 6 Şubat 2002. Yürürlüğe Giriş Tarihi: 19 Şubat 2002.

Düzenleme ve Kapsam: Düşünce ve ifade özgürlüğü kapsamında TCK'nin 159 ve 312. Maddeleri ve TMK'nin 7. ve 8. maddelerinde değişiklik. Özel hayatın gizliliği, ifade ve haberleşme özgürlüğü konularında iyileştirme yapılmıştır.

2. Uyum Paketi (4748 Sayılı Kanun):

Kabul Tarihi: 26 Mart 2002. Yürürlüğe Giriş Tarihi: 9 Nisan 2002.

Düzenleme ve Kapsam: Basın Kanunu'ndaki "yasaklanmış dil" kavramı kaldırılmış, basın suçlarına dair müeyyideler hafifletilmiştir.

3. Uyum Paketi (4771 Sayılı Kanun):

Kabul Tarihi: 3 Ağustos 2002. Yürürlüğe Giriş Tarihi: 9 Ağustos 2002.

Düzenleme ve Kapsam: Düşünce ve ifade özgürlüğünün sınırları Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesiyle uyumlu olarak genişletilmiş, Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunun 4/I maddesindeki değişikliklerle Türk vatandaşlarının günlük yaşamda geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerde yayın yapılabilmesinin önü açılmıştır.

4. Uyum Paketi (4778 Sayılı Kanun):

Kabul Tarihi: 2 Ocak 2003. Yürürlüğe Giriş Tarihi: 11 Ocak 2003.

Düzenleme ve Kapsam: Basın kanunundaki değişiklikle haber kaynaklarının gizliliğinin muhafaza altına alınması sağlanmıştır.

5. Uyum Paketi(4793 Sayılı Kanun):

Kabul Tarihi: 23 Ocak 2003. Yürürlüğe Giriş Tarihi: 4 Şubat 2003.

6. Uyum Paketi (4928 Sayılı Kanun):

Kabul Tarihi: 19 Temmuz 2003. Yürürlüğe Giriş Tarihi: 19 Temmuz 2003.

Düzenleme ve Kapsam: Kamu ve özel radyo televizyon kuruluşlarına Türk vatandaşlarının günlük yaşamda geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve

lehçelerde yayın hakkı verilmiştir.

7. Uyum Paketi (4963 Sayılı Kanun):

Kabul Tarihi: 30 Temmuz 2003. Yürürlüğe Giriş Tarihi: 7 Ağustos 2003.

Düzenleme ve Kapsam: Düşünce ve ifade özgürlüğünün genişletilmesi bağlamında çeşitli kanunlarda değişiklik yapılmıştır.

8. Uyum Paketi (5218 Sayılı Kanun):

Kabul Tarihi: 14 Temmuz 2004. Yürürlüğe Giriş Tarihi: 21 Temmuz 2004.

Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunda değişiklik, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu üyeliğine MGK Genel Sekreterliği'nce aday gösterilmesine dair hüküm yürürlükten kaldırılmıştır.

Görüldüğü üzere sekiz adet uyum paketinde görsel-işitsel politika alanında önemli yenilikler getiren değişiklikler yapılmıştır. Ancak söz konusu değişiklikler çok çeşitli maddelerde yapılmış; kimisi çok kısa süreli olmuş, kimileri Anayasa Mahkemesi ve Danıştay tarafından iptal edilmiştir. Örneğin çalışmamızı ilgilendiren alanlardan sadece “düşünce ve ifade özgürlüğü” konusunda Basın Kanunu Madde 5, 15, 16, 21, 22, 24, 25, 30, 31, 33, 34, Ek Madde 1, Ek Madde 2, Ek Madde 3; Sinema, Video ve Müzik Eserleri Kanunu Madde 3, 6, 9; Terörle Mücadele Kanunu Madde 1, 7, 8, Geçici Madde 10 ve Türk Ceza Kanunu Madde 159, 312, 426, 427, 453, 462’de (ABGS, 2007: 77-78) değişikliklere gidilmiştir. Bu temel değişikliklerin yanı sıra 4756, 4771, 4928, 4962, 5101, 5217, 5218, 5373 numaralı kanunlar ve RTÜK’ün çıkardığı yönetmelikler Türkiye’de görsel-işitsel alanı düzenlemiştir.

Bu nedenle, Avrupa Birliği görsel-işitsel politikasına uyum sürecinde genel çerçevede ön plan çıkan düzenlemeleri ele almak, konunun gereksiz ayrıntılara boğulmaması açısından faydalı olacaktır.

2.3.1.3. 4756 Sayılı Kanun ve Avrupa Birliği Mevzuatına Uyum Çabaları

Önceki bölümlerde gelişim süreci ve getirdiği düzenlemeler detaylarıyla ele alınan 4756 sayılı kanun, 3984 sayılı yasayı önemli ölçüde tadil eden bir düzenlemedir. 4756 sayılı kanun hazırlanırken, kendinden önceki 3984 sayılı kanunun oluşum

sürecinde olduğu gibi, Avrupa'daki düzenlemelere bakılmıştır. Ancak 3984 sayılı kanun yürürlüğe girdiği dönemde temel olarak Avrupa Konseyi'nin Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi referans alınırken, 4756 sayılı kanunun oluşum sürecinde Avrupa Birliği'nin düzenlemeleri ön plana çıkmaktadır. Zira artık Türkiye Avrupa Birliği'ne resmen aday olan bir ülkedir. Diğer yandan Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi ve Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi arasında daha önceki bölümlerde ele aldığımız üzere oldukça fazla benzerlik bulunmaktadır. 4756 sayılı kanunun çıkarılması esnasında, Avrupa Birliği'nde geçerli olan düzenleme 1989 tarihli ve 1997 yılında tadil edilen Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi'dir.

4756 sayılı yasa, yine kendinden önceki 3984 sayılı kanunda olduğu biçimde Avrupa'daki düzenlemeleri başarıyla adapte etmiştir. Bir başka deyişle, 4756 sayılı yasa Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi'nin tanımlar, reklamlar, küçüklerin korunması, tele-alışveriş gibi konularda getirdiği düzenlemelere hemen hemen tam uyum sağlamaktadır. Bu bakımdan, 4756 sayılı kanun, AB'ye uyum sürecinde bir ilerleme olarak kabul edilmelidir. Böylece hukuki metinler birbirine daha fazla uyumlu hale gelmiştir. Ancak; Bilget'in (2002:36)de belirttiği gibi yeniden iletim, yargılama yetkisi, kamunun önemli olaylara erişimi, Avrupa yapımları ve bağımsız yapımların teşviki gibi Avrupa görsel-işitsel politikasının temelini teşkil eden konularda bir ilerleme kaydedilememiştir. Kejanlıoğlu (2005:170-173) da, 4756 sayılı yasanın baskıcı, denetimci ve cezacı anlayıştan kurtulamadığını ve hem tabandan hem sektörden gelen demokratikleşme taleplerini karşılamak açısından yetersiz kaldığını belirtmektedir.

Kanunun AB müktesebatına uyumunu bir adım daha arttıran medya sahipliği hisse oranı ile ilgili düzenleme de daha sonra Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir.

2.3.1.4. 4771 Sayılı Kanun ve Farklı Dil ve Lehçelerde Yayın

Üçüncü uyum paketi çerçevesinde çıkan 03.08.2002 tarih ve 4771 sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun 09 Ağustos 2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir (R.G: 09.08.2002, 24841). Bu kanunun konumuz açısından en önemli düzenlemesi, Türk yayıncılık sistemine Türkiye'de konuşulan farklı dillerde yayın yapılabilmesi serbestisini getirmesidir.

4771 sayılı kanunun çıkarılmasından önce, daha önceki değişikliklerde de sıkça gördüğümüz gibi bir anayasal düzenleme gerçekleşmiştir. 3 Ekim 2001 tarihli 4709 sayılı Kanun ile (R.G.: 17.10.2001 / 24556),Anayasa'nın 26. ve 28. maddelerinde değişikliğe gidilmiştir. Yapılan değişiklik ile düşünce ve ifade özgürlüğünün sınırları genişletilmekte, vatandaşların günlük yaşamlarında farklı dil ve lehçe kullanmasına herhangi bir engel bulunmadığı kabul edilmekte ve “kanunla yasaklanmış herhangi bir dilde yayın yapılamaz” hükmü kaldırılmaktadır. Bu anayasa değişikliğinin getirdiği düzenlemeler, 4771 sayılı kanunda yapılacak düzenlemelerin önünü açmıştır.

Anayasal bir zemin kazanan “ana dilde yayın” konusu, 4771 sayılı kanunun, 3984 sayılı kanunun 4. maddesinin 1. fıkrasında yaptığı değişiklikle yasal bir statüye kavuşmuştur. Buna göre, “Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerde de yayın yapılabilir. Bu yayınlar, CumhuriyetinAnayasada belirtilen temel niteliklerine, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne aykırı olamaz. Bu yayınların yapılmasına ve denetimine ilişkin usul ve esaslar, Üst Kurulca çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.” hükümleri getirilmiştir.

Bu düzenleme, Avrupa Birliği Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi'ne uyum anlamında oldukça önemli bir adım olmuştur. Her ne kadar düzenleme hemen hayata geçemese de, hem ülke içinde hem de AB nezdinde oldukça ses getirmiş ve Türkiye’de kültürel çeşitlilik ve insan hakları bağlamında önemli bir ilerleme olarak kabul edilmiştir. Yasa, bu yayınların içeriğini ve nasıl yapılacağını tanımlamamış, bu düzenlemeyi RTÜK’ün yapacağı yönetmeliğe bırakmıştır. Bu durumda yönetmeliğin içeriği önem kazanmış ve ileriki süreçte belirleyici bir etken olmuştur.

4771 sayılı yasa ile, 4756 sayılı yasaya Cumhurbaşkanının açtığı iptal davasının gerekçelerinden bazıları da dava sonuçlanmadan çözüme kavuşturulmuştur. 3984 sayılı yasanın 4. maddesinde yazılı bulunan yayın ilkelerinden (f) ve (v) bentlerinde değişiklik yapılmış, yayın ilkeleri arasında sayılan (v) bendinde bulunan yayınların karamsarlık, umutsuzluk, kargaşa ve şiddet eğilimlerini körükleyici” ibaresi çıkarılmıştır. 3984 sayılı Kanunun 4. maddesinin ikinci fıkrasının (f) bendi “özel hayatın gizliliğine saygılı olunması” ve (v) bendi ise “yayınların şiddet kullanımını özendirici veya ırkçı nefret

duygularını kışkırtıcı nitelikte olmaması” şeklinde değiştirilmiştir (İlkiz, 2005: 181-182).

4771 sayılı yasanın yürürlüğe girmesinden yaklaşık dört ay sonra, RTÜK yönetmelikle ilgili çalışmalarını tamamlamıştır. Farklı dil ve lehçelerde yayın yapılmasının önünü açan yönetmelik, 18 Aralık 2002’de yürürlüğe girmiştir.

2.3.1.4.1. Radyo ve Televizyon Yayınlarının Dili Hakkında Yönetmelik

4771 sayılı kanun uyarınca Radyo Televizyon Üst Kurulu tarafından hazırlanan ve farklı dil ve lehçelerde yapılacak yayınları düzenleyen “Radyo ve Televizyon Yayınlarının Dili Hakkında Yönetmelik” 18.12.2002 Resmi Gazete’de (24967) yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Yönetmeliğin amacı ve yayınların dili şöyle belirtilmiştir:

Madde 1 — Bu Yönetmeliğin amacı; radyo, televizyon ve veri yayınlarının Türkçe yapılması esası yanında, Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerde de yayın yapılmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.

Yayınların Dili

Madde 4 — Yayınların Türkçe yapılması esastır. Yayınlarda Türkçe’nin özellikleri ve kuralları bozulmadan konuşma dili olarak kullanılması, çağdaş kültür, eğitim ve bilim dili olarak gelişmesi sağlanmalıdır.

Türk Vatandaşlarının Kullandıkları Geleneksel Dil ve Lehçelerde Yayın

Madde 5 — Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerde de yayın yapılabilir.

Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerdeki yayın, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu tarafından yapılır.

Bu dil ve lehçelerde yetişkinler için haber, müzik ve kültürel alanda bir veya birkaç dil veya lehçede yayın yapılabilir. Bu dil ve lehçelerin öğretilmesine yönelik yayın yapılamaz.

Üst Kurul ile TRT arasında düzenlenecek bir protokolle Radyo ve Televizyon Üst Kurulu’nun maddi katkıları ve TRT’nin olanakları ölçüsünde, mülki amirlerin görüş ve talepleri de dikkate alınarak, bu dil ve lehçelerde yayın yapılması ve bu yayınların izleyici-dinleyici profilinin belirlenmesine yönelik çalışma yapılması sağlanır.

TRT tarafından bu dil ve lehçelerde yapılan yayınlar hakkında bu

Yönetmelik ile protokol hükümleri uygulanır.

Bu dil ve lehçelerde yapılacak radyo yayınları günde kırkbeş dakikayı ve haftada toplam dört saati, televizyon yayınları günde otuz dakikayı ve haftada toplam iki saati aşamaz. Televizyon yayınlarında içerik ve süre açısından bire bir olmak kaydıyla, programlar Türkçe alt yazıyla, radyo yayınlarında ise programın yayınlanmasını takiben Türkçe tercümesi verilmek suretiyle yapılır.

Yönetmeliğe göre, Türk vatandaşlarının geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerdeki yayınlar yalnızca TRT tarafından yapılabilecek, bu amaçla farklı dil ve lehçelerdeki yayınlarla ilgili olarak, RTÜK ile TRT arasında bir protokol imzalanacaktır. Yönetmeliğin yürütmesinin durdurulması istemiyle Danıştay'a başvuran TRT, gerekçe olarak kendisini başka dillerde yayın yapmaya zorlayan yönetmeliğin kendi özerk yapısı ile çeliştiğini ve TRT Kanununda yeni yönetmelikle uyumlu herhangi bir değişiklik yapılmadığını göstermiştir. Danıştay Temmuz 2003'de verdiği kararda TRT'yi haklı bularak, TRT'yi bu konuda zorunlu tutabilmenin RTÜK Kanunu'nda yapılacak bir değişiklikle mümkün olabileceğine karar vermiş ve bu kararla TRT'nin yerel dillerde yayın yapması ertelenmiştir (Çakır, Gülnar, 2007:217).

Ortaya çıkan hukuki durum, yeni bir yasal düzenlemeyi zorunlu kılmış; bu düzenlemede ancak bir sonraki uyum paketi çerçevesinde yapılabilmektedir.

2.3.1.5. 4928 Sayılı Kanun ve Türk Vatandaşlarının Günlük Yaşamlarında Geleneksel Olarak Kullandıkları Farklı Dil ve Lehçelerde Yapılacak Radyo ve Televizyon Yayınları Hakkında Yönetmelik

4771 sayılı yasayla yapılmak istenen ancak Danıştay'ın iptal kararı nedeniyle yapılamayan farklı dil ve lehçelerde yayın, bu kez alıncı uyum paketi çerçevesinde ele alınmış ve 15.07.2003 tarih ve 4928 sayılı kanunla(R.G.: 19 Temmuz 2003 / 25173)3984 sayılı kanunun 4. maddesinde yapılan değişiklik ile yayın izni TRT'nin yanı sıra özel kanallara da verilmiştir. Buna göre:

"Ayrıca kamu ve özel radyo ve televizyon kuruluşlarınca Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerde de yayın yapılabilir. Bu yayınlar, Cumhuriyetin Anayasada belirtilen temel niteliklerine, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne aykırı olamaz. Bu yayınların yapılmasına ve denetimine ilişkin usul ve esaslar, Üst Kurulca çıkarılacak yönetmelikle

düzenlenir"

Görüldüğü gibi yasal düzenleme yeniden bir yönetmelik ihtiyacı meydana getirmiş ve yapılan çalışmanın ardından Türk Vatandaşlarının Günlük Yaşamlarında Geleneksel Olarak Kullandıkları Farklı Dil Ve Lehçelerde Yapılacak Radyo ve Televizyon Yayınları Hakkında Yönetmelik 25 Ocak 2004'te 25357 numaralı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Yönetmeliğin ikinci bölümünde Yayınların Dili, Yayın Esasları ve Başvuru koşulları tanımlanmıştır. Buna göre:

Yayınların Dili

Madde 4 - Yayınların Türkçe yapılması esastır. Yayınlarda Türkçe'nin özellikleri ve kuralları bozulmadan konuşma dili olarak kullanılması, çağdaş kültür, eğitim ve bilim dili olarak gelişmesi sağlanmalıdır. Münhasıran Türkçe'den başka bir dil ve lehçede yayın yapılamaz. Ancak, bu yönetmelik çerçevesinde Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerde de yayın yapılabilir.

Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerde yayın esasları

Madde 5 - Kamu ve özel ulusal radyo ve televizyon kuruluşlarınca Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerde de bu Yönetmelik hükümleri doğrultusunda Üst Kurul'dan izin almak suretiyle yayın yapılabilir.

Bu dil ve lehçelerde sadece yetişkinler için haber, müzik ve geleneksel kültürün tanıtımına yönelik yayınlar yapılabilir.

Bu dil ve lehçelerin öğretilmesine yönelik yayın yapılamaz.

Kamu ve özel ulusal yayın lisansı sahibi radyo ve televizyon kuruluşları, bu dil ve lehçelerdeki yeniden iletim konusu yayınları da dahil olmak üzere; radyo kuruluşları günde 60 dakikayı aşmamak üzere haftada toplam beş saat, televizyon kuruluşları ise günde 45 dakikayı aşmamak üzere haftada toplam dört saat yayın yapabilirler.

Bu dil ve lehçelerde yeniden iletim konusu yayınlar dahil, televizyon yayını yapan kuruluşlar bu yayınlarını içerik ve süre açısından bire bir olmak kaydıyla, Türkçe alt yazıyla vermekle veya hemen akabinde Türkçe tercümesini yayınlamakla, radyo yayını yapan kuruluşlar ise programın yayınlanmasını takiben Türkçe tercümesini yayınlamakla yükümlüdürler.

Yayınların izni RTÜK'e yapılan başvurudan sonra RTÜK tarafından verilecek ve denetimi yine RTÜK tarafından yapılacaktır.

Düzenleme her ne kadar kısıtlı özgürlük verse de, Türkiye için büyük bir açılım olmuştur. Devletin geleneksel olarak takındığı korumacı tutum yerine ilk kez büyük bir özgürlükçü açılım gerçekleştirilmiştir. Bu süreçteki eksiklikler, 2009 yılında yayınlanacak yeni yönetmelik ve 6112 sayılı yasayla giderilecek ve Avrupa Birliği standartları yakalanacaktır. Bu sürecin, AB uyum süreciyle ne kadar paralel olduğunu yönetmelik dayanak olarak verdiği 2. maddesinde açıklamaktadır:

Madde 2 - Bu Yönetmelik, 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunun 4928 sayılı Kanunla değişik 4 üncü maddesine ve Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesinde öngörülen hükümlere dayanılarak hazırlanmıştır.

2.3.1.6. Uyum Sürecindeki Diğer Yasal Düzenlemeler

Bilgi Toplumu ve Medya Faslı müzakereye açılmadan önceki süreçte yukarıda detaylarıyla açıkladığımız düzenlemeler dışında mevzuat üzerinde bazı başka düzenlemeler de olmuştur. Burada ön plana çıkan konu, 4756 sayılı yasayla da düzenlenmeye çalışan RTÜK'ün yapısı ve üye seçimi konusu olmuştur. Daha önce değinildiği gibi, 4756 sayılı yasanın getirdiği düzenleme Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiş, üye seçimi konusunda bazı boşluklar oluşmuştur. Ayrıca Avrupa Birliği, düzenleyici otoritenin tarafsızlığının garanti altına alınmasını istemektedir.

RTÜK'ün yapısının ve üye seçiminin düzenlenmesi amacıyla yapılan ilk değişiklik anayasada olmuştur. 21.06.2005 tarihli 5370 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun ile (R.G.: 23 Haziran 2005/25854) 1982 Anayasasının yayıncılık alanını düzenleyen 133. Maddesinde değişikliğe gidilmiş ve yeni bir fıkra eklenmiştir. Buna göre:

Radyo ve televizyon faaliyetlerini düzenlemek ve denetlemek amacıyla kurulan Radyo ve Televizyon Üst Kurulu dokuz üyeden oluşur. Üyeler, siyasi parti gruplarının üye sayısı oranında belirlenecek üye sayısının ikiye katı olarak gösterecekleri adaylar arasından, her siyasi parti grubuna düşen üye sayısı esas alınmak suretiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunca seçilir. Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun kuruluşu, görev ve yetkileri, üyelerinin nitelikleri, seçim usulleri ve görev süreleri kanunla düzenlenir.

Anayasada değişikliğinin ardından 24 Haziran 2005 tarihinde kabul edilen 5373

sayılı kanun (05.07.2005 / 25866)ile 3984 sayılı yasada değişikliğe gidilmiş, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu üyelerinin nitelik, görev ve yetkileri ile seçim usul ve esasları belirlenmiştir. Buna göre, anayasa gereği tamamı TBMM tarafından seçilecek olan dokuz RTÜK üyesi Meclis'teki siyasi partilerce aday gösterilmektedir.

Bu düzenlenmeyle RTÜK'ün tarafsızlığı konusunu kamuoyunda tartışılmaya başlanmıştır. Nitekim yasa değişikliği ardından belirlenen RTÜK üyelerinin 6'sı iktidar partisi, 3'ü ana muhalefet partisi tarafından önerilen adaylar olmuştur (Coşar, 2011: 50). RTÜK'ün bağımsız ve özerk yapısının güvence altına alınmasını isteyen Avrupa Birliği de ilerleme raporlarında bu konuya değinmiş, düzenleyici otoritenin üye seçimi konusundaki uygulamayı kaygı verici bulmuştur. Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde Türkiye'nin durumuna ilişkin AB görüşleri, kronolojik olarak ilerleme raporlarının ele alındığı 2.3.2.2. numaralı başlık altında değerlendirilmiştir.

2.3.1.7. Çocukların Zararlı İçerikten Korunması: Akıllı İşaretler Sembol Sistemi

Avrupa Birliği uyum sürecinde Bilgi Toplumu ve Medya Faslı açılmadan önce yapılan son düzenlemelerden biri de çocukların televizyon yayınlarındaki zararlı içerikten korunmasını amaçlayan Akıllı İşaretler Sembol Sistemi'nin geliştirilmesi ve uygulanması olmuştur. Bu husus, Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi'nde Avrupa Birliği'nin düzenlenmesini öngördüğü konulardan biridir. Öktem, Sayıl ve Özen (2006: 1), sistemin amacı ve içeriğini şöyle özetlemektedirler:

Akıllı İşaretler, televizyon yayınlarının içeriğiyle ilgili bilgilendirici bir sınıflandırma sistemidir. Bu sistem, televizyon yayıncılarının, anne babaların ve genelde toplumun, çocukları ve gençleri televizyon yayınlarının olası zararlı etkilerinden koruma sorumluluğunu yerine getirmelerinde onlara yardımcı olmak üzere tasarlanmıştır. Akıllı İşaretler sistemi iki konuda bilgi vermektedir. Bunlar, programın olası zararlı içeriği ve programın hangi yaş grubuna uygun olduğudur. Zararlı etkileri olabilecek içerik alanları; şiddet ve korku, cinsellik ve olumsuz örnek oluşturabilecek davranışlar (ayrımcılık, alkol ve sigaranın aşırı kullanımı, madde kullanımı, yasalara aykırı eylemler ile kaba konuşma / küfür) olarak belirlenmiştir. Zararlı içerikten etkilenme düzeylerine göre yaş grupları ise Genel İzleyici, 7 yaş, 13 yaş ve 18 yaş olmak üzere üç grupta ele alınmıştır. Bu sistemin geliştirilmesine temel oluşturan gerekçelerden biri geniş ölçekli bir izleyici anketinde anne babaların %80'e yakınının

televizyon programlarının içeriği hakkında önceden bilgilenmek istediklerini belirtmeleridir.

RTÜK'ün ilgili komisyonların çalışmaları neticesinde Hollanda'daki Görsel-İşitsel Medyanın Sınıflandırmasından Sorumlu Enstitü'nün (NICAM) sembol sistemi uygulamasının Türkiye'ye uyarlanabileceği düşünülmüştür. Bu amaçla Hollanda Hükümeti'nin üyelik kriterlerinin yerine getirilmesinde aday ülkelere yardımcı olan MATRA (Katılım Öncesi Projeler) Programı'ndan alınan fon desteği ile Türkiye koşullarına uygun bir sembol sistemi geliştirilmiştir (RTÜK, 2006:2). Geliştirilen "Akıllı İşaretler Sembol Sistemi"nin televizyon yayınlarında uygulanmasına 23 Nisan 2006 tarihinde başlanmıştır. Sistemin, yaş aralıklarına ve yayın içeriklerine göre değişen sembolleri Şekil 2.1.'de verilmektedir.

Şekil 2.1. Akıllı İşaretler Sembolleri

	□?X?Kİİ K?OİAİ		1) OΔ5 Γ? EI ?θİ
	7 OΔ5 Γ? EI ?θİ		5İDD?>Ϸ8θ4P
	13 OΔ5 Γ? EI ?θİ		AİX/ ?Kİ4
 8 KPM/ Pİ □ θX?4 8 KΔ1İK?A?4 DΔΓθΔXİ5KΔθ			

Türkiye'nin Avrupa Birliği görsel-işitsel politikasına uyum sağlama çalışmalarıyla geçen bu ilk dönem boyunca, oldukça sınırlı bir ilerleme kaydedilmiştir. İfade ve basın özgürlüğü ve farklı dil ve lehçelerde yayın gibi öne çıkan iki konuda kaydedilen ilerleme bu uzun dönemin küçük başarıları olarak kalmıştır. Zira her iki konuda da ilerleme olmasına rağmen Avrupa Birliği standartları yakalanamamıştır.

Türkiye'de bu gelişmeler yaşanırken Avrupa Birliği de en son 1997 yılında Sınır Tanımayan Televizyon Direktifinde gerçekleştirdiği tadilatla yönettiği görsel-işitsel politikasını yeni bir yasal düzenlemeyle geliştirmiş ve çalışmanın 2.1. başlığı altında

detayları ile ele alınan Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi'ni (2007) temel çerçeve olarak kabul etmiştir.

Ortaya çıkan yeni durumda Türkiye, hali hazırda uyum sağlayamadığı AB görsel işitsel mevzuatına yeni düzenleme çerçevesinde uyum sağlama zorunluluğuyla karşı karşıya kalmıştır. Bu süreçte, AB üyelik müzakerelerinde 10 numaralı Bilgi Toplumu ve Medya Fası'nın açılması, Türkiye'nin Avrupa Birliği görsel-işitsel politikasına uyum sağlaması yolunda kolaylaştırıcı ve itici bir etmen olmuştur. Türkiye uyum çalışmalarını bu fasıl başlığı altında yürütülen müzakereler çerçevesinde gerçekleştirmiştir. Çalışmanın 2.3.2. numaralı başlığı altında, Bilgi Toplumu ve Medya faslının detayları ve müzakere süreciyle uyum çalışmaları kapsamında yapılan yasal düzenlemeler incelenecektir.

2.3.2. Bilgi Toplumu ve Medya Fası Müzakereleri Çerçevesinde Uyum Çalışmaları

Avrupa Birliği üyelik sürecine giden yolda aday ülkenin AB mevzuatına uyumu, toplam 35 fasılda müzakere edilmektedir. Bu fasılların her birinde Avrupa Birliği Komisyonu ve aday ülke arasında karşılıklı çalışma yapılarak pozisyonlar belirlenmekte ve aday ülke fasılla ilgili kurumlarının iştirakiyle AB mevzuatına uyum için gerekli olan yasal düzenlemeleri gerçekleştirmektedir.

Avrupa Birliği'nin görsel-işitsel politikası, Türkiye'nin üyelik müzakerelerinin başlamasından önce toplam 31 fasıl olan müzakere fasılları içinde 20 numaralı fasıl olan Kültür ve Görsel-İşitsel Politika faslı çerçevesinde ele alınmaktaydı. Bu bağlamda görsel işitsel politika, kültür politikasıyla birlikte değerlendirilmekteydi. Ancak gelişen iletişim teknolojileri ve yakınsama, görsel-işitsel politika ve telekomünikasyon politikasını daha teknik ve ekonomik bir alan olarak birleştirilerek 20 numaralı Kültür ve Görsel-İşitsel Politika faslının 10 numaralı Bilgi Toplumu ve Medya Fası haline dönüştürülmesine yol açmıştır. Bu bağlamda Türkiye, müzakerelere başladıktan sonra görsel-işitsel politika alanındaki uyum çalışmalarını 10 numaralı Bilgi Toplumu ve Medya faslı çerçevesinde gerçekleştirmiştir.

Bilgi Toplumu ve Medya faslı, 19 Aralık 2008 tarihinde müzakereye açılmıştır.

Müzakere sürecinde fasılda Ulaştırma Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK), Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) ve Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) koordinasyon dahilinde yetki alanlarına giren konularla ilgili düzenlemeleri yönetmişlerdir. Görsel-işitsel politika ile ilgili düzenlemeler, RTÜK tarafından gerçekleştirilmiştir.

Fasıl müzakereleri süresince kapanma kriterlerine yakın ilerleme sağlanmasına karşın, çalışmanın 1.3. başlığı altında ele alınan engelleyici nedenlerle her müzakere faslı olduğu gibi bu fasıl da tam olarak kapatılamamakta, dolayısıyla AB mevzuatına yüzde yüz uyum sağlanamamaktadır.

Türkiye AB'ye resmen aday olduğu 1999 yılının ardından, 2.2. numaralı başlık altında ele alındığı gibi AB görsel-işitsel politikasına uyum amacıyla düzenlemeler ve çalışmalar gerçekleştirmiştir. Bu amaçla Ulusal Programlar oluşturmuş ve kendi hedeflerini belirleyerek bunlara uymaya çalışmıştır. Bu çalışmalar esnasında Avrupa Birliği Komisyonu da Türkiye'nin mevcut durumunu saptamak için her yıl düzenli olarak ilerleme raporları yayınlamıştır. Bilgi Toplumu ve Medya Faslı öncesindeki bu süreci özet olarak ele almak, fasıl çerçevesinde yapılan düzenlemeleri daha iyi anlamaya yardımcı olacaktır.

2.3.2.1. Bilgi Toplumu ve Medya Faslı Müzakereleri Öncesi Mevzuat Açısından Uyum Çalışmaları ve Türkiye Ulusal Programları Üzerine Genel Değerlendirme

Türkiye'de görsel-işitsel alanda özel yayıncılığa geçiş konusunda detaylarına yer verildiği gibi, Türkiye'nin Avrupa mevzuatıyla ilk uyum çalışmaları 1994 yılında çıkarılan 3984 sayılı kanun çerçevesinde gerçekleşmiştir. Bu kanunla, Avrupa Konseyi Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi'ne uyum sağlanmaya çalışılmış, AB adaylık sürecinin hızlanmasıyla, Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi'nin kardeş düzenlemesi sayılabilecek Avrupa Birliği Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi ile ilgili çalışmalar başlamıştır.

Görsel-işitsel politika alanındaki uyum çalışmaları, Türkiye'nin AB adaylığını kesinleşmesinin hemen ardından hızlanmıştır. Avrupa Konseyi Sınır Ötesi Televizyon

Sözleşmesi hükümlerine iyi derecede vakıf olan ve Avrupa Konseyi'nin ilgili kurumları ile olan ilişkileri nedeniyle bu alanda deneyimli olan RTÜK, Avrupa Birliği'nin o dönemdeki temel yasal çerçevesi olan Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi'nin hükümlerini kısa bir sürede incelemiştir. Yapılan çalışmalara neticesinde, mevcut durum ve Türk mevzuatında yapılması gereken değişiklik ve yenilikler şöyle tanımlanmıştır (Ulusal Program, 2001: 327-328):

Görsel-İşitsel alanda uluslararası mevzuat “Avrupa Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi” ve bu sözleşmenin bazı maddelerinde değişiklik yapan ve/veya ek getiren “Protokol”dur.

....

3984 sayılı Radyo ve Televizyon Kurulu ve Yayınları Hakkındaki Kanunun bazı maddeleri 89/552 ve 97/36 sayılı AB müktesebatıyla uyumlu olup, uyumlu olmayan konularda düzenlemeler ile AB müktesebatıyla uyum sağlanması gerekmektedir.

Bu çerçevede Türkiye, AB görsel-ışitsel politikasına uyum konusunda temel düzenlemenin yanında hangi yasal mevzuata uyması gerektiğini detaylandırmıştır. Bir hedef olarak belirlenen yasal mevzuat şöyledir (Ulusal Program, 2001: 257):

Görsel-İşitsel Politikalar:

- 89/552/EEC: Televizyon yayın faaliyetlerinin izlenmesi ile ilgili olarak Üye Devletlerde yasa, Tüzük veya idari kararlarla belirlenen bazı hükümlerin eşgüdümü hakkında 3 Ekim 1989 tarihli Konsey Direktifi
- 97/36/EC: Televizyon yayın faaliyetlerinin izlenmesi ile ilgili olarak Üye Devletlerde yasa, Tüzük veya idari kararlarla belirlenen bazı hükümlerin eşgüdümü hakkında 89/552/EEC sayılı Konsey Direktifini değiştiren 30 Haziran 1997 tarihli Avrupa Parlamentosu ve Konsey Direktifi
- 99/297/EC: Görsel & İşitsel ve ilgili sektör pazarları ve endüstrisine ilişkin bir Topluluk İstatiksel Bilgiler Altyapısı oluşturmak hakkında 26 Nisan 1999 tarihli Konsey Kararı
- 99/784/EC: Avrupa Görsel&İşitsel Gözlemine Katılmakla ilgili 22 Kasım 1999 tarihli Konsey Kararı
- 99/1419/EC: 2005 ila 2019 yıllarındaki Avrupa Kültür Başkentleri kutlamalarına yönelik bir Topluluk eylemi oluşturan 25 Mayıs 1999 tarihli sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Kararı

Görüldüğü üzere temel hedef, o dönemde AB'nin birincil mevzuatı olan

89/552/EEC numaralı Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi'ne uyum sağlamaktır. Bu amaçla Türkiye, yasa ve yönetmeliklerde Avrupa Birliği'nin hangi mevzuatına dair değişiklik yapacağını ve ne zaman yapacağını bir takvime bağlamıştır. Bu çalışmalar, ulusal programda yer aldığı gibi RTÜK tarafından yürütülmüştür. RTÜK, bu uygulama takvimini "Kültür ve Görsel – İşitsel Politika" Başlığı Altında Yer Alan AB Mevzuatına Uyum Çerçevesinde RTÜK'ün Gerçekleştirmesi Gereken Uyum Çalışmaları Takvimi" başlığı altında bir yol haritası halinde hazırlamıştır. Bu çalışma, 2003 yılı Ulusal Programı'nda yer almıştır. Ayrıca 2003 yılına kadar olan süreçte AB'ye uyum konusunda yapılan çalışmalar da Program'da yer almıştır. 1999- 2003 arası Türkiye'nin AB görsel-işitsel politikasına uyum amacıyla yaptığı çalışmalar Ulusal Programda şöyle özetlenmiştir (2003:580):

Avrupa Görsel-İşitsel Gözlemine Topluluğun katılımına ilişkin 22 Kasım 1999 tarih ve 1999/784/EC sayılı Konsey Kararı ile ilgili uyumlaştırma süreci, 12 Ekim 1989 tarihli Paris Deklarasyonu çerçevesinde tamamlanmıştır.

Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun, Basın Kanunu, Gelir Vergisi Kanunu ile Kurumlar Vergisi Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair 4756 sayılı Kanun 21 Mayıs 2002 tarih ve 24761 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Kanun ile 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunda değişiklik yapılmıştır. Anayasa Mahkemesi, 4756 sayılı Kanunla değiştirilen 3984 sayılı Kanunun aşağıda belirtilen hükümleri ile ilgili olarak yürürlüğü durdurma kararı vermiştir:

- Madde 6/a – Üst kurulun seçimi ve görev süresi
- Madde 28/8/2 – Düzeltme ve cevap hakkı
- Madde '9/d – Kuruluş ve Hisse Oranları
- Madde 29/e – Kuruluş ve hisse oranları
- Geçici Madde 4 - Üst kurulun seçimi ve görev süresi

Kanunun diğer hususlarına ilişkin Mahkemenin nihai kararı beklenmektedir.

AB mevzuatına uyum sürecinde, Üçüncü Reform Paketi çerçevesinde, 3984 sayılı Kanun, 9 Ağustos 2002 tarihinde çıkarılan 4771 sayılı Kanun ile yeniden değişikliğe uğramıştır. Son iki Kanun değişikliği ifade özgürlüğünün sağlanması, yeniden iletim yasağının kaldırılması ve Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerde de yayın yapılabilmesi konularında, 3984 sayılı Kanunda önemli bir ilerleme sağlamıştır. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK), Kanunun öngördüğü üzere yönetmelikleri hazırlamıştır. Yönetmeliklerin

hazırlanma sürecinde, televizyon yayıncılığıyla ilgili Üye Devletlerdeki kanun, yönetmelik veya idari kurallarda yer alan belirli hükümlerin koordinasyonu konusundaki 89/552/EEC sayılı Konsey Direktifine değişiklik getiren 30 Haziran 1997 tarih ve 97/36/EC sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konseyi Direktifi (Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi) ve Avrupa Konseyi Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi (ETS 132) referans noktası olarak dikkate alınmış ve reklamlar, tele-alışveriş ve küçüklerin korunması gibi konularda uyum sağlanmaya çalışılmıştır.

17 Nisan 2003 tarih ve 25082 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Radyo ve Televizyon Yayınlarının Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmeliğin aşağıda belirtilen maddeleri ile Sınır Tanımayan Televizyon Direktifine uyum sağlanması yönünde önemli ilerleme kaydedilmiştir:

- Madde 4 – Tanımlar
- Madde 5, 29, 40, 41 – Küçüklerin korunması
- Madde 6, 7, 8, 10, 11, 12, 13, 15, 19, 21, 22 – Reklam ve tele-alışveriş
- Madde 23, 24, 25, 31 – Yeniden iletim
- Madde 42 – Önemli Olaylar

Görüldüğü üzere, Ulusal Programda yer verilen gelişmeler, daha önceki başlıklarda ele alınan 4756 sayılı kanunun çıkarılma süreci ve devamında yaşanan gelişmelerdir. Yaşanan gelişmeler sonrası sağlanamayan uyum, yeni bir takvimle gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda RTÜK, görsel-işitsel mevzuata uyum konusunda bir çalışma yürütmüş ve bu uyum takvimi 2003 yılı Ulusal Programında yer almıştır. Türkiye'nin o dönemde hedeflediği uyum takvimi Tablo 2.2.'de (RTÜK, 2003) görülmektedir.

Tablo 2.2. “Kültür ve Görsel-İşitsel Politika” Başlığı Altında Yer Alan AB Mevzuatına Uyum Çerçevesinde RTÜK’ün Gerçekleştirmesi Gereken Uyum Çalışmaları Takvimi

No.	AB Mevzuatının Adı ve Numarası	Karşılık Gelen Taslak Türk Mevzuatının Adı	Sorumlu Kuruluş	Bakan Oluru/Bakanlar Kurulu Kararı (Beklenen Tarih)	1- Meclis Kabulü 2-Yürürlüğe Giriş (Beklenen Tarih)
ÖNCELİK: 20.1 - Görsel-ışitsel alanda AB mevzuatına, özellikle sınır tanımayan televizyon direktifine uyum sağlanması					
1	Televizyon yayıncılığıyla ilgili Üye Devletlerdeki kanun, yönetmelik veya idari kurallarda yer alan belirli hükümlerin koordinasyonu konusundaki 89/552/EEC sayılı Konsey Direktifine değişiklik getiren 30 Haziran 1997 tarih ve 97/36/EC sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konseyi Direktifi (Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi)	3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunda Değişiklik Tasarısı	Radyo ve Televizyon Üst Kurulu	2003, IV. Çeyrek	2004, I. Çeyrek
		Küçüklerin Korunmasına İlişkin Sınıflandırma Sistemi Hakkında Yönetmelik	Radyo ve Televizyon Üst Kurulu	2003, IV. Çeyrek	2004, I. Çeyrek
		Önemli Olayların Belirlenmesi Hakkında Yönetmelik	Radyo ve Televizyon Üst Kurulu	2003, IV. Çeyrek	2004, I. Çeyrek
		Avrupa Eserleri Kotası Hakkında Yönetmelik	Radyo ve Televizyon Üst Kurulu	2004	Müzakere sürecinde belirlenecektir.
Mevcut durum hakkında açıklama: AB Mevzuatına uyum çerçevesinde3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkındaki Kanunun ilgili maddelerinde değişiklik yapılması çalışmaları tamamlanmış olup, madde değişikliklerini içeren taslak metin 3 Haziran 2004 tarihinde gereği için ilgili Devlet Bakanlığına gönderilmiştir. Madde değişikliklerinin Meclis tarafından görüşülüp yasallaşmasının ardından ilgili Yönetmelikler çıkarılacaktır.					
2	Televizyon sinyallerinin iletiminde kullanılan standartlar hakkındaki 24 Ekim 1995 tarih ve 95/47/EC sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Direktifi	29 Mart 2001 tarihli Uydu Yayın Lisans ve İzin Yönetmeliği ve 28 Mart 2002 tarihli Kablo Yayını Lisans ve İzin Yönetmeliğinde Değişiklik	Radyo ve Televizyon Üst Kurulu	2005, II. Çeyrek	2005, II. Çeyrek
Mevcut durum hakkında açıklama: İlgili yönetmeliklerde değişiklik yapılması çalışmaları devam etmektedir.					

No.	AB Mevzuatının Adı ve Numarası	Karşılık Gelen Taslak Türk Mevzuatının Adı	Sorumlu Kuruluş	Bakan Oluru/Bakanlar Kurulu Kararı (Beklenen Tarih)	1- Meclis Kabulü 2-Yürürlüğe Giriş (Beklenen Tarih)
3	Sayısal çağda Avrupa görsel-işitsel politikası için kurallar ve rehber ilkeler hakkındaki Konsey Sonuç Kararı (42000Y0712(01))	3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunda Değişiklik Tasarısı	Radyo ve Televizyon Üst Kurulu	2003, IV. Çeyrek	2004, I. Çeyrek
Mevcut durum hakkında açıklama: 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkındaki Kanunda yapılan değişiklik çalışmaları kapsamında ilgili Kararın hükümleri dikkate alınmaktadır.					
4	Küçüklerin ve insan onurunun korunmasında güçlü ve etkili bir seviyenin elde edilmesine yönelik ulusal çerçeveleri geliştirerek Avrupa görsel-işitsel ve bilgi hizmetleri endüstrisinin rekabet edebilirliğinin geliştirilmesi hakkındaki 24 Eylül 1998 tarihli Konsey Tavsiye Kararı (31998H0560)	3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunda Değişiklik Tasarısı	Radyo ve Televizyon Üst Kurulu	2003, IV. Çeyrek	2004, I. Çeyrek
Mevcut durum hakkında açıklama: 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkındaki Kanunda yapılan değişiklik çalışmaları kapsamında ilgili Tavsiye Kararının hükümleri dikkate alınmıştır.					
5	Sayısal görsel-işitsel hizmetlerin gelişmesinin ışığında küçüklerin korunması hakkındaki 17 Aralık 1999 tarihli Konsey Sonuç Kararı (32000Y0112(05))	3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunda Değişiklik Tasarısı	Radyo ve Televizyon Üst Kurulu	2003, IV. Çeyrek	2004; I. Çeyrek
Mevcut durum hakkında açıklama: 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkındaki Kanunda Değişiklik yapılması kapsamında hazırlanmakta olan Yasa Taslağı çalışmasında söz konusu Konsey Sonuç Kararının hükümleri dikkate alınmıştır.					

No.	AB Mevzuatının Adı ve Numarası	Karşılık Gelen Taslak Türk Mevzuatının Adı	Sorumlu Kuruluş	Bakan Oluru/Bakanlar Kurulu Kararı (Beklenen Tarih)	1- Meclis Kabulü 2-Yürürlüğe Giriş (Beklenen Tarih)
6	Yeni medya hizmetlerinin gelişimi çerçevesinde öz-denetimin rolü hakkındaki 27 Eylül 1999 tarihli Konsey Sonuç Kararı (31999Y1006(02))	3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunda Değişiklik Tasarısı	Radyo ve Televizyon Üst Kurulu	2003, IV. Çeyrek	2004; I. Çeyrek
Mevcut durum hakkında açıklama: 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkındaki Kanunda Değişiklik yapılması kapsamında hazırlanmakta olan Yasa Taslağı çalışmasında söz konusu Konsey Sonuç Kararının hükümleri dikkate alınmıştır.					

Tablo 2.2.'de görüldüğü üzere, uyum çalışmaları Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi hükümlerinin Türk mevzuatına uygulanmasının sağlanması üzerinden yürütülmüştür. Buna göre, küçüklerin korunması, önemli olayların yayınlanması, Avrupa eserleri kotası, yayın lisans ve izinlerinin sağlanması, sayısal çağda Avrupa görsel-işitsel politikası için kurallar ve rehber ilkelerin uygulanması, yeniden iletimin düzenlenmesi, yeni medya hizmetlerinin gelişimi çerçevesinde öz-denetimin sağlanması gibi bir dizi değişiklik öngörülmüştür. Bu değişikliklerin kiminin yasayla kimilerinin ise yönetmeliklerle yapılması planlanmış ve 2005 yılının ikinci çeyreği itibarıyla tam uyumun sağlanması hedeflenmiştir.

Söz konusu hedefler konulmuş olmasına rağmen, gerçekleşen düzenlemeler hedeflerin çok gerisinde kalmıştır. 2005 yılı sonu itibarıyla Türkiye, Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi'ne sadece tanımlar gibi önemsiz sayılabilecek bazı ayrıntılar ve önceki bölümlerde değindiğimiz bir iki madde ve yönetmelik değişikliği haricinde kayda değer bir uyum sağlayamamıştır. Bu süreçte, Avrupa Birliği'nin görsel-işitsel politika alanında kendi müktesebatını değiştirmesi ve 2007 yılında Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi yerine Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi'ni getirmesi Türkiye'nin uyum çalışmalarını yavaşlatan bir diğer etken olmuştur. Avrupa Birliği Komisyonu tarafından hazırlanan ve Türkiye'nin uyum sürecini tüm konularda takip eden ilerleme raporları, görsel-işitsel politika alanındaki gelişmeleri de yıl yıl takip etmiş ve Türkiye'nin durumunu AB bakış açısından raporlarına yansıtmıştır. Bilgi Toplumu ve Medya Faslı'na geçmeden önce, özet olarak ilerleme raporlarını ele almak, AB'nin sürece nasıl yaklaştığını anlamak bakımından faydalı olacaktır.

2.3.2.2. Avrupa Birliği Açısından Türkiye'nin Uyum Çalışmaları Süreci: İlerleme Raporları

İlerleme raporları, Avrupa Birliği Komisyonu'nun aday ülkeler için yıllık olarak hazırladıkları resmi bir belgedir. Bu raporlarla AB Komisyonu, ilgili ülkenin o süreçte kaydettiği ilerlemeyi, gerilemeyi ve eksikliklerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Oldukça detaylı olarak hazırlanan bu raporlar, her fasla ilgili ayrı ayrı değerlendirmeler içermektedir.

Tüm ilerleme raporlarında, teknik olarak doğrudan bilgi toplumu ve medya fash ile ilgili olmasa dahi, temel hak ve özgürlükler bağlamında ifade, din, basın özgürlüğü ve azınlık hakları konularına değinilmekte;bu konuda Türkiye'nin ilerlemesi genel olarak sınırlı bulunmaktadır. AB Komisyonu, Türkiye ile ilgili ilk raporunu 1998 yılında yayınlamıştır. Görsel-işitsel politika ile ilgili olarak Avrupa Birliği'nin Türkiye'nin ilerlemesi ile ilgili görüşleri, yıllara göre aşağıdaki Tablo 2.3.'te verilmektedir.

Tablo 2.3. Avrupa Birliği'nin İlerleme Raporları Çerçevesinde Türkiye'nin Görsel-İşitsel Politikasının AB Müktesebatına Yıllara Göre Uyumu

Türkiye 1998 İlerleme Raporu
...Mevcut olan bilgiler temelinde, (özellikle, 97/36/EC sayılı yönergeyle değişik 89/552/EEC sayılı "sınır ötesi televizyon" yönergesi açısından) bu alanda Türkiye tarafından sağlanmış uyum derecesini saptamak zordur. Türk makamlarıyla ilave temaslar gerekli olacaktır....
Türkiye 1999 İlerleme Raporu
Yetkili makamların son zamanlardaki olumlu jestlerine rağmen, ifade özgürlüğüyle ilgili durum kaygı verici olmaya devam etmektedir.
Türkiye 2000 İlerleme Raporu
Radyo ve Televizyon İşletmelerinin Kurulması ve Yayınlan hakkındaki yasaya ilişkin bir ön analiz, mevzuatın AT müktesebatıyla uyumlu olmadığını göstermektedir. Tanımlar, yetki, yayın alma özgürlüğü, milliyet temelinde ayrımcılık, Avrupalı ve bağımsız eserlerin desteklenmesi, reklamcılık, televizyon yoluyla alışveriş ve küçüklerin korunması konulan başta olmak üzere, müktesebattan büyük farklar tespit edilmiştir.... Ayrıca, yasa, radyo ve televizyon işletmelerinde yabancı sermaye payına sınır koymaktadır (%20).
Türkiye 2001 İlerleme Raporu
Radyo ve televizyon için önerilen yeni yasa, özellikle ifade özgürlüğü ve düzenleyici otoritenin bağımsızlığı açısından uluslararası medya standartlarından uzak olup, Türkiye için, geriye dönük bir adım olarak görülmektedir. Bu yasa, aynı zamanda, Türkçe'nin kullanımı ile ilgili olarak, Türkçe'den başka bir dilin kullanımını kısıtlamaya devam eden mevcut ilkeleri teyit etmiş ve güçlendirmiştir....RTÜK Yasası, bu nedenle, uluslararası radyo televizyon yayıncılığına ilişkin standart ve tavsiyeler (örneğin Avrupa Konseyinin tavsiyeleri) çerçevesinde yeniden hazırlanmalıdır....Türkiye, Topluluğun görsel-işitsel mevzuatına uyum konusunda ilerleme kaydetmemiştir. "Sınırsız Televizyon" Direktifindeki Topluluk müktesebatını benimsemelidir. Özellikle, tanımlar, yetki alanı, kabul özgürlüğü, milliyet ayrımcılığı, bağımsız ve Avrupa çalışmaları ve bağımsız çalışmaların teşviki, reklamcılık ve tele-alışveriş, küçüklerin korunması, radyo televizyon işletmeciliğinde yabancı sermaye hisselerindeki kısıtlamalarla ilgili uyumsuzluklar giderilmelidir. Ayrıca,

Türkiye'nin GATS/DTÖ çerçevesindeki uluslararası taahhütleriyle, aday ülke olarak, Topluluk müktesebatının tam uygulanma taahhütleri arasında çelişkiler bulunmaktadır.

Türkiye 2002 İlerleme Raporu.

Sınırsız Televizyon Direktifine uyum konusunda ilerleme sağlanmamıştır...İdari kapasite ile ilgili olarak, Radyo Televizyon Üst Kurulunun (RTÜK) oluşumuna ilişkin yeni düzenleme, Kurulun oluşumunda TBMM'nin rolünü azaltırken, Milli Güvenlik Kurulunun etkisini artırmıştır.... Yeniden kabul edilen söz konusu Kanunda, radyo ve televizyon yayıncılığında uyulması gereken uluslararası standartlar ve tavsiye kararların (örneğin Avrupa Konseyi düzenlemeleri) göz ardı edildiği dikkat çekmektedir. Bu alanda, Türk mevzuatı ve Topluluk müktesebatı arasındaki uyumsuzluk devam etmektedir.... Kanun, tanımlar, yargı, yayını alma özgürlüğü, tâbiyete dayalı ayırmacılık, önemli olaylar, Avrupa menşeli ve bağımsız programların teşviki, reklam ve tele-alışveriş, çocukların korunması ve radyo ve televizyon şirketlerinde yabancı sermayenin payı açısından sorun teşkil etmektedir.... Program standartlarındaki tanımlar, Sınırsız Televizyon Direktifi ve Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesinin terminolojisinin gerisinde kalmakta olup, bu durum, yasal belirsizliğe ve yayın özgürlüğünde karşılaşılabilecek engellere neden olmaktadır. Bu durum, cezaların ölçülülüğü ilkesi ile çelişmekte ve özellikle yerel ve bölgesel TV kanalları ve radyo istasyonları açısından çoğulculuk ilkelerinin dolaylı yoldan ihlal edildiğini göstermektedir.... Kanun, görsel-işitsel alandaki müktesebatı dikkate almamaktadır. Türkiye'nin, mevzuatını Sınırsız Televizyon Direktifi ile uyumlaştırması yönünde çaba sarf etmesi ve bu mevzuatın uygulanmasını bağımsız bir düzenleyici çerçeveye dayandırması gerekmektedir.

Türkiye 2003 İlerleme Raporu

Radyo ve televizyon yayıncılığınailişkin olarak, mevzuatta Türkçe dışındaki dillerde radyo ve televizyon yayını yapılmasına imkan veren değişiklikler henüz somut sonuçlar doğurmamıştır.... Kültür ve görsel-işitsel politikaya ilişkin olarak, yeni RTÜK Kanunu müktesebatla uyumlu değildir. Genelde, Topluluk müktesebatına uyum sınırlı kalmıştır.

Türkiye 2004 İlerleme Raporu

Görsel-işitsel politika alanında, Türkiye son İlerleme raporundan bu yana ilerleme kaydetmiştir. Ocak 2004'de, uygulamaya girmeyen 2002 yönetmeliğinin yerine, Türk vatandaşları tarafından geleneksel olarak kullanılan Dil ve Lehçelerde Radyo ve Televizyon yayınlarına ilişkin yeni bir yönetmelik yürürlüğe girmiştir. Yeni yönetmelik, Türkçe'den başka dillerde radyo ve televizyon yayınlarına ulusal bazda izin vermektedir.... 10 yıl önce devlet televizyonu tekeli kaldırılan ve güçlü bir düzenleyici kurum olan RTÜK'ü oluşturan yayıncılık mevzuatına rağmen, Türkiye'de hala istikrarlı, şeffaf ve etkili bir düzenleyici çerçeve yoktur: Radyo ve televizyon istasyonları düzenleyici çerçeve öncesinde kurulmuş olup, düzenleyici kurum henüz frekansları yeniden tahsis edecek ve mevcut geçici lisansları gözden geçirecek durumda değildir. RTÜK'ün aynı zamanda, güçlü yaptırım yetkisi vardır, ancak bu yetkiler içerik düzenlemesi gibi sınırlı bir alanda bile etkisiz görünmektedir.

Türkiye 2005 İlerleme Raporu
Radyo-Televizyon yayıncılığalanında geçtiğimiz yılda sınırlı ilerleme kaydedilmiştir.... Türkiye'nin AB'nin görsel-işitsel müktesebatıyla uyum düzeyi reklamcılık ve küçüklerin korunmasına ilişkin bazı hükümlerle sınırlı kalmıştır. Müktesebatta yer alan temel ilkelere doğru atılmış bir adım olan, Türk vatandaşlarınca geleneksel olarak kullanılan diller ve lehçelerde radyo ve televizyon yayınlarına ilişkin yönetmelik halen uygulanmayı beklemektedir. Radyo ve Televizyon Yayınlarının Kuruluşuna İlişkin Kanun, tanımlar, yetki, yayın alma özgürlüğü, başlıca olaylar, Avrupalı ve bağımsız eserlerin teşviki ve yabancı sermayenin payı ve televizyon kuruluşlarına ilişkin kısıtlamalar bakımından sorunlar yaratmaya devam etmektedir.
Türkiye 2006 İlerleme Raporu
Türkiye'nin AB'nin görsel-işitsel müktesebatıyla uyum düzeyi reklamcılık ve küçüklerin korunmasına ilişkin bazı hükümlerle sınırlı kalmıştır. Ayrıca, Radyo ve Televizyon Yayınlarının Kuruluşuna ilişkin Kanun, tanımlar, yetki, yayın alma özgürlüğü, başlıca olaylar, bağımsız eserlerin teşviki ve yabancı sermayenin televizyon kuruluşlarındaki payına ilişkin kısıtlamalar bakımından sorunlar yaratmaktadır. Yayıncılık sektörünün idaresi hususunda, Radyo Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) frekansların yeniden tahsisini ve geçici lisansların etkin şekilde gözden geçirilmesini sağlayamamıştır.
Türkiye 2007 İlerleme Raporu
İşitsel ve görsel medya politikası alanında müktesebata uyuma ilişkin hiçbir ilerleme kaydedilmemiştir.... RTÜK'ün özel yayın organlarına uyguladığı bir dizi yaptırım bu kurumun bağımsızlığı konusunda soru işaretleri uyandırmaktadır. Yayıncılık sektörünün yönetimiyle ilgili olarak, RTÜK frekansları yeniden tahsis etmemiş ve geçici ruhsatları gözden geçirmemiştir. Kablolu yayınların ruhsatlandırılması ve yetkilendirilmesine ilişkin yeni düzenleme, kablo operatörlerine RTÜK tarafından uygun bulunmayan yabancı kaynaklı programları yayımlamama yükümlülüğü getirmektedir. Bu yükümlülük SınırsızTelevizyon Direktifiyle uyumlu değildir.
Türkiye 2008 İlerleme Raporu
İşitsel ve görsel medya politikasıalanında bir miktar ilerleme sağlanmıştır. TBMM, TRT Yasası'nı Türkçeden başka dillerde yayın yapılmasına imkan verecek şekilde değiştirmiştir. RTÜK, yayıncılarca yapılacak bir düzenlemeyi teşvik etmiş ve izleme görevini yerine getirmek için idari kapasitesini güçlendirmiştir. Ağustos 2008 ayından bu yana RTÜK kararları kamuoyuna açık hale getirilmiştir.... Türkiye'nin AB işitsel ve görsel medya müktesebatı ile uyum düzeyi çocukların korunması ve reklamlara ilişkin düzenlemeyle ilgili alanlarla sınırlı kalmaktadır. Radyo ve televizyon yayıncılığına ilişkin kanun, vatandaşlık, tanımlamalar, yetki, yayın alma ve aktarma özgürlüğü, büyük olaylar, yabancı sermayenin payına ilişkin sınırlamalar, bireysel ve Avrupa temelli çalışmaların teşvikinde ayrımcılık gözetilmemesi temelinde hala sorunlar yaratmaya devam etmektedir. RTÜK, yayın sektörünün idaresine ilişkin olarak yeniden frekans dağıtmamış ve geçici lisansları gözden geçirmemiştir. RTÜK, yayıncılarla düzenli

bir diyalog tesis ederek kararlarının şeffaflığını güçlendirmiştir. Ancak, düzenleyicinin işlevselliğinin güçlendirilmesi için ilave tedbirlere ihtiyaç duyulmaktadır.

Türkiye 2009 İlerleme Raporu.

Radyo Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) Kanununda yer alan sınırlamalar, özel yerel ve bölgesel TV ve radyo programlarına uygulanmaktadır.... Katılım Ortaklığı Belgesinde öngörülen, AB kaynaklı doğrudan yabancı yatırımları etkileyen kısıtlamaların kaldırılması konusunda ilerleme kaydedilmemiştir. Radyo ve Televizyon yayıncılığı, enerji, ulaşırma ve eğitim gibi alanlarda, sektörel yatırım kısıtlamaları hâlâ mevcudiyetini sürdürmektedir....Görsel işitsel politikakonusunda, kamu yayıncısı TRT, 24 saat Kürtçe TV (TRT 6) ve radyo yayınına başlamıştır. TRT günde 2 kez yarım saat Ermenice yayına da başlamıştır. Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun (RTÜK) etkinliği güçlendirilmiştir. Tüm RTÜK kararları kendi internet sitesinde yayımlanmakta olup yayıncılarla istişare için bir forum oluşturulmuştur.... Bununla birlikte, AB müktesebatına uyum açısından gelişme kaydedilmemiştir. Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunda, tanımlar, yargı yetkisi, yayın alım ve yeniden iletim özgürlüğü, vatandaşlığa dayalı ayrımcılık yapılmaması, Avrupa eserleri ve bağımsız eserlerin teşvik edilmesi, önemli olaylar ve yabancı sermaye payı üzerindeki sınırlamalar açısından hâlâ sorunlar bulunmaktadır. Yayıncılık sektörünün yönetimi açısından, RTÜK'ün frekans tahsislerini yenilememiş olması yayıncılık sektörüne zarar vermektedir. Ayrıca, bir düzineden fazla TV kanalı, birkaç yıldır lisans başvurularının sonuçlandırılmasını bekliyor olmalarına rağmen, lisans olmadan çalıştıkları iddiasıyla kapatılmıştır. Türkçe dışındaki dillerde yayın yapan özel kanallarda, içerik ve zaman sınırlamasının yanı sıra çeviri zorunluluğu da devam etmektedir. Yayıncılara göre, söz konusu kısıtlamalar Kürtçe yayını teknik olarak zor ve ticari olarak sürdürülemez hale getirmektedir. Sonuç olarak, toplamda 6 özel yayıncıya lisans verilmiş olmasına rağmen, 2009'da sadece bir TV ve iki radyo kanalı Kürtçe yayın yapmıştır.

Türkiye 2010 İlerleme Raporu

Bilgi toplumu hizmetleri ve görsel-işitsel politika konusunda çok sınırlı ilerleme sağlanmıştır ve mevzuat uyumu erken aşamadır. Bilgi toplumu ve medya alanında, Türkiye daha fazla uyum ve yönetmeliklerin uygulanması için çabalarını sürdürmelidir....AB müktesebatına uyum açısından gelişme kaydedilmemiştir. Medya mevzuatıGörsel İşitsel Medya Hizmetleri Direktifiyle henüz uyumlu hale getirilmemiştir. Mayıs 2010'da Direktifin iç hukuka aktarılmasını amaçlayan kanun taslağı TBMM'ye sunulmuştur. RTÜK frekans tahsislerini hâlâ yenilememiştir ve yayıncılar fiili olarak karasal frekansları kullanmayadevam etmişlerdir. Lisanslamada yaşanan kilitlenme, yayıncılık sektörüne zarar vermeye ve telekomünikasyon hizmetlerinde ve televizyon ve radyo yayınlarında, sınır-ötesini de kapsayan parazit gibi teknik sorunlara neden olmaya devam etmektedir. Türkiye, 2009 yılında, Komisyon'un AB'ye üye devletler için belirlediği hedefe uygun olarak dijital yayına geçiş için bir yol haritası kabul etmiş olup, dijital yayına geçişle birlikte bu sorun çözülecektir.... Görsel işitsel politika konusunda, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) Kasım 2009'da özel yayıncılar için zaman sınırlamasını kaldıran ve Türkçe dışındaki dillerde 24 saat yayın

yapılmasına izin veren bir yönetmelik kabul etmiştir. Bu Yönetmelik ayrıca altyazılı/ardıl çeviri zorunluluğunu kaldırmış ve böylece canlı yayınların önünü açmıştır. Çocuklar için eğitim ve dil eğitimi programlarına ilişkin sınırlamalar da kaldırılmıştır. Sonuç olarak, Türkçe dışındaki dillerde yayın yapan radyo ve TV kanalı sayısı 15'e yükselmiştir (5 TV kanalı ve 10 radyo kanalı) ve bu kanalların hepsi bölgesel yayın yapmaktadır.

Türkiye 2011 İlerleme Raporu

Bilgi toplumu hizmetlerine ilişkin olarak, mevzuat uyumu bakımından sınırlı ilerleme kaydedilmiştir. Görsel işitsel politika konusunda **iyi düzeyde ilerleme kaydedilmiş olup**, başta yargı yetkisi ile yayın alımı ve yeniden iletimi özgürlüğü olmak üzere, Görsel İşitsel Medya Hizmetleri Direktifine uyum sağlanmasına devam edilmesi gerekmektedir.... Görsel işitsel politikakonusunda, Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun, Mart 2011'de yürürlüğe girmiştir. Bu Kanun ile, bu fasıldaki müzakereler bakımından kilit unsur olan görsel işitsel medya hizmetleri direktifine büyük ölçüde uyum sağlanmıştır. Ancak, söz konusu Kanun, görsel işitsel medya hizmetleri direktifi ile öngörülen, televizyon yayınlarının alımı ve yeniden iletimi özgürlüğü ilkesi ile uyumlu değildir.... Bu alandaki önceliklerden biri olan AB kaynaklı doğrudan yabancı yatırımlar üzerindeki kısıtlamaların kaldırılması yönünde sınırlı ilerleme kaydedilmiştir. Radyo ve televizyon şirketlerinde yabancı sermaye payını % 25'ten % 50'ye çıkaran kanun yürürlüğe girmiştir.

İlerleme raporlarında görüleceği gibi, Avrupa Birliği Komisyonu'nun ortak vurgusu farklı dil ve lehçelerde yayınların serbest bırakılması, RTÜK'ün yapısının tarafsız ve bağımsızlığının güvence altına alınması, tanımlar, yargı yetkisi, yayın alım ve yeniden iletim özgürlüğü, vatandaşlığa dayalı ayrımcılık yapılmaması, Avrupa eserleri ve bağımsız eserlerin teşvik edilmesi, önemli olaylar ve yabancı sermaye payı üzerindeki sınırlamalar üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu konulardaki düzenlemelerin, Bilgi Toplumu ve Medya faslı müzakerelerinin neticesinde 2011 yılında çıkarılan 6112 sayılı yasaya yapılamadığı ilerleme raporlarındaki ifadelerden açıkça anlaşılmaktadır. Yalnızca 2011 yılı ilerleme raporunda, uyum sağlanamayan bir iki husus belirtilmekle birlikte görsel işitsel politika konusunda “iyi düzeyde ilerleme kaydedilmiş” ifadesi bulunmaktadır. Bu noktada bilgi toplumu ve medya faslı müzakereleri sürecinde yapılan çalışmalara ve 6112 sayılı yasaya değinmek gerekmektedir.

2.3.2.3. Bilgi Toplumu ve Medya Faslı Müzakere Süreci ve 6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun

Avrupa Birliği görsel-işitsel politikasına uyum konusunda Türkiye'nin

kaydettiği asıl ilerleme, 19 Aralık 2008 tarihinde Bilgi Toplumu ve Medya Faslı'nın müzakerelere açılmasından sonra gerçekleşmiştir. Müzakere sürecinde AB'nin temel belgesi olan Görsel İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi neredeyse tüm yönleriyle Türk mevzuatına uyumlaştırılmış, böylece bazı ayrıntılar dışında görsel-işitsel politika konusundaki uyum tamamlanmıştır.

Fasıl müzakereye açılmadan önce, 12-13 Haziran 2006'da Avrupa Komisyonu tanıtıcı toplantıda fasıl ile ilgili detayları sunmuş, 13-14 Temmuz 2006'da ise Türk tarafı kendi mevzuatı ile ilgili sunuş gerçekleştirmiştir. Daha sonra Avrupa Komisyonu'nun sorularına Türk tarafı gerekli cevapları hazırlayarak sunmuştur. Bilgi toplumu ve medya faslı "ortak pozisyon belgesi"nde yer alan "kapanış kriterleri" bu belgenin yayınlandığı 31 Aralık 2007 tarihi itibarıyla Türkiye'nin yerine getirmesi gereken kurallar olarak sabitlenmiş; ancak AB kendi hukukunda değişiklik olması halinde Türkiye'den de bu ek değişiklikleri yerine getirmesini isteme hakkını saklı tutmuştur.

Bilgi Toplumu ve Medya Faslı Ortak Pozisyon Belgesi Kapanış Kriterleri (Avrupa Komisyonu, T.C., 2007: 6-7) şunlardır:

- Türkiye, Ortaklık Anlaşması (Association Agreement) Ek Protokolü'nün ayırım yapılmaksızın tam uygulanışına ilişkin yükümlüğünü yerine getirir.
- Türkiye, elektronik iletişime ilişkin özellikle evrensel hizmet, tüketici hakları ve spektrum yönetimi (radyofrekans tahsislerinin uyumlaştırılması dahil) hakkındaki müktesebata ve bilgi toplumu hizmetlerine ilişkin müktesebata yasal uyumu tamamlar.
- Türkiye, *müktesebata* uygun olarak, piyasa analizlerini müteakip önemli pazar gücüne sahip operatörlere karşı rekabeti koruyucu önlemlerin ve genel yetkilendirme rejiminin uygulanmasını temin eder. Özellikle, Türkiye, elektronik iletişim pazarında yeni olanların haklarının uygulanmasına ilişkin bir izleme kaydı sunar.
- Türkiye, telekomünikasyon düzenleyicisinin bağımsızlığı, güvenilirliği ve şeffaflığının yanı sıra elektronik iletişim alanında müktesebatın uygulanması için yeterli idari kapasiteyi temin eder.
- Türkiye, görsel-işitsel politika alanındaki *müktesebatın*, özellikle Görsel-işitsel Medya Hizmetleri Direktifi'nin uyumlaştırılmasını amaçlayan yasal mevzuatı, ulusal yasal mevzuatın yayın alma ve televizyon yayınlarının yeniden iletimi özgürlüğü ilkesiyle uyumlu olmasını sağlayacak tedbirler dahil olmak üzere kabul eder.

- Türkiye, görsel-işitsel düzenleme sürecinin şeffaflığının iletiletilmesini dikkate alarak kabul edilen önlemlerin etkisi ve yetkili düzenleyici kurumun bağımsızlığına ilişkin olarak ilgili paydaşlarla danışma sürecini tamamlar ve uygun bir biçimde bulguları açıklar.

Altı adet kapanış kriterinin ilk maddesi Güney Kıbrıs'ı tanımakla, diğer üç maddesi telekomünikasyon alanındaki düzenlemelerle ilgilidir. Görsel-işitsel politika alanındaki iki kapanış kriteri Görsel-işitsel Medya Hizmetleri Direktifi'ne uyum sağlanması ve RTÜK'ün şeffaf ve bağımsız bir yapıya kavuşturulmasıdır.

AB Komisyonu ayrıca şu ifadelerle diğer fasıllara gönderme yapmaktadır:

Müktesebatla uyumun sağlanması ve *müktesebatın* uygulanmasındaki gelişmelerin takibine müzakereler süresince devam edilecektir. AB, bu fasla ilişkin *müktesebatın* uygulanmasına yönelik olarak Türkiye'nin idari kapasitesini geliştirme çerçevesinde yukarıda belirtilen belirli konuların takip edilmesine özel önem vereceğinin altını çizmektedir. Mevcut fasıl ile “yargı ve temel haklar” adlı 23. fasıl gibi ilgili diğer müzakere fasılları arasındaki bağlantılara özel önem verilmesi gerekmektedir. Bilgi toplumu ve medya adlı 10. faslın müzakerelerine ilişkin gelişmeler, 23. fasılda yer alan ifade özgürlüğüne ilişkin gelişmeler çerçevesinde de değerlendirilecektir. Türk mevzuatının müktesebatla uyumlu oluşu ve uygulama kapasitesine ilişkin mutabakata varılması konusunda son değerlendirme, ancak, müzakerelerin daha sonraki bir aşamasında yapılabilir. Bu fasıldaki müzakereler adına AB'nin talep edebileceği ve Katılım Konferansına sunulacak tüm bilgilere ek olarak AB, Türkiye'yi, müktesebatın uygulanmasında kaydedilen gelişmeler konusunda Ortaklık Konseyi'ne düzenli olarak detaylı yazılı bilgi sunmaya davet etmektedir.

Böylece bireysel hak ve özgürlükler ve ifade özgürlüğü konuları da kapsam altına alınmaktadır. Bu fasılla ilgili temel çalışmalar RTÜK tarafında yürütülmüştür. Uyum konusunda yapılması planlanan çalışmalar RTÜK Eylem Planı'nda (RTÜK, 2008) Bilgi Toplumu ve Medya Mevzuat Uyum ve RTÜK'ün İşlevselliğinin Güçlendirilmesi başlıkları altında ele alınmıştır. Konuyla ilgili çalışmalar, ayrıntılarıyla Tablo 2.4. ve Tablo 2.5.'te yer almaktadır.

Tablo 2.4 RTÜK Eylem Planı Bilgi Toplumu ve Medya: Mevzuat Uyumu (2008)

“BİLGİ TOPLUMU VE MEDYA” MEVZUAT UYUMU				
No	EYLEM	AMAÇ	TAKVİM	SORUMLU KURUM
1	3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun’da değişiklik yapılması: 1. Tanımlar (Kanunun 3. Maddesi) (GİMHD’nin 1. Maddesi) 2. Yargı yetkisi (Yeni madde eklenecek) (GİMHD’nin 2. Maddesi) 3. Önemli olaylar (Yeni madde eklenecek) (GİMHD’nin 3j Maddesi) 4. Kısa haber hakkı (Yeni madde eklenecek) (GİMHD’nin 3k Maddesi) 5. Bağımsız eserlerin teşviki (Kanunun 31. maddesi) (GİMHD’nin 5. maddesi) 6. Kapsam (İsteğe bağlı TV benzeri program akışsız medya hizmetleri -IPTV,video-on demand vb- ile program akışlı geleneksel medya hizmetleri) (Kanunun 2. maddesi) (GİMHD’nin 1. maddesi) 7. Yayın ilkeleri (Kanunun 4. maddesi) (GİMHD’nin 3e maddesi) 8. Avrupa eserleri (Kanunun 31. maddesi) (GİMHD’nin 4. maddesi) 9. Sayısal yayıncılık ve lisansların verilmesi için hukuki altyapının oluşturulması (Kanunun 16-24. maddeleri) 10. İletim ve yeniden iletim serbestisinin düzenlenmesi (Kanunun 25-26. maddeleri) (GİMHD’nin 2a maddesi) 11. Reklam pencerelerinin düzenlenmesi (Kanunun 29m maddesi) ile ilgili 3984 sayılı Kanunda yer almayan hususların Kanuna eklenmesi, Direktifle uyumlu olmayan hususlarda Direktife uygun düzenleme yapılması	2007/65/AT sayılı Direktif ile değişik 1989/552/AET sayılı Direktife uyumun sağlanması	Aralık 2009	RTÜK
2	Radyo ve Televizyon Yayınlarının Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmelikte Değişiklik yapılması: 1- Yeniden İletim Yayın Esasları başlıklı 24. Maddesinin c, d, e bentlerinin yürürlükten kaldırılması. <i>c) İfade ve haber alma özgürlüğü çerçevesinde yapılan yeniden iletim yayınının, bu amaç dışında yapılması da aynı kısıtlama ve cezalara tabidir.</i>			

	d) Yeniden iletim konusu program hizmetleri kaynağının Türkiye dışında ayrı bir devletin yargı yetkisi altında olması durumunda ve bu yayının Kanun hükümlerini ihlal etmesi halinde, yeniden iletimi gerçekleştiren yayın kuruluşuna Kanunun 25nci ve 33ncü maddeleri hükümleri uyarınca müeyyide uygulanır. e) Yeniden iletilen program hizmetinin kaynağı olan yayın kuruluşu üzerinde yargı yetkisine sahip Devletin ihlal konusu yayına uygulayacağı herhangi bir işlem, telafi veya yaptırım, Kanun ve buna ilişkin yönetmeliklerin yeniden iletimi gerçekleştiren yayın kuruluşuna uygulanmasına engel teşkil etmeyecektir. 2- Yeniden İletim Yayın İlkeleri başlıklı 25. Maddenin yürürlükten kaldırılması Madde 25. <i>Yeniden iletim yapacak yayın kuruluşları, Kanun hükümleri ve yeniden iletim esasları yanı sıra aşağıda yazılı ilkelere uymakla yükümlüdür:</i> a) Yeniden iletim konusu yayınları iletecek yayın kuruluşlarının, kaynak program kuruluşları ile yapacakları anlaşmaların, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki istisnalar saklı olmak koşuluyla, yazılı olması ve Üst Kurula ibrazı zorunludur. b) Radyo ve televizyon yayın kuruluşları tarafından, yeniden iletimi yapılacak program hizmetinin bütünlüğü ve uyumu bozulmadan yayınlanır. Televizyon yayın kuruluşları yeniden iletimini yapacakları program üzerinde, alt yazı ve benzeri teknikleri kullanarak programla ilgili herhangi bir yorum yapamazlar. Anında ve birebir tercüme yorum sayılmaz. Bir programın sadece bir bölümünün yeniden iletim tanımına uygun olarak yayınlanması durumunda ise, program kaynağı yayıncının izni aranır. c) Yayın kuruluşları, yayın dönemi planlarında öngörülen, yeniden iletim tanımına uygun olarak yayınlayacakları yurtiçi veya yurtdışı kaynak ve programlar hakkında her yayın dönemi başında; günün koşulları gereği ve münferit olarak gerçekleştirdikleri yeniden iletim ile ilgili olarak ise, yayının gerçekleştiği tarihten itibaren otuz gün içinde Üst Kurula bilgi verirler. d) Yurt içinde yeniden iletim yapmak amacıyla yayın kuruluşlarının kendi aralarında gerçekleştirecekleri anlaşmalar, tarafların karasal yayın lisans tipinin (ulusal, bölgesel, yerel) değişmesi sonucunu doğurmayacak şekilde düzenlenir. e) Radyo ve televizyon yayın kuruluşları, yeniden iletimi yapılacak yayının	Avrupa Birliği Sınır Tanımayan Televizyon/Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesinin 2 ve 2a maddeleri hükümlerine tam uyumun sağlanması amacıyla yeniden iletim ile ilgili sınırlamaların kaldırılması.	Mart 2010	RTÜK

	başında kaynak yayıncı kuruluşun ve programın ismini belirtir, ayrıca radyo kuruluşları sesli olarak yayının başında ve sonunda “Bu bir yeniden iletimdir” ifadesini yayınlar. Televizyon kuruluşları ise, yeniden iletim yayınları boyunca, kaynak kuruluşun logosunu, kendi logosunu ve “Yeniden İletim” ibaresini açıkça göze çarpacak şekilde ekranda bulundurur. 3. Yayın İlkeleri başlıklı 5. maddenin (r) 4. bendinin yürürlükten kaldırılması (r) 4- Yabancı dildeki filmler veya programlarda yer alan sözlü anlatım ve diyalogların Türkçe olarak yayınlanması, 4- 19. maddenin kaldırılması: Yurt Dışı Kaynaklı Yayınlar Arasına Girilen Türkçe Reklam ve Tele-Alışveriş Yayınları Madde 19- Yurt dışında yerleşik yayın kuruluşları tarafından yapılan ve Türkiye’de uydu ve kablo işletmecileri tarafından iletilen yayınlar arasında, Türkçe yayınlanan ve reklam ve tele-alışveriş yayınlarına ilişkin ilgili ilkeler aşağıda sıralanmıştır: a) Bu kapsamdaki her türlü reklam ve tele-alışveriş yayınları; biçim, sunuş, süre, yerleştirme ve içerik yönünden uluslararası mevzuatın yanı sıra, Kanun ve buna ilişkin yönetmeliklere uygun yapılır. b) Yurt dışından yayın yapan kuruluş yerleşik bulunduğu ülkenin mevzuatına göre yayınlanabilen, ancak Kanun ve bu Yönetmelikle yasaklanan ürünlerin reklam ve tele-alışveriş yayını yapılamaz. c) Orijinal yayın bütününde bulunması veya iletim anında yerleştirilmiş olmasına bakılmaksızın, bu kapsamdaki her türlü reklam ve tele-alışveriş yayınlarından, içerik ve Üst Kurula ödenecek reklam payları ile ilgili olarak Kanun ve yönetmelikler çerçevesinde, varsa Türkiye temsilcileri ve iletimi yapan Türkiye’de işletme izni bulunan uydu ve/veya kablo işletmecileri müteselsilen sorumludur. 5- 22. maddesinin 1.paragrafının yürürlükten kaldırılması Sorumluluk Madde 22- Reklam ve tele-alışveriş yayınlarının, bu bölümde belirlenen usul ve esaslara uygun olarak radyo ve televizyonlarda yayınlanmasından yayın kuruluşu; yurt dışında yerleşik yayın kuruluşları tarafından yapılan yayınlara	Avrupa Birliği Sınır Tanımayan Televizyon/Görsel-işitsel Medya Hizmetleri Yönergesinin yargı yetkisini düzenleyen 2. maddesine aykırılığı gidermek.	Mart 2010	RTÜK

	<i>girilen Türkçe reklam ve tele-alışveriş yayınlarından iletimi yapan uydu, ve/veya kablo platform işletmecisi sorumludur.</i> 6- Tanımlar, önemli olaylar, kısa gösterim hakkı vb diğer hükümlerde değişiklik yapılması.			
3	Özel Radyo ve Televizyon Kuruluşları İdari Mali Şartlar Yönetmeliğinde değişiklik yapılması	Aralık 2009 tarihinde 3984 sayılı Kanun da yapılması planlanan değişiklikler doğrultusunda adı geçen yönetmelikte düzenleme yapılacaktır.	Mart 2010	RTÜK
4	Radyo ve Televizyon Kuruluşlarına Kanal ve Frekans Tahsisi Şartları ve Bunlara İlişkin İhale Usulleri İle Yayın Lisansı ve İzni Yönetmeliğinde değişiklik Yapılması	Aralık 2009 tarihinde 3984 sayılı Kanun da yapılması planlanan değişiklikler doğrultusunda adı geçen yönetmelikte düzenleme yapılacaktır.	Mart 2010	RTÜK
5	Akıllı İşaretler Yönetmeliği	Aralık 2009 tarihinde 3984 sayılı Kanun da yapılması planlanan değişiklikler doğrultusunda Akıllı İşaretler Yönetmeliği hazırlanacaktır.	Mart 2010	RTÜK
6	1- Uydu Yayını Lisans ve İzni Yönetmeliğinin 7(g), 8(b) maddeler ile Yönetmelik Eki Uydu Platform Hizmet Taahhütnamesinin (f) bendinin yürürlükten kaldırılması <i>Uydu platform işletmecilerinin yükümlülükleri</i> MADDE 7 – ... <i>g) Üst Kurulca uygun bulunmayan yurt dışı kaynaklı yayınları iletmemekle,</i> <i>Uydu işletmecilerinin yükümlülükleri</i> MADDE 8 -.. <i>b) Üst Kurul tarafından iletilmesi uygun bulunmayan yabancı yayınların uydu ortamından iletilmesine izin vermemekle,</i> Uydu Platform Hizmeti Taahhütnamesi <i>f) Üst Kurulca uygun bulunmayan yurtdışı kaynaklı yayınları iletmemeyi,</i>	Avrupa Birliği Sınır Tanımayan Televizyon/Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesinin 2 ve 2a maddeleri hükümlerine tam uyumun sağlanması amacıyla Aralık 2009 tarihinde 3984 sayılı Kanun da yapılması planlanan değişiklikler doğrultusunda yeniden iletim ile ilgili sınırlamaların kaldırılması.	Mart 2010	RTÜK

	2- Uydu Yayını Lisans ve İzin Yönetmeliğinin 9(1-a) bendinin değiştirilmesi Yayıncı kuruluşların yükümlülükleri MADDE 9 – (1) Uydu ortamından yayın yapmak isteyen yayıncı kuruluşlar; a) Kanunda, bu Yönetmelikte, İdari ve Mali Şartlar Yönetmeliğinde ve ilgili diğer mevzuatta, Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası antlaşmalarda öngörülen yükümlülükleri yerine getirmek ve Üst Kuruldan uydu yayın lisans ve izni almakla yükümlüdürler,	Avrupa Birliği Sınır Tanımayan Televizyon/Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesinin yargı yetkisini düzenleyen 2. maddesi ile uyum sağlanması için maddenin yalnız Türkiye Cumhuriyeti yargı yetkisine tabi görsel-ışitsel medya hizmet sağlayıcıları ve radyo yayın kuruluşlarını kapsayacak şekilde düzenlenmesi		
7	1- Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Kablolu Yayın Lisans ve İzin Yönetmeliğinin 7(f) maddesi ile KabloPlatform Hizmeti Taahhütnamesinin (e) bendinin yürürlükten kaldırılması. Kablo platform işletmecilerinin yükümlülükleri MADDE 7 - f) Üst Kurulca iletilmesi uygun bulunmayan yurt dışı kaynaklı yayınları iletmemekle,... Kablo Platform Hizmeti Taahhütnamesi e) Üst Kurulca iletilmesi uygun bulunmayan yurt dışı kaynaklı yayınları iletmemeyi,... 2- Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Kablolu Yayın Lisans ve İzin Yönetmeliğinin 8 (1-a) maddesinin değiştirilmesi Yayıncı kuruluşlarının yükümlülükleri MADDE 8 – (1) Kablo ortamından yayın yapmak isteyen yayıncı kuruluşlar; a) Kanunda, bu Yönetmelikte ve 16/3/1995 tarihli ve 22229 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Özel Radyo ve Televizyon Yayın Kuruluşlarının Uyması Gerekli Asgari, İdari ve Mali Şartlarla, Yayın Alanı, Yayın Saat ve Süreleri Hakkında Yönetmelikte, diğer mevzuatta ve Türkiye'nin taraf olduğu milletler arası antlaşmalarda öngörülen yükümlülükleri yerine getirmek ve Üst Kuruldan kablolu yayın lisansı ve izni almakla,	Avrupa Birliği Sınır Tanımayan Televizyon/Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesinin 2 ve 2a maddeleri hükümlerine tam uyumun sağlanması amacıyla Aralık 2009 tarihinde 3984 sayılı Kanun da yapılması planlanan değişiklikler doğrultusunda yeniden iletim ile ilgili sınırlamaların kaldırılması. Avrupa Birliği Sınır Tanımayan Televizyon/Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesinin yargı yetkisini düzenleyen 2. maddesi ile uyum sağlanması için maddenin yalnız Türkiye Cumhuriyeti yargı yetkisine tabi görsel-ışitsel medya hizmet sağlayıcıları ve radyo yayın kuruluşlarını kapsayacak şekilde düzenlenmesi	Mart 2010	RTÜK

8	3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunun Kuruluş ve Hisse Oranları başlıklı 29. maddesinin (h) ve (i) bentlerinde değişiklik yapılması Madde 29 – ... <i>h) Bir özel radyo ve televizyon yayın kuruluşunda yabancı sermayenin payı ödenmiş sermayenin % 25'ini geçemez.</i> <i>ı) Bir özel radyo ve televizyon yayın kuruluşunda ortak olan gerçek veya tüzel yabancı kişi bir başka radyo ve televizyon kuruluşuna ortak olamaz.</i>	1- Yabancı sermaye oranlarını artırmak. 2-AB Kurucu Antlaşmasının 12. maddesine tam uyum sağlanması	1- Aralık 2009 2- Katılımdan iki yıl önce taslak kanun kabul edilecek ve kanun katılımıla birlikte yürürlüğe girecek	RTÜK

Tablo 2.5. RTÜK Eylem Planı Bilgi Toplumu ve Medya: RTÜK’ün İşlevselliğinin Güçlendirilmesi (2008)

RTÜK’ÜN İŞLEVSELLİĞİNİN GÜÇLENDİRİLMESİ			
	EYLEM	HEDEF	TAKVİM
1	Lisansların verilmesi	Kıt kaynakların karasal yayıncılık alanında kamu yararına etkin kullanılmasının sağlanması için frekans planlamasına uygun olarak frekans tahsislerinin yapılması ve lisansların verilmesi	Aralık 2011
2	İdari Kapasitenin Geliştirilmesine Yönelik tedbirler	1. AB mevzuat uyumu çalışmalarının daha etkin takip edilebilmesi amacıyla mevcut birimin güçlendirilmesi ve ayrı birim olarak yapılandırılması 2. “Küçüklerin Korunması” ilkesi kapsamında yürürlüğe giren “Akıllı İşaretler” sisteminin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi için İzleme ve Değerlendirme Dairesi bünyesinde özel bir birimin oluşturulması. 3. Toplumun ve yayıncıların radyo ve televizyon konusundaki sorun, beğeni ve şikayetlerini değişik iletişim ortamlarından ulaştırmasını sağlayacak etkili bir Kurumsal İlişki Yönetim biriminin oluşturulması	Mart 2010
3	Kararların internet ortamında kamuyla paylaşılması için teknik altyapının oluşturulması	Şeffaflığın sağlanmasına yönelik uygulamanın güçlendirilmesi	Aralık 2009
4	Yayıncılarında dahil olduğu kamu ile İstişare Forumu kurulması	1- RTÜK kararları hakkında görüş ve fikir alışverişi yapılması 2- Düzenleyici süreç içinde kamunun katılımının sağlanması (Radyo ve TV yayıncıları düzenli olarak toplanacak Forumla davet edilecektir. Forum yeni yasanın yürürlüğe girmesinin ardından bütün görsel-işitsel medya hizmet sağlayıcılarına açık olacaktır).	Aralık 2008

Tablo 2.4. ve Tablo 2.5.'te görüldüğü gibi RTÜK'ün eylem planı, maddeler ve fıkralar bazında bütün ayrıntılarıyla yapılması gereken değişiklikleri içermektedir. RTÜK'ün eylem planında öngörülen çalışma takviminde bazı gecikmeler olmakla birlikte, çalışma kapsamındaki içeriğe uyulmuş ve 03 Mart 2011 tarihli 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'un çıkarılmasıyla Türkiye, Avrupa Birliği görsel-işitsel politikasına uyum sağlamak anlamında çok büyük bir adım atmıştır.

6112 sayılı kanunla Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi'nin hemen hemen tüm gerekleri yerine getirilmiştir. Kanun kapsamında GİMHY ile uyuşmayan iki husus kalmıştır. Bunlardan ilki, medya sahipliğinde yabancı sermaye payının %50'de tutulması olmuştur. Daha önce %25 olan bu payın %50'ye çıkarılması bir gelişme olmakla birlikte, AB içinde malların, hizmetlerin, kişilerin ve sermayenin serbest dolaşımı ilkesi göz önüne alındığında bu payın %100 olması gerekmektedir. bu konuda TBMM'de tartışmalar yaşanmış, Başbakan Recep Tayyip ERDOĞAN %100'lük paya pozitif yaklaşmasına rağmen muhalefetin de çekinceleri dikkate alınarak bu sınırlama koyulmuştur.

Diğer konu ise yargı yetkisi ya da yayınların yeniden iletimi meselesidir. Buna göre hiçbir üye ülke, bir başka ülkeden gelen yayını engelleyemez ve bir medya kuruluşu sadece bir ülkenin yargı denetimine tabidir. Bu denetimin şartları da GİMHY'de ayrıntılarıyla açıklanmaktadır. Ancak Türkiye, Avrupa'daki bireysel hak ve özgürlüklerin kullanımını suiistimal ederek terör örgütlerine destek veren yayınlar yaptığı gerekçesiyle bazı medya kuruluşlarının yayınlarını engellemektedir. Türkiye'nin kendi açısından haklı itirazları olmakla birlikte bu durum GİMHY'ye ters düşmektedir. Diğer yandan henüz çok yeni bir gelişme olarak Türkiye'nin bu konuda yayınların geldiği AB üyesi ülkede açtığı davada haklı bulunması elini güçlendirmektedir.

Diğer yandan Türkiye, her iki konuda da GİMHY'nin şartlarını tam olarak yerine getireceğini taahhüt etmiştir. Ancak bu taahhüt, Türkiye'nin AB'ye tam üyelik sözleşmesini imzalama noktasına gelindiğinde gerçekleştirilecektir. Bir başka ifadeyle Türkiye, eksikliklerini bildiğini; ancak AB'nin de kendisini üye olarak almayı kabul etmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu durumda AB üyesi olması kesinleşen bir

Türkiye, uyum konusundaki eksik düzenlemeleri hemen gerçekleştirecektir.

Görsel-işitsel politika alanında önem verilen bir husus olan karasal frekansların tahsisi ile ilgili düzenleme, daha önce de değinildiği gibi, hiçbir zaman yapılamamıştır. Bu sorun, teknolojinin değişmesi ve karasal sayısal yayıncılığa geçişle beraber kendiliğinden ortadan kalkmak üzere zamana bırakılmıştır.

Mevzuat ile ilgili belgeler üzerinde yapılan karşılaştırmalı analizlerden açıkça görülmektedir ki Türkiye, uzun ve ağır işleyen bir süreç geçirmiş olmakla birlikte Avrupa Birliği görsel-işitsel politikasına uyum sağlamak konusunda neredeyse tam bir başarı göstermiştir. Şüphesiz bu başarı, fasıllar çerçevesinde ele alınan teknik ve hukuki uyumun getirdiği bir başarıdır. Tam da bu noktada, Türkiye’de büyük eksikliği hissedilen konu, televizyon yayıncılığı sektörü üzerinde yapılmış araştırmaların yokluğudur. AB görsel-işitsel politikasına uyum sürecini metinler üzerinden inceleyen çalışmalar olmakla birlikte, görsel-işitsel alanın bir numaralı ve asıl düzenleme alanı; aynı zamanda en çok kullanılan kitle iletişim aracı olan televizyon ve televizyon yayıncılığı sektörü üzerine yapılmış araştırma bulunmamaktadır.

Bu noktada, 6112 sayılı kanunun, Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi’yle uyumlu olarak değiştirilen maddeleri tek tek ele alınarak, bu değişiklikler konusunda televizyon yayıncılığı sektörünün önde gelen yöneticileriyle mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Yalnızca 6112 sayılı kanun çerçevesinde yapılan değişiklikler değil, ifade ve basın özgürlüğü, Avrupa Birliği ortak projeleri, sosyal sorumluluk, kamu yararı gibi görsel-işitsel politikayı ilgilendiren diğer alanlarda da görüşmecilere sorular yöneltilmiştir. Aynı zamanda mevzuatla uygulamanın bir karşılaştırması olan bu analiz, çalışmanın üçüncü bölümünde yer almaktadır.

3. BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN AVRUPA BİRLİĞİ GÖRSEL-İŞİTSEL POLİTİKASINA UYUM SÜRECİNDEKİ DÜZENLEMELERİ VE UYGULAMALARI ÇERÇEVESİNDE TÜRK TELEVİZYON YAYINCILIĞI SEKTÖRÜ ÜZERİNE ANALİZ

Çalışmanın birinci bölümünde Avrupa Birliği’nin oluşumu, yapısı, işleyişi ve başlangıcından itibaren Avrupa Birliği-Türkiye ilişkilerinin gelişimi ve seyri detaylarıyla ele alınmıştır. İkinci bölümde ise, AB’nin ve Türkiye’nin görsel-ışitsel politikalarının ve sektörlerinin gelişimi ve AB’ye üyelik sürecinde Türkiye’de yapılan mevzuat değişiklikleri ayrıntıları ile incelenmiştir.

Üçüncü bölümde, çalışma kapsamında Türk televizyon yayıncılığı sektörü üzerine yapılan araştırmanın amacı, kapsam ve sınırları, önemi ve yöntemi üzerine bilgiler verilmekte ve araştırma kapsamında ulusal kanal yöneticileriyle gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmeler çözümlenerek elde edilen bulgular sunulmaktadır.

3.1. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın amacı, Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne uyum sürecinde görsel-ışitsel politika alanında yaşanan değişimlere ve yapılan düzenlemelere yönelik Türk televizyonlarına yön veren üst düzey yöneticilerin farkındalık ve bilgi düzeylerini saptamak; yapılan yasal değişikliklere ve mevcut duruma dair görüşlerini analiz etmek ve sektörden düzenleme ve uygulamalara dair geri bildirim almaktır.

3.2. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLARI

Avrupa Birliği’ne uyum sürecindeki gelişmeler bağlamında Türk televizyon sektörünü incelemeye yönelik yapılan araştırma, lisanslı tüm yayın mecralarında yayınları bulunan ve genel yayın yapan ulusal televizyon kanalları ile sınırlıdır. Araştırmanın bir diğer sınırlılığı, her kanalı temsilen bir yetkili kişi ile görüşme yapılmış olmasıdır. Dış değişkenler araştırmada etkisiz olarak kabul edilmiştir.

3.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Küreselleşen dünyada Türkiye, siyasal olarak Avrupa Birliği’nin bir parçası olma tercihini ortaya koymuş ve bu doğrultuda kendi mevzuatını Avrupa Birliği

müktesebatıyla uyumlaştırma çalışmalarına başlamıştır. Bu araştırmanın kapsamını oluşturan televizyon yayıncılığı mevzuatına yönelik uyum, yalnızca ilgili alanı düzenlemesi bakımından değil, kitleler üzerinde diğer tüm alanları da etkileyen bir gücü olması bakımından önemlidir. Ancak bu uyum sürecinde gerçekleştirilen yasal düzenlemelerin, uygulamada televizyon yayıncılığına getirdiği değişiklikler ile ilgili, sektörden alınmış hiçbir geri bildirim ve uygulamaya dair toplanmış hiçbir veri bulunmamaktadır. Ayrıca yayıncılık sektörünün yapılan değişikliklerle ilgili bilgi ve farkındalık düzeyleri araştırılmamıştır. Araştırma, mevzuat uyumunun sektördeki uygulamasına yönelik veriler sağlaması bakımından öncü bir çalışmadır. Tez kapsamında yapılan literatür taramalarında ve gerek resmi kurumlarla, gerek özel sektör temsilcileriyle yapılan görüşmelerde, bugüne kadar sektörden toplanmış hiçbir veri olmadığının saptanması, araştırmaya bir ilk olması bakımından ayrı bir önem kazandırmaktadır.

Araştırma kapsamında sadece mevzuat açısından uyum amacıyla yapılmış yasal değişikliklerin değil, AB üyelik perspektifinin ve görsel-işitsel politikanın temel değerlerinin de sektör bazında analiz edilmesi, araştırmaya önem kazandıran diğer bir husustur. Bu bağlamda çapraz tekelleşme, ifade özgürlüğü, ortak Avrupa kültürü, rekabet koşulları, düşünce çeşitliliği ve çoğulculuk, Avrupa Birliği program ve proje destekleri gibi temel konular, daha doğru ve bütüncül bir çalışma ortaya koymak amacıyla araştırmaya dahil edilmiştir.

3.4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırma konusu, özelliği gereği bütüncül bir yaklaşımla ele alınması gereken, algıların, tutumların ve düşüncelerin derinlemesine betimlenmesini gerektiren bir konu olması nedeniyle nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Nicel araştırma yöntemi kullanılmamasının bir diğer nedeni de, televizyon sektörü yöneticileriyle ve çalışanlarıyla yapılmış mevcut araştırmaların ve verilerin yetersiz olmasıdır.

3.4.1. Araştırma Evreni ve Örneklemi

Türkiye’de, karasal yayın, kablolu yayın ve uydu yayını kapsayan lisanslı tüm yayın mecralarında yayınları bulunan ve genel amaçlı yayın yapan ulusal televizyon kanallarının tamamı araştırmanın evrenini oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklem seçimi kararsal örneklemdir. Kararsal örneklem çerçevesinde, Türkiye’de yayın yapan ulusal kanallardan tüm kişiler prime time rating (izlenme oranları) sıralamasına göre ilk yedi kanal örnekleme dahil edilmiştir. İlk yedi sıradaki kanalların altındaki kanallar, izlenme oranları açısından oldukça düşük paylara sahip olmaları nedeniyle, detaylandırılmış ölçüm raporları dışındaki genel raporlarda yer almamaktadır. İzlenme oranlarına göre sekizinci sırada bulunan kanal, kesin olarak %3’ün altında, aylara göre farklılık göstermekle birlikte bazen %1’in de altında izlenme oranına sahiptir. Temsil ettiği izlerkitlenin çok düşük olması sebebiyle, izlenme oranları %3’ten az olan kanallar örnekleme dahil edilmemiştir. Başka bir ifadeyle, ilk yedi kanalın altındaki kanallar, izlenme oranları %3’ten daha düşük değerlere sahip olmaları nedeniyle araştırma kapsamına alınmamıştır.

İzlenme oranları sıralamasını daha sağlıklı yapabilmek adına sadece bir aylık izlenme oranları ölçüt olarak alınmamış, bir yıllık izlenme oranları değerlendirmeye alınmıştır. Ancak yıl içinde izlerkitlenin nüfus hareketleri nedeniyle izleme alışkanlıklarının oldukça değiştiği yaz ayları dikkate alınmamıştır. Reyting ölçümlerinin tam olarak yapılamadığı Aralık 2011 değerleri de eksik olmaları nedeniyle oranlara dahil edilmemiştir. Araştırmaya dahil olan aylar 2011 yılı Ocak, Şubat, Mart, Nisan, Mayıs, Eylül, Ekim ve Kasım aylarıdır. Bu aylardaki tüm kişiler prime time izlenme oranları dikkate alınarak sıralama yapılmıştır. Bu oranlar dikkate alındığında araştırma izlerkitlenin aynı anda % 73’üne ulaşan bir kanallar toplamını kapsamaktadır.

İzlenme oranları açısından altıncı sırada yer alan Samanyolu TV de araştırmaya dahil edilememiştir. Mülakat için 10.02.2012 tarihinde Samanyolu TV, Çamlıca, İstanbul Merkez Binası’na gidilmiş; ancak kanal yöneticisinin yoğunluğu nedeniyle görüşme gerçekleştirilememiştir. 01.03.2012 tarihinde tekrar randevu talep edilmiş; ancak aynı gerekçeyle görüşme tekrar gerçekleştirilememiştir. Bu nedenle çalışma altı kanal üzerinden yürütülmüştür. Kanal seçiminde baz alınan izlenme oranları ölçümleri

Tablo 3.1.'de verilmektedir.

Tablo 3.1. 2011 Yılı Ocak, Şubat, Mart, Nisan, Mayıs, Eylül, Ekim ve Kasım Ayları Prime Time Tüm Kişiler İzlenme Oranları Ortalaması

TELEVİZYON KANALI	İZLENME PAYI (%)
1- KANAL D	21.1
2- SHOW	13.8
3- ATV	11.4
4- STAR	7.5
5- FOX	7.3
6- STV	4.3
7- KANAL 7	3.2

Kaynak: AGB Nielsen (2011)

Seçilen kanallar içerisinde görüşülecek kişilerin seçiminde iki kriter dikkate alınmıştır:

- İlgili kişinin kurumu temsil yeteneği.
- Araştırma konusu hakkındaki bilgi ve yetkinlik düzeyi.

Bu kriterler çerçevesinde gerçekleştirilen ön araştırma kapsamında aşağıdaki kurumları temsilen temasa geçilen yöneticilere ve görüşme sürecine dair bilgiler, görüşme tarihine göre şu şekildedir:

- STAR TV / Doğuş Yayın Grubu(NTV/CNBC-E) Genel Müdür Yardımcısı Sn. Kubilay KESKİN ile görüşme, Büyükdere Caddesi, No: 245/A USO Center, Maslak/İstanbul adresindeki Doğuş Yayın Grubu merkezinde 31.01.2012 Salı günü saat 10.00'da gerçekleştirilmiştir.
- KANAL D Haber Direktörü Sn. Süleyman SARILAR ile görüşme, Doğan TV Holding A.Ş. Doğan TV Center, 100. Yıl Mahallesi, Bağcılar/İstanbul adresinde 03.02.2012 Cuma günü saat 14.30'da gerçekleştirilmiştir.

- KANAL 7 Planlama ve Teknik Daire Başkanı Sn. Muzaffer ŞAFAK ile görüşme, Hayat Görsel Yayıncılık A.Ş., Otakçılar Caddesi No:78, Eyüp/İstanbul adresinde 07.02.2012 Salı Günü Saat 15.00'te gerçekleştirilmiştir.
- FOX TV Haber ve Spor Genel Yayın Yönetmeni Sn. Doğan ŞENTÜRK ile görüşme, FOX TV Genel Merkezi, Kazlıçeşme Mahallesi, Kennedy Caddesi No:44 Zeytinburnu/İstanbul adresinde 08.02.2012 Çarşamba günü saat 15.00'te gerçekleştirilmiştir.
- ATV Genel Müdürü Sn. Adem Gürses ile görüşme, Turkuvaz Radyo Televizyon Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İhlamur Yıldız Caddesi No:10, Beşiktaş/İSTANBUL adresinde 09.02.2012 Perşembe günü saat 11.00'de gerçekleştirilmiştir.
- SHOW TV Yönetim Kurulu Üyesi Sn. Süleyman Serdar ÇALOĞLU ile görüşme, Ayazağa Mahallesi, Kemberburgaz Yolu, Cendere Mevkii No: 29, Şişli / İSTANBUL adresindeki SHOW TV-SKY TÜRK 360 ve DIGITURK merkezinde 11.02.2012 Cumartesi Saat 12.00'de gerçekleştirilmiştir.

Görüşülen kişilerin tamamı, televizyon kanallarının politika belirleyici konumda bulunan üst düzey yetkilileri olmakla birlikte, yukarıda yer alan her iki kriter birlikte ele alındığında, yönetici pozisyonlarıdağişkenlik gösterebilmektedir. Bir başka ifadeyle, her kuruluşun kendi idari yapılanması içinde araştırma konusunu ilgilendiren alanda yetkili veya konuyla ilgili bilgilere en vakıf yönetici pozisyonunun değişik olması, görüşme yapılan kişilerin unvanlarının değişik olmasında etkindir. Çalışma kapsamında bir sektör analizi hedeflendiğinden, metin içinde kişi ya da kanal isimleri kullanılmamakta, kanallar numaralarla temsil edilmektedir.

3.4.2. Verilerin Toplaması

Araştırma nitel araştırma tekniğe bağlı kalınarak yapılmış olup; verilerin toplanma sürecinde nitel araştırma türlerinden görüşme (mülakat) tekniği kullanılmıştır. Görüşme türleri içinden, yarı yapılandırılmış bireysel görüşme tekniği kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinin seçilmesinin nedeni, tekniğin yapılandırılmış görüşmeye göre daha esnek olması ve kişisel görüş ve yargıların kökenlerine inmeye imkan sağlamasıdır.

Görüşme tekniğinde iki temel amaç güdülmektedir. Bunlar, kaynak kişiden tam ve doğru cevap alabilmek için kişiyi güdülemek ve kişinin sosyal isteklilik, uyum gibi etkenlerden kaynaklanan yanlılıklarını bertaraf etmektir. Görüşme, oluşturulan uygun sosyal ortamda serbest bilgi değişimini sağlayarak kaynak kişinin ilgi, görüş tutum ve davranışlarını ortaya çıkarmak için kullanılan bir tekniktir (Balcı, 2009:164). Görüşme, bireylerin, çeşitli konulardaki bilgi, düşünce, tutum ve davranışlarını ve bunların olası nedenlerini öğrenmekte sıklıkla kullanılan bir tekniktir. Görüşme, sözlerin ve yüzeysel anlamların yanı sıra gerçek ve derinliğine anlamlar da çıkartmak açısından uygun bir tekniktir. Görüşme biçimleri, uygulanan kuralların katılığına göre yapılandırılmış (formel), yarı yapılandırılmış (yarı formel) ve yapılandırılmamış (informal, serbest) olmak üzere üç kategoride değerlendirilmektedir. Yapılandırılmış görüşmelerde cevapların denetimi ve sayısallaştırılması kolay olmakla birlikte, görüşme tekniğinin esas amacı olan derinlemesine anlam çıkarma ve içtenliği sağlama imkanları sınırlıdır. Yapılandırılmamış görüşmelerde ise, görüşmenin istenen çerçeve dışına çıkma ihtimali yüksek, verilerin değerlendirilmesi oldukça güçtür. Bu iki tip görüşme tekniği arasında bulunan yarı yapılandırılmış görüşmelerde ise, sorulacak sorular önceden ana çizgilerle hazırlanmış olmakla birlikte, görüşme esnasındaki gelişmelere göre yeni sorular sorulabilmektedir (Karasar, 2004:165-167). Araştırma konusunun çok geniş bir çerçevede veriler barındırması, daha esnek geri bildirim ve önerilerin alınması gerekliliği ve görüşme esnasında konunun detaylarını aydınlatmakta gerekli olabilecek yeni soruların sorulması ihtiyacının ortaya çıkma olasılığı karşısında araştırma yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile gerçekleştirilmiştir.

Görüşme sorularının oluşturulmasında, Avrupa Birliği'nin görsel işitsel mevzuatına Türkiye'nin uyumunu sağlamak için yapılan düzenlemeler esas alınmıştır. Ayrıca Avrupa Birliği uyum sürecine, Avrupa Birliği üyeliğine ve bu süreçte gerçekleşen sektörel değişime dair sorular da sorularak yasal düzenlemelerin ötesinde AB normlarının içselleştirilmesi hususunda zihinsel dönüşüme dair veriler de elde edilmeye çalışılmıştır.

Görüşme yapılan kişilere, Türkiye'nin Avrupa Birliği görsel işitsel mevzuatına uyum süreci çerçevesinde yapılan yasal değişikliklere ilişkin beş farklı kategoride sorular

yöneltilmiştir. Bu kategoriler şöyle özetlenebilir:

1. Liberalleşme ve Deregülasyon
2. Reklam ve Ticari İletişime Yönelik Düzenlemeler
3. İzlenme Oranları Ölçümü
4. Sosyal Sorumluluk, Kamu Yararı, Özgürlükler ve Kültürel Çeşitlilik
5. Avrupa Birliği Üyeliği ve AB vizyonu

Görüşmeler, iki farklı ses kayıt cihazıyla kaydedilmiş daha sonra deşifre edilerek metne dökülmüştür.

3.4.3. Verilerin Analizi

Verilerin toplanması sürecinde bağlı kalınan nitel araştırma yöntemi, verilerin çözümlenmesi sürecinde de kullanılmıştır. Görüşme sonucu elde edilen bilgiler betimsel içerik analizine tabi tutulmuştur.

İçerik analizi, araştırmacı tarafından önceden tanımlanmış araştırma soruları kapsamında önem arz eden anlam içerikleri üzerine odaklanan bir arama ve tarama stratejisi olarak tanımlanabilir. İçerik analizinde, mevcut metinler değerlendirilerek sosyal gerçeğe yönelik temel önermeler elde etmek amaçlanmaktadır. Bu bağlamda içerik analizi salt bir betimleme ve tasvir aracı ya da tekniği değildir; aynı zamanda çıkarım yapma yoluyla sosyal gerçeğin belirli boyutlarını araştıran seçici, sınıflandırıcı ve nicelleştirici bir yöntemdir (Gökçe, 2006:17-19). Bilgin'e göre (2006:1)“İçerik analizi teknikleri, bir söylemi anlamada ve yorumlamada, öznel etkenlerden kurtulmayı sağlamak amacını taşımaktadır. Okuyucunun bilgisine, sezgisine, tutumlarına, değerlerine ve referans çerçevesine bağlı, kolayca ve otomatik bir şekilde yapılmış yorumuna karşı, nesnel okuma ilkeleri getirmektedir. Söylemin görünen, kolayca yakalanan, sergilenmiş ve ilk bakışta algılanan içeriği yerine, gizil, üstü örtülü içeriğini ortaya çıkarmayı sağlamaktadır”. İçerik analizi, eldeki metinden derinlemesine bilgi elde edilmesine imkan vererek yüzeysel gerçekliğin ötesinde bir değerlendirme imkanı sunmaktadır.

İçerik analizinde, araştırma kapsamında elde edilen nitel veriler, tematik olarak düzenlenmekte ve yorumlanmaktadır. Araştırma kapsamında toplanan verilerin

okunması ve organize edilmesiyle 25 tema belirlenmiştir. Öncelikle görüşme yapılan kişilerin 25 temaya dair bilgi düzeyleri ve farkındalıkları saptanmıştır. Daha sonra elde edilen verilerden anlam ve mantık ilişkisi içinde okuyucuya sunulacak doğrudan alıntılar belirlenmiştir. Alıntılarla birlikte, elde edilen her bir tema, alt temalarıyla detaylandırılarak analiz edilmiştir. Ayrıca görüşme yapılan kişilerin ilgili kategorilere dair ton düzeyleri saptanmıştır. Analiz kapsamında elde edilen bulgular sonuç bölümünde değerlendirilmiştir.

3.5. BULGULAR

Araştırma kapsamında gerçekleştirilen analizde elde edilen bulgular bu bölümde verilmektedir. Çalışmanın ikinci bölümünde açıklandığı gibi, Avrupa Birliği Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesinin ve Türkiye'nin bu yönergeye uyum amacıyla çıkardığı 15/2/2011 tarihli ve 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanunun araştırma konusuyla ilgili düzenlemelerinin detayları çalışma içinde tekrara düşmemek adına bulgularla birlikte verilmektedir. Söz konusu düzenlemedeki amaç, yapılan yasal düzenlemeler çerçevesinde sektör temsilcilerinin ilgili değişikliklere dair görüşlerinin literatürle birlikte bütüncül olarak değerlendirilebilmesidir.

3.5.1. Televizyon Kanalları Yöneticilerinin Araştırma Temalarına Göre Farkındalık ve Bilgi Düzeyleri

Analiz sürecinde saptanan 25 temaya dair kanal yöneticilerinin farkındalık ve bilgi düzeyleri Tablo 3.2.'de verilmektedir.

Tablo 3.2.'de görüldüğü üzere, Avrupa Birliği sürecinde yapılan yasal düzenlemelere yönelik televizyon kanalları yöneticilerinin farkındalık düzeyleri oldukça yüksektir. Bu durum, sektörün yasal düzenlemenin çerçevesinden, kendilerini ilgilendiren hukuki yapıdan haberdar olduğunu ve düzenlemeleri takip ettiğini göstermektedir.

Televizyon kanalı yöneticilerinin, AB uyum sürecinde yapılan yasal düzenlemelerle ilgili bilgi düzeyleri kategorilere göre farklılık göstermektedir. Doğrudan sektörü ilgilendiren liberalleşme, pazara erişim, finansman, tekelleşme, reklam ve ticari iletişim

gibi alanlarda sektörün bilgi düzeyi yüksektir. Öte yandan sosyal sorumluluk, kamu yararı gibi sektör için ikincil düzeydeki konularda uygulamalara ve yasal düzenlemelere dair bilgi düzeyi azalmaktadır.

Bilgi düzeyinin en az olduğu alan ise AB ile sektörel ilişkiler alanıdır. Burada özellikle Avrupa Eserlerine Yönelik Pozitif Ayrımcılık, AB Fonlarından Yararlanma ve Ortak Proje Üretme, Medya Okuryazarlığı gibi alanlarda sektörün hem mevzuata hem de uygulamaya dair bilgi düzeylerinin oldukça düşük olduğu görülmektedir. Farkındalıkların temalar içerisinde en düşük olduğu alan da budur. Bu durum, temaların tek tek ele alındığı analizin ileri safhalarında belirginleşmektedir. Sektörün her bir temayla ilgili bilgi düzeylerini daha iyi saptamak için tematik analiz yapılmış; temalar alt temalara ayrılarak incelenmiştir. Ayrıca her bir yasal değişikliğin sektördeki yansımaları anlamak için ton analizi yapılmıştır.

Tablo 3.2. Televizyon Kanalları Yöneticilerinin Araştırma Temalarına Göre Farkındalık ve Bilgi Düzeyleri

Temalar	Kanallar																							
	KANAL 1				KANAL 2				KANAL 3				KANAL 4				KANAL 5				KANAL 6			
<i>Farkındalık Var (+), Yok (-)</i>	+			-	+			-	+			-	+			-	+			-	+			-
<i>Bilgi düzeyi Düşük (D), Orta (O), Yüksek (Y)</i>	D	O	Y		D	O	Y		D	O	Y		D	O	Y		D	O	Y		D	O	Y	
Frekans Tahsisine Yönelik Düzenlemeler			X	+			X	+			X	+			X	+			X	-			X	+
Karasal Sayısal Yayına Geçiş Süreci		X		+			X	+			X	+			X	+		X		+			X	+
Yeni Yayıncılık Teknolojileri Hazırlıkları	X			-			X	+		X		+			X	+		X		-			X	+
Türk Televizyonculuğunda Serbest Rekabet Ortamı		X		+			X	+			X	+			X	+			X	+			X	+
Televizyon Sektöründe Tekelleşme Önleyici Düzenlemeler			X	+			X	+			X	+			X	+		X		+		X		+
Çapraz Tekelleşme Eğilimleri			X	+			X	+			X	+			X	+		X		+		X		+
Medyada Yabancı Sermayenin Dağılımı			X	+			X	+			X	+			X	+			X	+		X		+
Ticari Yayıncılığın Kendi Kendini Finanse Etme Kapasitesi		X		+			X	+			X	+			X	+		X		+		X		+
Kanallara Verilen Cezalarda Reklam Geliri Uygulaması			X	+			X	+			X	+			X	+		X		+		X		+

Temalar	Kanallar																							
	KANAL D				SHOW TV				ATV				STAR TV				FOX TV				KANAL 7			
<i>Farkındalık Var (+), Yok (-)</i>	+			-	+			-	+			-	+			-	+			-	+			-
<i>Bilgi düzeyi Düşük (D), Orta (O), Yüksek (Y)</i>	D	O	Y		D	O	Y		D	O	Y		D	O	Y		D	O	Y		D	O	Y	
Reklam Süreleri ve Reklam Formatlarına Uyum	X			-		X		+		X		+			X	+	X			+		X		+
Siyasi Reklamın ve Reçetesiz İlaç Reklamının Serbest Bırakılması		X		+			X	+			X	+			X	+		X		+		X		+
Reyting Sistemine RTÜK Denetimi		X		+			X	+			X	+			X	+			X	+			X	+
Cevap ve Düzeltme Hakkı ve İzleyici Temsilciliği Uygulamaları			X	+		X		+		X		+			X	+			X	+		X		+
Akıllı İşaretler ve Çocukların Zararlı İçerikten Korunmasına Yönelik Uygulamalar		X		+			X	+		X		+			X	+			X	+			X	+
Medya Okuryazarlığı Çalışmaları	X			-	X			+		X		+			X	+		X		+	X			-
Sigara ve Tütün Ürünlerine Yönelik Yasakların Uygulaması			X	+			X	+		X		+			X	+			X	+		X		+
Televizyon Yayıncılığında Sosyal Sorumluluk			X	+			X	+			X	+			X	+			X	+			X	+
Medyada Birey ve Kültürel Çeşitlilik Algısı		X		+		X		+		X		+			X	+		X		+			X	+
Medyada Düşünce Çeşitliliği ve Çoğulculuk			X	+			X	+			X	+			X	+			X	+		X		+

Temalar	Kanallar																							
	KANAL D				SHOW TV				ATV				STAR TV				FOX TV				KANAL 7			
<i>Farkındalık Var (+), Yok (-)</i>	+			-	+			-	+			-	+			-	+			-	+			-
<i>Bilgi düzeyi Düşük (D), Orta (O), Yüksek (Y)</i>	D	O	Y		D	O	Y		D	O	Y		D	O	Y		D	O	Y		D	O	Y	
Medyada Düşünce Çeşitliliği ve Çoğulculuk			X	+			X	+			X	+			X	+			X	+		X		+
Basın ve İfade Özgürlüğü			X	+			X	+			X	+			X	+			X	+			X	+
Yayın Alım Özgürlüğü ve Devletlerin Televizyonlar Üzerindeki Yargı Yetkisine Yönelik Düzenlemeler	X			+			X	+			X	+			X	+		X		+			X	+
Farklı Dil ve Lehçelerde Yayın		X		+			X	+			X	+			X	+		X		+			X	+
Avrupa Eserlerine Yönelik Pozitif Ayrımcılık	X			-	X			-	X			+		X		+	X			-	X			-
Avrupa Birliği Üyelğine Bakış			X	+			X	+			X	+			X	+			X	+			X	+
AB Fonlarından Yararlanma ve Ortak Proje Üretimi	X			+		X		-		X		-		X		+	X			-	X			-

3.5.2. Frekans Tahsisine Yönelik Düzenlemelerin Sektör Üzerindeki Etkisi

Özel televizyonların yayına başladığı 1990 yılından bugüne dek netleştirilemeyen frekans tahsisine dair 6112 sayılı yasada yeni düzenlemeler getirilmiştir. Yasanın 4. maddesi uyarınca “Karasal Ortamda Yayında Olan Radyo ve Televizyon Kuruluşlarından Alınacak Televizyon Kanal ve Radyo Frekans Yıllık Kullanım Ücretlerine İlişkin Yönetmelik” (R.G.: 27919) düzenlenmiştir. Yönetmeliğin amacı ve kapsamı şöyle tanımlanmaktadır:

- Bu Yönetmeliğin amacı, 15/2/2011 tarihli ve 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanunun geçici 4. maddesi uyarınca karasal ortamda yayında olan kamu ve özel radyo ve televizyon kuruluşlarından alınacak televizyon kanal ve radyo frekans yıllık kullanım ücretlerinin belirlenmesi ve ödenmesiyle ilgili esas ve yükümlülükleri belirlemektir.
- Bu Yönetmelik, Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanunun geçici 4 üncü maddesi kapsamında, karasal ortamda yayında olan kamu ve özel radyo ve televizyon kuruluşlarından alınacak kanal ve frekans yıllık kullanım ücretlerinin belirlenmesi ve ödenmesine ilişkin usûl ve esasları kapsar.

Yönetmelik kapsamında kanal ve frekans yıllık kullanım ücretleri ve nasıl tahsil edileceği belirlenmekte; ancak frekansların tahsisi AB standartlarına göre tam olarak resmleştirilmemekte, frekanslar kanalların kullanımında kabul edilmekte fakat hakları devlete ait bulunmaktadır. Bu husustaki değişiklik ile ilgili düşünceler bireysel görüşmelerde sorulmuş, kanal temsilcilerinin yanıtları, belirli bir sistematikte aşağıda özetlenmiştir:

Kanal 1 temsilcisi, devletin önce frekans tahsisini yapıp bu işi yasal zemine kavuşturması gerekirken bunları yapmayıp, frekans tahsisini ve RTÜK’ü denetim noktasında bir koz olarak kullandığını ileri sürmektedir. Yeni yasanın sorunu çözmediğini belirtmektedir. Fiilen yapılan yayının hukuki bir zemine oturtulmasının devletin görevi olduğunu ancak bunun yerine getirilemediğini söylemektedir. Frekans tahsis ihalesinin yapılmamasında bir art niyet olabileceğinden kuşku duymaktadır.

Kanal 2 temsilcisi, yeni yasayla birlikte, henüz gerçekleşmemiş olmakla birlikte,

frekans tahsis alanına ciddi bir düzenleme geleceğini düşünmektedir. Bu düzenlemenin karasal analog frekans tahsis ile değil karasal sayısal yayımla mümkün olacağını belirtmektedir. Yeni sistemle her şeyin sıfırlanarak baştan başlanacağını, bunun olumlu bir gelişme olduğunu, çalışmaların da doğru bir şekilde yürütüldüğünü belirtmektedir. Sektöre yönelik düzenlemelerde sektörün içinden yetişmiş kimselerin payının bulunması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Yeni yayıncılık teknolojilerinin gelişmesi ve özellikle uydu penetrasyonun %72-75 aralığına yükselmesi nedeniyle karasal frekans ihalesinin geçmiş yıllara oranlara öneminin azaldığını belirtmektedir. Ancak yeni frekans düzenlemesinin Avrupa Birliği uyum sürecindeki çalışmalar kapsamında gerçekleşmesi ve Türkiye'nin AB üyelik hedefine sahip en dikkatli ülkelerden biri olarak standardizasyon hedefini geçmişe göre bütün kurumlarıyla çok daha iyi takip ediyor olması nedeniyle, bu düzenlemenin iyi yapılacağı kanaatini taşımaktadır.

Kanal 3 temsilcisi, yasal mevzuat açısından bir düzenleme yapıldığını; ancak bir önceki yasada 4 ay içinde frekans ihalesi yapılmasına dair bir düzenleme olmasına rağmen yapılamadığını, mevcut durumda problemin ortadan kalkmadığını belirtmektedir. Bu düzenlemenin yapılamamasında resmi kurumlar arasındaki yetki karmaşasının da etkili olduğunu söylemekte, karasal sayısal yayıncılığa geçileceği için frekans tahsis konusunun bu sürecin doğal bir sonucu olarak halledilmesi yoluna gidileceği görüşünde olduğunu belirtmektedir. Eksikliğin mevzuattan kaynaklanmadığını ileri sürmektedir.

Kanal 4 Temsilcisi, yeni düzenlemenin RTÜK gelirlerini yeniden tanzim ettiğini; ancak, frekans tahsis bedeli alınmasına karşın frekansların tahsis edilmediğini, bu hususta ihale yapılmak istendiğini belirtmektedir. Daha önce 2002 yılında yapılan ihalenin bir yayın grubunun başvurusu üzerine yargı tarafından iptal edildiğini, ihale yapılmasından zarar göreceğini düşünen grupların aynı yöntemle başvurabileceklerini söylemektedir. Sektörün düzenlenmesi ve önünün açılması açısından frekans düzenlemesinin bir an önce yapılması gerektiğini, çok zaman kaybedildiğini vurgulamaktadır. Analog yayımdan karasal sayısal yayına geçişin bir düzenleme getirebileceğini belirtmektedir.

Kanal 5 Temsilcisi, 1990 yılında Türkiye'de özel televizyonculuğun herhangi bir

yasaya dayanmadan başladığını; pek çok televizyon yayıncılık sektörüne girmesine rağmen sistemsizlik ve yasadışıların içinden yayın yapıldığını saptamaktadır. Televizyon kanallarını tüm vergilerini ödeyen; ancak tapusu olmayan gecekonduklara benzeterek ortada haksız bir durum olduğunu vurgulamaktadır. Hem sektör çalışanlarının hem yayın kuruluşu sahiplerinin bu konuda her şeyi bir anda kaybetme ihtimaliyle haklı bir kaygılarının olduğunu belirtmektedir. Mevcut durumun yayıncılığı çok sıkıntıya soktuğunu ve belirsizliğin kanalların üstünde Demokles'in kılıcı gibi olduğunu ileri sürmektedir. Yeni yasayla getirilen hükümlerin sorunu çözmediğini; ancak bu alanı nispeten düzenleyecek karasal sayısal yayıncılığa dair kural getirilmesinin, henüz ihale usulleri berraklaşmasa da iyi bir gelişme olduğunu söylemektedir. Yeni düzenlemenin pozitif anlamda bir ilerleme olduğunu ve planlı hareket edilirse sektörün önünün daha fazla açılacağını düşünmektedir.

Kanal 6 Temsilcisi, mevcut düzenlemenin frekans karmaşasını çözmediğini, ancak yasada yer alan karasal sayısal yayıncılık düzenlemesiyle bu düzenlemenin gerçekleşeceğine inandığını belirtmektedir. Diğer yandan, günümüzde televizyon izleyicilerin %77'sinin dijital yayın izlediğini, karasal yayın izleme oranının %17'de kaldığını, %6'lık bir kesimin de kablolu yayın izlediğini saptayarak karasal frekans tahsisi konusunun önemini kaybettiğini belirtmektedir. Karasal analog yayın izleme oranının gün geçtikçe daha da düşeceğini ve karasal analog yayının süreç içinde zaten ortadan kalkacağını belirtmektedir. Yeni yayıncılık teknolojilerine yatırım yapılması gerektiğini savunmaktadır.

Tablo 3.3. Frekans Tahsisine Yönelik Düzenlemelerin Sektör Üzerindeki Etkisinin Tematik Çözümlemesi

BELİRLENEN ALT TEMALAR	KANALLAR					
	KANAL	KANAL	KANAL	KANAL	KANAL	KANAL
	1	2	3	4	5	6
<i>Alt Tema 1: Frekans tahsisi sorununun çözülmemesi</i>	X	X	X	X	X	X
<i>Alt Tema 2: Karasal Sayısal yayının bir düzenleme getirecek olması</i>		X	X	X	X	X
<i>Alt Tema 3: Karasal Analog yayının öneminin azalması</i>		X				X

Tablo 3.3.'te görüldüğü gibi, frekans tahsisine yönelik düzenlemelerin sektör üzerindeki etkisine yönelik üç alt tema bulunmaktadır. *Frekans tahsisi sorununun çözülmemesi* alt temasında tüm kanallar görüş bildirmişlerdir. *Karasal Sayısal yayının bir düzenleme getirecek olması* alt temasında Kanal 1 hariç tüm kanallar görüş bildirmişlerdir. *Karasal Analog yayının öneminin azalması* alt temasında yalnızca Kanal 2 ve Kanal 6 görüş bildirmişlerdir.

Tablo 3.4. Frekans Tahsisine Yönelik Düzenlemelerin Sektör Üzerindeki Etkisi Temasına Yönelik Tonlar

Kanal İsmi	Olumlu	Olumsuz	Nötr	Kararsız
Kanal 1		X		
Kanal 2		X		
Kanal 3		X		
Kanal 4		X		
Kanal 5		X		
Kanal 6		X		

Tablo 3.4.'te görüldüğü gibi, yayıncıların tümü, frekans tahsisi ile ilgili düzenlemeleri olumsuz bulmaktadır.

3.5.3. Karasal Sayısal Yayına Geçiş Yönelik Düzenlemelerin Sektör Üzerindeki Etkisi

6112 sayılı kanunun 4. Maddesinin 2. Fıkrasında karasal sayısal yayına geçiş süreci düzenlenmektedir:

Bu Kanunun yayımı tarihinden itibaren en geç iki yıl içinde Üst Kurulca karasal yayın lisanslarının verilmesi amacıyla sayısal televizyon multipleks kapasitesi sıralama ihalesi yapılır. Sıralama ihalesinde karasal sayısal televizyon multipleks kapasitesi tahsisine hak kazanan kuruluşlardan bir bölümüne, ihaledeki sıraları ve analog kanal kapasitesi dikkate alınarak en fazla iki yıl süreyle sayısal yayının yanı sıra analog televizyon yayını yapmalarına da imkân tanınır. Tahsisi müteakip en geç iki yıllık süre sonunda analog karasal televizyon yayınları ülke genelinde tümüyle sonlandırılır ve analog karasal televizyon yayınları durdurulur. Radyo yayınları için sıralama ihalesi, analog televizyon yayınlarının kapatılmasının ardından altı ay içinde yapılır. Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu da kendisine yapılan tahsisler çerçevesinde ve Üst Kurulca verilen süre içinde karasal radyo ve televizyon

yayınlarını eski kullandığı kanal ve frekanslardan tahsis edilen kanal, multipleks kapasitesi ve frekanslara taşır.

Karasal sayısal yayına geçiş ve ilgili düzenleme sektör yöneticilerine sorulmuş, aşağıdaki veriler elde edilmiştir:

Kanal 1 temsilcisi, bu konuyla ilgili teknik çalışmaların kurum içinde sürdüğünü belirtmekte, bu sistemin yayıncılık alanındaki frekans tahsis karmaşasına bir düzenleme getireceğini düşündüğünü belirtmektedir.

Kanal 2 temsilcisi, karasal sayısal yayında lisans verme sürecinin henüz net olmadığını belirtmektedir. Lisans verme süreciyle hangi kanalın hangi numarada olacağına (nümerasyon) dair ihalenin birlikte olup olmayacağını önemli olduğunu, devletin lisanstan ziyade nümerasyondan gelir elde edebileceğini ileri sürmektedir. Kanalların nümerasyonda ilk on sırada yer almak isteyeceklerini söylemektedir. Nümerasyon hakkı çerçevesinde kanal numaralarının da kanallar tarafından pazarlanacağını belirtmektedir. Öte yandan yeni sistemin bilhassa izleyici için cazip olması için iyi planlanması gerektiğini, şimdilik izleyici açısından öne çıkan avantajın televizyonu hiçbir alıcıya bağlamaksızın açıldığı anda yayın alabilmek olduğunu vurgulamaktadır. Yeni üretilen televizyonların bu sisteme uyumlu olacağını; ancak eski televizyonlar için çok düşük bir alıcı maliyeti olması gerektiğini söylemektedir. Şu anda yüksek olan uydu kullanımını nedeniyle sistem faaliyete geçtikten sonra öneminin artıp artmayacağını belli olacağını belirtmektedir. Ancak bilhassa evlerinde dijital platformlardan ve aynı anda uydudan yayın izleyebilen ekonomik durumu görece daha iyi kesimler için yeni sistemin bir değişiklik getirmeyeceği kanaatini taşımaktadır.

Kanal 3 Temsilcisi, karasal sayısal yayın için frekans haritası çıkarılmakta olduğunu, RTÜK'ün de bu konuda çalışmaları olduğunu, yeni yayın sistemi için tüm ulusal karasal yayını olan televizyonların bir araya gelerek ortak bir şirket kurma çalışması yürüttüklerini belirtmektedir. İlgili şirketin alt yapısının oluşturulduğunu, kuruluş işlemlerinin tamamlanmak üzere olduğunu açıklamaktadır. Geçmişte, yayıncılık alanında önce fiili durumun ortaya çıktığını, ardından yasal düzenlemenin geldiğini; ancak bugün yayın başlamadan önce yeni teknolojiye göre yasal alt yapının hazırlandığını saptamaktadır. Yeni sisteme göre alt yapı çalışmalarını sürdürdüklerini

belirtmektedir.

Kanal 4 temsilcisi, karasal sayısal yayına geçişi desteklemektedir. Analog yayında yapılmakta geç kalınan yasal düzenlemenin yeni yayın biçimi olan karasal sayısal yayında geç kalınmadan yapılacak olmasını pozitif bir durum olarak değerlendirmektedir. Kanallarının teknik ve kurumsal altyapı olarak bu sisteme hazırlandığını; ancak karasal sayısal yayında kanal sayısının belli olmaması, analog ve sayısal yayınların ihalesinin birlikte yapılıp yapılmayacağı, ihale sonrası geçiş sürecinin nasıl olacağı gibi soruların yanıt beklediğini belirtmektedir..

Kanal 5 temsilcisi yeni sistemle ilgili çalışmalarının ve yatırımlarının sürdüğünü belirtmekte, yeni sistemin yayıncılık alanına daha düzenli bir pazar getireceğini ileri sürmektedir.

Kanal 6 temsilcisi, karasal sayısal yayın için RTÜK'ün destek verdiğini, kanalların alt yapı çalışmalarını yürüttüklerini belirtmektedir. Bu teknolojinin pozitif yanlarına vurgu yapmakta, verici direklerinin ve alıcı antenlerin ortadan kalkacak olmasını hatırlatmaktadır. Buna rağmen, karasal sayısal yayın sisteminin, gelişen uydu ve internet teknolojilerine karşı konumunu sorgulamaktadır. Yeni yayın mecralarının büyümesinin, gelişmesinin, verimli ve rasyonel olmasının sağlanması için ekonomik olması gerektiğini saptamaktadır. Yaklaşık 100TL'lik uydu kurulum maliyetiyle iki yüz civarında kanalı seyredebilen tüketicinin, maliyet olarak belki aynı fiyata gelecek olan ve en fazla elli kanal öngörülen karasal sayısal yayını tercih edip etmeyeceğinin belirsiz olduğunu ileri sürmektedir. Ayrıca gelişen internet teknolojisiyle yayınların tamamının internet üzerinden yapılması ihtimalinin güçlendiğini belirtmektedir. Karasal sayısal yayının tercih edilmesi için bazı zorunlukların getirilebileceğini, örneğin görüntü kirliliği yaratan uydu antenlerine kısıtlama getirilebileceğini; ancak bu gibi uygulamaların haber alma özgürlüğünü kısıtlama olarak algılanıp yargı kararlarıyla bozulabileceğini belirtmektedir. karasal sayısal yayıncılığın pazarlanması konusunda sıkıntıların ortaya çıkacağını ileri sürmektedir.

Tablo 3.5. Karasal Sayısal Yayına Geçişe Yönelik Düzenlemelerin Sektör Üzerindeki Etkisinin Tematik Çözümlemesi

BELİRLENEN ALT TEMALAR	KANALLAR					
	KANAL 1	KANAL 2	KANAL 3	KANAL 4	KANAL 5	KANAL 6
<i>Alt Tema 1: İhalelerin içeriğinin belirsizliğinden duyulan kaygı</i>			X	X		
<i>Alt Tema 2: Karasal Sayısal Yayına hazırlık</i>	X	X	X	X	X	X
<i>Alt Tema 3: Karasal Sayısal Yayının işlevselliği</i>			X			X
<i>Alt Tema 4:Nümerasyon dağılımı</i>		X				

Tablo 3.5.'te görüldüğü gibi, karasal sayısal yayına geçişe yönelik düzenlemelerin sektör üzerindeki etkisine yönelik dört alt tema bulunmaktadır. *Karasal Sayısal Yayına hazırlık* alt temasında tüm kanallar görüş bildirmişlerdir. *İhalelerin içeriğinin belirsizliğinden duyulan kaygı* alt temasında Kanal 3 ve Kanal 4, *Karasal Sayısal Yayının işlevselliği* alt temasında Kanal 3 ve Kanal 6, *Nümerasyon dağılımı* alt temasında ise yalnızca Kanal 2 görüş bildirmişlerdir.

Tablo 3.6. Karasal Sayısal Yayına Geçişe Yönelik Düzenlemelerin Sektör Üzerindeki Etkisi Temasına Yönelik Tonlar

Kanal İsmi	Olumlu	Olumsuz	Nötr	Kararsız
Kanal 1	X			
Kanal 2	X			
Kanal 3	X			
Kanal 4	X			
Kanal 5	X			
Kanal 6	X			

Tablo 3.6.'da görüldüğü gibi tüm yayıncılar karasal sayısal yayına geçişe yönelik düzenlemeyi olumlu bulmaktadır.

3.5.4. Yeni Yayıncılık Teknolojilerinin Sektör Üzerindeki Etkisi

Yeni yayıncılık teknolojileri, genellikle dijital yayın teknolojisinin, özellikle de internet teknolojisinin ve buna ek olarak mobil telefon operatörlerinin veri aktarım kapasitesinin genişlemesinin bir sonucu olarak ortaya çıkan yayın teknolojilerini anlatmak için kullanılan bir terimdir. Avrupa Birliği Görsel İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesinin birçok farklı maddesinde yeni yayıncılık teknolojilerine değinilmektedir. Yönergede, “yeni iletişim teknolojileri tarafından sunulan fırsatlardan yararlanmak” ve “kullanıcılara görsel işitsel medya hizmetlerini kullanmalarında artan seçenekler vermek” gibi açılımlar getiren yeni teknolojiler hem teşvik edilmekte hem de bir düzenleme çerçevesi çizilmeye çalışılmaktadır.

6112 sayılı kanunun 37. Maddesinin J bendinde “teknolojik gelişmelere bağlı olarak ortaya çıkan yeni yayın iletim yöntemleri de dâhil olmak üzere yayın hizmetleri ile ilgili düzenlemeler yapmak ve deneme yayını izni vermek” yetkisi RTÜK’e verilmiştir. Bu çerçevede RTÜK, yeni yayıncılık teknolojilerinin hukuki alt yapısının hazırlanması konusunda genel bir yetki kazanmıştır. Bu konudaki görüşleri ve yeni yayıncılık teknolojilerine yönelik hazırlıkları kanal yöneticilerine sorulmuş, aşağıdaki veriler elde edilmiştir:

Kanal 1 Temsilcisi, yeni yayıncılık teknolojileri konusunda teknik birimlerinin çalışmaları yürüttüğünü, bu alanda çok büyük yatırımları olduğunu belirtmekte, pazarın düzgün bir biçimde düzenlenmesi gerektiğini ifade etmektedir.

Kanal 2 temsilcisi, Türkiye’de uydu yayıncılığının ve sanal platformların oldukça gelişmiş olduğunu, ileriki yıllarda orta vadede sektörü bu yayıncılık biçimlerinin domine edeceğini düşündüğünü belirtmektedir. Öte yandan diğer yayıncılık sistemleri ile ilgili olarak da çalışmalar yürüttüklerini, bunların bazılarının da hayata geçtiğini belirtmektedir.

Kanal 3 Temsilcisi, yasada yeni yayıncılık teknolojileriyle ilgili öngörülü düzenlemeler yapıldığını, kendilerinin de bu teknolojilerle ilgili çalışmalar yürüttüklerini belirtmektedir.

Kanal 4 temsilcisi, yeni yayıncılık teknolojileri alanında 2005 yılından buyana çok ciddi fizibilite ve alt yapı çalışmaları gerçekleştirmekte olduklarını belirtmektedir. Kurumları içinde yeni medya ile ilgili bir birim kurulduğunu ve bu yönde çalışmaların kurumsallaştırıldığını ifade etmektedir. Alt yapı yatırımları ve tasarımlarıyla dünya çapında ödül alacak kadar iyi bir noktaya yükseldiklerini, kurum olarak yeni yayıncılık teknolojilerini kullandıklarını ve bu durumu daha da ileriye götüreceklerini belirtmektedir.

Kanal 5 Temsilcisi, öncelikle yayın standartını HD seviyesine taşımakla ilgilendiklerini, bunun için alt yapı ve ekipman yatırımı yaptıklarını belirtmektedir. Mobil telefon ve tablet bilgisayarlara uygun arayüzlerle yayına başladıklarını ifade etmektedir. Gazeteciliğin internet mecrasına kayması gibi yayıncılığın da IPTV üzerinden gerçekleşeceğini düşündükleri, sosyal olarak insanların daha mobil olmalarına orantılı olarak yayıncılığın da mobil ve isteğe bağlı hale geleceğini vurgulamaktadır. Teknolojik ve sosyolojik dönüşümlerin kanalları ister istemez yeni yayıncılık teknolojilerine geçmeye zorladığını belirtmektedir.

Kanal 6 Temsilcisi, yeni yayıncılık teknolojilerinin sektörü ciddi biçimde değiştireceğini, kendilerinin özellikle IPTV üzerinde çalışmalar yürüttüklerini belirtmektedir. Yurt dışı örnekleri incelediklerini ve fizibilite ve altyapı çalışmalarının devam ettiğini söylemektedir. Fransa'da IPTV abone sayısının altı yedi yıl içerisinde 400 binden 12 milyona ulaştığını, Fransa gibi Türkiye'de de kablo tv altyapısının güçlü olmaması nedeniyle IPTV'nin hızlı bir biçimde büyüyeceğini ileri sürmektedir. Bu alanın gelişebilmesi için internet sağlayıcı firmaların gelişmesi gerektiğini, bu hususta hem pazarda tekelleşmeye hem de geniş bant internet erişimine yönelik düzenlemeler yapılması gerektiğini savunmaktadır. Toplumda insanların daha bireysel hareket etmeye başlamaları nedeniyle isteğe bağlı yayıncılık ve IPTV talebinin artacağını, fiyat olarak daha makul olması hesaplandığından bu sistemin yaygınlaşacağını ileri sürmektedir.

Tablo 3.7. Yeni Yayıncılık Teknolojilerinin Sektör Üzerindeki Etkisinin Tematik Çözümlemesi

BELİRLENEN ALT TEMALAR	KANALLAR					
	KANAL	KANAL	KANAL	KANAL	KANAL	KANAL
	1	2	3	4	5	6
<i>Alt Tema 1: Yeni yayıncılık teknolojilerine yatırım</i>	X	X	X	X	X	X
<i>Alt Tema 2: IPTV yayıncılığının başat rolü</i>					X	X
<i>Alt Tema 3: Mevcut yayın ağırlığının değişmemesi</i>		X				

Tablo 3.7’’de görüldüğü gibi, yeni yayıncılık teknolojilerinin sektör üzerindeki etkisi yönelik dört alt tema bulunmaktadır. *Yeni yayıncılık teknolojilerine yatırım* alt temasında tüm kanallar görüş bildirmişlerdir. *IPTV yayıncılığının başat rolü* alt temasında Kanal 6 ve Kanal 5, *Mevcut yayın ağırlığının değişmemesi* alt temasında ise yalnızca Kanal 2 görüş bildirmişlerdir.

Tablo 3.8. Yeni Yayıncılık Teknolojilerinin Sektör Üzerindeki Etkisi Temasına Yönelik Tonlar

Kanal İsmi	Olumlu	Olumsuz	Nötr	Kararsız
Kanal 1	X			
Kanal 2	X			
Kanal 3			X	
Kanal 4	X			
Kanal 5	X			
Kanal 6	X			

TABLO 3.8.’de görüldüğü gibi Kanal 2 hariç tüm kanallar yeni yayıncılık teknolojileri konusunda olumlu görüş bildirmektedir. Kanal 2 temsilcisi ise uydu yayıncılığının başat rolünün devam edeceğini düşünerek nötr kalmaktadır.

3.5.5. Türk Televizyon Sektöründeki Rekabet Ortamı ve Kanallara Etkisi

Avrupa Birliği Görsel İşitsel Medya Hizmetleri yönergesinin üzerinde en çok durduğu hususlardan biri de serbest rekabet ortamıdır. Giriş bölümü 6. Paragrafta rekabet ile ilgili temel husus şöyle belirtilmektedir:

...Görsel-işitsel medya hizmetleri için hakiki bir Avrupa pazarı ve eşit

rekabet şartlarının önemini hatırla tutarak, görsel-işitsel medya hizmetleri pazarlarında şeffaflığı ve öngörülebilirliği temin etmek ve pazara girişte engellerin asgari düzeye çekilmesini sağlamak amacıyla serbest rekabet ve eşit muamele gibi iç pazarın temel prensiplerine saygı gösterilmelidir.

Ayrıca “Güçlü, rekabetçi ve tümleşik bir Avrupa görsel-işitsel endüstrisini geliştirmek” ve “rekabetin bozulmasını önlemek, hukuki yeterliliği geliştirmek, iç pazarın tamamlanmasına yardımcı olmak” gibi ifadelerle metnin birçok yerinde rekabetin serbest ve adil olmasına vurgu yapılmaktadır.

Aynı şekilde 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanunun 37. Maddesinin “a” bendinde RTÜK’ün görevleri arasında rekabetle ilgili konu şöyle düzenlenmektedir:

Yayın hizmetleri alanında ifade ve haber alma özgürlüğünün, düşünce çeşitliliğinin, Rekabet Kurumunun görev ve yetkileri saklı kalmak kaydıyla rekabet ortamının ve çoğulculuğun güvence altına alınması, yoğunlaşmanın önlenmesi ve kamu menfaatinin korunması amacıyla gerekli tedbirleri almak.

Yine 6112 sayılı yasada atıfta bulunulan 7/12/1994 tarihli ve 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun hükümlerinin de saklı olduğu belirtilmektedir. Yeni düzenlemeler ve sektörün durumu televizyon kanallarının yöneticilerine sorulmuş, aşağıdaki veriler elde edilmiştir:

Kanal 1 temsilcisi, Türkiye’de televizyon yayıncılığının son derece şeffaf olduğunu ve açık bir rekabetin söz konusu olduğunu düşünmektedir. Türkiye’de çok çeşitli, çok farklı sosyal kesimlerden ve oldukça fazla sayıda yayın kuruluşu bulunduğunu ve sektörün rekabete açık olduğunu belirtmektedir. Türkiye’de medyaya yatırım yapan ve Türkiye’den televizyon kanalları satın alan yabancı ve uluslararası kuruluşları örnek göstererek serbest rekabetin olmadığı bir ortama uluslararası sermayenin de girmeyeceğini ileri sürmektedir. Televizyon kanallarının alınıp satılan bir ticari meta haline geldiğini ifade etmektedir.

Kanal 2 temsilcisi, frekans tahsislerinin yasal olarak yapılmaması nedeniyle, özellikle karasal frekanslardan yayın yapan mevcut televizyon kanallarının alınıp satılması hususunda sektör dışı etkilerin olduğunu düşünmektedir. Dış müdahalelerin fırsat eşitsizliği oluşturduğunu beyan etmektedir. Bu durumun pazarın regülasyonu

açısından bir sorun teşkil ettiğini söylemektedir. Ayrıca sektörün önde gelen kanalları arasında uygun bir reklam geliri dağılımı olması gerektiği, aksi halde dengenin bozulacağı, bu nedenle büyük kanalların her birinin başarılı olması gerektiğini ifade etmektedir. Şu anda önde gelen dört kanalın sektörü taşıdığını ve reklam gelirin yaklaşık %70'ine sahip olduklarını; ancak diğer kanallarda yayın kalitesi açısından yükselen çığırda yaklaştıklarında ve aynı zamanda toplam reklam geliri olması gereken seviyeye (yaklaşık olarak bugünkü değerlerin iki misli) yükseldiğinde büyük kanalların reklam gelirlerinin yaklaşık %55'e düşeceğini öngörmektedir. Bu durumda diğer kanalların da gelirleri artacaktır. İleriki yıllarda bu ortam oluştuğunda sektörde rekabetin daha sağlıklı olacağını ileri sürmektedir.

Kanal 3 Temsilcisi, yayıncılık sektöründe rekabetin önünde bir engel olmadığını, herkesin serbestçe kanunlar çerçevesinde yayın yapabildiğini düşünmektedir. Ancak yaşanan en önemli sorunlardan birinin geçmişten beri üzerinde çok konuşulan izlenme ölçüm sistemleri olduğunu; burada bir hile yapılmışsa adil rekabette bahsedilemeyeceğini belirtmektedir. Toplam reklam gelirlerin rekabete uygun olduğunu, eskiden sadece güç için yapılan yayıncılığın ticari olarak yapılabildiğini; ancak her kanalın ticari amaçla yayın yapmayabileceğini ifade etmektedir.

Kanal 4 temsilcisi, Türkiye'de olması gereken serbest rekabet ortamının yeni yasa ile de sağlanamadığını düşünmektedir. Oransal olarak kanalların %100'lük beklentisinin RTÜK'ten %70 oranında TBBM'ye gittiğini; ancak Meclis'ten çıkan yasada %40 oranında başarı elde edildiğini belirtmektedir. Yine de bunun sektörün düzenlemesi açısından olumlu bir gelişme olduğunu; ancak yasanın çıkışından itibaren yeniden düzenleme gerektirdiğini ifade etmektedir. Yayın izinleri, teknolojik alt yapı ve telif hakları konularındaki sıkıntıların sektöre olumsuz yansıdığını söylemektedir. Televizyon kurumlarının önde gelenlerinin profesyonelleştiğini ve kurumsallaştığını; ancak diğer kanalların yasal düzenlemelerin de etkisiyle rekabet konusunda dezavantajları olduklarını belirtmektedir.

Kanal 5 temsilcisi, Türkiye'de serbest rekabetin var olduğunu, özellikle televizyon yayıncılığı açısından kanalların rekabet edebilmelerinin önünde bir engel olmadığını belirtmektedir. Açık bir şekilde kanalların birbirleriyle rekabet

edebildiklerini düşünmektedir. Ticari anlamda rekabet açısından Türkiye'nin oldukça demokratik bir ülke olduğunu belirtmektedir.

Kanal 6 Temsilcisi, pazara dışarıdan oyuncu girebildiğini; ancak yeni yapılacak karasal sayısal yayın frekansı ihalesine yeni aktörlerin değil sadece kanun çıkmadan önce yıldır yayıncılık yapanların girebileceğini belirtmektedir. Bu nedenle şu an için mevcut kanalların rekabet edebileceğini vurgulamaktadır. Öte yandan ulusal kanallar düzeyinde sadece üç dört mecrada (kabloda, uyduda, sanal platformlarda) birden yer alanların rekabet etme şansı bulabildiklerini belirtmektedir. Öte yandan tüm ulusal kanallar aynı kalitede içerik üretemedikleri için büyük çoğunluğunun rekabette geri kaldıklarını belirtmektedir. Bu durumun yayıncılığın pozitif anlamda dönüşümü ve yabancı ortaklıklarla aşılabileceğini ileri sürmektedir. Ancak karasal yayın frekansına sahip olmanın öneminin ortadan kaldırılıp büyük küçük tüm kanalların sayısal yayında eşit mecrada rekabet edebilir hale gelmelerinin daha sağlıklı bir rekabet ortamı oluşturacağını ve bu durumun yayın kalitesini yükselteceğini düşündüğünü belirtmektedir.

Tablo 3.9. Türk Televizyon Sektöründeki Rekabet Ortamı ve Kanallara Etkisinin Tematik Çözümlemesi

BELİRLENEN ALT TEMALAR	KANALLAR					
	KANAL 1	KANAL 2	KANAL 3	KANAL 4	KANAL 5	KANAL 6
<i>Alt Tema 1: Pazara giriş serbestisi</i>				X		X
<i>Alt Tema 2: Yasal düzenlemelerin yeterliliği</i>		X		X	X	
<i>Alt Tema 3: Ölçüm sitemlerinin güvenilirliği</i>			X			
<i>Alt Tema 4: Siyasi müdahaleler</i>		X		X		
<i>Alt Tema 5: Uluslararası sermayenin varlığı</i>	X					

Tablo 3.9’de görüldüğü gibi, Türk televizyon sektöründeki rekabet ortamı ve kanallara etkisine dair beş alt tema bulunmaktadır. Kanal Temsilcilerin görüşleri farklı alt temalara dağılmakta, herhangi bir temada yoğunlaşma bulunmamaktadır. : *Pazara giriş serbestisi* alt temasında Kanal 4 ve Kanal 6, *Yasal düzenlemelerin yeterliliği* alt temasında Kanal 2, Kanal 4 ve Kanal 5, *Ölçüm sistemlerinin güvenilirliği* alt temasında Kanal 3, *Siyasi müdahaleler* alt temasında Kanal 2 ve Kanal 4 ve *Uluslararası sermayenin varlığı* alt temasında Kanal 5 görüş bildirmişlerdir.

Tablo 3.10. Türk Televizyon Sektöründeki Rekabet Ortamı ve Kanallara Etkisi Temasına Yönelik Tonlar

Kanal İsmi	Olumlu	Olumsuz	Nötr	Kararsız
Kanal 1	X			
Kanal 2		X		
Kanal 3	X			
Kanal 4		X		
Kanal 5	X			
Kanal 6			X	

Tablo 3.10’da görüldüğü gibi sektörde serbest rekabet ortamıyla ilgili sektör aktörlerinin fikirleri uyuşmamaktadır. Kanal 1, Kanal 3 ve Kanal 5 rekabet ortamının serbest olduğunu düşünürken Kanal 2 ve Kanal 4 tersini düşünmekte, Kanal 6 ise nötr kalmaktadır.

3.5.6. Televizyon Sektöründeki Tekelleşme Önleyici Düzenlemelerin Kanallara Etkisi

Avrupa Birliği görsel işitsel politikasının temel amaçlarından bir de medya da tekelleşmeyi önlemek ve pazarda yoğunlaşmanın önüne geçmektir. Bu doğrultuda kesin hükümler getirilmemiş; üye devletlerden kendi ülke şartlarına uygun düzenlemeleri yapmaları beklenmiştir. Bu çerçevede Türkiye’de de tekelleşmeyi önlemek için 6112 sayılı yasa çerçevesinde bazı önlemler alınmış, özellikle 19. Maddenin D bendinde,

Bir gerçek veya tüzel kişi doğrudan veya dolaylı olarak en fazla dört karasal yayın lisansına sahip medya hizmet sağlayıcı kuruluşa ortak olabilir. Ancak, birden çok medya hizmet sağlayıcıya ortaklıkta bir gerçek veya tüzel kişinin doğrudan veya dolaylı hisse sahibi olduğu

medya hizmet sağlayıcı kuruluşların yıllık toplam ticarî iletişim geliri, sektörün toplam ticarî iletişim gelirinin yüzde otuzunu geçemez. Toplam ticarî iletişim geliri bu oranı aşan gerçek veya tüzel kişiler, Üst Kurul tarafından verilen doksan günlük süre içinde bu oranın altına inecek şekilde medya hizmet sağlayıcı kuruluşlardaki hisselerini devreder. Verilen süre içinde Üst Kurul kararının gereğini yerine getirmeyen gerçek veya tüzel kişi hakkında, kararın gereğini yerine getirmediği her ay için Üst Kurulca dörtyüzbin Türk Lirası idarî para cezası uygulanır. Bu bendin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar Üst Kurul tarafından belirlenir.

şeklinde bir düzenleme getirilmiştir. Bu husustaki düzenlemeler televizyon kanallarının yöneticilerine sorulmuş, aşağıdaki veriler elde edilmiştir:

Kanal 1 temsilcisi, tekelleşmeye karşı devletin bir takım yasal düzenlemeler yapmasının normal olduğunu, dünyada da bunun örneklerinin bulunduğunu söylemektedir. Bir ülkenin bütün medyasının bir grubun ya da bir kesimin denetimine girmesinin orada demokrasi ve iletişim özgürlüğünün tehlikeye girmesini doğurabileceğini belirtmektedir. Yeni getirilen kriterlerle karasal, lisans hakkının dört ile sınırlandırıldığını, ikinci olarak gelir oranı sınırının getirildiğini; ama bu düzenlemelerin Türkiye için ne kadar yeterli olacağını yaşayıp göreceğimizi belirtmektedir. Düzenlemenin genel olarak makul olduğunu, sektörün de buna uyum sağladığını söylemektedir.

Kanal 2 temsilcisi medyada tekelleşmenin doğal olarak var olduğunu, bir ülkenin tekelleşme karşıtı önlemler almasının normal olduğunu belirtmektedir. Ancak %30 pazar payı ile ilgili sınırlamanın bir şirketi çok başarılı olduğu ve %30'u geçtiği için cezalandırma anlamına gelmemesi gerektiğini de eklemektedir. Şu anda hiçbir şirketin %30'luk pazar payına ulaşması mümkün görünmediğinden sorun olmadığını, ancak olası bir durumda başarılı olanın mağdur olmaması için de yeniden bir düzenleme yapılması gerekebileceğini söylemektedir. %30'u geçmesi gerekenin hisse satılı yapmasının öngörülmesini de problemli olarak tanımlamakta, hisse satmak için her zaman kolay müşteri bulunamayacağının altını çizmektedir. Ayrıca %30 hesaplamasının nasıl yapılacağının da hassas bir konu olduğunu hatırlatmaktadır.

Kanal 3 Temsilcisi, yapılan düzenlemeleri sektörün yapısı çerçevesinde değerlendirdiğinde rekabeti bozacak anormal bir durum görmediğini belirtmekte, yasa

düzenlemenin halihazırda Avrupa Birliği mevzuatına göre yapıldığının altını çizmektedir. Her liberal ülkede benzer düzenlemelerin olduğunu vurgulamaktadır.

Kanal 4 temsilcisi, AB'nin tekelleşme hususunda benzer düzenlemeler öngördüğünü Türkiye'nin de bu yönde düzenleme yapmasının kabul edilebilir olduğunu belirtmektedir.

Kanal 5 temsilcisi, reklam geliri oranı uygulamasını doğru bulmaktadır. Reklam gelirlerinin dönüşümü hesaplandığında reklam gelirlerinin aynı zamanda televizyonun içeriğine harcanan bir değer olduğunun altını çizmektedir. Reklam gelirlerinde bir tekelleşme olursa otomatik olarak o televizyonun içeriğinin zenginleşmesinin ve izlenirlik oranında da tekelleşmenin ortaya çıkmasının söz konusu olacağını ileri sürmektedir. Gittikçe haksız bir rekabete dönüşecek olan bu şartlarla içerikler arasında uçurumun artacağını ve tekelleşmenin sabitleşeceğini vurgulamaktadır. Bu nedenle yeni yasanın bu düzenlemesinin doğru olduğunu, dünyanın birçok yerinde bu tip kotaların var olduğunu, hatta bazı Batı ülkelerinde çok daha koruyucu kotaların mevcut olduğunu belirtmektedir.

Kanal 6 temsilcisi, tekelleşme önleyici düzenlemelerin olması gerektiğini; ancak yasal mevzuatın etrafından dolanma çabalarına girilebileceğini belirtmektedir. Bu konuda denetim mekanizmasının önemli olduğunu; ancak bir sorunun da denetimi kimin ve nasıl yapacağı noktasında ortaya çıktığını söylemektedir.

Tablo 3.11. Televizyon Sektöründeki Tekelleşme Önleyici Düzenlemelerin Kanallara Etkisinin Tematik Çözümlemesi

BELİRLENEN ALT TEMALAR	KANALLAR					
	KANAL 1	KANAL 2	KANAL 3	KANAL 4	KANAL 5	KANAL 6
<i>Alt Tema 1: Tekelleşme önleyici düzenlemenin gerekliliği</i>	X	X	X	X	X	X
<i>Alt Tema 2: Denetim ve Ölçüm Mekanizmasının Önemi</i>	X	X			X	X
<i>Alt Tema 3: Diğer ülke pazarlarının da düzenlenmiş olması</i>	X	X	X	X		
<i>Alt Tema 4: Başarılı şirketin cezalandırılması</i>		X				

Tablo 3.11’’de görüldüğü gibi, televizyon sektöründeki tekelleşme önleyici düzenlemelerin kanallara etkisine dair dört alt tema bulunmaktadır.Kanal Temsilcilerin tamamı, *tekelleşme önleyici düzenlemelerin gerekliliği* alt temasında görüş beyan etmişlerdir.Kanal 1, Kanal 2, Kanal 5 ve Kanal 6*Denetim ve Ölçüm Mekanizmasının Önemi* alt temasında; Kanal 1, Kanal 2, Kanal 3 ve Kanal 4, *Diğer ülke pazarlarının da düzenlenmiş olması* alt temasında; Kanal 2 ise *Başarılı şirketin cezalandırılması* görüş bildirmişlerdir.

Tablo 3.12. Televizyon Sektöründeki Tekelleşme Önleyici Düzenlemelerin Kanallara Etkisi Temasına Yönelik Tonlar

Kanal İsmi	Olumlu	Olumsuz	Nötr	Kararsız
Kanal 1	X			
Kanal 2				X
Kanal 3	X			
Kanal 4	X			
Kanal 5	X			
Kanal 6	X			

Tablo 3.12’de görüldüğü gibi tekelleşme önleyici yasaların gerekliliği konusunda sektörde genel bir uyum bulunmakta, ancak kimin tekel hakine geldiğinin denetimin ve ölçümünün ön plana çıktığı görülmektedir.

3.5.7. Televizyon Yayıncılarının Çapraz Tekelleşme Konusundaki Eğilimleri

Medya sektöründe tekelleşme sorunu ile bağlantılı olarak en çok tartışılan konulardan biri de çapraz tekelleşme olmuştur. Çapraz tekelleşme tartışmaları, medya sahiplerinin farklı sektörlerde de faaliyet göstermesi ve medyanın gücünü diğer sektörlerdeki çıkarları için kullanmaları konusunda yoğunlaşmıştır. Bu konudaki düzenlemeler serbest piyasa koşullarına aykırı olmamak adına genellikle gevşek bırakılmış, 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanunun 19. Maddesinin “b” fıkrasında sadece aşağıdaki düzenleme getirilmiştir:

Siyasî partiler, sendikalar, meslek kuruluşları, kooperatifler, birlikler,

dernekler, vakıflar, mahallî idareler ve bunlar tarafından kurulan veya bunların doğrudan veya dolaylı ortak oldukları şirketler ile sermaye piyasası kurumları ve bunlara doğrudan veya dolaylı ortak olan gerçek ve tüzel kişilere yayın lisansı verilemez. Bu kuruluşlar, medya hizmet sağlayıcı kuruluşlara doğrudan veya dolaylı ortak olamaz.

Bu düzenleme ve çapraz tekelleşme ile ilgili düşünceleri televizyon kanallarının yöneticilerine sorulmuş, aşağıdaki veriler elde edilmiştir:

Kanal 1 temsilcisi, medyanın doğru regüle edildiği, kuralların konulduğu, işleyişin kontrol edildiği, denetimin yapıldığı bir sektör olması halinde bir medya kuruluşu sahibinin başka bir işle ilgilenmesin hiçbir sakıncası olmadığını ileri sürmektedir. Bir medya sahibinin medyayı kendi çıkarlarına alet etmesi durumunda da kuralların işletilerek müdahale edilebileceğini belirtmektedir. Halihazırda güçlü bir finans yapısına, güçlü bir ekonomik yapıya sahip olmayan medya kuruluşlarının bağımsız kalabilmesi çok zor olduğunu, farklı alanlarda yatırımın yasaklanması halinde medya kuruluşlarının mutlaka bir gücün yörüngesine girerek hayatını sürdürmek zorunda kalacağını ileri sürmektedir. Televizyonların ancak güçlü sermaye yapılarına kavuşmasıyla ekonomik olarak tam bağımsızlıklarının mümkün olabileceğini belirtmekte; ancak daha da önemli olanın medyada ifade özgürlüğünü ve editoryal bağımsızlığı yasalarla sağlamak olduğunu belirtmektedir.

Kanal 2 temsilcisi, büyük sermaye kuruluşlarının medyayı ele geçirmelerine karşı bu düşüncelerin ileri sürüldüğünü belirtmektedir. Bankacılık sektörünü örnek vererek bankaların farklı alanlarda yatırım yapmalarına karşı engelleyici düzenlemelerin bulunduğunu; ancak medya için bu durumun tehlikeli olacağını, çünkü medyanın kendini idare ettirebilecek bir sermayeye sahip olmadığını, çok zaman bir holding şirketinin sermaye dokunuşuna ihtiyacı olduğunu belirtmektedir. Çapraz tekelleşmeye dair bir düzenleme yapılması halinde medya sektörünün büyük darbe yiyeceğini ileri sürmektedir. Her ne kadar büyük şirketlerin medyaya kendi gündemlerini dayatması gibi bir risk olsa da diğer yandan büyük grupların olmaması halinde medyanın ilerleyemeyeceğini ifade etmektedir. Medya sektörünün henüz gelişmekte olduğunu, bugün elde ettiği 2.4 milyar dolar cirodan dünya standartlarında olması gereken 5 milyar 6 milyar ciroya yükseldiğinde çapraz yatırımların ya da medyanın diğer sektörler

üzerinde etki aracı olarak görülmesinin çok anlamı kalmayacağını, piyasanın bu tip yapılanmaları tasfiye edeceğini ileri sürmektedir.

Kanal 3 temsilcisi, çapraz tekelleşme dengesini bulmakta bazı sıkıntılar olduğunu belirtmektedir. Medyanın bir baskı aracı olarak kullanılmasının önüne geçmek için böyle düzenlemeler düşünüldüğünü; ancak, çok kısıtlandığında geriye yayıncılığı kimin yapabileceği noktasında hiçbir sermayenin kalmadığını ifade etmektedir. Bu nedenle baskı aracı olarak kullanılmasına karşı olmakla birlikte başka bir alanda faaliyet gösterdiği için bir grubun ticaretini engellemenin de haklı olmadığını savunmaktadır. Sektörün cirosu arttıkça ticari olarak yayıncılığa bakan işletmecilerin müşterilerinin tepkilerini almamak için kötü niyetli girişimlerde bulunamayacağını ileri sürmekte, bu alanın serbest bırakılması gerektiğini belirtmektedir.

Kanal 4 temsilcisi, yayın alanında faaliyet gösteren bir firmanın başka bir alanda da faaliyet göstermesinin doğal olduğunu, yayıncılık sektörünün zaten finans sıkıntısı çeken bir sektör olarak çapraz işkollarına kapatılmasının yanlış olduğunu ifade etmektedir.

Kanal 5 temsilcisi, geçmişte Türkiye’de yıllarca medya sektörünü yan sektör olarak gören gruplar olduğunu, medyada yayın yapan bir patronun, otomotiv sektöründe, akaryakıt sektöründe, madencilik sektöründe devam edip medyayı da bir yan uzuv olarak değerlendirdiğini bu yaşanmış ilişki tarzının çapraz tekelleşmeye karşı bir hassasiyet yarattığını belirtmektedir. Bu tip sektörlerle uğraşan patronajın daha çok devletle işi olan devletten ihale alan insanların medya sektörünü de zaman zaman bu işlerin gelişiminde kullandıklarının bir gerçek olduğunu, ancak konunun düzenlenmesinin Türkiye’de ve dünyada çokça tartışılan güncel bir medya problemi olan iktidar ve medya ilişkisi ya da siyasi otorite ile medya ilişkisi bağlamında oldukça problemlili olduğunu ifade etmektedir. Ancak günümüz çağdaş dünya medyasının bir endüstri haline geldiğini ve büyük gruplara baktığınızda dünyanın önde gelen medya gruplarının sadece yayıncılıktan para kazanan ve yayıncılığa ne kadar para harcayıp ne kadar kazanırım hesabını yapan gruplar olduğunu belirtmektedir. Medya sektörünü kar etme amacıyla bir ticari müessese olarak gördüğünüzde başka herhangi bir ilişki tarzına bürünmenin pek mümkün olmadığını ileri sürmektedir. Farklı bir ajanda ile hareket

edildiğinde televizyonun rekabet gücünün zayıflayacağını, böyle bir durumda televizyonun izlenirlik oranının düşeceğini ve televizyonun işletilemeyeceğini günümüz dünyasında bunun geçerli bir durum olmadığını belirtmektedir. Ayrıca yabancı medya sermayesinin Türkiye'ye gelmesiyle birlikte bir rol model olduğunu ve onların sisteminin yavaş yavaş Türkiye'de de oturduğunu; yeni Türk patronların kendilerinden alan, kendilerinden yiyen, kendi sırtlarında kambur medya şirketlerinden kurtulup üreten ve kazanan medya şirketleri istediğini söylemektedir.

Kanal 6 temsilcisi, her şeyin regüle edilemeyeceğini, böyle bir yaklaşımın hatalı olacağını belirtmiştir. Bir kişinin hangi çeşitlilikte ticari faaliyette bulunacağını kısıtlanmasının doğru olmadığını düşündüğünü beyan etmişti. Ülkeyi ve vatandaşını korumak açısından bu düzenlemelerin yapılmak istenmesini makul görebileceğini; ancak uygulamanın çok zor olduğunu belirtmiştir.

Tablo 3.13. Televizyon Yayıncılarının Çapraz Tekelleşme Konusundaki Eğilimlerinin Tematik Çözümlemesi

BELİRLENEN ALT TEMALAR	KANALLAR					
	KANAL	KANAL	KANAL	KANAL	KANAL	KANAL
	1	2	3	4	5	6
<i>Alt Tema 1: Medyanın farklı sektörde faaliyet gösterebilmesi</i>	X	X	X	X	X	X
<i>Alt Tema 2: Medyanın dış finansman ihtiyacı</i>	X	X	X	X		
<i>Alt Tema 3: Medyanın baskı aracı olarak kullanılması</i>	X		X		X	

Tablo 3.13'te görüldüğü gibi, televizyon yayıncılarının çapraz tekelleşme konusundaki eğilimlerine dair üç alt tema bulunmaktadır. Kanal temsilcilerinin tamamı *Medyanın farklı sektörde faaliyet gösterebilmesi* alt temasında görüş bildirmişlerdir. *Medyanın dış finansman ihtiyacı* alt temasında ise dört kanal, Kanal 1, Kanal 2, Kanal 3 ve Kanal 4 görüş bildirmişlerdir. Son olarak *Medyanın baskı aracı olarak kullanılması* alt temasında Kanal 1, Kanal 3 ve Kanal 5 görüş bildirmişlerdir.

Tablo 3.14. Televizyon Yayıncılarının Çapraz Tekelleşme Konusundaki Eğilimleri Temasına Yönelik Tonlar

Kanal İsmi	Olumlu	Olumsuz	Nötr	Kararsız
Kanal 1	X			
Kanal 2	X			
Kanal 3	X			
Kanal 4	X			
Kanal 5	X			
Kanal 6	X			

Tablo 3.14’te görüldüğü gibi, sektör temsilcileri medyanın başka iş kollarında da faaliyet gösteren gruplarca yönetilebilmesi konusundaki düzenlemelere sektör temsilcileri olumlu yaklaşmaktadır.

3.5.8. Medyada Yabancı Sermaye Oranının Yayıncılar Üzerindeki Etkisi

Avrupa Birliği’nin Görsel İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesini temel amacı, AB bütünleşmesinin temeli olan tek pazar ve ekonomik entegrasyon çerçevesinde malların, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımının sağlanmasıdır. Bu nedenle herhangi bir ülkede bir diğer AB üyesi ülkenin bir kuruluşu ya da vatandaşının bir medya hizmet sağlayıcıyı satın almasına sınırlama getirilemez. Ancak 6112 sayılı yasanın 19. Maddesinin F ve E bentlerinde yabancı sermaye oranı ile ilgili sınırlama getirilmiş ve aşağıdaki düzenlemeye gidilmiştir:

(f) Bir medya hizmet sağlayıcı kuruluşta doğrudan toplam yabancı sermaye payı, ödenmiş sermayenin yüzde ellisini geçemez. Yabancı bir gerçek veya tüzel kişi en fazla iki medya hizmet sağlayıcı kuruluşu doğrudan ortak olabilir. Medya hizmet sağlayıcı kuruluşların ortağı olan şirketlere yabancı gerçek veya tüzel kişilerin iştirak ederek yayın kuruluşlarına dolaylı ortak olmaları hâlinde, yayıncı kuruluşların yönetim kurulu başkanı, başkan vekili ile yönetim kurulu çoğunluğu ve genel müdürünün Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olması ve ayrıca yayıncı kuruluş genel kurullarında oy çoğunluğunun Türkiye Cumhuriyeti tabiiyetini haiz gerçek veya tüzel kişilerde bulunması zorunludur. Şirket ana sözleşmelerinde bu hususları sağlayan düzenlemeler açıkça belirtilir.

(e) Yerli veya yabancı hissedarlar hiçbir şekilde imtiyazlı hisse senedine sahip olamaz.

Bu düzenlemeler televizyon kanallarının yöneticilerine sorulmuş, aşağıdaki veriler elde edilmiştir:

Kanal 1 temsilcisi, yabancı sermaye oranında sınır olmaması gerektiğini, yabancı yatırımcının gelip Türkiye’de bir kanalın %100’ünü satın alabilmesi, aynı şekilde bir Türk yatırımcının da herhangi bir ülkede bu işlemi yapabilmesinin gerektiğini belirtmektedir. Kendi gruplarının bu yönde yatırımları olduğunu ifade ederek Türkiye’nin eski reflekslerle bölünme ya da milli medya yabancıların eline geçmesin kaygısı ile hareket ettiğini belirtmektedir. Bir yabancı şirketin buraya gelip yayın yapınca, buradaki insanlara yayın yapacağını, buradaki insanlardan reklam alacağını ve buradakilere izletmek zorunda olduğunu, dolayısıyla Türkiye’nin değerlerine aykırı yayın yapmasının pek mümkün ve akılcı olmayacağını ifade etmektedir.

Kanal 2 temsilcisi, serbest piyasa ekonomisi, liberalizm gibi kavramlar çerçevesinden bakıldığında sermayenin serbest olması gerektiğini; ancak bu konuda daha muhafazakar görüşlere sahip olduklarını belirtmektedir. Televizyon yayınlarının halkın kültürünü ve dilini etkilediğini, ayrıca yayıncılığın başka ülke siyasetleri tarafından manipüle edilebileceğini ifade etmektedir. Avrupa Birliği’nin istediği düzenlemede haklılık payı olduğunu; ancak Türkiye’yi AB üyeliğine almayarak haksız rekabet oluşturduğunu savunmaktadır. Bu nedenle yasa da getirilen kısıtlamayı benimsemekte, tam üyelik durumunda %100 yabancı sermayenin serbest kalması görüşünü doğru bulmaktadır.

Kanal 3 temsilcisi, aslında % 100 yabancı sermaye sahipliği olmasına engel olmadığını, mevcut durumda doğrudan %50; ancak dolaylı olursa % 100’ü yabancı sahiplik olabildiğini belirtmektedir. Dolaylı yöntemin de Türkiye’de şirket kurmak olduğunu, bunun tek şartının, o şirketlerin yöneticilerinin Türk olması olduğunu altını çizmektedir. Önceki uygulamalarda % 100’üne sahip olmak için birinin üstünde emanet hisse bırakıldığını, yasal düzenleme yapılırken ya doğru takip edilip yan taraflarından dolaşılmasının da önüne geçilmesi gerektiğini ya da önünü açmak gerektiğini

savunmaktadır. Şu an dolaylı olarak %100'e sahip olma imkanı bulunduğunu, bunun resmen olmasında bir sakınca görmediğini belirtmektedir.

Kanal 4 temsilcisi, yayıncıların yasa çıkmadan önce tercihlerini %100 yabancı sermaye olarak belirttiklerini, mütakabiliyet esasının ise kanun koyucuya bırakıldığını belirtmektedir. Ancak yasa çıkarken mecliste özellikle muhalefet partilerinin itirazlarıyla önce %49 oran istendiği, sonra %50'de karar kılındığını söylemektedir. Bir Türk vatandaşının gidip bir televizyon alabildiği herhangi bir ülkenin vatandaşının da gelip Türkiye'den bir televizyon satın alabilmesi gerektiğini, bunun serbest ve şeffaf olmasını istediklerini ifade etmektedir. Gerekçe olarak ise kağıt üstünde görünen birçok yöneticinin yerine devletin ilgili televizyonun sahibinin kim olduğunu bildiğini ve Cumhurbaşkanlığı davetlerinde ya da önemli davetlerde bu sahipleri davet ettiğini ileri sürmektedir. ediyor. Kağıt üzerinde görünenle şirket sahiplerini farklı olduğunu, bu tür uygulamalara gerek kalmaması için sahiplik ve yabancı sermaye oranının serbest bırakılmasını arzu ettiklerini; ancak istenen ilerlemeyi ve gelişmeyi sağlayamadıklarını açıklamaktadır. Ayrıca T.C. vatandaşı olmayanların yönetim kurulunda bulunamamasının da yabancı sermaye girişi açısından doğru olmadığını savunmaktadır. Yasada, AB'nin öngördüğü koruyucu uygulamaların kolaylıkla yer aldığını; ancak serbestleştirici uygulamalara karşı genel bir direnç olduğunu saptamaktadır.

Kanal 5 temsilcisi, küreselleşme sürecinde farklı alanlarda yapıldığına göre medyada da yabancı sermayenin serbest bırakılabileceğini ifade etmektedir. Medyanın yönlendirici olması ulusal çıkarlar doğrultusunda zararlı olabilir diye düşünülse de telekomünikasyon alanının daha önemli olduğunu; ancak bu alanda sınırlama olmadığını ileri sürmektedir. Halihazırda bu kaygıya da gerek olmadığını, dünyanın hem teknolojik anlamda hem globalleşme anlamında son derece küçülmüş durumda olduğunu, bir ülkeden bir ülkeye her şeyin izlenebildiğini belirtmektedir. Her sektörde olduğu gibi medya sektöründe de sermayenin milliyeti olmadığını düşündüğünü, medya sektörünün o ülke içinde ne kadar kabul gördüğü, ne kadar benimsendiği, ne kadar etik ve doğru işler yaptığının daha önemli olduğunu söylemektedir. Kaliteli, objektif ve etik yayıncılığın olduğu yerde yabancı sermaye payının önemli olmadığını, bugün yerli medyamızın başka ülkelerde faaliyet aynı şeyin ülkemizde de yabancılar için olmasının

bir sakıncası olmayacağını ifade etmektedir.

Kanal 6 temsilcisi, sermayenin girmek istediği bir alana onu sokmamanın çok zor olduğunu belirtmektedir. Kanunda bir sınırlama getirmenin amaca hizmet edip etmediğinin sorgulanması gerektiğini ifade etmektedir. Geçmişte bazı televizyon kanallarında yabancı sermaye oranına uymak için hisselerin göstermelik olarak üçüncü kişilere verildiği duyumları aldığını belirtmiştir. Bir şekil de bu sınırlamaların etrafından dönüldüğü için %100 veya %95 gibi oranlarda bu sınırlamaların kaldırılması gerektiğini düşündüğünü söylemektedir.

Tablo 3.15. Medyada Yabancı Sermaye Oranının Yayıncılar Üzerindeki Etkisinin Tematik Çözümlemesi

BELİRLENEN TEMALAR	ALT	KANALLAR					
		KANAL 1	KANAL 2	KANAL 3	KANAL 4	KANAL 5	KANAL 6
<i>Alt Tema 1: Sermaye sınırlamasının engellenemeyeceği</i>		X		X	X	X	X
<i>Alt Tema 2: Düzenlemenin şeffaflığı sağlamadığı</i>				X	X		X
<i>Alt Tema 3: Belli oranda kontrol altında olması gerektiği</i>			X				
<i>Alt Tema 4: Yabancı ülke siyasetinin etkisi kaygısı</i>			X			X	

Tablo 3.15’’te görüldüğü gibi, medyada yabancı sermaye oranının yayıncılar üzerindeki etkisine dair dört alt tema bulunmaktadır.Kanal 2 hariç kanal temsilcilerin tamamı, *Sermaye sınırlamasının engellenemeyeceği* alt temasında görüş beyan etmişlerdir.Kanal 3, Kanal 4 ve Kanal 6*Düzenlemenin şeffaflığı sağlamadığı* alt temasında; Kanal 2, *Belli oranda kontrol altında olması gerektiği* alt temasında; yine Kanal 2 ve Kanal 5 ise *Yabancı ülke siyasetinin etkisi kaygısı*alt temasında görüş bildirmişlerdir.

Tablo 3.16. Medyada Yabancı Sermaye Oranının Yayıncılar Üzerindeki Etkisi Temasına Yönelik Tonlar

Kanal İsmi	Olumlu	Olumsuz	Nötr	Kararsız
Kanal 1		X		
Kanal 2	X			
Kanal 3		X		
Kanal 4		X		
Kanal 5		X		
Kanal 6		X		

Tablo 3.16’da görüldüğü gibi, medyada yabancı sermaye oranına yönelik düzenlemelere Kanal 2 hariç diğer tüm kanallar olumsuz bakmaktadırlar.

3.5.9. Ticari Yayıncılığın Kendi Kendini Finanse Etme Kapasitesi

Görsel İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesinin giriş bölümünün birinci paragrafında üye ülkelerden “...özellikle ticari yayıncılığın finansmanı ve Avrupa bilgi teknolojilerindeki ve medya endüstrileri ile hizmetlerindeki rekabet ve hukuki yeterlilik için en uygun koşulların...” sağlanmasının beklendiği ifade edilmektedir. Ticari yayıncılığın finansmanı, özellikle sektörün kendi kendine yetebilmesi önemli bir soru olarak sektör içinde ve dışında sermaye oranı ve tekelleşme hususlarında sıkça tartışılan bir konu olagelmıştır. Bu konu televizyon kanallarının yöneticilerine sorulmuş, aşağıdaki veriler elde edilmiştir:

Kanal 1 temsilcisi, medyanın kendi kendini finansmanı açısından söylenenden daha iyi konumda olduğunu düşündüğünü, yayın kuruluşları kendi reklam payları ya da kendi faaliyet alanlarından elde ettikleri ekonomik gelir çok düşükken yaşayamayacağını, kimsenin uzun süre bu durumu finanse etmeyeceğini belirtmektedir. Nitekim bu tür finanse edilen medya kuruluşlarını geçmişte gördüklerini bunların sonunda kapandığını söylemektedir. Bu denli hareketli liberal bir ekonominin olduğu yerde hiçbir patronun sonsuza kadar yayıncılığa para harcamak istemeyeceğini, en azından başa baş gelir-gider dengesi olduğunu düşündüğünü ifade etmektedir.

Kanal 2 temsilcisi, sektördeki 2.4 milyar toplam gelirin aşağı yukarı yüzde 71’inin beş kanal tarafından paylaşıldığını, ticareten bu beş kanalın dışında kalan

kanalların kar ettiği inancında olmadığını söylemektedir. Ancak sektörün 5.8 milyar liraya kadar gidebileceğinin düşünöldüğünü, 5.8 milyar liraya giderse o zaman giderler ikinci alttaki segmentin de onun altındaki segmentin de para kazanmaya başlamasının söz konusu olacağını, bu nedenle diğer kanalların da hala yayınlarını devam ettirdiklerini belirtmektedir. Bu projeksiyonun, aynı zamanda kanalların finansal olarak destekçi bulabilmelerini sağladığını düşünmektedir.

Kanal 3 temsilcisi, kanalların kendi kendilerini finansmanı noktasında geçmişten daha iyi noktada bulunduğunu, 1990’da 230 milyon dolar reklam gelirlerinin bugün yaklaşık 2,5 milyar dolar olduğunu, ilerleyen süreçte daha büyük ve hızlı adımlarla bu gelirlerin artacağını düşündüğünü belirtmektedir. Sektörün gittikçe daha ticari bir alan haline dönüştüğünü, ancak henüz tam verimliliğe erişmediğini ifade etmektedir.

Kanal 4 temsilcisi, başat kanallar hariç bütün kanalların güç finanse edildiğini, bazıları ayakları üzerinde durabildiğini; ancak özellikle bölgesel ve yerel kanalların çok daha kötü durumda olduğunu belirtmektedir. Sektörün henüz kendi dinamiklerini sağlayamadığını; bu nedenle ekonomik şartların kötü olduğunu söyleyerek bu duruma biraz da zamanında yapılamayan frekans ihalesinin neden olduğunu ileri sürmektedir. Türk televizyon ve radyolarının gece konu sisteminde olduğunu, kanal ve frekans sayılarının net bir rakamı olmadığı için sektörün önünü göremediğini ve gelirin adaletli dağılmadığını belirtmektedir. Frekanslar ve izinler belirli olsa, iş yapamayanların sektörden çıkmak durumunda kalacağını onların yerine işi daha rasyonel şekilde yöneten insanların geleceğini ve daha düzgün bir sektör yapısı olacağını savunmaktadır. Şu an yaklaşık 1350 medya kuruluşu içinde teknik malzeme alamayan, vergisini ödeyemeyen, personel istihdam edemeyen kuruluşlar olduğunu belirterek mevcut durumun ancak karasal sayısal yayıncılığın başlayacağı 2015’ten sonra düzene girebileceğini belirtmektedir.

Kanal 5 temsilcisi, Türkiye’de medya sektörünün uzun yıllar yan sektör olarak göröldüğünü; ancak bugün tek başına gelir getiren bir yatırım, bir ticaret alanı olarak ele alındığını, dolayısıyla kendi kendini finanse etme noktasında büyük mesafe kat edildiğini belirtmektedir. Ancak toplam gelirlerin henüz istenilen düzeye ulaşmadığını ifade etmektedir.

Kanal 6 temsilcisi, 2,5 milyar dolar geliri olan ve hatta 6 milyar dolar gelire çıkması gerektiği söylenen bir sektörde dikkatli ve planlı bir şekilde hareket eden firmaların yayın hayatını sürdürebileceklerini düşünmektedir.

Tablo 3.17. Ticari Yayıncılığın Kendi Kendini Finanse Etme Kapasitesi Tematik Çözümlemesi

BELİRLENEN ALT TEMALAR	KANALLAR					
	KANAL 1	KANAL 2	KANAL 3	KANAL 4	KANAL 5	KANAL 6
<i>Alt Tema 1: Adaletsiz gelir dağılımı</i>		X		X		
<i>Alt Tema 2: Hukuki düzenlemelerin yetersizliği</i>				X		
<i>Alt Tema 3: Finansın Yeterliliği</i>	X			X		
<i>Alt Tema 4: Sektörün ticari açıdan büyümesi</i>		X	X		X	X

Tablo 3.17.'de görüldüğü gibi, ticari yayıncılığın kendi kendini finanse etme kapasitesine yönelik dört alt tema bulunmaktadır. *Adaletsiz gelir dağılımı* alt temasında Kanal 2 ve Kanal 4, *Hukuki düzenlemelerin yetersizliği* alt temasında Kanal 4, *Finansın Yeterliliği* alt temasında Kanal 1 ve Kanal 3, *Sektörün ticari açıdan büyümesi* alt temasında ise Kanal 2, Kanal 3, Kanal 5 ve Kanal 6 görüş bildirmişlerdir.

Tablo 3.18. Ticari Yayıncılığın Kendi Kendini Finanse Etme Kapasitesi Temasına Yönelik Tonlar

Kanal İsmi	Olumlu	Olumsuz	Nötr	Kararsız
Kanal 1	X			
Kanal 2		X		
Kanal 3	X			
Kanal 4		X		
Kanal 5	X			
Kanal 6			X	

Tablo 3.18'de görüldüğü gibi, ticari yayıncılığın kendi kendini finanse etme kapasitesine yönelik mevcut durumu Kanal 1, Kanal 3 ve Kanal 5 yeterli bulmakta, Kanal 2 ve Kanal 4 yetersiz bulmakta, Kanal 2 ise nötr kalmaktadır.

3.5.10. Kanallara Verilen Cezalarda Reklam Geliri Uygulamasının Etkisi

Avrupa Birliği görsel işitsel politikasına uyum kapsamında çıkarılan 6112 sayılı RTÜK Yasasının 32. Maddesi ile kanallara verilen idari para cezaları alanına yeni düzenlemeler getirilmiştir.

MADDE 32 – (1) Bu Kanunun 8 inci maddesinin birinci fıkrasının (a), (b), (d), (g), (n), (s) ve (ş) bentlerindeki yayın hizmeti ilkelerine aykırı yayın yapan medya hizmet sağlayıcı kuruluşlara, ihlalin ağırlığı ve yayının ortamı ve alanı göz önünde bulundurularak, ihlalin tespit edildiği aydan bir önceki aydaki brüt ticari iletişim gelirinin yüzde ikisinden beşine kadar idarî para cezası verilir. İdarî para cezası miktarı, radyo kuruluşları için bin Türk Lirasından, televizyon kuruluşları ve isteğe bağlı medya hizmet sağlayıcıları için onbin Türk Lirasından az olamaz.

Yasada yayın ilkelerini ihlal halinde, her kuruluşun bir önceki ayındaki reklam gelirinin %2-5’i arasında bir para cezasına çarptırılması öngörölmüş, böylelikle gelirleri az olan kuruluşların yüksek cezalar karşısında mali sıkıntıya düşmeleri önlenmeye çalışılmıştır. Bu husustaki değişiklik ile ilgili düşünceler bireysel görüşmede sorulmuştur. Görüşmeye katılan kişilerin yanıtları, belirli bir sistematikte aşağıda özetlenmiştir:

Kanal 1 temsilcisi, uygulamanın adaletsiz olduğunu, iyi yayıncılık yapanların daha çok ceza aldıklarını vurgulamıştır. Bu cezalandırma yönteminin eşitlik ilkesine aykırı olduğunu belirtmiştir. Aynı haber görüntüsü nedeniyle verilen aynı gerekçeli cezanın iki farklı kanal arasında onlarca kat farklı olduğunu belirtmiştir. Cezalar verilirken savunma alınmamasını eleştirmiştir. Başka bir itiraz yolu olmadan cezanın ödenip daha sonra idare mahkemesine başvurulmasının yetersiz bir düzenleme olduğunu ileri sürmüştür. Düzenlemenin ihlali cezalandırmaktan ziyade, sübjektifliği ve reklam geliri oranı nedeniyle caydırıcı bir unsur olarak kullanıldığını ileri sürmüştür.

Kanal 2 temsilcisi, kanunun sübjektif yargılar içerdini belirtmiştir. Bu durumun herhangi bir konuda zengine ayrı fakire ayrı ceza kesmek gibi olduğunu, dünyanın hiçbir yerinde ceza hukukunda gelire göre cezalandırma olmadığını vurgulamıştır. Birden fazla televizyon kanalı sahibi olanların ceza verilmesi muhtemel durumları reklam geliri az olan kanala yönlendirebileceklerini ileri sürmüştür. Yayın sezonlarına

ve aylara gör reklam gelirlerinin çok farklılık gösterdiğini, bir önceki ayın reklam gelirinin baz alınmasının hatalı olduğunu belirtmiştir. Ayrıca ceza verilip verilmeyeceğine dair kararların sübjektif maddelerle alındığını belirtmiştir. Cezalara itiraz yollarının idare mahkemelerine başvurmak olduğu, bu sürecin uzun ve sıkıntılı olduğu ve daha hızlı bir itiraz mekanizması bulunması gerektiğini önermiştir. Büyük kanallar için yükselen ceza miktarının, cezalardan kaçınmak adına yayın içeriğinin zenginleştirilmesine yönelik girişimlerin önüne ket vuracağını belirtmiştir.

Kanal 3 temsilcisi, bu konuda herkesin üzerinde mutabık kaldığı bir yöntem bulmanın çok zor olduğunu belirtmiştir. Ancak düzenlemede adaletli bir yöntem bulunmadığını ileri sürmüştür. İhlali yapanın büyüklüğüne göre ceza belirlendiğinde, büyük televizyonların büyük miktarda para cezası ödemek zorunda kaldıklarını, öte yandan reklam geliri çok az olanlarda her gün ihlal yapsalar dahi cezanın caydırıcı olamayacağını vurgulamıştır. Düzenlemenin adil olmadığını, yeni ek düzenlemeler yapılması gerektiğini belirtmiştir.

Kanal 4 temsilcisi, ilgili değişikliği doğru bulmamaktadır. Bu düzenlemenin iyi yayıncıyı cezalandırmak olduğunu ileri sürmektedir. Bu sistem yerine belirli ceza tarifelerinin olması gerektiğini savunmaktadır. Ayrıca aylara göre reklam gelirlerinin farklılık gösterdiğini, cezalandırmada bir önceki ayın baz alınmasının hatalı olduğunu söylemektedir. Bu şekliyle yasanın düzenlemeden çok caydırma vasfı taşıdığını belirtmektedir.

Kanal 5 temsilcisi, ceza mekanizmasının değerlendirme konusunda uzmanlaşmış ve kararları belirli bir standartta oturmuş RTÜK personeline çalıştırılması gerektiğini, şu anki durumun böyle olmadığını, bu nedenle daha çok izlenen kanalların daha sübjektif ve daha fazla cezaya maruz kaldığını ileri sürmüştür. Ceza mekanizmasına sık başvurulmasının sansür uygulamasına benzeyeceğini ve oto-sansürü arttıracığını belirtmiştir. RTÜK'ün ceza kesmek yerine, televizyonlarda etik özdenetim yapabilecek kişilerin meslek içi eğitimlerini sağlaması, bu kişileri yurt dışında mesleki eğitimlere göndermesi, kendi personeline bu yatırımı yapamayan kanallara destek olarak uluslararası etik kurallara vakıf iyi yetişmiş personel oluşturmaya yönelik destek sağlaması gerektiğini belirtmiştir.

Kanal 6 temsilcisi, bu konuda fazla görüş belirtmek istemediğini; konunun oldukça tartışmalı olduğunu söylemiştir. Bu alanda yeni bir düzenlemeye ihtiyaç olabileceğini, ancak üç milyar dolara yaklaşan reklam gelirinin çoğunun karasal yayını olan 22-24 ulusal kanal arasında paylaşıldığını, cezaların yaptırım gücü açısından yüksek olmasında sakınca görmediğini belirtmiştir.

Bu görüşler değerlendirilerek, “Kanallara Verilen Cezalarda Reklam Geliri Uygulaması Kategorisine” dair saptanan temalar ve tematik dağılım aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Tablo 3.19. Kanallara Verilen Cezalarda Reklam Geliri Uygulamasının Etkisi
Tematik Çözümlemesi

BELİRLENEN ALT TEMALAR	KANALLAR					
	KANAL	KANAL	KANAL	KANAL	KANAL	KANAL
	1	2	3	4	5	6
<i>Alt Tema 1: Başarılı kuruluşların zarara uğraması endişesi</i>	X	X	X	X	X	
<i>Alt Tema 2: Adaletsizlik kaygıları</i>	X	X	X	X	X	
<i>Alt Tema 3: Hesaplama Yönteminin Yetersizliği</i>		X	X	X	X	
<i>Alt Tema 4: Yeniden düzenleme beklentileri</i>	X	X	X	X	X	X
<i>Alt Tema 5: Maddenin Ağır Caydırıcı Niteliği</i>	X	X		X	X	
<i>Alt Tema 6: Geliri Düşük Olana Rahat Suç İşleme Kolaylığı Sağlanması</i>		X	X		X	
<i>Alt Tema 7: Ceza Kararlarının Subjektifliği</i>	X	X			X	
<i>Alt Tema 8: Oto-Sansür Kaygıları</i>	X	X			X	

Tablo 3.19.’da görüldüğü gibi, kanallara verilen cezalarda reklam geliri uygulamasının etkisine yönelik sekiz alt tema bulunmaktadır. *Başarılı kuruluşların zarara uğraması endişesi* ve *adaletsizlik kaygıları* alt temalarında Kanal 6 hariç tüm kanallar, *Yeniden düzenleme beklentileri* alt temasında ise tüm kanallar görüş bildirmişlerdir. *Hesaplama Yönteminin Yetersizliği* alt temasında Kanal 2, 3, 4 ve 5,

Maddenin Ağır Caydırıcı Niteliği alt temasında Kanal 1, Kanal 2, Kanal 4 ve Kanal 5, *Geliri Düşük Olana Rahat Suç İşleme Kolaylığı Sağlanması* alt temasında Kanal 2, Kanal 3 ve Kanal 5, *Ceza Kararlarının Subjektifliği* alt temasında Kanal 1, Kanal 2 ve Kanal 5, *Oto-Sansür Kaygıları* alt temasında ise Kanal 1, Kanal 2 ve Kanal 5 görüş bildirmişlerdir.

Tablo 3.20. Kanallara Verilen Cezalarda Reklam Geliri Uygulamasının Etkisi
Temasına Yönelik Tonlar

Kanal İsmi	Olumlu	Olumsuz	Nötr	Kararsız
Kanal 1		X		
Kanal 2		X		
Kanal 3				X
Kanal 4		X		
Kanal 5		X		
Kanal 6		X		

Kanallara Verilen Cezalarda Reklam Geliri Uygulamasını beş kanal olumsuz bulmakta, Kanal 3 ise kararsız kalmaktadır.

3.5.11. Yeni Reklam Süreleri ve Reklam Formatlarının Sektör Üzerindeki Etkisi

AB Görsel İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesinde televizyon reklamları alanına birçok yeni düzenleme getirilmiş, reklam tanımı ve çerçevesi genişletilerek “ticari iletişim” kavramı getirilmiştir. Bu konuda GİMHY’deki temel düzenlemeler 54, 55 ve 59. paragraflarda şöyle verilmektedir:

54- ...yeni reklâm tekniklerinin gelişimi ve pazarlama yenilikleri, geleneksel yayın hizmetlerinde yer alan görsel-işitsel ticari iletişim için, geleneksel yayın hizmetlerinin isteğe bağlı hizmet sağlayıcılarının yenilikleriyle eşit şartlarda potansiyel olarak daha iyi rekabet edebilmelerini sağlayarak, etkili yeni fırsatlar doğurmuştur.

55- Ticari ve teknolojik gelişmeler, kullanıcılara görsel-işitsel medya hizmetlerini kullanmalarında artan seçenek ve sorumluluk vermektedir. Genel çıkarların amaçlarıyla orantılı olabilmek için, düzenleme televizyon yayınlarıyla ilgili belirli bir düzeyde esnekliğe izin vermelidir. Ayrım ilkesi televizyon reklamı ve tele-alışveriş ile sınırlı tutulmalı, Üye bir Devlet

aksine karar almadıkça, ürün yerleştirmeye belirli hallerde izin verilmeli ve bazı niceliksel sınırlamalar kaldırılmalıdır. Ancak ürün yerleştirme, gizli yapılması halinde, yasaklanmalıdır. Ayrım ilkesi, yeni reklâm tekniklerinin kullanımını engellememelidir.

59- Günlük televizyon reklâm miktarı üzerindeki sınırlama büyük oranda kuramsaldı. Saatlik sınır, en fazla izleme yapılan saatlerde de (prime time) uygulandığından daha önemlidir. Bu nedenle; televizyon reklamları ve tele-alışveriş kuşakları için saatlik kısıtlama muhafaza edilmeli, günlük kısıtlama ise kaldırılmalıdır. Tele-alışveriş veya reklâm kanalları için tahsis edilen zaman kısıtlamaları, artan tüketici seçenekleri dikkate alındığında artık geçerli görünmemektedir. Bununla birlikte, televizyon reklâm ve tele-alışveriş kuşaklarının % 20 kısıtlaması, her saat dilimi için uygulanmaya devam eder. Bir televizyon reklâm kuşağı kavramı, işbu Yönerge ile değiştirilmiş 89/552/EEC sayılı Yönergenin Madde 1 (i) bendinin ruhuna uygun olarak, 12 dakikadan fazla süreli olmayan televizyon reklamı olarak anlaşılmalıdır.

GİMHY uyarınca, 6112 sayılı yeni RTÜK Yasası'nın 10, 11, 12 ve 13. Maddelerinde görsel işitsel ticari iletişim alanı düzenlenmiş, gizli görsel-işitsel ticari iletişim ve görsel-işitsel ticari iletişimde bilinçaltı teknikleri yasaklanırken program destekleme ve tele alışverişin yanısıra ürün yerleştirme de serbest bırakılmış, reklam süreleri saatte 12 dakikaya indirilmiş, isteğe göre 6 sefere bölünmesinin önü açılmıştır.

Yeni düzenlemeler televizyon kanallarının yöneticilerine sorulmuş, aşağıdaki veriler elde edilmiştir:

Kanal 1 temsilcisi, reklam süresinin kısıtlanmasının sıkıntı yarattığını, yayınlanamayan reklamın bir sonraki saate kaydırılamamasının problem olduğunu vurgulamaktadır. Eğlence kanallarında bu durumun çok önemli olmadığını; ancak haber kanalları tematik yayın yapan kanallarda örneğin Başbakanın konuşmasını kesip reklam giremediklerini, bir sonraki saate de kaydırılamadığı için reklamın yayınlanamadığını ifade etmektedir. Aynı şeyin canlı yayınlarda da söz konusu olduğunu, bu durumun çözülmesi gerektiğini belirtmektedir.

Kanal 2 temsilcisi, reklam konusunda Amerikan tarzı düzenlemeden yani süre kısıtlamasından yana olmadığı, sektörün kendi ortalamasını bulacağına inandığını belirtmektedir. Ancak hem AB uyum süreci gereği, hem de Türk Televizyonlarının daha

önceki uygulamalarda bu ortalama düzeni tutturamamış olmalarının bir sonucu olarak reklam alanının da düzenlendiğini belirtmektedir. Yeni uygulamanın tahminlerinin tersine sektöre %20-30 civarında ek para kazandırdığını ifade etmektedir. 12 dakikalık kısıtlamayla önce sektörde bir uyum sorunu yaşandığını, reklam verenlere ve medya ajanslarına önceden 550 dakika reklam yapabilirken bu sürenin 300 dakikaya düştüğünü dolayısıyla %20 olan fiyat farkını kendilerine yansıtacaklarını bildirdiklerini ve bunu başardıklarını aktarmaktadır. Ayrıca reklam süresinin kısalmasının reklam reytingini arttırarak olumlu etki yarattığını ifade etmektedir. Ürün yerleştirme gibi yeni uygulamaların çok iyi olduğunu; ancak bu uygulamaya yönelik cezalar hususunda RTÜK’le anlaşamadıklarını bunun da sıkıntı yarattığını belirtmektedir.

Kanal 3 temsilcisi, yeni düzenlemenin nereden baktığınıza bağlı olarak değişebileceğini, sürenin kısıtlanmasının, arzın azalması arz- talep dengesiyle birlikte yorumlanabileceğini; ancak sektörde sadece dört beş tane kanal olmadığını vurgulamaktadır. Bu nedenle kısıtlanan süreden dolayı küçük kanalların zora düşmeye başladıklarını, fiyat artışını yapamadıklarını belirtmektedir. Reklamcının, birim- maliyet olarak hangi maliyette hedef kitlesine ulaştığının hesabını yaptığını, bu durumda sadece fiyatı arttırabilecek birkaç kanalın fiyat arttırdığını ifade etmektedir. Alışılan reklam tarzlarında kısıtlamalar olduğunu; ancak diğer taraftan da ürün yerleştirmenin yasaya girdiğini belirtmektedir. Yasa oluşur oluşmaz sektörün tüm ihtiyaçlarını karşılamasının söz konusu olmadığını, bazı hususların düzeltilerek ilerleneceğini söylemektedir. Bu yasa yapılırken sektörle yasa koyucunun biraz daha yan yana çalıştığını, bütün ihtiyaçlar karşılandı demek mümkün değilse de eskiye göre daha pozitif olduğunu ileri sürmektedir.

Kanal 4 temsilcisi, Reklamla ilgili mevzuatı çok yetersiz bulmaktadır. Sponsorluğu tamamen öldüren, sponsorluğun tamamen reklam olmasına neden olan bir düzenleme olarak nitelemektedir. Sponsorluğu televizyondan, özellikle tematik yayın yapan kanalların desteklenmesinde çıkartan bir yasa olduğunu ileri sürmektedir. Yasanın anayasal eşitliği bozmamak için yaptığı düzenlemelerin otomatikman eğlence kanallarının işine geldiğini tematik kanalların zarar gördüğünü, bu durumda ya eğlence kanalı olmak ya da bu işten cezalanmaya razı olmak arasında kalındığını belirtmektedir.

Zira haber kanalı olsun, belgesel kanalı, müzik kanalı olsun tematik kanalların gelirlerinin yüzde 30-35'inin sponsorluk olduğunu; fakat yasada verilen 5 saniyeden fazla sponsorluk markasının yüzünün gösterilememesi, zikredilememesi, hiçbir atıfta bulunulamaması gibi düzenlemelerin otomatikman sponsorun bu işe para yatırmasını efektif kılmadığını saptamaktadır. Sektörün tek dinamiğinin reklam ve sponsorluk olduğu noktada tematik kanallar iyi yaptığı proje, programın üstüne bir de sponsor alamadığında bu pahalı yapımların gerçekleşemeyeceğini ifade etmektedir. Bunun değişmesi için yönetmelik değişiklikleri yapılması gerektiğini, böyle giderse sponsorluk mekanizmasından esas yararlanması gereken tematik kanalların bu işten yararlanamayacaklarını belirtmektedir. Öte yandan reklam süresine yönelik bir saatte 12 dakikalık düzenlemenin uygulamada kademeli olarak zaten neredeyse yapılageldiğini, düzenlemenin bu süreyi kaçta böceklerini kanallara bırakmasının olumlu olduğunu; ayrıca bir düzen getirmesi bakımından faydalı olduğunu ifade etmektedir. Ancak özellikle tematik kanallarda %35'e varan gelir kaybı yaşandığını belirtmektedir.

Kanal 5 temsilcisi, özellikle eğlence amaçlı yayın yapan büyük ulusal kanallarda reklama ilişkin yeni düzenlemelerin eskiye göre daha iyi olduğunu belirtmektedir.

Kanal 6 temsilcisi, yeni yasada reklam düzenlemeleri konusunda Avrupa Birliği düzenlemelerinin oldukça etkili olduğunu söylemektedir. On iki dakikalık sürenin AB'de uygulanan süre olduğunu, Türkiye'nin de buna geçmeye zaten mecbur olduğunu ifade etmektedir. Cezalarda reklam geliri sistemiyle ilgili olarak, bazen kanalların gelecek gelir fazlaysa cezayı göze almak gibi bir uygulamaya gittiklerini, yeni yasanın bu durumu biraz daha engelleyeceğini düşündüğünü belirtmektedir. Yeni düzenleme ile reklam gelirlerinin bazı kanallarda artarken bazılarında azaldığını söylemektedir.

Tablo 3.21. Yeni Reklam Süreleri ve Reklam Formatlarının Sektör Üzerindeki Etkisi Tematik Çözümlemesi

BELİRLENEN ALT TEMALAR	KANALLAR					
	KANAL	KANAL	KANAL	KANAL	KANAL	KANAL
	1	2	3	4	5	6
<i>Alt Tema 1:Sponsorluk sistemine aşırı zarar verilmesi</i>				X		
<i>Alt Tema 2: Tematik yayın yapan kanalların mağduriyeti</i>	X		X	X		

<i>Alt Tema 3: Reklam geliri değişikliği</i>		X		X		
<i>Alt Tema 4: 12 dakikalık reklam süresi</i>	X	X	X	X		X

Tablo 3.21.'de görüldüğü gibi, yeni reklam süreleri ve reklam formatlarının sektör üzerindeki etkisine yönelik dört alt tema bulunmaktadır. *12 dakikalık reklam süresi* alt temasında Kanal 5 hariç tüm kanallar görüş bildirmişlerdir. *Reklam geliri değişikliği* alt temasında Kanal 4 ve Kanal 2, *Tematik yayın yapan kanalların mağduriyeti* alt temasında Kanal 1, Kanal 3 ve Kanal 4; son olarak *Sponsorluk sistemine aşırı zarar verilmesi* alt temasında ise yalnızca Kanal 4 görüş bildirmişlerdir.

Tablo 3.22. Yeni Reklam Süreleri ve Reklam Formatlarının Sektör Üzerindeki Etkisi Temasına Yönelik Tonlar

Kanal İsmi	Olumlu	Olumsuz	Nötr	Kararsız
Kanal 1		X		
Kanal 2	X			
Kanal 3	X			
Kanal 4		X		
Kanal 5	X			
Kanal 6	X			

Tablo 3.22.'de görüldüğü gibi, Yeni Reklam Süreleri ve Reklam Formatları konusundaki düzenlemeye dair Kanal 2, 3, 5 ve olumlu, Kanal 1 ve 4 olumsuz görüş bildirmişlerdir.

3.5.12. Siyasi Reklamın ve Reçeteye Tabi Olmayan Tıbbi Ürünlerin Reklamının Serbest Bırakılmasının Sektör Üzerindeki Etkisi

AB Görsel İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesinin 3f maddesinin 3. Fıkrasında yer alan,

Görsel-işitsel medya hizmetleri veya programların, faaliyetleri tıbbi ürünlerin ve tıbbi tedavilerin üretimi veya satışını içeren teşebbüsler tarafından desteklenmesi halinde, söz konusu teşebbüsler, firma isminin veya imajının tanıtımını yapabilir; ancak medya hizmet sağlayıcının yargı yetkisi altında bulunduğu Üye Devlette sadece reçeteye satışı yapılabilen belirli tıbbi ürünlerin veya tıbbi tedavilerin tanıtımını yapmayacaktır.

ifadesiyle reçeteye tabi olmayan tıbbi ürünlerin tanıtımı serbest bırakılmıştır. AB ülkelerinde halihazırda serbest olan siyasi televizyon reklamları için ise ayrı bir düzenleme getirilmesi gereği duyulmamıştır.

Bu çerçevede, GİMHY uyarınca yapılan değişikliklerle 6112 sayılı RTÜK yasasının 31. Maddesinde yer alan,

(1) Medya hizmet sağlayıcılar, Yüksek Seçim Kurulu tarafından ilân edilen seçim döneminde, yayın yasaklarının başlayacağı saate kadar siyasî parti ve aday reklamları yayınlayabilir.

(2) Siyasî reklamlar, bu Kanunda yer alan hükümlere ve Yüksek Seçim Kurulunca belirlenen usul ve esaslara uygun olmak zorundadır.

hükümleri ile siyasi reklam ve 11. madde 3. Fıkra da yer alan

Reçeteye tabi olmayan ilaçlar ve tedavilerin reklamları dürüstlük ilkesi çerçevesinde, gerçeği yansıtan ve doğrulanması mümkün unsurlardan oluşacak şekilde hazırlanır

ibareleriyle reçeteye tabi olmayan tıbbi ürünlerin reklamı serbest bırakılmıştır. Bu düzenleme televizyon kanallarının yöneticilerine sorulmuş, aşağıdaki veriler elde edilmiştir:

Kanal 1 temsilcisi, seçim döneminde siyasi partilerin reklamlarının yapılmasının yanlış olmadığını, bu konudaki tek sıkıntının demokrasi ve siyasal rejimle ilgili adalet kısmı olduğunu söylemektedir. Çok parası olan partilerin çok reklam verip diğerlerinin daha az reklam verebilmesinin bir eşitsizlik yaratabileceğini; ancak bunun yayıncıların dışında siyasi bir konu olduğunu belirtmektedir.

Kanal 2 temsilcisi, siyasi reklamların serbest bırakılmasının hem siyasilerin kendi mesajlarını vermeleri açısından, hem memleket açısından hem de sektör açısından önemli ve olumlu olduğunu vurgulamaktadır. Reçetesiz ilaç reklamı konusunda hem ilgili sektörün, hem devletin hem de televizyon sektörünün kendini henüz yapılandıramadığını belirtmektedir. Bunula birlikte bu sektörün çok önemli olduğunu, ileriki yıllarda sadece bu sektörden medyanın bugünkü gelirinin %5'i ile %10'u arasında ilave gelir beklediklerini ifade etmektedir.

Kanal 3 temsilcisi, Yüksek Seçim Kurulu'nun da görüşü ile siyasi reklamların

serbest bırakılmasının olumlu olduğunu ifade etmektedir. Öte yandan reçete gerektirmeyen ilaçların reklamının yasada serbest olduğunu; ancak neyin reçete gerektirdiğine dair Sağlık Bakanlığı tebliği yayınlanmadığı için yapılamadığını belirtmektedir. Reçete gerektirmeyenin ne olduğunu hukuken bilemedikleri için televizyon kuruluşlarının yayın yapamadıklarını, yasada olmasına rağmen henüz gelire dönüşmeyen bir reklam alanı olduğunu söylemektedir.

Kanal 4 temsilcisi, siyasi reklamların serbest bırakılması için çok mücadele ettiklerini, Türkiye’de 60 ile 120 milyon liranın seçim dönemlerinde çevreyi kirleten plastik parçalar, naylon kağıt parçalarına harcandığını, bunun ciddi anlamda faydası olmamakla birlikte görüntü kirliliği oluşturduğunu saptamaktadır. Eşitlik ilkesi çerçevesinde televizyonların da siyasi parti reklamlarını yapabilmeleri için 4-5 sene öncede YSK’ya başvurduklarını; ancak bu izinden kaçınıldığını ifade etmektedir. Başat kanallar başta olmak üzere birçok kanalda 2011 seçimlerinde yayınlanan siyasi reklamlarla bunun hiçbir mahsuru olmadığını, kötüye kullanılmadığını da görmüş olduklarını belirtmektedir. Aynı çabayı yaklaşık 60 milyon dolarlık bir reklam pastası olan reçetesiz ilaç sektörü içinde verdiklerini, bu hususun da zaten Avrupa Birliği Görsel İşitsel Medya Yönergesinde bulunduğunu, sektörün büyümek için bu mecralardan başka şansı olmadığını vurgulamaktadır. Yasada yer almasına rağmen sağlık bakanlığından gerekli listenin henüz gelmemesi nedeniyle bu reklamların yayınlanamadığını eklemektedir.

Kanal 5 temsilcisi, yurt dışında olduğu gibi Türkiye’de de siyasi reklam yapılması gerektiğini, bunda hiçbir sıkıntı olmaması gerektiğini, bütün partilerin reklamını yayınlayan bir televizyonun tarafsızlığına gölge düşmeyeceğini belirtmektedir. Günümüzde sosyal medyanın her yere, bütün evlere girdiğini, artık internetin, cep telefonlarının ilk okul çocuklarının bile elinde olduğunu, sosyal medyaya girildiği anda siyasi parti reklamlarıyla karşılaşıldığını, dolayısıyla toplumun kesimine internet üzerinden ulaşan bir reklamın televizyonlardan yayınlanmasında hiçbir sakınca olmayacağını ifade etmektedir. Yeni uygulama ile bir yanıltan dönüldüğünü ifade etmekte, en azından 2-3 yılda bir kanallara ciddi bir reklam geliri oluştuğunu

söylemektedir. Siyasi partilerin teknolojiden yararlanıp her yere ulaşabilmelerinin toplamda ciddi bir tasarruf olacağını savunmaktadır.

Kanal 6 temsilcisi, siyasi reklamın serbest olmasının doğru olduğunu, günümüzde her şeyin reklamı yapılırken bu alanın yasak olmasının anlamsız olduğunu söylemektedir. Öte yandan reçetesiz ilaç reklamlarının serbest bırakılması hususunda çok büyük karmaşa olduğunu, bitkisel ilaçları yeterince denetlenmeden eğitim seviyesi düşük halka satılmasının da ayrı bir sorun olduğunu belirtmektedir. Bu konuda ilgili bakanlıkların sıkı bir denetim uygulaması gerektiğini ifade etmektedir.

Tablo 3.23. Siyasi Reklamın ve Reçeteye Tabi Olmayan Tıbbi Ürünlerin Reklamının Serbest Bırakılmasının Sektör Üzerindeki Etkisinin Tematik Çözümlemesi

BELİRLENEN ALT TEMALAR	KANALLAR					
	KANAL	KANAL	KANAL	KANAL	KANAL	KANAL
	1	2	3	4	5	6
<i>Alt Tema 1: Kanallara ek gelir oluşturması</i>		X		X	X	
<i>Alt Tema 2: Siyasi sakınca doğurmaması</i>	X	X	X	X	X	X
<i>Alt Tema 3: Reçetesiz tıbbi üründe düzenleme eksikliği</i>			X	X		X
<i>Alt Tema 4: Güçlü siyasi partiler lehine adaletsizlik doğurması</i>	X					

Tablo 3.23.'te görüldüğü gibi, siyasi reklamın ve reçeteye tabi olmayan tıbbi ürünlerin reklamının serbest bırakılmasının sektör üzerindeki etkisine yönelik dört alt tema bulunmaktadır. *Siyasi sakınca doğurmaması* alt temasında tüm kanallar görüş beyan etmişlerdir. *Kanallara ek gelir oluşturması* alt temasında Kanal 2, Kanal 4 ve Kanal 5, *Reçetesiz tıbbi üründe düzenleme eksikliği* alt temasında Kanal 3, Kanal 4 ve Kanal 6 ve *Güçlü siyasi partiler lehine adaletsizlik doğurması* alt temasında Kanal 1 görüş bildirmişlerdir.

Tablo 3.24. Siyasi Reklamın ve Reçeteye Tabi Olmayan Tıbbi Ürünlerin Reklamının Serbest Bırakılmasının Sektör Üzerindeki Etkisi Temasına Yönelik Tonlar

Kanal İsmi	Olumlu	Olumsuz	Nötr	Kararsız
Kanal 1	X			
Kanal 2	X			
Kanal 3	X			
Kanal 4	X			
Kanal 5	X			
Kanal 6	X			

Tablo 3.24.’te görüldüğü gibi siyasi reklamın ve reçeteye tabi olmayan tıbbi ürünlerin reklamının serbest bırakılmasına yönelik düzenlemelere tüm kanallar olumlu bakmaktadır.

3.5.13. İzleyici Ölçümleri (Reyting Sistemi) Hususundaki Sorunlar ve RTÜK Denetiminin Sektör Üzerindeki Etkisi

Türk televizyon yayıncılığı sektöründe izleyici ölçümlerinin nasıl yapıldığı konusundaki tartışmaların dönem dönem sürekli gündeme gelmesi nedeniyle, 6112 sayılı yasanın 35. Maddesinin “i” bendinde RTÜK’e

- i) Yayın hizmetlerinin izlenme ve dinlenme oranı ölçümlerinin yapılmasına ve denetlenmesine ilişkin usul ve esaslar ile bu usul ve esaslara uymayan şirket ve kuruluşlara uygulanacak müeyyideleri belirlemek.

görevi verilmiş, bu husustaki düzenleme televizyon kanallarının yöneticilerine sorulmuş, aşağıdaki veriler elde edilmiştir:

Kanal 1 temsilcisi, izleyici ölçümlerinin aslında dünyada nasıl yapılıyorsa Türkiye’de de AGB tarafından öyle yapıldığını; ancak manipüle eden farklı yerler olabileceğini söylemektedir. Bunun dünyanın her yerinde olabileceğini, Televizyon İzleme Araştırma Kurumu’nun da bu denekleri saptadığını, denetlediğini beyan etmektedir. AGB’deki adli reyting operasyonu ile ihalenin iptal edildiğini, şu anda belirsiz bir durum olduğunu ifade etmektedir. Yeni yapılan ihaleyi yine uluslararası bir kuruluş olan TNS’in aldığını; ama onun da ne zaman ölçüleceğinin belli olmadığını

belirtmektedir. Burada hatalı olanın her şeyi devletin yapmaya çalışması, RTÜK'ün reyting izleme işine girmesi olduğunu söyleyerek zaten üst bir denetleyici kurul olarak kanalları denetleyen RTÜK'ün reytinge karışmaması gerektiğini ileri sürmektedir. Uluslararası firmaların her yerde yapageldikleri gibi Türkiye'nin de reytingini ölçmeye devam etmeleri gerektiğini savunmaktadır.

Kanal 2 temsilcisi, RTÜK'ün izlenme oranı ölçümlerine kesinlikle karışmaması gerektiğine inandığını; ancak yasayla birlikte RTÜK'ün de denetlemek zorunda olduğunu beyan etmektedir. Çıkan yasada denetlemenin mantığının da bulunduğunu (tekelleşme karşıtı madde); ancak bu işin esasını yayıncıların da bilmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Reyting ölçümlerinin tamamen ticari bir konu olduğunu, reklam verenlerin, TİAK'ın bu işle zaten ilgilendiklerini belirtmektedir. Bir önceki ölçüm yapan şirket AGB'nin de durumu manipüle ettiğine inanmadığını, birilerinin bu yönde bir çaba içine girmiş olabileceğini; ancak herhangi bir yapım şirketinin bunu manipüle edecek ve oradan manipüle ettiği için yarattığı masrafları 3 katı 5 katı kadar çıkacak bir ekonomi üretme ihtimalinin bulunmadığını saptamaktadır. Durumun sadece bazı art niyetli kişilerin ele geçirdikleri listeyle çıkar sağlamaya çalışmaktan ibaret olduğunu düşünmektedir. Televizyon yayıncılarının reyting sistemini yenisini kurmadan kaldırmalarının hata olduğunu, küçük kanalların zaten reyting ölçümlerinin önemli olmadığını; ancak büyük televizyonların ölçümlerin yapılamamasından doğan zararlarının %25-30 olduğunu ileri sürmektedir.

Kanal 3 temsilcisi, ölçüm sistemine göre para dağıldığı için manipülasyon iddialarının hep var olduğunu; ancak geçen yıl gelişen olayda ilk defa somut olarak bu iddiaların deşifre olmuş hallerine rastladıklarını söylemektedir. Şu anda sistemin darmadağın olduğunu, bir manipülasyon iddiasını destekleyecek veriler ortaya çıktığını, eğer bu iddialar doğru ise zarar görenlerin de haksız kazanç elde etmiş olanların da olma ihtimali bulunduğunu belirtmektedir. Bu çerçevede haksızlığın önüne geçmek için tedbir alınması gerektiğini; ama bunun bir ticari alanın çok ağır hükümlerle yanlış yürütmesine meydan verecek şekilde olmaması gerektiğini, RTÜK'ün kanunda yer alan madde uyarınca yönetmeliklerini çıkarmasını beklediklerini ifade etmektedir. RTÜK'ün günlük hayatın içine girmek yerine genel bir çerçevede kalması gerektiğini, RTÜK'ün

önleyebileceği makro şeyler olabileceğini söylemekte, bunların manipölasyonu ve haksız kazanç elde edilmesini önlemek ve televizyon izleyicisinin temsilinin doğru seçildiğini saptamak olduğunu belirtmektedir. Bu noktalara doğru olmazsa, izleyiciye göre ticari olarak düzenlenen televizyon yayınlarına büyük bir zarar verileceğini ileri sürmektedir.

Kanal 4 temsilcisi, reyting sistemiyle ilgili yeni yönetmenlik hazırlandığını; kanallardan görüş alındığını ama henüz çıkmadığını beyan etmektedir. Daha evvel AGB'den rahatsızlıklar olduğu için ihale yapıldığını, deneklerde usulsüzlük iddialarının olayların üstüne tuz biber ektiğini, TNS'e geçilecek eylül ayına kadar olan hatta ekim sonuna kadar AGB ile olan antlaşmayı mecburen feshettiklerini belirtmektedir. Şu an kaotik bir yapı olduğunu, yaklaşık 5 aylık bir süre içinde Türk televizyonlarının izlenme ölçümleri bulunmadığını, RTÜK'ün de burada bir taraf olduğunu, sektörün dinamikleri açısından RTÜK'ün oyuncu olarak girmesinin doğru olmadığını, Türkiye'de bunu yapabilecek başka bir kurum olmadığı için RTÜK'ün burada sadece denetleyici olarak bulunmasını istediklerini ifade etmektedir. TİAK içinde reklam verenler, reklamcılar ve televizyoncular olarak üçlü bir konsorsiyum olduğunu ve her şeyin ortak kararlarla ilerlediğini, uluslararası bu işi yapabilecek 3-4 tane kurumdan biriyle anlaşıldığını beyan etmektedir. Çıkacak olan yönetmeliğin sektöre düzgün yaklaşılması gerektiğini söyleyen bir yönetmelik olmasını ve RTÜK'ün sadece denetleme mekanizmasında olup senede 1-2 rapor alıp onun değerlendirilmesini umduklarını belirtmektedir.

Kanal 5 temsilcisi, reyting sisteminin mutlaka denetime tabi olmasından yana olduğunu beyan etmektedir. Reyting sisteminin Türkiye'de geçmişte çok sıkıntılı, tartışmalı ve soru işaretli olduğu kanısında olduğunu, bu nedenle adil bir şekilde insanlarda şüphe bırakmayacak biçimde, özellikle televizyonların içinin rahat olacağı bir sistem kurulması gerektiğini belirtmektedir. Öte yandan RTÜK'ün denetiminin de yanlış olduğu inancında olduğunu; RTÜK'ünde içinde olduğu bir denetim mekanizması da kurulabileceğini; ama salt RTÜK tarafından da denetlenmeyen, pek çok ayağı olan bir sistemin doğru olacağını söylemektedir. Bu sistemin reklam veren ayağı olmalı şimdiki gibi, belki akademik ayağı olmalı, RTÜK ayağı olmalı, sektör ayağı olmalı, AB çerçevesinde belki mesleki örgütlenme, sendika ayağı olmalı diye eklemektedir. Geniş

tabanlı bir denetim sistemi kurulmasından yana olduğunu belirtmektedir.

Kanal 6 temsilcisi, AGB'nin reyting sistemine tartışmalı bir süreçle sona verildiğini, TİAK'ın bu konuda çalışmalar yürüttüğünü belirtmektedir. Denek sayısının önemine vurgu yapmakta, beş binden az olmaması gerektiğini ifade etmektedir. Ancak kesin çözümün IPTV gibi yeni dijital teknolojilerle anlık olarak tüm izleyicilerin ölçümlerinin alınabilmesiyle mümkün olacağını ileri sürmüştür. RTÜK'ün denetimini mantıklı bulduğunu, ciddi bir denetim mekanizması kurulması halinde ölçümleri kim yaparsa yapsın bugünkü gibi sıkıntıların oluşmayacağını belirtmektedir.

Tablo 3.25. İzleyici Ölçümleri (Reyting Sistemi) Hususundaki Sorunlar ve RTÜK Denetiminin Sektör Üzerindeki Etkisinin Tematik Çözümlemesi

BELİRLENEN ALT TEMALAR	KANALLAR					
	KANAL	KANAL	KANAL	KANAL	KANAL	KANAL
	1	2	3	4	5	6
<i>Alt Tema 1: RTÜK'ün sisteme müdahil olması</i>	X	X	X	X	X	X
<i>Alt Tema 2: Ölçümlerde kaos olması</i>	X	X	X	X		
<i>Alt Tema 3: Manipülasyon iddiaları</i>	X		X			
<i>Alt Tema 4: Ölçüm ve Denetim şirketlerinin durumu</i>	X	X		X		X

Tablo 3.25.'te görüldüğü gibi, izleyici ölçümleri (reyting sistemi) hususundaki sorunlar ve RTÜK denetiminin sektör üzerindeki etkisine yönelik dört alt tema bulunmaktadır. *RTÜK'ün sisteme müdahil olması* alt temasında tüm kanallar görüş beyan etmişlerdir. *Ölçümlerde kaos olması* alt temasında Kanal 1, Kanal 2 ve Kanal 3 ve Kanal 4, *Manipülasyon iddiaları* alt temasında Kanal 1 ve Kanal 3, *Ölçüm ve Denetim şirketlerinin durumu* alt temasında ise Kanal 1, Kanal 2, Kanal 4 ve Kanal 6 görüş bildirmişlerdir.

Tablo 3.26. İzleyici Ölçümleri (Reyting Sistemi) Hususundaki Sorunlar ve RTÜK Denetiminin Sektör Üzerindeki Etkisi Temasına Yönelik Tonlar

Kanal İsmi	Olumlu	Olumsuz	Nötr	Kararsız
Kanal 1		X		
Kanal 2		X		
Kanal 3				X
Kanal 4				X
Kanal 5				X
Kanal 6				X

Tablo 3.26.'da görüldüğü gibi, izleyici ölçümleri (reyting sistemi) ve bu ölçümlerde RTÜK denetimine yönelik düzenlemeye Kanal 1 ve Kanal 2 olumsuz bakmakta, diğer tüm kanallar ise kararsız kalmaktadırlar.

3.5.14. Cevap ve Düzeltme Hakkı, Özdenetim ve İzleyici Temsilciliği Uygulamalarının Sektör Üzerindeki Etkisi

AB Görsel İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesinin 23. maddesinde cevap düzeltme hakkı ile ilgili hükümler düzenlenmiştir. İlgili maddenin birinci fıkrasında

Medeni, idari veya ceza hukuku çerçevesinde Üye Devletlerce kabul edilen diğer hükümler saklı kalmak kaydıyla, bir televizyon programındaki asılsız iddialar sebebiyle yasal çıkarları, özellikle şöhreti ve itibarı zarar görmüş her gerçek veya tüzel kişi, milliyetine bakılmaksızın, cevap hakkı veya eşdeğer teliflere sahip olmalıdır. Üye Devletler, cevap hakkı veya eşdeğer teliflerin fiilen kullanılmasının makul olmayan süre veya şartlar ileri sürülerek engellenmemesini temin edeceklerdir. Cevap, talebin haklı bulunmasını takiben makul bir zaman zarfında, talebin atıfta bulunduğu yayına uygun bir usul ve zamanda yayınlanacaktır.

hükmü getirilmekte ve diğer fıkralarında konuyla ilgili detaylar düzenlenmektedir.

Görsel İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesinde düzenlenen bir başka konu ise özdenetimdir. Yönergenin giriş kısmı 36. maddesinde bu konuya geniş yer verilmiştir. Bu konudaki düzenleme şöyledir:

Avrupa Komisyonu, Avrupa Birliği içinde Büyüme ve İş alanlarının Daha

İyi düzenlenmesi Hakkındaki Avrupa Parlamentosu ve AB Konseyine sunduğu Tebliğde, uygundüzenleyici yaklaşımın özenli bir analizini, özellikle, ilgili sektör ve sorun için yasamanıntercih edilebilir olup olmadığını ya da ortak düzenleme veya özdenetim gibi alternatifçözümlerin dikkate alınmasının gerekip gerekmediğini tespit etmek için vurgulamıştır. Bunun da ötesinde, deneyimler, Üye Devletlerin farklı hukuki geleneklerine göre uygulanan ortak ve öz-denetim mekanizmalarının, yüksek düzeyde tüketici koruması sağlanmasında önemli bir rol oynayabildiğini göstermiştir. Gelişen görsel-işitsel medya hizmetleri sektöründe kamu çıkarı hedeflerine ulaşmayı amaçlayan önlemler, hizmet sağlayıcılarının bizzat kendilerinin aktif destekleriyle alınması halinde daha da etkili olacaktır.

Bu yüzden özdenetim; iktisadi işletmelerin, sosyal ortaklarının, sivil toplum örgütlerinin ve derneklerin kendi aralarında kendileri için ortak rehber ilkeler oluşturabilmelerini sağlayan bir çeşit gönüllülük girişimi oluşturmaktadır. Üye Devletler, farklı hukuki geleneklerine uygun olarak, etkin özdenetimin yürürlükteki yasama, yargı ve/veya idari mekanizmaları tamamlayıcı olarak oynadığı rolü ve bu Yönergenin amaçlarına ulaşılmasında yararlı katkısını kabul etmelidir. Ancak özdenetim, her ne kadar bu Yönergenin belirli hükümlerinin uygulanmasında tamamlayıcı bir yöntem olsa da, ulusal kanun koyucunun yükümlülüklerinin ikamesini teşkil etmemelidir.

Ortak denetim, asgari düzeyde, Üye Devletlerin hukuki geleneklerine uygun olarak özdenetim ve ulusal kanun koyucu arasında yasal bir bağlantı oluşturur. Ortak denetim, amaçların karşılanmadığı olaylarda Devlet müdahalesi olasılığına izin vermelidir. Üye Devletlerin mevzuatı uyarlamayla ilgili resmi yükümlülükleri saklı kalmak kaydıyla, bu Yönerge öz-denetim ve ortak denetimin kullanımını teşvik etmektedir. Bu durum, ne Üye Devletleri ortak ve/veya öz-denetim rejimleri oluşturmaya zorunlu tutmalı ne de Üye Devletler içinde halihazırda yürürlükte olan ve etkin bir şekilde çalışan ortak ve/veya özdenetim girişimlerine zarar vermeli veya tehlikeye sokmalıdır.

GİHMY uyarınca, 6112 sayılı RTÜK yasasının 18. Maddesinde cevap ve düzeltme hakkı, 22. Maddesinde izleyici temsilciliği ve 37. Maddesinde özdenetim ilkeleri düzenlenmiş, televizyon kanallarının yöneticilerine sorulmuş, aşağıdaki veriler elde edilmiştir:

Kanal 1 temsilcisi cevap ve düzeltme hakkı konusundaki düzenlemeleri olumlu bulmaktadır. Ayrıca gelen düzeltmeleri mutlaka yayınladıklarını; hatta kimi zaman o kendi içlerinde yaptıkları hatayı fark edip yayın sırasında, yayın içinde düzelttiklerini belirtmektedir. Düzenlemelerle ilgili bir sorun olmadığını, kendilerinin de bu hususta titizlik gösterdiklerini belirtmektedir. İzleyici temsilcisinin aynı titizlikle çalışıp kanal içinde gereken birimlere gelen şikayet ve taleplerle ilgili temasa geçtiğini ifade etmektedir.

Kanal 3 temsilcisi, yeni yasadan sonra cevap ve düzeltme hakkıyla ilgili henüz kanallarında bir örnek yaşamadıklarını, daha önce de cevap ve düzeltme hakkı çerçevesinde insanlar mahkemeye gitmeden önce gazetelere ve televizyonlara bu yanlışlığı düzeltin diye başvurabildiklerini; ancak şimdi keyfi olabilecek uygulamaların ve savsaklamaların yasayla düzenlendiğini belirtmektedir. Bu düzenlemeyi olumlu bulmaktadır. Editöryal sorumluluk çerçevesinde kanallarında özdenetimi sağlamaya çalıştıklarını, bu konunun Televizyon Yayıncıları Derneği'nin de gündeminde olduğunu ifade etmektedir. İzleyici temsilciliğinin efektif olup olmadığını zaman içinde göreceklerini, katkısı olacağını; ancak çok büyük bir fayda beklemediğini açıklamaktadır.

Kanal 4 temsilcisi izleyici temsilciliğinin doğru bir mekanizma olduğunu, kanalların zaten gelen şikayetleri dikkate alıp kendi içlerinde bir düzenleme yaptıklarını, sıkı denetimler yerine bu tip mekanizmalarla sektörün kendi kendisini düzenlemesinin daha doğru olacağını belirtmektedir. GİMHY'de editöryel sorumluluk kapsamında özdenetim olduğunu, bu mekanizmanın RTÜK ile kanalların ortak çalışmasıyla kurulduğunu, yasal olarak caydırıcılığa kavuştuğu için gelişeceğini düşündüğünü ifade etmektedir.

Kanal 5 temsilcisi, kişilerin bir noter kanalıyla ya da bir avukat kanalıyla hemen bir tezip yayınlamak yerine kanallara başvurabilmelerinin daha uygun olduğunu belirtmektedir. Ayrıca yalanlama, yayın yasağını ihlal gibi konuları değerlendirecek uzman mahkemelerin eksikliği nedeniyle subjektif kararlar verilebildiğini, bunun zaman ve emek kaybına neden olduğunu ileri sürmektedir. Aynı şekilde bilir kişilerin de sektör tecrübesi olan kişilerden seçilmesi gerektiğini ifade etmektedir. İzleyici temsilciliğinin

de çok iyi çalıştığını, her programla ilgili gelen görüşlerin değerlendirildiğini söylemektedir.

Kanal 6 temsilcisi, izleyici temsilciliğinin doğru bir kurum olduğunu, ancak kanalların yayınlarını radikal bir değişikliğe uğratamayacağını ifade etmektedir. RTÜK ile kanallar arasındaki bazı çalışmaların prosedürden ibaret hale geldiğini; ancak izleyiciden çok faydalı geri dönüşler de aldıklarını söylemektedir. Özellikle izleyicinin mantıklı bir şikayette bulunduğu durumlarda çok ciddi kurum içi mekanizmaların işlediğini anlatmaktadır. Özellikle program içerikleriyle ilgili yoğun şikayet geldiğinden içeriğe müdahale edildiğini, programın yayından kaldırılmasının bile gündeme gelebildiğini, çünkü bu durumun ticari boyuta da yansımakta olduğunu belirtmektedir. Ayrıca cevap ve düzeltme hakkının çok önemli olduğunu, burada uzun sürecek bir mahkeme sürecine gitmeden sıcaklığı bir hak olarak kanalla temasa geçmenin kişinin itibarını korumak açısından doğru bir gelişme olduğunu vurgulamaktadır.

Tablo 3.27. Cevap ve Düzeltme Hakkı, Özdenetim ve İzleyici Temsilciliği Uygulamalarının Sektör Üzerindeki Etkisinin Tematik Çözümlemesi

BELİRLENEN ALT TEMALAR	KANALLAR					
	KANAL	KANAL	KANAL	KANAL	KANAL	KANAL
	1	2	3	4	5	6
<i>Alt Tema 1: İzleyici temsilciliğinin işlevselliği</i>	X		X		X	X
<i>Alt Tema 2: Cevap ve düzeltmelerin yayınlanması</i>	X		X		X	X
<i>Alt Tema 3: Özdenetim çabaları</i>			X	X		

Tablo 3.27.'de görüldüğü gibi, cevap ve düzeltme hakkı, özdenetim ve izleyici temsilciliği uygulamalarının sektör üzerindeki etkisine yönelik üç alt tema bulunmaktadır. *İzleyici temsilciliğinin işlevselliği* ve *Cevap ve düzeltmelerin yayınlanması* alt temalarında Kanal 1, Kanal 3, Kanal 5 ve Kanal 6, *Özdenetim çabaları* alt temasında ise Kanal 3 ve Kanal 4 görüş bildirmişlerdir.

Tablo 3.28. Cevap ve Düzeltme Hakkı, Özdenetim ve İzleyici Temsilciliği Uygulamalarının Sektör Üzerindeki Etkisi Temasına Yönelik Tonlar

Kanal İsmi	Olumlu	Olumsuz	Nötr	Kararsız
Kanal 1	X			
Kanal 2	X			
Kanal 3	X			
Kanal 4	X			
Kanal 5	X			
Kanal 6	X			

Tablo 3.28.'de görüldüğü gibi, cevap ve düzeltme hakkı, özdenetim ve izleyici temsilciliği konusundaki düzenlemelere tüm kanallar olumlu bakmaktadır.

3.5.15. Çocukların Zararlı İçerikten Korunmasına Yönelik Uygulamaların ve Akıllı İşaretler Sembol Sisteminin Sektör Üzerindeki Etkisi

AB Görsel İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesinde çocuklarla ilgili düzenlemelere geniş bir şekilde yer verilmektedir. Çocukların cinsel istismarı ile mücadeleyle ilgili diğer Konsey kararlarına atıfta bulunmakla birlikte özellikle reklam alanıyla ilgili olmak üzere çocuklarla ilgili temel düzenlemeler 3e maddesinin e, g ve h bentlerinde şöyle düzenlenmektedir

e- Alkollü içecekler için yapılan görsel-işitsel ticari iletişim, özellikle çocukları hedef almamalı ve bu tür içeceklerin aşırı tüketimini teşvik etmemelidir.

g- Görsel-işitsel ticari iletişim çocuklarda fiziksel veya ahlaki zarara neden olmamalıdır. Bu nedenle, deneyimsizliklerini veya saflıklarını istismar ederek, çocukları bir ürün veya hizmeti satın alma veya kiralamaya doğrudan yönlendirmemeli; çocukları, reklamı yapılmakta olan ürün veya hizmetleri satın almak için ebeveynlerini veya başkalarını ikna etmeye doğrudan teşvik etmemeli; çocukların ebeveynlerine, öğretmenlerine veya diğer kişilere duyduğu güveni istismar etmemeli veya sebepsiz olarak çocukları tehlikeli durumlarda göstermemelidir.

h- Üye Devletler ve Komisyon, medya hizmeti sağlayıcılarını besinsel veya fizyolojik etkisi olan, özellikle de yağ, yağa dönüşen asitler, tuz/sodyum ve şeker gibi genel beslenme diyetlerinde aşırı tüketimi tavsiye edilmeyen gıda ve maddeleri içeren yiyecek ve içeceklerin çocuk programlarıyla birlikte veya bu programların içinde yerleştirilen uygun

olmayan görsel-işitsel ticari iletişimine ilişkin mesleki ilkeleri oluşturmak üzere teşvik ederler.

GİMHY uyarınca 6112 sayılı kanunun 8, 9, 10, 13 ve 14. Maddelerinde Çocukların Zararlı İçerikten Korunmasına Yönelik Uygulamalar ve yine 6112 sayılı yasa uyarınca çıkarılan Yayın Hizmeti Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmelik'te Akıllı İşaretler Sembol Sistemi düzenlenmiştir. Bu konudaki düzenlemeler televizyon kanallarının yöneticilerine sorulmuş, aşağıdaki veriler elde edilmiştir:

Kanal 1 temsilcisi, koruyucu sembol sisteminin çok faydalı olduğuna inanmadığını; ayrıca çocukların korunması hususunda getirilen kuralların son derece muğlak olduğunu, çocukların gelişimine neyin olumsuz örnek olduğu konusunda bir ölçü olmadığını belirtmektedir. Tüm dünya ajanslarının geçtiği haber görüntüleri nedeniyle bile ceza verilebildiğini, üstelik burada büyük ve daha çok izlenen kanalların daha fazla ceza aldıklarını, aynı görüntüyü yayınlayan küçük kanalların gözden bile kaçabildiklerini belirtmektedir. Ayrıca RTÜK'ün bağımsızlığı konusunda da şüpheleri olduğunu, cezalarda bir dengesizlik olduğunu ileri sürmektedir.

Kanal 2 temsilcisi, bu konuda kesilen cezaların yeni yasayla ciddi biçimde arttığını, Türk medyasının en büyük probleminin müstehcen yayınla ilgili olduğunu söylemektedir. Denetimci kuruluşun müstehcenlik anlayışıyla, başkalarının müstehcenlik anlayışının farklı olabileceğini, bu konudaki kriterlerin çok subjektif olduğunu vurgulamaktadır. Aynı şekilde şiddet ile ilgili görüntülerin de bilhassa kurmaca dizi filmlerde sorun olduğunu, çocukların ekran başında olmadığı saatlerde bunların serbest olması gerektiğini ileri sürmektedir. Mevcut durum karşısında yapımcılarıyla görüşüp, daha dikkatli olmaları hususunda uyarmak zorunda kaldıklarını ifade etmektedir. Bu kısıtlamalarla dizi film ve televizyon endüstrisi zarar göreceğini, bu konuda bütün kanallarda çok büyük sıkıntı olduğunu, kendilerinin de yayıncılar olarak subjektif düşünebileceklerini; ancak bunun nasıl çözüleceği, nasıl bir orta nokta bulunacağı hususunda da bir çözüm önerisi geliştiremediğini belirtmektedir. Toplumun muhafazakar değerlerinin de farkında olduklarını; ancak ekonomik olarak iki kat büyümesi beklenen, yurt dışında Türkiye'nin tanıtımına ciddi katkı yapan medya sektöründeki üretkenliği ve çeşitliliği, yüksek cezalarla törpüleme noktasına gelinmesi halinde kendi ayağına kurşun sıkılmış olacağımızı ifade etmekte, bu meselenin

özölmesi gerektiğini tekrar vurgulamaktadır. Öte yandan akıllı işaretler sisteminin çalıştığını, kendilerinin de bu uygulamadan memnun olduklarını ve bir sıkıntı bulunmadığını belirtmektedir.

Kanal 3 temsilcisi, RTÜK'ün çocukların korunması hususunda kestiğı cezalarda bir kriter oluşmadığını vurgulamaktadır. RTÜK tarafından verilen cezaların genellikle idare mahkemelerine götürüldüğünü, böylelikle içtihatlar oluştuğunu söylemektedir. Bu konuda yayıncılıkta bir sıkıntı olduğunu; ancak RTÜK ile yayıncılar arasındaki diyalogla bu konunun aşılacağını düşündüğünü ifade etmektedir.

Kanal 4 temsilcisi, RTÜK'ün yasa uyarınca bu denetimi yapmakta olduğunu ve hatırı sayılır cezalar kestiğini belirtmektedir. Ancak bu konuda önemli olan hususun ailenin tavrı olduğunu, çocukların 21.00 veya 21.30'dan sonra televizyon karşısında olmaması gerektiğini ifade etmektedir. Televizyonun çocuklar üzerinde ciddi etkileri olabileceğini kabul etmekte, bilhassa yeni jenerasyonun teknolojiye daha yakın olmasına dikkat çekerek ailelerin otokontrol sağlaması gerektiğini söylemektedir. Öte yandan bazı özel kanalların ekonomik kaygılarla izleyici çekecek marjinal işlere yönelebileceklerini, bunun önüne geçmenin zor olduğunu; ancak devletin Aile Bakanlığı aracılığıyla yapımcılarla seminerler düzenleyerek, pedagoji eğitimleri gibi eğitimler verebileceğini, sektörü pozitif anlamda desteklemeye çalışabileceğini belirtmektedir. Kullanılan akıllı işaretler sisteminin henüz yetersiz olduğunu; hangi programın hangi kritere gireceğı hususunda fikir ayrılıkları olabildiğini; ancak sistemin zaman içinde oturacağını savunmaktadır.

Kanal 5 temsilcisi, RTÜK'ün yasayla bu alanı düzenlediğini; ancak kriterlerin içine her şeyin girebileceğini, bu kriterlerin berrak olmadığını söylemektedir. Bu nedenle oldukça sıkıntı çektiklerini, özellikle haberlerde intihar, ensest, çocuk istismarı gibi konuları yayınlamamalarına rağmen küçük şeylerden ceza aldıklarını ileri sürmektedir. Bu konudaki muğlaklığın giderilmesi gerektiğini ifade etmektedir.

Kanal 6 temsilcisi, akıllı semboller sisteminin iyi çalışıp çalışmadığının sorgulanması gerektiğini belirtmektedir. Kanalların filmleri tam olarak değerlendirmeden semboller koyabildiklerini, bu konuda tam bir konsensüs da bulunmadığını ileri sürmektedir. Sembollerin efektif kullanılması gerektiğini,

yayıncıların bazen bunları esnetebildiğini söylemektedir. Bu konuda Avrupa'nın daha muhafazakar olduğunu, gece on ikiden önceki yayın içeriklerine çocukların gelişimi açısından Türkiye'den daha çok dikkat edildiğini belirtmektedir. Bu konuda denetimin gerekli olduğunu; ancak pay tv gibi özel kanalların müstesna olabileceğini savunmaktadır.

Tablo 3.29. Çocukların Zararlı İçerikten Korunmasına Yönelik Uygulamaların Sektör Üzerindeki Etkisi / Akıllı İşaretler Sembol Sistemi ve Uygulamanın Sektör Üzerindeki Etkisinin Tematik Çözümlemesi

BELİRLENEN ALT TEMALAR	KANALLAR					
	KANAL	KANAL	KANAL	KANAL	KANAL	KANAL
	1	2	3	4	5	6
<i>Alt Tema 1: Cezaların yüksekliği ve kriterleri</i>	X	X	X	X	X	
<i>Alt Tema 2: Akıllı işaretler sembol sistemi</i>	X	X		X		X
<i>Alt Tema 3: Aile özdenetimi</i>				X		
<i>Alt Tema 4: Sektörel eğitim ihtiyacı</i>				X		

Tablo 3.29.'da görüldüğü gibi, çocukların zararlı içerikten korunmasına yönelik uygulamaların sektör üzerindeki etkisi / akıllı işaretler sembol sistemi ve uygulamanın sektör üzerindeki etkisine yönelik dört alt tema bulunmaktadır. *Cezaların yüksekliği ve kriterleri* alt temasında Kanal 6 hariç tüm kanallar, *Akıllı işaretler sembol sistemi* alt temasında Kanal 1, Kanal 2, Kanal 4 ve Kanal 6, *Aile özdenetimi* ve *Sektörel eğitim ihtiyacı* alt temalarında ise sadece Kanal 4 görüş beyan etmişlerdir.

Tablo 3.30. Çocukların Zararlı İçerikten Korunmasına Yönelik Uygulamaların Sektör Üzerindeki Etkisi / Akıllı İşaretler Sembol Sistemi ve Uygulamanın Sektör Üzerindeki Etkisi Temasına Yönelik Tonlar

Kanal İsmi	Olumlu	Olumsuz	Nötr	Kararsız
Kanal 1		X		
Kanal 2		X		
Kanal 3		X		
Kanal 4		X		
Kanal 5		X		

Kanal 6			X	

Tablo 3.30.'da görüldüğü gibi, çocukların zararlı içerikten korunmasına yönelik uygulamaların sektör üzerindeki etkisi / akıllı işaretler sembol sistemine yönelik düzenlemelere Kanal 6 hariç tüm kanallar olumsuz bakmakta, Kanal 6 ise nötr kalmaktadır.

3.5.16. Medya Okuryazarlığı Çalışmaları Konusunda Sektörün Eğilimleri

AB Görsel İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesinde medya okuryazarlığına özel bir önem verilmektedir. Giriş bölümü 37. Maddesinde yer alan ibareler şunlardır:

'Medya okuryazarlığı', tüketicilerin medyayı etkin ve güvenli kullanmalarına imkânsağlayacak becerileri, bilgiyi ve anlayışı ifade etmektedir. Medya okur-yazarı insanlar, bilinçli seçimler yapabilir, içerik ve hizmetlerin özelliğini anlayabilir ve yeni iletişim teknolojiler tarafından sunulan fırsatların tamamından yararlanabilir. Kendilerini ve ailelerini zararlı vesaldırgan unsurlardan daha iyi koruyabilirler. Bu sebeple, medya okur-yazarlığının toplumun tüm kesimlerinde gelişmesi desteklenmeli ve gelişimi yakından takip edilmelidir.

Avrupa Parlamentosu ve AB Komisyonunun 20 Aralık 2006 tarihli küçüklerin ve insan onurunun korunması ve Avrupa görsel işitsel ve çevrimiçi bilgi hizmetleri endüstrisinin rekabet edebilirliğine ilişkin cevap hakkı konulu Tavsiye Kararı, halihazırda medya okuryazarlığının teşvik edilmesi için bir dizi olası önlemleri içermektedir. Örneğin; öğretmen ve öğrencilerin sürekli eğitimi, çok erken yaştan çocuklara dönük, ebeveynlere açık oturumların da dahil olduğu özel İnternet eğitimi verilmesi veya İnterneti sorumlu kullanımı hakkında bilgi sağlamak amacıyla tüm iletişim medyasının dahil olduğu yurttaşları hedefleyen ulusal kampanyaların düzenlenmesi.

GİMHY uyarınca, 6112 sayılı yasanın 37. Maddesinin R bendinde

Medya okuryazarlığının toplumun tüm kesimlerini içerecek şekilde yaygınlaştırılması amacıyla, başta Millî Eğitim Bakanlığı olmak üzere diğer kamu kurumları ile işbirliği yapmak.

hükmü getirilmiştir.

Bu konudaki düzenlemeler televizyon kanallarının yöneticilerine sorulmuş, aşağıdaki veriler elde edilmiştir:

Kanal 1 temsilcisi, bu alanda çocuklar için eğitim sistemine ders konulduğunu, dersin ilgi çekici olduğunu ancak içeriğin içinin doldurulması gerektiğini belirtmekte, düzgün yapılırsa faydalı olacağını düşündüğünü ifade etmektedir.

Kanal 2 temsilcisi, medya okuryazarlığı konusunun televizyon yayıncıları ile ilgisini tam olarak hiçbir zaman anlayamadıklarını, eğer televizyon kanalları da bu işin içinde olacaksa daha derin bir çalışma yapılması gerektiğini, kanalların kendi içi dinamikleri içinde böyle bir konuya ilgi duymadıklarını belirtmektedir.

Kanal 3 Temsilcisi, özel televizyonların doğrudan medya okuryazarlığı ile ilgili yapabilecekleri pek fazla bir şey olmadığını, bu konunun eğitim sistemini ilgilendirdiğini, medyanın da bir noktada doğru algılanmak istediğini belirtmektedir. Ancak medya ile ilgili yorum farklarının her zaman bulunacağını, bu alanı fazla kısıtlamanın doğru olmayacağını ifade etmektedir.

Kanal 4 temsilcisi, medya okuryazarlığı çalışmalarının başarılı olmasının çok zor olduğuna inandığını söylemektedir. Devletin bu konuyu efektif hale getirmeye çalıştığını; ancak bu tarz sistemlerin yürümesinin ve insanlarda bu anlayışın gelişmesinin birkaç jenerasyonda mümkün olabileceğini belirtmektedir. alacak. Kanalların izleyiciden aldıkları tepkilerle kendi kendilerini düzenlemelerinin daha doğru olacağını, devletin bu konuda doğru hedefleri göstermesi gerektiğine inanmakla birlikte aşırı denetimci olmaması gerektiğini ifade etmektedir.

Kanal 5 temsilcisi, medya okuryazarlığı çalışmalarını desteklediklerini, iyi yapıldığı sürece bu konunun toplumun yararına olduğunu, ancak bu konuda kanalları ilgilendiren kurallar oluşturulacaksa dikkatle hazırlanması gerektiğini ifade etmektedir.

Kanal 6 temsilcisi, medya okuryazarlığı alanında yapılan çalışmalarla çocukların kendilerini medyanın zararlı etkilerine karşı koruyabileceğine inanmadığını, günde ortalama 5,5 saat televizyon izleme alışkanlığı olan bir toplumda bu çalışmanın etkili olamayacağını ileri sürmektedir. Bu kadar yüksek televizyon izleme saatiyle, eldeki toplumla, medya okur-yazarlığı çalışmasının bir ironi oluşturduğunu, öte yandan özellikle çocukların yetişmesinde etkili olan kadınlara yönelik medya programlarının seviyesinin çok düşük olduğunu vurgulamaktadır.

Tablo 3.31. Medya Okuryazarlığı Çalışmaları Konusunda Sektörün Eğilimlerinin Tematik Çözümlemesi

BELİRLENEN ALT TEMALAR	KANALLAR					
	KANAL 1	KANAL 2	KANAL 3	KANAL 4	KANAL 5	KANAL 6
<i>Alt Tema 1: Medya okuryazarlığının işlevselliği</i>	X			X	X	X
<i>Alt Tema 2: Medya okuryazarlığı – tv kanalları bağlantısı</i>		X	X			

Tablo 3.31.'de görüldüğü gibi, medya okuryazarlığı çalışmaları konusunda sektörün eğilimlerine yönelik iki alt tema bulunmaktadır. *Medya okuryazarlığının işlevselliği* alt temasında Kanal 1, 4, 5 ve 6; *Medya okuryazarlığı – tv kanalları bağlantısı* alt temasında Kanal 2 ve Kanal 3 görüş bildirmişlerdir.

Tablo 3.32. Medya Okuryazarlığı Çalışmaları Konusunda Sektörün Eğilimleri Temasına Yönelik Tonlar

Kanal İsmi	Olumlu	Olumsuz	Nötr	Kararsız
Kanal 1	X			
Kanal 2		X		
Kanal 3			X	
Kanal 4		X		
Kanal 5	X			
Kanal 6		X		

3.5.17. Sigara ve Tütün Ürünlerine Yönelik Yasakların Sektör Üzerindeki Etkisi

AB Görsel İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi'nde sigara ve tütün ürünlerine yönelik düzenlemeler genellikle ticari iletişim çerçevesinde ele alınmıştır. Buna göre 3g maddesinin 3. fıkrasında:

tütün ürünleri veya sigaraların ürün yerleştirmesini veya başlıca faaliyeti sigara ve diğer tütün ürünlerinin üretimi veya satışı olan teşebbüslerin ürün yerleştirmesini içermeyecektir

3e maddesinin d fıkrasında:

Sigara ve diğer tütün ürünlerinin her türlü görsel-işitsel ticari iletişimi yasaktır.

3f maddesinin 2. fıkrasında ise:

Görsel-işitsel medya hizmetleri veya programları, temel faaliyetleri sigara ya da diğer tütün ürünlerinin üretimi veya satışı olan teşebbüsler tarafından desteklenmeyecektir.

hükümleri getirilmiştir.

6112 sayılı kanunun 8, 11 ve 48. Maddelerinde tütün ve tütün ürünlerine yönelik düzenlemeler getirilmiş, ancak bu düzenlemelerde Türkiye'nin sigara ile mücadeleyi kapsayan diğer kanunları da bir çerçeve olarak kabul edilmiştir. İlgili düzenlemeler televizyon kanallarının yöneticilerine sorulmuş, aşağıdaki veriler elde edilmiştir:

Kanal 1 temsilcisi, Türkiye'deki uygulamanın komik hale geldiğini; sigara reklamının yapılmamasının doğru olduğunu; ancak özellikle haberciler için çok sıkıntılı bir durum doğduğunu ifade etmektedir. Sokakta çekilen haber görüntüsünün, ya da bir röportajın arkasından görünen sigara görüntüsünü kapatmak için çok emek sarf edildiğini, oysa bunun reklam olmadığının açık olduğunu ileri sürmektedir. Uygulamanın çok katı olduğunu, bazen maksadını aşan yorumların yapıldığını, bu nedenle kanalların kendilerini korumak için yaptıkları işlemlerin komik hale geldiğini ileri sürmektedir. Sigarayı görünmediği halde dumanın görünmesi gibi tezat durumların ortaya çıktığını belirtmektedir.

Kanal 2 temsilcisi, sigara yasaklarını desteklediğini, ancak yayınlarda sigarayı mozaikleme ya da çiçek koymak gibi uygulamaların mecbur olmasının sigara içildiği olgusunu değiştirmedeğini belirtmektedir. Bu uygulamayı doğru bulmadığını, çocuğun dışarıda ne kadar sigara içildiğini görüyorsa televizyonda da o kadar görmesinin sorun olmaması gerektiğini ifade etmektedir. Türkiye'nin sigara ile mücadele konusunda başarılı olduğunu düşündüğünü; ancak mozaik uygulamasının kanallar için doğru olmadığını vurgulamaktadır.

Kanal 3 Temsilcisi, sigara ve tütün yasasının son derece sert bir yasa olduğunu ve ona uymama gibi bir durumun mümkün olamayacağını belirtmektedir. Ancak televizyonların uygulamalarında özendirmemek için sigara, alkol, duman gibi şeyleri

göstermemek adına hoş olmayan görüntülerin çıktığını ifade etmektedir. Özellikle, eski arşivler ve eski bir filmler yayınlandığında her tarafı buzlanan çirkin bir görüntü oluştuğunu, yasağın en azından o tarihten sonraki görüntülere uygulanmasının başlangıçta daha doğru bir karar olacağını ileri sürmektedir.

Kanal 4 temsilcisi, sigara ile mücadele konusunu desteklediğini; öte yandan sigara yasakları kapsamındaki uygulamada temel sıkıntının ilgili bakanlıklardan kanallara gönderilen kamu spotları olduğunu belirtmektedir. Gönderilen spotların çoğunun çekim kalitesinin kötü olduğunu, ayrıca reklam süresinden ticari gelir elde eden kanalların bu sürelerinin kullanıldığını, spotların süresinin normal bir reklama göre çok uzun olduğunu, bu spotlar için bir fon yaratılarak yayıncılara destek olunması gerektiğini ifade etmektedir. TRT'nin devlet kanalı olarak bu konuda daha fazla sorumluluk üstlenebileceğini, ancak konuyu özel kanalların editöryal bağımsızlığına gölge düşürecek noktaya getirmemek gerektiğini belirtmektedir.

Kanal 5 temsilcisi, sigaranın içilmemesi konusunda medya olarak üzerlerine ne düşüyorsa yapmaları gerektiğini, bir sosyal sorumluluk olduğunu ifade etmekte; fakat sigaranın zararlarını anlatan bir haberde bile sigarayı göstermenin yasak olmasının doğru olmadığını savunmaktadır. Ayrıca gündelik yaşam içinde çekilmiş görüntülerin içinde yer alan sigara görüntülerinin kapatılmasının amaca hizmet etmediğini düşünmektedir.

Kanal 6 temsilcisi, sigara ile mücadele konusunda bir başarı olduğunu; ancak içkinin aşırı tüketimi hususunda hala mücadelenin devam ettiğini; özellikle yazılı basında reklamların sürdüğünü; ama bunun yurt dışında da geçerli olduğunu belirtmektedir. Ancak aşırı derecede bir yasaklamaya gidilmesi hususunda bireysel hak ve özgürlüklerin ihlalinin söz konusu olabileceğini; ayrıca bu durumun sosyolojik bir olgu olduğunu ifade etmektedir.

Tablo 3.33. Sigara ve Tütün Ürünlerine Yönelik Yasakların Sektör Üzerindeki Etkisi Tematik Çözümlemesi

BELİRLENEN ALT TEMALAR	KANALLAR					
	KANAL	KANAL	KANAL	KANAL	KANAL	KANAL
	1	2	3	4	5	6
<i>Alt Tema 1: Uygulamadaki eksiklikler</i>	X	X	X	X	X	X
<i>Alt Tema 2: Kamu spotları</i>				X		
<i>Alt Tema 3: Tanıtım fonu</i>				X		
<i>Alt Tema 4: Kamu kanalının sorumluluğu</i>				X		

Tablo 3.33.'te görüldüğü gibi, sigara ve tütün ürünlerine yönelik yasakların sektör üzerindeki etkisine yönelik dört alt tema bulunmaktadır. *Uygulamadaki eksiklikler* alt temasında tüm kanallar görüş bildirmişlerdir. *Kamu spotları*, *Tanıtım fonu* ve *Kamu kanalının sorumluluğu* alt temalarında yalnızca Kanal 4 görüş bildirmiştir.

Tablo 3.34. Sigara ve Tütün Ürünlerine Yönelik Yasakların Sektör Üzerindeki Etkisi Temasına Yönelik Tonlar

Kanal İsmi	Olumlu	Olumsuz	Nötr	Kararsız
Kanal 1		X		
Kanal 2		X		
Kanal 3			X	
Kanal 4		X		
Kanal 5		X		
Kanal 6			X	

Tablo 3.34.'te görüldüğü gibi, Sigara ve Tütün Ürünlerine Yönelik Yasaklara yönelik düzenlemelere Kanal 1, 2, 4 ve 5 olumsuz bakmakta, Kanal 3 ve Kanal 6 ise nötr yaklaşmaktadır.

3.5.18. Televizyon Yayıncılığında Sosyal Sorumluluk Kavramı ve Sektörün Tutumu

AB Görsel İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesinin 4. ve 5. maddelerinde “yayıncının izleyici kitlesine karşı olan bilgilendirici, eğitici, kültürel ve eğlendirici

sorumlulukları” hatırlatılmaktadır. Bu noktada yayıncılardan bir sosyal sorumluluk çerçevesinde hareket etmelerinin beklendiğinin altı çizilmektedir.

6112 sayılı kanunun 8. maddesinde de sosyal sorumluluk konusunda yayıncılara görev atfedilmiş, bu husustaki düzenleme televizyon kanallarının yöneticilerine sorulmuş, aşağıdaki veriler elde edilmiştir:

Kanal 1 temsilcisi, sosyal sorumluluğu kurumların kendiliğinden hissetmesi gerektiğini, bunun yasa ile düzenlenemeyeceğini ifade etmektedir. Yasa ile bu konulursa, gece 2.30’da belgesel yayını yapılacağını, sosyal sorumluk denilen şeyin sadece bu ülkeyi eğitmek olmadığını söylemektedir. Bu ülkenin bütün kanallarının bir araya gelip Van depremi için para topladığını ve herkesin ortak yayın yaptığını, bunun kendiliğinden gelişen bir sosyal sorumluluk projesi olduğunu belirtmektedir. Kendiliğinden yapılabilecek şeyleri yayıncıların kendilerine bırakmak gerektiğini, yasa zoruyla gündüz belgesel yayınlandığında izlenmediğini; demek ki insanların televizyondan eğitim almak gibi bir beklentisi olmadığını ifade etmektedir. Sanat müziği yayını zorunluluğu gibi bir uygulamanın kabul edilemez olduğunu, kanalların bunları yasak savmak babından gece geç saatlere koyduklarını belirtmektedir.

Kanal 2 temsilcisi, kanalların yaptığı açık oturumların hatta moda programlarının bile sosyal sorumluluk çerçevesinde değerlendirilebileceğini; ancak bir kanalı ben şu gelirleri almayayım da sosyal sorumluluk çerçevesinde bir program yapayım deme imkanı olmadığını, bu kararı hissedarının bile veremeyeceğini belirtmektedir. Vergi dairesi dahil tüm sektör elemanlarının kâr elde etmek istediği bir ortamda sosyal sorumluluğun önce hissedarlara karşı olduğunu söylemektedir. Kanalların Türk sanat müziği yayınlama zorunluluğunun dahi saçma olduğunu, Türk sanat müziğini o da haklı Türk sanat müziğini devletin başka türlü geliştirmesi gerektiğini belirtmektedir.

Kanal 3 temsilcisi, AB’nin kamu yararı hususunun teşvik edilmesi gerektiğini söylediğini, ancak marifetin iltifata tabi olduğunu, ticari bir alanın pazarlaması ve satışı olması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu alan dışında yer alan kamu yayıncılığının elektrikten, sudan, bir yerden gelir aldığını; ancak özel televizyonların sadece reklamdan aldığını, reklam değeri olmayan şeyi yayınlamayacaklarını belirtmektedir.

Mesele sosyal sorumluluksa sadece yayıncı şirketlerin değil başka şirketlerin de taşın altına elini sokması gerektiği, bu alanın oluşturulacak bir fondan ya da AB fonlarından finanse edilebileceğini ileri sürmektedir. İş dünyasının da bu tarz programları ayakta tutmamız lazım deyip program desteklemeyi amaçlamaları gerektiğini ifade etmektedir. Kamu spotu yayınlamaktan kendi reklamlarına yer kalmadığını belirtmektedir.

Kanal 4 temsilcisi, kendilerinde bir sosyal sorumluluk hissetmediklerini, özel kanalların kıt kaynaklarla zorlukla ayakta duran yapılar olduğunu, bir de sosyal misyonlar yüklediği zaman işletmenin çökeceğini, işin yürümeyeceğini belirtmektedir. Örneğin işitme engelliler için bir şey koyun dediğiniz zaman 7-8 kişilik bir ekip koymak gerektiğini, bunun da karşılığının olmadığını düşündüğünüz zaman maliyetini karşılamayacağını ifade etmektedir. Özel kanalların mümkün oldukça az masrafla çok iş yapmaya çalıştıklarını, devletin vergi ile beslediği ciddi kurum olan TRT'nin bu sorumluluğu üstlenmesi gerektiğini ifade etmektedir. TRT'nin yapılanmasının BBC gibi olması gerektiğini, editöryal bağımsızlığının olması gerektiğini, özel kanalların giremediği alanlara rahatlıkla girip izleyiciye oradan hitap etmesi ve kültür seviyesini taşıma misyonunu da üstlenmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Türk halkının kültürünü geliştirme refleksini TRT gerçekleştirmelidir tezini savunmaktadır.

Kanal 5 temsilcisi, kanallarda reyting almayan bu tip programlara çok sıcak bakılmadığını, RTÜK'ün kanallardan saat satın alıp, ulusal kanal olarak sizden haftada 2 saat sosyal sorumluluk içeren yayın yapmanızı istiyorum diyebileceğini ifade etmektedir. Kanalin da reyting beklentisi olmadan, editöryal anlamda özgün, örneğin AB hakkında bir program yapabileceğini, kaybedeceği geliri de RTÜK'ün karşılayabileceğini, bunun karşılığında programı denetleyebileceğini belirtmektedir. Türkiye'de pek çok kreatif çözüm üretilebileceğini, ortak düşüncenin üretilmesi gerektiğini belirtmektedir.

Kanal 6 temsilcisi, özel kanalların maddi kısıtlılıklar içerisinde sosyal sorumluluğu ön plana çıkartmalarının güç olduğunu, birinci önceliklerinin kâr etmek olduğunu belirtmektedir. Yurt dışında da durumun böyle olduğunu altını çizmektedir. Çünkü televizyon maddi bir şeye bakıyor. Toplum içindeki sayıyı bilmek lazım.

Tablo 3.35. Televizyon Yayıncılığında Sosyal Sorumluluk Kavramı ve Sektörün Tutumu Tematik Çözümlemesi

BELİRLENEN ALT TEMALAR	KANALLAR					
	KANAL	KANAL	KANAL	KANAL	KANAL	KANAL
	1	2	3	4	5	6
<i>Alt Tema 1: Kâr amacının ön plana çıkması</i>	X	X	X	X	X	X
<i>Alt Tema 2: Kamu yayıncısının görevi</i>				X	X	
<i>Alt Tema 3: Teşvik verilmesi konusu</i>			X		X	
<i>Alt Tema 4: Yasayla düzenlenmemesi gerekliliği</i>	X					

Tablo 3.17.'de görüldüğü gibi, televizyon yayıncılığında sosyal sorumluluk kavramı ve sektörün tutumuna yönelik dört alt tema bulunmaktadır. *Kâr amacının ön plana çıkması* alt temasında tüm kanallar görüş beyan etmişlerdir. *Teşvik verilmesi* konusult temasında Kanal 3 ve Kanal 5, *Kamu yayıncısının görevi* alt temasında Kanal 4 ve Kanal 5, *Yasayla düzenlenmemesi gerekliliği* alt temasında ise Kanal 1 görüş bildirmişlerdir.

Tablo 3.36. Televizyon Yayıncılığında Sosyal Sorumluluk Kavramı ve Sektörün Tutumu Temasına Yönelik Tonlar

Kanal İsmi	Olumlu	Olumsuz	Nötr	Kararsız
Kanal 1		X		
Kanal 2		X		
Kanal 3		X		
Kanal 4		X		
Kanal 5		X		
Kanal 6		X		

Tablo 3.36.'da görüldüğü gibi, televizyon yayıncılığında sosyal sorumluluk kavramının yasayla düzenlenmesine sektörün tutumu olumsuzdur.

3.5.19. Televizyon Sektöründe Bireysel Haklar ve Kültürel Çeşitlilik Algısı

AB Görsel İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi, kültürel çeşitliliğe ve birey haklarına özel bir önem vermektedir. Bireylerin haklarının ve onurlarının korunması

hususundaki düzenlemeler, Yönergenin çeşitli maddelerinde dağınık olarak bulunmaktadır. Diğer yandan kültürel çeşitlilik konusunda Yönergenin henüz girişindeki 4., 5. ve 8. Maddelerde değinilmektedir. İlgili maddeler şöyledir:

4- Antlaşmanın 151 (4) maddesi, Topluluğun, Antlaşmanın diğer hükümleri çerçevesinde, özellikle Topluluk içindeki kültürlerin çeşitliliğine saygı göstermek ve geliştirmek için faaliyetlerinde kültürel boyutları dikkate almasını gerekli kılmaktadır,

5- ...Parlamento, 27 Nisan 2006 tarihli İlke Kararında, "kültürel faaliyetlerin, malların ve hizmetlerin, hem ekonomik hem de kültürel bir yapısı vardır. Çünkü onlar, kimlikleri, değerleri ve anlamları taşırlar ve bu bağlamda sadece ticari değere sahip gibi kabul edilmemelidir" diye özellikle belirten UNESCO'nun Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesini desteklemiştir. Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesinin akdi hakkındaki 18 Mayıs 2006 tarih ve 2006/515/EC sayılı AB Konseyi Kararı, Topluluk adına UNESCO Sözleşmesini onaylamıştır. Bu Sözleşme 18 Mart 2007'de yürürlüğe girmiştir. İşbu Yönerge Sözleşmenin ilkelerine saygı duyar.

8- Komisyon, Avrupa düzenleyici görsel-işitsel politikasının geleceği konulu bir Bildiriyi 15 Aralık 2003 tarihinde kabul etmiştir. Bu Bildiride, sektör içindeki hâlihazırdaki ve gelecekteki düzenleyici politikanın; kültürel çeşitlilik, haber alma hakkı, medya çoğulculuğu, küçüklerin ve tüketicinin korunması gibi belirli kamu çıkarlarını koruması ve kamunun bilinçlendirilmesi ile medya okuryazarlığını güçlendirmesi vurgulanmıştır.

GİMHY'nin ön plana çıkardığı kültürel çeşitlilik konusu televizyon kanallarının yöneticilerine sorulmuş, aşağıdaki veriler elde edilmiştir:

Kanal 1 temsilcisi, medyada değişimin yavaş yavaş olduğunu, birdenbire her şeyin bir anda değişmesinin, dönüşmesinin zor olduğunu söylemektedir. Türkiye'nin bölünme kaygısında, iç çatışma kaygısının çıkış nedenlerine baktığında çok da haksız sayılmayacağını, birinci dünya savaşından, koskoca parçalanmış imparatorluktan gelen, küçücük bir yerde cumhuriyeti kuran ülkenin bu tür refleksleri olmasının doğal olduğunu belirtmektedir. Türkiye'nin şimdi kendine güvenini kazanmış bir ülke olduğunu, yavaş yavaş değiştiğini, dönüştüğünü ifade etmektedir. Bugün bölünmeyi bile tartışan insanların, bu kadar fikirden korkmayan insanların olduğunu; ama hala

devletteki, halktaki ve bireydeki değişimlerinin istenen noktada olmadığını, korkuların genlere işlemiş olduğunu söylemektedir.

Kanal 3 Temsilcisi, bu tartışmaların varlığının aslında medyaya mahsus olmadığını, Türkiye’de son yıllarda “devlet” fikrinin değiştiğini, devletin korunma esaslı değil millet esaslı bakışa döndüğünü, devleti yönetenlerin bakış değişikliğinin elbette medyada da ondan sonra her yerde de yer alacağını söylemektedir. Ama bütün bu değişimlere rağmen medyada savaşın bittiğini fark etmeyen Japon askeri gibi durumun farkında olmayanlar da olabileceğini, artık hakikaten insan orijinli bakışın baskın hale geldiğini ileri sürmektedir. Bundan kaçılmayacağını, zorla hiçbir şeyin yürümediğini ve yürüyemeyeceğini ifade etmektedir. Yugoslavya’nın, Rusya’nın dağıldığını, sistemler insan temelinden çıkınca en katıların bile hayatta kalamadığını, zaten hayatın kendi akışının bu durumu geliştirdiğini belirtmektedir.

Kanal 4 temsilcisi, gerçek anlamda kültürel çeşitliliğe saygı, birey temelli bir yapının ortaya çıkmasının toplum dinamikleriyle çok alakalı olduğunu, bir jenerasyon sonra ancak bunun sağlanabileceğini ifade etmektedir. Öte yandan 6112 sayılı kanunun 8. maddesindeki subjektif kavramların çoğunun GİMHY’de olmadığını, bizde hâlâ yer almasının bir takım korkularımızdan kaynaklandığını ileri sürmektedir. Burada büyüklerin yani kurumsallaşmış televizyonlardan korkmasının bir anlamı olmadığını, önemli olanın marjinal olan kurumların tehdit ve düzen altına almak olduğunu ileri sürmektedir. Bunun için başka bir yol bulunması gerektiğini ifade etmektedir.

Kanal 5 temsilcisi, kültürel çeşitliliğin sağlanamamasının biraz medyadan biraz da medyaya dayatmalardan kaynaklanan bir olgu olduğunu, bunu atmanın da kolay olmadığını ifade etmektedir. 1923’ten beri Türkiye Cumhuriyetini düşünürsek bir sistemin cıvatalarının sıkılma durumunun olduğu bir ortamda medyanın da otomatik olarak kendine birtakım alışkanlıklar, tikler kazandığını ve bunları atamadığını ileri sürmektedir. Her olayda bir gard almanın, devletçi yaklaşımın hakim olduğunu; ama bunu değiştirmenin sadece medyanın başarıp yapabileceği bir şey olmadığını, her şeyden önce bu anlamda siyasal otoritelere, hükümetlere çok büyük görevler düştüğünü belirtmektedir. Biraz medyanın rahatlatılması gerektiğini, biraz da bu anlamda devletin bakış açısını değiştirmesinin, devletin kendi içerisinde bir sorgulama yapmasının

medyanın da kendini sorgulaması anlamını taşıyacağını belirtmektedir. Her ne kadar bu son zamanlarda bu bakışın kırılması için çok çaba gösteriliyorsa da bunun zaman gerektiren bir süreç olduğunu söylemektedir.

Kanal 6 temsilcisi, bireyselliği ve kültürel çeşitliliği kavrayamadığımızı, haberlerin veriliş biçiminden dahi bunun anlaşılabilirliğini belirtmektedir. Bu konuya yeterince önem verilmediğini düşünmektedir. Devletin de önemsenmesi gerektiğini; ancak ülke içinde belirli sınırlar belirlenip her bireyin özgürce yaşayabilmesi gerektiğini belirtmektedir. Türkiye’de bu sınırlar konusunda bazen kanatın topuzunun kaçtığını, korumacı yaklaşımlara gidildiğini; ancak kişi başına düşen gelir yükseldikçe özgürlüklerin de artacağına inandığını belirtmektedir. Kişi başına milli gelirin kırk elli bin dolar olduğu bir ülkede özgürlüklerin sorun olmaktan çıkacağını düşündüğünü belirtmektedir.

Tablo 3.37. Televizyon Sektöründe Birey ve Kültürel Çeşitlilik Algısının Tematik Çözümlemesi

BELİRLENEN ALT TEMALAR	KANALLAR					
	KANAL	KANAL	KANAL	KANAL	KANAL	KANAL
	1	2	3	4	5	6
<i>Alt Tema 1: Birey ve kültürel çeşitliliği içselleştirilmesi</i>	X			X	X	X
<i>Alt Tema 2: Zamanın ve Ekonomik ilerlemenin pozitif katkısı</i>	X		X	X	X	X
<i>Alt Tema 3: Kalıplaşmış yargı ve korkular</i>	X		X	X	X	

Tablo 3.37.’de görüldüğü gibi, televizyon sektöründe birey ve kültürel çeşitlilik algısına yönelik üç alt tema bulunmaktadır. *Birey ve kültürel çeşitliliği içselleştirilmesi* alt temasında Kanal 1, 4, 5 ve 6 görüş bildirmişlerdir. *Zamanın ve Ekonomik ilerlemenin pozitif katkısı* alt temasında Kanal 1, 3, 4, 5 ve 6; *Kalıplaşmış yargı ve korkular* alt temasında ise Kanal 1, Kanal 3, Kanal 4 ve Kanal 5 görüş bildirmişlerdir.

**Tablo 3.38. Televizyon Sektöründe Birey ve Kültürel Çeşitlilik Algısı
Temasına Yönelik Tonlar**

Kanal İsmi	Olumlu	Olumsuz	Nötr	Kararsız
Kanal 1	X			
Kanal 2				
Kanal 3	X			
Kanal 4	X			
Kanal 5	X			
Kanal 6	X			

Tablo 3.38.’ de görüldüğü gibi tüm kanallar televizyon sektöründe birey ve kültürel çeşitlilik algısının gelişmesine olumlu bakmaktadırlar.

3.5.20. Televizyon Sektöründe Düşünce Çeşitliliği ve Çoğulculuk Sağlanması Hususunda Başarı Algısı

AB Görsel İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi, medyada çoğulculuğun sağlanması ve korunması için bir dizi tavsiyeler ve hükümler içermektedir. Yönergenin giriş bölümünün konuyla ilgili olan 3., 8, 28. ve 65. maddeleri aşağıdaki gibidir.

3- Görsel-işitsel medya hizmetleri, ekonomik hizmetler oldukları kadar kültürel hizmetlerdir. Bu hizmetlerin toplumlar, demokrasi - özellikle haber alma özgürlüğünün, düşünce çeşitliliğinin ve medya çoğulculuğunun güvence altına alınması- eğitim ve kültür için artan önemi, bu hizmetler için özel kurallar uygulanmasını haklı kılmaktadır.

8- Komisyon, Avrupa düzenleyici görsel-işitsel politikasının geleceği konulu bir Bildiriyi 15 Aralık 2003 tarihinde kabul etmiştir. Bu Bildiride, sektör içindeki hâlihazırdaki ve gelecekteki düzenleyici politikanın; kültürel çeşitlilik, haber alma hakkı, medya çoğulculuğu, küçüklerin ve tüketicinin korunması gibi belirli kamu çıkarlarını koruması ve kamunun bilinçlendirilmesi ile medya okuryazarlığını güçlendirmesi vurgulanmıştır.

28- Güçlü, rekabetçi ve tümleşik bir Avrupa görsel-işitsel endüstrisini geliştirmek ve Avrupa Birliğinin tamamında medya çoğulculuğunu artırmak için bir medya hizmeti sağlayıcısı üzerinde sadece tek bir Üye Devletin yargı yetkisi olmalı ve bilgi çoğulculuğu Avrupa Birliğinin temel ilkesi olmalıdır.

65- Antlaşmanın Üye Devletlere yüklediği görevler çerçevesinde, Üye

Devletler buYönergeyi uyarlamakla ve etkin biçimde uygulamakla sorumludur. Üye Devletler, buYönergenin tarafsız ve şeffaf bir biçimde uygulamasında görev ifa edebilmek için kendihukuki teamülleri ile kurulu yapılarına ve özellikle yetkili bağımsız düzenleyici kurumlarının düzenlerine göre uygun araçları seçme konusunda özgürdür. Daha belirgin olarak, ÜyeDevletler tarafından tercih edilen araçlar medya çoğulculuğunun geliştirilmesine katkıdabulunmalıdır.

6112 sayılı kanunun 37. Maddesinde düşünce çeşitliliğine ve çoğulculuğa yer verilmiş, bu konudaki düzenleme ve fikirleri televizyon kanallarının yöneticilerine sorulmuş, aşağıdaki veriler elde edilmiştir:

Kanal 1 temsilcisi, Türkiye’deki medyanın gerçekten çok çeşitli olduğunu, en sağdakinden en soldakine en dincisinden en aşırısına kadar her türlü yayının yapılabildiğini düşünmektedir. Öte yandan, bu yayınların ne kadar izleyici bulabildiklerinin başka bir değerlendirme konusu olduğunu, lakin bütün bir medyayı katı bir devletçi anlayışla kategorize edemeyeceğini ifade etmektedir. Medyada düşünce çoğulculuğunun bulunduğunu söylemektedir.

Kanal 2 temsilcisi, Türkiye’nin kendi demokratik gelişiminden doğal olarak medyanın da payını aldığını, eskisinden daha liberal bir sistem olduğunu, ancak diğer yandan doğrudan bir şey olmasa da, tanımlanamasa da medyanın üzerinde hükümetten dolayı baskı hissettiğini ifade etmektedir.

Kanal 3 temsilcisi, medyada çoğulculuğun ve çeşitliliğin olduğunu düşündüğünü belirtmektedir. Halihazırda RTÜK’te kayıtlı 24 tane ulusal yayın izni olan kanal olduğunu, Türksat uydusunda 300 civarında kanal bulunduğunu, bunların hepsinin bir yerden yönetilmesinin mümkün olmadığını ifade etmektedir. Yayıncılık teknolojisinin eskisi gibi çok pahalı olmaktan çıktığını, salt uydudan yayın yapılabildiğini, sıkıştırılmış yayınlarla kullanılan kapasitenin düşük olması fiyatın da düşük olduğunu açıklamakta, bu alanda yatırımın kolaylaştığını ifade etmektedir. Uydu izlenme kapasitesinin de %70’i geçmiş olmasının tek sesli bir yayın olma ihtimalini ortadan kaldırdığını savunmaktadır.

Kanal 4 temsilcisi, birtakım şeylerin yavaş yavaş oturmakta olduğunu, oluşacağına inandığını; ancak medya çoğulculuğunun henüz sağlanmadığını

belirtmektedir. Zamana ihtiyaç olduğunu çünkü sektörün henüz 15 - 20 yıllık olduğunu, medyanın Amerika'daki veya İngiltere'deki seviyede olmasını arzu ettiklerini belirtmektedir.

Kanal 5 temsilcisi, ekran karşısına geçtiğiniz zaman bir çoğulculuk ya da çok seslilikten veya çok ciddi anlamda basın özgürlüğünden medya özgürlüğünden söz edemeyeceğini söylemektedir. Eğlence içerikleri açısından bir sıkıntı olmadığını; ama habercilik açısından baktığınızda böyle bir şeyi söylemenin zor olduğunu ifade etmektedir. Ama bunun bir sonuç olduğunu, Türkiye'de ulusal kanal kavramının içini dolduramadıklarını, bunun nedeninin de Türkiye'de yerelleşmenin olmaması olduğunu ifade etmektedir. Yerel kanallara, yerel medyaya ağırlık veremedikleri için ulusal kanalla yerel medya arasındaki farkı da tayin edemediklerini, bu yüzden ulusal kanal kavramının İstanbul orjinli olduğunu söylemektedir. İstanbul da bir şey varsa onun ön plana getirildiğini, Van'ın Bahçesaray ilçesindeki Adıyaman'ın Kahta ilçesindeki birini, İstanbul'daki köprü tıkanıklığının ilgilendirmediklerini göremediklerini saptamaktadır. Biraz daha ulusallaşmanın ve biraz daha Anadolu'ya yayılmanın hesabını yapmak zorunda olduklarını, hâlâ Ankara dışında hiçbir televizyonun bürosu bulunmadığını, sadece ajanslardan gelen görüntülerin verilmesiyle de homojen bir yapının ortaya çıktığını belirtmektedir. Sorunun medyanın yapısı ile ilgili olduğunu ileri sürmektedir.

Kanal 6 temsilcisi, Türk medyasında düşünce çeşitliliğinin yeni yeni sağlanmakta olduğunu, medyanın çeşitlendiğini düşündüğünü beyan etmektedir. Geçmişte medyanın tek sesli, tek tip olduğunu, tekelleşmenin bulunduğunu; ancak çeşitliliğin bugün biraz daha arttığını ifade etmektedir. Bu sayede izleyicinin farklı görüşlere ve haberlere ulaşabildiğini; fakat istenilen düzeyde bir çoğulculuk olmadığını, bunun hızlı değil yavaş gelişebilen bir süreç olduğunu söylemektedir.

**Tablo 3.39. Televizyon Sektöründe Düşünce Çeşitliliği ve Çoğulculuk Sağlanması
Hususunda Başarı Algısı Tematik Çözümlemesi**

BELİRLENEN ALT TEMALAR	KANALLAR					
	KANAL	KANAL	KANAL	KANAL	KANAL	KANAL
	1	2	3	4	5	6
<i>Alt Tema 1:Düşünce çeşitliliğinin gelişimi</i>	X	X	X		X	X
<i>Alt Tema 2:Medyada çoğulculuğun varlığı</i>	X			X	X	X
<i>Alt Tema 3: Çeşitlilik ve çoğulculuk için zamana ihtiyaç</i>				X		X
<i>Alt Tema 4: Teknolojik gelişmelerin etkisi</i>			X			
<i>Alt Tema 5: Yerelleşme eksikliği</i>					X	

Tablo 3.39.'da görüldüğü gibi, televizyon sektöründe düşünce çeşitliliği ve çoğulculuk sağlanması hususunda başarı algısına yönelik beş alt tema bulunmaktadır. *Düşünce çeşitliliğinin gelişimi* alt temasında Kanal 3 hariç diğer tüm kanallar görüş beyan etmişlerdir. *Medyada çoğulculuğun varlığı* alt temasında Kanal 1, Kanal 4, Kanal 5 ve Kanal 6, *Çeşitlilik ve çoğulculuk için zamana ihtiyaç* alt temasında Kanal 4 ve Kanal 6, *Teknolojik gelişmelerin etkisi* alt temasında Kanal 3 ve *Yerelleşme eksikliği* alt temasında Kanal 5 görüş bildirmişlerdir.

**Tablo 3.40. Televizyon Sektöründe Düşünce Çeşitliliği ve Çoğulculuk Sağlanması
Hususunda Başarı Algısı Temasına Yönelik Tonlar**

Kanal İsmi	Olumlu	Olumsuz	Nötr	Kararsız
Kanal 1	X			
Kanal 2	X			
Kanal 3	X			
Kanal 4	X			
Kanal 5	X			
Kanal 6	X			

Tablo 3.40.'ta görüldüğü gibi tüm kanallar, televizyon sektöründe düşünce çeşitliliği ve çoğulculuk sağlanması hususunda belirli bir başarı sağlandığını ve ilerleme

kaydedilmekte olduğunu düşünmektedirler.

3.5.21. Televizyon Sektöründe Basın ve İfade Özgürlüğü Algısı

AB Görsel İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesinin giriş bölümü 12. Ve 45. Maddelerinde aşağıdaki hükümler yer almaktadır.

12- Bu Yönerge, temel haklara uyumu desteklemektedir ve Avrupa Birliği Temel Haklar Şartında tanınan ilkelerle, özellikle Madde 11 ile tamamen uyumludur. Bu bakımdan, bu Yönerge Üye Devletleri kendi basın özgürlüğü ve medyadaki ifade özgürlüğü ile ilgili anayasal kurallarının uygulanmalarına hiçbir engel teşkil etmemelidir.

45- İnsan onurunun ve küçüklerin fiziksel, zihinsel ve ahlaki gelişiminin korunması için alınan önlemler, Avrupa Birliği'nin Temel Haklar Şartında belirtilen temel ifade özgürlüğü hakkı ile titizlikle dengelenmelidir.

Bu çerçevede basın ve ifade özgürlüğü garanti altına alan GİMHY uyarınca, 6112 sayılı kanunun 1., 7. ve 37. Maddelerinde ifade özgürlüğüne yer verilmiş, bu konudaki düzenlemeler ve uygulamalar televizyon kanallarının yöneticilerine sorulmuş, aşağıdaki veriler elde edilmiştir:

Kanal 1 temsilcisi, iktidarı eleştirmek konusunda bir baskı olduğunu, bu işi kontrol eden uluslararası kuruluşların Türkiye'deki basın özgürlüğünü 44 basamak aşağıya düşürüp, Kuzey Kore'den kötü, Çin'den bile kötü hale sokmalarından anlaşıldığını ileri sürmektedir. Türkiye'deki basın özgürlüğünün kötü olduğu, yeterince olmadığı ortadadır diyerek üzerinde baskı hissettiğini beyan etmektedir. RTÜK'ün kanalı kapatmaya kadar giden yetkilerinin bir baskı olarak kullanıldığını söylemektedir. Bunun dışında siyasi baskıların olduğunu, vergi cezalarıyla da medyanın ciddi bir baskı altına alındığını, bilhassa bazı grupların mağdur edildiğini belirtmektedir.

Kanal 2 temsilcisi, Türkiye'de gazeteciler içeride tutuluyor cümlesinin problemli olduğunu, ortada terör suçu ve darbe girişimi iddiaları olduğunu, Türkiye'de gazetecilerin içeri atılmasının Çin'deki gazetecilerin içeri atılmasıyla kıyaslanamayacağını ifade etmektedir. Bu coğrafyada muhalif olduğu için gazeteci tutuklanması yapılacağına inanmadığını belirtmektedir. Öte yandan, çok daha derin bir konu olduğunu, kurumlarıyla, kurum temsilcileriyle, bakanlık temsilcileriyle veya parti

temsilcileriyle çok ciddi anlamda medya üzerinde baskı olduğunu beyan etmektedir. Başbakanın takdir edilecek birçok yönü olduğunu; ancak medya patronlarını hedef göstermesinin, medyaya yönelik ağır vergi cezalarının bir engizisyona dönüştüğünü fark etmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Turgut ÖZAL'ı örnek göstererek medyaya ve mizahçılara karşı çok yumuşak olduğunu söylemekte, başbakanın da biraz aha eleştiriye açık olması gerektiğini ifade etmektedir. Bugünkü medyada en büyük sıkıntının bu olduğunu, bir oto sansür; en azından manevi baskı yaşandığını belirtmektedir.

Kanal 3 Temsilcisi, medyanın bir ticari alan olduğunu, ticari olarak geçerliliği olmayan, harici bir mali desteğe ihtiyaç duyan medyanın özgür olmasının mümkün olmadığını ileri sürmektedir. Lafz itibariyle özgürlüklerin çok güzel olduğunu; ancak gerçek hayatta medyanın ticareten ayakta kalmayı başardığında özgürleştiğini, bugünkü durumda bu noktaya gittiğini belirtmektedir. Gerçek piyasa dinamikleri işlediğinde ülkenin özgürleşeceğini, ülke özgürleştikçe, insan özgürleştikçe, ticaret özgürleştikçe medyanın da özgürleşeceğini savunmaktadır. Sürdürülebilir özgürlüğün ancak böyle mümkün olacağını söylemektedir.

Kanal 4 temsilcisi, basın ve ifade özgürlüğündeki mevcut durumu bir geriye gidiş olarak gördüklerini ifade etmektedir. Oluşan tablonun pek iyi olmadığını, bu konu hakkında bu kadar konuşulmasının ve yazılmasının insanların tedirgin olduklarına, mutlu olmadıklarına bir işaret olduğunu belirtmektedir. Mevcut uygulamanın Türkiye'ye yakışan bir uygulama olmadığını, arzu edilen Türkiye görüntüsü vermediğini söylemektedir.

Kanal 5 temsilcisi, mevcut durumun sadece medya üzerinden açıklanamayacağını, Türkiye'de kafaların çok karışık olduğunu kanunların, hukukun, idari yapının, bürokrasinin, sosyolojinin içinde olduğu bir değerlendirme yapılması gerektiğini, tek başına devlet - medya ilişkisi üzerinden özgürlüklerin anlatılamayacağını ifade etmektedir. Ancak nedenden daha çok sonuç önemli olduğu için Türkiye'de hoş şeyler olduğu söylenemeyeceğini, özellikle medya özgürlüğünün, gazetelerin özgürlüğünün bir şekilde berraklaşmaya ihtiyacı olduğunu belirtmektedir. Mevcut durumdan devletin de medyanın da rahatsız olduğunu, dışarıdaki imajımıza da zarar verdiğini söylemektedir. Bu konuda sağlıklı bir enformasyon paylaşımı olmadığını ifade

etmektedir.

Kanal 6 temsilcisi, basın ve ifade özgürlüğü konusunun hassas olduğunu; ancak toplumsal bir kültürün de var olduğunu ve özgürlük adına her şekilde konuşmanın doğru olmadığını, bunun belirli bir ölçüsü olması gerektiğini söylemektedir. Bu ölçü konusunda Avrupa ile olan ilişkilerin önemli olduğunu, bir düzen için AB'ye girmenin şart olduğunu belirtmektedir.

Tablo 3.41. Televizyon Sektörünün Basın ve İfade Özgürlüğü Algısı Tematik Çözümlemesi

BELİRLENEN ALT TEMALAR	KANALLAR					
	KANAL	KANAL	KANAL	KANAL	KANAL	KANAL
	1	2	3	4	5	6
<i>Alt Tema 1:Geriye gidiş algısı</i>	X			X		
<i>Alt Tema 2:Bilgi kirliliği</i>		X			X	
<i>Alt Tema 3: Basın ve İfade özgürlüğünde ölçü gerekliliği</i>					X	X
<i>Alt Tema 4: Siyasi baskı hissedilmesi</i>	X	X		X		
<i>Alt Tema 5: Piyasa Dinamiklerinin etkisi</i>			X			

Tablo 3.41.'de görüldüğü gibi, ticari yayıncılığın kendi kendini finanse etme kapasitesine yönelik beş alt tema bulunmaktadır. *Geriye gidiş algısı* alt temasında Kanal 1 ve Kanal 4, *Bilgi kirliliği* alt temasında Kanal 2 ve Kanal 5, *Basın ve İfade özgürlüğünde ölçü gerekliliği* alt temasında Kanal 5 ve Kanal 6, *Siyasi baskı hissedilmesi* alt temasında, Kanal 1, Kanal 2 ve Kanal 4, *Piyasa Dinamiklerinin etkisi* alt temasında ise Kanal 3 görüş bildirmişlerdir.

Tablo 3.42. Televizyon Sektörünün Basın ve İfade Özgürlüğü Algısı Temasına Yönelik Tonlar

Kanal İsmi	Olumlu	Olumsuz	Nötr	Kararsız
Kanal 1	X			
Kanal 2	X			
Kanal 3			X	
Kanal 4	X			

Kanal 5				X
Kanal 6			X	

Tablo 3.42.'de görüldüğü gibi basın ve ifade özgürlüğü konusundaki mevcut duruma Kanal 1, Kanal 2 ve Kanal 4 olumsuz, Kanal 3 ve Kanal 6 nötr, Kanal 5 ise kararsız yaklaşmaktadır.

3.5.22. Yayın Alım Özgürlüğü ve Devletlerin Televizyonlar Üzerindeki Yargı Yetkisine Yönelik Düzenlemelerin Sektör Üzerine Etkisi

Görsel İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesinin giriş bölümü 28. maddesinde yargı yetkisi ile ilgili düzenleme şöyledir:

Güçlü, rekabetçi ve tümleşik bir Avrupa görsel-işitsel endüstrisini geliştirmek ve Avrupa Birliğinin tamamında medya çoğulculuğunu artırmak için bir medya hizmeti sağlayıcısı üzerinde sadece tek bir Üye Devletin yargı yetkisi olmalı ve bilgi çoğulculuğu Avrupa Birliğinin temel ilkesi olmalıdır.

Yargı yetkisi konusunda 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanunun 29. maddesinin 3. Paragrafında getirilen düzenleme ise aşağıdaki gibidir:

Platform ve altyapı işletmecileri, Üst Kuruldan yayın lisansı almayan veya yayın lisansı iptal edilen medya hizmet sağlayıcılar ile Türkiye Cumhuriyetinin taraf olduğu uluslararası antlaşmalar ve bu Kanun hükümlerine aykırı yayın yaptığı Üst Kurulca tespit edilen bir başka ülkenin yargı yetkisi altındaki medya hizmet sağlayıcılarının yayın hizmetlerinin iletimini, Üst Kurul kararının tebliğini müteakiben durdurur. Tebliğe rağmen yayın hizmetlerinin iletimini durdurmayan işletmecinin yayın iletim yetkisi iptal edilir ve bu durum Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumuna bildirilir.

GİMHY ve 6112 sayılı yasanın yargı yetkisi konusundaki farklı hükümleri hakkındaki görüşleritelevizyon kanallarının yöneticilerine sorulmuş, aşağıdaki veriler elde edilmiştir:

Kanal 1 temsilcisi, Türkiye'nin Roj Tv konusunda mazeretleri bulunduğunu; ancak o uyuma şerh koyduğunda, kabul etmediğinde Roj Tv yayını engelleyemediğini, oraya imzayı atmakla uluslararası mahkemelerde, uluslararası arenada hakkını aramanın

başka şeyler olduğunu düşünmektedir. Nitekim bu alanda yapılan girişimlerle, Danimarka mahkemesinden karar çıktığını, şimdi öbür uydudan da yayının yasaklandığını, içimize kapanarak bir şey çözemeyeceğimizi belirtmektedir. Yasaya çekince konulmasının manasız olduğunu söylemektedir.

Kanal 2 temsilcisi, Roj Tv'yi Türkiye'nin PKK ile mücadelesinin bir parçası olarak gördüğünü, bu mücadelenin devam etmesi gerektiğini belirtmektedir. Türkiye'nin demokratikleşme yolunda çok mesafe kat ettiğini ve etmekte olduğunu; ancak artık PKK meselesinin hak aramakla izah edilemeyeceğini, başka bir amaca hizmet ettiğini belirtmektedir. Bu nedenle yayın meselesinde bırak ne yaparsa yapsın demenin doğru olmadığını savunmaktadır.

Kanal 3 temsilcisi, Avrupa Birliği mevzuatının tek olmadığını, her ülkenin ayrı mevzuatı bulunduğunu, bu mevzuatların arkasından dolanmanın bir yolunun her zaman bulunabileceğini söylemektedir.

Kanal 4 temsilcisi, Roj Tv konusuna girmek istemediğini, bu kanalın özel bir kanal değil siyasi bir kanal olduğunu, bu nedenle sektörü ilgilendirmediğini, konunun uluslararası politikaya girdiğini belirtmektedir.

Kanal 5 temsilcisi, Roj Tv'nin bu ülkenin sorununun bir parçası olduğunu, o sorunu halletmeden AB'ye giremeyeceğimize göre, bu yasanın bizi pozitif veya negatif etkileyeceği hakkında hüküm vermenin çok yanlış olduğunu, bizim önce kendi sorunumuzu çözmemiz gerektiğini, bu durumda otomatik olarak Roj Tv olayının ortadan kalkacağını belirtmektedir. Bu kanalın terör ve çatışmadan beslendiğini, illegal uzantılar yok olduğunda kendiliğinden yok olacağını ya da önemsizleşeceğini savunmaktadır.

Kanal 6 temsilcisi, dünyanın artık köy haline gelmekte olduğunu, bir süre sonra mahkemelerin de muhtemelen birleşeceğini, suçların tek olacağını, bir yerde yargılanmakla konunun kapanacağını ifade etmekte, Avrupa Birliği içinde ülke sınırlarında bile denetim kalktığını vurgulamaktadır. Bir suç birden çok yerde cezalandırmanın yanlış gibi görüldüğünü, kendisinin Roj Tv yayınlarını tasvip etmediğini; ancak internette ya da başka bir uydudan yayınların alınabildiğini, yayını

kesmenin çözüm olmadığını, bu meseleye köklü bir çözüm bulmak gerektiğini, bu argümanı tamamen ortadan kaldırmak gerektiğini belirtmektedir.

Tablo 3.43. Yayın Alım Özgürlüğü ve Devletlerin Televizyonlar Üzerindeki Yargı Yetkisine Yönelik Düzenlemelerin Sektör Üzerine Etkisinin Tematik Çözümlemesi

BELİRLENEN ALT TEMALAR	KANALLAR					
	KANAL	KANAL	KANAL	KANAL	KANAL	KANAL
	1	2	3	4	5	6
<i>Alt Tema 1:Farklı çözüm ihtiyacı</i>	X				X	X
<i>Alt Tema 2:Yayıcılık teknolojilerinin etkisi</i>	X		X			X
<i>Alt Tema 3: Korumacı politika ihtiyacı</i>	X	X				

Tablo 3.43.'te görüldüğü gibi, yayın alım özgürlüğü ve devletlerin televizyonlar üzerindeki yargı yetkisine yönelik düzenlemelerin sektör üzerine etkisine yönelik üç alt tema bulunmaktadır. *Farklı çözüm ihtiyacı* alt temasında Kanal 1, Kanal 5 ve Kanal 6, *Yayıcılık teknolojilerinin etkisi* alt temasında Kanal 1, 3 ve 6; *Korumacı politika ihtiyacı* alt temasında yalnızca Kanal 1 ve Kanal 2 görüş bildirmişlerdir.

Tablo 3.44. Yayın Alım Özgürlüğü ve Devletlerin Televizyonlar Üzerindeki Yargı Yetkisine Yönelik Düzenlemelerin Sektör Üzerine Etkisi Temasına Yönelik Tonlar

Kanal İsmi	Olumlu	Olumsuz	Nötr	Kararsız
Kanal 1				X
Kanal 2	X			
Kanal 3				X
Kanal 4			X	
Kanal 5				X
Kanal 6				X

Tablo 3.44.'te görüldüğü gibi yayın alım özgürlüğü ve devletlerin televizyonlar üzerindeki yargı yetkisine yönelik düzenlemelere yönelik Kanal 2 olumlu, Kanal 4 nötr, Kanal 1, 3, 5 ve 6 ise kararsız yaklaşmaktadır.

3.5.23. Farklı Dil ve Lehçelerde Yayın İzninin Televizyon Sektöründeki Algısı

AB'nin temel hak ve özgürlükler düzenlemeleri çerçevesinde, herkesin haber alma hakkı olduğu kabul edilmiş, her dilde yayının üye devletlerde serbest olması gerektiği belirtilmiştir. 6112 sayılı yasanın 5. Maddesinde de

Yayın hizmetlerinin Türkçe yapılması esastır. Ancak Türkçe dışındaki dil ve lehçelerde de yayın yapılabilir. Yayınlar seçilen dilin kurallarına uygun olarak yapılmak zorundadır. Bu yayınlara ilişkin usul ve esaslar Üst Kurulca yönetmelikle belirlenir.

ifadesiyle farklı dil ve lehçelerde yayın serbest bırakılmış, bu konudaki düzenleme ve uygulama televizyon kanallarının yöneticilerine sorulmuş, aşağıdaki veriler elde edilmiştir:

Kanal 2 temsilcisi, Türkiye'deki hiçbir büyük kuruluşun ABC, CBS ya da NBC kadar büyük olmadığını, bu kanalların dahi Türkiye'nin güneydoğusu ile ilgili bir yatırım yapmayı düşünmeyeceklerini; çünkü toplumsal, ekonomik problemlerin ve güvenlik problemlerinin olduğu yere sermayenin girmeyeceğini belirtmektedir. Ancak Türkiye'nin bu sorunu çözmesi ve medyanın bu bölgeye gitmesi gerektiğini belirtmektedir. Kuzey Irak'ı örnek vererek bu bölgenin nispeten bir düzen sağladığını, orada birçok Türk yatırımcının bulunduğunu, kendilerine orada bir Kürtçe yayın yapan kanal açmak yönünde teklif geldiğini ifade etmektedir. Bu noktada Türkiye'nin tutumunun çok önemli olduğunu, Türkiye'nin kucaklayıcı olması halinde hem kendi güneydoğusunu hem Irak'ın kuzeyini rahatlatılabileceğini ileri sürmektedir.

Kanal 3 temsilcisi, Kürtçe kurslarının serbest bırakıldığında açıldığını, ancak ticari olarak yürümediği için kendiliğinden kapandığını hatırlatarak ekonomik olmayan bir şeyi ancak sosyal sorumluluk çerçevesinde devletin sübvansede edebileceğini belirtmektedir. Bazı şeyler sadece bir açıdan bakıldığında yasaklanmış gibi görülebilir; ancak bu yanıltıcı olur demekte; artan çocuk kanalı sayısını örnek vererek kârlılık görüldüğü yerde yayın yapan kuruluş sayısının da artacağını belirtmektedir.

Kanal 4 temsilcisi, farklı ve dil lehçelerde yayın yapmanın ekonomik bir gerekçesi olmayan, ekonomik bir alt yapısı olmayan bir durum olduğunu, ekonomik

cazibesi olmayan her şeyin yok olmaya mecbur olduğunu ileri sürmektedir. Türkiye’de birçok televizyon kanalının patronlarının el vermesiyle ayakta durduğunu, henüz ticari bütünlük olarak gereken olgunluğa ulaşmamış bir sektör olduğunu, çok dar bir gelir pastası olduğunu, gelirin şu anki durumun 2,5-3 katı olması gerektiğini söyleyip bu gelir mevcutlara yetmezken, marjinal, iddialı şeylerin tutması için ancak sponsor ya da sahip-kurum desteği olması gerektiğini söylemektedir. Diğer türlü böyle kanalların ekonomik anlamda başarılı olmasının, bu işi sürdürebilmelerinin mümkün olmadığını vurgulamaktadır. Kendi kurumlarının hem ekonomik olarak mümkün olmadığı hem de toplumda böyle bir beklenti olmadığı için farklı dil veya lehçede yayın yapmayı düşünmeyeceğini ifade etmektedir.

Kanal 5 temsilcisi, kendi gruplarının tamamen ticari bir müessese olduğunu, ayakta durmalarını sağlayan tek şeyin reklam gelirleri olduğunu; ancak kâr amaçlı yayın yapabileceklerini, farklı dil veya lehçede yayın yapmakta şu anda bir kârlılık görünmediğini açıklamaktadır. Eğer ticari olarak bir kârlılık görülürse yayın yapılabileceğini; ancak burada da yine ülkenin kanunlarına, kurallarına, anayasasına değerlerine, ve inançlarına son derece saygılı davranılacağını ifade etmektedir.

Kanal 6 temsilcisi, televizyon kanalının bir ticarethane olduğunu para kazanılamayacak bir yayını yapamayacaklarını ifade etmektedir. Farklı bir dilde yayın yaparak belki teşekkür ya da plaket alabileceklerini; ancak bununla uydu kirası, personel parası gibi masrafları karşılayamayacaklarını açıklamaktadır.

Tablo 3.45. Farklı Dil ve Lehçelerde Yayın İzninin Televizyon Sektöründeki Algısının Tematik Çözümlemesi

BELİRLENEN ALT TEMALAR	KANALLAR					
	KANAL	KANAL	KANAL	KANAL	KANAL	KANAL
	1	2	3	4	5	6
<i>Alt Tema 1:Ekonomik faktör etkisi</i>		X	X	X	X	X

Tablo 3.45.’te görüldüğü gibi, farklı dil ve lehçelerde yayın izninin televizyon sektöründeki algısına yönelik bir alt tema bulunmaktadır. *Ekonomik faktör etkisi* alt temasında tüm kanallar görüş bildirmişlerdir.

Tablo 3.46. Farklı Dil ve Lehçelerde Yayın İzninin Televizyon Sektöründeki Algısı Temasına Yönelik Tonlar

Kanal İsmi	Olumlu	Olumsuz	Nötr	Kararsız
Kanal 1			X	
Kanal 2			X	
Kanal 3			X	
Kanal 4			X	
Kanal 5			X	
Kanal 6				

Tablo 3.46.'da görüldüğü gibi, farklı dil ve lehçelerde yayın izninin televizyon sektöründeki algısı tüm kanallarda nötrdür.

3.5.24. Avrupa Eserlerine Yönelik Pozitif Ayrımcılık Uygulamasının Sektör Üzerindeki Etkisi

AB Görsel İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesinin giriş bölümü 48. ve 50. Maddelerinde Avrupa eserleri ile ilgili şu ifadelere yer verilmektedir.

48- Avrupa eserlerinin üretim ve dağıtımını teşvik etmeli ve böylece kültürel çeşitliliğin gelişmesine faal olarak katkıda bulunmalıdır. Avrupa eserleri için bu tür bir destek örneğin; bu tür hizmetler tarafından Avrupa eserlerinin üretimine ve haklarının satın alınmasına sağlanacak maddi katkılar, isteğe bağlı video kataloglarındaki Avrupa eserlerine asgari bir pay vermek veya elektronik program rehberlerinde Avrupa eserlerini çekici bir şekilde tanıtmak şeklinde olabilir. Bu Yönerge kapsamında oluşturulan raporlar çerçevesinde, Üye Devletler, bu tür hizmetler tarafından Avrupa eserlerinin üretimine ve haklarının satın alınmasına yapılacak mali katkıyı, görsel-işitsel medya hizmetleri kataloglarındaki Avrupa eserleri payını ve bu tür hizmetlerce sunulan Avrupa eserlerinin gerçek tüketimini de bilhassa dikkate almalıdır.

50- 89/552/ECC sayılı Yönergenin 4. Maddesi hükümlerini uygularken Üye Devletler, yayıncıları ortak yapım Avrupa eserlerine veya yabancı kaynaklı Avrupa eserlerine yeterli bir pay ayırmaya teşvik etmelidir.

Ayrıca 1. Maddenin n bendinde Avrupa eserinin ne olduğuna dair detaylı tanımlamalara yer verilmekte, bunun haricinde başka maddelerde de Avrupa Eserlerine atıfta bulunmaktadır. 6112 sayılı RTÜK yasasının 15. Maddesinde

(1) Ulusal karasal yayın lisansına sahip televizyon yayıncılarının;
a) Haberler, spor olayları, yarışmalar, reklamlar, tele-alışveriş ve bağlantılı veri yayınları için ayrılan süre dışında kalan yayın süresinin en az yüzde ellisini Avrupa eserlerine,

b) Haberler, spor olayları, yarışmalar, reklamlar, tele-alışveriş ve bağlantılı veri yayınları için ayrılan süre dışında kalan yayın süresinin veya program bütçesinin yüzde onunu bağımsız yapımcıların ürettiği Avrupa eserlerine, ayırmaları zorunludur.

(2) İsteğe bağlı yayın hizmeti sağlayıcı kuruluşların Avrupa eserlerinin yapımına ve erişimine destek vermelerini teşvik edecek usul ve esaslar Üst Kurulca belirlenir.

düzenlemeleri getirilmektedir. Bu konudaki görüşleri televizyon kanallarının yöneticilerine sorulmuş, aşağıdaki veriler elde edilmiştir:

Kanal 1 temsilcisi, bu konuda tam olarak bilgi sahibi olmadığını belirtmektedir.

Kanal 3 temsilcisi, şu anda yayınların neredeyse %95'inin yerli olduğunu, eskiden durumun bunun tam tersi olduğunu, yasayla uygulama arasında bir farklılık bulunmadığını belirtmektedir.

Kanal 4 temsilcisi, bu maddenin de GİMHY'den entegre edildiğini, bunun tamamen Fransızların Amerikan dizi sektörüne karşı ürettiği bir argüman olduğunu; ancak nasıl hayata geçeceğinin belli olmadığını söylemektedir. Uygulanmasının sektör için faydalı olacağını söylemektedir.

Kanal 5 temsilcisi, Türkiye'nin zaten domestik bir toplum olduğunu, Türk insanının dış haberlere bile çok ilgi göstermediğini, bu açıdan bakıldığında yabancı üretimlerin medya da kendiliğinden yer almadığını, günlük yayınlarının halihazırda %80, % 90 hatta tamamen yerli yayın olduğunu vurgulamaktadır. Türkiye'de iş yapmak isteyen, para kazanmak isteyen bir yayıncının mecburen yerli yapım üretmesi gerektiğini, pek çok televizyonda da durumun böyle olduğunu belirtmektedir.

Kanal 6 temsilcisi, yerli eserleri korumayı kabul ettiğini; ancak ortak bir Avrupa kültürü oluşturmak fikrine sıcak bakmadığını, kültürlerin ve aidiyetlerin korunması gerektiğini ifade etmektedir. Her kültürün bazı özellikleri ve hassasiyetleri olduğunu, tek tip kültürün de iyi bir durum olmadığını ifade etmekte, bunu kapitalizmin bir oyunu görmekte ve aynı refleksleri gösteren, aynı tepkileri veren kültürün daha iyi bir Pazar, daha kolay yönetilebilir bir yapı olduğunu belirtmektedir.

Tablo 3.47 Avrupa Eserlerine Yönelik Pozitif Ayrımcılık Uygulamasının Sektör Üzerindeki Etkisinin Tematik Çözümlemesi

BELİRLENEN ALT TEMALAR	KANALLAR					
	KANAL 1	KANAL 2	KANAL 3	KANAL 4	KANAL 5	KANAL 6
<i>Alt Tema 1: Tek kültüre karşı duruş</i>						X
<i>Alt Tema 2: Uygulamanın belirsizliği</i>				X		
<i>Alt Tema 3: Türkiye pazarının kendine has özellikleri</i>			X		X	

Tablo 3.3.'te görüldüğü gibi, Avrupa eserlerine yönelik pozitif ayrımcılık uygulamasının sektör üzerindeki etkisine yönelik üç alt tema bulunmaktadır. *Tek kültüre karşı duruş* alt temasında yalnızca Kanal 6, *uygulamanın belirsizliği* alt temasında yalnızca Kanal 4, *Türkiye pazarının kendine has özellikleri* alt temasında Kanal 3 ve Kanal 5 görüş bildirmişlerdir.

Tablo 3.48. Avrupa Eserlerine Yönelik Pozitif Ayrımcılık Uygulamasının Sektör Üzerindeki Etkisi Temasına Yönelik Tonlar

Kanal İsmi	Olumlu	Olumsuz	Nötr	Kararsız
Kanal 1				
Kanal 2				
Kanal 3	X			
Kanal 4	X			
Kanal 5	X			
Kanal 6		X		

Tablo 3.48.de görüldüğü gibi Avrupa eserlerine yönelik pozitif ayrımcılık uygulamasına Kanal 3, 4 ve % olumlu, Kanal 6 olumsuz yaklaşmaktadır.

3.5.25. Televizyon Sektöründe Avrupa Birliği Üyeliği Algısı

Avrupa Birliği üyelik sürecine ve sürecin geleceğine ilişkin görüşleritelevizyon kanallarının yöneticilerine sorulmuş, aşağıdaki veriler elde edilmiştir:

Kanal 1 temsilcisi, Türkiye'deki bütün medya kuruluşlarının Türkiye'nin Avrupa Birliği vizyonunu paylaştığını, ama Türkiye'de iktidarların kimi zaman tümüyle Avrupa'ya odaklandığında medya kuruluşlarının da daha büyük bir iştahla daha büyük bir gayretle o hedefe kilitlendiğini belirtmektedir. Öte yandan iktidar ya da ülkeyi yönetenler o hedeften biraz soğuduklarında, biraz vazgeçtiklerinde dolayısıyla da medyada da biraz soğuma biraz gevşeme olduğunu söylemektedir. Ama bütün itibarıyla bakıldığında birkaç tanesi hariç bütün medya kuruluşlarının genel olarak Avrupa birliğine olumlu baktıklarını ve Türkiye'yi orada görmek istediklerini belirtmektedir. AB'ye girmek isteyen Türkiye olduğuna göre, tüm kurallara uyması gerektiğini, Türkiye'nin AB kriterlerinde özellikle bu hükümetin ilk döneminde çok önemli yol aldığını, ama şimdi çift taraflı bir yavaşlama olduğunu söylemektedir. Avrupa Birliği'nde de Türkiye'yi isteksizliğe itecek çok şey yapıldığını, AB açısından da 70 milyonluk Müslüman Türkiye'nin hazmıyla ilgili kaygılar olduğunu ifade etmektedir. Ancak AB global bir oyuncu olacaksa uzun vadede Türkiye'yi yanına alacağına inandığını, bugünlerin geçip bir süre sonra yeniden bir AB heyecanı geleceğini düşündüğünü beyan etmektedir.

Kanal 3 temsilcisi, AB sürecini desteklediklerini, ancak AB'nin varlığı ya da yokluğunun hayatın sonu olmadığını, Türkiye'nin de çok önemli bir aktör olduğunu, AB sürecinin Türkiye'nin bazı zaman dilimlerinde önünü açan, belki bazı zincirleri kıran bir süreç olduğunu; ama AB'nin de Türkiye'ye ihtiyacı olduğunu da farkına varmamız gerektiğini belirtmektedir. Bu bölgede dünyanın Türkiye'ye ihtiyacı olduğunu, kendimizin farkına varmamız gerektiğini, AB üyeliği gerçekleşmezse AB'nin hayıflanması gerektiğini, Türkiye gibi genç ve dinamik bir nüfusu AB göz ardı edebiliyorsa zaten o AB'nin doğru tercih olmayacağını saptamaktadır. Avrupa Birliği'nin eski Avrupa ekonomik topluluğu adına uygun olması gerektiğini, salt siyasi bir birlik gibi görünürse o zaman zaten ana amacından sapmış olacağını ileri

sürmektedir.

Kanal 4 temsilcisi, AB üyelik perspektifini daima desteklediklerini; ancak süreci çok ümitvar görmediklerini, üyeliğin gerçekleşmesinin zor görüldüğünü belirtmektedir. 2006 - 2007’li yıllarda olan olumlu havanın dağıldığını ve işin artık iyiye gitmediğini gördüklerini söylemektedir. Karşılıklı olarak iki tarafın da koptuğunu, işi zamana bırakalım ya da bir yerden kopsun beklentisine girildiğini düşünmektedir.

Kanal 5 temsilcisi, AB üyeliği son derece desteklediklerini, özgürlüklerden, globalleşmeden, kültürler arası, medeniyetler arası diyalogdan yana olduklarını, AB’nin ekonomik standartlarına, yaşam standartlarına, günlük yaşamı kolaylaştıran öğelerine ülkenin ihtiyacı bulunduğunu belirtmektedir. Sistemleşme ve standardizasyon açısından AB kriterleri yakalandığında üyeliğin o kadar da önemli olmadığını belirtmektedir. Öte yandan son dönemde AB sürecinin iyi işlediğinin söylenemeyeceğini, bunun hem AB’nin kendi içindeki sürecin iyi işlememesinden hem de Türkiye ile AB ilişkilerinin iyi işlememesinden kaynaklandığını, bundan 3-4 yıl önce AB ile Ankara’nın ilişkilerinin çok daha iyi gittiğini ileri sürmektedir. AB’nin de katkısıyla Türkiye’nin yüzünü komşularına ve doğuya çevirdikten sonra AB sürecinin ihmal edildiğini söylemektedir.

Kanal 6 temsilcisi, Türkiye’nin Avrupa Birliği üyeliğini desteklediğini, Batı Avrupa’daki gerginlikten uzak, rahat ortamın Türkiye’de de olmasını arzu ettiğini belirtmektedir. Öte yandan AB’nin bir arada kalabileceğine ihtimal vermemekte, yine de üyeliğin Türkiye’nin standartlarını yükseltmesi açısından önemli olduğunu söylemektedir. Tüm sektörlerde standartların ve denetimlerin AB seviyesinde olması için bu sürece destek verdiğini söylemektedir.

Tablo 3.49. Televizyon Sektöründe Avrupa Birliği Üyeliği Algısının Tematik Çözümlemesi

BELİRLENEN ALT TEMALAR	KANALLAR					
	KANAL	KANAL	KANAL	KANAL	KANAL	KANAL
	1	2	3	4	5	6
<i>Alt Tema 1:AB üyeliğine destek</i>	X	X	X	X	X	X

<i>Alt Tema 2:AB'nin geleceğine dair düşünceler</i>	X			X		X
<i>Alt Tema 3: Siyasi hataların varlığı</i>	X		X	X	X	

Tablo 3.49.'da görüldüğü gibi, frekans tahsisine yönelik düzenlemelerin sektör üzerindeki etkisine yönelik üç alt tema bulunmaktadır. *AB üyeliğine destek* alt temasında tüm kanallar görüş bildirmişlerdir. *AB'nin geleceğine dair düşünceler* alt temasında Kanal 1, Kanal 4 ve Kanal 6 görüş bildirmişlerdir. *Siyasi hataların varlığı* alt temasında ise Kanal 1, Kanal 3, Kanal 4 ve Kanal 6 görüş bildirmişlerdir.

Tablo 3.50. Televizyon Sektöründe Avrupa Birliği Üyeliği Algısı Temasına Yönelik Tonlar

Kanal İsmi	Olumlu	Olumsuz	Nötr	Kararsız
Kanal 1	X			
Kanal 2	X			
Kanal 3	X			
Kanal 4	X			
Kanal 5	X			
Kanal 6	X			

Tablo 3.50. görüldüğü üzere, televizyon sektöründe Avrupa Birliği üyeliği algısı olumludur.

3.5.26. Televizyon Sektörünün Avrupa Birliği Fonlarından Yararlanma ve Ortak Proje Üretimi

AB Görsel İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesinin giriş bölümü 10. ve 50. maddelerinde ortak Avrupa yapımlarının teşvik edilmesinden bahsedilmektedir.

10- Komisyon, bilgi toplumu ve medya endüstrilerinde büyümeyi ve istihdamı geliştirmek için " İ2010: Avrupa Bilgi Toplumu" girişimini kabul etmiştir. Bu, düzenleyici araçlar, araştırma ve sektörle ortaklıklardan oluşan bütün AB politika enstrümanlarını modernize ederek ve uygulamaya koyarak, Avrupa içeriğinin üretimini, sayısal ekonominin gelişimini ve bilgi toplumu hizmetleri ve medya hizmetleri ile şebekeler ve cihazların yakınsamasının arka planına dayanarak BİT'nin kavranmasını teşvik etmek için tasarlanmış kapsamlı bir stratejidir.

50- 89/552/ECC sayılı Yönergenin 4. Maddesi hükümlerini uygularken Üye Devletler, yayıncıları ortak yapım Avrupa eserlerine veya yabancı kaynaklı Avrupa eserlerine yeterli bir pay ayırmaya teşvik etmelidir.

Ayrıca AB, çeşitli programlar ve ajanslar çerçevesinde sektöre yönelik fonları ve programları bulunmaktadır. Bu konudaki bilgi ve görüşleri televizyon kanallarının yöneticilerine sorulmuş, aşağıdaki veriler elde edilmiştir:

Kanal 1 temsilcisi, AB ile ilgili herhangi bir çalışma ve ortaklıkları olmadığını; ancak birçok yerel medyada insanların AB fonlarıyla çok iş yaptığını bildiğini, örneğin BİANET'in AB'den destek aldığını söylemektedir. Büyük kanalların AB fonlarına ihtiyacı olmadığını belirtmektedir. Öte yandan grupları içinde Avrupa ülkeleri ile sosyal sorumluluk projeleri gibi ortak projelerin yapıldığını, ancak bunların AB fonları ile olmadığını söylemektedir. Yurt dışındaki Türklere yönelik, Avrupa'daki Türklerin kaldıkları ülkelerdeki uyumlarına yönelik ciddi yayınlar yaptıklarını belirtmektedir.

Kanal 3 temsilcisi, büyük televizyon kanallarının AB ile ortak proje geliştirmek ya da fon almak gibi bir eğilimleri olmadığını, muhtemelen buna zaman bulamadıklarını ifade etmektedir. Ancak sektöre ara eleman yetiştirmek için meslek kuruluşlarınca AB destekli kursların açıldığını söylemektedir.

Kanal 4 temsilcisi, Avrupa'da ortak projelerin yapıldığını, birkaç AB ülkesinin ortak başarılı projeleri olduğunu; ancak Türkiye'nin öyle bir gündemi olmadığını, gündem olmadığında yapılan işlerin başarılı olacağına inanmadığını belirtmektedir. Sektörün zaten çok dinamik olduğunu, yaklaşık 55 tane projenin 35-40 ülkede yayınlandığını, şu anda 70 ülkeye ihraç edilmiş projeler olduğunu, Orta Asya'dan Orta Doğu'ya, Afrika ülkelerinden Balkanlara, Ukrayna'ya giden bir sektörün ortak proje geliştirmekle pek ilgilenemediğini belirtmektedir. Sektörün daha ileri gitmesi için teşvik devletin objektif kriterlerle teşvik verebileceğini belirtmektedir. Avrupa Birliği ile bir takım karşılıklı ilişkilere başlanması gerektiğini, kendi yoğunluklarından ilgilenemedikleri konulardan birinin bu olduğunu söylemektedir. Radyo Televizyon Meslek Birliği'nin mesleki çalışmalar yapmaya başladığını, , ancak şu anda büyük televizyoncuların başta olduğu bir yayın çalışması olmadığını ifade etmektedir. Bu konuda AB tarafından da bir irade beyanı gerektiğini, diğer türlü kendilerine zaman,

efor ve para kaybettireceğini belirtmektedir.

Kanal 5 temsilcisi, AB ile ortak projelerin geliştirilemediğini, bunun bir nedeninin de Türkiye’deki bürokrasi olduğunu, henüz yayın lisanslarının bile tam olarak verilemediğini belirtmektedir. Bu noktada devletin, dolayısıyla RTÜK gibi kurumların lokomotif olması gerektiğini, her şeyden önce AB ile ilişkiler kurulacaksa AB’nin bu gibi katkıları Türkiye’deki televizyonlara yansıtılacaksa bunun yine RTÜK girişimleri ile olması gerektiğini beyan etmektedir. Cezalar hususunda AB’nin tavsiye kararlarının örnek gösterilip referans alındığını, Türk medyasına olan somut katkılar hususunda da devlet kurumlarının AB ile temas halinde olması gerektiğini ifade etmektedir. AB tarafından bugüne kadar yayıncılıkla ilgili destekler hakkında hiçbir adım atılmadığını söylemektedir.

Kanal 6 temsilcisi, yayıncılık sektöründe Avrupa Birliği fonlarından yararlanan hiçkimseyi duymadığını, kendilerinin de ne ortak bir yapım ne de fon kullanma işine girmediklerini söylemektedir. Öte yandan karasal sayısal yayıncıya ilgili bir AB fonunun söz konusu olabileceğini eklemektedir. Bu konuda fazla bilgisi olmadığını belirtmektedir.

Tablo 3.51. Televizyon Sektörünün Avrupa Birliği Fonlarından Yararlanma ve Ortak Proje Üretiminin Tematik Çözümlemesi

BELİRLENEN ALT TEMALAR	KANALLAR					
	KANAL	KANAL	KANAL	KANAL	KANAL	KANAL
	1	2	3	4	5	6
<i>Alt Tema 1: Fona İhtiyaç duymama</i>	X		X	X	X	X
<i>Alt Tema 2: Avrupa Vizyonunun kaybedilmesi</i>				X		
<i>Alt Tema 3: Zaman ve personel eksikliği</i>			X	X		
<i>Alt Tema 4: Devlet desteği eksikliği</i>					X	

Tablo 3.51’de televizyon sektörünün Avrupa Birliği fonlarından yararlanma ve ortak proje üretimine yönelik dört alt tema bulunmaktadır. *Fona İhtiyaç duymama* alt temasında yanıt veren tüm kanallar görüş bildirmektedirler. *Avrupa Vizyonunun*

kaybedilmesi alt temasında Kanal 4, *Zaman ve personel eksikliği* alt temasında Kanal 3 ve Kanal 4, *Devlet desteği eksikliği* alt temasında ise Kanal 5 görüş bildirmişlerdir.

Tablo 3.52. Televizyon Sektörünün Avrupa Birliği Fonlarından Yararlanma ve Ortak Proje Üretimine Yönelik Tonlar

Kanal İsmi	Olumlu	Olumsuz	Nötr	Kararsız
Kanal 1		X		
Kanal 2		X		
Kanal 3		X		
Kanal 4		X		
Kanal 5		X		
Kanal 6		X		

Tablolarda görüldüğü gibi, hiçbir ulusal kanalın Avrupa Birliği ile ortak bir yapımı bulunmamakta, AB fonlarından hiçbir kanal yararlanamamaktadır.

Televizyon sektörünün Avrupa Birliği fonlarından yararlanma ve ortak proje üretimi hususundaki görüşlerinin değerlendirilmesiyle birlikte toplam 25 farklı temada sektör temsilcilerinin görüşlerinden elde edilen bulgular saptanmış ve her bir tema, alt temalarıyla detaylandırılarak analiz edilmiştir. Bununla birlikte görüşme yapılan kişilerin ilgili kategoriye dair ton düzeyleri belirlenmiştir. Analiz kapsamında elde edilen bulgular sonuç bölümünde değerlendirilmiştir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinin içinde bulunduğu müzakere sürecinde, sürecin geleceği üzerine olumlu ve olumsuz çok farklı yaklaşımlar bulunmakta; Türkiye’de Avrupa Birliği üyeliği birçok kesim tarafından sorgulanmakta; kimilerince sonuna kadar desteklenirken, kimilerince özellikle son yıllarda Türkiye’nin yükselen ekonomik gücü ön plana çıkarılarak Türkiye’nin bu yöndeki politikasını tamamen değiştirmesi gerektiği savunulmaktadır. Bu konudaki yaklaşımlar her ne olursa olsun, ortada değişmeyen ve değişmeyecek bir gerçek bulunmaktadır: Türkler ve Avrupalılar, yaklaşık bin yıldır, gerek savaş halinde, gerek barış halinde gerekse zorunlu ve gönüllü ittifaklar çerçevesinde yaşamış ortak bir tarihe ve ilişkilere sahiptir. Şu anda tasavvur edilemeyen, bugün için olması muhtemel görünmeyen bir gelişme yaşanmadığı müddetçe de, bu ilişkilerin rahatlıkla bir bin yıl daha süreceğini düşünmek gerçekçi bir öngörü olacaktır. Bu durumda her iki tarafın da birbirini görmezden gelmek ya da ilişkileri kesip atmak gibi bir seçenekleri bulunmamaktadır. Ancak dönemsel olarak çok büyük farklılıklar gösteren ilişkilerin seyrinin ne yönde gelişeceğini şu anda kestirmek güç görünmektedir.

1959 yılında, Avrupa Topluluklarının kurulmasından bir yıl sonra Türkiye’nin yaptığı üyelik başvurusu ile başlayan Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri, bugün 63 yıllık bir geçmişe ulaşmıştır. Gerek AB içinde, gerek Türkiye’de gerekse iki taraf arasında yaşanan çalkantılar, krizler, değişim ve dönüşümlerle inişli çıkışlı bir süreç geçiren ilişkilerdeki son dönüm noktası, 1999 yılında Helsinki’de toplanan Avrupa Zirvesi’nde Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne resmen aday ülke olduğunun ilan edilmesiyle Türkiye’nin adaylık statüsü kazanmasıdır. Kuruluşundan itibaren Batı Avrupa medeniyetinin bir parçası olma yönünde ısrarlı bir politika izlemiş olan Türkiye Cumhuriyeti için, AB üyeliğinin gerçekleşmesine ilk kez bu denli yaklaşmak itici bir güç olmuş; TBMM’de arka arkaya çıkarılan uyum yasalarıyla Türkiye süratle mevzuatını Avrupa Birliği müktesebatına uyumlaştırma yoluna gitmiştir.

Türkiye’nin hızla gerçekleştirdiği reformların ardından, 17 Aralık 2004 tarihli Brüksel Zirvesi’nde çetin geçen görüşmeler neticesinde AB üyesi devlet ve hükümet başkanlarının imzasıyla, Türkiye ile AB arasında katılım müzakerelerinin 3 Ekim 2005 tarihinde başlamasına karar verilmiştir. Üyelik müzakerelerinin resmen başlaması,

Türkiye'ye 1999 yılında adaylık statüsü verilmesinin ardından Türkiye-AB ilişkileri tarihindeki ikinci büyük aşama olmuştur. Bundan sonra Türkiye, ilgili 35 fasıldaki AB mevzuatına uyum sağlamasının ardından, AB üyesi bir ülke olacaktır. Avrupa Birliği Antlaşmasından sonra AB ile üyelik müzakereleri yapan ülkelerin en uzun müzakere süreci dahi on yılı aşmamıştır; bu durumda Türkiye'nin kısa bir zamanda AB üyesi olması ihtimali ülke içinde büyük bir heyecan yaratmış, dünya gündeminde de önemli bir yer teşkil etmiştir. Katılım müzakerelerinin başlaması, bir başka yönüyle yarım asrı aşkın süredir devam eden Türkiye'nin üyelik macerasında son aşamaya gelinmesi anlamını taşımaktadır. Zira bu müzakerelerin neticesi, her zaman için aday ülkenin (kendi isteğiyle üye olmama durumu hariç) Birliğe tam üyeliği olmuştur. Bununla birlikte kısa süre içinde, Türkiye'nin üyelik müzakerelerinin çok farklı dinamiklerle biçimlenen ve daha önceki süreçlere benzemeyen bir süreç olacağı anlaşılmıştır.

Türkiye'nin üyeliği hususunda Birlik içinde özellikle bazı ülkelerin takındığı tutum ve Birliğin daha önce kendi hukukuna aykırı olarak siyasi mülahazalarla Güney Kıbrıs Rum Yönetimini Birliğe üye yapması, müzakere sürecinde büyük sorunlar yaşanmasına neden olmaktadır. Modern Türk devletinin en büyük dış politika sorunu olan Kıbrıs konusu, Türkiye ile AB arasındaki müzakerelerin yavaşlamasının, zaman zaman duraksamasının, gerilmesinin ve neticelenmemesinin en önde gelen nedeni olarak karşımıza çıkmakta ve müzakerelere başlanmasının üzerinden altı yıl geçmiş olmasına rağmen çözümsüzlüğünü korumaktadır. Sürecin başlangıcında, Yunanistan'ın AB üyeliğini kullanarak GKRY'nin de dahil edilmemesi halinde AB'nin 2004 yılı genişlemesini bloke edeceği yönündeki tehditleri AB nezdinde işe yaramış ve GKRY'nin AB üyeliği sonrası sorun, BM çerçevesinden çıkarak bir AB sorunu, dolayısıyla bir Türkiye-AB ilişkileri sorunu haline gelmiştir.

Mevcut durumda siyasi engellemeler nedeniyle 35 müzakere faslından 18'inin açılması bloke edilmiş durumdadır. Bu durum, Türkiye ile AB ilişkilerini ciddi biçimde zedelemektedir. Bu fasıllardan bazıları Türkiye'nin Güney Kıbrıs Rum Yönetimini resmen tanımaması nedeniyle (Gümrük Birliği'ni GKRY için de uygulaması gereken Ankara Anlaşması Ek Protokol'ünü uygulamaması nedeniyle) AB Zirvesi tarafından, bazıları da hiçbir neden olmaksızın keyfi olarak GKRY ve Fransa tarafından bloke edilmektedir. Fransa blokajının sebebini, Türkiye'nin AB üyesi olmasını istememesiyle

açıklamaktadır. Fransa açıkça, Türkiye'yi AB üyesi olarak görmek istemediğini ilan etmiş ve Türkiye'ye "imtiyazlı ortaklık" verilmesi gerektiğini savunmuştur. Böylece hem Türkiye'yi AB kapısından ayırmamak, hem de başka alternatiflere yönelmesini önlemek amaçlanmış, bu fikir başta Almanya'nın şu anki yönetimi olmak üzere başka AB ülkeleri tarafından da benimsenmiştir. Ayrıca AB içinde bazı devletlerin, GKRY'nin durumundan ve Türkiye'nin üye olmaması için böyle bir problemin mevcut olmasından memnun oldukları da yapılan açıklamalardan bilinmektedir.

Şu an şartlar oldukça olumsuz görünmekle birlikte, Avrupa Birliği genişlemesinin yaklaşık elli yıllık tarihinde, genişleme hareketlerinin birkaç istisna dışında hemen her zaman büyük sıkıntılar ve sancılarla birlikte gerçekleştiğini unutmamak gerekir. Bu genişleme hareketleri arasında 1960'lı yıllarda İngiltere'nin AET'ye üyelik için geçirdiği süreç, bugün Türkiye'nin yaşadığı sürece en benzeyenidir. İngiltere'nin AET'ye üyeliği ilginç bir şekilde yine Fransa tarafından uzun yıllar engellenmiş; 1961'de ilk kez üyelik başvurusu yapan İngiltere, ancak 1973 yılında AET'ye üye olabilmıştır. Fransa'nın İngiltere blokajının temel nedenleri, İngiltere'nin kıta Avrupası'ndan farklı bir gelenekten gelmesi, ABD ile çok yakın olması, büyük nüfusunun Topluluk yapısını ve dengesini bozma ve en önemlisi Fransa'nın birlikteki başat konumunu zedeleme ihtimalinin bulunmasıdır. Sayılan nedenlerin Türkiye ile ilgili öne sürülen nedenlerle ne kadar benzeştiği ilk bakışta dahi görülmektedir. Bu nedenlerin dışında Türkiye üyeliği önündeki en büyük engellerden biri belki de birincisi, Müslüman nüfusa sahip yapısıyla Türkiye'nin Birlik içinde ciddi bir zihinsel dönüşüm gerektirmesidir. Hem AB'nin, hem Türkiye'nin, hem de dünyanın siyasi gidişatında önemli değişikliklerle sonuçlanabilecek Türkiye genişlemesinin, en azından kısa vadede sona ermeyecek bir süreç olduğu aşikârdır.

Bu çalışmanın ana konusunu oluşturan Avrupa Birliği'nin görsel-işitsel politikası, müzakere sürecinin ayrılmaz bir parçası olarak şüphesiz müzakerelerin genel gidişatından etkilenmektedir. Üyelik müzakereleri çok ağır ilerlemekle birlikte, bu süreçte çalışma açısından avantajlı kabul edebilecek gelişme, açılan 13 fasıldan birinin görsel-işitsel politikanın içinde yer aldığı 10 numaralı Bilgi Toplumu ve Medya Faslı olmasıdır. Bilgi Toplumu ve Medya Faslı'nın 19 Aralık 2008 tarihinde müzakereye açılmış olması, görsel-işitsel politika hususunda AB müktesebatına uyum sağlanması

alışmalarına büyük ivme kazandırmıştır. Bu süreçte görsel-işitsel politika alanındaki uyum çalışmaları, büyük oranda RTÜK tarafından yürütülmüştür. Türkiye'nin Avrupa Birliği görsel-işitsel politikasına uyum çerçevesinde gerçekleştirdiği en önemli değişim de, 2011 yılı şubat ayında, 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun'un yürürlükten kaldırılarak 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'un çıkarılmasıyla yaşanmış, bu kanunla Türkiye, Avrupa Birliği müktesebatına büyük oranda uyumunu tamamlamıştır.

Türkiye'nin AB görsel-işitsel politikasına uyum çabaları, aslında Bilgi Toplumu ve Medya Fash'nın müzakereye açılmasından çok önce 1990'lı yılların ilk yarısında başlamıştır. Türkiye'de görsel-işitsel politika, kitle iletişim araçları üzerinde yoğun ideolojik denetim uygulanan bir devlet geleneği altında şekillenmiştir. Siyasi partiler ve askeri cuntaların kontrol çabalarıyla geçen bu uzun dönemin ardından, 1980'li yıllarda dünyada yaşanan gelişmelere paralel olarak Türkiye'de de neo-liberalizm ve dereglasyon eğilimleri güçlenmiş, bu süreçte özel yayıncılığın ortaya çıkmasıyla yeni bir görsel-işitsel mevzuat oluşturma zorunluluğu doğmuştur. Bununla birlikte Türkiye, Doğu Bloku'nun yıkılmasıyla oluşmakta olan yeni Avrupa'nın içinde yer almak istemektedir. Bu amaçla 1989 yılında AB'ye tam üyelik için başvuruda bulunulmuştur. Bu sürecin etkisiyle Türkiye tarafından 7 Eylül 1992'de imzalanan ve Avrupa çapında yayıncılığı düzenleyen ilk belge olan "Avrupa Sınır tesi Televizyon Sözleşmesi" görsel-işitsel alandaki düzenlemelerin gerçekleştirilmesinde etkili olmuştur.

Avrupa Sınır tesi Televizyon Sözleşmesi, Avrupa Konseyi'ne ye lkeler, Avrupa Kültürel Konvansiyonu'na ye ülkeler ve Avrupa Birliği tarafından imzalanmıştır. Bu çerçevede ele alındığında Türkiye'nin Avrupa'ya uyum süreci, Avrupa Birliği'nin değil, Avrupa Konseyi'nin düzenlemeleri çerçevesinde başlamıştır. Yine hemen belirtmek gerekir ki, Avrupa Sınır tesi Televizyon Sözleşmesi'nin temel hükümlerinden hareketle Avrupa Birliği, Sözleşme'nin imzalanmasından yaklaşık beş ay sonra Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi'ni (Television Without Frontiers Directive) (3.10.1989 - 89/552/EEC/) ıkarmış, böylece iki metin birlikte görsel-işitsel politikanın temelini oluşturmuşlardır. İlerleyen zamanda Avrupa Birliği'nin müktesebatı farklılaşmış; hatta Konsey ile Birlik arasında anlaşmazlıklar doğmuştur. Türkiye de, Konsey ve Birliğin mktesebatlarını kısa süre içinde birlikte ele almaya başlamış ve her

iki oluşunun d zenlemesine de uyum sağlamaya  alışmıştır.

T rkiye’de  zel yayıncılık alanını d zenleyen ilk yasa olan 13.4.1994 tarih ve 3984 sayılı "Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun’un (R.G.: 20.04.1994/21911) bir ok maddesi, Avrupa Sınır  tesi Televizyon S zleşmesi’ne uygun olarak d zenlenmiştir. Bu nedenle bu kanun, T rkiye’nin yayıncılık alanında Avrupa m ktesebatına uyum s recinin ilk adımı olarak değerlendirilebilir. 3984 sayılı RT K kanunu,  zel yayıncılığı yasallaştırması ve Avrupa Sınır  tesi Televizyon S zleşmesi’nin uygulanması a ısından kısmi de olsa bir ilerleme sağlaması a ısından T rkiye adına olumlu bir gelişme olarak kabul edilebilir. Ancak kanunun i erdiği h k mler, Avrupa Birliği devletlerindeki uygulama ile karşılaştırıldığında, T rkiye’nin “devleti koruma” hususunda geliştirdiği eski reflekslerinden vaz ge ememiş, yasaklama ve kısıtlamaları  zg rl klerden daha fazla  nemseyen, kontrol etme ve denetleme  abasında olan h k mler olarak değerlendirilebilir. Asker  darbelerin ve yayıncılık  zerindeki devlet tekeli d neminin getirdiği alışkanlıkla, serbest piyasa, adil rekabet, ifade  zg rl ğ , d ş nce  eşitliliği gibi değerlerin i selleştirilememiş olması, kanunun Avrupa Birliği standartlarına uygun olarak  ıkmasını engellemiştir.

3984 sayılı yasadan sonra g rsel-işitsel politika alanındaki uyum  alışmalarının, T rkiye’nin AB adaylığının kesinleşmesinin hemen ardından hızlandığı g r lmektedir. Avrupa Konseyi Sınır  tesi Televizyon S zleşmesi h k mlerine iyi derecede vakıf olan ve Avrupa Konseyi’nin ilgili kurumları ile olan ilişkileri nedeniyle bu alanda deneyimli olan RT K, Avrupa Birliği’nin o d nemdeki temel yasal  er evesi olan Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi’nin h k mlerini kısa s rede incelemiştir. Yapılan  alışmalar neticesinde, mevcut durum ve T rk mevzuatında yapılması gereken değişiklik ve yenilikler saptanmıştır. Bu  er evede T rkiye’nin temel hedefi, o d nemde AB’nin birincil mevzuatı olan 89/552/EEC numaralı Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi’ne uyum sağlamak olmuştur. Bu ama la T rkiye, yasa ve y netmeliklerde Avrupa Birliği’nin hangi mevzuatına dair değişiklik yapacağını ve ne zaman yapacağını bir takvime bağlamıştır. Bu  alışmalar, T rkiye’nin Ulusal Programlarında yer almış ve RT K tarafından y r t lm ştir.

Sınır Tanımayan Televizyon Direktifinin h k mlerinin T rk mevzuatına

uygulanmasının sağlanması amacıyla yürütülen uyum çalışmaları doğrultusunda, küçüklerin korunması, önemli olayların yayınlanması, Avrupa eserleri kotası, yayın lisans ve izinlerinin sağlanması, sayısal çağda Avrupa görsel-ışitsel politikası için kurallar ve rehber ilkelerin uygulanması, yeniden iletimin düzenlenmesi, yeni medya hizmetlerinin gelişimi çerçevesinde öz-denetimin sağlanması gibi bir dizi değişiklik öngörülmüştür. Bu değişikliklerin kiminin yasayla kimilerinin ise yönetmeliklerle yapılması planlanmış ve 2005 yılının ikinci çeyreği itibariyle tam uyumun sağlanması hedeflenmiştir.

Görsel-ışitsel alandaki hukukî eksiklikleri gidermek amacıyla 3984 sayılı kanun, 15.05.2002 tarihinde kabul edilen 4756 sayılı “Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun, Basın Kanunu, Gelir Vergisi Kanunu ile Kurumlar Vergisi Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” (R.G.: 21.05.2002 / 24761) ve 24.06.2005 tarihinde kabul edilen 5373 sayılı “Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” (R.G.: 05.04.2005 / 25866) ile büyük oranda tadil edilmiştir. Bu iki kanun haricinde 4771, 4928, 4962, 5101, 5217, 5218, 5373 sayılı kanunlar başta olmak üzere 3984 sayılı kanun üzerinde yaklaşık yirmi defa değişiklik yapılmış; ne var ki bu düzenlemeler yayıncılık alanına ifade özgürlüğü ve serbest rekabet çerçevesinde olması gereken AB standartlarını getirmeyi başaramamıştır.

Türkiye ulusal programlarında 2005 yılı sonu itibariyle görsel-ışitsel politika alanında AB müktesebatına uymak hedefini koymuş olmasına rağmen, gerçekleştirilen düzenlemelerin hedeflerin çok gerisinde kaldığı görülmektedir. 2005 yılı sonu itibariyle Türkiye, Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi’ne sadece tanımlar gibi önemsiz sayılabilecek bazı ayrıntılar ve birkaç madde ve yönetmelik değişikliği haricinde kayda değer bir uyum sağlayamamıştır. Bu süreçte, Avrupa Birliği’nin görsel-ışitsel politika alanında kendi müktesebatını değiştirmesi ve 2007 yılında Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi yerine Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi’ni getirmesi Türkiye’nin uyum çalışmalarının daha da yavaşlamasına neden olmuştur.

Türkiye’nin Avrupa Birliği görsel-ışitsel politikasına uyum sağlama çalışmalarıyla geçen bu ilk dönem boyunca oldukça sınırlı bir ilerleme kaydedilmiştir.

İfade ve basın özgürlüğü ve farklı dil ve lehçelerde yayın gibi öne çıkan iki konuda kaydedilen ilerleme, bu uzun dönemin küçük başarıları olarak kalmıştır. Zira her iki konuda da ilerleme olmasına rağmen Avrupa Birliği standartları yakalanamamıştır. Bu süreç içinde 2004 yılında Türkiye’ye aday ülke statüsü tanınana kadar geçen süreç, nispeten AB normlarına uyma zorunluluğunun güçlü bir şekilde hissedilmediği bir süreç olarak tanımlanabilir. Dolayısıyla bu tarihe kadar ki düzenlemeler, her ne kadar AB referansı ile olsa da Türkiye’nin korumacı yaklaşımlarını güçlü bir şekilde muhafaza ettiği düzenlemelerdir. Ancak üyelik müzakerelerinin başlamasının ardından, AB normlarına uyma zorunluluğunun getirdiği baskı, Türkiye’de görsel-işitsel mevzuatın düzenlenmesinde de oldukça etkili olmuş, bu konudaki tartışmalar dönem dönem ülke gündeminin bir numaralı maddesi haline gelmiştir.

Avrupa Birliği Komisyonu tarafından hazırlanan ve Türkiye’nin uyum sürecini tüm konularda takip eden ‘İlerleme Raporları’nda da Türkiye’nin bu husustaki eksiklikleri görülmektedir. Avrupa Birliği Komisyonu genel hatlarıyla, farklı dil ve lehçelerde yayınların serbest bırakılması, RTÜK’ün yapısının, tarafsızlığının ve bağımsızlığının güvence altına alınması, tanımlar, yargı yetkisi, yayın alım ve yeniden iletim özgürlüğü, vatandaşlığa dayalı ayrımcılık yapılmaması, Avrupa eserleri ve bağımsız eserlerin teşvik edilmesi, önemli olaylar ve yabancı sermaye payı üzerindeki sınırlamalar üzerinde yoğunlaşmıştır. Yalnızca 2011 yılı ilerleme raporunda, uyum sağlanamayan bir iki husus belirtilmekle birlikte, görsel-işitsel politika konusunda “iyi düzeyde ilerleme kaydedilmiştir” ifadesi bulunmaktadır. Avrupa Birliği Komisyonu’nun bu ifadeyi kullanmasına neden olan gelişme, Bilgi Toplumu ve Medya faslı çerçevesinde yürütülen müzakereleri takiben 15.02.2011 tarihinde kabul edilen 6112 sayılı “Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun” (R.G.: 03.03.2011/27863)’dur.

AB üyelik müzakerelerinde 10 numaralı Bilgi Toplumu ve Medya Faslı’nın açılmasının, Türkiye’nin Avrupa Birliği görsel-işitsel politikasına uyum sağlaması yolunda kolaylaştırıcı ve itici bir etmen olduğu görülmektedir. Müzakere sürecinde AB’nin temel belgesi olan Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi, neredeyse tüm yönleriyle Türk mevzuatına uyumlaştırılmış, böylece bazı ayrıntılar dışında görsel-

işitsel politika konusundaki uyum tamamlanmıştır. Bilgi Toplumu ve Medya Faslı Ortak Pozisyon Belgesi'nde altı adet “Kapanış Kriteri” yer almaktadır. Bunlardan ilki diğer tüm fasıllarda olduğu gibi Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ni tanımakla, diğer üç maddesi telekomünikasyon alanındaki düzenlemelerle ilgilidir. Görsel-işitsel politika alanındaki iki kapanış kriteri, Görsel-işitsel Medya Hizmetleri Direktifi'ne uyum sağlanması ve RTÜK'ün şeffaf ve bağımsız bir yapıya kavuşturulmasıdır. Fasil kapanış kriterleri içinde GKRY'yi tanımak yer aldığı için, mevcut şartlarda Türkiye'nin AB görsel-işitsel politikasına resmî uyumu hiçbir zaman gerçekleştiremeyecektir. Bu durum, müzakerelerin genel gidişatının fasıllara ne denli olumsuz etki ettiğinin açık bir göstergesidir.

Türkiye'den istenen kapanış kriterleri arasında yer alan Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi'ne uyum, AB Komisyonu'nun da ilerleme raporunda kabul ettiği gibi, 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'un çıkarılmasıyla neredeyse tam olarak sağlanmıştır. RTÜK'ün şeffaf ve bağımsız bir yapıya kavuşturulması için gerekli olan düzenlemeler de 6112 sayılı kanun çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Türkiye'nin GİMHY'ne tam uyumuna engel olan iki eksik madde kalmıştır. Bunlardan birisi medya sahipliği ile ilgili yabancı sermaye payı, diğeri ise yargı yetkisi konusudur.

Yabancı sermayenin Türk medyasındaki sahiplik oranı, 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanunun 19. Maddesinin “f” fıkrasında düzenlenmiştir. Buradaki hükme göre, bir medya hizmet sağlayıcı kuruluşta doğrudan toplam yabancı sermaye payı, ödenmiş sermayenin yüzde ellisini geçmemektedir. Bir başka ifadeyle yabancı bir şirketin ya da kişinin, Türkiye'deki bir televizyon kanalının ya da medya şirketinin en fazla %50'sine sahip olabileceği hükmü getirilmiştir. Daha önce %25 olan bu payın %50'ye çıkarılması bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Ancak Avrupa Birliği'nin Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesinin temel amacı, AB bütünleşmesinin temeli olan ekonomik entegrasyon çerçevesinde malların, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımının sağlanmasıdır. Bu nedenle sermaye hakkı sınırlaması Avrupa Birliği için kabul edilebilir bir durum değildir. AB'nin isteği, AB üyesi ülke vatandaşlarına ve şirketlerine %100 oranında

medya kuruluşu satın alma hakkı verilmesidir. Bu noktada Görsel İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesine bir uyumsuzluk söz konusudur. Bununla birlikte Türkiye, tam üyeliğin gerçekleşmesi aşamasına gelindiğinde yabancı sermaye oranını %100'e çıkaracağını taahhüt etmiştir. Dolayısıyla henüz tam uyum sağlanmamış olmakla birlikte, verilen uyum garantisiyle bu konu her iki tarafça da geleceğe dönük olarak çözülmüş sayılmaktadır.

10 numaralı Bilgi Toplumu ve Medya faslı çerçevesinde Avrupa Birliği görsel işitsel politikasına gerçekleştirilmesi gereken uyumun eksik kalan en önemli ve tartışmalı maddesi ise yargı yetkisi maddesidir. Yargı yetkisi çerçevesinde, bir medya hizmet sağlayıcı kuruluşun hangi ülkenin yargısına tabi olacağı düzenlenmektedir. Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesinin giriş bölümü 28. Maddesinde, medya çoğulculuğunu sağlamış, güçlü, rekabetçi ve tümleşik bir Avrupa görsel-işitsel endüstrisinin; ancak bir medya hizmeti sağlayıcı üzerinde sadece tek bir üye devletin yargı yetkisi olmasıyla oluşturulabileceği belirtilmektedir. Bu yetkinin hangi devlete ait olduğu da GİMHY'nin 2. maddesinde detaylarıyla düzenlenmiştir. Buna göre, kuruluşun merkezinin bulunduğu ülke, editöryal kurulun bulunduğu ülke ya da işgücünün yoğun olarak bulunduğu ülke gibi tanımlamalar getirilmiştir. Böylece hangi devletin kesin olarak yayıncı kuruluş üzerinde yargı yetkisi sahibi olduğu belirlenerek bu konuda oluşabilecek ihtilafların önüne geçilmek istenmiştir. GİMHY ile, hiçbir üyenin başka bir üyeden gelen yayını engelleyemeyeceği anlamına gelen yayınların yeniden iletimi ve herhangi bir üye devletin kendi ülkesinden gelmeyen yayınları yargılayamayacağı anlamına gelen yargı yetkisi hususları yasal olarak güvence altına alınmıştır. Bu iki ilke, serbest ve ortak bir pazar için temel ilkedir.

6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanunun 29. maddesinin 3. Paragrafında getirilen düzenleme ise, GİMHY'nin yargı yetkisi konusundaki hükümlerine uymamaktadır. Bu düzenleme ile Türkiye, tarafı olduğu uluslararası antlaşmalar veya 6112 sayılı yasaya aykırı bir durum olduğunu RTÜK'ün tespit etmesi halinde, bir başka ülkenin yargı yetkisi altındaki medya hizmet sağlayıcılarının yayın hizmetlerinin iletiminin, Üst Kurul kararının tebliğini müteakiben durdurulacağı hükmünü getirmiştir. Bu durumda RTÜK, Görsel-İşitsel Medya

Hizmetleri Yönergesi'ne aykırı olarak Türkiye'ye gelen tüm yayınları menşesine bakmaksızın durdurma hakkına sahiptir. Bu düzenleme, Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesine açıkça aykırıdır; ancak, Türkiye bu düzenlemeyle, sadece teröre destek verdiğini kabul ettiği kanalların yayınlarını denetim altına almak amacındadır. Bu kapsamda Türkiye, bireysel hak ve özgürlüklerin kullanımını suiistimal ederek terör örgütlerine destek veren yayınlar yaptığı gerekçesiyle bazı medya kuruluşlarının yayınlarını engellemektedir. Türkiye'nin kendi açısından haklı itirazları olmakla birlikte bu durum GİMHY'ye ters düşmektedir. Bu konuda Türkiye, uluslararası hukuk çerçevesinde davalar açmış, kendi tezleri doğrultusunda kararlar çıkmasını da sağlamıştır; ancak elde etmek istediği sonucu elde edememiştir. Bu konu, özünde yayıncılık alanını ilgilendiren bir konu olmakla birlikte, uluslararası politikanın bir aracı haline gelmiştir. Türkiye'nin teröre destek verenlerin yargılanması ve terör suçlularının iadesi hususlarında AB ülkeleri ile derin görüş ayrılıkları bulunmakta ve bu farklı görüşler kamuoyu önünde de sık sık dile getirilmektedir. Mevcut durumda, Türkiye'nin Avrupa Birliği görsel-işitsel politikasına tam uyum sağlaması konusunda çözülemeyen ve çözülmesi bir takvime bağlanamayan tek sorun yargı yetkisi sorunudur.

Söz konusu iki mesele haricinde, tam üyelik müzakereleri sürerken Avrupa Birliği mevzuatında bir değişiklik olmadığı müddetçe Türkiye, AB ile görsel-işitsel politika alanında tam uyum sağlamış kabul edilmektedir. Mevzuat ile ilgili belgeler üzerinde yapılan karşılaştırmalı analizlerden açıkça görülmektedir ki Türkiye, uzun ve ağır işleyen bir süreç geçirmiş olmakla birlikte Avrupa Birliği görsel-işitsel politikasına uyum sağlamak konusunda neredeyse tam bir başarı göstermiştir. Şüphesiz bu başarı, fasıllar çerçevesinde ele alınan teknik ve hukukî uyumun getirdiği bir başarıdır.

Çalışmanın önemi bu noktada ortaya çıkmaktadır. Zira mevzuat bazında sağlanan uyumun uygulamada da sağlanıp sağlanmadığı, ya da uygulamanın sektörde istenen etkiyi yaratıp yaratmadığı asıl sorundur. Televizyon yayıncılığı sektöründe Avrupa Birliği'ne uyum süreci bağlamında yaşanan değişikliklerle ilgili veri elde etmek amacıyla nicel ya da nitel bir araştırma yapılmamıştır. Araştırma kapsamında, uyum sürecinde gerçekleştirilen hukukî düzenlemelerin sektöre ve uygulamaya nasıl yansıdığı hususunda veri toplamak amacıyla yapılan görüşmelerin değerlendirilmesiyle söz

konusu açığın kapatılmasına yönelik önemli bir atım atılmıştır. Çalışma, yasal düzenlemeler ve bunların uygulanması ile ilgili olarak sektörü analiz eden ilk çalışmadır.

Araştırmanın televizyon yayıncılığı sektörü üzerine yapılmasının nedeni, televizyonun kitle iletişim araçları arasındaki başat konumundan kaynaklanmaktadır. Bilgisayar, cep telefonu, tablet bilgisayar gibi yeni cihazlar ve farklı teknolojiler ve kablosuz erişim imkanı ile her yere ulaşan internet, kitle iletişim araçlarının işlevini ve ürün biçimlerini köklü bir değişikliğe uğratmış olmasına rağmen; istatistiksel veriler ortaya koymaktadır ki televizyon, ortalama bir Avrupa vatandaşının gündelik zamanında en çok kullandığı kitle iletişim aracı olarak medya ve görsel-işitsel politika alanlarındaki düzenlemelerin başat aktörü konumunu sürdürmektedir. Bu nedenle Avrupa Birliği'nin görsel-işitsel politikalarının düzenleme çerçevesinin en büyük ağırlığı da televizyon yayıncılığı üzerinedir. Televizyon yayınlarına erişimin ucuz ve ücretsiz olması ve toplumun tüm kesimlerine rahatlıkla ulaşabilmesi, etkisi ve gücünü korumasına neden olmaktadır.

Araştırmada, öncelikle Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde, özellikle Bilgi Toplumu ve Medya Faslı çerçevesinde Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi uyarınca yapılan düzenlemeler tasnif edilmiş; bununla birlikte hukukî düzenlemelerin ötesinde AB ile uygulama ve düşünce bazında bir uyum sağlanmasına yönelik konular da araştırma alanına dahil edilmiştir. Bu çerçevede, araştırma kapsamında görsel-işitsel politika ve hem bu politikanın bir parçası, hem de bir üst hedefi olan Avrupa Birliği'ne üyelik hususunda liberalleşme ve deregülasyon, reklam ve ticari iletişime yönelik düzenlemeler, izlenme oranları ölçümü, sosyal sorumluluk, kamu yararı, özgürlükler ve kültürel çeşitlilik, Avrupa Birliği üyeliği ve AB vizyonu gibi konularda veri toplanmıştır.

Çalışma kapsamında öncelikle, Avrupa Birliği üyeliği sürecinin görsel-işitsel politika alanına getirdiği yeni düzenlemelere yönelik televizyon kanalları yöneticilerinin farkındalık düzeyleri ele alınmıştır. Verilerin analizinde, televizyon kanalları yöneticilerinin, özellikle yapılan yasal düzenlemelere yönelik farkındalık düzeylerinin oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Bir başka ifadeyle sektör, yeni yasal düzenlemenin çerçevesinden, kendilerini ilgilendiren hukukî yapıdan haberdar

olduğunu ve düzenlemeleri takip ettiğini göstermektedir.

Öte yandan televizyon kanalı yöneticilerinin, AB uyum sürecinde yapılan yasal düzenlemelerle ilgili bilgi düzeyleri kategorilere göre farklılık göstermektedir. Doğrudan sektörü ilgilendiren liberalleşme, pazara erişim, finansman, tekelleşme, reklam ve ticari iletişim gibi alanlarda sektörün bilgi düzeyi yüksektir. Sosyal sorumluluk, kamu yararı gibi sektör için ikincil düzeydeki konularda uygulamalara ve yasal düzenlemelere dair bilgi düzeyi azalmaktadır.

Bilgi düzeyinin en az olduğu alan ise AB ile sektörel ilişkiler alanıdır. Burada özellikle Avrupa Eserlerine Yönelik Pozitif Ayrımcılık, AB Fonlarından Yararlanma ve Ortak Proje Üretme gibi alanlarda sektörün hem mevzuata hem de uygulamaya dair bilgi düzeylerinin oldukça düşük olduğu görülmektedir. Farkındalıkların temalar içerisinde en düşük olduğu alan da budur. Bu durum, temaların tek tek ele alındığı analizin ileri safhalarında belirginleşmektedir. Sektörün Avrupa Birliği üyeliği ve AB vizyonu ile ilgili durumuna dair değerlendirmeler ve öneriler, temalar çerçevesinde detaylı olarak ele alınmıştır. Bu noktada analiz kapsamında öne çıkan tüm temaları maddeler halinde tek tek değerlendirmek gerekmektedir. Buna göre:

1- Araştırma kapsamında görülmektedir ki Türk Televizyon yayıncılığının en büyük sorunu, sektörün kanayan yarası haline gelen frekans tahsisinin 22 yıldır yapılamamasıdır. Bu konuda 6112 sayılı kanun uyarınca çıkarılan yönetmeliğin amacı, karasal ortamda yayında olan kamu ve özel radyo ve televizyon kuruluşlarından alınacak televizyon kanal ve radyo frekans yıllık kullanım ücretlerinin belirlenmesi ve ödenmesiyle ilgili esas ve yükümlülükleri belirlemektir. Ancak yönetmelik yıllık frekans kullanım ücretlerini belirlerken frekans tahsislerinin yapılması hususunda bir düzenleme getirmemektedir; bu durumda kanallar, frekans kullanım ücretlerini yıllık bazda ödemekte; ancak frekansın tüm haklarını alamamaktadırlar.

Bu durum, televizyon yöneticilerinden birinin tabiriyle “gecekonuda evinin yıkılması kaygısıyla oturan ev sahibi”nin durumuna benzemektedir. Kanallar, sürekli olarak küçük de olsa frekanslarını kaybetme ihtimalini göz önünde bulundurmaktadırlar. Bu durum, sektörü siyasi ve diğer manipülasyonlara açık hale getirmekte; ayrıca Avrupa Birliği Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesinde belirtilen serbest ve

işleyen bir görsel-işitsel hizmetler pazarının sağlanması hususunda bir eksiklik yaratmaktadır. Frekans tahsislerinin bir düzene bağlanmamış olması, sektöre yeni bir girişimcinin girmesini fiilen engellemekte; ancak mevcut bir kanalın satın alınmasıyla pazara erişim sağlanabilmektedir. Bu durum, hem rekabeti hem de sektörün kendi piyasa fiyatlarında bir denge oluşturarak yatırıma daha uygun hale gelmesini engellemektedir. Mevcut durumda Türkiye, bu konudaki düzenlemeyi hiçbir zaman yapmadan karasal analog yayınların tarihe karışmasını beklemeyi ve sektörü yeni standart yayın teknolojisi olacak olan Karasal Sayısal Yayın düzenlemeleri ile regüle etmeyi hedefler görmektedir.

Araştırma kapsamında yapılan çözümlemelerde de sektördeki kanalların tamamının frekans düzenlemesinden memnun olmadıkları saptanmıştır. Tüm kanallar mevcut düzenlemenin yetersiz olduğu hususunda hemfikirdir. Öte yandan neredeyse tüm kanallar yeni yayın sistemi olacak olan karasal sayısal yayıncılığın, frekans tahsisi meselesine eskisine göre daha iyi bir düzenleme getireceğine yönelik bir görüş birliği içindedirler. Karasal analog yayının öneminin gelişen iletişim teknolojileri karşısında gün geçtikçe azalması da kanalların üzerinde durdukları bir konudur. Böylece frekans tahsisi sorunu, zaman ve gelişen teknoloji ile kendiliğinden çözülecek gibi görünmektedir.

2- 6112 sayılı kanunun getirdiği en önemli düzenlemelerden biri de karasal sayısal yayıncılığa geçiş süreci ile ilgili olan düzenlemedir. Kanunun 4. Maddesinin ikinci fıkrası uyarınca kanunun yayın tarihinden itibaren en geç iki yıl içinde karasal yayın lisanslarının verilmesi amacıyla sayısal televizyon multipleks kapasitesi sıralama ihalesi yapılması ve bu tahsisi müteakip iki yıl içinde de analog yayınların tamamen sonlandırılması öngörülmektedir. Söz konusu düzenlemenin planlanan şekilde hayata geçmesi durumunda 2013 yılı sonu itibariyle Türkiye’de analog yayınlar büyük ölçüde durdurulacak, 2015 yılı itibariyle de tamamen ortadan kalkmış olacaktır. Bu durumda mevcut 24 frekanstan yayın yapılabilmesinden kaynaklanan frekans tahsis sorunu da, dijital kanalların devreye girmesi vesilesiyle yayıncı sayısının arttırabilmesi sayesinde ortadan kalkmış olacaktır.

Karasal sayısal yayıncılık düzenlemesi, AB görsel-işitsel politikasına uyum

sürecinde gerçekleştirilen önemli bir düzenlemedir. Avrupa Birliği Komisyonu, Mayıs 2005'te Analog Yayından Dijital Yayına Geçiş ile ilgili hazırladığı bildirgesinde (SEC(2005)661) tüm AB ülkelerinden 1 Ocak 2012 itibariyle karasal sayısal yayına geçmiş olmalarını talep etmektedir. Mevcut durumda Lüksemburg, Hollanda, Finlandiya gibi ülkeler karasal sayısal yayına geçmiş, Polonya, Bulgaristan gibi bazı ülkeler de 2015 yılında bu geçişi sağlayabileceklerini belirtmiş, bu nedenle son tarih 2015 yılına ertelenmiştir. Bu çerçevede Türkiye de gerekli düzenlemeleri hayata geçirerek 2015 yılında analog yayınları sonlandırmak zorundadır.

Bu konudaki düzenlemeleri araştırma kapsamındaki tüm televizyon yayıncıları desteklemektedir. Ancak ihale şartlarının ve ihalenin içeriğinin tam olarak netleşmemiş olması bazı tedirginlikler yaratmaktadır. Sektör temsilcileri, ihale şartlarının ağır olmasından ya da bu alanda da eski analog frekans tahsisindeki gibi eksiklikler bırakılmasından endişe etmektedirler. Bu endişelerin giderilmesi için, RTÜK ve sektör temsilcilerinin katılımlarıyla AB'deki diğer ülke örneklerin incelenmesi üzerinden bir yol haritası belirlenmesi en doğru yaklaşım olacaktır.

Öte yandan yayıncılık sektörü, karasal sayısal yayıncılık konusundaki alt yapı hazırlıklarını ve teknik hazırlıklarını sürdürmektedir. Bu amaçla tüm ulusal televizyonların katılımıyla bir şirket kurulmuş, bütün düzenlemelerin bu şirket üzerinden yürütülmesi kararlaştırılmıştır. Bu şirketleşme, yayıncılara maliyet açısından bir fayda sağlayacaktır. Zira her yayıncının tüm illerde teknik personeli, birçok ilde birden fazla vericisi bulunmaktadır. Bunlar yayıncılara hem maliyet hem de zaman açısından kayıp getirmektedir. Ancak yeni sistemde her ilde vericilerin belirli bir merkeze toplanması ve sistemden sorumlu muhtemel tek bir teknik ekip olması maliyetleri düşüren önemli bir etken olacaktır.

Öte yandan karasal sayısal yayınların ne kadar işlevsel olacağı, bir başka ifadeyle ne kadar izleyici toplayacağı da yayıncıların şüpheyile yaklaştıkları bir konudur. Türkiye'de bugün itibariyle izleyicilerin %70-74'ü uydu üzerinden, %7-8'i kablo üzerinden yayın almaktadır. Üstelik uydudaki kanal sayısı 200'ün üzerinde iken karasal sayısal yayında kanal sayısının 50 civarında olacağı tahmin edilmektedir. Gelişen internet yayıncılığı da göz önüne alındığında, izleyicilerin karasal sayısal yayını tercih

etmeleri için güçlü gerekçeler sunulması gerektiği görülmektedir. Bu aşamada ön plana çıkan gerekçeler, izleyicilerin karasal sayısal yayına uygun olarak yeni üretilmiş televizyonlarla herhangi bir anten ya da kabloya ihtiyaç duymaksızın televizyonu açtığı anda yayına kavuşabilme rahatlığı gibi görünmektedir. Ancak bu teknolojiyi barındırmayan televizyonların yayınları almak için ihtiyaç duyacakları alıcı kutusunun maliyeti ve nasıl dağıtılacağı ilk etapta sistemin yayılması için en temel sorulardan birisidir. Bu konuya izleyici açısından cazip ve düşük maliyetli bir çözüm yolu bulunabilirse, karasal sayısal yayınların toplam yayın alanı içindeki payının artabileceği, sektör için de daha cazip bir yayın mecrası haline gelebileceği öngörülmektedir.

Televizyon kanalları açısından karasal sayısal yayına ilgili bir diğer önemli mesele de sıralama (nümerasyon) ihalesidir. Sıralama ihalesi, bir numaralı kanalda hangi kanalın, iki numaralı kanalda hangi kanalın olacağı gibi tüm kanal numaralarında hangi kanalların yer alacağının belirlenmesi için yapılacak olan ihaledir. Bu ihale kapsamında, Türkiye'nin her yerinde bir numaralı kanal açıldığında karşınıza gelecek kanal aynı olacaktır. Bu durumda tüm şirketler, izleyicinin erişim kolaylığı açısından özellikle ilk dokuz kanal içinde yer almak isteyeceklerdir. Bu sıralama, karasal sayısal yayınların izleyicisinin çoğalmasıyla doğru orantılı olarak kanalların izlenme oranlarını da etkileyecektir. Bu nedenle, bu sıralama ihalesinin nasıl yapılacağı, devletin hangi numaraları kamu yayınlarına ayıracağı, diğer numaraların nasıl, hangi ücretle, hangi haklarla ve ne süreyle kanallara ihale edileceği sektörün yanıt beklediği sorulardır.

Hem karasal sayısal yayın frekanslarının hem de sıralama ihalesinin içeriğinin sektörün talep ve ihtiyaçları da göz önüne alınarak bir an önce belirlenmesi, AB uyum sürecinin bir zorunluluğu olduğu kadar, sektörün önünü görebilmesi ve orta vadede yabancı yatırımcıların Türkiye'ye yönelik yatırım hesaplarını daha kolay yapabilmeleri açısından önemlidir. Bu bağlamda söz konusu düzenlemelerin en kısa zamanda yapılması gerekmektedir.

3- Genellikle dijital yayın teknolojisinin, özellikle de internet teknolojisinin ve buna ek olarak mobil telefon operatörlerinin veri aktarım kapasitesinin genişlemesinin bir sonucu olarak ortaya çıkan yeni iletişim teknolojileri terimi, Avrupa Birliği Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesinin birçok farklı maddesinde yer almaktadır. GİMHY çerçevesinde yeni

iletişim teknolojileri tarafından sunulan fırsatlardan yararlanmak ve kullanıcılara görsel-işitsel medya hizmetlerini kullanmalarında artan seçenekler vermek gibi amaçlarla yeni teknolojiler hem teşvik edilmekte, hem de bir düzenleme erevesi çizilmeye çalışılmaktadır. GİMHY’ne uyum kapsamında 6112 sayılı kanunun 37. Maddesinin J bendinde bu alanın düzenlendiği görülmektedir. Bu kapsamda yeni teknolojilere bağlı olarak ortaya çıkan yeni yayın iletim yöntemleri de RTÜK’n düzenleme ve denetim kapsamına sokulmuş; RTÜK, yeni yayıncılık teknolojilerinin hukukî alt yapısının hazırlanması konusunda genel bir yetki kazanmıştır. Bu düzenleme doğrultusunda yayıncı kuruluşlar, yeni yayıncılık teknolojilerini kullanmaları öncesinde RTÜK’n yönetmeliklerini beklemek zorundadırlar.

Yeni yayıncılık teknolojileri konusunda sektörün eğilimleri farklılık arz etmektedir. Mevcut durumda uydu kullanım oranları ve sanal platformların ulaştıkları izleyici sayısı göz önüne alındığında, Türkiye’de yeni yayıncılık teknolojilerinin yaygınlaşmasının orta vadede dahi gerçekleşemeyeceğini düşünen sektör temsilcileri bulunmaktadır.

Öte yandan tüm kanallar, ilgi odakları farklılık göstermekle birlikte, yeni yayıncılık teknolojilerine yönelik fizibilite çalışmaları ve yatırımlar yapmaktadırlar. Bu konuda ne çıkan eğilim IPTV (*Internet Protocol Television*) yatırımdır. İnternet üzerinden televizyon yayınlarının alınabildiği ve izleyicinin yayın içeriğini düzenlemekte zgr olduğu bu sistemin Türkiye için gelecekte ön plana çıkacak olan sistem olduğu düşünülmektedir. Ancak bu konuda pazarın regülasyona ihtiyaı bulunmaktadır. Türkiye’de internet alt yapısı tek şirketin elinde bulunmaktadır. Ayrıca yine AB’nin düzenlemelerinde yer verdiği geniş bant erişiminin, bir başka ifade ile daha hızlı ve kesintisiz internet erişiminin sağlanması konusunda da Türkiye, AB standartlarının gerisinde bulunmaktadır. Bu durumda internet üzerinden yapılacak olan yayınların izleyiciye ulaşması hususunda hem pazarın, hem de teknik alt yapının geliştirilmesi gerekmektedir.

4- Avrupa Birliği Görsel İşitsel Medya Hizmetleri yönergesinin üzerinde en çok durduğu hususlardan biri de serbest rekabet ortamının sağlanması ve işleyişinin garanti altına alınmasıdır. Bu erevede GİMHY, giriş bölümünde medya hizmetlerinin tüm Avrupa çapında dolaşabileceği tek bir pazar öngörmekte, şeffaflığın sağlanmasını ve pazara girişlerin kolaylaştırılmasını, serbest rekabetin ve eşit muamelenin garanti altına

alınmasını istemektedir. Güçlü, rekabetçi ve tümleşik bir Avrupa görsel-işitsel endüstrisinin; ancak rekabetin serbest ve adil olduğu bir ortamda oluşabileceği vurgulanmaktadır. GİMHY'ye uyum çerçevesinde, 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanunun 37. Maddesinin A bendinde, RTÜK'ün görevleri arasında söz konusu rekabet ve serbest pazar ortamının sağlanması için gerekli tedbirleri alması hususuna da yer verilmiştir. Yine 6112 sayılı yasada atıfta bulunulan, 7/12/1994 tarihli ve 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun hükümlerinin de saklı olduğu belirtilmektedir.

Yapılan uyum çalışmalarıyla hem AB, hem de Türkiye'nin yasal düzenlemelerinde serbest rekabet ortamının sağlanması zorunluluğu yer almakla birlikte; Türk televizyoncuları serbest rekabet ortamının sağlanması konusunda görüş birliği içinde değildirler. Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki, bu görüş birliği yayınların içeriği konusunda sağlanmıştır. Bir başka ifade ile, televizyon yayıncıları, yayın içeriklerini kendileri hazırlayıp birbirleriyle program ve yayın akışı bazında rekabet etmek hususunda kendilerini serbest bir ortam içinde hissetmektedirler. Dolayısıyla içerik bazında bir serbest rekabet ortamından bahsetmek mümkündür.

Bununla birlikte, rekabet konusunda asıl kastedilen, yayın içeriğinin değil piyasa şartlarının düzenlenmiş olmasıdır. Bu hususta en önemli şartlardan biri olan pazara giriş serbestisi, yukarıda frekans tahsisi ile ilgili bahiste detayları görülebileceği gibi sağlanamamıştır. Mevcut şartlarda sektöre yeni bir aktörün girmesi oldukça zordur.

Türk televizyon yayıncıları, sağlıklı bir rekabet ortamı için yasal düzenlemelerin yetersiz olduğunu düşünmektedirler. Yayın izinleri, teknolojik alt yapı ve telif hakları konularındaki sıkıntıların sektöre olumsuz yansıdığı görülmektedir. Televizyon kuruluşlarının önde gelenlerinin profesyonelleştiği ve kurumsallaştığı; ancak diğer kanalların yasal düzenlemelerin de etkisiyle rekabet konusunda dezavantajları oldukları belirtilmektedir. Önde gelen dört kanalın, tüm televizyon reklam gelirlerinin yaklaşık %70'ine sahip olmaları da pazarda adil bir gelir dağılımını engellemekte, alttaki aktörlerin üst sıralara tırmanmaları zorlaşmaktadır.

Rekabet ortamını zedeleyen hususlardan bir diğer husus olarak, siyasi gücün medya üzerindeki etkisi gösterilmektedir. Televizyon yayıncılığı alanı, yine büyük

oranda frekans meselesine bağı olarak, düzgün bir biçimde regüle edilmiş olmaması nedeniyle siyasi manipölasyonlara açık bir durumda bulunmaktadır. Siyasi gücün medyaya müdahale edebilmesini engellemek için çok düzgün ve kuralları net bir biçimde belirlenmiş bir medya sistemine ihtiyaç bulunmaktadır.

Rekabet konusundaki bir diğ er sıkıntı, izleyici ölçümleri (*reyting*) ile ilgili husustur. Sektör temsilcilerinde, bu noktada bir hile söz konusu ise rekabetin ciddi bir biçimde zedelenmiş olabileceğine dair şüpheler bulunmaktadır.

Öte yandan sektörde uluslararası sermayenin ve birden fazla yabancı yayın grubunun bulunması, rekabet ortamının istenilen düzeyde olmasa da işler bir düzeyde olduğunun kanıtı olarak gösterilmektedir. Zira yabancı sermayenin bir ülkeye giriş yapmadan önce serbest rekabet koşullarını ciddi bir biçimde değerlendirdiği bilinmektedir. Sektörün yatırıma daha cazip bir hale gelebilmesi, yerli yatırımın ve yabancı ortaklıkların daha da artabilmesi için dış müdahalelere mümkün olduğunca kapalı, tam olarak düzenlenmiş ve şeffaf bir medya alanına ihtiyaç bulunmaktadır.

5- Medyada tekelleşme konusu hem ekonomik olarak serbest pazarı tehdit etmesi açısından, hem de medya alanına özel olarak ifade özgürlüğünü, çoğulculuğu, kültürel çeşitliliği tehdit etmesi açısından önemli bir konu olarak görülmüş ve tekelleşme karşıtı düzenlemelere gidilmiştir. Bu konuda GİMHY doğrudan bir oran ve yüzde çerçevesinde hüküm getirmemekle birlikte tekelleşme konusunda önlem alınmasını üye devletlerin kendi düzenlemeleriyle gerçekleştirmelerini beklemektedir. Bu çerçevede Türkiye’de de tekelleşmeyi önlemek için 6112 sayılı yasa çerçevesinde bazı önlemler alınmış, özellikle 19. Maddenin D bendinde medya hizmet sağlayıcı kuruluşa ortaklık şartları, hisse sahipliği ve kuruluşun elde edebileceği maksimum pazar payı düzenlenmiştir. Düzenlemenin temel özelliği, bir grubun en fazla dört karasal lisans sahibi olabilmesi ve ticari gelirinin sektör toplam gelirinin %30’unu aşmamasıdır. Düzenlemeye göre bir grup bu oranı aşarsa, doksan günlük süre içinde hisse satışına gitmeli ya da Üst Kurulca verilecek 400.000 Türk Lirası idarî para cezasını ödemelidir.

Pazar payının yasa ile kısıtlanması, beklenenin aksine sektör tarafından yadırganmamakta, bilakis hemen tüm kanallar düzenlemeye destek vermektedirler. Türk televizyonlarının yöneticileri, diğ er ülkelerde de tekelleşme karşıtı düzenlemeler

yapıldığını, Türkiye’deki düzenlemenin de makul olduğunu düşünmektedirler. Ancak burada kimsenin %30’luk bir pazar payı elde edemeyeceğine olan inanç önemli bir faktördür. Pazar payının %30 aşması halinde ne olacağına dair bir soru karşısında ise hemen bazı kaygı ve çekinceler ön plana çıkmaktadır. Bu noktada sektör temsilcilerinin, pazar payının ne olduğuna dair denetimin nasıl yapılacağı, ölçümün sağlıklı bir şekilde yapılıp yapılamayacağı gibi kaygıları bulunmaktadır.

Diğer yandan ilgili düzenleme, pazar payının %30’u aşması durumunda hisse satışını ya da her ay 400.000 TL ceza ödemeyi öngörmektedir. Burada iki önemli faktör ön plana çıkmaktadır. Birincisi, herhangi bir grubun bu pazar payını geçici olarak bir dönem için yakalama ihtimalidir. Bu durumda hisse satışı, örneğin sadece bir ay için bu oranı yakalamış bir grup için başarının cezalandırılması anlamına gelebilecektir. Aynı zamanda böyle bir hissenin satış işlemini hemen gerçekleştirmek mümkün olmayacağından ceza ödemek durumu ortaya çıkabilecektir. İkinci sorun ise, pazar payı %30’u geçmiş bir şirketin bu durumu kalıcı olarak görmesi halinde her ay 400.000 TL cezayı ödemeyi kabul edip pazar payını arttırmaya devam edebilme ihtimalidir. Zira sektörün gelirleri son yıllardaki artışını korursa, bu paya ulaşmış şirketin ceza ödemeyi göze alma ihtimali bulunmaktadır.

Yukarıda bahsedildiği gibi, bu çekincelerin şu anda yüksek sesle dile getirilmemesinin nedeni, reel olarak sektörün karşısında böyle bir problemin kısa vadede görünmemesidir. Ancak kanundaki bu eksikliklere dair düzenlemelerin ihtimal gerçekleşmeden yapılmasında fayda bulunmaktadır.

6- Televizyon yayıncılığı sektöründe rekabet ve tekelleşme konularında önde gelen tartışma alanlarından biri de çapraz tekelleşmedir. Medya gruplarının farklı sektörlerde de faaliyet göstermesi ve medyanın gücünü diğer sektörlerdeki çıkarları için kullanmaları etik olarak kabul edilmemekle birlikte bu konuda kesin yasaklar da getirilememektedir. 6112 sayılı kanun uyarınca sadece siyasî partiler, sendikalar, meslek kuruluşları, kooperatifler, birlikler, dernekler, vakıflar, mahallî idareler ve bunlar tarafından kurulan veya bunların doğrudan veya dolaylı ortak oldukları şirketler ile sermaye piyasası kurumları ve bunlara doğrudan veya dolaylı ortak olan gerçek ve tüzel kişilere medya alanında yatırım yapma izni verilmemiştir. Bu durumda medya alanında

faaliyet gösteren bir grubun finans sektöründeki kısıtlamalar hariç hemen hemen tüm ekonomik sektörlerde yatırımları bulunmasının da önünde bir engel bulunmamaktadır.

Mevcut durumdaki düzenlemeye dair tüm yayıncı kuruluş temsilcilerinin görüşleri olumludur. Tüm kanalların temsilcileri, medya sahiplerinin farklı alanlarda da yatırımları bulunmasını doğal karşılamaktadır. Ancak temsilcilerin çoğunluğu, Türk özel televizyonculuğunun henüz yeni yeni oturmakta olduğu geçmiş yıllarda, medyanın çapraz tekelleşme hususunda art niyetli olarak kullanıldığını kabul etmektedirler. Türkiye’de medya sektörünün uzun yıllar bir “yan sektör” olarak kullanıldığını belirtmekle birlikte, tüm televizyon yöneticileri bugün için daha sıkı bir düzenlemeden yana değildir.

Bu tavrın iki temel nedeni bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, medya sektörünün artık yavaş yavaş kendi ayakları üstünde durmaya başlayan, ürettiği ile giderini karşılayabilen ve kâr elde edebilen bir sektör haline gelmesi nedeniyle yan sektör tavrının sürdürülmesinin ekonomik olarak cazip olmadığı görüşüdür. İkincisi ise, her ne kadar sektör ekonomik olarak ilerlese de, yine de bir finansal desteğe ihtiyaç duyma ihtimalinin yüksek olması nedeniyle başka alanlardaki yatırımlara açık olması gerektirir. Böylelikle farklı ekonomik sektörlerden geliri olan bir holding, bünyesindeki medya kuruluşu ekonomik sıkıntıya düşmesi durumunda finansal destek sağlayabilecektir. Her iki gerekçeyle de sektör temsilcileri medya sahiplerinin farklı sektörlerdeki yatırımlarının kısıtlanmaması gerektiğini savunmaktadırlar.

7- Avrupa Birliği’nin Görsel İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesinin temel amacı, AB bütünleşmesinin temeli olan tek pazar ve ekonomik entegrasyon çerçevesinde malların, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımının sağlanmasıdır. Bu nedenle herhangi bir üye ülkede diğer bir AB üyesi ülkenin bir kuruluşu ya da vatandaşının medya hizmet sağlayıcı şirketleri satın almasına ya da ortaklık kurmasına sınırlama getirilemez. Ancak 6112 sayılı yasanın 19. Maddesinin F ve E bentlerinde yabancı sermaye oranı ile ilgili sınırlama getirilmiş ve yabancı sermaye oranı %50 ile sınırlandırılmıştır. Bu durum, daha önce değerlendirildiği gibi Türkiye’nin AB görsel-işitsel politikasına uyum konusunda bir eksiklik teşkil etmektedir.

Sektör temsilcileri de 6112 sayılı yasa ile getirilen sınırlayıcı düzenlemeyi doğru bulmamaktadır. Türk televizyonlarının yöneticileri, söz konusu düzenlemenin kağıt üzerinde kaldığını, şu anki bazı örneklerde de görülebileceği gibi yasal düzenlemenin çevresinden dolaşarak paravan şirketler ya da bireysel temsilciler aracılığıyla halihazırda yabancı sermayenin aktif olabildiğini, dolayısıyla yabancı sermaye payının serbest bırakılması gerektiğini söylemektedir. 6112 sayılı yasada yabancı sermaye payının serbest bırakılmamasında, %100 yabancı sermaye hakkı verilmesinin güçlü yabancı medya şirketlerinin piyasada hakim olmaları gibi olumsuz sonuçlar doğuracağını düşünen iktidar ve muhalefet partileri milletvekilleri etkili olmuştur. Ancak diğer yandan, sektör temsilcilerinin ifade ettikleri gibi mevcut durumda alternatif çözüm yolları bulunarak fiilen bu sahipliğin gerçekleştiği göz önüne alındığında, sermaye oranının serbest bırakılmasının daha şeffaf bir denetim imkanı sağlaması söz konusu olacaktır. Türkiye, üyelik sürecinde taahhüt ettiği bu düzenlemeyi, tam üyelikten daha erken bir zamanda hayata geçirebilmelidir.

8- Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesinin giriş bölümünde, üye ülkelerden medya endüstrilerinin kendi finansmanlarını sağlayabilecekleri uygun koşulları oluşturması beklenmektedir. 6112 sayılı kanunda bu hususta doğrudan bir düzenleme bulunmamakla birlikte, bu konu serbest rekabet çerçevesinde ele alınmaktadır. Ticari yayıncılığın finansmanı, özellikle de sektörün kendi kendini finanse edebilmesi, önemli bir sorun olarak sektör içinde ve dışında sermaye oranı ve tekelleşme hususlarında sıkça tartışılan bir konu olagelmıştır.

Sektör üzerine yapılan analizde, televizyon kanalları yöneticilerinin ortak görüşünün, izlenme oranları ölçümlerinde ilk on sırayı alan televizyon kanalları hariç diğer kanalların büyük bir bölümünün kendi kendini finanse edemediği, dış bir finansal desteğe ihtiyaç duyduğu yönünde olduğu görülmüştür. Bazı sektör temsilcileri tarafından, ilk on kanalın kârlı olduğunun dahi iyimser bir bakış olduğu vurgulanmaktadır. Bu durumda kendi kendini finanse edemediği halde, kanal sahiplerinin mevcut kanalları ellerinde tutmalarının ön plana çıkan iki temel gerekçesi bulunmaktadır. Birincisi, eldeki televizyon kanalını bir yan sektör olarak görüp, diğer ticari faaliyetlerde bir araç olarak kullanmaktır. Diğeri ise 2.4 milyar dolar civarında

olan, ancak 5 milyar dolar civarlarına tırmanması beklenen yayıncılık sektörü gelirinin, bu beklentiye uygun olarak yükselmesini bekleyip, daha sonra kanalı satmak üzere elde tutarak ileride gelir elde edebilme ihtimalidir.

Sektördeki kâr marjları birçok girişimci için düşük olmakla, hatta zarar edilmekle birlikte, televizyon yöneticileri tarafından yakinen bilinen bir gerçek Türkiye yayıncılık sektörünün gelirinin önceki yıllara göre arttığıdır. Yayıncılık sektörü gelirlerindeki artış, sektörün geleceği açısından umut vericidir. Yaşanan ekonomik büyümeyle sektör ikincil bir sektör olarak görülmekten çıkıp kendi başına bir ticari alan haline gelmektedir. Bu durum, televizyon sektörünün kendi işine yoğunlaşıp daha kaliteli ürünler ortaya koyması ve medyanın editoryal bağımsızlığını güçlendirmesi bakımından olumlu bir gelişmedir. Kendi kendine yeten ve kendi finansıyla büyüeyebilen bir medya sektörü, gün geçtikçe daha bağımsız hareket edebilecektir.

9- Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi, üye ülkenin yasal düzenlemelerini ihlal eden medya kuruluşlarına uygulanacak yaptırımlar hususunda ortak bir düzenleme getirmemekte, bu husustaki düzenlemeleri GİMHY'nin diğer hükümlerine aykırı olmamak kaydıyla üye ülkeye bırakmaktadır. Türkiye'de özel yayıncılığın başladığı ve 3984 sayılı kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren medya kuruluşlarına verilen cezalar sürekli tartışılmış ve zaman zaman ülke gündemini meşgul etmiştir. Bu bağlamda GİMHY'ye uyum sağlanan 6112 sayılı yasanın 32. maddesi ile kanallara verilen idari para cezaları alanına yeni düzenlemeler getirilmiştir. Bu konudaki en tartışmalı hüküm, idarî para cezasının hesaplanması hususundadır.

Yasada yayın ilkelerini ihlal halinde, her kuruluşun bir önceki ayındaki reklam gelirinin %2-5'i arasında bir para cezasına çarptırılması öngörülmüş, böylelikle gelirleri az olan kuruluşların yüksek cezalar karşısında mali sıkıntıya düşmeleri önlenmeye çalışılmıştır. Ancak bu hususta sektörden yükselen şiddetli eleştiriler bulunmaktadır. Düzenlemenin adaletsizliğe yol açtığı, başarılı kuruluşların zarara uğratıldığı düşüncesi hakimdir. Televizyon yöneticileri arasında tam bir görüş birliği bulunmamakla birlikte, aynı ihlali gerçekleştiren iki kuruluştan birine daha fazla ceza verilmesinin adil olmadığı görüşü hakimdir. Bu durumda geliri düşük olan kuruluşların, ceza kaygısını daha az hissedecekleri ve daha rahat yayın yapabilecekleri ileri sürülmektedir. Söz konusu

düzenleme, birden fazla sayıda televizyon kanalına sahip olan büyük gruplar için de çelişkili bir durum oluşturmaktadır. Ceza alması muhtemel bir yayının, aynı grubun iki farklı kanalından geliri düşük olanında yapılması politik ve stratejik olarak tercih edilebilir. Bu durumda, bilhassa büyük çıkarlar söz konusu olduğunda yayın ilkelerinin kasıtlı olarak ihlal edilmesinin kolaylaşması da söz konusu olabilecektir.

Yukarıda sayılan çekincelere ek olarak, ceza miktarının belirlenmesinde bir önceki ay reklam gelirinin baz alınması, her ay gelirleri değişiklik gösteren kanalları zor durumda bırakabilmektedir. Zira aylık gelirler çok zaman gerçek mali durumu yansıtmamakta; ayrıca mevsimsel değişikliklerde aylık gelirler ani farklılıklar gösterebilmektedir. Bu durumda içinde bulunduğu ayda aylık geliri çok düşük olan bir kanalın, bir önceki ayda elde ettiği yüksek gelir üzerinden ceza ödemek durumunda kalmasının finansal açıdan kanalları zorlama ihtimali bulunmaktadır.

İdarî cezaların miktarının belirlenmesi hususunda sektör yöneticilerinin itirazları olmakla birlikte, ceza kriterlerinin ve değerlendirmelerinin sübjektifliği hususunda daha ciddi eleştiriler mevcuttur. Özellikle televizyon haberlerine verilen cezalar hususunda, içeriğine doğrudan müdahale edilemeyen haber görüntülerinde televizyon yöneticilerinin neyin ceza olup neyin olmayacağını ayırt etmekte zorlandığı durumlar ortaya çıkmaktadır. Mevcut veriler göstermektedir ki, hem cezaî kriterlerin hem de müeyyidelerin sektör temsilcileriyle bir arada daha net bir biçimde yeniden düzenlenmesi yönünde bir ihtiyaç bulunmaktadır. Yasadaki aksaklıkların giderilmesi için sektörle düzenli toplantılar yapılmalı, bu konuda daha fazla uzmanlaşmış birimler oluşturulmalı; makul değişikliklere gidilerek yeni düzenlemeler ve yönetmelikler oluşturulmalıdır. Ek olarak cevap ve düzeltme hakkı hususunda mahkemelerin farklı kararlar verebildikleri görülmektedir. Bu hususta uzman mahkemeler ihdas edilmesi, ayrıca söz konusu davaların bilir kişilerinde sektör tecrübesi aranması daha objektif bir yargılama sağlanması bakımından olası çözümlerdir.

10- AB'ye uyum düzenlemelerinin bir önemli ayağı da reklamlara yönelik düzenlemelerdir. Yeni düzenlemeyle reklam ve sponsorluk alanı televizyon yayıncılığı sektörü açısından problemlili bir hale gelmiştir. Düzenlemeler genel amaçlı yayın yapan ulusal kanallara göre yapılmış, bu durumdan tematik yayın yapan kanallarla yerel

kanallar zarar görmüşlerdir. Reklam sürelerinin saat bazında sınırlandırılması, yayın akışını istediği zaman kesemeyen haber kanallarında sıkıntı yaratmaktadır. Ayrıca sponsorluk konusunda getirilen düzenleme ile 5 saniyeden fazla sponsorluk markasının gösterilememesi bu alandaki gelirlerde büyük düşüşe neden olmuş, bu durum da yine en fazla tematik kanalları ve yerel kanalları etkilemiştir. Sektörün, mevzuatın tematik kanallarla yerel kanallara avantaj sağlayacak şekilde yeniden düzenlemesine ihtiyaç duyduğu görülmektedir.

GİMHY uyarınca 6112 sayılı yasa ile ürün yerleştirme gibi yeni reklam formatlarına izin verilmesine sektörün yaklaşımı olumludur; ancak hem yayıncıların hem de reklam verenlerin henüz yeni ürünlere alışamaması nedeniyle yeni formatların pazar içindeki durumu belirsizdir.

Bununla birlikte reklam konusunda siyasi reklamların ve reçete gerektirmeyen tıbbi ilaçların reklamının serbest bırakılması sektör tarafından olumlu karşılanmaktadır. Son seçim döneminde görüldüğü gibi, yapılan düzenleme ile siyasi partiler televizyon kanallarına reklam verebilmektedir. Ancak reçete gerektirmeyen tıbbi ilaçların reklamı konusunda bazı sıkıntılar bulunmaktadır. Yasa bu tür reklamlara izin vermekle beraber, hangi ilaçların reklam kapsamına girdiğine dair yönetmelik RTÜK tarafından yayınlanmamıştır. Bu nedenle yasal hak olmasına rağmen televizyon kanalları bu ürünlerin reklamını yapamamakta ve maddi kayba uğramaktadır. İlgili yönetmeliğin Sağlık Bakanlığı ile birlikte hazırlanıp bir an önce yayınlanması sektör açısından olumlu bir gelişme olacaktır.

11- GİMHY’de doğrudan yer almayan; ancak adil rekabet hakkı çerçevesinde değerlendirilebilecek bir husus da izleyici ölçümleridir. Türkiye’de reyting sistemi, kurulduğu günden bu yana oldukça büyük tartışmalara konu olmuş; ancak son yıllarda düzene girmiş bir sistem olarak görülürken; ölçüm yapan kuruluşun mahkemeye verilmesi ve bazı ölçümlerde usulsüzlük yapıldığına dair ciddi iddiaların ortaya atılması sistemin durmasına neden olmuştur. Bu durum, düzenleyici otoriteyi bu konuda inisiyatif almaya itmiş ve 6112 sayılı yasanın 35. Maddesinin “i” bendinde RTÜK’e ölçümlerin yapılmasına yönelik usul ve esaslarını ve bunların ihlali halinde ölçüm yapan kuruluşa verilecek cezaları belirleme görevi verilmiştir.

Sektör temsilcilerinde izleyici ölçümlerinin adil bir şekilde yapılmasının sağlanması gerektiği; ancak RTÜK'ün izleyici ölçümleri gibi ticari bir alana müdahale etmesinin olumsuz sonuçlar doğurabileceği görüşü hakimdir. Bu noktada bazı kanallar RTÜK'ün kesinlikle sistem dışında kalması gerektiğini düşünürken bazıları ise ihtiyatlı da olsa bir denetimin gerekliliğinden hareketle bunu RTÜK'ün yapmasının yerinde olduğunu ifade etmektedirler. Bu durumda RTÜK'ün bu hususta çıkaracağı yönetmeliğin ayrıntıları önem kazanmaktadır. Söz konusu yönetmeliğin sektörün ihtiyaçları ve talepleri dikkate alınarak hazırlanması ve bir an evvel çıkarılması gerekmektedir. Mevcut durumda Türkiye'de reyting ölçümlerinin yapılamıyor olması sektöre zarar vermektedir.

12- AB Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi'nde cevap ve düzeltme hakkının sağlıklı bir biçimde kullanılması, bununla birlikte televizyon kanallarının özdenetim mekanizmalarını güçlendirerek ve kuvvetlendirerek hukukî süreçlere başvurulmadan kamu ve tüketicinin korunmasının sağlanması, her televizyonun bir izleyici temsilcisi belirleyerek izleyicinin istek ve şikayetlerini doğrudan değerlendirmesi istenmektedir. GİHMY uyarınca, 6112 sayılı RTÜK yasasının 18. Maddesinde cevap ve düzeltme hakkı, 22. Maddesinde izleyici temsilciliği ve 37. Maddesinde özdenetim ilkelerinin düzenlendiği görülmektedir.

Sektör temsilcileri cevap ve düzeltme hakkı konusundaki düzenlemeleri olumlu bulmaktadır. Kanal yöneticilerinin sert yasal denetimler yerine, editöryal sorumluluk ve özdenetim çerçevesinde yayınların denetlemesinin sağlamanın daha doğru bir gelişme olacağını düşündükleri görülmektedir. Aynı zamanda uzun mahkeme süreçleri yerine cevap ve düzeltme hakkının doğrudan kanallara başvurularak kullanılabilmesi de doğru karşılanmaktadır. Yeni yasayla getirilen izleyici temsilciliği kurumu da olumlu karşılanmakta olup sistemin işlerliğinin süreç içinde görüleceği vurgulanmaktadır.

13- AB Görsel İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesinde çocuklarla ilgili düzenlemelere geniş bir şekilde yer verilmektedir. Çocukların cinsel istismarı ile mücadeleyle ilgili diğer Konsey kararlarına atıfta bulunmakla birlikte özellikle reklam alanıyla ilgili olmak üzere çocuklarla ilgili oldukça geniş düzenlemeler bulunmaktadır. GİHMY uyarınca 6112 sayılı kanunun 8, 9, 10, 13 ve 14. Maddelerinde Çocukların

Zararlı İçerikten Korunmasına Yönelik Uygulamalar ve yine 6112 sayılı yasa uyarınca çıkarılan Yayın Hizmeti Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmelik'te Akıllı İşaretler Sembol Sistemi düzenlenmiştir.

Sektör temsilcileri çocukların korunması amacıyla düzenlemeler yapılması gerektiği hususunda hemfikirdir. Bununla birlikte, çocukların korunması hususunda getirilen kuralların muğlak olduğu ve ceza kriterlerinin sübjektif yorumlandığı yönünde eleştiriler mevcuttur. Sistemin henüz oturmadığı ve bu konunun yayıncılarla RTÜK arasında müzakere edilerek daha net bir biçimde düzenlenmesi gerektiği ifade edilmektedir.

Koruyucu işaretler sembol sisteminin işlerliği hususunda da görüş ayrılıkları mevcuttur. Bazı yayıncılar sistemin faydalı olduğuna inanmamaktadır. Ayrıca hangi programın hangi kritere gireceği hususunda fikir ayrılıkları bulunmaktadır. Kanalların filmleri tam olarak değerlendirmeden semboller koyabildikleri, bu konuda tam bir konsensüs da bulunmadığı ileri sürülmektedir. Elde edilen bulgularda görülmektedir ki, semboller sisteminin daha iyi işlemesi için daha iyi bir denetim ve yönlendirmeye ihtiyaç bulunmaktadır.

14- AB Görsel İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesinde medya okuryazarlığına özel bir önem verilmektedir. GİMHY uyarınca, 6112 sayılı yasanın 37. Maddesinin R bendinde de medya okuryazarlığına yönelik hükümler getirilmiştir.

Sektör temsilcileri, Türkiye'deki medya okuryazarlığı çalışmalarını desteklemekle birlikte bu konuda özel kanalların yapabileceği fazla bir şey olmadığı, bunun eğitimle ilgili bir konu olduğu görüşünü benimsemektedir. Diğer yandan televizyon izleme süresinin çok fazla olduğu ülkemizde bu çalışmaların başarılı olması ihtimalinin düşük olduğu ve özellikle televizyonlarda bu konuda yayınlanan kamu spotlarının kalitesinin çok düşük olduğu yönünde eleştiriler bulunmaktadır. Türkiye'de medya okuryazarlığının Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde uzmanlarca hazırlanan daha efektif bir müfredatla ele alınmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

15- Sektörde ekonomik faktörler, diğer tüm faktörlerden daha ön plandadır. Sosyal sorumluluk, farklı dil ve kültürler, azınlıklar, sakatlar, yaşlılar, çocuklar, halk

sağlığı gibi konular ekonomik kaygıların gölgesinde kalmaktadır. GİMHY’de ve 6112 sayılı RTÜK yasasında yer almasına rağmen bu kavramlar sektörden beklenen karşılığı bulamamaktadır.

Diğer yandan sektör temsilcileri sosyal sorumluluk meselesinin sadece yayıncılık sektöründen beklenmesinin doğru olmadığını, kamu spotlarının maliyetini diğer tüm sektörlerle birlikte üstlenebileceklerini söyleyerek haklı bir itirazda bulunmaktadır. Bu konuda iş dünyasından ortak bir fon kurmak ya da RTÜK bütçesinden sübvansiyon vermek sosyal sorumluluk projelerini ve etkilerini arttıracaktır.

16- AB Görsel İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi’nde sigara ve tütün ürünlerine yönelik düzenlemeler genellikle ticari iletişim çerçevesinde ele alınmıştır. 6112 sayılı kanunun 8, 11 ve 48. Maddelerinde tütün ve tütün ürünlerine yönelik düzenlemeler getirilmiş, ancak bu düzenlemelerde Türkiye’nin sigara ile mücadeleyi kapsayan diğer kanunları da bir çerçeve olarak kabul edilmiştir.

Sektör temsilcilerinin en fazla rahatsızlık hissettikleri düzenlemeler sigara hususundaki yasaklardır. Tüm sektör temsilcileri sigara ile mücadeleyi desteklemekle birlikte, özellikle haber görüntülerinde sigaraların mozaiklenmesi gibi uygulamaların son derece sert olduğunu, bu hususta verilen cezalarda maksadı aşan yorumlar yapıldığını vurgulamaktadırlar. Sektör temsilcilerinin büyük çoğunluğunun bu konudan şiddetli şikayette bulunması, bu husustaki düzenlemelerin gözden geçirilmesinin yerinde olacağını göstermektedir. Bununla birlikte sigara ile mücadele amaçlı kamu spotlarının uzunluğu ve bu spotlar reklam sürelerini doldururken kanallara maddi bir destek sağlanmaması eleştiri konusudur. Sosyal sorumluluk alanında daha önce değinildiği gibi televizyon kanallarına maddi destek sağlamak yerinde bir yaklaşım olacaktır.

17- Ekonomik faktör, farklı dillerde konuşan Türk vatandaşlarına yönelik yayın yapılması konusunda da belirgin bir rol oynamaktadır. Türk televizyon yöneticileri, yayın yapmalarının birinci amaçlarının kâr elde etmek olduğunu çeşitli konularda vurgulamışlardır. Bu noktada televizyoncular için farklı bir dilde yayın yapmak, reklam geliri neredeyse hiç olmayan bir alanda yayın yapmak anlamına gelmektedir. Kârlılık görülmeyen bu mecraya kısa dönemde hiçbir ticari televizyon kuruluşunun girme niyeti

bulunmamaktadır. Öte yandan, farklı dillerde yayın yapmak konusunda psikolojik ve sosyolojik bariyerlerin büyük oranda esnediği görülmektedir. Bu konunun dile getirilmesinin bile hoş karşılanmadığı on yıl öncesine nazaran bugünkü Türk medyası, ekonomik kârlılık gördüğü noktada bu yayıncılığı başlatmakta bir sıkıntı duymamaktadır. Bu durumu doğrulayan ve sektör temsilcileriyle yapılan görüşmelerden elde edilen bir bilgi de, Türkiye'deki program üretimlerini de kullanarak Kuzey Irak'ta Kürtçe yayın yapan özel bir Türk televizyon kanalının kurulma ihtimali olduğudur.

18- AB Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi, kültürel çeşitliliğe ve birey haklarına özel bir önem vermektedir. Bireylerin haklarının ve onurlarının korunması hususundaki düzenlemeler, Yönergenin çeşitli maddelerinde yer verilen ve üzerinde durulan bir konudur. Diğer yandan kültürel çeşitlilik konusuna Yönergenin giriş bölümü de dahil birçok kısmında değinilmektedir.

Araştırma kapsamında elde edilen bulgulara, Türk televizyonlarının yöneticilerinin sektörde bireysel haklar ve kültürel çeşitliliğin içselleştirilmesi konusunda bir ilerleme olduğunu düşündükleri görülmektedir. Tüm yayıncılar bu konuda Türkiye'nin durumunun geçmiş yıllara göre daha iyi bir seviyede olduğunu düşünmektedir. Bununla birlikte tüm yayıncılar, henüz olması gereken noktada bir kültürel çeşitlilik sağlanamadığını ifade etmektedirler. Ortak görüş, Türkiye'de yaşanan değişim ve dönüşümün, ancak zaman içinde ve ekonomik ilerlemenin pozitif katkısı ile gerçek anlamda bir kültürel çeşitliliğe ulaşmaya, bireysel hak ve özgürlükleri içselleştirmeye imkan tanıyacağı yönündedir.

Bu konudakalıplaşmış yargı ve korkuların bulunduğu göz önünde bulundurulduğunda, sektör temsilcilerinin rahat hareket edebilmelerinde devletin pozitif desteğine ihtiyaçları bulunduğu açıktır. Resmî bakış açısındaki yumuşama ve siyasilerin pozitif desteği ile medyanın kültürel çeşitlilik ve bireysel özgürlükler alanına oldukça etkili bir katkı verebileceği görülmektedir.

19- AB Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi, medyada çoğulculuğun ve düşünce çeşitliliğinin sağlanması ve korunması için bir dizi tavsiyeler ve hükümler içermektedir. Yönergenin giriş bölümünde 3, 8, 28 ve 65. maddeler bu konuyla ilgili olarak düzenlenmiştir. 6112 sayılı kanunun 37. maddesinde de düşünce çeşitliliğine ve

çoğulculuğa yer verilmiştir.

Bu hususta sektör temsilcilerinin çoğunluğunun, Türkiye'nin kendi demokratik gelişiminden doğal olarak medyanın da payını aldığını, Türkiye'de medyada çeşitliliğinin bulunduğunu, medyada çoğulculuğun ve çeşitliliğin sağlandığını düşündükleri görülmektedir. Bu düşünceye birçok farklı eğilimdeki kanalın yayın hayatında olması örnek gösterilmektedir. RTÜK'te kayıtlı 24 tane ulusal yayın izni olan kanal ve Türksat uydusunda 300 civarında kanal bulunması nedeniyle, kanallar üzerinde merkezi bir yönetim sağlanmasının mümkün olmayacağı düşünülmektedir.

Diğer yandan kanal sayısındaki artışa rağmen medya çoğulculuğunun henüz tam olarak sağlanamadığını düşünen sektör temsilcileri de bulunmaktadır. Türk medyasında düşünce çeşitliliğinin yeni yeni sağlanmakta olduğu, geçmişte medyanın tek sesli, tek tip olduğu, tekelleşmenin bulunduğu; ancak çeşitliliğin bugün biraz daha arttığı ifade edilmektedir. Kanal sayısının fazla olması pozitif bir gelişme olmakla birlikte, Türkiye'de medya çoğulculuğunun istenilen seviyeye gelmesi için zamana ihtiyaç olduğu görülmektedir.

20- AB Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesinin giriş bölümü 12. ve 45. Maddelerinde, basın ve ifade özgürlüğü üzerinde durulmakta ve bu özgürlükler garanti altına alınmaktadır. GİMHY uyarınca, 6112 sayılı kanunun 1., 7. ve 37. maddelerinde de ifade özgürlüğüne yer verilmiştir. Türkiye'de özellikle son günlerde çok tartışmalı bir konu olan basın ve ifade özgürlüğü konusundaki mevcut durum sektör temsilcilerine sorulmuştur.

Bu hususta televizyon yayıncılarının görüşleri farklılık arz etmekte, temel olarak iki görüş ön plana çıkmaktadır. Birinci görüşteki temsilciler, Türkiye'de özellikle iktidarı eleştirmek konusunda bir baskı olduğunu, RTÜK'ün kanalı kapatmaya kadar giden yetkilerinin bir baskı olarak kullanıldığını, medya üzerinde siyasi baskıların olduğunu, vergi cezalarıyla da medyanın ciddi bir baskı altına alındığını ve bu durumun uluslararası kuruluşlarca da tespit edildiğini düşünmektedir. Basın ve ifade özgürlüğündeki mevcut durum birgeriye gidiş olarak gören bu görüş sahiplerinin ifadelerinden, Türkiye'de medya sektörünün üzerindeki baskı nedeniyle tedirgin olduğu görülmektedir.

Bu husustaki diğ er g r    sahiplerinin ise, T rkiye’de bazı tutuklu gazeteciler olması nedeniyle T rkiye’nin   in gibi   lkelerle e  değ er tutulmasının b y  k bir haksızlık olduğ unu, ter r su  u ve darbe giri  imi gibi ciddi iddiaların bu duruma me  ruiyet kazandırdığ ını, sadece muhalif olduğ u i  in T rkiye’de gazetecilerin tutuklanmadığ ını,   zg rl  klerin     s    ce hareket edebilmek ve su  a karı  abilmek anlamına gelmediğ ini d    nd  kleri g r  lmektedir.

G r   leri farklı olmakla birlikte her iki yakla  ım sahipleri de mevcut durumun daha ileri noktaya ta  ınması gerektiğ i hususunda hem fikirdir. Bu durum, tek ba  ına devlet-medya ili  kisi   zerinden değ il   lkenin genel ekonomik ilerlemesi ve demokratikle  mesi a  ısından ele alınmalıdır. Genel demokratik ilerleme, basın ve ifade   zg rl  ğ n  n de geni  lemesine yol a  acaktır. Siyasilerin ve mahkemelerin yorumlarındaki yumu  ama da bu s  rece katkı sağ layacaktır. Ayrıca hem devletin hem de medyanın rahatsız olduğ u ve T rkiye’nin imajı a  ısından da olduk  a   nemli olan bu sorunun daha kısa s  rede   z  me kavu  ması i  in, sekt r temsilcilerinin de i  inde yer aldığ ı   zel bir   alı  ma grubu kurulması faydalı olacaktır.

21- Daha   nce değ inildiğ i gibi g rsel-i  itsel politika alanında T rkiye ile AB arasında uyum sağ lanamayan iki konudan biri yayın alım   zg rl  ğ u ve devletlerin yayınlar   zerindeki yargı yetkisi meselesidir.T rkiye, 6112 sayılı kanun   er  evesinde RT  K’e diğ er   lkelerden gelen yayınları da durdurma hakkı tanımakta ve ter re destek verilmesi gerek  esiyle bazı yayınları engellemektedir.

S  z konusu yayın engelleme durumu hakkında sekt r temsilcilerinin g r   leri iki hususta yoğ unla  maktadır. Bunlardan birincisi, teknolojik olarak yurt dı  ından gelen yayınları engellemenin m  mk  n olmaması nedeniyle bu konuda ısrarın T rkiye’ye daha fazla zarar verebileceğ i y  n  nde olan g r     t  r. Yayın  cılar ter re destek veren yayınlar hususunda hi  bir   ey yapılmaması gerektiğ ini savunmamakla birlikte, mevcut durumda T rkiye’nin   lke yararı a  ısından bir k  r-zarar hesaplaması yaparak mevcut stratejisini g     den ge  irmesinin faydalı olabileceğ ini d    nmektedirler. Diğ er yandan sekt r temsilcileri, bu meselenin bir g rsel-i  itsel politika meselesi değ il, siyasi bir mesele olduğ unu belirtmektedirler.   lke i  indeki sorunların   z  m  yle bu meselenin de      leceğ ini d    nd  kleri g r  lmektedir.

22- AB Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesinin giriş bölümü 48. ve 50. Maddelerinde Avrupa eserlerinin üretim ve dağıtımının teşvik edilmesi hükmü yer almaktadır. Bu konudaki düzenlemeye 6112 sayılı kanunda da yer verildiği görülmektedir. Buna göre genel olarak yayın süresinin %50'sinin Avrupa eserlerine ait olması gerekmektedir.

Söz konusu Avrupa eserleri kotasına karşı sektörün bir tepkisi bulunmamaktadır; zira Türkiye izleyicisi yerli yapımları tercih etmekte ve bu nedenle yerli program üretimleri kanalların yayın akışının büyük bölümünü doldurmaktadır. Bu nedenle Türk yayıncılarının kotaya uymak için herhangi bir zorluk çekmeleri söz konusu değildir. Bununla birlikte Türk yayıncılarının, %50 kotasının arkasındaki gerekçelerden olan ortak bir Avrupa kültürü oluşturmak ya da ABD'ye karşı Avrupa'yı ön plana çıkarmak gibi hassasiyetlere sahip olmadıkları görülmektedir.

23- Görsel-işitsel politika, Avrupa Birliği üyeliği hedefinin bir parçasıdır. Türk yasalarının AB müktesebatıyla uyumlaştırılmasındaki asıl amaç, AB üyesi olabilmektir. Türk televizyonlarına yön veren yöneticilerin AB üyeliği hususundaki görüşleri, televizyonun kitleleri etkileme gücü göz önünde bulundurulduğunda yalnızca görsel-işitsel politika açısından değil, sürecin tümü açısından oldukça önemlidir. Araştırma kapsamında sektör temsilcilerine Avrupa Birliği üyelik sürecine ve sürecin geleceğine ilişkin görüşler sorulmuştur.

Araştırma kapsamında elde edilen bulgulara, Türkiye'deki bütün medya kuruluşlarının Türkiye'nin Avrupa Birliği vizyonunu paylaştığı ve AB üyelik sürecini destekledikleri görülmektedir. Televizyon sektöründe Avrupa Birliği üyeliği algısı olumludur. Bununla birlikte sektör temsilcilerinin AB vizyonunu desteklemekteki temel nedenleri, özgürlüklerin, kültürlerarası, medeniyetler arası diyalogun AB ile gelişeceği, AB'nin sistemleşme ve standardizasyon konusunda pozitif etki yapacağı, ekonomik standartları ve yaşam standartlarını geliştireceği yönündeki düşünceleridir. Bu açıdan bakıldığında, AB olmaksızın bu yönde bir ilerleme gerçekleştirilebilmesi durumunda sektör yöneticileri için AB üyeliğinin olmazsa olmaz bir koşul olmadığı görülmektedir. Yine de AB üyelik sürecinin Türkiye'nin gelişimine katkısı yadsınmamaktadır.

Diğer yandan, sektör yöneticilerinin sürecin başlangıcı ile bugünü arasında

ilişkilerde büyük bir düşüş olduğunu düşündükleri görülmektedir. AB'nin yaşadığı yapısal sorunların da etkisiyle Türkiye'nin üyeliğinin çok zor gerçekleşecek bir olay olduğu fikri hakim olmuştur. AB üyeliğine tam destek veren medya sektöründe dahi bu yönde bir düşüncenin hakim olması, ilişkilerin geleceğine yönelik pozitif bir gündem oluşturmayı zorlaştırmaktadır.

24- AB'nin yayıncılara verdiği destekler ve fonlar konusunda da sektörün ciddi bir bilgilendirmeye ve eğitime ihtiyacı bulunmaktadır. Ortak yapımların da ciddi olarak teşvik edildiği AB sisteminde, Türkiye'de de diğer AB üyesi ülkelerle ortak yatırımlar ve yapımlar teşvik edilmeli, bu hususta devletler ve kurumlar arası antlaşmalar yapılmalıdır. Sektörü temsil eden derneklerin de bu konuda bilgilenmeleri sağlanarak söz konusu projeler arttırılmalıdır. Böylece resmi kurumlar, sektör temsilcisi dernekler ve yayıncılardan oluşan üçlü bir mekanizma ile AB ile ortaklıklar, ortak yapımlar ve AB fonlarına başvurular arttırılmalıdır.

Bu bağlamda AB'den yüksek miktarda fon alabilecek büyük kanal yetkililerine yönelik eğitim ve seminer çalışmaları gerçekleştirilmeli, diğer ülkelerde yapılan proje örnekleri anlatılmalıdır. Bu konuda yayıncıların personel istihdam etmeleri teşvik edilmeli, bu personele gerekli eğitimlerin verilmesi, yurt dışı staj imkanı sağlanması gibi konular desteklenmelidir.

Ayrıca bu konuda finans kaynaklarını da ortaya koyabilecek projeler gerçekleştirilmelidir. Bu projelerde, AB uzmanları, finans uzmanları, sektör temsilcileri, RTÜK temsilcileri ve televizyon prodüksiyonu alanındaki kreatif ekipler beraber görev almalıdır. Bu ortamların oluşmasına RTÜK destek olmalı, kalıcı ekiplerin yanı sıra iki-üç günlük beyin fırtınası toplantıları düzenlenmeli, bu toplantılar raporlanıp kalıcı ekipler tarafından değerlendirmeye tabi tutulmalıdır. Böylece sektörün gelişimi bakımından çok önemli bir dış etkenin efektif kullanılması sağlanabilecektir.

Bu hususta AB Bakanlığı ve Dış İşleri Bakanlığı başta olmak üzere devlet kurumlarına düşen bir görev de Türkiye'nin Avrupa Birliği'nin MEDIA programına akredite olmasının sağlanması olmalıdır. Türkiye gibi bir aday ülke olarak Hırvatistan, 10 Numaralı Bilgi Toplumu ve Medya Faslı'na uyumunu tamamlamasının akabinde MEDIA desteklerinden yararlanmaya başlamış; ancak Türkiye'ye bu hususta henüz

hiçbir çağrı yapılmamıştır. Sadece MEDIA programı değil, AB nezdinde temasların arttırılarak Türkiye'nin davet edilmediği diğer ajans ve destek programlarına da Türkiye'nin katılımının sağlanması, açık olan programlara yönelik aktif bir politika izlenmesi gerekmektedir.

Son olarak, yasal düzenlemelerin engelleyici değil sektörün önünü açıcı olması gerektiğinden hareketle, bu alanı düzenleyen kurumların sektör temsilcileriyle daha iyi diyalog geliştirmeleri gerekmektedir. Sektörden geri bildirimler düzenli bir şekilde alınmalı, uygulamalardaki aksaklıklar daha çabuk giderilmelidir. Diğer yandan sektörün gelişmek, önünü ve ufkunu açmak için düzenleyici otorite olan RTÜK'ün desteğine ihtiyaç duyduğu görülmektedir. Yapıcı uygulamalar, eğitimler, seminerler ve çalıştaylarla RTÜK'ün üstlenebileceği bu misyon, Türkiye adına büyük kazanımlar getirecektir. Bununla birlikte, ekonomik kaygıların kısılcısındaki sektör, proje ve vizyon üretmek konusunda da desteklenmeye ihtiyaç duymaktadır. Türk televizyon ve yapım şirketlerinin uluslararası alanda elde ettiği başarı ve bu başarının ülkeye pozitif yönde yaptığı katkı göz önünde bulundurulduğunda, bu sektörün aynı zamanda uluslararası bir güç aracı olarak kabul edilip desteklenmesi Türkiye açısından avantajlı olacaktır.

KAYNAKÇA

AB Bakanlığı. (2011a). *Avrupa Birliği Kronolojisi*. Erişim Tarihi: 29.11.2011. http://www.abgs.gov.tr/files/diger%20faydalı%20dokümanlar/ab_kronolojisi__1946_2010_.pdf

AB Bakanlığı. (2011b). *Avrupa Birliği'nin Kurumları*. Erişim Tarihi: 30.11.2011, <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=45641&l=1>

AB Bakanlığı. (2012a). *Temel AB Terimleri*. Erişim Tarihi: 02.03.2012, http://www.abgs.gov.tr/files/ardb/evt/3_ab_bakanligi_yayinlari/AB_Rehberleri/10_rehber.pdf

AB Bakanlığı. (2012b). *AB'ye Genel Bakış*. Erişim Tarihi: 02.03.2012, http://www.abgs.gov.tr/files/ardb/evt/3_ab_bakanligi_yayinlari/AB_Rehberleri/02_rehber.pdf

AB Bakanlığı. (2012c). *Türkiye AB İlişkileri*. Erişim Tarihi: 02.03.2012, http://www.abgs.gov.tr/files/ardb/evt/3_ab_bakanligi_yayinlari/AB_Rehberleri/03_rehber.pdf

AB Bakanlığı. (2012d). *Türkiye-AB Katılım Müzakereleri*. Erişim Tarihi: 02.03.2012, http://www.abgs.gov.tr/files/ardb/evt/3_ab_bakanligi_yayinlari/AB_Rehberleri/06_rehber.pdf

ABGS. (2007). *Avrupa Birliği Uyum Yasa Paketleri*. Ankara: Dumat Ofset.

AGB - Nielsen. (2011). *Ocak – Kasım 2011 Türkiye Prime Time Tüm Kişiler İzlenme Payları*. Erişim Tarihi: 14.12.2011, <http://www.nielsen.com/tr/en/measurement/television-measurement.html>.

Agun H. B. (1997). *Avrupa Birliği Ülkelerinde Seçilmiş Uygulamaları ve Türk Sisteminin Avrupa Modeline Yaklaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı.

Akses, S. (2011). *Bilgi Toplumu ve Medya Politikası - Sorularla AB Politikaları ve Türkiye Serisi*. Seri No: 9. İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları.

Aksoy, A., Robins, K. (1997). Peripheral Vision: Cultural Industries and Cultural Identities in Turkey. *Environment and Planning*, Volume 29, 1997.

Altıntaş, Ö. F. (2007). *Avrupa Birliği Hukukunun Kaynakları*. Erişim Tarihi: 12.09.2010, <http://www.abgm.adalet.gov.tr/e-kutuphane/AVRUPA%20BİRLİĞİ%20HUKUKUNUN%20KAYNAKLARI.pdf>

Altıntaş, Ö.F. (2008) *Avrupa Birliği'ne Aday Ülke Olarak Türkiye'de AB Uyum Yasalarının İç Hukuka Etki ve Katkısı*. Erişim Tarihi: 01.04.2009, <http://www.abgm.adalet.gov.tr/e-kutuphane/AB%20uyum%20yasalarının%20iç%20hukuka%20etkisi%20ve%20katkısı.pdf>

Archibugi, D. (1992). Models of International Organization in Perpetual Peace Projects. *Review of International Studies*. Vol. 18, No. 4, pp. 295-317.

Arman, Ş. (2004). *Nice Antlaşması – AB Kurumsal Hukukuna Etkisi*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Arsava F. (1999). Avrupa Birliği Anlaşması-Değişiklik Prosedürü. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 54-1.

Asker, A. (2010). Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde (1999-2005) Türkiye'nin Değişen İletişim Politikaları. *Global Media Journal*, Cilt: 1, Sayı:1 Güz 2010, 1-17.

Ateş M. (2006). *Avrupa Birliği Ekonomik ve Sosyal Komitesi*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları.

Avcıkurt C. (1997). *Avrupa Birliği İle Bütünleşme Sürecine Türk Turizmi*. Doktora Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı.

Avrupa Birliği Genel Sekreterliği. (2007). *Avrupa Birliği ve Müzakere Süreci*. Ankara: Dumat Ofset.

Avrupa Birliği Genel Sekreterliği. (2010). *Müzakere Sürecinde Mevcut Durum*. Erişim Tarihi: 14.08.2011, http://www.abgs.gov.tr/files/fasillar/muzakere_surecinde_mevcut_durum.pdf

Avrupa Birliği Genel Sekreterliği. (2011). *Jean Monnet Burs Programı 20. Yılı Kutluyor*. Ankara: Yayın Evi Yok.

Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu. (2010). *Medya Gözüyle AB Genişlemeleri*. Türkiye: Yayın Evi Yok.

Avrupa Komisyonu. (2002). *History of the European Union*. (Devlet Planlama Teşkilatı, Çev.) Erişim Tarihi: 05.03.2009, <http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/kronoloj.pdf>

Avrupa Komisyonu. (2006). *Communication From The Commission To The Council And The European Parliament: Enlargement Strategy And Main Challenges 2007-2008* (6.11.2007, COM(2007) 663, Brussels). Erişim Tarihi: 02.23.2009, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2007/nov/strategy_paper_en.pdf.

Avrupa Komisyonu. (2007). *Avrupa Birliği Nasıl Çalışır? AB Kurumları İçin Rehberiniz* Lüksemburg: Avrupa Toplulukları Resmi Yayınlar Ofisi.

Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu. (2006). *Medya profesyonelleri İçin AB*

Rehberi. Türkiye: Yayın Evi Yok.

Avrupa Parlamentosu. (2012). *MEPs by Member State and political group 7th parliamentary term*. Erişim Tarihi: 14.02.2012, <http://www.europarl.europa.eu/meps/en/search.html>.

Aydın S. (2008). *Siyasi ve Hukuki Olarak Avrupa Birliği*. Ankara: Asil Yayınları.

Ayhan S. (2004). *Avrupa Birliğinde Kişilerin Serbest Dolaşımı ve Türkiye İçin Müzakere Süreci*, Ankara: Tek Pazar ve Rekabet Dairesi, Ankara.

Aziz, A. (1981). *Radyo ve Televizyona Giriş*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları. No:460.

Aziz, A. (2006). *Televizyon ve Radyo Yayıncılığı - Giriş*. Ankara:Turhan Kitabevi,

Balcı, A. (2009). *Sosyal Bilimlerde Araştırma - Yöntem, Teknik ve İlkeler*. Ankara: Pegem Akademi.

Baldi, P.; Hasebrink U. (2007). *Broadcasters and Citizens in Europe Trends in Media Accountability and Viewer Participation*. Chicago: Intellect Books, The University of Chicago Press.

Bayraktaroğlu Özçelik, G. (2008). Avrupa Birliği'nin Kurumsal Yapısı ve Lizbon Antlaşması.. (Akçay, B., Kahraman, S., Baykal, S., Ed.). *Avrupa Birliği'nin Güncel Sorunları ve Gelişmeler*, Ankara:Seçkin Yayınları.

Bek, M.G. (2002). *Avrupa Birliği ve Türkiye'de İletişim Politikaları*. Ankara: Ümit Yayıncılık.

Bilçen, S. (2010). *AB'de Önemli Bir Adım: Lizbon Antlaşması*. Erişim Tarihi:

07.08.2010, http://www.tbmm.gov.tr/ul_kom/kpk/docs/lizbonsumru24032010.pdf.

Bilget, Ş. (2002). Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi ile Yasal Mevzuatın Uyumlu. *RTÜK İletişim*. Yıl 5, Sayı 29.

Bilgin, N. (2006). *Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi-Teknikler ve Örnek Çalışmalar*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Binark, M. (2005). Türkiye'de Yeni İletişim ve Enformasyon Teknolojilerinin Kullanım Kültürleri ve Cinsiyetler Arasındaki Dijital Uçurum. Bek, M.G., Kevin, D. (Der.), *Avrupa Birliği ve Türkiye'de İletişim Politikaları: Pazarın Düzenlenmesi, Erişim ve Çeşitlilik* içinde. (159-213) Ankara: Ankara Üniversitesi Basım Evi.

Borchardt, K. D. (1995). *European Integration – The Origins and Growth of the European Union*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.

Borchardt, K. D. (2010). *The ABC of European Union Law*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Börekçi, H., Yurdakul M. O. (2010). *Avrupa Birliği ve Türkiye'nin Birliğe Katılım Sürecinde Masak*. (No:2011/411). Ankara: Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayınları.

BULUT, M. A. (2005). *Avrupa Birliği Nedir*. Sakarya: Vip Ajans.

Buran, H. (2006a). Türkiye'de Radyo-Televizyon Yayıncılığının Tarihsel Süreci - Türkiye'de Radyo Yayıncılığı (1927–1994). *Broadcasterinfo - Aylık Televizyon, Radyo, Sinema Teknolojileri Dergisi*. Sayı:29, Nisan 2006. Erişim Tarihi: 23.10.2009, http://www.broadcasterinfo.net/29/index.php?option=com_content&task=view&id=92&Itemid=28.

Buran, H. (2006b). Türkiye'de Radyo-Televizyon Yayıncılığının Tarihsel Süreci - TRT Renkli Televizyon Yayınları (1984 – 1990). *Broadcasterinfo - Aylık Televizyon, Radyo, Sinema Teknolojileri Dergisi*. Sayı:32, Temmuz 2006. Erişim Tarihi: 23.10.2009, <http://www.broadcasterinfo.net/32/content/view/78/58/>.

Cankurt, M., Günden C. ve Miran, B. (2007). Türkiye'nin AB Sürecinde Üyelik Potansiyelinin Tarımsal ve Diğer Bazı Önemli Kriterler Açısından Belirlenmesi, *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 44(513).

Coşar, Ö. (2011). Görsel İşitsel Medyanın Gelişimi. *Elektrik Mühendisliği*, Sayı: 442, Mayıs 2011, 47- 55.

Coşkun, E. (2002). *Türkiye Avrupa Bütünleşmesinin Yüzyıllık Seyir Defteri*. İstanbul: Cem Yayınevi. Erişim Tarihi: 05.01.2012, <http://www.turkiyeavrupavakfi.org/index.php/avrupa-birligi/tarihce.html>

Çakır, V. (2007). Avrupa Birliğine Uyum Sürecinde Türkiye'de Televizyon Reklamlarına Yönelik Düzenlemeler. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 5(1): 198–209.

Çakır, V.; Gülnar, B. (2007). Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Türkiye'de Televizyon Yayıncılığına Yönelik Düzenlemeler. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 18, 207-223.

Çakır, H. (2005). Tüm Yönleriyle Radyo. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Çalış, Ş. H. (2008). *Türkiye – Avrupa Birliği İlişkileri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Çankaya, Ö. (1997). *Dünden Bugüne Radyo-Televizyon - Türkiye'de Radyo-Televizyonun Gelişim Süreci*. İstanbul: Beta Basın Yayın Dağıtım.

Çankaya, Ö. (2003). *Bir Kitle İletişim Kurumunun Tarihi: TRT 1927 – 2000*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Çiftçi, A. (1999). *Uluslararası Hukuk Açısından Radyo ve Televizyon Hukuku*. Ankara: Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi.

Demir, N. (2005). Avrupa Birliği Türkiye İlişkilerinde Kıbrıs Sorunu. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 1:360.

Dış Ticaret Müsteşarlığı. (2007). *Avrupa Birliği ve Türkiye*. Ankara.

Dilekli, S., Yeşilkaya, K. (2002). *Maastricht Kriterleri*. Erişim Tarihi: 23.11.2008, <http://ekutup.dpt.gov.tr>.

Dinan, D. (2005). Avrupa Birliği Ansiklopedisi. (Hale Akay, Çev.). İstanbul: Kitap Yayınevi.

Ecevit, K.; Kavalalı, Ö.; Özdemir, S. (2004). *AB Sözlüğü*. Erişim Tarihi: 12.09.2006, ekutup.dpt.gov.tr/ab/sozluk.pdf

Ekici, S. (1995). *Gümrük Birliği Sürecinde Türkiye, Gümrük Birliği Sürecinde Türkiye(Özel Sayı)*. İstanbul: Süreç Yayınları.

Ercan, E. (1999). *Türkiye’de Televizyon ve Kimlik*. Erişim Tarihi: 09.03.2009, <http://www.medyakronik.net/akademi/makaleler/makaleler03.htm>.

Eren, E. (2008). *Kamu Yayıncılığı ve Bir Kitle İletişim Kurumu Olarak Türkiye Radyo Televizyon Kurumu*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ergül, H. (2000). *Televizyon Haberlerinin Magazinelleşmesi*. İstanbul: İletişim

Yayınları.

Eriş, G. M. (2007). *Amsterdam Antlaşması (Bütünleştirilmiş Haliyle Avrupa Birliği Kurucu Antlaşmaları)*. İstanbul:İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları.

Erol, E. G. (2004). *Avrupa Birliği ve Türkiye İlişkilerinde Televizyon Yayıncılığı*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Erpolat, B. Y. (2010). *Avrupa Tek Senedi*. Erişim Tarihi: 23.04.2011, <http://www.izto.org.tr/NR/rdonlyres/271E2928-83D9-49BD-AB01-4D1CF9767A75/15736/avrupateksenedi.pdf>

Euractiv. (2009). *AB'de Yeni Dönem: Lizbon Antlaşması*. Erişim Tarihi: 23.03.2010, <http://www.euractiv.com.tr/abnin-gelecegi/link-dossier/lizbon-antlamasi-000097>.

European Commission. (2010). *Treaty Establishing the European Coal and Steel Community, ECSC Treaty*. Erişim Tarihi: 25.10.2010, http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/treaties_ecsc_en.htm#

Fontaine, P. (2000). *A New Idea for Europe: The Schuman Declaration 1950-2000*. Luxemburg: Official Publications of the European Communities.

Fontaine, P. (2010). *AB Nedir*. (Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, Çev.) Türkiye: Avrupa Birliği Resmi Yayınlar Ofisi.

Goldberg, D., Prosser T. & Verhulst S. (1998). *EC Media Law and Policy*. London: European Law Series Longman.

Gökçe, O. (2006). *İçerik Analizi – Kuramsal ve Pratik Bilgiler*. Ankara: Siyasal Akademi.

Gülmez M., (2003). *Avrupa Birliği'nde Sosyal Politika*, Ankara: Türkiye-AB Sendikal

Koordinasyon Komisyonu Yayınları.

Güneş, A. M. (2008). Lizbon Antlaşması Sonrasında Avrupa Birliği. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. C. XII, Y. 2008, Sayı 1-2. 739-772.

Güzel, M. Ş. (1997). *Türk Usulü Demokrasi*. Ankara: Doruk Yayıncılık.

Harrison, J., Woods L. (2007). *European Broadcasting Law and Policy*. Cambridge: Cambridge University Press.

Işık, M. (2002). *Dünya ve Türkiye Bağlamında Kitle İletişim Sistemleri*. Konya: Eğitim Kitabevi.

İktisadi Kalkınma Vakfı. (2005). *AB ve Türkiye – AB İlişkileri Temel Kavramlar Rehberi*. 3. Baskı, İstanbul: Birlik Ofset Ltd.

İktisadi Kalkınma Vakfı. (2012a). *Avrupa Birliği'nin Tarihçesi*. Erişim Tarihi: 08.01.2012, <http://www.ikv.org.tr/icerik.asp?konu=abtarihce&baslik=Tarih%E7e>

İktisadi Kalkınma Vakfı. (2012b). *Avrupa Birliği Genişleme Süreci*. Erişim Tarihi: 08.01.2012, <http://www.ikv.org.tr/icerik.asp?konu=abgenislemesi&baslik=AB%20Geni%E7eleme>

İktisadi Kalkınma Vakfı. (2012c). *Türkiye - AB Tarihçe, Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri*. Erişim Tarihi: 09.01.2012. <http://www.ikv.org.tr/icerik.asp?konu=tarihce&baslik=Tarih%E7e>

İlkiz, F. (2005). Yayın Yasakları: Sansür, Hukuk, Haber. Alankuş, S. (Der.), *Medya, Etik ve Hukuk* içinde. (151-212). İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.

İsbir, B. (2007). Kamu Hizmeti İlkeleri Işığında Özel Radyo-Televizyon Yayıncılığının

Değerlendirilmesi. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. Y.2007, C. XI,Sa.1-2, 811-835.

Kabaalioğlu H. (1997). *Avrupa Birliği ve Kıbrıs Sorunu*. İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Yayınları.

Kadioğlu B., (2006). *Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri Çerçevesinde Kıbrıs Sorunu*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, T.C. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı.

Karasar, N. (2004). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Kavalalı, M. (2005). Avrupa Birliği'nin Genişleme Süreci: *AB'nin Merkezi Doğu Avrupa ve Batı Balkan Ülkeleri İle İlişkileri*. Ankara: Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı, AB İle İlişkiler Genel Müdürlüğü. Erişim Tarihi: 26.04.2009, <http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/kavalalim/genislem.pdf>

Kaya, R. (2001). Kamusal Çıkar. *Karizma*. Ocak, Şubat, Mart 2001.Sayı: 5, 68-85.

Kejanlıoğlu, B.; Adaklı, G.; Çelenk, S. (2001) Yayıncılıkta Düzenleyici Kurullar ve RTÜK. B. Kejanlıoğlu, S. Çelenk, G. Adaklı, (Ed.), *Medya Politikaları* içinde (93-144). Ankara: İmge Kitabevi.

Kejanlıoğlu, B. (2005). Türkiye'de Radyo ve Televizyon Yayıncılığı Siyaseti. Alankuş, S. (Der.), *Radyo ve Radyoculuk* içinde. (145-177). İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.

Kesici, İ. (1993). Önsöz. *Avrupa Topluluklarını Kuran Temel Antlaşmalar (AKÇT, AET, AAET)*. (DPT, Çev.) Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. Erişim Tarihi: 04.12.2006, <http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/antlasma/at1.pdf>.

Klute, E. (2005). İleriye Yönelik Düşünmek: Medyada Çeşitliliği Arttırmak ve 'Değişim Aktörlerinin' Rolü. Bek, M.G., Kevin, D. (Der.), *Avrupa Birliği ve Türkiye'de İletişim Politikaları: Pazarın Düzenlenmesi, Erişim ve Çeşitlilik* içinde. (373-441) Ankara: Ankara Üniversitesi Basım Evi.

Kihtir, A. (2005). Avrupa Birliği Programları: Medya Programı Medya Plus. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi* -2005-Sayı:21, 105-110.

Kihtir, A. (2006). Avrupa Birliği Görsel İşitsel Politikası Bağlamında AB Medya Hukukunun Temel Çerçevesi. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi* -2006-Sayı:26, 75-92.

Kocabaşoğlu, U. (1980). *Şirket Telsizinden Devlet Radyosuna*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları. No: 442.

Komisyon. (2000). *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı -Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri Özel İhtisas Komisyonu Raporu*.DPT: 2545 - OIK: 561. Ankara.

Kolat S. (2010). *Avrupa Birliği Sosyal Politikası Çerçevesinde Özürlülere Yönelik Ayrımcılıkla Mücadele ve Türkiye'deki Yansımaları*. Ankara: T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı.

Koçöz, R. (2009). Tarihten Günümüze Avrupa. *Çağın Polisi Dergisi*. Sayı: 54, Yıl: 2009.

Kodakcı, D. (2004). *Genişleme, Avrupa Birliğinde Demokrasi Eksikliği ve Çözüm Önerileri*, Ankara: Ulusal Program Dairesi.

Meray, S. L. (1997). *Uluslararası Hukuk ve Örgütler*. Ankara: AÜSBF Yayınları.

Meyer-Heine, Anne. (1997) *"The audiovisual policy of the European Union: The challenges of the future"*. In: UNSPECIFIED, Seattle, WA. (Unpublished)

MEGEP (Milli Eğitim Bakanlığı Mesleki Geliştirme Programı). (2011). *Gazetecilik – Radyo Televizyon Tarihi*. Ankara: Yayın Evi Yok.

Mor H., (2010). Avrupa Birliği Bütünleşme Süreci ve Sorunları. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XIV, Y. 2010, Sayı: 1.

Oğuz, O. (1969). *Avrupa Ekonomik Topluluğu*. Eskişehir: Eskişehir İktisadi ve İdari İlimler Akademisi Yayını.

Oğuz, E. S. (2005). Avrupa Enformasyon Toplumu. Küçük, M. E. (Haz.). *Prof. Dr. Nilüfer Tuncer'e Armağan* içinde (ss. 208-217). Ankara: TKD.

Oskay, Ü. (1971). Toplumsal Gelişmede Radyo ve Televizyon – Geri Kalmışlık Açısından Olanaklar ve Sınırlar. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları. No:316.

Öktem, F., Sayıl, M., Özen, S. Ç. (2006). *Çocuklar ve Gençlerin Televizyonun Zararlı İçeriklerinden Korunması: “Akıllı İşaretler Sınıflandırma Sistemi” Akademik Çalışma Altyapısı, Akademik Rapor*, Ankara. Erişim Tarihi: 24.04.2011, http://www.rtuk.org.tr/sayfalar/IcerikGoster.aspx?icerik_id=c1837d83-9ec8-43c3-9cce-2e23e933f151.

Özel, S. (2009). Avrupa Birliği'nde Görsel İşitsel Politikaların Kültürel Temellerine Bir Bakış. *Kayseri Erciyes İletişim Dergisi*, Cilt:1, Sayı: 1, 136-162.

Özdemir, E. (2009). Lizbon Antlaşması'nın Getirdiği Yenilikler. *Ekonomik Forum*. Kasım 2009, 72-75. Erişim Tarihi: 11.03.2010, http://haber.tobb.org.tr/ekonomikforum/2009/11/072075_AB%204_indd.pdf.

Özdemir S., (2001). *Avrupa Ekonomik Topluluğu, Avrupa Topluluğu, Avrupa Toplulukları, Avrupa Birliği.Roma Anlaşması, Avrupa Tek Senedi, Avrupa Birliği*

Anlaşması, Maastricht Anlaşması, Amsterdam Anlaşması, Nice Anlaşması (Kavramlara İlişkin Açıklayıcı Not). Ankara:T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Yayını.

Pekman, C. (2005). Medya Sahipliğinin Düzenlenmesi Sorunu: Küresel Çerçeve ve Türkiye Örneği. Bek, M.G., Kevin, D. (Der.), *Avrupa Birliği ve Türkiye’de İletişim Politikaları: Pazarın Düzenlenmesi, Erişim ve Çeşitlilik* içinde. (243-291) Ankara: Ankara Üniversitesi Basım Evi.

Rougemont, D. (1965). *A Lecture on "The History of the Ideal for a United Europe". From: The Meaning of Europe*. (translated by Alan Braley,F.I.L.) London: Sidgwick & Jackson.

Sarmaşık, J. (1994). *Türkiye’de Radyo ve Televizyon Düzeni*, İstanbul: Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayını.

Schumann, R. (1950). *Declaration of 9 May 1950*. Erişim Tarihi: 09.05.2009, http://europa.eu/abc/symbols/9-may/decl_en.htm.

Tanrıverdi, H. (1990). *Türk Tütün Politikasının Avrupa Topluluğu Ortak Tütün Politikasıyla Bütünleşmesi*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Organizasyon ve İşletme Politikası Programı.

Tatlıldil, R. (1995). *Türkiye-AB İlişkileri ve Gümrük Birliği Sürecinde Sektörlerimiz*. İzmir: İzmir Ticaret Odası Yayınları.

Tekinalp, Ş. (1993). *Avrupa Topluluğu’nda Ulusal Kültür ve Televizyon – Sorunlar – Öneriler - Çözümler*. İstanbul Üniversitesi Yayın No: 3772. İstanbul: Fakülteler Matbaası.

Tekinalp, Ş. (2003b). *Camera Obscura'dan Synopticon'a Radyo ve Televizyon*. İstanbul: Der Yayınları.

Tekinalp, Ş. (2003a). Avrupa Birliği'nin Kültür ve Görsel-İşitsel Medya Politikaları: Kültür Kalesi Oluşturmanın Zorlukları. *Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Araştırma Dergisi*. Güz 2003, Sayı: 4, 113-135.

Tezcan, E. (2005). *Avrupa Birliği Kurumlar Hukuku*. Ankara: USAK Yayınları.

The Economist. (2003). *European Unity - The History of an Idea*. Erişim Tarihi: 09.11.2007, <http://www.economist.com/node/2313040>.

Timisi, N. (2005). Küresel İletişim Ortamı ve Yerel Radyolar. Alankuş, S. (Der.), *Radyo ve Radyoculuk içinde*. (63-87). İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları.

Tokgöz, O. (1972). *Türkiye ve Ortadoğu Ülkelerinde Radyo-Televizyon Sistemleri*. Ankara :Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

Toraman, C. (2006). *Türk Hukukunda Radyo ve Televizyon Yoluyla Kişilik Haklarının İhlalinin ve Korunması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tursun, H. T. (2004). *Avrupa Birliği'nin Kültür ve Görsel-İşitsel Politikası ve Türkiye'nin Uyumu*.İstanbul: İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları.

Türkiye Avrupa Vakfı. (2012). Avrupa Birliği Kurumları. Erişim Tarihi: 02.02.2012, <http://www.turkiyeavrupavakfi.org/index.php/avrupa-birligi/ab-kurumlari.html>

Uluç, G. (2008). *Küreselleşen Medya: İktidar ve Mücadele Alanı - Olanaklar - Sorunlar - Tartışmalar*. İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.

Ural, O. A. (2009). *Türkiye'de Televizyon Yayıncılığı Bağlamında Medya ve Siyaset İlişkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ülger, İ.K. (2006). *Avrupa Birliği Rehberi*. Ankara: Tasarım Stüdyosu

Watts, D. (2008). *The European Union*. Edinburg: Edinburg University Press.

Whitlock, S. K. (2005). Enformasyon Çağında Kadın İstihdamı ve İşsizlik: Fırsatlardan Çok Risk mi? Bek, M.G., Kevin, D. (Der.), *Avrupa Birliği ve Türkiye’de İletişim Politikaları: Pazarın Düzenlenmesi, Erişim ve Çeşitlilik* içinde. (127.159) Ankara: Ankara Üniversitesi Basım Evi.

Vaizoglu, M. (1999). *Avrupa Topluluğu, Gümrük Birliği Kapsamında CE Kavramı*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı.

Yazgıç, S.K. (2004). *Avrupa Birliği*. İstanbul: İnsan yayınları.

Yengin, H. (1994). *Ekranın Büyüsü, Batıda Değişen Televizyon Yayıncılığının Boyutları ve Türkiye’de Özel Televizyonları*. İstanbul: Der Yayınları.

Yılmaz, (2006). *Avrupa Birliği’nin Hukuk Düzeni ve Türkiye’nin Uyum*. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Yüksel, M. (2001). *Küreselleşme Ulusal Hukuk ve Türkiye*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

RESMİ BELGELER

359 Sayılı Türkiye Radyo Televizyon Kurumu Kanunu. (1964). *T.C. Resmi Gazete*, 11596, 02 Ocak 1964.

1488 sayılı Anayasanın Bazı Maddelerini Değiştiren Kanun. (1971). *T.C. Resmi Gazete*, 13964, 22 Eylül 1971.

2954 Sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu. (1983). *T.C. Resmi Gazete*, 18221,

11 Kasım 1983.

3517 Sayılı Radyo ve Televizyon Verici İstasyonlarının Posta, Telgraf ve Telefon İşletmesi Genel Müdürlüğü Tarafından Kurulması ve İşletilmesi ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun. (1989). *T.C. Resmi Gazete*, 20056, 21 Ocak 1989.

3913 Sayılı Anayasanın 133`üncü Maddesinin Değiştirilmesi ile İlgili Kanun. (1993). *T.C. Resmi Gazete*, 21633, 10 Temmuz 1993.

3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun. (1994). *T.C. Resmi Gazete*, 21911, 20 Nisan 1994.

4756 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun, Basın Kanunu, Gelir Vergisi Kanunu ile Kurumlar Vergisi Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. (2002). *T.C. Resmi Gazete*, 24761, 21 Mayıs 2002.

4771 Sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun. (2002) *T.C. Resmi Gazete*, 24841, 09 Ağustos 2002.

4709 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun. (2001). *T.C. Resmi Gazete*, 24556, 17 Ekim 2001.

4928 Sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. (2003). *T.C. Resmi Gazete*, 25173, 19 Temmuz 2003.

5370 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun. (2005). *T.C. Resmi Gazete*, 25854, 23 Haziran 2005.

5373 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. (2005). *T.C. Resmi Gazete*, 25866, 05 Nisan 2005.

5767 Sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu ile Radyo ve Televizyonların

Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (2008).
T.C. Resmi Gazete, 26918, 26 Haziran 2008.

6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun.
(2011) *T.C. Resmi Gazete*, 27863, 03 Mart 2011.

Anayasa Mahkemesi Kararı. Esas Sayısı: 2002/100, Karar Sayısı: 2004/109 Karar
Günü: 21.9.2004. *T.C. Resmi Gazete*, 26249 / 04 Ağustos 2006.

Avrupa Komisyonu. (1998). *Türkiye 1998 İlerleme Raporu*. (Brüksel).
http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_ilerlemeRap1998.pdf

Avrupa Komisyonu. (1999). *Türkiye 1998 İlerleme Raporu*. (Brüksel).
http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_ilerlemeRap1999.pdf

Avrupa Komisyonu. (2000). *Türkiye 1998 İlerleme Raporu*. (Brüksel).
http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_ilerlemeRap2000.pdf

Avrupa Komisyonu. (2001). *Türkiye 2001 İlerleme Raporu*. (13.11.2001, SEC (2001) 1756, Brüksel).
http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_ilerlemeRap2001.pdf

Avrupa Komisyonu. (2002). *Türkiye 2001 İlerleme Raporu*. (Brüksel).
http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_ilerlemeRap2002.pdf

Avrupa Komisyonu. (2003). *Türkiye 2001 İlerleme Raporu*. (Brüksel).
http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_ilerlemeRap2003.pdf

rlleme Rap 2003.pdf

Avrupa Komisyonu. (2004). *Türkiye 2004 İlerleme Raporu*. (6.10.2004, SEC (2004) 1201, Brüksel). http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_ilerleme Rap 2004.pdf

Avrupa Konmisyonu. (2005). *Türkiye 2005 İlerleme Raporu*. (9.11.2005 SEC (2005) 1426 Brüksel). http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_ilerleme Rap 2005.pdf

Avrupa Komisyonu. (2006). *Türkiye 2006 İlerleme Raporu*. (8.11.2006, SEC (2006) 1390, Brüksel). http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_ilerlemeRap 2006.pdf

Avrupa Komisyonu. (2007). *Türkiye 2007 İlerleme Raporu*. (6.11.2007, SEC (2007) 1436, Brussels). http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_ilerleme Rap 2007.pdf

Avrupa Komisyonu. (2008). *Türkiye 2008 İlerleme Raporu*. (5.11.2008, SEC (2008) 2699, Brüksel). http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_ilerleme Rap 2008.pdf

Avrupa Komisyonu. (2009). *Türkiye 2009 İlerleme Raporu*. (14.10.2009, SEC (2009) 1334, Brüksel). http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_ilerleme Rap 2009.pdf

Avrupa Komisyonu. (2010). *Türkiye 2009 İlerleme Raporu*. (9.11.2010, SEC (2010) 1327, Brüksel). Erişim Tarihi: 12.12.2010, http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/IlerlemeRaporlari/Turkiye_ilerleme Rap 2010.pdf

Avrupa Komisyonu. (2011). *Türkiye 2011 İlerleme Raporu*. (12.10.2011, SEC (2011) 1201, Brüksel). http://www.abgs.gov.tr/files/AB_Iliskileri/AdaylikSureci/Ilerleme

Raporlari/Turkiye_ilerleme Rap 2011.pdf

Avrupa Konseyi. (1989). *Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi*. Strazburg, ETS No: 132, 05.05.1989.

Avrupa Topluluğu Adalet Divanı. (1974). *Sacchi Davası*. Sacchi, 155/73, [1974] ECR 409.

Avrupa Topluluğu Adalet Divanı. (1980). *Debauve Davası*, C-52/79, European Court Reports 833.

European Council. (2004). *Presidency Conclusions of the Brussels European Council*. 17/12/2004 Nr: 16238/1/04 REV1

European Commission. (1984). *Green Paper on Establishment Of The Common Market For Broadcasting, Especially By Satellite And Cable*. COMC84/ 300, Date: 14.06.1984.

European Commission. (1985). *Completing the Internal Market: White Paper from Commission to the European Council*. COM/85/0310, Date: 28-29.06.1985.

European Commission, (1987). *Towards a Dynamic European Economy. Green Paper on the Development of the Common Market for Telecommunications Services and Equipment*. COM (87) 290, Date: 30.06.1987.

European Commission. (1988). *Green Paper on Copyright and the Challenge of Technology - Copyright Issues Requiring Immediate Action*. COM (88) 172, Date: 07.06.1988.

European Commission. (1988). *Towards a Competitive Community-Wide Telecommunications Market in 1992. Implementing the Green Paper on the Development of the Common Market for Telecommunications Services and Equipment*.

State of Discussions and Proposals by the Commission. COM (88) 48, Date: 09.02.1988.

European Commission. (2006). *Modernisation*, <http://ec.europa.eu/comm/avpolicy/reg/tvwf/modernisation/indexen.htm>.

European Commission. (2008). Television broadcasting activities: "Television without Frontiers" (TVWF) Directive. http://europa.eu/legislation_summaries/audiovisual_and_media/l24101_en.htm. Erişim Tarihi: 25.08.2009.

European Commission. (2009). *Europe's Digital Competitiveness Report: Main Achievements of the i2010 Strategy 2005-2009*. Luxemburg: Publications Office of the European Union.

European Commission. (2010). *Digital Agenda for Europe: key initiatives*. MEMO/10/200. Brussels, 19 May 2010. http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-10-200_en.htm. Erişim Tarihi: 26.03.2011.

European Commission. (2011a). *Audiovisual Media Services Directive (AVSM)*. http://ec.europa.eu/avpolicy/reg/tvwf/index_en.htm. Erişim Tarihi: 11.04.2011.

European Commission. (2011b). *Audiovisual Media Services Directive (AVSM) – What's New?* http://ec.europa.eu/avpolicy/reg/avms/index_en.htm. Erişim Tarihi: 11.04.2011.

Radyo ve Televizyon Yayınlarının Dili Hakkında Yönetmelik. (2002). *T.C. Resmi Gazete*, 24967, 18 Aralık 2002.

RTÜK. (2003) *Kültür ve Görsel-İşitsel Politika Başlığı Altında Yer Alan AB Mevzuatına Uyum Çerçevesinde RTÜK'ün Gerçekleştirmesi Gereken Uyum Çalışmaları Takvimi*. http://www.rtuk.org.tr/sayfalar/IcerikGoster.aspx?icerik_id=36d7e32a-4b04-4f53-9091-bb3816f24c2e. Erişim Tarihi: 27.11.2010.

RTÜK. (2006). *Akıllı İşaretler Sisteminin Gelişimi*. http://www.rtuk.org.tr/sayfalar/IcerikGoster.aspx?icerik_id=317c2667-575b-4570-8f02-6eaa92c078e8. Erişim Tarihi: 24.04.2011.

RTÜK. (2008). *Eylem Planı Bilgi Toplumu ve Medya Mevzuat Uyumu ve RTÜK'ün İşlevselliğinin Güçlendirilmesi*. http://www.rtuk.org.tr/sayfalar/IcerikGoster.aspx?icerik_id=63c2d050-4661-4553-bae1-42274bb8780c

RTÜK. (2010). *Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi (European Convention on Transfrontier Television)*. http://www.rtuk.org.tr/sayfalar/IcerikGoster.aspx?icerik_id=6ac52c35-c1e4-4c7f-9768-53b851dd1cae. Erişim Tarihi: 1.11.2010.

RTÜK. (ty). *Görsel-İşitsel EUREKA (AVE) (Audio-Visual EUREKA)*. http://www.rtuk.org.tr/sayfalar/IcerikGoster.aspx?icerik_id=affaac67-4efc-4bf9-ad3a-dd4a5fa9335c. Erişim Tarihi: 19.03.2009.

Single European Act (SEA). (1986). *OJ 1087 L169/1*.

Treaty establishing the European Economic Community (EEC Treaty/Treaty of Rome).(1957). *294 UNTS 17*.

Treaty establishing the European Atomic Energy Community (Euratom Treaty - EAEC Treaty). (1957). *294 UNTS 259/OJ 2010 C 84/1 (Consolidated Version)*.

Treaty establishing a single Council and a single Commission of the European Communities and annexed documents (Merger Treaty).(1965). *OJ 1967. 152/1*.

Treaty on European Union (Maastricht Treaty). *OJ 1992 C 191/1*.

Treaty of Nice Amending the Treaty on European Union, the Treaties Establishing the European Communities and Certain Related Acts (Treaty of Nice)(2001). *OJ2001C80/1*.

Treaty of Amsterdam amending the Treaty of the European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related acts (Treaty of Amsterdam). (1997). *OJ 1997 C 340/1*

Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community. (2008). *OJ C306, Volume 50, 2007/C 306/01*.

T.C. Anayasası. (1961). *T.C. Resmi Gazete*, 10859, 20 Temmuz 1961.

T.C. Anayasası. (1982). *T.C. Resmi Gazete*, 17863, 09 Kasım 1982.

T.C. Başbakanlık. (2001). Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı. <http://www.abmankara.gov.tr/hizmetler/dokumantasyon/turkceyayinlar.htm>. Erişim Tarihi: 05.04.2008.

T.C. Başbakanlık. (2003). Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı. <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=196&l=1>. Erişim Tarihi: 05.04.2008.

T.C. Başbakanlık. (2008). Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı. <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=42260&l=1>. Erişim Tarihi: 03.07.2009.

The Council of the European Communities. (1986). Council Directive of 3 November 1986 on the Adoption of Common Technical Specifications of the MAC/Packet Family of Standards for Direct Satellite Television Broadcasting. 86/529/EEC, *Official Journal of European Union*, No: L331, Vol. 29, Page:28, Date: 06.11.1986.

The Council of the European Communities. (1989). Council Decision of 27 April 1989 on High-Definition Television. 89/337/EEC, Date: 27.04.1989.

The Council of the European Communities. (1989). Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi (Council Directive of 3 October 1989 on the coordination of certain provisions laid down by Law, Regulation or Administrative Action in Member States concerning the pursuit of television broadcasting activities). 89/552/EEC, *Official Journal of European Union*, No: L298, Page:23, Date: 03.10.1989.

The European Parliament and the Council of the European Union. (1997). Sınır Tanımayan Televizyon Direktifi'ni Tadil Eden Direktif (Directive 30 June 1997 amending Council Directive 89/552/EEC on the coordination of certain provisions laid down by law, regulation or administrative action in Member States concerning the pursuit of television broadcasting activities). 97/36/EC, *Official Journal of European Union*, No: L202, Page:60, Date: 30.7.1997.

The European Parliament and the Council of the European Union. (2007). Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi (Directive of 11 December 2007 amending Council Directive 89/552/EEC on the coordination of certain provisions laid down by law, regulation or administrative action in Member States concerning the pursuit of television broadcasting activities). 2007/65/EC, *Official Journal of European Union*, No: L332, Page:27, Date: 18.12.2007.

The European Parliament and the Council of the European Union. (2010). Directive of 10 March 2010 on the coordination of certain provisions laid down by law, regulation or administrative action in Member States concerning the provision of audiovisual media services (Audiovisual Media Services Directive) Directive 2010/13/EU OJ No L95, 15.04.2010, p.1.

Türk Vatandaşlarının Günlük Yaşamlarında Geleneksel Olarak Kullandıkları Farklı Dil Ve Lehçelerde Yapılacak Radyo ve Televizyon Yayınları Hakkında Yönetmelik (2004). *T.C. Resmi Gazete*, 25357, 25 Ocak 2004.

ÖZGEÇMİŞ

1980 yılında İzmir'in Selçuk ilçesinde doğan Nazım ANKARALIGİL, ilk, orta ve lise öğrenimini İzmir'de tamamladı. 1998 yılında İzmir Şemikler Lisesi Yabancı Dil Ağırlıklı Sosyal Bölümünden mezun oldu ve aynı yıl İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo Televizyon ve Sinema Bölümünü birincilikle kazandı. 2002 yılında İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü'nden mezun oldu. Üniversite yıllarında özel sektörde başladığı çalışma hayatını önce İstanbul, ardından da İzmir'de sürdürdü. 2002 yılında Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo Televizyon ve Sinema Ana Bilim Dalı'nda özel öğrenci statüsünde Yüksek Lisans dersleri aldı; 2003 yılında aynı programda yüksek lisans öğrencisi oldu. "Atv, Show Tv, Kanal D ve Star Tv Ana Haber Bültenlerinde Irak Savaş Haberlerinin Ekonomi-Politik Kuram Çerçevesinde İncelenmesi" başlıklı yüksek lisans tezinin yazım aşamasında Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo Televizyon ve Sinema Ana Bilim Dalı'nda bütünlük doktora programına başvurdu ve kabul edildi. 2004 yılında başladığı bütünlük doktora programına devam ederken aynı yılın Aralık ayında Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü'ne Araştırma Görevlisi olarak atandı. Halihazırda bu görevi sürdürmekte olan Ankaraligil, iyi derecede İngilizce bilmektedir. Evli ve bir çocuk babasıdır.

Çeşitli televizyon ve radyo programlarına konuk olarak katılmış, belgesel filmlerin yapım, yönetim ve görüntü yönetmenliklerini yapmış, canlı yayın yönetmenlikleri dahil çekimler gerçekleştirmiş, bilimsel araştırma projelerinde görev almış, sempozyum ve film festivallerinin organizasyon komitesi ve jüri üyeliklerinde bulunmuş, uluslararası fotoğraf sergilerinde fotoğrafları sergilenmiş, seminerler ve workshoplar gerçekleştirmiş ve birçok idari görevde bulunmuş olan Nazım ANKARALIGİL'in kitap, hakemli dergi ve sempozyumlarda yer alan çalışmaları şöyledir:

"Duygusal Zekâ ve Öteki'yi Anlamak: Doğu – Batı Üzerine Bir Çalışma" (Bildiri), Doç. Dr. Güliz ULUÇ, Ar. Gör. Nazım Ankaraligil – II. Uluslararası Duygusal Zekâ ve İletişim Sempozyumu, Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi, İzmir, 9-10 Ekim 2008.

- **“Van Dijk’in Eleştirel Söylem Analizinden Hareketle ‘The Siege – Kuşatma’ Filmi Üzerine İdeoloji Çözümlemesi”**, Film Çözümlemeleri Kitabı içinde bölüm, Der. Prof. Dr. Seyide PARSA, Multilingual Yayınları, İstanbul, 2008.
- **“Kişisel Keşif ve İletişim Biçimi Olarak Sûfizmde Duygusal Zekâ”** (Sözlü Bildiri) Ar. Gör. Nazım Ankaralığil, Side Yıldırım – Uluslararası Duygusal Zekâ ve İletişim Sempozyumu, Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi, İzmir, 7-9 Mayıs 2007.
- **“İnteraktif Medya Tasarımı Olarak Türkiye’de E-Devlet Uygulamaları”** (Sözlü Bildiri) Doç. Dr. Güliz Uluç, Ar. Gör. Nazım Ankaralığil - Uluslararası Yeni İletişim Ortamları ve Etkileşim Konferansı Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi, 1-3 Kasım 2006
- **“Understanding Freedom: A Comparative Study About Freedom Concept in Audiovisual Policies Of European Union And Turkey”** (Özgürlüğü Anlamak: Türkiye Ve Avrupa Birliğinin Görsel İşitsel Politikaları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma) (Sözlü Bildiri) - 1. Uluslararası İletişim, Medya Ve Kültür Konferansı “Freedom And Prejudice (Özgürlük ve Önyargı)”,Bahçeşehir Üniversitesi Ve Kent Eyalet Üniversitesi, İstanbul, 5-7 Ekim 2006
- **“From A Prohibitive Approach To A Protective Approach: Changing Media – Changing Turkey”** (Yasaklayıcı Yaklaşımdan Koruyucu Yaklaşım: Değişen Medya-Değişen Türkiye) (Sözlü Bildiri) Doç. Dr. Güliz Uluç, Ar. Gör. Nazım Ankaralığil - 1. Uluslararası İletişim, Medya Ve Kültür Konferansı “Freedom And Prejudice (Özgürlük ve Önyargı)”,Bahçeşehir Üniversitesi Ve Kent Eyalet Üniversitesi, İstanbul, 5-7 Ekim 2006
- **“Türk Sinemasında Oryantal Kadının İnşası: Harem Suare”** (Sözlü Bildiri) Doç. Dr. Güliz Uluç, Ar. Gör. Murat Soydan, Ar. Gör. Nazım Ankaralığil - II. Uluslararası Kadın Araştırmaları Konferansı, Doğu Akdeniz Üniversitesi Kadın Araştırmaları ve Eğitim Merkezi, Gazi Mağusa – KKTC, 26-28.04.2006 (Bu çalışma 2009 yılında “Sinema, Anlatı ve Analiz” kitabı içinde bölüm olarak yayınlanmıştır, Ed. Murat SOYDAN, Laçın Yayınları: Kayseri).
- **“Medyada Kadının Temsiline İlişkin Feminist Bir Okuma Çalışması: TEMPO Dergisi”** (Sözlü Bildiri) Doç. Dr. Güliz Uluç, Ar. Gör. Murat Soydan, Ar. Gör. Nazım

Ankaralıgil - II. Uluslararası Kadın Araştırmaları Konferansı, Doğu Akdeniz Üniversitesi Kadın Araştırmaları ve Eğitim Merkezi, Gazi Mağusa – KKTC, 26-28.04.2006 (**Bu çalışma 2008 yılında “Civil Academy Dergisi”, Cilt 6, Sayı 3’te makale olarak yayınlanmıştır).**

- **“Medya Sermayesi ve İngiliz Basınında Güney Asya Müslümanlarının Temsili: İdeolojik Bir Analiz”** (Çeviri Makale). İstanbul Üniversite İletişim Fakültesi Dergisi, 2008, Sayı:34. Yazar: Tahir Abbas. Orijinal İsim: **“Media Capital and the Representation of South Asian Muslims in the British Press: An Ideological Analysis”**. Journal of Muslim Minority Affairs. 2001, Vol.21, No.2.

ÖZET:

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN GÖRSEL İŞİTSEL POLİTİKASI VE TÜRKİYE'NİN UYUM SÜRECİ ÜZERİNE KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ

İkinci Dünya Savaşının getirdiği yıkımın ardından başlayan Avrupa Birliği'nin bütünleşme süreci ekonomik entegrasyonla ivme kazanmış ve ekonomi temelli politikalardan hareketle siyasi ve kültürel birlik sağlanmaya çalışılmıştır. Bugün Avrupa Birliği içinde bulunduğu ekonomik kriz ortamında bir yandan üye ülkeler arasında ekonomik, siyasi ve kültürel işbirliğini derinleştirmeye çalışırken bir yandan da geleceğine yön verecek bir kararın arifesinde bulunmaktadır. Türkiye'nin üyeliği, Avrupa Birliği'nin bugüne kadar karşılaştığı en zor genişleme hareketlerinden biri, belki de birincisidir.

1959 yılında Türkiye'nin Avrupa Ekonomik Topluluğu'na tam üyelik başvurusuyla başlayan Türkiye - Avrupa Birliği ilişkileri yarım asrı aşan bir süredir devam etmekte, 2004 yılından beri Türkiye resmen aday statüsü tanınmış bir ülke olarak AB ile üyelik müzakerelerini yürütmektedir. Bu müzakereler 35 fasıl altında aday ülkenin AB müktesebatına uyumunu içermektedir. Araştırmanın konusu olan Avrupa Birliği'nin görsel işitsel politikasına uyum müzakereleri, Bilgi Toplumu ve Medya Faslı altında yürütülmektedir.

AB'nin görsel işitsel politikasına uyum çerçevesinde Türkiye bir dizi yasal düzenleme gerçekleştirmiştir. Yapılan yasal değişiklikler ile ilgili literatürel çalışmalar olmakla birlikte, yasa ile uygulamayı karşılaştıran, yapılan değişikliklerin televizyon sektörü üzerindeki etkilerini araştıran, aynı zamanda sektörden düzenleme ve uygulamalarla ilgili bir geri bildirim almayı hedefleyen bir araştırma yürütülmemiştir.

Çalışmanın önemi, hem Türk görsel işitsel politikasının AB'ye uyum sürecindeki tüm yasal düzenlemeleri incelemesinden hem de bu düzenlemelerin uygulanması ile ilgili olarak sektörü analiz eden ilk çalışma olmasından kaynaklanmaktadır. Çalışma kapsamında, Avrupa Birliği görsel işitsel politikasına uyum sürecinde televizyon yayıncılığı alanında yapılan yasal değişiklikler ve bu değişikliklerin televizyon yayıncılığı sektörüne olan etkisi incelenmektedir. Bu doğrultuda, Türk televizyon kanallarının üst düzey yöneticileri ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiş ve betimsel içerik analiziyle veriler değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, AB, Türkiye, görsel-işitsel politika, uyum süreci, televizyon yayıncılığı, betimsel içerik analizi.

ABSTRACT:

A COMPARATIVE ANALYSIS ON AUDIOVISUAL POLICY OF THE EUROPEAN UNION AND THE ACCESSION PROCESS OF TURKEY

The integration process of European Union has started after the destruction that Second World War caused, gained speed with economic integration and political and cultural unity are tried to provide with reference to policies based on economy. Today European Union strives to deepen economic, politic and cultural collaborations between the member states in current crisis environment and in the meantime stands behind a decision that is going to shape its future. The membership of Turkey is one of the most difficult enlargement movements that European Union has faced till today or maybe the first one.

Turkey - European Union relationship that started in 1959 with Turkey's membership application to European Economic Community is going on more than a half century, Turkey takes place in accession negotiations as an officially recognised candidate country for full membership since 2004. These negotiations include the harmonisation of candidate country to EU acquis under 35 chapters. The topic of this research, the negotiations of the adaptation to European Union audiovisual policy is in conducted under Chapter 10, Information Society and Media.

Turkey has implemented a serial of legal arrangements in the frame of the harmonisation of EU audiovisual policy. Although there are some literature reviews about implemented legal changings, no study has been done searching the impacts of these changings on television sector, also aimed to get feedback from sector about arrangements and applications.

The importance of this study arises from both researching all legal regulations in the harmonisation process of Turkish audiovisual policy to EU and being the first study analysing the sector about the implementation of these regulations. In this study, legal changings in television broadcasting area in the process of adaptation to European Union audiovisual policy and their effects on television broadcasting sector are analysed. Accordingly, semi-structured interviews have been made with senior managers of Turkish television channels and obtained data analysed by descriptive content analysis.

Key Words: European Union, EU, Turkey, audiovisual policy, accession process, television broadcasting, descriptive content analysis.